

Holy Bible

Aionian Edition®

Amo Bible

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as " The Purple Bible "

Holy Bible Aionian Edition ®
Amo Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0, 2018-2022

Source text: eBible.org

Source version: 1/28/2022

Source copyright: Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0
Door43 World Missions Community, AFenlason, et al, 2020

Formatted by Speedata Publisher version 4.7.7 on 3/11/2022

100% Free to Copy and Print

<http://AionianBible.org>

Published by Nainoa Inc
<http://Nainoa-Inc.signedon.net>

We pray for a modern public domain translation in every language

Report content and format concerns to Nainoa Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Timap at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates ten additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

This *un-translation* helps us to see these ten underlying words in context. The original translation is unaltered and a note is added to 63 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read online at AionianBible.org and with the Android App. Why purple? King Jesus' Word is royal... and purple is the color of royalty!

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matiyu	11
Markos	32
Luka	45
Yuhana	66
Katwa Nono Katwa	83
Roma	109
1 Ukorintiyawa	118
2 Ukorintiyawa	127
Ugalantiyawa	133
Uafisawa	136
Filibiya	139
Ukolosiya	142
1 Utasalonika	144
2 Utasalonika	146
1 Timothawus	147
2 Timotawus	150
Titus	152
Filimon	153
Ibraniyawa	154
Yakubu	161
1 Bitrus	164
2 Bitrus	167
1 Yuhana	169
2 Yuhana	171
3 Yuhana	172
Yahuda	173
Uruyan Yuhana	174

APPENDIX

Reader's Guide

Glossary

Maps

Destiny

Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

G. DORÉ

H. PISAN.

Yesu woro, "Ucif, wesse nani alapi mine, bara na iyiru imon ile na idin sue ba."

I tunna idinja timo, I koso imon me.

Luka 23:34

Matiyu

1 Inyerte tisa kuwunun Yisa Kristi, usaun in Dauda, usaun Ibrahim. **2** Ibrahim wadi uchifin Ishaku, a Ishaku uchifi Yakubu, a Yakubu uchifin Yahuda nin nuaname. **3** uchifin Parez nin Zaraha unuzun kumantin Tamar, Parez uchifin Hasruna, Hasruna uchifin Arama. **4** Arama wa maru Aminadaba ku, Aminadaba mara Nahashuna ku, Nahashuna mara. **5** Salmuna ku, Saalmuna mara Bu'az ku unuzu kumantin Rahab, Bu'az mara Ubida ku, unuzu kumantin Ruth, Ubida mara Jesé ku. **6** Jesé wadi uchif ngoh Dauda, Dauda mara Solomon ku, unuzun kitin wanin Uriya. **7** Solomon wadi uchifin Rehoboam, Rehoboam mara Abija ku, Abija mara Asa ku. **8** Asa mara Jehoshapat, Jehoshapat mara Joram ku, Joram wa maru Uzaya ku. **9** Uzaya mara Jotham ku, Jotham wa di uchifin Ahaz, Ahaz mara Hizikiya ku. **10** Hizikiya mara Manasa ku, Manasa mara Amon ku, Amon mara Josaya ku. **11** Josaya mara Jikoniya ku nin nuané kubin kifuzun nonon Israile udumun u Babilia. **12** Kimalin kifuzu udu u Babile, Jikoniya mara Shealtiel ku, Shealtiel mara Zarubabel ku. **13** Zarubabel mara Abiud ku, Abiud mara Ilayikum ku, Ilayakum mara Azor ku. **14** Azor mara Zadok ku, Zadok wadi uchifin Achim, Achim wadi uchifin Eliud. **15** Eliud wadi uchifin Ileza, Ileza mara Mattana ku, Mattana mara Yakub ku. **16** Yakub mara Yusufu ku, ulessin Maremu ulenge na awa maru Yisa ku unuzu kitene, ulenge na idin yicighe Kristi. **17** Vat naji aji uyiru kitin Ibrahim udak kubin Dauda aji likure nin na nassari, uyiru kubin Dauda udu kubi ko na iwa yiru nani udu u Babilia aji likure nin na nassari. **18** Kumanti Yisa Kristi wadi nafo nengenari. Unene Maremu wa yiinnin aba su ilugma nin Yusufu, a na isa su ilugma ba iseghe nin liburin in Fip Kutelle. **19** Ulesse Yusufu wadi unan fiu Kutelle, na awa di nin su a nighe ncin nan nya nanit ba. Bara nani awa di nin su asughe likire. **20** Na awa di kpilizu ni leli imone, unan kadura Kutelle da kitime nan nya namoro, aworo, Yusufu, uusaun Dauda, na uwa lanza fiu in woru uyiru Maremu ku a so uwaniye ba, bara fisudu fo na fidi nanya liburi me unuzu kitin Ruhu ulauwari. **21** Ama maru gono, uma yichu lisame Yisa, bara amma tuchu anit me nanya nalapi mine.” **22** Vat nilele wase bara inan kulo imon ile na Cikilari wa bellu nnu nanan liru nin nu me, a woro. **23** “Yenen kubura ma ti liburi kumaru gono, ima yicu lisame immanuel, uninare Kutelle ligowe nan ghirik.” **24** Yusufu fita nanyan moro me asu nafo na unan kaduran Cikilare na bellinghe, ayira Maremmu ku aso uwaniye. **25** Nanya nani iwa so lisosin nless nin wanii, na izuro ba udu kubi kongo na awa maru. A na lisan gone Yisa.

2 kubé na iwa maru Yisa ku in Baitalami un Yahudiya nayiri tigoh in Hiridus, amon anitt anan yiru yenju niyini kusari kitene nin Urushalima da ida woro, **2** Adin weri ulenge na ina marughe ugoh na Yahudawe? Tina yene fiyini mere kusari kitene unnare ti da tida

zazinghe.” **3** Na ugoh Hiridus in lanza nani, ayi me nin na nitin Urushalima fita vat. **4** Hiridus pitirino a didya na Priest nin na nan ninyerte nanit vat kiti kirum, anin tirino nani, “Nweri ima Kristi ku?” **5** I woro ghe nenge, “In Baitalamin Yahudiya, bara imon ile na nyan lirun nuu Kutulle na nyertin nari ine, **6** ‘A fe, ubaitalam, in myin Yahudiya, na fere ubene nan nya na nan bun Yahudiya, nani nan nya fere unan tigo ba nuzukuulenge na ama su libya nanit nig Israile.’” **7** Hiridus tunna ayicila anan yiru vat likire a tirino nani in dert kubi kongo na fiyine na nuzu. **8** A to nani udu ubaitalahmi, a woro, “Can idi piziru ubeleng gono seng. Asa i se ghe, dan ida bell, bara meng wang nan do in di zazinghe.” **9** Na i lanza ugowe ku, i kiffo libau i nya, fiyine na ini yene kusari kitene tunna ncin nbun mine fidi duru fiyisina kiti kirum dert kiti kanga na gonq diku. **10** Na iyene fiyinie, isu ayi abo nin liburi libo kang. **11** Itunna ipira nan nya kilare iyene gone nin nene Maryamue. Itumuno izazin ghe. Itunna i puzuno tika mine i nakpaghe imon ile na i ming mun, izinariya, lubban a kwul. **12** Na ise uwannu nataf kiti Kutelle nan nya namorona iwa kpilin kitin Hiridus ba, ifita i yira nlong libau ugang ukpillu kipin mine. **13** Na inung nna nya, Gono kadura Kutelle tun na a da kitin Yusufu nan nya namoro, a wroghe, “Fita uyiru gono, kinesse nin nene urum udu uMasar, udi so kikane se kubi kongo na mbellin fi uliru bara na Hiridus ma pizuru gone a molu kining.” **14** A tunna nin kitik ka ne afita a yauna ggono kinesse nin nene inya mun ucindu umasar. **15** Awa di so kikane udi duru kubin nkul in Hiridus, ulire nan kulo na cikilare wa bellin kitin nnan liru nin nuu Kutelle, “Unuzun nan nyan Masar nna yicila usaun ning ku.” **16** Na Hiridus iyene anitt ayinjing ane nrusuzo ghe, ayi nana ghe kang, ato idi molusu nnono ni lirine vat na niwadi in Baitalahmi, udu ligan nminne vat, ucizunu na kus aba utolu kadas nalenge na idurun ba, nafo kubatino kube na awa lanza Ubeleng nan nyan tinu na nit ajinjin ghe. **17** Ulirue u ni wa kulo vilengwe na iwa bellin kitin Irimiya unan liru nin nuuKutelle. **18** “I wa lanza liwani nan nyan rama, kuculu nin tiyom a liburi lisirne, Rahilla di kuculu nnono me.” **19** Na Hiridus nku gono kadura Kutelle da kitin Yusufu nan nya namoro in masar. **20** “Aworo, Fita, yauna gono kinesse nin nene, udo nan nyan nmin Israila.” **21** Yusufue fita, a yauna gone nin nene, ada nan nya nmin Israila. **22** Na alanza Arkila usari di tigon yahudiya kudarun ncife, Hiridus, fiu kiffo ghe na ado ba, vat nin woru Kutelle nwununghe kutuf nan nya namoro, ana lassina udu nmin ngalili. **23** Amini ana wa dak ada da so nkan kipin na idin yiccu kinin unazarati, inan kulo uliru na iwa bellin tinu na nan nliru nnu Kutelle ima yiccu ghe kunan Nazarat.

3 Na yiri ane Yohanna unan Shitizinu nanit nmyen wa dak adin bellu nliru ntucu nan nya ntene in Yahudiya a woro, **2** “Sunan alapi, bara kipin tigo Kutelle nda duru.” **3** Bara amere ulele ulenge na iwa bellin ubelen me nnu Ishaya unan liru nin nuu Kutelle, a woro, “Liwui umong

din yiccu nan nya ntene, 'Kelen libau ncikilari, kelen ulin mine nan-ghe.'" **4** Imon kidowo in Yohanna wa di kukpa kuron komiari a likpa na liwa terin kutino me. Imonli me wa di acin ni titong. **5** Anan Urushalima, nin Yahudiya a vat nigbiru nkilinu kurawan urdun wa nuzu ido kitime. **6** Awa shintu nani nan nyan nmyen kurawan urdun, a icin bele alapi mine. **7** Kube na awa yene liigo na Farisawa nin na Saddukiyawa ucinfak kitime a shintu nani nmyen, a woro nani, "Anung kumat niyii timung, gharin wunung minu atuf ina ni din cum kiti tinana nayi na ti din ciinu?" **8** Nutunong kumat ko na ku batina usunuu na lapi. **9** Ana iwa kpiliza i woro nan nya mine, 'Tidi nin Ibrahim ucif bit.' Bara ndin belu minu Kutelle wasa ana Ibrahim ku nnan nono ku kiti na tala alele. **10** Nene imali ciu gidowo litino naca. Vat kuca kongo na ku mara kumat kucine ba ima kowu kunin iti kunin nan nya nla. **11** Meng din shintu minu nmyen i sun alapi mine. Ame ulenge na adin cinu kidun nighe a di nin likara a katini, na meng wang batin in yaun akpatak me ba. Ame ma shintu minuu nin Ruhu Ulau a ula. **12** Ku puruk me di nacara me, ama shintulu a nutun alkama nan nya kusherri lan, ama nin ciu alkame nan nya filai. Nani ama nin juju kusherri nin la ule na uma so ubico ba." **13** Yisa tunna a fita a da kurawan urdun unuzun in Galili kitin Yohanna ada shintin ghe nmyen. **14** Ame Yohanna ta usu nworo a nantinghe, a woro, "Meng din piziru fe shintini nmyen, fe uni nna da kiti nigha?" **15** Yisa kpana a woro ghe, "Yinna nani nene, bara udi gegeme kiti bite tikulo katwa kacine vat." Yohanna yinnin ghe mun. **16** Kimal nshintin ghe kule, Yisa nuzu nan nyan nmyene mas, na nin molu kubi ba, i punghé kitene kani. A yene Uruhu Kutelle utolu kadas nafo kuwullung udak kitime. **17** Itunna liwui nuzu kitene Kutelle liworo, "Gongo nsu kibinai Nighari kane. Ndin lanzu mmang me kang."

4 kubi kongo na Uruhu wa yiru Yisa ku udu na kusho
bara Shintang di dumun nghe. **2** Na a su ukotu nayi, a
yiri akut anas, nin limot a kut anas, Kukpong da ghe. **3**
Shintang da woro ghe, "Andi fe gono Kutelle ri kpilia
atala alele a sofi imloni." **4** Yisa kawaghe a woro, "Ina
nyertin, 'Na nin nemaliari cas unit ma ti ulai mun ba, sei
nin liru ule na unuzu nnu Kutelle.'" **5** Shintang kuru a
yiraghhe a piramuun nan nya kipin kilau a għantinghe
fitulleri kuti nlira, **6** a woro, "Andi fe gono Kutelle, yinna
udiu kutyin bara ina nyertin abati nono kadura me,
isu-uchafe, 'Tutung ima kpafi nin na chara mine,' bara
'Uwa riu kubunu fe kitene kitala.'" **7** Yisa woroghe,
"Ina nyertin 'Tutung na uwa dumun Kutelle fe ba.'" **8**
Shintanghe kuru a yira ghe a domun likup lizallang a
durso ghe nipinpin nan nimong igejeme in yeh vat.
9 A woroghe, "Iللے imone mba niyi ining vat, uwa
tumun uzazini." **10** Kikanere Yisa nin woroghe, "Nyaa
kikane Shintang! Bara ina nyertin 'Kutelle fere chas uma
zazinghe, usu ghe liru.'" **11** Kikanere Shintanghe nyaa
a chibhe, nono katwa me tunna idasu ghe katwa. **12**
Na Yisa nlanza ikifo Yohanna ku, a tunna a kpilla udu

Ugalili. **13** A cino Unazaret a di son in Kaparnaum, susut
nin kurawan Ngalili, kagbiri nan Zabulun nin Naphtali.
14 Illeġe imone wa tinani inan kulo imon irika na Ishaya
unan liru nin nu Kutelle wa belin, **15** "Nyin Nzabulun
nin Naptalin, udu kusari kurawa, nbun Urdun, Galilli un
nawurmi! **16** Anit alenge na iwa sosin nanya sirti nyene
nkanang midya, nin nalenge na iwa sosin kiti nkul nin
kuyoli nkule, nkanang wa do kiti minee." **17** Kubi konere
Yisa tunna-nbelle ani, "Sunan matiza mananzang, tigo-
kitene kanae nda susut." **18** Kube na a wadin cin ngau
kurawan ngalili, a yene awaba linuana, Simon na iwa yicu
nghe Bitrus, nin Andrawus gnana me, idin dwang, bara
na inung anan kifi zu nibo. **19** Yisa woro nani, "Dofinon
ni, mba kpiliu minu iso ana kifizu nanit." **20** Itunna isuna
ndwan-ghe idofinghe. **21** Na Yiysa nleu ubun nin cinne, a
yene amon-a waba linuana, Yakub usaun NZebadi nin
Yohanna gwana me. Nan nya nimon cin kitenen myeene
ligowe nan chif mine, nke nimon ndwanghe. A yicila
nani, **22** ituunna isuna imon ncin kitene nmee nin chif
mine idofin nghe. **23** Yisa tunna ngalu nan nya Ngalili,
ndursuzu nan nya natii nlira mine, abelle na ni uliru
tigo kite nee kane, ninshizinu na nan tikonu ngangang
nan nya nanite. **24** Uliru kitenee me mala kiti nyanyan
Insiriya, anitee da nin lee na iwa-di nin tikonu kiti mee
ngangang nan na lee na agbergenu nkifo nani. Yisa shino
nin nghinu. **25** Ligozin nanit Ngalili, Udakafolis, nin
Urushalima, Uyahudiya, nin kapinaum Urdun.

5 Na Yesu wa yene ligozin nanite, a ghana kitene likupi
na a so kutyen, nono katwa me da kitime. **2** A puno uunuu atunna ndursuzu nanii a woro, **3** "Anan
maoriari alenge na iidi likimon nraru, kipin tigo Kutelle
kin minere. **4** Anan maoriari alenge na idi tiyom. **5**
Anan mmariari anan lazun nkune-kune, bara ima su
ugadun nyii. **6** Anan mmariari alenge na idi kukpon
nin kotuzu nayi nsu katwa kacine, ima ti nani ishito.
7 Anan mmariari alenge na idin nin kune-kune, inung
wang mase nkune-kune. **8** Anan mmariari alenge na
idinin nibinayi ni lau, inughere ma yenu Kutelle. **9** Anan
mmariari anan gafizu lissosin limang, ima yiccu nani
nono Kutelle. **10** Anan mmariari alenge na idi tizu nani
nanya niu bara katwa kacine, tigo kilarji Kutelle maso
tin mine. **11** Anan mmariari anungha ne idin tizu minu
tinanayi nin niu, sa idin bellu imon inanzang natimine
bara lissaning. **12** Sun ayiabo kan nin lanzu mang, bara
na uduk mine udindyawari kitene kani. Nanere wang
anit wa tizu nono katwa alenge na ina yarin minu uniu.
13 Anunghre nto nyii ulele, asa nto nta rututu, miba ti
inyizari miti mamas? Na midu nin katwa kacine tutung
ba, asa igutuna minin ipatila nin nabunu. **14** Anunghre
nkanang nyii. Kipin kanga naki tardin kitene likup na ki
nyeshin ba. **15** Nanere wang na anit wasa ita ula npitilla
iwuful unin nanya kukuzung ba, sedeitarda unin kitin
banju npitilla, unan niza anan kilare nkanang. **16** Sunan
nkanang mine baltu nbun nanit vat, nani mati kogha

yene adu mine, inan su liru Ncifn mine na adi kitene kani. **17** Na iwa yenje nafo nna dak nda musuzu uduka sa katwa nadura Kutelle ba. Na nna ndak nda musuzu ba, kuluzun tininari. **18** Kidegenari ndin bellu minu, uyii nin kitene kani ba malu, ama na ligbula sa fiyerte nanya nduka ma malu ba, se ikuluna imon ilenge na ina yerti nanya vat. **19** Bara nani, vat ulenge na apuro uduka cingilin nanya tiduka, anin dursuzo among isu nani, aba so unit ubene nanya kilari tigo Kutelle. Vat ulenge na adi dortu, akuru adursuzo tinin ima yiccughe unit udya kilari tigo Kutelle. **20** Ndin bellu minu, asa na katwa kacine mine katin kan nanan dursuzu nan na Farisawa ba, na iba piru nanya tigo Kutelle ba. **21** Inan lanza uliru ulenge na iwa bellu anan burne, 'yenje iwa molu unit,' nin woru, 'ulenge na amolo unit apira nanya licin nshara.' **22** Meng ule din bellu minu, unit ulenge na ata tinanayi nin gwana, ama piru licin nshara. Ame ulenge na aworo ngwana, 'Fe ulalaghari!' Ama piru nacara tigo. Ulenge wang na woro 'fe di hem!' Ama piru nanya kuwu nla. (**Geenna g1067**) **23** Bara nani asa uma du nni nimon nfillufe nbun Kutelle, unin lizino nin kon kulapi kurika na kudi kitik fe nin gwana, **24** suna imon fillu fe nanuwa nakpa ba. Tu kpilla udi kyele kulape nin gwanafine, unin kpillin uda nakpa imon nfillu fe kiti Kutelle. **25** Yinna mas ikyele uliru nati mine nin lenge na adi cinu udu nin fi ngan Go a idutu libau ucin du kuti nsharawe, bara awa do ninfi kiti nnan su nshara, ame unan sharawe di nakpafi naccara kudugari, anin di pirinfi nanyya kutii licin. **26** Kidegenari ndin bellu fi na uma nuzu nanya licin lole ba, se ubya vat nikurfung ilenge na idi dortufi. **27** Ina lanza ulire na iwa woro, 'Yenje iwa nozo nin nawanin ndas.' **28** Ama meng woro minu, vat ulenge na ayene uwani, ata kuna niyizi me nanya kibinai, amala usu linoni ningheri une. **29** Andi liyizi ncara ulimefe din tizufi usu kulapi, kawurno linining ufillin. Bara uma katin fi nin caut nbara umong ugap kidowofe nana, nnun woru kidowofe vat piru nanya nla. (**Geenna g1067**) **30** Andi ucara ulime fe matifi kulapi, werne unin ufillin. Bara uma katinfi nin caut umong ugap kidowofe nana, nnun woru kidowofe vat piru nanya nla. (**Geenna g1067**) **31** Iwa woro tutung, 'Vat nlenge na ako uwani, na anighe iyerte nmalu nilugma.' **32** Meng ule din bellu minu, vat na ako uwani me, andi na kitene kulapin nozu nin nalilime ba, ataghe unan nozu nin nnalilimeari une. Vat tutung ulenge na ayauna uwani ule na ina ninghe iyerte nmalu nilugma, adi kulapin nozu nin nawanin bidibidi. **33** Tutung, ina lanza iwa bellu anit nayiri nburne, 'Yenje iwa su isilin kinu, ama sun imon ile na isulo mung kitin Cikilar!' **34** Meng ule din bellu minu, na iwa su isilin ba, sa nin kitene kani, bara na ketut tigo Kutelleri; **35** Sa nin kutyin, bara kiti na kiti liyisin nabunu Kutelleri, sa nin Urushalima, bara na kipin Ngo Udyawari. **36** Na uwa sillo nin litife ba, bara na uwasa ukpilla titife tita tibo sa tisirne ba. **37** Na 'kidegen mine so kidegen,' kinu mine so kinu.' Vat nimon ilenge na ikitin ilele, inuzu kitin Shetanari. **38** Ina lanza iwa woro,

'Liyizi yita nnu liyizi, a liyini nnu liyini.' **39** Ama Meng nworo minu, yinnan, icuce minu, Vat ulenge na aparshin kuwan ncara ulime, kpileghe kucara ugule tutung. **40** Andi umong bolo kultukfe, anin din pizuru udu ninfi kityii shara, sughe amuuuu ugudunfe ku wang. **41** Andi umong tafi udi kaghe ncin fimel firum, can ninghe timel tiba. **42** Vat ulenge na atirinfi naghe, tutung yenje uwa nari ubalu nnit ule na adi nin su nbalu nimon kitife. **43** Inan lanza iwa woro, 'Ta usu ndofin kupofe unari unan nivirafe. **44** Meng woro minu, 'ta usu nnan nivira fe, usu anan tizufi nanya nniu nlira, **45** bara inan so nono Ncifi mine ulenge na adi kitene kani. Ame din tizu uwui tutuzo kuneen mnan magunta nin nit ulau, asa a toltnuo uwuru me tutung vat, kuneen nnan sali kulapi nin nan kulapi. **46** Fewang ti usu nalenje na idi nin sufere cas, uyapin ukukari umase? Na anan sesu ngandu dinsu nani wang ba? **47** Andi udin su ilip nan linuwna nmang, nyaghari udin ukatina among? Na alumai wang din su nani ba? **48** Bara nani sun lidu lidert, nafo na Ucif mine kitene kane di dert.

6 Yiran seng bara iwa su katwa kacine mine bara uyenju niyizi nanit asirne, iwa su nani na ima se uduk kitin Ciff mine na adi kitene kani ba. **2** Asa ima fillu unit imon, na iwa fo kulantun nbun mine nafo na anan liya kiti din suzu nanya tibau a nilarin lira ba, bara inan se liru nanit asirne. Kidegen ndin bellu minu, imal seru uduk mine. **3** Ama andi uma fillu, na uwa yinni ucara ugule fe yinnin imon irika na udin sue ba, **4** Asa uta nani, ufillu fe mayitu nanyan nyeshinu, Ucif fe tutung na adin yenju nanya liyeshighe manifi uduk. **5** Tutung andi ima ti nlira, na iwa su nafo anan liya kiti ba, bara inung dinin su iyisizin nanya nati nlira nin ngau libau, anit nan yenje nani. Kidegen ndin bellu minu, inung mal seru uduk mine. **6** Anung andi ima ti nlira, piran nanya npiit natii mine. Tursun nibulung mine, inin ti nlira udu kitin Cif mine ulenge na adin yenju nanya liyeshin. Ame tutung Ucif mine na adin yenju nya liyeshine ma timinu uduk. **7** Tutung andi ima ti nlira, na iwa lawan kpilzu nliru urume tibatiba nafo alumai ba, bara inung din yenju nafo ngbardang liru minere mati ilanza nani. **8** Bara nani yenjen iwa yita nafo inughe, bara Ucif mine yiru vat nimon irika na idi nin suwe a na isa tiringhe ba. **9** Bara nani, tan nlira nafo nenge: 'Ucif bit nanya kitene kani, kusu lissafe. **10** Na tigofe dak, na isu imon nayife nyii nafo na idin sue kitene kani. **11** Nanari kitimone imonli liyirin. **12** Kala nari tire bite, nafo na arike wang din kalzu na lenge na tidin dortu nani tire. **13** Tutun na uwa do ninghirik kitin maluzu ba, ama bolo nari ncara shintan: bara kipin tigowe kinfere, likara nin gongan uyaunu nene udu saligan. Usonani! **14** Bara asa idin kalzu anit alapi mine, ucif mine kitene kani wang ma kalu amin alape. **15** Ama andi na anung din kalzu alapi na lenge na idin su minu ba, nanere wang na ucif mine ma kalzu amin alape ba. **16** Nanere tutung andi ima su

ukotu nayi, na iwa timoro nafo anan tiyom ba, nafo na anan liya kiti dinsu inan ta anit yinno inung din su ukotu nayi. Kidegen ndin bellu minu inung nmal se uduk mine. **17** Ama anung andi imasu ukotu nayi, ikuwu timuro mine lau itiza nnuf. **18** Bara anit wa yinnin idin kotu nayi. Ame Ucif mine na adin yenju usanme ma nimunu uduk. **19** Na iwa ceo atimine utamani nanya nle uylie ba, kiti kanga na kijiji nin binju din li, nin kiti kanga na akiri din kuluzu i tuzuzu. **20** Na ceun ati mine utamani kitine kani, kiti ka na kijiji nin biju wasa inaza ba, kiti kanga na akiri wasa ipuro ituzuzu ba. **21** Kiti kanga na utamani fe duku, kikanere wang kibinayi fe ma yitu ku. **22** Liyizi, linere upitila kidowo. Bara nani, asa liyizife di licine, kidowo fe vat mayitu lau. **23** Ama asa na liyizi dilicincine ba, kidowofe vat mayitu nin dinong. Asa kidowo fe sali nin kanan, gbardang nsirte kati likara nbellu! **24** Na unit urum wasa asu katwa kiti nacikilari aba ba, nbara anari umon, ati usu nmon, asa na ata nani ba, aba ni litime kan kiti nmon anin dira usu katwa kacine kitin mong. Na iwasa isu Kutelle liccin nin tamani kubi kurume ba. **25** Bara nani nbelen minu, na iwa ciso ucara litawa nbelen kpilizu nliru nbelen natime inyaghari ti ba li sa tiba sonu, sa nidowo bite inyaghari tiba shonu. Na ulai katin imoli ba, nakidowo katin imon shonu ba? **26** Ton iyizi iyene anyin kitene kani! Na idi su tibila sa upitiru kusana iciso lilai ba, Ucif mine na adi kitene kane din nizu nani imonli. Na anung katin nani nin gongon kan ba? **27** Uyeme unitari nanya mine bara tiyom nimon nyii ulele wasa akpina ngbardang nayiri nlai me? **28** Nyaghari nta idi tiyom nbelen nimon kidowo, kpilzan uliru nanya nibinayi mine iyene amamu naneen, imus tikunang nanin; na adin su katwa ba, ana adin sho imon kidowo ba. **29** Na nbellin minu tutung, Solomon litime vat nin gongong me, na awa ashon imon kidowo na iwa katin amamu nin caut ba. **30** Andi Kutelle din su amamu nanya naneen kuyok kucine nani, arika na asa atuto kitimone, ula kurtuno uleo anin nin kui, ama so sa uni miinu imon nshonu kidowa? Anung anan kibinayi kikaf? **31** Bara nani na iwa su tiyom iwor, 'Inyaghari tiba li?' Sa iwor, 'iyaghari tiba sonu?' Sa tutung iyaghari tiba shonu kidowo? **32** Imon ilele vat alumai din cisu nibinayi mine npizuru ninin, Ucif mine tutung kitene kani yiru idi nin su ninin vat. **33** Ama cizinan upiziru tigo nin katwa kacine me, vat ngisin nimon ilele ima kpin minu ku. **34** Bara nani na iwa su tiyom nbellen nkui ba, bara na ukui ba su tiyom litime. Kolome liri di nin niume.

7 Na uwa sharanta ba, iba sharanta fi. **2** Nin sharaa ule na usuu, iba suu fi. Tutung kuyangi koo na uguro mung, iba guru fi mung. **3** In yan ghari taa uyene kamong na ka di liyizin gbana fine, na uyene ku kunti kuca nya liyizi fe ba? **4** In yiyizari uba bellu gbana fine, 'Nan kala kamong nya liyizi fe,' a fee nin kukunti kuca nya liyizife? **5** Anun anan kinuu! Kalan ku kunti ku ce nya niyizi mine, iba nin yenu kanang kamong ne nya niyizin

gbana mine. **6** Na uwa ni nanau imon ilau ba, tutung na uwa tuu imon i cine nbun ninau ba, mboti iba patiluinin gitiring ikifizing fi. **7** Tirino, iba nifi piziran umase. Reu kibulung ghe iba punfi mung. **8** Ko uyeme utirinu unit din sessu, unan pizu re din sessu, unan fo nibulung ghe iba puun ghe mu. **9** Sa ghari nya mine na usa ne nwatiring ghe kugirin borodi ayira litala a nakpa ghe? **10** Sa awa tiring ghe fiboo, a nakpo ghe fiyii? **11** Bar nani andi anun anan nibinei ni nanzang yiru unin nono mine imon icine, inyizyari ucif mine na adi kitene kani yiru uni nimon ki ne udu kiti na le na itirng ghe? **12** Bara nani vat ni le imon na udinin su anit suu fi, fe wan suu nani mung, uduka re une nin anabawa. **13** Pira nya kibulun kishuute, libau di pash na li din wunu anit udu ukul, anit gbardang din cinu nyan nye. **14** Kibulung ghe di shuut, tutung libau we wan di shut na li din wunu anit udu ulai, anit cing lin aghari din se lining. **15** Sung seng nin nan kadura kinuu, ale na idin dasu minu nin nakpa nakam, nya mine ninyinyowari. **16** Nya kumat mine iba yinnu nani, sa anit din kolu ulemu na ca kumart kushari, sa idin kolu kumal kupul kumart? **17** Nanere, vat kuca kucine din macu kumat ku cine, kuca ku nanzang, maca kumal kunanzang. **18** Na kuca kucine din macu kuman kunan zang ba, sa kuca kunanzang ko na kudin macu nono nacine ba. **19** Vat ku ca koo naku mara nono ni cine ba asa ikiwe kuning itoo nyan la. **20** Bari nani kiti kumat mine re uba yinnu nani. **21** Na vat ghari na adin yicci, 'Cikilari, Cikilari,' b apiru nya kilari Kutelle ba, sei ule cas na adin suu unufin Cif nighe na adi. **22** Anit gbardang ba bellu nloli lire, 'Cikilari, Cikilari, na tiwa suu anabci nin lisafe ba, nin lisafe tinutuzuno agber genu, nin lisafe ti suu imon zikikya?' **23** Mba nin bellu nani kanang, 'Nan ina yiru minu ba! Nyan ku poo nin, anun anan kataa kananzang!' **24** Bar nani, vat nle na alanza tigbulang ni ghe asuu kataa mung ma soo nofo unit ujingjing une na ake kilari me kitene kuparang. **25** Na ijuu uwuru, mmen ncung daa, ufunu udya wufu ufo kilare, vat nane na ki deu ba, bara na iwa ke kining kitene kuparang **26** Vat ule na alanza tigbulan nin amini nari usuu kataa mung ba masinu unit ulanlang une na akee kilari kitene licin cing. **27** Uuwuree juu, mmeng cung daa, ufunu daa ureu kilare ki deu. Udeu we wa di gbardang. **28** Uda duru kubi koo na Yesu wa malu ubelu na gbulan alele, ligozin na nite, umamaki kifo amii nin dursusu me. **29** Bar na awa dursuzo nani nofo ule na adi nin na kara, na nofo anan ni nyert mine ba.

8 Na Yisa nto; o kitene likup, ligozi gbardang dofine. **2** Umon, ame ukuturu da kitime, atumuno mbun me, aworo, "Cikilari andi uyiinna, uwasa utayi nso lau." **3** Yisa nakpa ucara me a dudoghe aworo, "Meng yinna. Ta lau." Na nin nmolu kubi ba atinna a weseghe ata lau nin tikuturu me. **4** Yisa woroghe, "Yene yenje uwa bellin umon imomon, can libaufe, udurso litife kitin pirist nin nni nimon ule na udkuan Musa na bellin, bara uni

ngodiya kitime. **5** Na Yisa npira nanyan Kaparnahum, nkon kusoja kudia nrroma, da kitime ada tiringhe, **6** aworoghe, "Cikilari, kucin nighe non nanya kilari nin nkonun nriu nagbergenu, adi nanyan nlanzu npazaza kang." **7** Yisa bellinghe, "Meng ba dak nda shin ninghe." **8** Ame udia nasoja kawaghe aworo, "Cikilari, na meng mabtin fe da piru nanya kilari nig ba, bara nani belle ligbulang cas kucineghe ba shinu. **9** Bara meng wang unitari ulle na nsosin kuteet likara, nmini dinin na soja alle na idi kadas nigh, assa nworo nlenge, 'Can,' ame nsa anya, nin kiti nmong tutun nworoghe, 'Da,' ame asa ada, nin kucin nigh, 'Su nenenghe,' asa asu inin." **10** Na Yisa nlanza nani, asu umamaki anin belle alenge na idi ligowe nanghe, "Kidegen ndin bellu munu, nin nanyan Iseraila, na nse umon na adinin nimus nle uyinnu sa uyene gbardang nani ba. **11** Ndin bellu minu, anit gbardang ba dak unuzu gabar nin yamma, iba da so ili kutebul nin Ibrahim, isheku a yakubu nanya kilari tigo kitene kani. **12** Bara inug, nono tigowe iba turnu nani nanya nsirti midiya, kiti kanga na kuculu ba yitu ku nin nyaku nayini." **13** Yisa belle udia nasoja, "Can! Nafo na uyiinna uba di so nani, iba sufi." Kucin me tunna ku shine ndedei kube. **14** Kubi na Yisa wa piru kilarin Bitrus, ayene kumara Bitrus kuwane, annon nin nkonu. **15** Yisa dudo ucarame, atinna ashino. Na afita asugue uhidima. **16** Na kuleleng nda, anite da nin nale na agbergenu na rizu nani kitin Yisa anutuzuno agbergenue nin ligbulang nliru, ashino nin na nan tikou vat. **17** Nanere iwa kullu ule imon na iwan mo bellu kiti nnan liru nin nnu Kutelle Ishaya, nworu, "Ame litime na yaun tikou bite nin ticuta." **18** Nene na Yesu nyene ligozi nkilinghe, ana uduka isun koni kusari kurawan Galili. **19** Nani umong unan ninyerte da kitime aworo, "Unan durrsuzu meng ba dofinsi vat kika na uba du." **20** Yesu woroghe, "Ninyanyawa dinin ti mine, anyin yita nin tido mine, amma na gono nnit dinin kiti ka na aba nonku litime ku ba." **21** Umong nanya nono katuwa me bellinghe, "Cikilari, yinna menku ntu ndo ndi kasu ucif nighe." **22** Bara nani Yisa woroghe, "Dofini anan nkul kasu atimine anar nkul." **23** Na Yesu npira uzirgi, nono katuwa me dofinghe udu nanye. **24** Itunna, kikane kuwut nin funu nuzu kitene kurawan fibarakh nmyin tursu uzirge, ame Yisa yita nmoro. **25** Inun nono katuwa da kitime ida fiyaghe, iworu, "Su utucu bite Cikilari; arike ba kuzu!" **26** Yesu woro nani, "Inyari nta idin lanzu fiu, idinin nyinu sa uyenu cingligha?" Afita akpada ufune nin kurawe. Kite tinna ki so tik. Inug anite su umamaki iworu, "Imusi nyapin unitari, ulle ufunu nin kurawa din dortu uliru me?" **27** Anite su umamaki, inin woro, "Uyapin unitari ulele har tifinu nin kuli din latizighe?" **28** Na Yesu nda nkon kusari nmyin Garasinawa, anit anwaba alle na agbergenu din cinnu ninghinu zuroghe, asa i wa nuzu nanya nisek idin nin magunta, na umon unan cin wansa akata libau lole ba. **29** Itunna isu kuculu iworu, "Iyaghari tidumun na tiba su ninfi, gono Kutelle? fe nda kikanere unan tanari tinoo kamin kube na ina jeowa?" **30** Nene

Ligo naladii wandi kikane kileo, na iwa di pit kitimine ba. **31** Inug agbergenue foghe acara iworu, "Assa unutuno nari, ta nari tipiru ligo naledu ane." **32** Yesu belle nani "Can!" Inug agbergenue nuzu idi piru nanya naladue, itunna vat ligowe putu likup udu nanya kurawa inane nanya nmyen. **33** Inug anite alle na idin ndortu nalade ico udu nanya kipin, idi bellin vat nimone, umunu imon na ise alle na agbergenue din cinu ninghinu. **34** Itunna vat kagbire nuzu udii zuru nan Yisa. Na iyene ghe, ifoghe acara asun kagbir mine.

9 Yesu pira nanya nzirgi, akafina udu nanya kanme kagbire. **2** Itunna ida nin nimon alle na adinin nkonu nriu nfunu, anon kitene kuppe. Uyenun nyinu mine sa uyenu, Yesu woro nnan konu nriu nfunue, "Gono, su liburi libo, alapi fe iwese." **3** Itunna amon anan ninyerte iworu nanya natimine, "Ulle unite unan nanzu kitiasi." **4** Yesu yinno ugibilizu mine aworo, "Iyari nta idin gibilizu imon inanza nanya nibinai mine? **5** Bara iyeme ari kalin nin sheu nbellu, 'Iwese alapi fe sa iworu fita ucinu?' **6** Bara nani inan yirino nworu usaun nnit dinin likara nyi a wese alapi, ..." a woro nnan konu nrui nfunue, "Fita, yauna kupefe, udo kilarife." **7** Nin nani unite fitaanya udu kilari me. **8** Na ligosi nyene nani, Iwasu umamaki izazina Kutelle, ulle na adin nizu imus nlo likare kiti nanit. **9** Na Yesu nkata likane, ayene unit unan lisa Matta, ule na awa sosin kitin nsesu ngandu. A bellinghe, "Dofini." Ame fita atunna a dofinghe. **10** Na Yesu nso ali imoli nanya kilari, itunaa anan sesungandu nin nanit anan kulapi dasa ida li imonli nin Yesu a nono katuwa me. **11** Na afarisayawa nyenenani, iworu nnono katuwa me, "iyari nta unadursuzu mine din li imomli na nan sesu ngandu nin nanit anan nalapi?" **12** Na Yesu nlanza nani, aworo anit alle na idinmun nakara nidowa, na idin piziru ukana ba, cas anitalle na idimun tikou idinin sunkan, **13** anug iwasaaq inya idi yinin imon na idin su, "meng din nin nsu nadalcia na uhadaya ba, bara nna dak na nyicila anit alau ba, ituba ba, anan kulapi." **14** Inug nono katuwa Yohanna da kiti me iworu, iyaghari nta arik nan na farisawa asa ti tere tinu, na inu nono katuwafe din tecu tinu ba." **15** Yisa belle nani, "Inug alle na ido kiti nilumga wasa isu liburi lisire a kwanyana tiyome yita nanghinua? bara ayiri din cinu na iba da yaunu kwanyana tiyome kitimine, iba teru tinu. **16** Na umon nwasa atafa kuzeni kupese nin ku kuse ba, bara kupori kupese batu kulutuke jarta, tutun uba yitu kang. **17** Nanere anti nwasa ita nmyin narau lisu ikuse ba, iwa su nani, lisue ba wutu, nmyen naraue gutun, lisuwe ba malu kittii, bara nani ibati nmyen narau mipsele lisu lipese vat mine baso." **18** Kubi na Yesu wadi nbellu nile imone kitimine atunno umong unit uidia ada atumuno kitime. A woro, "ushono nighe nene akuu, bara nani da uda tarda ghe acarafe aba fitu." **19** Nin nani Yesu fitah adofighe, nanere inun nono katuwa me. **20** Itunna umon uwani adi nin gu5tuzunu nmie kang akus likure nin na ba, ada

mamalin Yesuada dudo kubaga kulutuk me. **21** Bara awa bellin litime,” asa ndudo kulutik me cas meng ba shinu.” **22** Bara nani Yesu gitirno ayeneghe aworo, “ushono ning ta ayi akone, uyinna fe sa uyenu nshono nin fi, uwane tinna ashino deddei. **23** Na Yesu nda kilari nnit udia, ada se anan nalantu di naru, a ligozi yita. In ghejilu kang. **24** ame woroghe, “Canfi na kubure nkuwariba, adin nmoroare, bara nani inug sisaghe nin sughe ubaha. **25** Na iceou ligoze ndas, a pira nanya kutee, akifoghe ncara kubure fita. **26** Unin ulirue tunna umala kiti, nyanya kipi kane. **27** Na Yesu wa kata unzu kikane, adu an waba dofinghe, itunna ntutuzu idu nsu “lanza nkunekune bite usau Dauda.” **28** Kubi na Yesu ndah nanya kilare, inung aduanne da kitime, Yesu belle nani” anung nyinna nwasa nsu ille imone,” Inung woroghe, “eh Chikilari.” **29** Nin nnani Yisa dudo iyizi mine, aworo, “Uso nani kitimine, nafo uyinna mine sa uyenu.” **30** Nanere iyizu mine wa pun. Yesu kpada nani kang aworo, “Yenen na umon wa yinin kitene nile imone ba.” **31** Var nin nani adu ani nuzu itunna nbellu nlirie vat kaghir kane. **32** Na anit an waba ane wa nya, itunna idamun nin nmong uturi na agbergenu na pirughe iida mu nghe kitin Yesu. **33** Kubi na inutuno agbergenue, uturi une lirina, ligozi su umamaki iworo, “Ille imone na tisa yene inin in Israile ba.” **34** Bara nani inung a farisawa woro, “Adin nutuzunu agbergenue nin ndia nagbergenere.” **35** Yisa nya udu vat nighiar nan nitari: aleo ubun dursuzu nanya nati nlira, adi nbelle uliru nlai un tigo, ashino nin vat tikonu nan nale na idi acine ba. **36** Na ayene ligozi nanit, alanza nkune kune mine, bara iwa su udamuwa, nibinai wulu nani bara wnadi nafo akam sa unan libia. **37** A belle nono katuwa me “Unin ugorbe karin inun anan karin ba. **38** Bara nani, deddei sun nlira kiti Ncikilari ngirbe, anan kpina nan girbe nanya kunene.”

10 Yesu yicila nono katwa me inung likure nan nawaba ligowe a na nani tigo kitene tiruhu tinanzang, i nutuzung nani ndas, ikuru ishizin nin vat tikonu a nsalin cine nidowo vat. **2** Nene tisan nono katwa we inung likure nan nawabe wadi ne. Unan cizune, Simon (urika na awa yicughe Bitrus), a Adrawus gwane; Yakub usaun Zabadin, nin Yuhana gwane; **3** Filibus, nin Batalomi; Yakub usaun Alpensus, nin Tadawus; **4** Simon unan pizuru tigo nati, nin Yahuda Iskaroti, ulenge na ama lewughe. **5** Ale likure nan nawabe Yesu wa tuu nani, a wunno nani atuf aworo, “Na iwa do kika alumai duku ba, tutung yenjen iwa piru kan kagbirin Samariya. **6** Nana na can kilarin nakam nwulun Israile. **7** Tutung asa inya, belen nani uliru Kutelle iworo, “udak kipin tigo Kutelle nda duru.’ **8** Shizinon nin nanan tikonu, fyan anan kul, wesen anan tikutulu, tutung nutuzunon agbergenue. Inan filin munari, anung wang filizinang. **9** Na iwa yiru fizinariya, azurfa sa fi jangaci tika mine ba. **10** Yenjen iwa yaun nkan cin bara ucin mine, sa altuk aba, sa akpata, sa ucen ncin, bara unan katwa ma diru imonli me ba. **11** Vat kagbiri sa atii alenge na ipira, pizira

ulenje na ado Kutelle nanye, isoku udu lilongo na ima niyu. **12** Asa idin piru nanya kilare, lisonnani. **13** Iwa kawu minu mang na ayi asheu mine so nanghinu, anna ikawa minu mang ba na ayi asheu mine kpilin kiti mine. **14** Inung tutung alenge na Isere minu ba, a na ilanza uliru mine ba, iwa nya yiu kilari kane sa kani kagbire, kotinon lidau nabunu mine. **15** Kidegen ndin bellu minu, anan Sodom nin Gomora ma katinu nin lanzu mang lirin shara nin kani kabgwere. **16** Yenen, nto minu ndas nafo akam nanya niyio, bara nani, yitan jijin nafo iyii ikuru iyita sa unanzu nimon nafo awulung. **17** punon iyizi anit mung! Iba du ninghinu ubun nago, tutun nanya natii nlira mine iba kpizu minu. **18** Iba kuru ida ninghinu ubun na gomna nan nago bara meng, uma so nafo ushaida nanya nalumai. **19** Iwa do ninghinu kiti mine, yenje iwa fo kidowo kitene nimon ilenge na ima bellu, bara imon ilenge na ima bellu ima niminu nanyan koni kube. **20** Bara na anughere ma su ulire ba, Uruhu Kutelle nanya minere ma liru. **21** Gwana ma lewu gwana idi molu, Ucif tutung gonom. Nono mafitu mayardang nin nacif mine inin tizu nani idi molsu nani. **22** Anit vat ba nari minu bara lissaning. Ama vat nlenge na atere kibinayi udu liganye, ama se utucu. **23** Iwa kara minu nka kagbiri, con udu kan, bara kidegenere idin bellu minu, na ima nuzu vat uduru nigbirin Israile ba, gonon Nit ma dak. **24** Na gono unan masu wasa akata unan dursuzu me ba, sa kucin yita nbun Cikilari me. **25** Ubatina ame unan mase so nafo unan dursuzu me, nanere kucin nafo Cikilari me, iwa yicila Cikilare Belzubal, ma ngbardang nanzu nale na idi nanya kilari me ma yitu nyizaril! **26** Bara nani, na iwa lanza fiu mine ba, bara na imomong duku na itursun, ilenge na ima punu ba, a na imong duku ilenge na iyeshin ile na ima yinnu nin ning ba. **27** Llenge imon na Nbellen minu nanya nsirti, bellen ining nin wui, tutung ile imon na ilanza baat nin natuf mine, ghanan kitene kilari ibellin ku. **28** Na iwa lanza fiu nle na ama molu ka kidowé ba, ama na awasa amolo ulai ba. Na lanzañ fiu nlenge na awasa amolo vat ka kidowé nin laiye nla saligan. (**Geenna g1067**) **29** Na niwulun niba idin lesu ni nin nin nikurfu baat ba? Vat min nani, karum wasa ka deu kutyin sa uyirun Cif mine ba. **30** Titi litife wang ayiru timashi nari. **31** Na iwa lanza fiu ba, ikatin niwulung nane nin gongon. **32** Bara nani, vat nlenge na a yinna nin mi nanya nanit, Meng wang ma yinnu ninghe nbun Ncif ning, ulenge na adi kitene kani. **34** Yejen iwa kpilza nna dak nin lissozin limang nyie. Na nna dak nin lissozin limang ba, nna dak nin kusangaliari. **35** Bara nna dak nda dunjo unit nin cifme, a ushono nin name, a uwul nin nanlesme. **36** Anan nivira nin nit ba yitu anan nanya kilari me. **37** Ame ulenge na adi nin su cif sa uname nbun ning na abati unan dortu ninghe ba. Tututng ame ulenge na adi nin su nshonomie sa usaunme nbun ninghe, na abatin unan dortu ning ba. **38** Ame ulenge na ayauna

kucan kotinu me adofini ba, na abatin unan dortu ninghe ba. **39** Ame ulenge na ase ulai me ba diru unin. Ame tutung na adira ulai me bara meng, ama se unin. **40** Ulenge na asere minu, asere mengku, ame tutung na aserai, asere ulenge na atoyi. **41** Ame ulenge na asere unan liru nin nu Kutelle ama seru ulada nna liru nin nu Kutelle. Tutung ame ulenge na asere unit ulau bara adi unit ulau, ama seru ulada nnit ulau. **42** Vat nlenge na ana umong nanya nabebene alele, ka kop nmyen micancam asono, bara ame unan kadura Kutelleri, kidegen nbellin minu na ama diru ulada me ba.”

11 Na Yesu wa malu uni nnono katwa me likure nan wabe kadura, a nya kikane cundu nanya Nigbiri udu ndursuzu nani tipinpin. **2** Na Yuhana nlaza kilari licin, kata ka na Kristi dumun, a to nono katwa me kadura inung naba. **3** aworo nani, can idi wroghe, “Fere ule na udin cinu udake, sa tiso nca nmong?” **4** Yesu kawa aworo nani, “Can idi belin Yuhana ku imon ilenge na ilanza iyene. **5** Adu din sesu uyenu kiti, anan sali nabunu din cin, akutulu se ushinu, a turi din lanzu tutung, abi din fituzu nin lai, idin bellu anan sali nimon uliru ulau. **6** Unan mariari ule na ase imon ntirzu liti ning ba.” **7** Na ale anite nya libau mine, Yesu cizina ubelu ligonzine uliru litin Yuhana, “Inyaghari i do nyenje nanya kushufunu nzunu nkpe myena? **8** Ani inyaghari inuzu ndin yenje ndas- unit na ashono imon tigowa? Nanere, ale na idin sho imon tigo sosin nilari Tigo. **9** Sa nyaghari ido idi yene ndase- unan liru nin nu Kutelle? Eh nbelin minu tutun, ukatin unan liru nin nu Kutelle. **10** Ulengenere ame ule na iwa yertin litime, 'yenjen nma tu unan kadura ning nbun timuro mine, ulenge na ama ke udina ning nbun mine.' **11** Nbelin minu kidegene, vat nale na kumat nwani, na warum duku na akatin Yuhana unan shintu nanit nyen ba. Vat nani unit ubene kilari tigo kitene kani katinghe. **12** Unuzu nayirin Yuhana unan shintu nanit nmyen udak nene, kilari tigo kitene kani nneu nin fizu nayi, tutun anit anan fizu naye na bolu nin likara. **13** Bara vat anan liru nin nu Kutelle nin duka wa tizu amoro alau udakin Yuhana. **14** Andi tutung iyina userun nin, ulele amere Iliya, urika na awadi unan dak. **15** Ame ulenge na adinin natuf nlanzu, na alanza. **16** Inyaghari nma batu ko kuje mun? Imasin nonoari navu nkasa, alenge nasa iso iyica atimine. **17** Inin woro, 'tidin wulsu fi fishira na udin yizunu ba. Tiyita tiyom ana ugila ba.' **18** Bara Yuhana wadak, na awadi nli nimonli a aso nmyen narau ba iworo, 'adi nin kugbergenu.' **19** Gono Kutelle wa dak, nli nimonli nin so nmyen narau iworu, 'Yeneng unan su kileu kikan, nin shituzu nso, udondong nanan sesun gandu nan nanan kulapil!' Ama nijijing nse ubunku bara kata me.” **20** Yesu cizina ukpaduzu nigbiri nirika asuzu imon izikiki ku, bara iwa nari uni nati. **21** “Ukaito fe Corazin! Ukaitofe Betsaida! Nfo katwa kadida kane na nmasu kiti mine, nwansu Nytra nin Sidon, iwa ni ati nworsu, icino alapi mine nanyan najasi nimon nin tong.

22 Bara nani, uma katinu anan Sidon ku nin Tire liri nshara Kutelle. **23** Anung u Kaparnahum, idin yenju ima ghatinu minu udu kitene kane? Na nanere ba, ima tultun minu udu ukul sa ligan. Bara andi Nsodom iwa su nita nididya nanga na ina su anung ku, uwa dutuku udak kitimone. (**Hadēs g86**) **24** Uma yitu sheu ni nmyin Nsodom lirin shara nbun mine. **25** Kubi kone, Yesu woro, “ndi rufi, Ucif, Cikilaru unan kitene kani nin kutyin, bara una nyeshe ilenge imone kiti na jijin nin nanan yiru, tutung umini na pun kiti nalenge na iyiru ba, nafo ninono ni bebene. **26** Aee Ucif, nanere una tifi mang nyenjufe. **27** Vat nimon inani ununzu Ncif ning. Tutung na umong yiru Usaune ba se Ucife, ana umong yiru Ucife ba se Usaune, tutung nin lenge na Usaune nyina adurophe ame. **28** Dan kiti ning, vat anung ale na imin kutura kugetek, meng ma nimu ushinu. **29** Yaunang Kugbetu ning kiti mine imasu uyinu kiti ning, bara ndi sheu nin kibinayi kimang, imanin se ushunu tilai mine. **30** Bara kugbetu ning sheu a kutura ning di getek ba.”

12 Kubi kone na Yesu wa din cin nanya kunen nilarum liri na Sabbat. Kukpon da nono kadura me itunnan pucu nillarume nle. **2** A farisawa yene nani, iworo Yesu ku, “Yene nono katafe din su nimon ile na icaun isu liri na Sabar ba.” **3** Yesu woro nani, “Ikuna belu iyerti ile na iwa yertin nimon ile na Dauda wasu a, na kukpon wa daghe, nin nale na awa di naghinua? **4** Na awa piru nanya kilari Kutelle, aleu imonli nanan katwa kilari Kutelle, ile na iserin nworu ali ba, nan nale na awadi nanghinu, ule na uduka wa nazaghe nin le, nin nalenge na iwa di ninghe wang, uduka wa naza nani nin le, Uduke wa yinnin a Priesta ku nin le nmang? **5** Tutung na isa yene nanya neyert, au liri na Sabat a Priest din nanzu Asabate ana asa usonani kulapi ba? **6** Bara nani meng belin minu, umong ulenge na na akatin kutii Kutelle di kikane. **7** Ndafo iyiru ilenge imone, 'Meng din pizuri nkunekune nayari ana ma nakpizu nakpizu ba.' Na iwa ni anan sali kulapi kulapi ba. **8** Nanere gonorit ame Cikilaru liri na Sabatara.” **9** Yesu suna kite udu nany kutii nlira mine. **10** Kitene, umong uni wadduku, nin cara na una koto. A Farisawa tirino Yesu ku, i woro, “Ucaun i shin nin mong liri na Sabata?” Bara inan se kulapi kiti me. **11** Yesu bele nani, ghari nanya mine, awadi nin kukam kurum, tutung kukam kone nnin deu nanya kuwu kucamcam liri na Sabat, na ama kifu kunin anutun ba? **12** Bara nani, na unit katin kukam nin tigo kiti Kutelle ba! Nanere nta, ucaun isu imon icine liri n Sabat.” **13** Yesu woro nnite, “Nakpa ucarafe,” unite nakpa ucare, utunna ushino, uso ucine nafo uleli ucare. **14** A Farisawa nuzu udas, itunna pizuru nimon ile na iba kifughe mun. Iwadin pizuru libau longo na iba ti imolughe. **15** Na Yesu nyino nani, a wonno kidowu kusari kurum, anit gbardang dofinghe, a shizuno nani nin tikonu mine. **16** Awunno nani atuf na iwa belin umong ba. **17** Unan so kidegen, ilemon na iwa belin nnuun Ishaya unan liru nin nu Kutelle, nbellu, **18**

"Yene, kucin ning urika na nna fere; kinayi ning, urika na kibanayi ning din lanza nmang me. Nma ti uruhu ning nanya me, ame marin bellu ushara kiti nanan salin bi. **19** Na ama fo kidowo ba, sa agilu nin liwui kang; na umong tutung ma lanza liwui me libau libene ba. **20** Na awasa apuro kugosin ndiru likara ba; kinni ncin tutung na ama molu ba, se anin nutuno ushara unnasara. **21** Alumai tutung mase likara nanya lissame." **22** Kube itunna ida nin mon unit kitin Yesu unan niduu nin nituri, agbergenu wadi nanya me. Ashino ninghe, unit unan niture nin niduwe yinno ulira akuru atunna nyenju kiti. **23** vat ligozin nanit wa yatinju inin woro, "Sa ulelere ma yitu usaun Daude?" **24** Na Farisawa nlaza uliru nimon izikiki ilele, iworo, "Na unit ulele din nutuzunu agbergenu ba se nin yinnun Belzubab, usaun ngo nagbergenu." **25** Yesu wa yiru nin kpilizu mine aworo nani, "Vat tigo tongo na tidi nin nivira nin litime wulu, tutung kokame kagbiri sa kilari kanga na adi nivira nin liteme ma yisunu ba. **26** Adi shitan din nutuzunu shitan ku, to adi nivira nin liteme, iyizari kipin tigo me ba yissunu? **27** Adi tutung ndin nutuzunu agbergenu nin yinnun Belzubal, nin yinnun ghari anan dortu mine din nutuzunu nani? Bara nani, ima sominu anan mawucu-wucu. **28** Adin tutun ndin nutuzunu nagbergenu nin Ruhu Kutelleri, to kipin tigo Kutelle nda nanya mine. **29** Tutung iyizari unit ba piru kilari mnan nagang asu likiri nomon irika na adumun sa ucizunun teru nan nagaghe? Aning su likiri nimon nnite kilari me. **30** Ulenge na adi nin miba adi nivira nin mi, ulenge tutung na adin piture nin mi ba, unan musuzuri. **31** Bara nani ndin bellu minu vat nalapi nni nanzu lissa iba kusu anit mun, ama unanzu lissan Ruhu na iba kusu ba. **32** Tutung vat nlenge na abele nlon ligulang kitenen Nsaun nit, ilele ima kusughe mun. Ama vat nlenge naa abele uliru nivira nin Ruhu ulau, na iba kusu alele ba, na nle uyii ba, ana nyii ulenge na udin cinu wang ba. (**aiōn g165**) **33** Sa ukyle kuca gegeme a iburi me yita gegeme, sa kyele kuce nanzang a iburi kuni yita nanzang. **34** Anung nono nabuni, tunda na idi nni likara lifacak, iba bellu imon icine nyizari? Bara unuzu nanya adadu liburari asa unu lira. **35** Unit ulau unuzu filai kibinayi me asa anutuno imon icine, unit unan likara lifacak tutung unuzu filai kibinayi me asa anutuno ileli imon na idi facak. **36** Ndin bellu minu tutung, lirin shara, anit mani litul vat nliru unanzang ule na ina bellu. **37** Bara nanya nliru minere ima se ucinu, nanya nliru minere tutung ibase uteru. **38** Among anan niyerti nin na Farisawa kawa Yesu ku iworo, "Unan dursuzu, tidi ninsu tuyene kulap unuzu kitife." **39** Yesu kawa aworo nani, "Aji likara linanzang nin nanan funu din pizuru kulap. Ama na nkon kulap duku na iba ninani ba se kun Yunana unan liru nin nu Kutelle. **40** Bara Yunana wati ayiri atat nin nitik nitat nanya liburi fibo, nanere wang Usaun nnit bati ayiri atat nin nitik nitat kibinayi nyii. **41** Anitin Ninivi ma yissunu kitin shara ninko kuji nanite, iba ti uteru nani. Bara iwa sun alapi mine nin lirun kpaduzun Yunana,

manin yen, umong nbun nin Yunana di kikane. **42** Ushono ngo kusarin nlime ma fitu liri nshara nin nanit nko kuje ati itere nani. Awa dak unuzu ligan nyii anan da lanza ubelen njjin Solomon, manin yeneng, umong nbun Solomon di kikane. **43** Asa uruhu unanzanghe nnuzu nanya nnit, asa ukatiza nitin salin nmyen npiziru shinu, adi na ase ba. **44** Asa aworo, 'nma kpilu kilari ning na nna nuzu ku.' Adi a kpilla, ase kilari kane ikuzu kinin inin ceu kinin lau. **45** Amanin kpillu adi yiru ligowe ninghe nton tiruhu tinanzang tining kuzor na ti katinghe nin magunta, iba nin dak vat inin daso kikane. Ngisin lissosin nlele unite makatinu lin burne nin nanzang. Nanere bayitu nin ko kuje." **46** Na Yesu wa dutu nliru nin ligozine, uname nin nuwnafine yissin ndas, idin pizuru nwo ilirin ninfi." **48** Yesu kawa aworo nani ulenge na abellinghe, "Ghari unanin? Ayatha tutung nuwna nin?" **49** Atunna a nakpa ucara me udu kitin nono katwa me aworo, "Yene, kikane unaning nin nuwna ning! **50** Bara vat nlenge na adin su imon kibinai Ncif ulenge na adi kitene kani, uleli unitere gwana ning kilime, nin kishono, a unaning."

13 Lilonne Yesu wa nuzu nanya kilari ado adi so nbiu kurawa. **2** Ligozi nanit gbardang da pitirino kitime, afita a pira nanya njirigi mmeyen a so ku; vat ligozie yissina licicin nbiyu kurawe. **3** Yesue bele nani iuliru bardang nin tinan tigoldo. A woro, "Yenen unan tibila wa nuzu tibila. **4** Da na a bilisa, imon imus disso likot libau, anyin tolo da ida leo inin. **5** Imon disso nanya napparang, kika na ise mmin ku gbardang ba. Na nin molu kubi ba inuzu, bara na mmire wadi pit ba. **6** Da na uwui nghana, ilo bara na iwa dinin tiling ba, itunna ikoto. **7** Imon imus disso nan nya nimart. Aca imarte kunjo i parda ining. **8** Imong imus disso mmin micine itaa iyip. Imong nkoli akalt akalt imong akut kutocin, a imong atat. **9** Ame ule na adi nin na tuf na a lanza. **10** Nono katwawe da ida woro Yesu ku, "Iyanghari nda usu anite uliru nin tinan tigoldo?" **11** Yesu kawa a woro nani, "Anung ina ni minu uyinnu nworu iyinin imon izikiki kipin tigo kitene kani, amma kiti mine na ina nani ba. **12** Bara kiti lenge na adimun, amere ima kpinghe ku, tutung ama nin yitu mun gbardang. Amma ame ulenge na a salin mu, kitime ima seru i cingilinghe na adi mune. **13** Bara nani ndin su uliru nan ghinu nin tinan tigoldo, vat nin yenju mine, na idin yenju gegeme ba, vat nin lanza mine, na idin lanza gegeme ba, ana idin yinnuzu ba. **14** Kiti mine anabcin Ishaya na kulo, ale na ana woro, "Nanyan lanza, ima lanza, amma nanyan ko lome libo na ima yinnu ba. Nanyan yenju ima yenu, ama nanyan ko lome libo na ima se uyinnu ba. **15** Bara nibinai nnit alele na ti gote, atuf mine ani nati getek nlanzue, iyizi mine ina tursu inin, Nsa nani ba se uyinnu nin niyizi mine, lanza nin na tuf mine se uyinnu ni nibinai minee, inin se utpillu tutung, meng ma ni nani ushinu." **16** Amma imong

coliari iyizi mine; idin yenju nin natuf mine, adin lanza. **17** Kidegenere ndin belu minu, a anbawa gbardang nin na nan katwa kacine npizira iyene imon ile na idin yenju, amma na ina yene a, na yita nin su ilanza imon ile na ina lanza, amma na ina lanza ba. **18** To lanza tinan tigoldo nnan tibuk. **19** Asa umong nlanza uliru kipin tigowe ana a yinno ba, ame kugbergenuere nda kuda bolo imon ile na ina bilisu nanya me. Amere ulenge na iwa bilisu ghe libo. **20** Ame ulenge na iwa bilisu ghe napzmbara amere ulenge na awa seru uliru nin liburi libo dedei. **21** Vat nani na adi nin tiling tin liti me ba, amma awa yissin gangang nin kabiri bat. na uniu nin gbagba wa dak bara uliru ntucue, awa diu dedei. **22** Ame ulenge na iwa bili ghe nanya nimart, amere ulenge na awa lanza ulirue, amma adadu in yii nin karusuzo nimon in yii, ma pardu ulirue, ama so sa kumat. **(aiōn g165)** **23** Ame ulenge na iwa bili ghemmin micine, amere ulenge na alanza ulirue amimim yinno unin, anere ulenge na a macca nono a pitirino ni nin bara kidegene; imon nkoli akalt akalt, imong akut akut kutocin, a imong akut atat.” **24** Yesu kuru a belle nani umon uliru nin tinan tigoldo. Aworo, “Kipin tigo Kutelle masin nafo unit ule na abilisa imus kine kunen me. **25** Nin kitik na anit ndo nmoro, udon nivira me da ada bilisa kunya nileli imusse nanya kunene, anya udughe. **26** Na i nuzu i kuno ita iyip, inin kunyawe wang nutuno ati. **27** Nono katwa nnan kunene da ida wroghe, ‘Cikilar, na imus in alkamari uwa bilisu kunen fe ba? Iyiziari nta amamu ketilin ku?’ **28** A woro nani, ‘Unan nivirari nasu nani.’ Nono katwa wwe wrogooghhe nenge, ‘Udi nin su ti do tidi dussu anina?’ **29** Unan kunene woro, ‘Nanere ba, iwa na do ndussu na manue, ima dussu alkame ligowe nin na mamue. **30** Na vat mine kunjo ligowe uduru kubin pitiru kiti. Kubi npitiru kiti mma woru anan pitiroe, “Tun kalizan amamue itecu agum agum, idi juju, amma pitirinon alkane udu filai nighe.”” **31** Yesu kuru ana nani umoon uliru nin tinan tigoldoe. A woro, “Kipin tigo Kutelle masin nafo fimus kuka kukuu na unit in yira a bila nan nya kunenme. **32** Fimus fonee finare fi bene nanya nimu vat. Amma uwa bilu fining fi kuno, ku katin vat naca nanya kunene asa kuta kuca kudya, asa anyin kitene kani da ida kye tido mine tilanghe.” **33** Yesu kuru a belle nani nton tinan tigoldo aworo, “Kipin tigo Kutelle masin nafo uyist ule na uwani nwa yiru a munu nanya nbulung ayangi atat asa mite hogogo mi ghana.” **34** Vat ni lenge imone Yesu wa belu ligozi nanite nin tinan tigoldo. Andi na nin tinan tigoldo ba na awa belin nani imon ba. **35** Uwa so nani bara vat nimon ile na iwa belin kiti nanan liru nin nuu Kutelle nan so kidegen, na iwa woro, “Mma punuunu ning nin tinan tigoldo. Mma bellu imon ile na inyeshin uworsu kubi ncizunu nkye in yii.” **36** Yessu suna ligozi nanite a pira nan nya kilari. Nono katwa me da kiti me iworo, “Durso nari tinan tigoldo kunyua kunene.” **37** Yesu kawa a woro, “Ame ulenge na a bilisa inus in alkama Usaun Nnitari. **38** Kunene uyii ulelere; a imus in alkama inughere nono kipin tigowe.

Amamue annare nono nnan katwa kananzanghari, **39** a unan nivire na ana bilisu inin kugbergenuari upitiru kiti unare imalin in yii, a anan pitiru kiti unare imalin in yii, a anan pitiru kiti inughere nono kadura Kutelle. **(aiōn g165)** **40** Nafo na iwa pitirin amamue ijuju nanyan nla, nanere una so kubi nimalin in yii. **(aiōn g165)** **41** Usaun Nit ma tu nono katwa me, ima du idi pitirin imon vat na idi tizzu anit utazuna, nin na lenge na ina su nitwa ni nanzang. **42** Ima ta nani nan nya nla ubbagbai, kikanga na kuculu ma yitu ku nin nyaku nayini. **43** Inung anan katwa kacine ma nin waltu nanya kipin tigo Ncif mine. Ame ulenge na adi nin natuf na alanza. **44** Kipin tigo Kutelle masin nafo utamani na unyeshin nanya kunen. Unit wase unin a nyeshe unin. Nanya liburi libo me anya, adi lewu vat nimon ile na adi mun, a sere kunen kone. **45** Tutung kipin tigo Kutelle masin nafo unit na adi kusatiki adin piziru filu'ulu'u icine kujama me. **46** Na ase filu'ulu'u fi gegeme fin nikurfun idya, awa nya adi lewu nimon me vat a sere finin. **47** Tutung kipin tigo Kutelle masin ukuma na iwa bworin nanya kurawa, a kifizo inawa mmyen ngangang **48** Na uwa kulo, unan kifizu nibowe wunno unin likot udu ubiwu kurawé. ima nin so iferu inawa icine iti nanya nakuzung, amma imon i nanzaghhe ima fillu ining. **49** Nanere uma yitu nin nayiri nimalin inyii. Nono kadura Kutelle ma dak ida feru anan katwa kananzaghe nanya na nan katwa kacine. **(aiōn g165)** **50** Ima nin tu nani nanya nla unoiwu ubbagbai, kikanga na kuculu ima yitu ku nin nya ku nayini. **51** Lyinno ile imone vatta?” Nono katwa we woro ghe, “Tiyinno.” **52** Yesu tunna aworo nani, “Nanere vatt nnan ninyerte na alawa gono katwa kipin tigo Kutelle a massin nafo unit ulenge na adi nin kilari, na a kaliza imon ikisse nin nipesse nan nya filai me.” **53** Kube da na Yesu nmala tinan tigoldo tone, anya asuna kiti kane. **54** Yesu nya a pira nanya mmin me a tunna ndursuzu nanite nanya kutyi nlira, na ilanza fiu kifo nani i woro, “Unit ulele nse ule uyirue nin nimon izikiki ilele nweri? **55** Na unit ulele usaun nnan kye nibulung unereba? Na unamere Maryamu ba? Na nwana nilime mere an Yakuba, Yusufu, Simon a Yahuda ba? **56** Na nwana nishono mere vat di ligowe nan ghiruk kakane ba? Ani unit ulele nase ile imone vat nweri?” **57** Iwa lanza ayi ninghe. Amma Yesu woro nani, “Na annabi diu diru ngongong ba se mmyin me nin na nan ngame.” **58** A na awa tizzu imon izikiki gbardang kikane ba bara udiru in yinno mine.

14 Nanya kubi kone, Firauna lanza ubeleng Yesu. **2** Aworo nono katwa kilari me, “Ulele Yohanna unan shintuzunu nanit mmyena; ana fita nanya na nan kule. Unnare nta adi nin na kara nsu nna nitwawe.” **3** Hiridus wa kifo Yohanna ku, a tere gbe, a ceo ghe nanya kilari licin bara Herodiya, uwani ngwana me Filibus. **4** Bara Yohanna wa belinghe, “Na uma caunu ba uyiru ghenafu uwani fe.” **5** Hiridus wa molu ghe, amma awa lanza fiu nanit bara iwarughe nafo unan liru nin nuu Kutelle. **6** Na lirin marun Hiridus wa kuru likeo lida, ushonon

Herodiya su avu kiyitik nanit a puo Hiridus ku ayi. **7** Ame wang poa ghe ayi, a ceo ghe uliru nin nisilin nworu vat nimon ile na atiringhe ama nighe. **8** Na unene ndi kyeghe ulirue, a woro, "Nai kikane, kukurum, litin Yohanna unan shintu nanit mmyen." **9** Ugowe ayi ine wa fita kan nin tirinu me, amma bara isiling me, tutung bara alenge na iwa di Ini nimonle vat ninghe, ato idi so nani. **10** A to idi werin litin Yohanna nanya kilari licine. **11** Itunna ida nnun lite nanya kukurum ina kubure ina kubure ado adi ni uanme. **12** Nono katwa me tunna ida, iyira libie, idi kassu linin. Kimal nani, ido idi bellin Yesu ku. **13** Na Yesu nlanza nani, ama suna kitene nanya nzirgin mmyen ado nkankiti likot. Na ligozi nanite nlanza nani, i nuccu nipiin pin mine nin nabunu i dofinghe. **14** Yesu yunna ada ubun mine a yene ligozi nanit. Alanza nkune kunemine a shizino nin na nan tikonu mine. **15** Na kuleleng nta, nono katwa we da kitime i woro, "Kiti kane di nin nanit ba, tutun kuleleng nta. Suna anite inya, inan se iducu nanya nigbiri idi sesu atimine imonliku." **16** amma Yesu woro nani, "Na ucaun inya ba. Anung nan nani imonmongan ili." **17** I wroghe nenge, "Kikane tidi nin fungal utaunari cas nin nibo iba." **18** Yesu woro nani, "Dan nani inin." **19** Yesu woro ligozi nanite isozo nkpi kutyene. A yauna u fungual utaume nin nibo ibe, a yene kitene Kutelle, ata nkoli ku apuco unin anin na nono katwa we unin, nono katwa we ani wani ligozi nanite unin. **20** Iwa li vat ishitizo. Inani wa pitiru ngissin nimon ile na iwa nazu nfungale nin nibowe-akuzun likure tinap gbem gbem. **21** Alenge na iwa li wa di nafo nanilime amui ataun, kimal na wani nin nono. **22** Ata nono katwa we ipira nanya nzirga mmyen i kafina uleli uwul kurawe, ame nin man ti ligozi nanit inya. **23** Kimal na ata anitee inya, aghana kitene likup ussan me adi ti nlira. Na kulelen nta kang, awa lawa kitene ussan me. **24** Amma kubi uzirgi mmyene wa yita kiyitik kurawe, iwa nin pya kang nin lin nin zirge bara fibark mmyene nin furu na uwa kurtuzun nani. **25** Nin nikoro inas nin kiyitik Yesu da kitimine, awa din cin kitene mmyene. **26** Na nono katwa we in yene ghe adin cinu kitene mmyene, ilanza fiu i woro, "Ilele mmolyari," Itunna in tizun tet bara fiu. **27** Yesu tunna a lirina nan ghinu a woro, "Tan ayi akone! Menghari! Na iwa lanza fiu ba." **28** Bitrus kawa ghe aworo, "Cikilar, andi fere, ta meng ku ndak kitife nin cin kitene mmyene." **29** Yesu wroghe, "Da." Bitrus tunna anuzu nanya nzirge acina kitene mmyene ucin du kitin Yesu. **30** Amma na Bitrus in yene ufunu, fiu kifoghe. Na a cizina upicu nan nya mmynenen a ta kuculu a woro, "Cikilar, tucui." **31** Yesu tanna anakpa ucara me mas, a kifo Bitrus ku, a wroghe neng, "Fe unan yinno sa uyenu bat. Iyaghari nta umini a jirjir?" **32** Na Yesu nin Bitrus npira uzirge, ufunue yissina. **33** Nono katwa we nanyan zirgin mmyene su Yesu ku usujada, iworo, "Kidegenere fe usaun Kutelleari." **34** Na ikaffina uleli uwul kurawe, i tolon Janisarata. **35** Na anit kiti kane in yinno Yesu ku, isa kadura udu nigbiri nanga na kilin nani, idi pilu anan ti kunu vat ida mun kiti me.

36 I foghe acara nworu na ise idu do kulada kulutuk me cas, vat ngbardang nanit alenge na iwa dudo kunin wa se ushinu.

15 Among a Farisawa nin na nan ninyerte ds kitin Yesu in Urushalima. I woro, **2** "Iyaghari nta nono katwa fe din nanzu utandu na kune? Bara na idin kuzu acara mine ba andi ima li imonli." **3** Yesu kawa a woro nani, "Anung wang-iyanghari ntaa idin patulu uduka Kutelle bara utanda mine? **4** Bara Kutelle na woro, 'Ta ucife nin na fine ku gongong,' tutung, 'Ame ulenge na ashu uliru unanzang liti ncife sa nna me, Kidegene aba ku.' **5** Amma anung anii na woro, 'Vat nlenge na a woro ncif me sa uname, "Vat ubuunu ulenge, na una seru kiti ning nene ufilluari udu kiti Kutelle,"' **6** na unit une caun ati ucife gongong ba. Nanya nloli libowe unanza uliru Kutelle bara utanda mine. **7** Anun an rusuzu nati, gegememiasi Ishaya na liru nin nuu Kutelle nati mine na awa woro, **8** 'Anit alele din tizui gongong nin nakpa tinuu minere, amma nibinai mine di pit nin mi. **9** Idin su usujada lemmari, amma idin dursuzu adadu nduka nanittari. **10** Atunna ayicila ligozi nanite udak kitime a woro nani, "Lanzang iyinin- **11** Na imon mong diku na asa ipira unuu din nanza unit ba. Amma imong ilenge na inuzu nnuu nnit nnare din nanzu unit." **12** Nono katwa we dak ida woro Yesu ku, "Uyiru nworu Afarisawa nin nana ayi na ini lanza uliru une?" **13** Yesu wa kwan a woro, "Vat kuca kongo na Ucif nighari nbila ba iba dusulu kunin. **14** Sunan nani usan min, anan durusuzu nanitari liboo amma aduu. Asa unit uduu nwanno uduu Liboo vat mine ma di diu nanya kuu." **15** Bitrus kawa aworo Yesu ku, "Durso nari tinan tigoldo tone." **16** Yesu woro, "Anung wang duusa uyirue? **17** Na uyene nworu vat nimon ile na ipira nanya nnu maadi katu udu nanya kiti npunjua ba? **18** Amma imon ile na inuzu nnuu ida unuzu kibinaiyari innare imon ile na idin nanzu unit. **19** Bara unuzu nanya kibinaiyari ukpilizu unanzang din nucu ku, umolsu nanit, upiziru nawani, kaput ndinong, likiri, ushaida kinnu, nin tizogo. **20** Ile imonere din nanzu unit. Amma uli nimonli sa utusu ncacra din nanzu unit ba." **21** Yesu nya kikane ado kusarin Taya nin Sida. **22** Umong uwani na Kananiyawa nuzu kusari kone. A ta ntet a woro, "Lanza nkunekune nighe, Cikilar, usaun Dauda; ushono nin din sonu ngbada bara kugbergenu." **23** Amma na Yesu nworo iyang ba. Nono katwa me da ida foghe acara, i wroghe, "Woroghe anyaa bara adin gbejullu kang kidung bite." **24** Amma Yesu kawa nani aworo, "Na ina tuuyi kitin mon ba se kiti nakam uwulusu nnonon Israila." **25** Amma ada ubun me a tumuno, aworo, "Cikilar, buuni." **26** Akawa aworo, "Na ucaun i yiru imonli mnono ini nono ninau ba." **27** A woro, "Nanere, Cikilar, amma nono ninuawee asa ileo ibure na asa disso kitene kutebul ncikilar mine." **28** Yesu kawa aworoghe, "Uwani, uyinna sa uyenu udyawari, na isu fi nafo nafe di nin suu we." Ushonee uni wa tannun ashino kubi kone. **29** Yesu uni wasun kiti kane anya udu

kupo kurawan Galili. Amini wa ghana likup adi so ku. **30** Ligozi nanit gbardang daa kitime. Iwa dak nan ghinu anan kentu, aduu, aturi nin na nan salin nabunu, nan na mong gbardang na iwa di nin tikonu. Ina ni wa ceo nani nabunun Yesu amini wa shin nin ghinu vat. **31** Ligozi nanite ani fiu wa kifo nani na iwa yene unan sali nabunu nshino, unan kentu din cin, uturi din liru a uduuin yenju kiti. Iwa zazin Kutellen Israila. **32** Yesu wa yicila nono katwa me kiti me aworo, “Nlanza nkunekune lipitin nanite, idi ligowe nan mi ayiri atat na idi nin nimonmon na ima li ba. Na idi nin su nworo nani inyaa sa uli nimon ba, Iwa dissu liboo bara kukpong.” **33** Nono katwa we woro ghe, “Tima se ufungal gbardang nweri kikanee na anit diku ba ubatin ligozin nanit alengen vat?” **34** Yesu woro nani, “Ufungal umashiniari idi mun?” Iworo, “Kuzor nin nibo ibebene cin.” **35** Yesu woro ligozin isozo kutyin. **36** A yauna ufganal kuzor nin nibowe, na ataa nliraa, apuco ufgangalle ana nono katwa we. Nono katwa we naa ligozi nanite. **37** Anite vat leo ishitizo. Ipitirino agissin niburi nimonle na ileo, ikulo akuzun kuzor. **38** Alenge na iwa li wadi amui anas banin nawani nin nono. **39** Yesu woro ligozi nanite inyaa, ame doo adi piru nanya nzirgi mmyen anyaa udu kusari Magadan.

16 A Farisiyawa nan na Sadukiyawa daa kitime idin tirughe in an dumunghe a duro nani kulap nnuzu kitene kani. **2** Bara nani a kawa a woro nani, “Na kuleleng nttaa, uworo, ‘Kefe mayitu ugang, bara awuten nsha.’” **3** Nin kuyi dindin uworo, ‘Kite ma cauna kang kitimone, bara na awuten nsha.’ I yiru ubelu nalu ile ketene kane, bara na iwasa iyino ubelu kulap kube ba. **4** Kuji kunanzan kun zino din pizirun uyine nkong kulap ba banin kun Yunana.” Yesu nin nyaa a suna nane. **5** Nono katwa me kafina udu uleli ugau kurawe, Ishawa uyirun mborodi. **6** Yesu woro nani, “Sunseng nin na Farisiyawa nan na Sandukiyawa.” **7** Nono katwa nighe kpiliza nibinai mene i woro, bara na ti yira uberadi ba.” **8** Yesu wa yero nani a woro, “Anung ana yenu sa uyenu ucin, iyanin ta idin Kpiilizu nati mene au na iyira uberadi ba? **9** Na isa lizino sa itoo iyizi na gi nbrodi ataun na anit amoi ataun wa li ba, a kagisine amashinara i wa piriru? **10** Sa agir kuzure na anit amoi anas wa li, akuzeng amashinari walawa? **11** Iyarin nta na iyino au inwadin belemuin ubelen mborodi ba? Sun seng nin na Farisiyawa nan na Sadukiyawa.” **12** Inin yino na awadin belenani uboleng inyeast mborodi ba, bara u madursuzu na Farisiyawa nin na Sadukiyawa. **13** Nene na Yesu waa dak nlong likotin Kasiriya nFilipi, atiro nono katwa me, aworo, “Nyari anit din yicu Gonon nit?” **14** I woro, “Anung woro Yohanna unan shitu; among, Ilasha; among woro, Irimiya, among woro unang liru nin nuu Kutelleari.” **15** A woro nani, “Bara nani anung din su meng ghari?” **16** Na akawa, Simon Bitrus woro, “Fere Kristi, Gono Kutelle unang nlai.” **17** Yesu kawa a worghe, “Fe unang mariari, Simon usaun nYunana, nmii nin kidow was a durofi ilele

ba, Ucif nighe na adi kitene kauri amere ndurofi. **18** Nkuru mbelenfi fere Bitrus kitene litala lole mma kye kutii nlira. Ni bulun kuwunun nkull wasa ni wantina ba. (**Hadés 986**) **19** Mba nifi mabudi kilari tigo kitene kani. Vat nimon ile na itere nyii imateru kitene kane, vat nimon ilie na ibuku nyii iba bunku kitene kani.” **20** Yesu benle nono katwa me nin likara au na iwa belin umong amere Kristi ba. **21** Nnuzu kubi kone Yesu woro nono katwa me a ma nyiu adoo Urushalima, ama niu kang nacaran nakunen ntardun nacara kutii nlira, nin nadidya kutii nlira, aa amon ninyert, Ima molughe, ama nin fitu liri lin tate. **22** Bitrus yicilaghe likoot akpadaghe, abenle, “Cikilari ulele di piit nin fi; na ulele nwa sefi ba.” **23** Yesu gifirino aworo Bitrus ku, “Kpilla kimal nin shetan! Fe litalan ntirzuwari kiti ni, na myen fe duku nin nimon Kutelle ba, bara imon na nit.” **24** Yesu tunna a belle nono katwa me, “Vat urika na adinin su adofini, se ata umusu litime, ayauna kucan kotinu me, anin dofini. **25** Bara vat urika na adinin su aceu ulai me ama diru uni, vat tutung ulenge na a adira ulai me bara meng ama se uning. **26** Iyaghari ba kpinu unit ku, awa se vat nye anin dira ulai me? Iyaghari unit ba su kusere nlai me muna? **27** Bara Gonon Nnit ba dak nan nya ngongan ncif me nan nono kadura me. Ama nin nni koghaku nafo nile imon na anasu. **28** Kidegen meng bellin munu, among duku nan nya mine allenge na iyisin kikane, na iba dudu ukul ba, iba yenu Gono Nnit ncincu nanya tigo me.”

17 Ayiri kutocin wa kata, Yisa yira Bitrus ku nin Yakubu a Yuhanna gwana me, ada ninghinu kitene likup lizalang inung litiime. **2** Atunna asaka ukama nbun mine. Umuro me balta naffo uwui, kulutuk me ta kanag nafo nkanag. **3** Na nin nanzu kubi ba Musa nin Iliya nuzu ilira nan ghe. **4** Bitrus kawa aworo Yisa ku, “Cikilari, ucaun na arike di kikane. Andi uyninna, meng ba ke adanga atat kurum kunfe, kurum kun Musa, a kurum kun Iliya.” **5** Kubi ko na awa di nlirua na nin nanzu kubi ba kuwut nuzu ku kanag da ta nani ushin, na nin molu kubi ba liwui nuzu nan nya kuwut, aworo, “Kanere Gono kin nayi nighe, ulle na ndin nlatizu nmang me lanzaan ghe.” **6** Na nono katuwa me nlanza nani, ideo nin timuro mine kutyin, iwa di nlanzu fiu. **7** Ame Yisa da ada duduzo nani a woro, “Fitau yenje iwa lanza fiu.” **8** Inug yene kitene kani, na iyene umon ba, Yisa ari cas wa duku. **9** Na iwa kpilin unuzu kitene likupe, Yiisa kpada nani aworo, “Na iwa bellin alle amore kitin nmon ba, udu kubi ko na Usaun Nnit ba fitu nan nya nkul.” **10** Nono katuwa me tiringhe iworo, “Iyaghari wati anan ninyerte wa woro Iliya ma burnu adak?” **11** Yisa kauwa a woro nani, “Iliya badak ada kurtunu imon vat.” **12** Nene meng bellin minu, Iliya namalu udak, na iyininghe ba. Nin nani, iwa a sughe vat nimon ilie na idinin suwe. Nanya libau lirume, Gono Nnit ba niu nacara mine.” **13** Inug nono katuwa me, yinno adin nliru nanghinu kitene Yuhanna unan Baptismari. **14** Na ikpilla kiti ligozine, umon unit da kitime, ada tumuno

nbun me, anin woro, **15** "Cikilari, lanza nkune kune ngono nighe, bara adinin nkonus matirizi, adin nniu mun kang, kubi-kubi asa adiso nlah sa nmyen. **16** Meng da ninghe kitin nono katuwa fe, na iyinno ushinu ninghe ba." **17** Yisa kauwa a woro, "Anan salin nyinnu nin kuji kunanzang, udu kome kubiari mba so nanghinua? Udu kome kubiari mba nonku kibinai ninghinua? Dan ninghe kiti nig kika." **18** Yisa kpada ghe, Kugbergenue nuzu nan nya me, kwanyane shino nkone kube. **19** Nani nono katuwa da kiti Yisa kusari kurum i woro, "Iyaghari ntah na arik nyinnno nutunghe ba?" **20** Yisa belle nani, "Bara ncingilin nyinnu sa uyenu mine. Kidegen ndin bellu minu, asa idinin yinnu sa uyenu cing nafo fiyip fikan Imustard, uwasa ubelle likup lole, 'kalla litiife kikane udo kanie,' aba du nin litime, na imomon ba yitu munu nin njiasi nsu ba. **21** Vat nani imus nale agbergenu wasa inuzu nani cas ba, se ligowe nin lira a ukifu nnu." **22** Kube na iwa sosin Galili, Yisa belle nono katuwa me, "Iba ni gono nnit nacara nanit. **23** Inug ba molughe, nan nya liri lintat aba fitu." Ayi nana nono katuwa me nani yototo. **24** Na ida Ukafahrenum, annit alenge na iwadi imal sesu kagisin fishekkel nafo ugandu, da kitii Bitrus a worgohe, "Na unan yirru mine din nizu kagisin nishekkel ngandu ba?" **25** A worgohe, "Nanere." Da na Bitrus npira nan nya kilari, Yisa cizina uliru ninghe aworo, "Iyaghari udin kpilize, Simon? Ago inyi, kitinghari idin sesu ugandu kuwa? Kiti nanit minere sa kiti namara?" **26** Na Bitrus nworo, "Kiti namarari," Yisa bellinghe, "Ikala anit mine nbiuze. **27** Na tiwa ti nani anan sesu ngandu isu kulapi ba, sang kulli kudia, to liwita fe nanye, uwunun fibo fo na fi burno udake. Asa upuno unu finin uba se fishekkel ku, yira finin udi ni anan sesun unani ni unfe."

18 Nanya kubi kurume nono katwa me da kitin Yisa iworo ghe, "Ghari udiawe nanya kipin tigo Kutelle?" **2** Yisa yicila gono kibene adak kitime, ayisa ghe kiyitik mine, **3** anin woro, "Kidegene ndin belle munu se anung nsuna alapi mine iso nafo nono nibebene, anung ghe nan nya nkolome libau na iwasa ise upiru kipin tigo Kutelle ba. **4** Bara nani vat ulle na a toltono litime nafo gono, kibene kane unit une amere udiawe nan nya kipin tigo Kutelle. **5** Nin ullenge na asere nkang gono kibene nan nya lisa nighe, asere mereku. **6** Vat nle na ata warum nan nya nibebene nane na iyunna nin mi, ita kulapi, uba katinghe iyaun litala lidia iterighe nto, inin turunghe nan nya kuli kudia kiti kicacam. **7** Kash udu uyi bara kubin ntirzuar! bara uso doleari kubi kone ba dak bara ame! **8** Assa ucara sa kubunu fe, bba tifi utiro, werne unin ufilig pit kitife, uba katinfu usee ulai nin kagiisins kidowo, ninworu itufi nan nya nla so ligun uyiita nin ncara sa abunu fe vat. (*aiōnios g166*) **9** Assa iyizife bba tifi utiro, herina linin ufilin kitife, uba katinfu use ulaii nin liyizi lirum, nin woru itufi nan nya nla sa ligun nin niyyizi fe ib. (*Geenna g1067*) **10** Yenjen na iwa yassu warum nan nya kitene kane nono kadura Kutelle mine ko kome kubi idi nyenju nmoru ncif nighe ulle na adi

kitene kani. **11** Bara gono nnit na dak ada tucu nalenge na ina wulu. **12** Iyaghari idi nkphilize? Asa umon unit dinin nakam akalt likure, kurum nanye nwulu, na aba cinu akalt likure udiru kuurume kitene kikup adi piziru kone na kuna wulu ba? **13** Andi ase kunin, kidegen ndi nbella munu, liburi libo me kitene kukam kurume bba katinu nin gbandang kitene nakam akalt likure udiru kurum na kuna wulu ba. **14** Nan nya nanere, na usun Ncif mine allenge nadi kutenit kane warum nan nya nibebene nai nanna ba. **15** Asa gwana fine ntafi kulapi, durso ghe utanu me, anung ligan mine, cas, asa a lanza fi, utuucu gwana fine. **16** Andi na a lanzafi ba, yira nuwa na fine unit kiti nwanana urum sa anwaba ido kitime bara iyizi nawaba sa awaatat sa ko lome lugbulang base uyisinu. **17** Asa anari ulanza nanan dortu Yisa, awa nari ulanza nanan dortu Yisa, na ame so kitife nnafo kulumai sa unan sesen ngandu. **18** Kidegene re ndin bellu minu, vat nile imon na itere nan nya nnye, iba teru kitene kane, nin vat nile imon na ibunku nnye nanere iba bunku kitene kane. **19** Ukipiine ku ndi bellu munu asa an wada nwa yinin nin nimon ule na iba tirrinu menku nan nya nnyi ucif nighe ulle na adi kitene kane bba su nani mun. **20** Bara kiti ka na awaba sa an watat nzuro nan nya lisa nigh, ndi nanghinu." **21** Nin nani Bitrus da ada belle Yisa ku, "Cikilari, udu timashinari gwana nighba sui kulapi meng shawa muna? udu so kuzora?" **22** Yisa bellinghe, "Nna meng na bellinfi udu kuzor ba, uduru akalt kuzorii sau kuzor. **23** Bara nani, kipin tigo Kutelle di nafo umon ugo, na awa dinin su asu kibatiza nan nacin me. **24** Kubi ka na awa acizina kibatize, ida nin nkong kucin me ulle na ame din dortughe titalent amui likure. **25** Bara na awa idinin libau nbiuve ba, Cikilari me na uduka idi lewuughe nin nwane a none umunu vat nile imon na adumun, ida biyaghe. **26** Ame kucine dio kutyin, atumuno nbuuun me aworo, 'Cikilari, tursui limuri meng ba biyufi imoné vat.' **27** Nin nani, Cikilari kucine, atinna alanza nkunekune me, bunkun ghe, shawan nin nre me. **28** Ame kucin kone nzu ase umon udone licin me ulle na ame din dortu ghe idinari likalt akifo ghe kusholshok, a worgohe, 'Blayi imon ile na ndi ndortu fi.' **29** Ame udone licinne dio kutyin, adi fo ghe nacara aworo, 'Ta ayi ashau nin mi nba biufi.' **30** Ame kucin nburne nari, nin nani, ayiraghe atoghe licin, udu kubi ko na aba biughe ule imon na adin dortu ghe. **31** Kubii na adone licin nyene ile imon na asu, ayi mine nana. Ida idi belle Cikilari mine vat nile imon na asu. **32** Cikilari kucin kone yicila ghe, a bellinghe, 'Fe vat bara uwa sui kuculu. **33** Na fe nwasa ulanza nkunekune ndofine kucine ba? Nafo na meng na lanza nkunekune fe?' **34** Cikilarri me wa nanna ayi ninghe, a nakpa ghe nacara nanan nfo nanit udu kubi ko na aba biu imon ile na idi ndortu ghe. **35** Nanere wang ucif nighe kitene kani, ba su anunku, asa na anug ba shawa nin nalapi nuana nan nya nibinai mine ba.

19 Na ida kubi na yisa mmala tigbulange, a sunna Ugalili, ada nan nya ligan Yahudiya ukafinu kurawa

urdu. 2 Ligozi gbardang dofinghe, a shizino nin ghinu kikane. 3 Afarisiyawa da kitime, idumunzun ghe, nbellinghe, "Uduka nyinna nworo unit ko uwani me nan nya nimon ille na uwane tawa?" 4 Yisa kauwa a woro, "Na anun wa yene ubellu ninyerte ba, nworu ame ulle na awa ke nani nin gankilime nin uwani? 5 Akuru a woro, 'Bara nanere unit ba cinnu ucif me nin nna me a munu nin nwani me, anwabe ba da so finawa firuma? 6 Nin ndu mbun na awabari ba, finawa firuum bara nani, imon ule na Kutelle munu, na umon wa kosu ba." 7 Inugh wroghe, "Ani iyari ntta Musa wa bellin nari tiniza awani bite inyerte nworu ilugma bite nmala anin ko ghe?" 8 A belle nani, "Bara ngbas niibinai minere Musa wa sun muunu iko awani mine, nin nburne na nanere wandi ba. 9 Meng bellin munu, vat ulle na ko uwani me andi na kulapi nzina ba amini ndi yira umon, asu kulapin nzina, unit ule na adi yira uwani ule na ina ko ghe asu uzina." 10 Nono kadura belle Yisa ku, "Andi nanere ubellen ngankilime nin nwani, na ucaun isu ilugma ba." 11 Yisa woro nani, "Na koghari ba yinnu ninle uduursuze ba, se allenge cas na ina yinin nani iseru unin. 12 Bara amon duku iwa machu nani sa tinanilime mine. Amon tutun annitari wa gbaru nani. Amon asa inughere ta atimine ku bara kipin tigo Kutelle. Ame ulle na adini su seru ulle udursuze, na a seru unin." 13 Iwa da nin nono nibebene kitime anan tarda nani acara me na ti mine ati nlira, nono katwa me kpada nani. 14 Yisa woro, "Sunan nono nibebene, na iwa wantin nani udak kiti nighe ba, kipin tigo Kutelle di kin nimuwus minere." 15 A tarda nani acara me, a tunnaanya kitene. 16 Umon unit da kitin Yisa a woro, "Unan dursuzu kiti, iyapin imon iciniari mma su nnan se ulai un sali ligangha?" (aiōnios g166) 17 Yisa wroghe, "In yaghari nta uminin ntirini ubelen nimon igege? Unit urumari cas di gegeme, nan nya nani andi udi nin su use ulai nsali ligang, dortsu uuduke." 18 Unite wroghe, "Uyeme uduka?" Yisa woro, "Yenje nwa mollu unit yenje uwa nozo nin na wani, namon yenje uwa su likiri, yenje uwa su kinu, 19 gyantina ucif fe nin nafi ne unin ti usu nnan kupo fe nafo litife." 20 Kwanyane wroghe, "Ilengen imone vat nna su. Iyaghari kuru iduyi?" 21 Yisa wroghe, "Andi udi nin su use ukulu, can, lewe imon ilengen a udimun, uni nikimon, uma se imon nacara kitene. Kani umin dak, udofi ni." 22 Na kwanyane nlanza imon ilengen na Yisa nbelle, anya nin tinana nayi, bara awa di nin nimon nacara gbardang. 23 Yisa woro nnono katwa me, "Mbbellin minu kidegene, udin konu unan nimon nacara ghana kitene kani. 24 Nkuru nbellin minu, nworu uman nimon nacara piru kipin tigo Kutelle, ukatin nin shew kurakomi piru ligalon nalira." 25 Na nono katwa me nlanza nani, umamaki kifo nani kang i woro, "Ani ghari wasa ase utucue?" 26 Yisa yene nani aworo, "Kiti na nanit udin konu, kiti Kutelle vat nimon in suari." 27 Biturus ttunna akpana a wroghe, "Yene, tina sun imon vat ti dofin fi. Ani iyaghari arik ba se?" 28 Yisa woro nani, "Mbbellin minu kidegene,

anughe na ina dofini, nan nmaru upese na gono Kutelle ma so kutet tigo me, anung wang ma so na tet likure nin na ba, isu ushara nnonon Israile likure nin naba. 29 Vat nlenga na a suna nilari, nuana nilime, nuana nishono, ucif, una, nono sa kumen bara lisarin, ama seru mmari akaltlikure a ulai un sa ligang. (aiōnios g166) 30 Nan nya nmani gbardang na idi anan cizunu nene mada so anan kidung, a gbardang na idi anan kidung maso anan bun.

20 Kinin kipin tigo Kutelle masin unan kunen, ulenge na anuzu nin kwui dinding adi piziru anan katwa kunen me. 2 Na immala tijuana katwa we ko uyeme unit liyirin me fisulai, a ta nani kunene. 3 A kuru nuzu tutung kubi ni koro itat a yene among anan katwa yissing nkasua sa katwa. 4 A do kitin mine a woro, 'Anan wang, can kunene, imon ilenge nan yene idi dort mma ni minu, inughe tunna inya udu katwa we. 5 Akuru a nuzu kubi nikoro kutocin nin nikoro kuti tutung, asa naan ghinu nane wang. 6 Tutun akuru anuzu kubi nikoro likure nin firum ase amon yissinn sa katwa. A woro nani, 'Iyaghari nta iyissin kikane uworu kwui dinding sa katwa' 7 I wroghe, 'Na umong in yira nari katwa ba.' A woro nani, 'Anun, wang, can nan nya kunene.' 8 Na kuleleng nda unan kunene wero nnan yenju katwa we, 'Yicila anan katwa we uni nani uduk mine, cizinu kitin nnan dak kidunghe umalzin nin nan burnun dake.' 9 Anan katwa we na ini yira nin nikoro likure nin firum da, ko uyeme mine sere fisule. 10 Na anan burnun cizunu katwa we nda, i ciiso inung ma seru gbarandan, inung wang ko uyema sere fisuale. 11 Na isese uduk mine, igbondulo kitene nnan kunene. 12 I woro, 'Anan katwa kidughe nta fikoro firumari cas katwawe, nani umini nna nane irume nan ghirik, arike nna ti juju nidowe bite nan nya liyirin nin gbagbai nwui.' 13 Unnare unan kunene kpana a woro nmong mine, 'Udondong, N nta minu kulapi ba. Naa tini su nan ghinu nan nya fisule ba?' 14 Seren imon ilenge na nnare di inmmine inyai ulanzun mmmang nighari nni anan yiru kidunghe irume nan ghinu. 15 Na meng di nin likara nworu nsu imong ilenge na idi nin sue nin tamani nighe ba? Sa iyizi fe tifi uti lalapi bara na men di gegeme? 16 Bara nani anan kidung bada so anan cizunu, anan cizunu so anan." 17 Kubi na Yisa wa cinu ucindu Urshalima, awa yiru nono katwa me likure nin nan wabe ninghe, libau we a woro nani, 18 "Yenen ti din cinu udu Urshalima, ima nakpi usaun nnit nacara ndidya nin nan ninyerte kutin nlira. Ima sughe ushara nkul 19 ima nakpi ghe nacara na awurmi bara inan sughe liyakiti ishuru ghe, inin kotun ghe kitene kuca. Nan nya liyiri lin tatte ima fiughe." 20 Una nnonnon Zabede da kitin Yisa ligowe nin na saun ne. A tumuno nbunme aniin tiringhe imongmon. 21 Yisa woro ghe, "Iyaghari udi nin su we?" A woro ghe, "Yinna nono nighe nibe se uso, unit urum ncara ulime fe, a unan be ncara ugul fe, nan nya kipin tigo fe." 22 Yisa kpana a woro, "Na uyiru imon ilenge na udin tirue ba. Anung wa sa isone nan nya kakkuk kanga na meng din cinu usonue?" Inung

woro ghe, "Ti wa sa ti (sono)." **23** A woro nani, "Kakkuk nin uma sonu. Amma ubelleng nso ncara ulime sa ncara ugule ning na unanghari na ma noi ba, uurnna lenge na ucif nigghari nshiryia." **24** Na kagisin nono katwa likure nlanza, ayi nana nani kang nin nuana ni be. **25** Yisa yicila nani kitime a woro, "Iyiru ago nnawurumi din dursuani tigo, adidya mine tutung durso nani akara. **26** Amma na uma yitu nani nan nya mine ba. Uma na so ulenge na adi nin su ayita udya nan nya mine uma so ghe gbas aso kucin mine. **27** A ulenge na adi nin su ayita unan bun mine uma so ghe gbas a so kucin mine. **28** Nafo na asaun nnitt na dak isu ghe licin ba, nani ame su nari licin, anin kuru ani ulai me imon kusere nanit gbardang." **29** Na iwa nuzu nan nyan Jericho, ligozi nanit gbardang dofinghe. **30** Ise aduu aba sosin kupo libau. Na i lanza Yisa din cinu ukatu, ita ntet i woro, "Cikilari, usaun Dauda, lanza nkune kune bite." **31** Amma ligozie Kpada nani, i woro nnani i min tik. Nani ina kpina ughantinu tiwui mine i woro, "Cikilarri, usaun Dauda lanza nkune kune bit." **32** Yisa tunna ayisina ayicila nani a woro, "Iyaghari idin pizuru nsu minu?" **33** I woro ghe, "Cikilari, iyizi bite pun." **34** Yisa tunna, nkune kune kifo ghe nin ghinu, a dudo iyizii mine. Dedei ise uyenu kiti i dofin ghe.

21 Na Yisa nin nono katwa me nda duru susut nin urshalima ida U Baitfayi, kusari likup Nzaitan, Yisa tunna a to nono katwa me naba, **2** a belle nani, "Can nan nya kagbiri nbune, ima yenu kajaki terin ku, nin gono kajake ku. bunksun ninin ida nei ni ning. **3** Andi umong matirinu ubeleng nining, ima woru, 'Cikilari di nin su nining,' unit une na turun munu nin nining. **4** Imone wa so nani inan kulo uliru ulenge na iwa bellin kkiti nnan liru nin nuu Kutelle nworo, **5** "Bellen ushonon Sihiyona, yene, Ugo fee din cinu udak kitife, Nin tolturnu liti kitene kajaki, Kitene kalpadari, gono kajaki." **6** Nono katwa me tunna ido idi su nafo ubellu me. **7** I da nin kayake nin ka gonoe, i tarasa imon nidowo mine kitene, Yisa nin so kitene. **8** Ngbardangg nanite nonkuzo imon mine libauwe, among tutuung kezze tilang nace inonkuzo libauwe. **9** Ligozin nanite na iwa din nbun in Yisa nin na lenge na iwadi dortughe, jartiza kang, i woro. (Hossanna) Liru udu kiti Nsaun Dauda! Unan mmariari ame ulenge na adin cinu nanya lissan Cikilari. Hosanna udya!" **10** nKubi kongo na Yesu wa piru Urushalima, vat kipine wayissin dang, "Ghari ulele?" **11** Ligozin nanite kawa, "Yesuari ulele, unan liru nin nuu Kutelle, na ana nuzun Galili." **12** Na Yesu npira ukaikali Kutelle, akoo ale na idin sessu ilesse nya kaikale atunna awufuzu atebur na nan kipillizu nikkurfung ghe nan niti lisosin na nan lessu na tattabara. **13** Aworo nani, "Ina nyertin, 'Kilari nighe iba yicu kinin kilarin nlira,' inani kpilea kinin ki so lii na kir." **14** Aduuwe nanan kentu daa kitime nyan haikali, a shino nin ghinu. **15** Na udya na priest nin na nan nyerte inyene imon izikiki na a suu, na ilanza nono din teit nyan haikali idin belu, "Huzana kitin gonon Dauda,"

nibinei mine nana. **16** I woroghe, "Ulanza ile imon na anile alele din bele?" Yesu w提醒 nani, "Ee! Na anun sa karanta baa, 'Na iyiru liruu din nucu tinuu nnono nibebene nin ninene baa?'" **17** Yesu suun nani anuzu kipine addoo Ubetani adi moru ku. **18** Nin kui ding-ding ghe na akpilla nya kipine, awadin lanzu kukpon. **19** Libau we ayene ku ca kupal, adoo kiti kunin, na ase imonku ba sei afa, awore kuce, "Sali gang na iwa se kumat kiti fe ba." Kitene kuca kupule tunna ku koto. (**aiōn g165**) **20** Na nono katwa we inyene nani, imone taani zikiki i woro, "Inyizyarin nttaa kuca kupul koni mba tunna ko koto kite?" **21** Yesu kawa aworo nani, "Kidegen inbelin minu, i wa dinin kidegen na ikosu nibinei ba, naiba suu ile imon na ina su ku ca kupule kune cas ba, iba bellu likup lole caccana udyun nyan mmen, tutung uba soo nanin. **22** Asa iyunna vat nile imon na itirina nya nlira iba seru." **23** Na Yesu ndaa nyan haikali, udya na priest nin nakune na nite daa kitime, a ayitan ndursuzu aworo, "Na yapi akarari udin su ile imone? tutung ghari nafi lolikare?" **24** Yesu kawa aworo ani, "Meng wang ba tirin mi nu utirin urum, anun wa bellu meng wang ba bellu minu sa likara nghari idin suu ile imon. **25** Ubaptisman Yohanna-wua nuzun wear, unuzu kitene sa nanit?" Igbondilo na timine, iwor, "Tiwa w提醒, 'Unuzu kitene,' aba w提醒 or, 'Inyan ghari wa ti na iyunna nin ghe ba?'" **26** Tiwa w提醒 unuzu nat, 'Tilanza fiu ligozin,' bara na vat iwa yene Yohanna kufo unan kadura." **27** Ikawa Yesu ku iwor, "Na tiyiru ba." Ame wang w提醒 ani na meng ba bellu minu sa ny na kara nghari meng din su ile imone ba. **28** Iyanghari ukpilzu mine? Unit nin nasaun a ba, adoo kiti kin funu aworo, 'Usaun can kuneng kitimone udu su kataa.' **29** Usaun kawa aworo, 'Nan ba duba,' na akpilza kibinei me anyaa udu kunene. **30** Unite doo kitin saun unbee abellin ghe fo unan infune. Ule usaune kawa ghe aworo, 'Mba du, Cikilari,' na adoo ba. **31** Nya na saun abe uyemeari wa poo ucif me liburi?" I w提醒, "Unan finu." Yesu w提醒 nani, "Kidegennari in belin minu, anan sessun gandu nin nakilaki ba yarin minu npiru kilari Kutelle. **32** Yohanna wa dak kitimine nin libau lilau, na iyunna nin ghe ba, anan sessun gandu nin na kilaki yinna nin ghe, anun tutung, na inyene ileli imone, na iba cino alapi mine idan se kubi iyunna ninghe ba. **33** Lanzan nton tinan tigoldo, umong unit wa duku, unite nin kuneng gbardang, a bilsa a ca ku anin kee udanga ku, awuzu kuu kaciso ku anin kee kutii ncaa ku, anaa kibala kunin, anin nyaa udu mmon mmin. **34** Na kubi kusane ndaa susut, atoo aciin me kiti na nan kataa we inighe kumat na ce. **35** Anan kataa kunene kifo aciin me, ifo warun, imolo umong nannyee inin kunene kifo aciin me, ifo warun imolo umong nannyee inin tasa umong nin na tala. **36** Tutung unan kunene too among aciin me, ngardang mine kata anan finue, anan kataa kunene suu nin ghinu fo anan finue. **37** Nkatu nani, unan kunene too usaun me kitime, aworo, 'Iba ghantinu usauni ghe gongong.' **38** Na anan kataa we nyene usaune, I w提醒 nat mine, 'Usau

nare ulele. Dan timolu ghe ti li ugadu me.¹ 39 Inutung ghe nya kunene, inin imolo ghe. 40 Neenee kubi koo na unan kunene nwadak, nyan gharai aba suu nin na nan kataa kunene?" 41 Anite woroghe, "Aba molu anan kataa ananzang anee nya libau nsalin kune kune, anin ni kibala kunene kiti nameng, anit ale na iba biu ikurfung kubi ko na imon kunene nyini." 42 Yesu woro ani, "Na ikaranta nyan litape ba, 'Litala lo na anan makeke na nari linnare nda soo liti ne. Ilele unuzu kitin Cikilari, tutung udi zikiki bite?" 43 Bara nani nbelin minu, iba seru kutii tigoo Kutelle kitimine ini mmin moo na ini maa kazuzu minin kolu kumati te. 44 Vat nle na deo kitene litala lole aba putuzu agir-agir. Ulenge na litale ndeo litime liba jazilinghe. 45 Na udya na priestoci nin na Farisawa nlanza too tinan tigoldue iyinno adi nliru natimine re. 46 Ko kobe kubi ko na asa imala ukifu ghe, asa ilanza fiu ligozin na nite bara na anit gbardang nyira ghe ame unan nliru nin nuu Kutelleari.

22 Yesu kawa anin lira nani nin tinan kuguldo tutung, abenle, 2 "Kilara tigo Kutelle masin umon unit na awa su usaune ubuki ni lumga. 3 A too a cin me idi yicila ale na a wa duru nani ilumge idak, na ida ba. 4 tutung a too among a cin, abenle nani, 'Benlang ale na ina duru nani ilumge, "Yenen, mmalu kanju imonle. Ina nan niyin nighe i malu basu, vat nimong nmalu zuru. Dan kiti nilumge." 5 Bara nani na anit an nda ba. Among kpila udu anenmene kagisine kpila udu kitin lesu nin sesu mene. 6 Amen ta acin me imancing, inin molo nani. 7 Bara nani ugowe nana ayi. A too anang likum me idi mulsu nani, inin juju kagbire. 8 Anin woro na cin me, 'Ilumge din cinu, uzuru tutung ale na ina belin nani na ida ba. 9 Bara nani can kitene tibau idi beleng vat ule na iyeneghe adok kitin nilumge.' 10 A cine do kitenen libauwe idi yicila va nle na iyeneghe, anit a acine nin na le na idi acine ba, bara nani kutii nilumge wa kula gbem nin nanit. 11 Bara nani na ugowe nda aba da yenu ale na ida kutii nilumge, a yene umun ule na awa shon kultuk nilumge ba. 12 Ugowe woroghe, 'Udundun, utiza iyiziari upira kikane sa kulutuk nilumge?' unite yisina nin kutike. 13 Ugowe nin woro na cin me, 'Teren unit ulele nacara nin nabunu i tuughe ndas nanyan nsirti, kika na ama gilu nin talu nayini.' 14 Bara na anit gbardang na iwa yicila nani ma cunghari ina fere." 15 A Farasiyawa non do idi mune atee ikye inda na ima kifu Yesu nanyan nliru me. 16 Inin too ghe nono katwa mene, ligowe nan na Hirudiyawa. I woro Yesu ku, "Kumalami, ti yiru fe unan kidegenari unin din dursuzu tibau Kutelle nanya kidegen, tutung na umong ma wantinfu ubenlu kibinai fe ba, na udin feru anit ba. 17 Bara nani benle nari iyanghari udin kpilizu? Ukari i ugandu kitin Kaisar ra sa babu?" 18 Bara nani Yesu yino nibinai ni nanzan mene anin woro, "Iyarin ta idin dumuzuni, anu anan kinuu? 19 Duruni fikurfunghe." Inin da nin fikurfunghe kiti me. 20 Yesu woro nani, "Kuyelin ghari nin lisa di kiteme fikurfunghe?" 21 Iworoghe, "Kaisar." Yesu nin woro nani,

"Bara nani nang kaisar ku imon ile na idi Kaisar, in Kutelle tutung imon ile na idi in Kutelle." 22 Na ilanza nani, ikifo ti nuu mene. Inin sunghe iya. 23 Liri lole amon a Sandukiyawa da kitime, ale na ina woro na uftun kul duku ba. I tiringhe, 24 i woro, "Kumalami, Musa naworo, 'Unit wa ku na amara go ba, gwane yira uwane a se nono ku bara gwane.' 25 Linwana kuzir wa duku, unan burne ku na asu ilumge, na ase nono ba. A suna gwane uwane. 26 Unan mbe ta nafo ame, nanere unan tat udu unang zure. 27 Kimal mine vat, uwane da kuu. 28 Nene lirin fitun nyii, uwanin ghari ba yitu nanya mene? Bara na vat mene wa yininghe nafo uwani." 29 Bara nani Yesu kawa a woro nani, "I tana bara na iyiru uliru Kutelle sa likara me ba. 30 Bara na nin fitu nanan kull, na ilumga ma yitu ba a na ima nizu ilumga ba. Nnu nani, ima yiti nafo anan kadura Kutelle kitene kane. 31 Bara ubelen nfitu nanan kull, na isa yene nanya niyerte ile imon na i wa beleng minu nuzu Kutelle, 32 'Mere Kutellen Ibrahim, Kutellen Ishaku, nin Kutellen Yakub?' Kutelle na Kutelle na beari ba, bara na Kutelle nanang nlai yari." 33 Na ligozin na nite nlanza nani, ikifo tinuu nin ma dursuzu dursuzu me. 34 Bara na a Farisiyawan nlanza au Yesu ntursu ti nuu na Sandukiyawa, i pitirino ati mene kiti kirum. 35 Umon nanya mene, ulauya, tiringhe a dumunghe- 36 "Kumallami, lome liduari lidya nanya na du fe?" 37 Yesu woroghe, "U ma ti usu ncif Kutelle nin kibinafe, nin kidowfe fe vat nin kibinai fe." 38 Uleleunare udjawe nin unburne. 39 Un be masin ulele-'Uma ti usun nang kupoo fe nafo litife.' 40 Kitene na le adu abere uduke sosin ku nin liru nin nuu Kutelle." 41 Nene na a Farisiyawa wadu kiti kirum, Yesu tirino nani. 42 A woro, "Iyanghari idin kpilizu nin Kristi? Gonon ghari ame?" I woroghe, "Gonon Dauda." 43 Yesu woro nani, "Iyarin nta Dauda nanyan Ruhu din yecughe ucif, a berle, 44 'Ucef uworon ncif nin, "Suu ncara uleme ning, saide nta anan nari fe imon patilu na bunu fe.'" 45 Andi Dauda din yicu Kristi ku 'Ucif', a ta iyiziari a so Gonon Dauda?" 46 Na umong ulla kawughe imon ba, na umong kuru a tiringhe imomon tutung ba uworu lire.

23 Nin nani, Yesu su uliru ligozin, nin nono katwa mye. 2 A woro, "Anan ninyerte nin na Farisiyawa, asa iso kiti lisosin Musa. 3 Bara nani, vat nile imon na ibellin munu isu, suun inin kin yenje, na iwa su adu mine ba. Bara inung di nbellu, na idin su inin ba. 4 Nanere, asa itere kutura ku getek, kun nijasin inyaunu, inin tarda anit nabandang, inung atimine na iba dudu nin ticin bara iyaun ba. 5 Vat nadu mine idin su, anit nan yenje nani, asa ikye ilaya gba gbardang, inin ta alutuk ajangaran. 6 Idinin su niti lisosin tigo kiti nbuki, nin kiti lisosin nago nanya kutyi nlirag, 7 nin nilip tikune nanya nkasu, anit yicu nani 'Unan yiru'. 8 Bara anung na iwa yicu munu 'Unan yiru', bara idinin nnan yiru warumari, vat mine linuanari. 9 Na iwa yicu unit nanya inyi Ucif mine ba, bara tidi nin Ncif warum, amere ule na adi nanya

kitene kani. **10** Sa iyicu munu 'Unan dursuzu', bara idinin nnan dursuzu warum, ame Kristi. **11** Ame ulenge na adi udia nanya mine, na aso unan su munu katwa. **12** Vat nlenge na aghantina liti mye, iba toltinghe, nin vat nlenga na a toltonu liti mye iba ghantinghe. **13** Kash anughe, anan ninyerte nin na Farisiyawa, anan rusuzu nati, anung ntursu kipin tigo Kutelle kiti nanit, na anung ati mine npira ba, a na iyinna ale na idinin su pire, ipuru ba. **14** Kash anung, anan ninyerte nin na Farisiyawa, anan rusuzu nati, idin bolusu nalari nawani ale na ales mine na kuzu, inani din dursuzu ati mine kiti nlirag mijangarang bara nani iba seru uca nkul udia. **15** Kash anung, anan ninyerte nin nafarisiyawa, bara asa idoo kurawa nin kutyin, npiziru anan dortu Kutelle, iwa se, asa ukuru itaghe aso gono nlahira nafo na anung atimine di. (**Geenna g1067**) **16** Kash anung anan ninyerte nin na Farisiyawa, anung na ina woro, 'Vat nlenga na asillo nin kutyi nlirag, na imomo nari ba, vat nlenga na a sillo nin nazurfa kutyi nlirag, isillin ntere ghe.' **17** Fe uduu ulalang, iyaghari katin, azurfe sa kutyi nlirag na kuna kussu fi azurfe? **18** Nin nworu, vat nlenga na asillo nin bagadi na imomonari ba, bara vat nlenga na asillo nin nfillu na udi kitene, isillin in tereghe. **19** Anung anit aduu, Iyaghari katin, ufile sa ubagadi na nnere na kussu ufile? **20** Bara nani, vat nlenga na asillp nin nbagadi, asillo nin vat nimon ile na idi kitene nbagade. **21** Ame ule na asillo nin kutyi nlirag, asillo nin kunin nin nlenga na asosin nanya kunin. **22** Ame ulle na asillo nin kitene kani, asillo nin kutet tigo Kutelle ninghe ule na asoson kitene. **23** Kash anung anan ninyerte nin na Farisiyawa, anan rusuzu nati, idin nizu uzakka vat nimon kunen, ina suna litino nimone, kidegen usu gegeme, uyitu dert, ile imonere caun isu, na iwa fillin inin ba. **24** Anung aduu, fe ulenge na asa ifillo kajiji kacing, ina milla kulonkomi. **25** Kash anung anan ninyerte nin na Farisiyawa, a sa ukusu mamal kakuk nin kishik, ina suuna nanye nin ndinon. **26** Anung Afarisiyawa aduu, burno ukussu nanya kakupe nin kishik, bara uddase nan da yita lau tutun. **27** Kash anung anan ninyerte nin na Farisiyawa, anan rusuzu nati, anung di nafo nisek nibo pert, alenge ndase idin yenju gegeme, nanye kullun nin nakuu na nan kuzu, nan nimon nsalin nlau. **28** Nin nanere, asa anung ndase inuzu anit alau, udu nanye ikullun nin rusuzu nati nin kulapi. **29** Kash anung anan ninyerte nin nafarisiyawa, bara din nkye nissek na nan nliru nin nnu Kutelle, nin su nissek na nan fiu Kutelle kuyok. **30** Anung sa iwor, 'Nda tiwa duku nayiri nacif bite, na tiwa munnu nanghinu nanya ngutunu nmyi, na nan nliru nin nnu Kutelle ba.' **31** Bara nani, anung nsheida atimine, nworu anughere nono nalenge na iwa mollu anan nliru nin nnu Kutelle. **32** Anung tutun ba kullunu kagisin kulapi nacif mine. **33** Anung iyii abuni, inung isudun niyii, iba ti iyiziwayi isortu kiti nwucu kidegen nin kilari nlah? (**Geenna g1067**) **34** Bara nani, yenen nttoo munu anan nliru nin nnu kutelle, anit ajinjin, nin na nan ninyerte, among nanya mine

iba mollu nani, ibana nani kutca, amon nanya mine iba kpizu nani nanya kutyi nlirag, ukoo nani kagbir udu kagbir. **35** Kiti minere alakin nmyi nanan fiu kutelle, mongo na iwa gutun inye, uyiru nmyi Habila unan fiu Kutelle, udu nmyi zakariya usaun Barikiya ulenge na iwa mollughe, kiyitik, kiti nlirag nin nbagadi. **36** Kidegen Meng nbellin munu, vat nile imone base kuji kone. **37** Urushelima, Urushelima, fe ulenge na udin mollusu anan nliru nin nnu Kutelle, idin filisu na ina tuu nani kiti mine, iyanghari uworsu ndinin su npitirin nono fe, kiti kirum, nafo kukuru na asa pitirino nono mye, nagilit mye, bara nani, inani nari! **38** Yenen nilari mine ba lawu ni lem sa anit. **39** Bara Meng nbellin munu, na iba kuru iyenei ba nene udu ubun, se iwor, 'Unan nmariari ule na aba dak nanya lisa Ncikilarie.'

24 Yesu nuzu nanya kutii nlira a tunna ncin me; non katwa me da kitime ida dursoghe makeke kutii nlira. **2** A kpana aworo nani, na anung din yenju ile imone vat ba? "Idin bellu minu kidegen, na litala lirum duku longo na ima sunu kitene ilong sa ukpiliwu ba." **3** Na aso likup in Zaitun, non katwa me da kitime likot iwor. "Belle nari, ile imone mayitui nishiyari? Iyaghari ma dursu udakfe nin nimalin inyii? (**aiōn g165**) **4** Yesu kpana aworo nani. "Yenjen umon wa rusuzu minu. **5** Bara anit gbardang ma dak nin lissa ning; ima woru 'myari Kristi', tutung ima rusuzu anit gbardang. **6** Ima lanzu ubeleng likum nin liru likum; yenjen ayi mine wa fita, bara ilenge imone ma dak gbas a na imaline nsa da ba. **7** Bara nmon min ma fitu nivira nin mon min, tigo kitene ntong tigo. Ima su akpon nin hirtizu nmyen niti niti. **8** Vat ninlenga imone ma yitu ucizunu nniuwari. **9** Tutung ima nin nakpu minu nacara na lenge na ima timinu ineo, imolsu minu. Uyii vat ma nari minu bara blissia ning. **10** Anit gbardang ma tirzu inin lessu ati. **11** Anan bellu liru nin nuu Kutelle kinu ma fitu gbardang, iba wultunu anit gbardang. **12** Bara na likara linanzang batu gbardang usu nanit ma ti camcam. **13** Vat ulenge na a tere kibinayi nanya neu udu imalne, amere ma se utucu. **14** Ule uliru umang nbelleng kipin tigo Kutelle ima su unin nyii vat unan so kutuf kunba timin timin vat; imaline ma nin dak. **15** Nene asa iyene adadu an fiu, alenge na Daniel unan liru nin nuu Kutelle wa bellin, yissin nanya kiti kilau, (na unan bellu nnyerte yinnin). **16** na alenge na idi in Yahudiya cum udu akup. **17** na ame ulenge na kitene kutii kitene nwa tolu adi yiru imomong nan nya kilare ba. **18** ame ulenge na adi kunen na awa kplin kilari ada yiru ugudun ba. **19** Ushe nawani alenge na ima yitu nin naburi, nin nalenga na ima yitumazunun nono kubi kone! **20** Sun nlira na ucum mine waso nin kubi likus sa liri na Sabbat ba. **21** Bara uniu ma yitu kang, umusun lenge na isa su unin ba tun ucizunu inyii udak kitimone, ana imakuru isu umusun nnin ba. **22** Sasa na ima canu ayiri ase ba, na unit wase utucu ba; bara alenge na ina fere, inani ma canu ayiri ase. **23** Asa umong woro minu,

yeneng Kristi ule; sa a "Kristi uni" na iwa yinin ba. **24** Anan kinuu nKristi nin nanan liru nin nuu Kutelle kinuu ma dak isu imon fiu izikiki gbardang, iwultun anit libau, umunu wang alenge na imal ferui nani. **25** Yenen nbellin minu a kubi dutu sa udak **26** Bara nani, iwa bellin minu, "yenen, Kristi di nanya kusho," na iwa nuzu udue ba, iwan woro minu, adi nanya kutii limot, na iwa yinin ba. **27** Nafo na umalzinu kitu asa unya kusari kitene udu kadas, nanere wang udak in Saun in Nit ma yitu. **28** Kikanga na libi nonku kikanere agbulluk ma pitirnu ku. **29** Kimal na leli ayiri nniuve uwui ma siri, na upui mani nkanang me ba, iyini ma dissu unuzu kitene kane, akara kitene kani ma zullunu kidowo. **30** Udursu kulap ndak in Saun in Nit ma nuzu kanang kitene kani, vat tilem inyii ma su tiyom. Ima yenu Usaun Nnit din cinu nanya nawut kitene kani nin likara a ngogong midya. **31** Ama nin tu nono kadura me nin liwui kulangtung kanan, inung manin pitirunge anit alau me na sari anas vat kitu kirum, unuzu nlo ligang kitene kani udu loli liganghe. **32** Sen uyinu nimoiomon kiti kuca kupau. Asa ulang in nutuno tifa tipese, yinnon kussik nda susut. **33** Nanere wang, asa iyene ile imone, yinnon nworu a daduru, adi susut nin kibulunghe. **34** Kidegennere nbellin minu, na ko kuje ma katu ba, se ilenge imone nse ukulu vat. **35** Kitene kani nin kadas ma katu, a na uliru ning ma katu ba. **36** Ubellen nwui une nin kube na umong yiru ba, umunun inung nono kadura kitene kane, sa Usaunne, Uciffere cas yiru. **37** Nafo na ayirin Nuhu wadi, nanere ma yitu udak Nsaun Nnit. **38** Nafo aleli ayirin kulu nmyen inye wa dutu sa udak iwa din li iso, ipilla awani a iniza a shono mine nilugma udi duru lire na Nuhu wa piru uzirge, **39** na iwa yiru imoimon ba nmyene da kulo uye umila nani, nanere ma yitu udak Nsaun Nnit. **40** Ima se anit naba kunen; ima yiru unit urum, i sun urum. **41** Awani aba mayitu tiyazun; ima yiru urum, isun urum. **42** Nanya nani sun lisosin nca, bara na iyiru liri longo na cikilari mine ma dak ba. **43** Yinnon ulele, Cikilari nwa yiru kubi kongo na ukiri din cinu, ama su uca na ama yinnu i puro kilae ipira ba. **44** Nanere anung wang imasu uca bara Usaun Nnit ma dak kubi kongo na ima yiru ba. **45** Ani ghari kucin kone kujijing, na kuyina cikilari me tighe in yenju ngame, anan niza nani imonli mine nanya kubi dert? **46** Unan nmari ari kucin kone, ulenge na cikilari me ma dak ada seghe nsu nani. **47** Nbellen minu kidegene cikilari une ma tardughe kitene nvat nimon ilenge na a dimun. **48** Andi kucin kunanzang nworo nanya kibinei me. Cikilari nigye ndandauna; **49** anin cizin ufo nadon licinme, anin li aso nin nanan so nadadu, **50** Cikilari kucin kone ma dak liri longo na kucin kone nceo kibinei ku ba, **51** Cikilari me ma kifigye a fogye anin ceo gye urume nan nanan rusuzu nati, kikanga na kuculu mayiti ku nin nyakku nayini.

25 Kipin tigo Kutelle masin nafo abura kulidi alenge na iwa yiru ti pitilla i nya udun di zuru nin kwanyana nkifu kudan. **2** An wa taun nanya mine wa di alalang,

an wa taun yita jijing. **3** Kube na abura alalangye wa yiru tipitilla mine na iwa yaun nmon nuf ugang ba; **4** Inung abura ajijingye wa min amon abo nnuf ugang. **5** Nene na kwanyana kifu kudangye wa molu kubi, vat mine gbishizino i tunna nmoro. **6** Nanya kiitik kitik, ilanza ntet, yeneng, kwanyana nkifu kudangye! Nuzun udas idi zuro nangye.' **7** Abura ane tunna ifita vat i ngaatizina tila tipilla mine. **8** Alalangye woro na jijijgye, fulonnari nnuf mine bara tipitila bite din cinu ubicu.' **9** Inung ajijigye kawa nani i woro, Tidin yenju na mima batiiu nari ligowe na ghinu ba, nbara na can kiti nanan lessu idi seru min mine. **10** Na inuzu ucin dun di serue, kwanyanan kifu kudane da, inung alenge na iwa di nin nimon mine vat pira kitin teru nilugme nan gye, **11** kimal name inung aleli abura da iworu, Cikilari, Cikilari, puno nari kibulung.' **12** Akpana a woro, 'kidegenere ndin bellu minu, na nyiru minu ba. **13** Sun uca bara na i yiru lirei sa kubi nsame ba. **14** Umasin nafo kube na unit din cinu ucindu imon nmin; ayicila a cinme a kosso nani imon nacara me. **15** Umong anagye ti talents ti taun, umong anagye iba, umong tutung anagye tirum, kogha aw nigye cot nin likara m, anin nya udun cinme. **16** Na nin molu kubi ba, uman nitaune nya, adi kpliza acara mun, ase imon itaun kitene. **17** Nanere wang ame ulenge na awa seru iba wase imon iba kitene. **18** Ame ulenge na awa seru firume wa nyagye, adi wuzu kuwu nanya kutii, a nyeshe ikurfun ncikilarife me ku. **19** Na kubi nkata gbardang cikilari na cin ane kpilla, ada batiza ikurfun me nan ghinu. **20** Kucin kongo na kuwa seru itaun da ada kurtuno imon itaun kitene; a woro, cikilari, uwa nii ti talents ti taun. Yene, nna se ukpinu nimon itaun kitene. **21** Cikilari me worogye, gaja kang nin katwa, kucin kugegeme nin lidu licine! Usu lidu licine nanya nimon cing. Meng ma tifin yenju nimon gbardang. Pira nanya liburi libo ncikilarife. **22** Kucin kongo na kuwa seru iba da ada woro. 'Cikilari, uwa nii iba. Yene, nse ukpinu nton ti talents tiba kitene! **23** Cikilari me worogye, 'gaja kang ni katwa, kucin kugegeme nin lidu licine! Usu lidu licine nanya nimon cing. Meng ma tifi uyerje imon gbardang. Pira nanya liburi libo Ncikilarife. **24** Kunin kucing kongo na kuwa seru firum da ada woro. 'Cikilari. Men yiru fe unit ulenge na idin kplizfu fi ba: udin pitiru kiti kanga na ubilisa ku ba, udin bassu kiti kanga na ukpewu ku ba. **25** Meng wa lanza fiu, nmimi wa do ndi nyeshe fi talent fe nanya kutyen. Yene, kutura fe kongo. **26** Cikilari me kawa aworogye, fe kucin nla liburi ni kugballa, fe yiru ndin pitiru bkiti kanga na nna bilissu ku ba nbassa ki kanga na nna npui ku ba. **27** Uwanani ukpilizu nacara nin nikurfu, kubin sa nigye nwa seru ikurfun nigye nin nmyen kitene. **28** Bara nani seren fi talents kitime ini ulenge na adi nin ti talents kulidei. **29** Vat nle na adi ni nimon, ima kpingye ku gbardan. Ame ulenge na adu mun ba, ilenge na adumune wang ima seru. **30** Gbudulnong inin tecu kucin kuhem kone i filing nanya nsirti mi bilit, kikanga na ama su kuculu nin nyakku nayini ku. **31** Kubi kongo

na Usaun Nnit ma sa nanya ngongong ligowe nin nono kadura me, ama so kutet ngongong tigo me. **32** Ima nin pitirunu anit timyin timyin vat nbun me, ama nin wucu anite ngangaang, nafo na unan libya asa akoso akam nanya niyiin. **33** Ama ciu akame ncara ulime me, a niyine ncara ugule. **34** Ame Ugowe mani nin woru na lenge na idin cara ulime me, Daan, anung anan mmari Ncifning, leon ugadu kipin tigo kanga na iwa kyeminu mun, nworu kubi ntunun nyii. **35** Bara na nwadi nin kukpon, inayi imonli; Nwadi nin kotu nayi inayi nmyen nsonu; Nwadi limari ipiri kutii; **36** Nwadi fisere, ishoni imon; Nwadi nin konu ida lissai; in yita licin ida kitinigye. **37** Inung anan katwa kacine ma kawu i woro, 'Cikilari, ninshiyari tiwa yenefi nin kukpong tinafi imolin? Sa nin kotu nayi tinafi nmyen? **38** Sa inweri tina yenefi limara, tinafi kutii? Sa fisere tishonfi imon? **39** Sa nishirari tina yenefi nin konu, sa licin tida kitife? **40** Ame Ugawe ma kawu aworo nani. Kidegenere idin bellu minu, imon irika na ina su unit urum nanya na bebene linuananing, myeri ina sui. **41** Ama woru alenge na idin cara ugule me, cancanan kuponing, anung anan tin nnu, pira nanya nla sa ligan ulenge na ina kye umin bara shintan ku nin nanan kadura me, (aiōnios g166) **42** bara na nwadi nin kukpon na inayi imonli ba; Nwadi nin kotu nayi na inayi nmyen ba. **43** Nwadi limari na ipiri kutii ba; fisere na ishoni imon ba; nin konu a kutii licin, na ida lissai ba. **44** Inung wang ma kawu iworo, 'Cikilari, tiwa yenefi nweri nin kukpon, sa nin kotu nayi, sa limara, sa fisere, sa nin konu, sa kutii licin na tisufi imonmong ba?' **45** Ame manin kawu nani awor, 'kidegen idin bellu minu, bara na ina su ko unit urum nanya nabebene alele imon irum nanya ni lenge imone ba, myeri na ina sui ba'. **46** Inung alele ima nyiu udu piru nanya nniu unsa lingang a inung anan katwa kacine udu nanya nlai unsa ligang" (aiōnios g166)

26 Kube na Yesu wa malu ubellu nliru une vat, a woro nono katwa me. **2** "iyiru upaska nlawa ayiri abari cas, ima nakpu Usau Nnit ikotinghe kitene kuca." **3** Ugo na Priest nin nakune nbun nanite wa da pitirin kiti kirum kudaru Ngo na Prieste, ulenge na iwa yirughe nin lissa Kefas. **4** Ligowe ipizira tibau nworu ikifo Yeso ku imolughe likire. **5** Iwa din bellu, "Na kubin idi paska, bara iwa fya anite ayi." **6** Kube na Yesu wa di in Baitanya ngan Simon ukutulu, **7** na awa sossin kiti nli nimmonli, umong uwani da kitime nin libo nnuf kunya kumang min nikurf gbardang, a kpilya minin litime. **8** Na nono katwa me in yene nani, ayi nana nani i woro, "Nyaghari finu nka kimole?" **9** Iwa lewu mini nin nikurfu gbandaang ikoso nikimon." **10** Yesu nin yiru nane, a woro iyaghri nta idin bukuru nwani ulele kibinayi? Bara asuyi katwa kacine. **11** Idi ligowe nan nikimone ko kome kubi, na meng ma yitu nan ghinu ko kome kubi ba. **12** Ule ukpilyu nnufe kidowé na asuyi, asu nani a kelei bara ukassu nigha. **13** Nbelin minu kidegen, kiti kanga na ima su ulenge uwaze ku nanya lenge uyeh vat, imon ilenge na uwani ulele nsu ima bellu unin inan lizino nighe. **14** Umong nanya

likure, ulenge na iwa yicughe Yahuda Iskaroti, ado kitin Ngo na Priest **15** aworo, "Imashinari ima ni meng nakpa minu ame?" Ibataghe azurfa akut atat. **16** Atunna ipizuru ndina ule na ama nakpu nani ame. **17** Lirin ncizunu nli fungal nsalin mucu, nono katwa me da kitime iworoge, "Weri udi nin su tidi kyele bara uli npaske?" **18** Aworo, "Can kitin mon unit nanya kipine iworoghe, 'Cikilari nworo, "kubi nighe nda duru. Meng ba su upaska ngafere ligowe nin nono katwa nighe" **19** Nono katwawe su nafo ubellu me, I kyele imonli Npaske. **20** Na kubi kuleleng nta, aso ama li ligowe nin nono katwa me likure. **21** Idi nanya kilewe, aworo, "Ndin bellu minu kidegen umon nanya mine ma lewui." **22** Ita aburi asirne kang, kogha nanya mine tiringhe, sameri Cikilari?" **23** Akawa aworo, "ulenge na adin sho ncara kishik kirume nin mi amere ma lewui. **24** Usaun Nnit ma nyiu nafo na ina yerti litime. Kash nnit ulenge na ama liwu Usaun Nnit! Uma katinu unit une nin caut na iwa na marughe ba." **25** Yahuda ulenge na amere ma lewughe woro, "Sa menghari unan dursusu nyerti?" Aworoghe, ubelle nin litife." **26** Na iwa di kilewe, Yesu yauna ufungal, ata nlira ku, a pucco unin. Ana nono katwa me unin aworo, "Seren, leon. Kidowo nighari." **27** Ayauna kakkuke ata nlira ku, a nakpa nani aworo, "Sonon, vat mine. **28** Mone nmii nalikawali nigharibmonga na ina gutun bara gbardang na se ukusu nalapi. **29** Ndin bellu minu, na nma kuru nsono nmyen kumat kuce ba, se loli lire na nma sonu minin mipesse nan ghinu nanya kipin tigo Ncif ning." **30** Na ita avu nimalin, inuzu inya ucindu likup in zaitun. **31** Yesu woro nani, "kytitik kane vat mine ma tiru bara meng, bara ina nyerti, 'nma kpui unan libyawé ligo nakame ma malu kiti.' **32** Vat nani asa ifyyi, nma nyiu ubun mine udu nanyan Galili." **33** Bitrus woroghe, "Andi vat min ba diu bara fewe, na meng wasa nma tiro nsurfi ba." **34** Yesu woroghe, meng din bellufi kidegen, nin kytik kane kukulok mayitu kusa kolsino ba, uba woru na tyiri ba so titat." **35** Bitrus woroghe, Andi ma mma ku ninfi gbas, na nma narifi ba." Ngisin nono katwa me vat belle nanare wang. **36** Yesu tunna a nya ligowe nanghinu udu nkan kiti na idin yiccu kinin Ugetsemani a woro nono katwa me, "Son kikane meng do kikani ndi ti nlira." **37** A yira Bitrus ku nin na saun Zabeden ligowe nanghe atunna a cizina usirzu nayi, ayime nana. **38** A tunna a woro nani, "Liburi nin siro bibit, nafo nku. Son kikane i yenje kiti nan mi." **39** A cancana udu ubun bat, a deo nin nalung ata nlira, a woro, "Ucif ning, andi uwasa uso nani, na kakukkane kata kiti nighe. "Vat nani, na ubellu nighe ba, ubellu fere." **40** Ada kiti nmono katwa me ada se nani nmoro, a woro, a woro Bitrus ku, "inyaghar, na uwasa uyenne kiti nin mi kutanki kurumba?" **41** Yenjen kiti isu nlira bara iwa piru nanyan dumuzunu. Uruhe yinna, kidowere dinin likara ba." **42** Ado tutung unba adi ti nlira, aworo, "Ucif ning, andi na uwasa ukata nani ba se nsono uning, na ubellu fere so." **43** Ada tutung ada se nani idin moro, bara iyizi mine wa ti getek nin moro kang. **44** Akuru a nya tutung,

adi ti nlira uti un tat a belle uliru urume. **45** Yesu da kitin nono katwa me aworo nani, “Idu nmoro nin shinua? Yeneng, kubi mal da duru, imal lewu Usaun nnit nacara nannan nalapi. **46** Fitam nari ti nya. Yenen ulenge na aba lewiye nda duru.” **47** A dutun nlirue, Yahuda, umong nanya mine likure da. Ligozin gbardang wa di ligowe ninghe unuzu kiti ngo na priest nan nakune nanite. Ida nin na sangali nan tica. **48** Nene unit ulenge na amere ma lewu Yeseku wa tinani udursu, aworo, “Ulenge na in nyukkunghe, amere kiffonghe.” **49** Ata mas ada kitin Yesu aworo, Ndin lissufi una dursuzu ninyerte! A nyukkunghe. **50** Yesu wroghe, “Udondong su imong irika na uda nsue.” Inughe tunna ida, i kiffo Yesu ku, i nya ninghe. **51** Umong nanya nalenge na iwa di ligowe nan Yesu tunna a nakpa ucara me, a shuku kusangali, a kowo kucin Ngo na Priest, a weringhe kutuf. **52** Yesu tunna aworoghe, kpilla ushon kusangali fe kuparinme, bara vat nalenge na idin molsu nin na sangali iba molsu nani nin na sangali. **53** Udin yenju na meng wasa in yicila Ucif ning, a toyi nin nono kadura me a lenge na ima katunu amui akut atat nin kutocin ba? **54** Ani iba ti iyizari uliru Kutelle kulo, nworu unan so nani gbas?” **55** Kubi kone, Yesu woro ligo nanite, “I da nin na sangiali nan tica ida kifoi nafo ukirya? Ndin sozu ndursuzo anit nanya kutii nlira kolome liri, ana i kiffoi ba. **56** Vat ilenge imone so nani iyerte nanan liru nin nu Kutelle nan kulo.” Nono katwa me tunna isunghe ico. **57** Alenge na i kiffo Yesue ku nya nighe udumun kiti Kefas ugo na Priest kikanga na anan niyerte nin nakune wa pitin ku ligowe. **58** Bitirusa cas wa dortughe kidun piit udu kudaru nwuccu nliru ndya kutii nlirie. A wa piru nanya a so ligowe nin nan ca ayene inyaghari iba su ninghe. **59** Nene udya kutii nlirie nin nanan kpilzu me vat pizira uliru bellu litime na ise Yesu ku nin kulapi, bara inan se finu nliru imolughe. **60** Na iwa se uliru ba, vat nin nan liru kinuwe na iwa da ida su. kimal nani among naba da **61** I woro, “Unit ulele wor, meng wasa npuco kutii nlira Kutelle nkpile nke kunin nanya nayiri atat.” **62** Udyu kutii nlire fita ayisina, aworoghe, “na udin liru ule na uma kpanu ba? Inyaghari ilele idin bellu litife?” **63** A Yesu yita nin kutike. Udyu kilari nlira wroghe, “Ndifi kucukusu nin Kutellen lai, belle nari sa fere Kriste, Gono Kutelle.” **64** Yesu kawaghe, “Ubelle nani litife. Meng bellinfi nene, udu ubun uma yenu Usaun nnit sossin ncara ulime un likara, adin cinu kitene nawut kitene kani.” **65** Udyu kilari nlire marya kulutuk me aworo, “A zogo Kutelle. Iyaghari nta tutung ti kuru ti du nin su nmon uliru? Yeneng nene anung lanza tizogoe. **66** Iyaghari idin kpilizue?” Ikawaghe i woro, “Abatina ukul.” **67** Itufuzunghe ataf nmoro, ikuru iruzoghe, ifoghe tutung nin nacara mine, **68** I woro, “Sunari anabci fe Kristi. Ame ghari ulenge na a riofi?” **69** Kubi kone, Bitrus wa sossin ndas nbun kutii nlirue, nkan kabura kucin da kitime a woro. “Fewang di ligowe nin Yesu Ngalili.” **70** Ata amusu kun nbun mine vat, aworo, “Na meng yiru imon ilenge na udin liru

kitene ba.” **71** Na anuzu udu kibulung, nkton kubura kucin ugau tutung yeneghe a woro alenge na iwa di kitene, “Unit ulele wang wa di ligowe nin Yesu Nnazaret.” **72** Akuru ata amusu ku tutun nin nisiling, “Na in yiru unite ba.” **73** Nin kubiri bat, alenge na iwa yissin kitene da ida woro Bitrus ku, “Kidegenere, fe wang umong nanya minere, bara lilemfe ndursofi.” **74** Atunna a cizina izogo nin nisiling, “Na in yiru unite ba.” Na nin dandaunu ba, kukulok kolsuno. **75** Bitrus lizino ulire na Yesu nin bellinghe. “Kukulok mayitu kusa kolsuno ba, uma ti umusun yiru nin titat.” A nuzu ado udas adi gilu kang.

27 Nene na kitin shanta, vat na didya na priest iyawa nin na kukune na nite kpiliza umolun Yesu ku. **2** Itere ghe inyaa mung idi nakpa ghe na caran Bilatus, ugumna. **3** Ku bi kongo Yahuda, ulenge na awa leu ghe nyene isuu Yesu ku ushara nkul, a deo kutin akurtuno ikurfunghe akut atat na iwa bya ghe na cara na priest didya nin na kune, **4** A woro, “Nati kulapi nlewe unan myii milau, min nan sali kulap.” Amma inun woro, “Ilele nssoo nyan kiti bit? Ulele ulawa ufin.” **5** Atooi kurfunghe nya kutii nlira, atunna anuza anyaa adi bana litime. **6** Adya kutii nlire yira ikurfunghe inin woro, “Na ucaun i taa ile ikurfunghe nanya filaiye ba bara na ikurfung myii yari.” **7** I kpiliza ulire ligowe idi seru kunen nin nikurfunghe ki ka na ima kasu amaraku. **8** Bara nani kunen kune idin yulu kunin, “Kunen nmyii” udak kitimone. **9** Nani imon ile na Irimiya na beleng i kulo, na awa woro, “I yira ikurfunghe akut atat, uparashi ule na iwa ti liti me nnuzu na nit me Israila, **10** Ining na kiti kunenen, nafo na Cikilare na duru nani.” **11** Nene Yesu yisina nbun ngumna, ugumne nin tiringhe, “Fere ugo na Yahudawe?” Yesu kawaghe, “ubelle nani.” **12** Bara nani na i wa din pizirughe nin kulapi, na akawa nani imon ba. **13** Bilatus nin wroghe, “Uku lanza imon ile na idin belu litii fe?” **14** Bara nan na a kawa ligbulang lirumba, bara nani ugumne kifo unuu me. **15** Kubin buki mene ugadwari ugummenne suun nkton kucin ko na anite fere. **16** Nkuni kube i wadi nin kon kucim kugbas lisa me Barabas. **17** Na izuru vat kiti kirum, Bilatus woro nani, “Ghari idi nin su insun minu ame? Barabas sa Yesu ule idin yicu KKristi?” **18** Bara na ayiri i wa napkaghe bara nshinari. **19** Na a wa sosin kutet nwucun nliru uwani me tooghe nin kadura a woro, na uwati imon nin kadura a woro, “Na uwati imon nin nit une ba. Bara na inneue kitimone nanya namoro bara ame.” **20** A didya kutii nlira nang na kukune ntardu nacara kutii nlira risa ligosin na nite i woro, idi nin su Barabas, imolu Yesu ku. **21** Ugumne tirino nani, “Ghari nan wabe idi nin su in cin minu ame?” I woro, “Barabas.” **22** Bilatus woro nani, “I yari mma ti nin Yesu ule na idin yicughe Kristi?” Vat mene kawa i woro, “Kotin ghe kitene kukan nkull.” **23** Anin woro na nin, “Bara iyang, kulapin nyanghari ataa?” Bara nani ighantina ti uwi mene kang, “Katin ghe ku can nkull.” **24** Bara na Bilatus nyene na a wa sa a wantina nani ba, banin nani ayene i cizina ufeuj

nibinai, i yira myein, akusu acara me mbun ligozin na nite, a woro, "Na myein nin duku nin nang sali kulapi ulele. Yeneng ati mene imon ile na ima tighe." 25 Anite vat woro, "Na nmyii me so natii bite udu nono bite." 26 Anin suna nani Barabas ku, aning nakpa nani Yesu ku idi kotinghe kucan nkull. 27 A sojan gumne yira Yesu ku udu nanya kitin yisizunu kutiin nwucun nliru idi pitirin a soje vat. 28 I kalaghe imon kidowome vat itaghe imoon licin kidowe. 29 Inin kyele kitik tigoo namart itaghe liti, i taghe uca ncara uleme me inin tumunu nbun me idighe liyom, idin belu, "Ulai dandaun Ugo na Yahudawa!" 30 I tufuzunghe ataf, i bolo ucan na cara me i kpizoghe mun kitene liti. 31 Na imala usughe liyarne, i kala imonne na itaghe kidowe, ishonghe inme, ini nya ninghe cindi kutinu kucan kull. 32 Na inuzu udas, I se umong unit kunang sirmi lisa me simon, uli na iwa boroghe iyizi a nya nanghinu bara anan yauna kucan nkull me. 33 Idaa kankiti na idin yicu Ugolgota, kite na idin sumun, "Kiti na kankang nati." 34 Inaghe nmyein me gbalala a sono. Na a buti minin, na a yino usone ba. 35 Na ikofinghe ikoso imoon kito wome nin kuriya. 36 Inin suu idin yenju ghe. 37 Kitene litime i Yertine lo libbulanghe na li woro, "Yesuari, ulele ugo na Yahudawa." 38 A kiri aba wa di ninghe kitene kuce, warum ncara ulime, warum ncara ugule. 39 Ale na idin katizu zugizoghe, idin zinlu ati mene 40 inin din belu, "Fe ule na uwadin woru uturiin atat! Tucu litife andi fe Gono Kutelleari, tolo kitene ku can nkull kone!" 41 Nanere adidya kutiin nlire wadin sisughe ligowe nanang niyerte nin nakukunen ntardu ncara kutiin nlira, nin wor, 42 "Ana tucu among, na a wasa atucu litime ba. Amere Ugoon Israila. Na atolu kitine kucan nkulle, ti ma nin yinun ninghe. 43 Ana yinin min Kutelle. Na Kutelle tucughe nene a wadi nin suwe, bara ana woro, 'Meng Gono Kutelleari!'" 44 A kire na i wa kutin nani ligowe taghe liyarin lirume. 45 Nene ucizinu kubi kun tocin insirti talo nmgeine vat udu kubi kun zakure. 46 Udu kubi kun zakure, Yesu taa intet nin liwui kang a woro, "Eli, Eli, lama sabachthan?" na idin nufi, "Kutelle nin, Kutelle nin, iyarin taa usuni?" 47 Na ale na iwa yisin kupoowe nlanza nani, i woro, "Adin yicu Iliya ku." 48 Kitene umong ta ucum a di yiru usoso, a lumu unin nin myein mi gbalala, ataa nca ujangularan a nakpaghe a sono. 49 Kagisin mene woro, "Sunanghe tiyene sa Iliya ba dak ada tucughe." 50 Yesu nin ghantina liwui nin teet anin suna nfep me a kuu. 51 Bara nani azanin kesu kiti kilau kutiin nlire marta tiba unuzu kitene udak kadase. Kutine nin zuluno kang, apara martiza. 52 Ni sek wa pozun, abe na nit alau ale na iwa nun fitiza. 53 I nuzu nanya niseke na ame nfita, a pira kipin kilau, a duro anit gbardan litime. 54 Nene na asoje nyene nani nan nale na iwadin yenjun Yesu ku yene uzulunu kutine nin nimonim na isee feu da nani kang inin woro, "Kidegene Gono Kutelleari kane wadi." 55 A wani gbardan na iwa dufin Yesu ku umuzun Galili inan di kye ghe waduku idin yenju vat iyisina piit. 56 Nanya mene Maryamu Magdaliya,

Maryamu unang Yakub, nin Yusufu ning naa nnonon zibide. 57 Na kulelen nda, umong unan nikurfung kunan Arimatiya, lisane Yusufu, ule na awadi gono kaduran Yesu. 58 Ada see Bilatus ku atiringhe kidowon Yesu. Bilatuse woro nani i ninghe. 59 Yusufu yira kidowe, a gbinциlo nanya mayapi ma boo, 60 a nunku nanya kisek kipese kanga na awa wuzu nanya natala. Anin tarda llitala kibulun kiseke anin nya. 61 Maryamu Magadaliya nin leli Maryamu wa di kikane, i sosin idin Yenju kideke. 62 Nin kurtunun koiye, lo na liwa kafin, lirin shiri, a didya kultiin nlira nin na Farisiyawa wa pitirin nan Bilatus. 63 I woro, "Cikilari, ti lizino na unang kinu kane wadi nin nlai a wa woro, 'Mbaya nayiri atat nma fitu tutung.' 64 Bara nani ta anit idи yenje kiseke udu liri lin tatte. Bara nono katwa me wada tuughe i belle anit au, 'Afita nanya kiseke.' Kinu kin mbe wa kata kin burne." 65 Bilatus woro nani, "Yiran unan ncaa. Can idi kilin kitene vat." 66 Bara nani i do idи kilin Kiseke vat, itursu litale inin ceu anan ncauleku.

28 Nene na Asabat wa cinu ukatu, a icina upiru liri lin finnun nsati, Maremu Magdalini nin leli Mareme da ida yene kiseke. 2 Itunna iyene ina su uzulunu kutyin kang, bara kunan kadura Kutelle wa tolu unuzu kitene kani, ada turno litale, anin so kitene linin. 3 Uyenju me wadi nafo umalizunu nwuru, a imon me wa pugun nafo aduga. 4 Anan cawe nketuzu ninfiu inin so nafo abi. 5 Unan kadura Kutelle lira nin nawane, aworo nani, "Yenje iwa lanza fiu, bara nyiru idin pizuru Yesue ku, urika na iwa kotinghe. 6 Na adi kikane ba, amal fitu, nafo na awa belin minu. Dan ida yene kiti kanga na Cikilare wa non ku. 7 Can mas idи bellin nono katwa me, 'Afita nanya nanan kul. Yenen amini nbun mine udu Ugallili.' Ima yenughe kikane, yenen, nbelin minu." 8 Awane tunna inya kiti kisseke nin fiu nin nayiabo kan, nin cum ndi bellin nono katwa me. 9 Yesu tunna azuro nan ghinu aworo, "Ishawan." Awane da, ikpa abunu me, inin sughe usujaida. 10 Yesu nin woro nani, "Yenje iwa lanza fiu. Can idi bellin nuana inya udu Ugallili. Kikane, ima yenii." 11 Na awane wadi ncin, vat nanan cawe pira nanya kipine idi bellin Ugo na Prieste vat nimon ilenge ifara. 12 Na a Prieste wa zuro nin nakune isu ulire nan ghinu, ina anan tecu natine ikurufun gbardang. 13 Inin woro nani, "Belle among non katwan 'Yesu' na dak nin kitik ida tuzu kidowe me a arik yita nmoro." 14 Asa uliru ulele nduru kitin gumnna, tima sonu litime na ama su minu imonimon ba." 15 Asoje sere ikurfughe, itunna isu nafo na ibelle nani isu. Uliru ulele mala kiti nanya na Yahudawa, uleo ubun tutung udak ko kube. 16 Ama inung nono katwa likure nin warum nya udu Ugallili, udu likup longo na Yesu wa woro nani ido. 17 Na iyeneghe, isughe usujada, among yitan shaka me. 18 Yesu da kiti mine, alira nan ghinu aworo, "Likara vat kitene kani nin lin kutyin, inani ncara ning. 19 Bara nani, can nanya nipinpin nyii idи su uwazi ise nono katwa. Ishintu nani nmyen nanya lissa

Ncif, nin Saun, a Uruhu ulau. **20** Dursuzon nani idofin vat nimon ile na nna bellu minu. Tutung yenen, Ndi ligowe nanghinu kolome liri, udu ligan nyii.” (**aiōn g165**)

Markos

1 Ulele unighere ucizunun nliru umang un Yisa Kriti, Gono Kutelle. Nane nafo na ina nyer **2** tu nan nya niyerten Ishaya Gono kadura, "Yene, Meng ma tu nin nan kadura nbunfe urika na aba wesufi libau. **3** Liwuin nmong na adi yichu nan kusho, kelen libau NCikilare, tan udina me yita dert." **4** Na Yuhana wa dak, awadi nshintu nanit mmyen nan nya ntene a yita kagbaran nbeleng chinu lidu linazang nin sen kusu nalapi. **5** Kipin Yahudiya vat nan nanitin Urshalima nuzu udu kiti me. Vat mine ishitino nani mmyen nacharame nya kurawan Yahudiya, arika na iwa bellu alapi mine. **6** Yuhana wa su kuyop nin kukpan nsup kurorikomi, a kutino me wa terin niiri belt kukpa, imoli me wa di aching nin titong kusho. **7** Asu uwazi aworo, "Umong din chinu kimal nin urika na akatin nin likara, na nbatin nwo in tumuno nbunku tii na kpatak me ba. **8** Meng din shintu minu mmyen kurawa, ame basu minu ushitoe nin nfip Kutelle." **9** Imone daso nayiri ané na Yisa wa dak unuzun Nazaret kusarin Galili, Yuhana da shintighe nan nya mmyen kurawan Urdun. **10** Kube na Yisa nuzu nan nya mmyene, a to iyizi ayene kitene kani npuno, Nfip Kutelle tollo udak kitime nafo kuwullung. **11** Liwui tutung kuru linuzu nan nya kitene kane, "fe'ari Gono kin nayi ning. Indi nin liburi libo ninf kang." **12** Nfip Kutelle tunna uyaunghe dedei udumun nan nya kusho. **13** Aso nan nya kushoe ayiri akut anas, shaitan sughe uwgaji. Awa so ligowe nan ninawan tene, anan kadura Kutelle sughe katwa nimon irika na awadi nin suwe. **14** Kimalun kifun Yuhana, Yisa da Ugalili ada jarta uliru umang Kutelle, **15** anin di du, "kubé nkulo, kuti tigo Kutelle nda susut. Sunan alapi iseru uliru umang." **16** Achina ukatu nbii kurawan Galili, a to iyizi ayene simon ku nin Andirawus gwanan Simon nawa din kifizu nibo nin nitaru me nan nya kurawe, bara na katwa mine wadi ndwanghari. **17** Yisa woro nani, dofnani, nba kpiliu minu iso anan ndwang nanit asurne." **18** Itunna ita mas iderne imon nkifizu nibowe idofin ghe. **19** Kube na Yisa wa chachan ubun, båt, ayene Yakubu ku usaun Zebeden nin Yuhana gwaname; iwadi nan nya zirgin mmyen iyita nkye nimon nkifizu nikon. **20** Ayichila nani dedei, inuzu ichino uchif mine Zabadee nan nya zirgi ligowe nin nachin katwawe na iwa yiru nani, idofinghe. **21** Nin piru mine nan nya Kafarnahum, deidai liri na Sabbath a pira nan nya kutin lira a tunnan dursuzu nanite. **22** Uماماکی kifo nani nin dursuzu me, bara na awa dursuzu nani nafo ule na adin nin tigoh a na nafo addida niyerte ba. **23** Ki kane nan nya kutin lire, umong unit wa duku nin ruhu unanzang. A ta intet. **24** "Iyanghari nmyen feku nan ghirik, Yisa kunan Nazaret? Udå uda molu nariya? In yiru fe ghari. Fe unit ulauwari unuzu Kutelle!" **25** Yisa kpada agbergenue a woro nani, "Tan tik nuzun nan nya kidowo mel!" **26** Na uruhu unanzaghe iyaughe ukpeo kutein, uruhu jarta nin liwui kang unin nuzu nan nya me.

27 Anite vat umamaki kifonani, itunan tiru nanit mine, "iyaghari ilele? Udursuzu upese nin tigoh! Adin kpadiwu tiruhu ti nanzang wang, inani din dortsu uliru me." **28** Na nin molu kubi ba ubeleng me mala kiti udu nan nya vat nigbiri nkilinun Galili. **29** Dedei na iwa nuzu isuna kuti kudya nlire, i nya idi piru ngan Simon nin Andrawus, ligowe nin Yakubu a Yuhana. **30** Nene ise unan wanin Simone non nin konu kidowo. Itunna i belle Yisa ku ubelleng me mas. **31** A tunna ado a kifoghe nchara, a fyaghe kiti linoninghe; ukone tunna uchinghe, a tunna nsunani likanju. **32** Nin kubi kuleleng, na uwui ndeo, ida nin nanan tikonu vat kitime nin na lenge na idi nin na gbergenu. **33** Kipine vat da zuro ligowe kibulunghe. **34** A shino nin nanan tikonu nganggang gbardang, anutuzuno agbergenu tutung gbardang. Na awa yinin agbergenue su uliru ba bara na iyirughe uworsu. **35** A mu ufitu nin kwi dinding a kiti dutu yilili a gya udu kan kiti usanme rututu, adi su nlira ku. **36** Simon nin nalenge na iwadi ligowe tunnan pizuru kitika na aduku. **37** Na iseghe, iworoghe nenge, "Vat nanit din pizuru uyenu fe." **38** A woro ne, "channari tido nkan kiti ugang, tinuzu udu nan nya nigbiri nkilinu kipine, mnan disu uwazi kusari kone wang. Imon ilenge na ina nutuniari une nda su." **39** Apicha niti niti vat nan nyan Galili, asu uwazi nan nya nati nlira mine a nutuzuno agbergenu. **40** Nkon kukutule da kitime; adin foghe nachara a tumuno nin nalun. Aworoghe nenge, "Andi uba yinnu, uwasa ushino nin mi lau." **41** Yisa do susut nin kune-kune a nakpa uchara adudoghe, adi sughe, "iyinna. Talau." **42** Tikutule tunna ti chinghe dedei, a shino lau. **43** Yisa kpadaghe nin likara anin nutughe mass a gya. **44** A woroghe "yenje uwa bellin umong unit, can udi durso litife kitin Priest ngma, udi ni mong ilenge a Musa na woro inuzu bara ukusu litife, inan so usheda kiti mine." **45** Ana nuzu a tunnan bellu kogha ku. Unite malakiti nin lirue kang, imone ta na Yisa nse upiru nan nya kipine tap ba; adi so nan nya ntene anite nin tunnan duzu kitime unuchu niti-niti ngagang.

2 Kimal nayiri båt Yisa wa kpilin Ucafarnahum, na nin molu kubiba ulire ta bú Yisa di nan nya kilark. **2** Na nin dandaunu ba, anit pitirino gbardang kite Yisa wa duku Lisosine wa di gbardang kilare kulo. Na kiti liyisin wa duku ba, ko kupo kibilun wang. Yisa belle nani uliru Kutelle. **3** Among anit nanas da nin nan riu nfunu kitin Yisa nya kilarie. Inung nanase wa yaughe kupe linoni me. **4** Na iwa se uduru nin nite kitin Yisa ba, bara ngbardang ligozi nanit. Itunna ighana fitulleri kutiye ikulu indert kiti liyissin me. Itotino unan riun nfunne ligolong filullerue ubun in Yisa. **5** Na Yisa yene uni nibinayi mine, aworo unan riu nfume, "Gononing nkusu alapife." **6** Among anit anan dursuzu lidu na Yahudawa wa sosin kite. Ichizina upilizu nan nya nibanayi mine. **7** "Unit ulele din yenju ame ghari? Ule ulire tizogo Kutelleri nin fo figiri! Kutelleri cas wasa akusu alapi." **8** Yisa

tunna ayinno imon ile na iwa din kpiluzue nbinayi mine, a woro nani, "inyaghari nta idin kpiluzu nile imone nbinayi mine? **9** Uyeme ma katini nin nworo, 'Nkusus alapi fe' sa 'Nworo fita yira imon linoni fe ugya?' **10** Bara inan yinno Gono Nnit di nin likara in yii a kala alapi, "abelle unan konu nfunue. **11** Nworo fi, fitâ, yauna kupe fe, ukifo libau udu kilari fe." **12** A fita deidei a yauna kupewe, anuzu nan nya kilare nbun na nite vat. Na iyene nani vat mine umamaki kifonani isu liru Kutelle, iwor, "nworu natidi na tisa yene imus nile imone ba." **13** Akuru a nuzu udu ubiu kurawa vat ligozin nanite da kiti me, a tunna in dursuzu nani. **14** Na awa chinu ukatu ayene Levi ku usaun Alfiyus, na awa sosin kitin sesun gandu aworoghe, "Dofini" A fita a dofinghe. **15** Kube na Yisa wa din linimoli nan nya kilarin Levi, anan wewun gandu nan nanan nalapi gbardang wa sosin ligowe nin Yisa a nono katwa me in linimoli, anite na iwa di dhortu ghe wa di gbardang. **16** Kube na anan niyerte, ale na idi a Farisawa iyene Yisa ku sosin nlnimoli ligowe nan nanan sesun gandu a anan nalapi, iwor, "Iyanghari ta a din li nimoni ligowe nan nanan sesun gandu a anan nalapi?" **17** Na Yisa lanza nani a woro nani, "Anit ale na idi acine na idin pizuru kabere ba; ale na idi nin tikonari cas di nin sun kabere. Na Nna dak Nda yichila anit alauwa ba, bara anan nalapiri Nna dak." **18** Nonon massu katwa Yuhana nin na Farisawa wa din kotu nayi. Idâ ida woroghe, bara iyanghari ntâ nonon massu katwa in Yuhana nin nonon massu katwa na Farisawe dinsu ukotu nayi, na ninfi nono katwe nsue ba?" **19** Yisa woro ani, "Anwapardu wasa isu ukotu nayi a kwanyana tiyome dutu ku ligowe nan ghinue? Kwanyana tiyome nwa dutu ku nan ghinu na iwasa isu ukotu nayi ba. **20** Ayiri ba dak na iba da yiru kwanyana tiyome kiyitek nayiri anere iba nin zu ukotu nayi. **21** Na unit wasa a vâ kupari kypse kitene kulutuk kukuse ba, kypse ba ti kukuse jarta jazi jazi. **22** Na umong wasa ata nmyen narau mipse lissu kuse ba, awa su nani lissuwe ba tutu nmyen narauwe malu kiti nin lissuwe vat. Bara nani, ta nmyen narau mipse nan nya lissu lipese." **23** Liri Nasabbath Yisa pira nan nya kunen nilarum, nonon massu katwa me tunna ncin pucu nati nilarume icin leo. **24** A Farisawa woroghe, "Yene, inyaghari ta idin su imon ile na icau isu liri Nasabbath ba?" **25** A woro nani, "Na anung na gbin nan nya niyerte ba, imon ile na Dauda nin nanit me wasu na kukpon wa nani ba? **26** Na awa piru nan nya kilari Kutelle kubi kongo na Abiyatha wadi UPriest udya, aleo ufungal ulau ule na uduka nworo na umong wasa aleo se a Priest cas; akuru ana ale na iwadi ligowe nin ghe?" **27** Yisa woro, "Iwake Asabbath bara unitari, a na unit bara Asabbath ba." **28** Bara Gonon Nit Chikilarairi wang un na Sabbath.

3 Yisa kuru a pira nan nya kuti Nlira kudyia, umon unan kotun ncara yita nan nye. **2** Idinaghe iyizi iyene sa aba shinu ninghe liri na Sabbath. Iwadin pizuru finu nliro fo na iba seghe nin tânu. **3** Yisa woro unan kotun chare, "Fita u yisin kitik mine," **4** A nin woro nanite,

"uchau nworu isu katwa ma gegeme liri na Sabbath sa kananzang; isun ulaiya sa imolu?" Itunna iso tik. **5** A gitirno ayenje nani vat nin tinanayi, bari ngbas nbinayi mine, aworon nnite, "Nakpa uchara fe." A nakpa unin Yisa tunna akurtuno uni uchine. **6** A Farisawa nuzu deidei isu uzuru nan na Horidiyawa, i tere tinu mine urum, inan se libau nmologhe. **7** Yisa tunna a gya nin nono katwa me udu kurawa. Ligozin nanit gbardang dofino unuzun nan nya Galili nin Yahudiya, **8** nin nuzun nan nya Urushalima, Idumiya udu duru nbun urdun udu kusarin Tayar nin Sidon. Ligozin nanit lanza vat imon ile na awa din sue, itunna ida kitime. **9** A woro nanan katwa me iceo uzirgin nmyene susut, bara ligozi nanite wa pardizughe kang, bari gbardang mine, iwa masin nafo ima turunghe. **10** Ashino nin nanit kang, gbardang nale na iwa di nin tikonu ngangang wa din shô nati nwo ise ududughe. **11** Kubi ko na anan na gbergenu wa yeneghe, nò kutein nbun me nin kuchulu, iwor, "Fe Gono Kutelleri." **12** A kpada ani kang nin likara yeje iwa tinani anit yinighe. **13** A ghana kitene likup, anin yichila ale na adin nin suwe itunna ida kitime. **14** A fere likure nin nan waba (ale na awa ninani lisa, nono kadura), bara inan so nin ghe ligowe anan tuzo nani udun di sun wazi, **15** inan se likaran nnutuzunu na gbergenu. **16** A fere likure nin nan waba: Simon anaghe lisa Bitrus; **17** Yakub usaun Zabedi, nin Yuhana gwanan Yakubu (alenge na awa ni nani lisa Boanerges, watu nonon ntutuzu); **18** nin Anderawus, Filibus, Bartalamawus, Matiyu, Toma, Yakub usaun Alfiyus, Taddawus, Simon Zelotu, **19** nin Yahuda Iskariyoti ule na aba lewughe. **20** A tunna a gya udu kilari, ligozin nanite zuro gbardang tutung na ise kubi nli nimoni wang ba. **21** Na anan game nlanza ubelenghe, inuzu udun di yichulughe, iwor kibinaye nwulu. **22** Anan niyerte na iwa dak unuzun Urshalime woro, "Adumun nagbergenu unuzun Beelzub," tutung "nan nya likara ndya nagbergenuari adin nutunuzunu agbergene mun." **23** Yisa yicila nani udak kitime a belle nani uliru nin tinan tigoldo, "Iyizari Shetan ba nutunu Shetan ku?" **24** Kipin tigoh nwa gatizin kiwasa kiyisina ba. **25** I wa din woro kilari ngatizinawang, na kiwasa kiyisina ba. **26** Andi Shetan nfita akoso litime, na awasa a se likara inyisun ba, tutung imalin mere ine. **27** Na umon wasa apira kilarin nan likara a tuzu imonme sa uworo atu atere unan likare ba. Anin se likara likiri nimone nya kilare. **28** Kidegenghari ndin belu minu, vat nalapi nanit asurne iwasa ikusu anin, umunu ngbasin nazu lisa Kutelle na anit din su; **29** Vat nlenge na alawan gbas nmanzu lisa Kutelle nin Fip me na iwasa i kusu koni kulape ba, uleli unite sosin nan nya ndere kulapi sa ligang." (*aiônios g166*, *aiônios g166*) **30** Yisa wa belin ulire nani bara na iwa din du au "Adinin funu unanzang." **31** Uname nin nuana me da kitime ida yisina ndas. I tó iyicilaghe. **32** Ligozin sosino ikilighe, i lirina ninghe, "Naffine nin nuanafe yisin ndas, ayedi nani iyinin kiti ka na uduku." **33** A kpana aworo nani, "A yaghari a nanighe nan nuananighe?" **34** A yenje

anite na isosin na iwa kilinghe, a woro, "yenen alele re an nanigh nan nuana nighel!" 35 Vat nlenge na adin su imon kibinayj Kutelle, unitere gwananing kilime, a gwananing kishono, amere tutung unaning."

4 Tutung acizina udursuzu nani nbio kuli. Igozi nanit gbardang kilinghe, apira nan nya zirgin nmyen acha-chana udu nan nya kule, aso nan nye. Vat ligonzighe wa di mbiu kule. **2** A dursuzo nani imon gbardang nin tinan tigoldo, nan nya dursuzoe, a woro nani: **3** Lanzan unan tibila wa nusu udu tibila. **4** Adi tibile, imong imus disso libau, aying da zoto ining. **5** Imong imus disso kupanbaran, bara usalin nmyin, imuse nuzu deidei, bara na nmyine wa di tendeleng. **6** Kube na uwui wa ghana, bara na nmyine wadi tendeleng kutyiene pya itunna ikoto. **7** Imon imus disso nan nya nimart. Na imarte kuno itunna iparda ining na ita iyip ba. **8** Imon iyip disso kutyen kucine ikunjo ini yatina ita kpasharak. ining macha ita iyoli, imon akut atat, imon akut kutocin, imon akalt-akalt ikata intibile." **9** Aworo "Ulenge na adinin natuf in lanze na alanza." **10** Kube na Yisa wa di usamme, ale na iwa di susut ligowe nighe nin nono katwa me likure nin nan waba itiringhe tigoldo tone. **11** A woro nani, "Anunghere ina ni minu uyiru nimon ilenvge na iyeshin kipin tigo Kutelle. Inung ale na idin das ko iyeme imon mine se nin tinnan tigoldo, **12** Bara uyenje, eh ba yenju, vat nani iba yenu ba, bara ulanzu, eh ba lanza, vat nani na iba yinuu ba, bara iwa kpilin kiti Kutelle akusu nani." **13** Aworo, "Na anung nyinno ko kugolde ba? Ibatis iyiziari iyinin kagisin tigolde? **14** Unan tibile wa bilsu uliru Kutelle. **15** Imus ilenge na iwa dissu libau, inughere alenge na iwa lanza uliru Kutelle itunna isere deidei, asa Shetan nnin da nin kujijing me abolo ulire nan nya nbinayi mine. **16** Inughere ilenge na iwa dissu kitene kupanbara, inughere wa lanza uliru Kutelle asa itunna isere unin deidei nin nayi-abo; **17** Na iwa di nin tiling liyisin nin nakara ba, asa itere ayi nin kabiri bât; na licin nin niu nda bara ulire itunna isarta ideo. **18** Imong ilenge na iwa bilsu nan nya nimart. Inneghare wa lanza ulire. **19** nin nanere adadun inyi, nin tok kagisin nimon in yi, nin lanza mmang parda ulire, itunna iso hem. (aiôn g165) **20** Ilenge na iwa bilsu kutein kucine, inneghare ilenge na iwa lanza uliru Kutelle isere nin liwui lirum imaca gbardang, imong akut atat, imong akut kutocin imon akalt akalt ikata intibile. **21** Yisa woro nani, "uwa ti ula inpitilla asa ucheu unin nan nya kukuzughare sa nan nya lii. komi? Asa utarda unin in tadangha. **22** Na imoimoon yeshin ilenge na iwaghya idira upune ba, sa imoimoon nan nya sirti na iba diru unutunne ikanang ba. **23** Ulenge na adinin natuf nlazze, na alanza. **24** Aworo nani, "Dinan atuf nimon ile na idin lanza, kuyangi ko na uguro mun, kunnare iba guru fi mun ukuru use gbardang wang. **25** Bara vat nle na adinin nimon iba kpinghe ku, ulenge na asalimum, kitime ima seru ilenge na adimun wang." **26** Yisa woro, "Kipin Tigö Kutelle masin fo unitari na awa

bilsu imus kutein. **27** Asa a nö nmoro afita kitik nin liring, imuse nuzu ikuno ame löng, na asa yiro nin tikunnanghe ba. **28** Kutyiene asa kunutno imus nin litime ita ticilak, itunna nabaga, inin kunjo ida nutuno ati inin ta iyip. **29** Kubi ko na ilewe inyini, ata mass ayira kuwatan a basa bara na kubin basu. " **30** Aworo, "iyapin imonari iba batu kipin tigoh Kutelle mun nin, tutung tiyapin tigoldori iba batizu mun? **31** Timasin fo fiyip kukù, na iwa bilsu fi katin ko fiyapin fiyip nin cingiling na asa ibila kuttyien. **32** Vat iwa bilu fining nani fi nuzu, asa fi kuno, fita kucha ku dyå fi kata acha vat nan nya kunene. Asa kuta tilang jakaka kang na agyin kitene kani wang asa ida ke tido mine nan nya nshire." **33** Nin tinan tigoldo gbardang nafo tone a bele nani uliru Kutelle, udu ligang longo na yiru ulanz. **34** Nin nani na awa sunani uliru sa tinang tigoldo ba. Nin nani ame ligowe nin nono katwa mere cas asa apuno nani ncasarak nlire. **35** Lilole nin kuleleng aworo nani, channari ti kafi uleli uwule." **36** Itunna igya isuna ligozinghe. Nono katwa me gya ligowe naghe nan nya zirgin nmyen, bara asosin nan nya ligowe nanghinu. Ntong tizirgin nmyen wang ligowe waduku. **37** Fiyilili nin funu udya tunna ufita nan nya kurawé, tikara nmyen tunnan pichu nan nya zirge utunna ulentina ukulu nin nmyen. **38** Ame Yisa wana din nmoro nan nya kadasi nzirge. Itunna ifyge inin din sughe nenge, "Unan dursuzu nanit, tiba ku nan nya zirgi ulele afe nmora?" **39** Na azinto, a kpada ufone, anin woro kurawé, ta shew, yisina tik." Ufone tunna u kete, kurawé tunna kusina dang. **40** Aworo nani nenge, "Bara iyaghari tâ inani lanza fiu? Na iduu nin yinuu sa uyenu mine." **41** Fiu fidya wa kifo nani iworu nati mine, "imusin yapin unitari ulele di, na unfu nin kurawa wang din dortu uliru me?"

5 Idå ida kafina ule uwul kule, udu kon kusari nmyin nanit in Garasina. **2** Nin nuzun Yisa nan nya zirgin nmyene, umong unit nin ruhu unangzang zuro ninnghe. Unite wa nuzu nan nya nisek. **3** Unite wa sosin nan nya nisek, na umong wa duku ule na awasa a kifoghe ba, ma ining woro iterughe nin nyang. **4** Iwa sö ntechughe ayiri gbardang nin ni nyang nan tiseleng nabunu me. Vat nani asa a tacha inyanghe umunu tiselenghe ku. Na umong wa dutu ku nin likara nworu aterughe ba. **5** Ko kame kitik nin lirin nan nya nisek nin nakup, asa tiza ntèt ayilizuno abasa kidowo me nin natala apapat. **6** Kube na awa tü iyizi ayene Yisa ku pît, atuna gya nin cum adi zuro nighe a tumuno nin nalun nbun me. **7** Ajarta nin liwui lidya, "Iyanghari nba su ninfi, Yisa, Gono Kutelle Kudinsky? Umunu nin Kutelle yenje uwa tü nneo." **8** Bara na Yisa wa din bellughe "Nuzu nya kidowan nnit ulele, fê uruhu unanzang" **9** A tiringhe, "Lisafe nghari?" Aworoghe "Lisaninghe libutari bara na ti karin." **10** Aso nfoghe nachara aworoghe na awa nutun nani nkoni kusari nyé ba. **11** Kikane kitene nakupe, ligö naledé wadi kileo ku. **12** Ifoghe achara iworoghe, "Turno nari nan nya ligö naledé tipiru nan nya mine." **13** Ayina nani mun idi piru. Tiruhu tinanzaghe tunna tinuzu tipira ligö naledé, itunna ilala

rididi udi piru nan nya kurawa. Ngbardang ligö naledé wa duru amui aba na nmyené wa gya nin naning. **14** Anan su ncha naledé gya nin cum uduşnan nya kipin idi belli imon ile na ise nani, anit tunna inuzu gbardang udun ndi yenu nbelenghe. **15** Ida kitin Yisa, ida yene unite na awa di nan nya tishot nagbergenue sosin, a nin kirin a litulme kite. Fiu kifo kogha ku. **16** Ale na iwa yene imon ile na isü unit une na awadi nin na gbergenue imon ile na inung yene ikuru ibelle nani ubelle naledé ane. **17** Anit ane na iwa dak kitin Yisa idin sughe kucukusu anuzu kagbiri mine. **18** Unite na awa di neo nin na gbergenue da kitin Yisa kube na awa ciju upiru nan nya zirgin nmyen uchin nyiu. Unite tiringhe sa aba yinnu igya ligowe ninghe. **19** Yisa wantighe ugyu ligowe nan ghinu, aworoghe, "Chang kilari kiti nanit fe, udi belli nani imon ile na Kutelleň nşufi, nin kune-kune na asufi." **20** Unite tunna a gya adi malu kiti nin bellenghe vat nan nya Dikapolis imon ile na Yisa sughe mun. Vat mine tunna ita kpak. **21** Kube na Yisa nkafina kurawe nan nya zirgin mmyene udu uleli uwule, ligozin nanit pitirno kupome, ame yisina ingau kurawe. **22** Umon nan nya nadi dya kutin lira unan lisan Jairus, na awa yene Yisa ku, adeo nabunume. **23** A tunna nfoghe nachara kang, aworoghe, "Kashono ni kabene din cinu ku. kusari ntafi da uda tardaghe uchara fe anan shinu ata ulai." **24** Yisa gya ligo nin ghe ligozin nanit gbardang wufughe, i pardizaghe chot-chot. **25** Umon uwani wa duku na awa din neu nin yenu naffa akus likure nin naba. **26** Awa niu kang nachara nanan tikankan. Awultino nachara me vat. Na ashino ba, ukone na yitan kpizinu. **27** Alanza ubelleg Yisa. A tunna a kyio kimal me achina nan nya ligozine adudo kubaga kulutuk me. **28** Aworo na kibinayi me, "Inwa dudo kubaga kulutuk me chas, nba shinu." **29** Na a dudoghe uyenu nafa me tunna uyisina, a tunna alanza ashino nan nya in niu me. **30** Yisa lanza deidei kidowo me likaran nuzu, a girtino nan nya ligozin nanite a tirino, "ghari dudo kultuk ning?" **31** Nono katwa me woroghe, "fen yene ligozin lole na ikilin fi unin woro gharin dudoia? **32** Yisa gitirno yenju kiti anan yene sa ghari dudoghe. **33** Uwani une nin yiru nimon ile na iseghe atunna ada nin fiu nin ketuzu kidowo a deu nbun Yisa a bellinghe kidegeghe vat. **34** Aworoghe "ushononinghe, uyinu sa uyenufe nnafi ushinu. Chang nan nya nayi ashewu uso uchine, fang sa ukonu" **35** A aduntun nliru nin wane, anit di dak unuzu kilarin nanbun kutin lirę, idin sughe, "ushonofe nku. Iyaghari nni nnan dursuzu nanite ijasi?" **36** Na alanza imon ile na idin belle, Yisa woro nnan nbun kuti nlire, "na uwa lanza fiu ba. Yinin fi cas." **37** Na awa yinnin umon nan nya nanite dofinghe ba, ma Bitrus nin Yakuba, a Yuhana gwanan Yakuba. **38** Ipira nan nya kilarin nman bun kuti nlire. Yisa yene ubunkurunu kiti, anite nin di kuculu nin kalzun ntęt. **39** Na apira kilare, aworo nani, "iyaghari nta ibukuro kiti nene, nin kuculu? Kabure nku ba, adin nmorori." **40** Isisaghe tak, atunna anutuno nani vat ndas. Atunna ayira uchife nin nnan gone nan nalenge na iwa

di ligowe, ipira nan nya kutiyé na gono wa nonku. **41** A kifo gonę inchara, a woroghe "Talitha kouumi," unnare, kabura, nworofit. **42** kabure fita deidei a tunnan chin (akus kanin likure nin nabari wadi). Anite vat umamaki kifonani. **43** A kpada nani nin likara yenje umon wa yinin imon ile na asu. A woro nani nanghe imonli ali.

6 Yisa nuzu kikane ada kipin me, nono katwa me dofinghe. **2** Na liri na Sabbath nda, adursuzo nani nan nya kutin nlira. Indya nanit ale na iwa lanzaghe fiu kifo nani. Iworo, "Nweri ana se ule udursuze ku?" Uyapin uyirari ulele na Kutelleň na nighe? "Kayapin katwa fiu wari kane adin su nin nachara me?" **3** Na unan kisé kanere ulele, usaun Maremu, gwanan Yakuba nin Joses, a Yahuda nin Simon ba?" **4** Yisa woro nani, "Na unan liru nin nu Kutelleň din diru ngogong ba, se nan nya kagbiri me nin likura me, a nan nya gamę," **5** Na awa yinin usu kang katwa kadya nan nya kipinme ba, ma anan tikonu batari awa tarda nani achara ishino chas. **6** Usalin yinnu sa uyenu minere na Yisa ku umamaki. A pira nan nya nigbiri mine adursuzo nani. **7** A yichila nono katwa me likure nin nan waba, a tonani inung nababa, a nani likara kitene tiruhohi tinanzang, **8** a ta nani ligan na iwa yiru imomon ba se ucán ncin. Na iwa yiru imonli sa nka likura, sa ikurfung najip mine ba, **9** ima shonu akpatak nabunu mine, ba nin nalutuk aba. **10** A woro nani "Asa ipira kilari, iso ku udu lirin gyu mine. **11** Andi nkan kiti nnari useru munu, sa inari ulanzu munu, asa iba gyu kité, ikotino lidau nabunu mine kité, unan so imon bellu nati mine," Ndin belu minu kidegen, Usodom nin Gomora ma katunu nin lanza nmang liri nshara nin kagbiri kane. **12** Inuzu idin bellu anit icin alapi mine. **13** Inutuzuno agbergenu gbardang, itinto anan tikonu, ishizuno nin ghinu gbardang. **14** Ugoh Hiridus lanza nani, bara na lisan Yisa wa nuzu kanang. Among yitang du au Yuhana unan sun Mbaptismari ina fyaghe nan nya kisek, bara nanere nta wang adin suzu matiza likara." **15** Among mine woro, "Iliyari di!" Among tutung woro au "Unang kadura Nnu Kutelleň ari, nafo umong nan nya kaduran nnu Kutelleň na awadi nanan burnu." **16** Na Hiridus nlanza nani aworo "Yuhana na nwani kalaghe liti inan fyaghe." **17** Ame Hiriduse litime, wa ti ikifo Yuhana ku a tereghe nan nya kilari lichin, bara Hiriduya uwanni gwaname Filibus na awa nutu asu ilugma mun. **18** Bara na Yuhane wa bellin Hiridus ku, "Na uchau nan nya duka uyaun uwarnin gwanafine usu ilugma mun ba." **19** Ame Hiriduya ta tinanayi kitenen lirun Yuhana, atunna a pizira umolughe. Ama na ase libau ba, **20** bara na Hiridus wa din lanza fiun Yuhane, bara ayiru Yuhana unan lanza fi Kutelleri nin chin ukangan, unere ta Hiriduse gyesheghe bara imoi imon wa seghe. Kube na awa lanza uwazin Yuhana, asa fyaghe kibinayi, vat nanę, ata ayi abo nin lanza nlirun Yuhana. **21** Na lirin nda na Hiriduya nsę kubi kongo na aba su imon kibinayi me, abata gai lirin kulu nayiri kumantin, Hiridus asu likanju

limang bara Agoh nyi, Agoh likum nan nadidyan Galili, bara liburi libo lirin maru me. **22** Ushonon Hiriduya da ada su avu nbun mine, ata Hiridus ku nin namara me lanza nmang. Ugoh tunna aworo kuburę, "vat nimon ilenge na udinin suwę, tirini nma nifi ining" **23** A siloghe aworo, vat nimon ile na utirini, nba nifi, adi ma yitu udu kiyitik nayi tigo ning." **24** A nuzu udas adi woro nname, "Iyaghari imba tiringhe?" Unę wroghe "Litin Yuhana unan sun baptism." **25** A kpila mass udu nan nya kudarę kitin gohwe a wroghe, Ndinin su uni nene litin Yuhana unan sun baptism nan nya kishik." **26** Imone tunna ita Ugohwę yototo, ama bara isilingme nin namara a didywae, na ayinno unari nimone na kuburen tirino ba. **27** Ugohwę tunna a tō nkong kusoja nan nya nanan cha nin liru likara a dō adi kala litin Yuhana a dak mun. Unan chawę do adi werin litin Yuhana nan nya kilari lichine. **28** A da nin litę na kishik ada na kubure, ame kubure na unamę. **29** Nin lanza nani, anan katwa me da ida yauna libę idi kasu. **30** Anan kadure pitiruno atimine kitin Yisa, ibelinghe vat nimon ile na isu nin nilę. **31** Aworo ani dan vat min tido likot kiti ka na anit diku ba ida shin baat. "Bara na among wadi idasu igyiza, na ise kubin shinu sa kun linimonli ba. **32** Itunna igya nan nya zirgin nmyen udu kan kiti tik ussanminu. **33** Ama anite yene nami kubin gyiwę iyinno. Itunna iwufuani ligowe nin nabunu unuzu nigbiri-nigbiri, idi yarin nani udi dure. **34** Kube na iduru ugauwe, Yisa yene ligozin, alanza inkune kune mine, bara na iwa masin fo ligo nakam sa unan dortu nighinu. A tunna dursuzu nani nimon gbardang. **35** Kiti tunna kita yilili, nono katwa me wroghe, "kikane kiti kikoneri, tutung kitin mal cizunu usiru. **36** Turno nani idę na kipin nin nigin gbiri inan disesu umonli usammin." **37** Yisa kpana a woroani, "Anung na nani imonlę ili." I wroghe, "Ti wasa tidi seru imonli nakalt aba ibatina nanię?" **38** Aworo nani, "Idin nin nimalak imashina? Chan idi gbin." "Kube na igbinę, iworø, imalak itaun nin nibo iba." **39** A ta anitę vat iso abut-abut kitenen kpi ushifi. **40** Na iso abute; among akalt, among akut a taun-taun. **41** A yauna imalak itaune nin ninbo ibę a ghatina kitene kani, a ta nmari ku, anin na nono katwa me ikoso ligozin nanię. **42** I leo imonli ine vat mine kogha shitu gbem içinę kagisighe. **43** I pitiro kagisighe ita nakuzung likure nin naba. **44** A rika na iwa li imonlę, nalililme amui ataunari wadi. **45** A tunna ata anan katwa ipira uzirgi igya nbunme udu uleli uwule, udun Betaseda, ame na lawa kidung nfizu ligonzi nanite igya. **46** Na iwa malu kiti, a tunna a ghana likup nwo adi ti nlira. **47** kulele da uzirge nin diyita kitik kulę, ame nin di yita usame ndase. **48** Ayene ani idin notuzu kiyitik kulę, bara na ufunu wadin yauzunu nani. Kitike wa di kimal fulu kiti kube wa di nafo ikoro inas, awa din chinu kitenen nmgyene uchin du kiti mine, ata nafo aba katuani. **49** Na iyene nchin kitenen kurawe, itunnan su au nmoleri i ta ntęt, **50** bara na iwa iyeneghe, fiu kifo nani kang. Ame tunna ata deidei alirina nan ghinu aworo, "Tan ayi

akone! Méri di! Na iwa lanza fiu ba." **51** A pira nan nya zirge ligowe nan ghinu, ufune tunna uyisina dang, vat mine umamaki kifo nani ninghe. **52** Bara na iwa yinin ubeleng nakalang nimonli ine ba, nibinayi wa di deidei nyinne ba. **53** Kube nawa kafin kurawe, ida tolo kagbirin Janisarata inin tere uzurge nmyene kikane. **54** Na itolo nan nya zirgi nmyene, anite tunna iba yinno Yisa ku deidei. **55** A nite tunna ipira udu nan nya kipinę vat idin nuchu nin nanan tikonu kitene nawaga mine, idasa mung kitime, ligan kiti ka na iwa lanza anuzu cin due. **56** Vat kiti ka na awa piru ku nin gin gbiri, sa kagbiri, sa kipin, asa ida chiso anan tikonu nan nya niti tikasau, inin sughe kuchu kusu ayinin nani idi dudo (kubaga) kulutuk chass. Vat ligan nalenga na iwa dudo, iwa se ushinu.

7 A farisawa so kiti kirum ligowe na Yisa, nan nadidye nyiru niyerte na iwa dak unuzun Urushalima. **2** Ba iyene among nan nya nono katwa me ili nimonli nin dinong nachara mine, wati na iwa kusu achara ba. **3** (Bara na inung a Farisawa nan na Yahudawa vat, na idin li imonli ba se ikusu achara lau; na idin su avu nin kani kiti ba, bara iwa seru nani kiti nakune minerę. **4** Andi a Farisawa nsa unuzun kasau, na asa ileo imonli ba se isulsuna. Tutung ti duka di nani ku gbardang to na idin dorte nin likara, nafo ukuzu tikop, ameleng, asu-nishik, umunu kitin lisosin linimolę wang.) **5** A Farisawa nan nadidyan yiru niyertę tirino Yisa ku, "Iyaghari ta na nono katwa fe din dortsu ugadu nakune ba, bara na idin li nimonli mine sa ukusu nachara? **6** A woro nani, "Ishaya unan liru nin nu Kutelle wa yertin gai kitene kinu ndortu liru Kutelle na idin su, 'Anit alele din sue liru nin na kpa tinu minere, a nibinayi mine yita piit ninmi. **7** U dortsu mine kuholari su unin, idin dursuzu tiduka nanitari, na un Kutelle ba. **8** Ina filin uduka Kutelle i nanin na kifo adadun ngadu nanit asirne." **9** A woro, i lanza nmang infillu duka Kutelle inan yinno udortu gadu! **10** Unnare Musa wa woro, na uchif fe nin nafighe ngogong, tutung urika na adin su uliru unanzang ayasa uchif nin nna, aba ku gbas! **11** Anughe kuru iworø, "Asa unit belle uchif me sa aname, vat ubunu urika na usere kiti nin kobaghari," (wati nworu, 'imon nni Kutelleleri) - **12** na asa iyinna asu uchifi me sa uname katwa ba. **13** Idin tizu uduka Kutelle shogo-shogo bara udortu timin ti duka idimun. Nan nimon gbardan irika na idin sue." **14** Ayichila ligozin nanite aworo ani, "Lanzanni, vat mine, ikuru iyinii. **15** Na imon nmuzun dasari irika na idin pichu nan nya kidowong nit din nanzughe ba. Imon irika na idin nuchu nan nya nutere din nanzughe. **16** Vat urika na adinin natuf nlanzun liru na alanza." **17** Nene kube na Yisa wa chin ligozin nanite a pira kiları, anan katwa me tiringhe tigoldo tone. Yisa woro, **18** "Anung wang dunani sa uyinnue? Na anung yene nwo vat nimon ile na ipira unit unuzun ndas na inare din nanzughe ba, **19** bara na iwaya ipira nan nya kibinayi ba, asa ipira nan nya liburu me, idi tolu itunna idi nuzu kitin tin

das (npunju).¹⁹ 20 A woro, "Imon irika na idin nuchu daga nanya nit usurneri din nanzughe. 21 Bara nan nya kibinayin nit usurneri, makpilizu-kpilizun magunta din nuchu ku, unozu nin nin nawani sa nalililme, likiri, umolsu nanit, 22 unozu nin wani nilugma sa gakilime nilugma, kunannizi, umagunta, usali kidegen, usu nlazun mang, tinanayi nin linbu nmong, ufiu liti, tilalang. 23 Vat nimon magunta ilele din nuchu nan nya liburin nitari, inare din nanzu unit. 24 A fita kikane a gya udu kusarin Sur nin Sidon. A pira nkan kilari bara na awa dinin su umun yinin aduka ba, bara nani na awa yenshin ba. 25 Na nin dandaunu umong uwani na kashune wadi nin nagbergenu uwani une lanza ubeleng Yisa adah ada deu na bunun me. 26 Uwani une ushono hellen iyawa ri unuzu surofinikiya, a fuu ye acara anutun agbergene nanyan shune me. 28 Iwa kifo munu idomun kiti nagoh, na iwah fya ayi mine kifene nile imon na iba bellu ba. Ka na iba bellu nkoni kube amon nanyan nkoni kube, ille imon na iba bellu ima nie munu; na nughere masu ulire ba, nfip Kutelleari. Gwana banii gwana me imollu, uchif nin gono me. Nono ba fiu nibineyi nachif mine bara imolsu nanin. Anit vat ba naari munu bara lissanni, Amma ule na a ba tere, kibinai me aba se ulai. 29 A woro, "Bara na ubenle nani, can fi. Ku gbergene in nuzu nanyan nshono fe." 30 Uwane kpilla Kilari adi se gone non kitenen nkomi, kugbergene nuzu. 31 Tutung anuzu kusarin Tyre, akatan Sida udak kurawan Galili, vat udu Kusarin Dikafoli. 32 I daghe nin mon unan nituri, unan sali nbellun liru gegeme, ifoghe acara a tarda kuture acara ulau me. 33 A nuzu ninghe nanya ligozin nanite udu kusari kurum a dudo atufe nin ticin me, atufuno attaf, a dudo lilem me. 34 A ghantina izi kitene kani, aceu kibinai a woronghe, "ifafattha," nworo, "puno" 35 Na nin dodonu ba atufemme puno alanza, ikala ile imong na kese lilem me atuna nliru gegeme. 36 A wuno nani atuf na iwa belin umonba. Illeu ubun mbellu nimong na a kpada nani na iwa belin ba. 37 I su umamaki kang, nin nille imong na iyene, ibelle, "A su kanta gegeme. Atah kuturi alanza unan saling bellu nliru lirina."

8 Nanya nayiri ane, ligozin na nit gbardan, wa duku na iwa di nin nimonli ba. Yisa yicila nono kata me a woro nani, 2 "In lanza nkunekune ligozine, bara na idi nin mi ayiri a tat sa imongli. 3 Inwa ti nani igya sa ulli ni mongli ima kuzu izintizo indina. Among mine na nucu niti nipit." 4 Nono katame kawaghe, "Tima se akallang in burodi nweri ti ni anit alele nin kiti kane sa anit?" 5 A tirino nani, "Akalang nburodi amashin nari i dumun?" I woroghe, "Kuzor." 6 A ta ligozin na nite i sozo kutin a sere a kallang kuzore. Na ata inlira, a pucu akallanghe ana nono kata me i koso ligozin nanite. 7 Iwa din nin nagir niboa, tutun na atta nlira ku, akuru ana nono katame i koso. 8 Ileu ishito. I pitiro ingisin nimonle, i kullo akuzun kuzur. 9 Anite waduru amui anass kikane, Yisa nin cino nani i gya. 10 Na apira nanya zigin myen

nin nono kata me, i gya udu kusarin Dalmanutha. 11 Afarasiyawa nuzu ida ida cizina mayardan nanye. I pizira kulap kiti me inuzu kitene kani, inan dumungh. 12 A Kpilliza nanya kibinayi me nanya nfip mi lau a woro, "I yarin ta ko kuje din piziru kulap? Kidegen in bellin minu, kiji kone mase kon kulap ba." 13 A suna nani, a kuru a pira nan nya zirgin myen, udu uleli uwul kulle. 14 Nono katwa me kuru I shawa uyirun borodi. Na iwa myen uborodi na uwa kata urum nangyen jirige ba. 15 A wuno nani atuf a woro, "Punon iyizi iyenje kiti bara iwa ming kuse na Farisawa nin wala mi kusen Hiridus." 16 Nono kata me kpilza nati mine, "Bara na ti di nin u'nburodi ba." 17 Yisa wa yiru illeli imone, anin woro nani, "In yarin ta idin kpilizu nbelleng diru nburodi? Idu sa uyinne? Na isa yino ba? Nibinayi mine nta ni lalangha? 18 Idi nin nizi, na idin yenju ba? Idinin natuf na idin lanzu ba? na i lizino ba? 19 Nan nwa kosu anit amoioi ataun akallang nborodi a taun a ngisin na kuzun aceek amashin nari iwa pitiru an borode?" I woro ghe, "Likure nin na ba." 20 "Tutung na nwa kosu anit amoioi anas akallang nburodi kuzor, akuzun aceek amashinari kagisin nburodi wa lawa?" I woro ghe, "Kuzor." 21 A woro nani, "Idu sa uyinuawa?" 22 I da Ubaitsaida. A nite ki kane daghe ning mong udü i fo Yisa ku acara a dudo ghe. 23 Yisa kifo udüwe ncara, a nuzu ninghe nanya kagbire. Na atanghe ataf nizi a tarda ghe acara, a tiringhe, "Udin yenju nimomongha?" 24 A yene kitene, anin woro, "In yene anit nafo aca ale na adin gallu." 25 Akuru a tarda acara me nizi nnite, unite puno iyizi me, uyenju me kpilla lau, ayenje imong vat kanang. 26 Yisa taghe agya udu killari me, anin woro, "Na uwa piru nanya kagbiri ba." 27 Yisa nuzu nin nono kata me udu nanya kagbirin Siseriya Filipi. Na iwa din cinu libauwe atirino nono katame, "Anit din du menghari?" 28 I kawaghe I woro, "Among dindu Yohanna unang sulsuzunu ulau. Among di 'Iliyi,' among tutun din su umong nanya nanang nliru nin nnu Kutelle." 29 A tirino nani, "Anung din su meng ghari?" Bitrus bellinghe, "Fere Kristi." 30 Yisa wunno nani atuf na iwa belling umong ubelleng me ba. 31 A cizina udursuzu nani gono in nit ma niu nan nya nimon gbardang, a kune nan na Priestoci nan nanang niyerte ba narighe, I ma molughe, Kimal nayiri atat afita nanya kisek. 32 A benlle ulle ulire kanang. Bitrus yiraghe udu kasari kurum anin ghanan wunughe kutuf. 33 Yisa gitirino a yene nono katame anin tunna a kpada Bitrus ku anin woroghe, "Kpilla kimai nin Shaitan! Na udin kpilzu imong Kutelle ba, ma ubelleng nimung na nit cas." 34 Anin yicila ligozin na nite nan nono kata me a woro "Asa umong di nin su a dorti, na anari liti me, a yira kuchan nkulme adofini. 35 Bara ullenge na adinin su a se ullai sa ligan amaku, tutung ulenge na a dira ulai me bara meng nin liru nlai a ma se ulai. 36 Iyaghari imong icine unit ma se use nimong iny়i ullele vat, anin dira ulai me? 37 Iyanghari unit ma serzu nin nlai me? 38 Vat ulenge na adin lanzu nci nin nin nliru ning nangya nko

kuji ku zenzen nin kulapi, gono nit ma lanza ncimme asa ada nan nya tigo ncif me nin nono kadura Kutelle.”

9 Yisa wora ani nani “na nbellin minu kidegen, among mine kikane na iyisin na iba ku ba sai iyene udak tigoh Kutelle nin likara mē. **2** Na ayiri kutoci wa kata yisa gya nin Butrus, Yakubu a Yohanna, ighana kitine lukup nin natimine. kidowo me kpillia ki ta ugang mbun mine. **3** Kultuk me kpilia, kubō pau har ma na iwase ise unan tizu npozu nalutuk nye nani ba. **4** Iliya nin musa tinna inuzu mbun mine, itumna in liru nin yisa. **5** Bitrus kauwa aworo Yisa ku, Cikilari a unan yiru, uchaunari na tidi kikane, Na ti kē adanga atat ti kē feku kurum, kurum bara Musa a kurum kun Iliya”. **6** Na Bitrus wadi asa mala imon ille na adi belle ba, fiu kiffo nono katuwa yisa vat. **7** Kuwut tolo kuda ta nani ushin, liwui tunna linuzu nan nya kuwute aworo “Gono kane kin kinnayi nighari lanzañ ghe”. **8** Na nin dandaunu ba igitirno na ikuru iyeni umong nanghinu ba, ma yisa ri chas. **9** Na iwa din tolu kiteme kpare. A wunno nani atuf na iwa bellin umon imonille na iyeni ba. Sai Usaun nnit nfita nanya na nan nkul. **10** Iso nin nlire tik nanya nibinai mine ikwiliza nan nya natimine iyaghari ba yitu uftu nanya na nan nkiu une. **11** Itiringhe “iyarin ntah anan nyerte wa woro Iliya ri batu adak?” **12** Aworo nani nanere Iliya na burun dak, anan kele imon vat. Iyari ntah iina nyertin gonon nit ba nieu nanya nmon gwardang anit tutun banin narrighe? **13** Meng woro munu Illiya nadak inani wa sughe ille imon na wa dinin su we nafo na ina nyertu na bellin kitene me.” **14** Na ighbilla kikaa na ingisin nono katuwe, duku, iyene anit gwardang kiilino nani ida se anan nyerte din nani matiru liru. **15** Na iyenne yisa ku vat nnanite isu umamaki itinna iputu nin nchum ida kitime ida lisoghe na inya nin dak. **16** Atiro nani nono katuwa memanyardang nnyaghari idun sua nanghinu? **17** Umon nanya ligoze kawaghe “unan yiru nndamun nin gono nighe adumun nagbergenu alle na sa iwantighe uliru gegeme. **18** Idin tizughe nafo abakuu assa itaghe atiza yeryer, adeo kutin, anutuzuno kapunjet nnuu me adinga unyakuayini me, anin ta cakatak. nmimi uwani tiirin nono katuwa fe inunta agbergene, ina ni na iyinno ba.” **19** A kawa nani “Anun kujji nsalin yinnu sa uyenu udu kome kibiasi meng ba tizu ayi ashau ninghinu? Dan ninghe kitinighe.” **20** idamun gone kitime na agbergenu iyene yisa ku, gone tunna ntizu yer yer dedei gone deo kutin apunjet tunna mnucughe nnu. **21** Yisa tiirino uchifun gona “ninshiyari ile imone na so nene?” uchife woroghhe “tun tinono mi. **22** Kon kubi asaataghe nanya nlah sa nanya nmyen, akuru amassa ummolughe. Andi uwa uta nimomon lanza nkunekane bite ubunari.” **23** Yisa woroghhe “Andi uba yinnua? Ko iyapin imon insuari kitin nle na ayinna nin kibinai me.” **24** Na nin nmolu kubi ba ucifin gone ghantina liwui kuchullu aworo “Inyinna! Buni nanya ninsalin nyinna nighe. **25** Na yisa nyjenie ligozi naniit uchindak kitimine a kpada kugbergenue aworoghe, “Fee

kugbergenue a nsalin bellu nin salin nlannzu nliru ntafi nuzu nanya me, Na uwu kuru upirughe nanya me ba.”

26 Kugbergenue ta ntet anyunguruno gone kang annin anuzu, gone wan ti fo ulle na aku gwardang nanit woro aku.” **27** Yisa akifo ghe ncara a fiyaghe gonme fitah ayisina. **28** na yisa da pira kilari nono katuwa me duku itiirino gheekusari kurum “iyaghari ntah na arike nyino unutunu kugbergenu ba?” **29** A woro nani, “imuse nile imone din nuchu hem nani ba sai nin liirang **30** Inuzu kakane ikata ngalilee, na yisa wa dinun su umon yinin kiti kkanga na iduku ba. **31** Bara awa din dursu nono katuwa me. A woro nani, ibanie gonnnon nnit nachara nanit, inughe ba mollughe kubi ko na im ologhe, asa nayiru atat nkata aba fitu tutun.” **32** Na iwa yinin uliru me ba, ilanza fieu nworu itiiringhe. **33** Idah kafarnahum kubi ko na awandi nanya kilari atirino nono katuwa me. “Uyapin uliruri ini yita nsue libau we?” **34** Nin nani itunna imino tuk ini yita manyardang nati mine libau we nnanya woru ghari baso udia nanya mine. **35** Aso ayichila lukure nin nanwaba. Aworo nanni, “Vat ulle nge na adinin su aso bun aso unan kidun akuru aso kuchin mine vat.” **36** A yira Kagono kabene achiau ketik mine, a kuru a yira ka gone nin na chara me aworo nani. **37** “Vat ulle nge na a serre gono kibbane kane nanya lisanig, uso miyari aserei ule na aserre me nku na mere ku chas ba ninle nge na ana tuuvi.” **38** Yohana bellinghe “unan yiru tiyene umon din nutuzunu nagbergenu nanya lisafe ti nani wantinghe bara na adin dortu bitari ba.” **39** Bara nani yisa woro “na iwa wantin ghe ba na umon duku ulle na awnya asu katuwa kadia nanya lissa nigh anin kuru apkilla abelle imon inanzan kitene lissa nighe. **40** Vat ulle na adin nivira nanghirk ba, ame umbitari. **41** Ullenge na ana manu kakuk nsonu nmyen bara anun anit nighari kidegen indin bellu munu aba se imon wesu tinonto **42** Vat ule na atah umon nanya nibebene nane na inah nibinai mine kitinighe idiou. Uba kaitiniuh ghe yaun litala lidia aterughe nto itughe nanyakulli kudia. **43** Assa ucharafe ba tifi utirro, werne unin uba katinifi nwoni use ulai Kutelle ninchara urum nin nworu upiru nlaah nin nacara aba nsali nbichu. (**Geenna g1067**) **44** Kiti kanga na ajiji naburu mine ba bijuba, a ulamine ba bichu ba. **45** Andi kubunu fe batifi utirru werne kuninn ukatinifi use ulai sa ligani kubunu kurum nin woro upiru nanya laah nin na bunufe abaa (**Geenna g1067**) **47** i use ulai nanya kufee tigo Kutelle nin lisa lirum da iworu upiru nanya kilari laa nin niyizi ibah. (**Geenna g1067**) **48** Kiti kanga na ishun ba kuzu ba. Tutun ula ba bichu ba. **49** Vat nanite nani ninla nafo nto iba kelu Nto chaun. **50** Asa nto ndira mmamas me fe ba kelly minin miti mamas Iziyari? yita mamas nafo nto nanya mine, iso mang nan nati

10 Yisa chinno kiti kane uchindu kusarin Yahudiya nin mbun kurawa Judan ligozi nanite kuru idah kitine. Awandi ndurzuzu nami tutun nafo na amene nsuze. **2** A farisiyawa dā kitime ida malaghe inin tiiringhe, “Uchau chikilari ko uwani me?” **3** A kaw, “Inyaghri Musa na

woro minu isu?" 4 Inug woro "Musa wa yinin gankilime a su iyerte nsunun wani anin koghe anya." 5 Yisa woro nani ulele vat bara kugwas minere wati ana minu ule uduke. 6 "Nburnu makekewe Kutellę wa ke gankilime nin wani. 7 Bara nanere gankilime ba sumu uchifeme nin namę atafin nin wani me. 8 Inun nabę ibaso kidowa kirum. Bara nani inug nabe baso kidowo kirum na niba ba. 9 Bara nani imon ile na Kutellę ntere na umon uwa bunku ba." 10 Kubi ko na iwadi nanya kilari nono katuwa me tiringhe imon ine. 11 A woro nani vat ule na akę uwani me adiyiru umon uwani uso adin su nzina nin uwani upese. 12 Assa uwani nchino ulese adi su ilugma nin kan gankilime aso adin sun zina" 13 Anit dā nin ni nono ni bebene kitime anan dudu zo nani, Nono katuwa me kpada nani. 14 Na Yisa yene nani, ayi nanaghe, aworo nani "sunan nono nibebene idak kitinig na iwa wanttin nani ba, kuti' tigoh kitene di kun musu nalelere. 15 Kidegene indin bellu munu vat ulle na ayinna nin kuti' tigoh Kutellę nafo ni nono nibebene ba na abase upiru kuti' tigowe ba." 16 Atunna ayira ni nono nibebene nin nachara me atarda acara ata nani immari. 17 Na a cizina uchinme umon daghe nin chum a da tumuno nin nalung a tirrighe "unan yiru ugegeme iyapin imonari mmasu nnansek ulai sa ligang?" (aiōnios g166) 18 Yisa woroghe "iyarintah uycilai unit ugegeme? na umon duku unit ugegeme ba andina Kutellę chas ba. 19 Fe yiru uduka: na uwa mollu unit ba, na uwa su uzina ba uwa su likiri ba, uwa su kinu'u ba, uwa bollusu imon na nit ba. Tutun Tumuzuno Uchifi fe nin Nafine." 20 Unite wero, "Unanyiru, elle imone vat nwa dortu a nduttu kwanyana." 21 Yisa yeneghe nin kibinai nsu aworoghe vat imon irumari lawafi "can udi lewu vat nimon na udumu udi kosu anan diru nimon, ubase kiti lisosiin kitenne kani. unin da dofimi." 22 Nin lanzun nlirun ne kidowo taghe yototo ayime nanakang atinna a gya bara adinin nimon nachara gbardong. 23 Yisa gitirino anin wero nono katuwa me "ubayitu nin njiasi unan nimon nachara se upiru Kilari tigoh Kutellę!" 24 Nono katuwa me nidowo mine wati cancam nin tigbulang me Yisa tutun kuru a belle nani nono nig ubayitu nin njiasi unan nimon nacara piru kilari tigoh Kutellę! 25 Ubayitu shiyau wang kurakomi se upiru ligalang nalura nun woru unan nimon nacara piru kilari i tigoh Kutellę. 26 I wa su umamaki kang ibelle atimine ani ghari ba se utucue? 27 Yisa yene nani anin wero "kiti nanit udumun njiasi ana kiti Kutellę ba kiti Kutellę imon vat nsuari. 28 Bitrus cizina uliru ninghe "nanere arik na sun imon vat tinani na ndofifin" 29 Yisa woro nani kidegene nbelun munu na umon duku ulle na a cino kilari sa nuawana ni limi sa nishono sa unna sa uchif sa nono sa anen bara meng nin lirun lai so, 30 ulle na aba serru uwesu tinonto akalt likure kiteni nakalt likure nyan nyulele, use nilari nwanna nilime nin nishono a una nin uchif nan Nanen nin niu nyi incindak ulai sa ligang. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Bara nani gwardang ana idi bun iba kplu kidung anan kidung

kpillun ubun. 32 Iwadin cinnu libau lo na li ghana udu Urushalima yisa wa din ncin mbun mine. nono katuwa me lanza umamaki allenge na iwadin kidung mine lanza fiu, Yisa yira likure nin nawabe kusari kurum tutung, imon ille na iba seghe na nin dandauna ba. 33 "Yenen, tidin cinnu udu Urushalima ibadi ni gonon in Nit nachara nadidya kutyi Kutellę nin na nan nnsu niyerte. 34 Iba su ghe ushara un kul iba napkughhe kiti na lumai. Iba sughe liyong itufuzunghe ataf ikpizi ghe inin mollughe. Nanya nayiri atat aba fitu. 35 Yakub nin Yohanna nonon Zabadi dah kitime iworo "unan yiru nimon tidininsu usu nari vat ile imon na tiba tirrinfı." 36 A woro nani, "iyaghari idununsu meng su minu?" 37 Inung belle "yinna nari tiso ninfi nanya ngongan fe. Warum nchara ulime umon nchara ugul. " 38 Ame yisa kawa nani "Na anughe yiru imon ille na idin pizuru ba, iwasa isono nmyin libo lo na meng ba sonah? Sa iwasa ita ayi akone nin musun mmen mo na iba nshintini kuwa? 39 I woroghe nenge tiwasa tisu, Yisa belle nani nmyen libo mo na meng ba sonu iwasa isona. Ushintinu ulle na ima sue anunog wangp ima su minu mun. 40 Bara nani ulle na aba so nchara ulime sa nchara ugule nighe na unanighari ba, udi un nalle na ina mekeni mun" 41 Na kagisın likure nlatiza nani ayi cizina unanizu nani nin Yakub a Yohanna. 42 Yisa yichilla ani a wero nani, "Iyiru alle na idi agoh na wurumi, anan kuteet likara asa ita isu kitene mine. 43 Na uwa uso nani nanya mine ba vat ulle na atah ayi nworu aba so udya nanya mine na aso gono katuwa mine. 44 Vat ulle na adi nin nayin wero aba so unan bun mine na ayita kycin mine. 45 Na gonon in Nit nadak asu tigoh ba, awa dak nafo kycin, anan da serze ulai me bara anit. 46 Vat mine gbardang. I dah u Jeriko. Na a ichino u Jeriko ligowa nan nono katame nan ligozi nanit. Umon wa duku iwa yicighe Bartimaus (a wadi usaun Timaus) uduuwari asa aso nbun ndina likura. 47 Na alanza yisa din cinnu ukatu ndine atunna ntutuzu aworo "Yisa usaun Dauda lanza nkunekune nigh" 48 Anit gwardang Kpada ghe ati tik, ame na ghantina liwuye, "Yisa usaun Dauda, lanza nkunekune nigh!" 49 Yisa Jombilino a wero iyichila ghe inun yichila uduwe iworoghe "terre kibinnai, ufita, a din yichufi." 50 A tunna a fillo kultuk me kusari ata katari udu kitin Yisa. 51 Yisa kawa aworoghe "udumusu ntifi iyaghari?" Uduwe woroghe "unanyiru aye die nse uyenu kiti. 52 Yisa woroghe "cang uyinna sa uyenufe nshino ninfi" atunna ase uyenu kiti adofino Yisa ku, ncine ndine.

11 Kubi ko na iwa daku Urushalima, iwa dak susut nin Batipagi nin Baitanya kiti kupara Zaitun. Yisa tō nono katuwa me 2 a wero nani, "can kagbiri ka na kadi likot bite adi ipira, ima yenu ka gono kajaki ka na umon nsa ghanuka ba, bunkun kanin idani. 3 Asa umon tirin minu, 'iyaghari indin sue?' i wero ghe 'Chikilari ba su imomonmu, nanin dondonu ba ima kpillu mu.'" 4 I gya idise gono kajaki terrin kibulun Ndas fwang.

Ibunku kanin. **5** Anit ba-at wa yisin kiteh i woro nani, "iyagharinta idin bunksu ngono kajaki kane?" **6** Vat mine i belle nanin uliru ule na Yisa wa belling Anite tuna isuna nani in gya. **7** Nono kata me nabe da nin ka gono kajaki kitin Yisa i kalza alutuk mine i tarda kitene Yisa nin ghanaku. **8** Anit gwardang nonkizo alutuk mine ndinné, amon nonkuzzo affah na iwadi kezu kusho. **9**

Alle na iwa diw mbun me nin nale na iwa din dortighe ighantina tiwui mine Hossana! Imari kitin inle na ada nanya lissan Cikilari. **10** Unan mariari tigoh to na tidin cinu tin bit Dauda! Hossana uzazunu kitene kani!" **11** Yisa gya udu nanyan Urushalima, adi piru kusari kutin nlira, a gitirno a yenje imon vat. Nin kuleleng shew, anin nuzu udu Baitanya ligowe ni likure nin nawaba. **12** Lirin nkurtuniin nkuiye, na iwa sa unuzun in Baitanya, ku kpong daghe. **13** A tó iyizi adi yene kucha kupul nin tifa gbik, atinna ado adi yene sa a base kumat kucheku. Na'ada kiti kunin aseh ma affari cas, bara na kubi na pullere wa diba. **14** A lirina nin kunin, "na umon ba akuru alli kumat fe ba." Nono katame lanza ilemon na a belle. (aión g165) **15** Idah Urushalima, anin pira kusari kutin nliran atinna nko nanan lesu nin nanan sessu nanya kutin nlire atinna nkpilluzu matebul in serzu nikurfug nan niti lisosin nanan lesu na wullug. **16** Na awa yinin umon yira imomon nanya kuti nlire bara a di lewu ba. **17** A dursuzo nani aworo "ikuna nyertina, na kilari nighe maso kin lira bara nipinpin nyii vat ba? Nkan i nso munu kuta na kiri." **18** Adidya kuti nlira nan nanan ninyerte lanza ilemon na abelle, itunna npiziru nworu imulghe. Iwa din lanzu fiu bara vat ligozin nanite wa suu umamaki nin dursuzume. **19** Vat kuleleng nin du kulelen asa inuzu nanya kagbire. **20** Na iwa din cin nin kuididing, iyene kudya kupule nkoto umunu tilighe ku. **21** Bitrus lizino aworo, "unan yiru, yenne! ku pulle na uwati kumim unu nakoto" **22** Yisa kawa nani "Yitan nin yinuu sa uyenu kiti Kutelle. **23** Kidegene ndin bellu minu, vat ulle na a woro 'kupara kone, Kutelle kalafi adi tu nanya kuli kudya,' assa udin yinuu sa uyenu nanya kibinai fe imon ille na ubelle ima so, ileli imonere Kutelle masu. **24** Bara nani mbellin munu, vat imon ille na itirino nanya nlira, yinna kibinai fe usere ima so infe. **25** Uwa uysin nlira, ukifofi ushawa nin nimon inanzang ille na idi kibinaike nin mong, nanere ucif fe na adi kitene kane ma mashawu ni na lappi fe wang. **26** "Assa na anu nshawa utazunu ulle na amonng din suzu minu ba, nanere wang ucif mine na adi kitene kane ma shawu nin mine utazune ba." **27** I kuru ida Urushalima. Kube na yisa wa di ncin nanya kuti nlira, Adidya kuti nlire nin nanan niyerti, nan na kune alle na inatarda nanin achara da kitime. **28** I worgoghe, "nin yinuu nghari udi nsuu nile imone? sa ghari yinfini uda su inin?" **29** Yisa woro nani, "mma su minu utirinu urum. Bellen ni, meng wang ma belling muni sa nin yinuu inghari ndin su ile imone. **30** Ushintizunu Yuhanna uwa nuzu kitene Kaneara sa kiti na nitari? Kawanni." **31** Ikpiliza nati mine na iyina ba iwor, "Tiwa woro, 'au

unuzu kitene kani ari' amma woru 'bara iyagharin ta na ina yining ninghe ba?' **32** Assa ti woro, una nuzu kiti 'na nitari, ...' Iwa din lanzu fiu nanite, bara vat min wa yinning Yohanna unan liru nin nu Kutelle. **33** Itinna ikawa Yisa ku inin woro, "na ti yiru ba." Yisa tinna a belle nani, "meng wang na nma bellu minu ba sa nin yinuu nghari ndinsu ille imone."

12 Yisa ciziina udursuzu nani nin tinan tigoldo. A woro, "Umong unit wa billisu kunen akese kunin, a kuru a wuzu kuwu in pulu immen kumat nacha Ake-e kifi kizalang kinan cha, Abala Among kunen Anin suu uchin. **2** Na kubi nda, Afo-o gono katah me udu kiti nate na abala nanin kunene idi nighe kumat nacha kunene. **3** Itinna ikifheghe, Ifhoghe inin koghe anya nin na chara akone. **4** Akuru ato nani nkang gono katah me, i lanzaghe ukul liti inin sughe imon inanzang. **5** Akuru atoo nani nkang gono, kahh gone imolo kinin. Isuu among guardang nani nafo na iwa suu alele, iifho among nin molsu namong. **6** Adumun nimong ulenge na ama tü ghe, kinnayi me. Amere wadi unan ninalighe na awa tuu ghe udu kifimine, aworo, "imma seru gono nighe gegeme." **7** Anan kibala kunene belle nati mine, ulelere kuwane, dan, timolughe, kunene so-o kunbit. **8** I kiffoghe, imologhe iyiraghe ifillo ndas kunene. **9** Bara ilemone, unan kunen kone ba ti iyizari? Ama dak ada molusu alle na ana ninaning kunene, anin yiru kunene ani among. **10** Ikkuna cheu iyizi ni iyert inne? "Litala loe aa anan makyeyke na nari lining inlo indaso lifala likii kutiye. **11** Ile mone kafa-a nchikilara ri ini dinin mamalci niyizi bite." **12** Pizira ukifu Yisa ku, bara nani ilanza fiw ligozin nanite, iyinno bara inughere awa suu toni tinan tigold. Itina i sunghe ikifo libo min. **13** Inin tó among a Farisiyawa nan na Hirudiyawa udu kitime, inan taghe a tana uliru. **14** Na ida, iworoghe, "Unan dursuzu, tiyirufi unan kidegen ghari, na udin feruanitba. Kidegen ri udin dursuzu libo Kutelle. Utut an yinna ini siza ku ugaudua sa babu? ti niza sa babu?" **15** Yisa uni wa yining kirusu nati mene abele nani, "Yaghari unta idiu dumuzini? dan nani fikurfung nyene finin." **16** Ida na ise ku firung. a woro narin, "ulele umuro nin niyerti nghari?" Iworo, "unkaisarari." **17** Yisa woro naning, "nan kaisar ku ile imon na idi nkaisar tutung ini Kutelle ille imon na idin in Kutelle." I lanza umamakime. **18** Tutung a a Sandukiyawa da kitime, inug alle na idin du na uftu nanan nkul duku ba, Itirighe, iwor, **19** "un'an dursuzu, Musa wayertin nari mun, 'gwanan mon nwa ku a suna uwanime, sa gono, unite yira uwani gwana, a mara gwane gono!' **20** Amon wa duku inun kuzor linuawana unan burnu mine yira uwani a kü sa gono. Unan dortine yira uwane akuru akü sa gono. **21** Unan tatte nanere. **22** Ame unan zorre da kü sa gone, umalzine vat uwa ne wang kü. Lirinfitin yi, iwa fita tutun. **23** Uwani nghari ma yitu? bara inug vat mine kuzore wasu ilugma ninghe." **24** Yisa woro, "Na imon ilengle na ita idin tazuna ile ba, bara na anunghé yiru

uliru Kutellę sa likara me ba? **25** Iwa fita liri Fitin ye na iba su ilugma ba a na iba ni ilugma ba, imaso nafo nono kadura Kutellę kitene kani. **26** Ubellen nanan kul na iwa fiya nani, na ina cisu iyizi niyerten Musa ba, inbeleng kukot, na Kutellę wa lirin ninghe, a woroghe 'Menghere Kutelleñ Ibrahim, Kutellę Ishaku nin Kutellę Yakub?' **27** Na ame Kutellę nanan kula-ari ba, kun nan laiyari. Anughe din ntazunu kang." **28** Umong nanya nanan niyerte da ada lanza nliru min; ayene Yisa nkawa nani gegeme, atiringhe, "uyeme uduka kufelteari ucine vat?" **29** Yisa kawa, "ucine nanye vat unere, 'Lanzang, Ana Isrela, Cikilari Kutellę bite, Cikilare uwarumari. **30** Ubati usü Kutellę nin kibinai fe vat, nin kidowo fe vat, nin kpiluzu fe vat, umunu likarafe vat.' **31** Unba me unere, uma yinnu nin nan lisosin kupofe nafo litife.' Na umon uduuka udia duku ukatiin ulele ba." **32** Anan niyerte woro, "uchauna na, unan dursuzu! Ubelle kidegen Kutellę kurumari, Tutung na nkon Kutellę duku ba, amere chas. **33** Uma yinnin ninghe vat nin kibinai fe vat nin yirrufe, vat nin kodowo fe, vat nin likara fe, ukuru uyinnin nin nan lisosin kupofe nafo nafo litife, ukatin unakpizu nimon jujuzu mine inbon Kutellę nin chant kang." **34** Na Yisa wa yene akawa gegeme, a woroghe, "Na udi piit nin kilarì tigo Kutellę ba." Nani na uman kuru amalla utiringhe nimomon tutung ba. **35** Yisa wa din dursuzu nani nanya kutee nlira a tardda nani a woro, "Uduziyari anan niyerte na woro unan tuchu usaun Dauda? **36** Dauda litime, nanya infin Kutelleñ, wa woro 'Cikilare wa woro in Cikilari nin, so nchara ulime nin, udu kubi ko na uba patilu anan Nivirafe.' **37** Dauda nin litime wa yicilla unan tuché 'Chikilari' Iyiziyari ama so usaun Dauda?" Ligozi nanite lanza ghe nin nibineyi nibo. **38** Nanyan ndursuzu me Yisa woro, "Sug seng nin nanan niyerte, alege na idinin sun sho nalituk adidya nin woru isu namin ilip ugang nanyan nkasau, **39** nin natet lisosin adidya nanya kuteen nliran nin niti nididya kiti tibuki. **40** Idin bolsu nilari na wani alle na ales mine na kuzzu, Asa itiza nlira mi jangaram anit nan yenje nani bara nani iba seru uneu udiya." **41** Yisa do adi so-o likot adiin yenjuu kitin tusu nikurfund nanya kuttii nlira; awa din yenju nanite na iwa din ntusu nikurfund nanya kitin tussu ni kurfund. Ndiya nanan nimon na chara wadin tussu ninime gwargwardang. **42** Umon uwani ukimon unan dirum nles, da ada to-o anini abaku. **43** Yisa yichilla nono kattah me ligowe aworo nani, "Kidegen nbellin munu, uwani ulele kikimon unan diru nles ile mon na ato-o ikafin in nanan tusse vat. **44** Vat mine i nyofizo nanya nse miner. Amme ule uwae unan dirin nles wani vat ilemon na adamu."

13 Na Yisa wa cinu unuzu nanya kutein nlira, warum nanya nnono kattah me woroghe, "unan dursuzu, yene atala alele nin makyekye nmanaki!" **2** A woroghe, "Uyene makyekye madidia maane? Na nlon litala ba lawu kitene Non ba vat iba turzunu anin." **3** Adi so

kitene litalan zaitun likot kutii nlira, Bitrus, Yakubu, Yohanna, ligowe nin Andrawus tiringhe likot, **4** "Belle nari ninshiyari iba suu ile mone? Yaghari madura nari nworo vat nile imone nan naduru udaka?" **5** Yisa tunna nbella nani, "Yenjeng umon wa wultung munu. **6** Anit gwardang ba dak nanya ni, 'Mere Ame,' tutung ibati anit gbardang wulu. **7** Assa ilanza ubellen nakum kitene nakum, na iwa fya nibinai mine ba; ima suu ille imone, vat nani ligaghe nsa daba. **8** Nkang kipin ba firunu nkang, Tigoh ba nari tigoh. Iba se uzunu niti niti gwardang iba su akpong. Ile imon inanzaghe uchizinari. **9** Song cha. Ima du nin ghinu kiti nago, iba fo minu nanya natii nlira. Iba yisinu nbun na go nafo imon nyenu kitimine. **10** Bara nani ima burnu ubelu nlirun nlai udu kifi nanit vat. **11** Iwa kifo munu idomun kiti nagoh, na iwah fya ayi mine kifene nile imon na iba bellu ba. Ka na iba bellu nkoni kube amon nanyan nkoni kube, ille imon na iba bellu ima nie munu; na nughere masu ulire ba, nfip Kutelleari. **12** Gwana banii gwana me imollu, uchif nin gono me. Nono ba fiu nibineyi nachif mine bara imolsu nanin. **13** Anit vat ba naari munu bara lissanni. Amma ule na a bater, kibinai me aba se ulai. **14** Asa uyene umon izemzem yissin kiti kah na idin woro iyisin ku ba, (na unan yenju niyert yining), na allenge na idin Yahudiya na icumm udu apara, **15** ulle na adi kutii kitene na awa toluba, sa ada yiru imomon nanye imomon nanya, **16** ulle na adi kunnen nawa dak nyiru ugudum me ba. **17** Kash imon nkunne kuneri na lenge na imayitu nin nono nibebene nin nalenje na idumun nonon nmazinu na yiri ane! **18** Sun nlira na ile imone nwada kubi likus ba. **19** Unieu udyu ba yitu, i masu ilemon na anitin sa yenne ba, nworu na Kutellę wa kye uyeh, udak nene, na isa su nani ba, å na iba kuru isu nani ba **20** In sasana Cikilare na can ayire ba, na iwa se unan lai ba, bara alle na ina fere, unin nare nati i werne ayire. **21** Tutun asa umon mbellin minu, 'Yenen, Kristi ulle! Sa, 'Yenen, aminii!' na iwa yinini ba. **22** Bara an Kristi kinu nin na nan nliru nin nu Kutellę kinu ma nuzu ima dursuzu imon yenju nin ni mon nmamaki, inan wultuno anit Kutellę wang adin uso nani. **23** Song ncha. Nna me bellum minu vat nille mone a na kube nsa da ba." **24** Assa ayiri nneu ane nkata, uwui ba siriu, na upui mani nkanang me ba, **25** iyin kitene kani ba dissu akara allenge na aditene nani ma zulunu. **26** Ma imanin yenu gono nnit in nuzu nanya nawut nin likara lidyah nin gongong. **27** A banin tu nono kadura Kutellę amma piturnu allenge na ana fere namin nnuzu tikot tinas uyiru na pori nyi udu napori kitene kani. **28** Yiran uyiru nimon kiti kucha kupul. Assa iyene tilanghe ncizina utilu naffa appese yinnong kusike nda susut. **29** Nanere tutung iyinigh ille mone ncizina, yinnon ada susut kibuluu'. **30** Kidegen, mbellin minu, imon illele ma kulu vat ma kuji kone nin kata. **31** Kitene nin yii ma katuu, na uliru nin ma katuba. **32** Ubelleng liri lole nin kubi kone na umong yiru ba, na nono kadure kitene kane, sa gono me yiru ba, uchifere chas. **33** Song nin yiru!

Yenjeng, bara iyiru sa kome kubiari ba. **34** Umasin nafo unit ulle na assu uchin: acinno kilari me na chara nacin me, koyeme nin kata-a me. Anin belle unan ca kibulughe yenje uwatu mmoro. **35** Bara nani sun ucha! Bara na iyiru kubi ko na Cikilare ma dak ba, sa nin dew nwui, sa nin kitik, sa nin kolusunu kukulok, sa nin kui dindin. **36** Awa da minu, na awa adah da se minu mmoro ba. **37** Ille mon nan din bellu minu, ndin bellu anit vat, yenjen kitii!"

14 Uwa lawa ayiri abba isu ubukin Paska nin bukin Burodin salin yist. Adidya kutin nlira nin nanan ninyitera wa din kpilizu libau longo na iba kifi Yisa ku i molughe likire. **21** Woro nenge, "Na wa ti wa kifoghe kitin buké ba, bara nnun wa fita nan nya nanite." **3** Kube na Yisa wa di in Baithanya nan nya kilarin Simon ukuturu a sosino nli nimonli, umong uwani da nin libon nnuf mongo na idin yicu minin, "Narda" min nikurfung kang a puno minin a kalaghe liti. **4** Among wa duku nanya mine na iwa lanza ayi. I lira natu mine iworo, "Bara iyanghari idin nanzun nnuf mone? **5** Nnuf kunya kumang mone batin nworu ileu minin nnu ni dinari akalt atat ini nikimon." I tunan ngbandulu litin nwani une. **6** Yisa woro nani, "Bara iyanghari idin ngbondulu litime? A suyi imon icine. **7** I sosin nan nikimon ko kishi, iwasa i su nani imon icine vat kubi kongo na nibinai mine yinna, meng tutun anung di nan mi ko kishi ba. **8** A su imon ilenge na a wa sa a su: A kelei yari bara liyirin nkul ning. **9** Kidegen ari mbellin minu, vat kiti kanga na iba belu uliru Kutelle ku nanya nyih ulele, imon ilele na uwani ulele su imamang belu uliru mē nyanan yi ulele." **10** Yahuda Iskarioti warum nayan nono katwu me likure nin nan wabe do kiti na didya kutin nlira anan lewe Yisa ku nachara mine. **11** Na adidya kutin nlire nlanza nani, ulire bina nani itunna ita likawali ima nighe ikurfung. A cizina upiziru libau longe na ama kifughe a lew nani. **12** Liyirin cizinun mbukin Paskan mburodin nsalin yist na iwa malu ubøukam nlira, nono katwa me tiringhe, "Ti ba du weri ti di kele fi kiti kanga na uma li imonli ku?" **13** A to an waba nan nyan nono katwa me aworo nani, "Can nan nya kipine ima zuru nin mong na a torin lidulin mmyen i dofiginghe. **14** Kilari kanga na a pira ku i wufunghe udu nanyeh, i balle unan kilare, 'Chikilarin nworo, Kuti limara nighe din we ari na nma li imonli ku ligowe nin nono katwa nin?" **15** Ama dursu minu kong kuti ketene ku push kongo na ikele kunin gegeme, i kele nari imonle nanye. **16** Nono katwa we gya udu nanya kipene idi se imone di dirt nafo na a belle, itunna i kelle uciwu nimonlin mbukin Paske. **17** Na kuleleng nta a da ligowe nin likure nin nan wabbe. **18** Na ikilino kutebule nli niimonle Yisa woro, "Kidegen mbelin minu, unit urum nan nya mine na adin nli nimonli ligowe ninme a ma lewi. **19** Vat mine ayih tunna a nana nani kang, i tirighe na lalarum, "Sa me ari?" **20** Yisa kawa a woro nani, "Umong ari nan nya likure nin nan wabbe ulenge na a shono uchara me nanya kishik nimonle ligowe nin mi. **21** Gono in nit ma katu nafo na ina nyertin kitene

liti me, kash in lenge na ima ni Gonon nit nachara me! Ukatin nin chaut iworu na iwa na marughe ba." **22** Na iwa di kileo we, Yisa yauna uburodi, a ta mmari, ku a nyemile unin. A niza nani a woro, "Leon. Kidowo ning ari kane." **23** A yauna kakkuke, a tan nlira a nakpa nani vat mine sono nan nya kakkuke. **24** A woro nani, "Min nare ingmyi likawali, mongo na ina gutun bara a nit gbardang. **25** Kidegen ari mbelin minu, na nma kuru nsono mmyen kumat kucha kongone ba, sei liyiri longo na nma sonu minin mi Pesse nan nya kilari tigo Kutelle." **26** Na i mala uti nasem, itunna i gya udu kuparan Zaitun. **27** Yisa woro nani, "Vat nghinu ima diu bara meng nafo na ina nyerting, nma kpiu unan, 'libya nakame, Akame ma malu kiti.' **28** Asa ifyayi, ima gyiu nbun mine udu Ugalili." **29** Bitrus woroghe, "Andi anite vat ma diu, na meng ma diu ba." **30** Yisa woroghe, "Kidegen nbellin fi nin kitic kane, kafin kukulok kolsin tiba fye ba nari titat." **31** Bitrus woro, "Asa uso nma ku ninfi na nma narifi ba." Vat nin yinna nin liru urume. **32** Ida kiti kanga na idin yicu kinin Jethsaimani, Yisa woro nono katame, "Song kikane ndo ndi ti nlira." **33** A yono Bitrus ku nin Yuhana a Yakubu igya ligowe, a cizina uniu ichang nin kpilizu nan nya kibineyi me. **34** A woro nani, "Ulai nin dinin tiyom kang, udu ukul wang. Yisinan kikane isu ucha." **35** Yisa chillina udu ubun, a deu kutin anin tah nlira, asa uma chaunu ukalai kokube. **36** A woro, "Abba, Uchif, imon vat nsuari kitife. Kalai kakkuk kane litinin, na nafo ubellu nin ba na unfe so." **37** Akpilla adase narin nmoro, anin belle Bitrus ku, "Simon, idin nmora-a? Na iwasa ita kubi kurum nyenju kiti ba? **38** Yenjeng kiti isu nlira bara iwa piru nanya ndumuzunu. Nfip Kutelle nyinna kidowe ka nari." **39** A kuru agya udun nti nlire, a kuru abelle tigulan tirume. **40** Ada senanin nmoro tutung, bara nmoro wa di nizi mine ichang na iyinno imong ille na ima bellinghhe ba. **41** Ada untat ada woro nani, "Idu nmoro nin shinuare? Batan nani! Kube nda. Yenen! Ima nakpu gonon nnit nan nya nachara nanan kulapi. **42** Fitang ti gya. Yenen, ullenge na ama kifi anakpa ndaduru. **43** Ayita nlire na idondonoba, Yahuda uwa rum nanya likure nin nan awabe, da nin ligozin nanit gbardang nin titang nan tiyop unuzu kiti nan kubi nlira, anan nyiert nan nakune. **44** Ulle na ama lewughe, namo unanin kulap, a belle, vat ulle na ngbindiringhe amere. Kifonghe anan techu natino nya ninghe. **45** Na Yahuda nda, atinna ada kitin Yisa, a woro, "Rabbi!" Anin gbindiringhe. **46** Inin Kifoghe inyamu. **47** Umong nanya mine nutuno litang lidya a kala kutuf nnan kata ndya kutin nlire. **48** Yisa woro narin, "Ida nafo ima kifu ukiri nin titang nan tiyop ida kifoia?" **49** Na nwadi nan ghinu kolome liri, ndursuzu minu nanya kutin nlira, na ikifei ba. Idin su ile imone bara inyerti nan kullo. **50** Vat nalle na iwa di nan Yisa wa chom isunghe. **51** Nkong Kwanyana dofiginghe, na awa kiring nin gudun ubo; ikifoghe **52** a suna ugudume kitene aco fisere. **53** Ido nin Yisa ubon ndya kutyi nlira. Adidya kutyi nlira, Akune, nan nanan nyinti vat da zuro nanghe. **54** Bitrus tinna

adofighe na susut ba, udu duru kiti kutyi ndya nwucu nlire. A so ligowe nan nanan nca, na iwa din lanzu nla. **55** Udyu na didya nin na nan kpilizu me wa din npizuru libo longo na ima se Yisa ku nin Kulapi imolughe. Na ise ba. **56** Ngbardang na mon mine dasa nin liru kinu na uliru mine nse upiru ba. **57** Among fita iyisina isu uliru unkinu litime; i woro, **58** “Tina lanzaghe aworo, ‘Nma turnu kutyi nlira ko na ina kye nin na chara, nan nya nayiri atat mma kye nkong kongo na ina kye nin na chara ba.’” **59** Inug wang na uliru mine wase upiru ba. **60** Udyu na didya kutyi nlire fita ayisina kitik mine atirino Yisa ku, “Na udi nin tardu ba? Uyapin ulirari ullele na anit din bellu litife?” **61** Vat nin nani amino tik na atardaba. Udyu na didyawe kuru atiringhe a woro, “Fere Kristi, usaun Kutelle mmare?” **62** Yisa woro, “Mere ame. Usaun nnit ullenge na ima yenughe a sosin nchara ulime tigo adin cinu nin nawut kitene kani.” **63** Udyu na didya kutyi nlire jarya kulutuk me a woro, “Tidu nin sun mon ukpinu lirikwa? **64** Anung nlanza tizogo Kutelle. Yaghari ukpilliu mine?” Vat mine yinna nworo abatina asso nca nkul. **65** Among cizina utufuzinghe nataf i tursuzughe umuro, ikpizoghe i bellinghe, “Su nari uanabci!” Ana ncha ngo Yonghe ikpizoghe. **66** Bitrus da yita kadas kutyin nwucu nlira, nkon kubura nanya nanan katah ndya kutyi nlire da seghe. **67** Ayene Bitrus ku din nlanza nla atinna abelle, fewang una yita nin kunan Nazaret, Yisa.” **68** Abelle “Kinuwari, na nyinno ile imon na udin nbelle ba.” An gya kiti nanite adi piru kudaru nwucu nliru. Ku kulloke kolsuno. **69** Kubure kuru ayeneghe atinna nbellu na lenge na iyissin kite, “Unit ullele umong nan nya minere!” **70** Akuru anari tutung. Nanin dandaunu ba, allenge na iwa yissin kitene tunna nbellun Bitrus ku, “Kidegenere udi nanya mine, bara fewang kunan Galiliari.” **71** Atunna a cizina tizogo nin nisiling, “Na in yiru unit ullele na idin liru litime ba.” **72** Kukuloke tunna ku kolsuno un ba. Kitenere Bitrus tunna a lizino nin lire na Yisa wa bellinghe: “Kamin kukullok kolsin tiba Uba nari sau titat.” Na alizino nani kidowo me kughe, apuro kuchulu.

15 Nin shantu kiti nin kui dinding, adidya kutin nlira, nan nalcu kuna, nan nanan niyert a-a vat an lisosin tere tinu, itere Yisa inya ninghe idi nakpa Bilatus ku. **2** Bilatus tinighe, “Fere ugo na Yahudawe?” a kawaghe, “U belle nane re.” **3** A didya kutin nlire dunjo tinu gbardang kitenne Yisa. **4** Bilatus kuru atiringhe, “Na ukawa ba? Lanza tipinpin tongo na idin bellu litife? **5** Na Yisa nkuru akawa Bilatus ku Ulliru ba, imone na Bilatus ku umamaki. **6** Kubi idi Bilatus asa bunku nani kucin kurum, urika na inin tiringhe. **7** Nan nya nanan lichenne among waduku anan firu nnun, nam nya nanan nfiru nune lisa nmong wa di Barabas. **8** Ligozin nanite da kitin Bilatus i wroghe a sū nani imonghe na amene nsue. **9** Bilatus kawa nanin a woro, “I dinin nsu nsun minu ugoh na Yahudawa?” **10** Awa yinin bara ivirari nta adidya

kutin nlira da nin Yisa kitime. **11** Adidya kutin nlira tula ligozin nanite Ighantin tiwui ibellinghe idinin su ibunku nanin Barabasari ku. **12** Bilatus kawa nanin tutung aworo, “Nene yaghari nba ti nin goh na Yahudawe?” **13** Ikuru ighantina tiwui, “Kotinghe kitene kucha!” **14** Bilatus woro nani, “Iyapin imon inanzanghari atah?” Ikuru ighantina tiwuiye, “Kotinghe.” **15** Bilatus wa yita nin su a nonko anite nibineyi, a bunku nani Barabas ku. Na a kpizo Yisa ku anin nakpa nanin ame idi kotinghe. **16** Anan techu natino pira ninghe nanya kutii lipitin, inin yicilla lipitin nan techu natino. **17** Ishono Yisa ku kultuk kudya, i peu imart itaghe liti. **18** Ichizina ulisuzughe, “i lisofi ugo na Yahudawai!” **19** I kpegle liti nin likpu, i titizinghe ataf. Izazinghe, itumuzunghe. **20** Na iwa malu usughe liyong, ikalaghe kultuk kudyawé, ikpilla i shonghe kunme. I gya ninghe uchin din kotinghe. **21** Ita umong unan katu ayauna kucha nkotuné gbas, ulenge na awa nuzu kagin gbiri, lisame Simion kunan Kirawani (uchiffin Alexander nin Rufus). **22** Anan techu natino da nin Yisa nkankiti na idin sumun u Golgotha (kikanga na idin yicu skull). **23** Iketilne nmyen inabi nin myrrd inaghe anari usoñé. **24** Ikotinghe kucha inin koso imon me isu maferu feru natimine kitene nimon me iyinin kome kusarer kogha mase. **25** Kubi nikoro itat nin kulelenghari iwa kotinghe. **26** I yertine kulap I tafaghe kuché un bellu kulapi me, “UGOH NA YAHUDAWA.” **27** Iwa kotinghe ligo nin nakiri a waba, uwarum nchara ulime, uwwarum nchara ugule. **28** Ulide na iwa su nanya niyerté kullo ulenge na iwa bellinng (Imunughe ligowe na nan kulapi). **29** Alle na iwa din katizu libauwe zoguzoghe, izullu atimine mine idin du “Aha” fe ulle na uba turnu Kutin nlira ukuru uké kunin nanya nayiri attat, **30** bollo litife utolu kitene kuche!” **31** Nanere wang adidya kutin lira wa dighe liyong ligowe nan nanan niyerte iworo, “Ana tuchu among amini ndari utuchu litime. **32** Na Kristi, ugoh Isaraila tollu kitene kuchan kotine, tinan yene tiyinna.” Allenge na iwa koton nani ligowe billighe uliru unanzang. **33** Kubi kun tochin, kiti tinna kisirou vat udu ikoro in tir. **34** Nin fikoro fin tire Yisa tina ghatina liwui, “Eloi, Eloi, Lama Sabatani?” Ulle na ukpliwe nworo, “Kutelle nin, Kutelle nin, inyagharin ta usuni?” **35** Among na iwa yisin kupowe lanza inin woro, “Lanzang adi yichu Iliya ku.” **36** Umong tah uchum adi shintin usoso nmyen mi gbalala, ata likpu, anakpaghe asono, Unite woro, “Nati yene sa Iliya ba da toltinghe.” **37** Yisa ghatina liwui ata kuchulu atinna aku. **38** Kuzeni kongo na kuwa kese kiti kilau kutí nlire tinna kujarta tiba unuzu kitene unuzu kitene uda dak kadas. **39** Na unan chawe na awa yising in yenju Yisakun yene aku nani, aworo, “Kidegen unit ulele gono Kutelleri.” **40** Among awani wang wa yisin npit idin yenje. Nanya mine Maremu Magadaline, Maremu (unan Yakubu ubene nin Yoses), a Solomi. **41** Kube na awadi in Galili iwa dofighe isuzughe katah. Among awani gbardang wa da ninghe Urushalima. **42** Na kuleleng nta, bara lire wadi lirin kye kitiasi, wati liri kafin lin na Sabat,

43 Yusufu kunan Armatiya da kite, awa di umong udyawa nanya nanan kuti nlira, ulle na awadin cha ntollu kilari tigoh Kutelle. A tah ayi akone ado adi tiring kidowo Yisa kitin Bilatus. **44** Bilatus lanza umamaki nworu Yisa mal ku; ayichila unan chawe atiringhe sa Yisa mal ku. **45** Na awa lanza kitin na chawa Yisa nmal bku, a na Yusufu ku kidowe. **46** Yusufe wadi amal seru kumalti. A toltinghe kitene kuché a techeghe nya kumalte, adi nonkoghe nanya na tala. Ma anin yillino kutala a tursu kibullung kiseke mun. **47** Maremu Magdaline nin Maremu unan Yoses yene ki kanga na ikasa Yisa kuku.

16 Na liri na Sabbath wa kata, Maremu Magdaline nin Maremu unan Yakubu, a Salomi, sere imong kugya kumang, inan da ida tintilo kidowo Yisa bara ukasu. **2** Nin kwui didin lirin in cizinu nayiri kuzor, iwa dak kiseke kubin nuzun wui. **3** Iwa din bellu natimine, “ghari ma turnu nari litala kibulun kiseke?” **4** Na iwa għantin iyizi kitene kani, iyene umong in mal turnu kutale, kongo na kuwadi għardang kang. **5** Ipira iyene in koon kwanyana nin nimon ibq, asosin kusarin cara ulime, isu umamaki. **6** Aworo nani “Na iwa lanza fiu ba. Idin pizuru Yisa ku, unit in Nazaret ullenge na iwa banaghe kitene kucha, a fita! Adi kikane ba. Għibnejn iyene, kite kanga na iwa ceoghe ku. **7** Nene can idi bellin nono katuwa me nin Bitrus, adin cinu nbun mine udu u Galili. Kikane iba yenugħeku, nafo na awa bellin minu.” **8** Inuzu kiseke nin chum; iwadin ketzu nin mamaki, na iwa bellin imon imoimon ba, bara iwadin lanzu fiu. **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Nin kwui didin liyirin cizunu nayiri kuzor, na awadi amal fitu, awa cizin udursuzu litime kitin Maremu Magdaline, ullenge na awa nutun agbergenu kuzor nanya me. **10** A għajnej adi bellin allenge na iwa di ninghe, kubi ko na iwa di tiyom nin kuculu. **11** Ilanza adin luu lai, nin wo amal fitu kiti me, na inunġi wa yinin ba. **12** Kimal nille imone vat, adurso liti me kiti nan waba nin kang kidwo ugang, kubi ko na iwa cinu unuzu udu in kang kagħbi. **13** Ido idi bellin kagħis nono kadur, na inugh yinna nin nimone na ibelle ba. **14** Nin kidughe, Yisa durso litime kiti nanit likure nin nit urum, na iwa din linimonli kutebul, a għada nani bara usal inny minn, nin ganggang nibinai minn, bara na iwa yinni nin na lenge na iwa di imal yennugħe kubi ko na awadi amal fitu nanya nanan kul. **15** Aworo nani. “Can nanya iny’i vat. **16** Ullenge na ayinna, isulsunġhe lau amere mase utucu, ame ullenge na ayinna ba, iba sugħi usħara. **17** Alle alappe ma dofinu allenge na inyinna. Nanya Lisa nigħi iba nutuzunu agbergenu. Ima liru nin telem tipse. **18** Iba yauzunu iyi nin nacara mine, iwa sono imoimon timung na iba tinani imon ba. Ima tardzu anan tikonu acara ishizin nin ghenu.” **19** Kimalin malun lire na Cikilare wa sunani, iwa tunung iyiragħe udu kitene kani, adi so ncara ulime Kutell. **20** Nonon katuwa me għajnej idu bellu uliru Kutel nanya kowe.

Cikilare wadi katuwa nan għinu, adi teru limurin lirę nin nimon mamaki nalap na awa dofin nani.

Luka

1 Anit gbardang wa mala unyertinu nadu adu na ana malu kulu nanya bit. **2** Alenge na iwa di iyizun yenju ucizunun burne ida so acin ligbulang, ida so acin ligbulang, ida belle arike ku. **3** Nani, udu menku gigime wang nin feru nimoon dert oworu uburnu-nnan nyertine inin dert-udak kitin Theofilus unit ugigime. **4** Ndi nin su iyinin incasarak nimoon ile na ina masu minu. **5** Nanya nayirin Hiridus, ugon Yahudiya, umong unit wa duku ku priest lisa me Zakariya, unuzun likuran Abijah. Uwani me wa di unuzu anashonon Haruna, lisa me Alisabatu. **6** Vat mine iwa cinu dert mbun Kutelle, icing lau sa utanu vat nanya nadu na Kutelle wa di nin su we. **7** Na iwa di nin nonol ba, bara na Alisabatu wa di uwani sali kumat, vat mun wa di imalu ti akune. **8** Lon liyiri Zakariya wa di kiti katwa me kan ti priest mbun Kutelle. **9** A priest nanya nadu ale na imenen sue ifere Zakariya ku a piro nanya kutiin nlira Kutelle a juju uhaday. **10** Ligoo na nite vat wa sosin ndas iyitan nlira kube na iwa jujun hadaye. **11** Gono kadura Kutelle tunna a nusno mbun me, a yisina likoot ncara ulime kupo napik njujuzun hadaya. **12** Zakariya ta zabet kube na awa yeneghe; bara na fiu wa kifoghe kang. **13** Gono kadura Kutelle wroghe, “Na uwa lanza fiu ba, Zakariya, bara ina lanza nlira fe. Uwane fe, Alisabatu, ama maru fi gono, uma ni lisa me Yohanna. **14** Ima se mmang nin kibinai ki mang bara ame, anit gbardang ma lanzu mang nin maru me. **15** Ame ma yitu unit u dyu kiti Kutelle. Na a ma sonu nmyen nanab sa ntoro ba, Ima kulu ngeh nin Ruhu Ulau a dutu nanya liburin nna me. **16** A ma ti non Israile grardang i kpilin udak kitin Cikilari Kutelle mine. **17** A ma katu mbun me nanyan ruhu nin likaran Ilya. A ma kpiliu nibinai na cif udu kitin nono, a ti anan dortun liru i cunu nanyan yiru nin libau licine. Ama su nani anan ta anit isoo kiti kirum nanya lisosin ncaa ndak Ncikilari.” **18** Zakariya woron gono kadura kutelle, “Nmati iyiziari nyimin kubin dak mi le imone? Bara na meng kukune ari, uwani ning tutung mali ti kuwali.” **19** Gono kadura Kutelle kpana a woro, “Meere Jibrailu, in yisin mbun Kutelle. I wa tuyi nda bellin fi nda nifi uliru umang ulele. **20** Yene, uma ti uturo na u ma liru ba se kubi ko na uliru ulele ma kulu, bara unari uyinnu nin tigbulang too ne, ton go na ti ma kulu nanya kubi ku dert.” **21** Nanya nani, anite wa din ncaan Zakariya iyitan Kpilizue iyang ari ta a mini dandauna tituut nanya kutiin nlire nani. **22** Kube na awa nuzu udas, na ayinno uliru nan ngyinu ba, itunna yinno a di yene amoro Kutelle nanya kutiin nlire. A bela nani nin nacara, mna yinno uliru nin nuu ba. **23** Na ayiri katwa me nkulo, a yanya udu kilari. **24** Na ayirin nda, uwani me Alisabatu ta liburi. A nyeshe litime tipui titau, adin su, **25** “Ile imone Kutelle ari suui mun. Adin yenjii, aba kalui imon ncing nanya na nit.” **26** Nene nanya mpuin toocin nni ti liburin Alisabatu, itoo gono kadura Kutelle Jibrailu

udu nanya nkang kagbirin Galili, lisa kanin Nazarat, **27** kitin nkong kubura na awa su likawali nin mong unit lisa me Yusufu. A wa di likura nan Dauda, lisa kubure wa di Maryamu. **28** Gono kaddura Kutelle da kiti me, a woro, “Nliso fi, udi gongong kang! Kutelle di ligowe ninfi!” **29** A tunna ata kpak nin tigbulang to ne, anin kpiliza sa imus ni yapin ilipp ari ine di. **30** Gono kadure wroghe, “Na uwa lanza fiu ba, Maryamu, fee nse ngongong kiti Kutelle. **31** See, u ma ti liburi u maru gono, u ma ninghe lisa Yesu. **32** A ma yitu udyu, i ma yicu lisa me Gonon Ngo Udyu kitene kani. Kutelle Ucif ma nighe kutett tigo ncif me, Dauda. **33** A ma su tigo kitene nakuran Yakubu udu sa ligang, na kutii tigo me ma yitu nin nimalin ba.” (*aiōn g165*) **34** Maryamu woron gono kadure, “Iyiziari ile imone ma ti, meng tutung du kabura?” **35** Gono kadura wolo nghe, “Uruhu Ulau ma dak Kiti fe nin likara Ndyia kitene kani ma kirinfi. Bara nani, unit ulau une na uma maru i ma yicu lisa me Gono Kutelle. **36** Yene, Alisabatu likura fe wang di nin fisud (liburi) nanya tiwali me. A di nanyan piu untoocin nin libure, vat nin yicue na iwa yicu nghe uwani diru kumat. **37** Na imon katin likara Kutelle ba.” **38** Maryamu wolo, “Usoo nani, meng kucin Ncikilari ari.” Na ile imone so dert nafo na ubelle. **39** Nanya nayiri ane Maryamu tunna a fita dedeiughanu udu kipin, udu kang kagbiri nayan Yahudiya. **40** A pira nanya kilarin Zakariya a liso Alisabatu ku. **41** Kube na Alisabatu wa lanza ilippin Maryamu, gono nanya liburi me tunna ki metiline, Alisabatu tunna a kulo nin Ruhu Ulau. **42** A tunna a lirina a ghantina liwui kang a wolo, “Fe unan mmari ari nanya nawani, fisudu nanya liburi fe wang di nin mmari. **43** Iyizi ari nta unan Cikilari ning na dak kiti ning? **44** Kubi kongo na liwui nilip fe wa diu natuf ning, gono nanya liburi ning tunna a zulluno bara ayi aboo. **45** Ame ulenge na ayinna a di nin mmari, bara na uliru ulenge na ina belin litime unuzu kitin Cikilare ma kuluu.” **46** Maryamu wolo, “Ulai ning di liru Kutelle, **47** Uruhu ning di nayi abo nin Kutelle unan tucu ning. **48** Bara na ana ghantin kuchin me kikimon. Nin nene udu ubun ji ma yicui unan mmari. **49** Bara na Ame Udyu na su imoon ididya bara meng, tutung lisa me di lau. **50** Nkune-kune me di kitene kuji udu kuji na nit alenge na idin lanzu fiu me. **51** Ana su imon likara nin cara me; ana malu kiti nin na lenge na idin ghantizunu ati mine. **52** Ana tolitzin ago ketene natet tigo mine, anin ghantina kimon. **53** Ana niza anan kukpong imonli icine, anin kko anan nimon naacara sa imong nacara mine. **54** Ana bun kucin me Israile, anan lizino nin **55** Ibrahim nin likura me sa ligang, nafo na awa ti likawali kiti nan kaa bit a masu.” (*aiōn g165*) **56** Maremu wa so nin Alisabatu tipui titat, anan kpilla udu kilari me. **57** Na kubin Alisabatu wa duru kongo na ama maru gono me a tunna a mara gono. **58** A doon lisosinn me nan likura me lanza ubeleng inkune-kune mongo na Kutelle su Maremu ku, inung wang su ayi abo ligowe ninghe. **59** Ituna, na ayiri linuanu me in kulo ayiri kulir, idaa nda kalu kururu ngone, iwa din nworu inighe lisan

Zakariya, nafo lisan incifme. **60** Unan gone kpana a woro, “Babu, ima yicu lisame Yohanna ari.” **61** Anite worgoghe, “Na umong duku nanya likura mine na idin yicugue nin lisa lole ba.” **62** Itunna i kpiliya ucifin ngone ulire nin nacara inan yinno lisa longo na ibaa yicu gone mun. **63** A joorino nin cara inighe imon nanyert, a tuna a nyertine, “Lisa me Yohanna ari.” Vat mine umamaki kifo ani. **64** Na nin nanzu kubi ba unuume tunna upuuno kidowu lileme buntu, a tuma nliru, nin su liru Kutelle. **65** Fiu tunna fi kifo alenge vat na iwa di ligowe kite itunna belu nimon ilenge na isu vat nanya kipin natala ucin du Uyahidiya. **66** Vat na lenge na iwa lanza ubeleng nimon ilele itunna kpilizue nanya nibinai mine iworo nenghe, “Ani nene, gono kane ma yitu Iyiziari?” Bara na iwa yinin ucaran Ncikilari di ligowe ninghe. **67** Ucif me Zakariya wa kulun nin Ruhu Ulau, a tunan belu nimon ilenge na ima su mbun, **68** “Liru udu kitin Cikilari, Kutellen Israile, bara na ana dak kiti bit a puuno lbaun nutunu nanitme licin. **69** Ana ni nari unan likaran tucu nanya likura kucinme Dauda, **70** Nafo na Kutelle wa belin tinuu nnono ni lau kadura me uworu. (aiōn g165) **71** A na ti nari likawalin tucu nacara na nan nirira bit, nin nacara na lenge na inari arik. **72** Ana su nani anan durso nkune-kune udu nan kaa bite, anan nin likawale me, **73** loli likawale isilinari na awa belin udu kitin kaa bit Ibrahim. **74** A wa su isilin anan nutun nari nanya nacara na nan nikira bit anan ta nari ti sughe katwa sa fiu, **75** nanyan nlau ni su nimon icine mbun me udu ligan nayiri bit. **76** A fee, gonon ning, ima yicufi unan liru nin nuu Kutelle Ugo Udyia, bara na uma diu mbun Incikilari ukelee anit bara udak me, **77** unan buuno anit iyinin use ntucu nshawa nin nalapi mine. **78** Kutelle bite ma shawa nin nalapi bite bara nkune-nkune migbordan me, kitenen mon kune-kune, unan tucu ulenge na adi nafo uzun nwui, ma dak unuzu kitene kani a da bun mari. **79** A ma ni nkanang kiti nalenge na isosin nanyan nsirti nin kuyelin nkul. Ama dortu nin nabunu bite nanya libau lisosin limanng.” **80** Gone tunna ki kuno, ada nin likara kidowu nin ruhu. A wa di so nanya kusho ku kau udu kobi kongo na a wa cizin upicu nanya na nitin Isaraila.

2 Nene nanya nayiri a ne, kaisar Agustus yita tigo a nutuno uduka nworuu i nyertu tisa na nit vat na idi nanyan mmyin nRoma. **2** Ulelere kibatiza nfari na iwasu kubi na kiriniyas wandi ugumuna nSiriya. **3** Ko gha nya udu kagbir mye idi nyertu ghe bara kibatiza. **4** Yusufu fita anuzu kipin Nazarat nanya Ngalili, acina udu Uyahudiya, kipin Baitalam, kanga na iyuru kinin kipin Dauda, bara ame wandi kuwunu unuzu likuran Dauda. **5** A doo kikane idi nyertin ghe nin Maryamu, ule na awa di kubura nilugma mye, iyita ncaa ngono. **6** Nene uduru kubi na iwadi kikane, kubi nmaru ngono da ghe. **7** Amara gono, kin pari mye, a tursu ghe nin kupori, a cio ghe kiti nlii nimonli nakam. Bara na kutyi wa duku ba, kilari namara. **8** Kusari kone, anan liwalli ninab wa duku, alenge na iwa sosin nfong iwadi ncaa ligozi nakam

nin kiistik. **9** Kpak unan kadura Ncikilari nuzu kiti mine, ngongong Kutelle din nbaltu kiyitik mine, fiu da noni. **10** Unan kadura Kutelle woro nani, “Na iwa lanza fiu ba bara nba bellin munu uliru ucine, ulenge na uba dak nin lanlu nmang kang kiti nanit vat. **11** Kitimone imarra munu unan tucu, nanya kagbir Dauda! Amere Kristi Cikilari! **12** Alamere ale na iba ni munu, iba se gone ikiroghe nin kuzeni anong kiti nlii nimonli nin kuzeni anong kiti nlii nimonli nakam.” **13** Kpak nin unan kadura Kutelle a soja kiteni kani gbardang wan duku nsu liru kutelle idin su, **14** “Ngongan udu kiti Kutelle kitene kani, lisosin lishau ba yitu inyi nanya nanit nin nalenge na ayi mye npoon ninghinu.” **15** Uso na unan kadura Kutelle nnnya kiti mine, anan liwali nine woro natimine, “Cannari nene udu Baitalamti tiyene imon ile na idi ilenge na Cikilari nta tiyino inin.” **16** Ido kikane dedei ise Maryamu ku nin Yusufu, iyene gono nonn kiti nlii nimonli nakame. **17** Na iyene nani, ita anit yinno imon ile na ibelle nani kitene ngono kane. **18** Vat nalenge na iwa lanza ikifo tinnu, bara ile imon na ubelle nani kiti na nan liwali ninah. **19** Ame Maryamu tinna nkilizu kitene vat nile imon na lanza acio inin nanya kibinai mye. **20** Anan liwali nineh kpilla, idin nzazinu nin liru Kutelle, bara imon ile vat na ilanza, iyene idi nafo na ina belin nani. **21** Na ayiri kuliri nkulo, kubi nkalu kucuru ngone ndah, inaghe lisa Yesu, Lisa na unan kadura Kutelle wa mallu unighe, kamin nuzu nanya libure. **22** Na ayiri linanu mye nmala, bara uduka Musa, Yusufu nin Maryamu damun kagone nanya kutyi nliran nurushelima, inakpa ghe kitin Cikilari. **23** Nafo na inyerte di nanya duka Cikilari, “Ko kame gono nfari kilime iba yicu ghe ulau Ncikilari.” **24** Tutun iwa dak ida ni uhudaya bara uleli ubelle nanya nduka Ncikilari, “awullung abba sa atanta bara.” **25** Au umong unit nanya Urushelima lisa mye Simeon, unit une ullau wari unan ni litii, awadi ncaa nle na aaba da bunu Isiraila ku, Uruhu ulau wa di litimye. **26** Awa se uleli uyinno kiti nrhuu ulau, na uwa worgoghe, na ame ba kuu ba, sei ayene Cikilari Kristi. **27** Non liri ada kutyi nlira, Uruhu ulau wari wa dofin ninghe. Kubi na Ucife nin nne wa dinin gone Yesu, ida sughe ile imon na uduka anbelle isu. **28** Ame Simeon ne sereghe nin nacara mye, asu liru Kutelle anin woro, **29** “Nene na kucin fe nya sheu, Cikilari, bara uliru ligbulang fe. **30** Bara iyizi nighe nyene utucu fe, **31** Ulenge na uwa keele nanya nyenju nanit vat. **32** Ame ba so nkanan bara upunu kidegen kiti nalumai, aba so ngongon nanit mye Isiraila.” **33** Ucif nin nnah nngone kiffo tinu kitene nile imon na idin kitin gone. **34** Simeon ta nani nmari, abelle Maryamu ku unene, “Lanzai gegeme gono kane ba so libau ndiu nin nfitu nanit gbardang nan Isiraila nin nalama alenge na idin bellu kitene mye. **35** Tutun Kusangali ba wariu kidowu fe, bara ukpilizu nibinai gbardang bba nuzu fong.” **36** Umong uwani unan nliru nin nnu Kutelle, lisa mye Anna ame wang wa duku, ame ushonon Fanuwel unuzu likuran Ashar, awa dinin mye nin nlesi akus kuzor cas, **37** a so

nanya likulok uduru akus akut kulir nin na nas. Na a suna u picu kutiin nlira ba kitik nin liring, a suzu ukotu nayi nin lira. **38** Nkoni kube ada kiti mine a cizina ugodiya kiti Kutelle, asu uliru kitene ngone kiti nko gha, alenge na idin ncaa ntucu Urushelima. **39** Kubi na imala vat nile imon na iwa dinin su nsuwe bara uduka Ncikilari, ikpilla udu Ugalili, udu kagbir mine Unanzaret. **40** Kinin gone kunno ata likara, njinjin kpina ku nsheu Kutelle so litu mye. **41** Ucife nin nnere asa ido Urushelima ko lome likus bara ubukin (keterewa). **42** Kubi na awa duru akus likure inung tutun nya kubi nalada a kubi nbuki. **43** Na iso, ayiri nbuke vat malla, izina ukpilizinu kilari, ame gone Yesu lawa kidung, nanyan Urushelima, na inung Ucife nin nnene wa yiru ba. **44** Inung dinsu nworud adi nanya ligo nanit, na iwa di nanghinu, isu ucin liri lirum, inin cizina upiziru ghe nanya likura nan nadondon. **45** Na iseghe ba, inung kpilla udu Urushelima, itunna npiziru ghe kikane. **46** Iduru ayiri ataat iseghe nanya kutyi nliran, asosin kiyitik na nan nyiru, inlanzu nani nin ntinu nani. **47** Vat nalenge na iwa lanza ghe iwa kiffo tinu, bbara uyiru nin nkawu mye. **48** Kubi na iyene ghe ikiffo tinu unna mye woro, "Gono, iyaghari nta usu nari nani? Lanza Cife nin mye tidin piziru fi kkang." **49** A woro nani, "Iyaghari nta idin pizirie? na anug yiru ba uso yi gbasari nso kilari Kutelle?" **50** Bara na inung nyinno ile imon na tigbulang mye din bellu ba. **51** A kpilla kilare nanghinu udu Unazareet adorto uliru mine, unna mye cio vat nimon ine nanya kibinai mye. **52** Yesu leo ubun nkunjui nin njinjin a njangaram, ase uyinnu Kutelle nan nanit.

3 Nanya likus likure nin natowun kube na ugo Tiberius Kaisar, ame Bilatus Ba-bunti wa di ugommna Nyahudiya, Hiridus wadi unan bunu gwammna in Galili, gwana me Filibus wadi unan bunu kipin ituriya nin Tarakunitis, Lisaniyas wadi unan bunu gwamna Abiliya, **2** nin kubi na Annas wadi kumalami kudya nin Kayafas, uliru Kutelle da kitin Yohanna, usaun Zakariya, nanya kusho. **3** A wa cinu akeu nigberi naa na ni wadi ngau kurawa urdun, a wadin wazin shintinu nmuyen nin foo na acara udu uwesu kulapi. **4** Nafo na inna yertin nanya kufa ligbulang Ishaya unan liru nin nuu Kutelle, "Li wai nmong din yicu nanya kusho, 'Kelen libau Kutelle, kelen tikoot mene ti so dert. **5** Vat awu ima kulu anin, vat atala nin naparan ima tolitinu ana nin vat, tibau ti ginlang ima nakpu tinin, tibau ti nanzan ima kelu tinin lau. **6** Vat anit ma yenu utucu Kutelle.'" **7** Yohanna woro ligozin na nite ale na iwa ccinu uda kiti me ada shintu nani nanya mmuyen, "Anung kuewunu fiyyi timung, nghani na kpada minu icun kiti finana nayi to na tidin cinu? **8** Nutunon nono nanga na nibatina ufubu, na iwa cizin ugbondilu nanya mine ba, "Tidin Ibrahim ucif bite,' bara na ina belen munu au Kutelle wa sa a nutuno Ibrahim ku nono tutung unuzu natala alele. **9** Nene imalu tii kidowo tilin kuce bara nani vat kuca ko na kunutuno kumat kucine ba wase

ikowo kunin i ta ulaku." **10** Amon nanya ligozie teringhe imoro, "Iyanghari ti ma nin ti." **11** A kawa a woro nnani, "Umong wa di nin nalutuk aba, ana ule na a salimung, ule na asi nin nimonli a su nani." **12** Among anan sessun gandu da ida shintin nani nmuyen, i wrogoghe, "Unan yiru, inghangri ti ma ti?" **13** A woro nani, "Na ima seru ikurfung ikata ile imong na ina beling minu. **14** Among a soja da tiringhe, i woro, "Arike fa? Tiba tizighari?" Aworo nani, "Na iwa seru ikurfun kifin mmong nin likara ba. Na iwa vura umong ba teren kibinai nin imung na idin bizu minu." **15** Nene na anite wa din ncaa ndak Yesu, kogha wadin kpilzule sa Yohanna re Kristi. **16** Yohanna kawa a woro nani vat, "Bara meng idin shintu munu nanya myen, umong din cinu ulenge na akafini nin likara, na meng bafin inbunku tii nakpatak mye ba, ama shintu munu nanya Ruhu Ulaau nin laa. **17** Kupark mye di nanya ncara mye na ama kyeluu uaalkama a gutun insoronghe ayiru iyole atii filai ama juju insoronghe nin la ule na iwa se ibico ba." **18** Nin mong ugbaru udia tutung, abele anite ulilrun nlai. **19** Yohanna kpada Hiridus ku kitin yerun nwaii mbene mye Hirudiya, nin vat nadu ananzang Hiridus na ana su. **20** Bara nan Hiridus kuru a ti nlong lidu tinanzang a mati i tursu Yohanna ilu nanya kilari lican. **21** Nene kubi da, na Yohanna wa shintu anit vat nanya nmuyen, a shintino Yesu ku wang na awa din nlira kitene kani puno. **22** Uruhu Kutelle tulu kitene mye nafo kuwlulung, liwui nuzu kitene kani, "Fere gono nayi ning udin puzi ayi." **23** Yesu litu mye, kube na awa cizin udursuzue awa di nin nallus akut atat. Awa di usaun Yusufu, usaun Heli, **24** usaun Mathat, usaun Nlawi, usaun Melchi, usaun Jannai, usaun Yusufu, **25** usaun Matatiyas, usaun Amos, usaun Nnahum, usaun Hasli, usaun Nayjaya, **26** usaun Maatha, usaun Mattathiya, usaun Shimi, usaun Yuseka, nin saun Joda, **27** usaun Yohanna, usaun Risa, usaun Zurbabila, usaun Shaalitiya, usaun Niri, **28** usaun Malki, usaun Addi, usaun Kusana, usaun Almodama, Usaun Iri, **29** usaun Yosi, usaun Aliazara, usaun Yorina, usaun Mattahata, usaun Lami, **30** usaun Simion, usaun Yahuda, usaun Yusufu, usaun Yonana, usaun Aliyakima, **31** usaun Malaya, usaun Mainana, usaun Mattahata, usaun Nattana, Usaun Dawuda, **32** Usaun Yassa, usaun Obida, usaun Buaza, Usaun Salmona, usaun Nahashuma, **33** usaun Aminasaba, usaun Arana, usaun Hasruna, usaun Harisa, usaun Peres, usaun Yahuda, **34** Usaun Yakubu, Usaun Ishaku, Usaun Ibrahim, usaun Taraha, Usaun Nahura **35** usaun SAruja, usaun Rauwa, usaun Palaju, usaun Aberu, usaun Shalahu, **36** Usaun kinana, usaun Arfakshada, usaun Samana, usaun Nuhu, usaun Lamaka, **37** usaun Matushalaha, usaun Anuhu, usaun Jarada, usaun Mahalailu, usaun Kanana, **38** Usaun Anosha, usaun Shittu, usaun Adamu, Gono Kutelle.

4 Nani Yesu, na iwa kullo ghe nin Uruhu Ulaau, akpilla unuzu kurawan Yahudiya, Uruhu nya ninghe udu nanya kusho **2** nanya nayiri akut anas shetan. Wa di

dumunghe kikane, nanya na leli ayire, na awa lii imon ba, udu nimalin nkoni kubi alanza kukpon. **3** Shetan ghe woroghe, “Andi fe gono Kutelle ari taah atala ale aso uborodi.” **4** Yesu kauwa ghe ina nyertin, “Na unit ba so ninlai bara uborodi cas ba.” **5** Nin nani shetan dofino nunghe udu kiti kizalan, adi durso ghe vat kipin tigo nanya inye na nin kubi ba. **6** Shetan ghe w提醒 ghe, “Meng ba nifi likara asu tigo nanya kipin tigone nin ngongan vat, meng wan su nsu nani bara ina nii nsu tigowe kitene, tutun nwansa nnah ko ghaku ulenge na ndinin nsuwe. **7** Bara nani asa uba tumunu nbun nighe unii ngongan, vat nilele ba so infe.” **8** Bara nani Yesu kauwa a wono ghe, “Udi nanya ninyerte uba tumuzunu Cikilari Kutelle fe amere cas uba nighe ngongan.” **9** Udu nbune shetan dofino nin Yesu udu Urushelima adi cio ghe kiiti kizalang kuttyi nliran a w提醒 ghe, “Andi fe gono Kutelle ari nyinna kikane. **10** Bara inyerte na bellin abati nono kadura mye iminf, ikese fi. **11** Inung ba ghantinfi nin nacara mine, bara uwa tiro kitene litala.” **12** Yesu kauwa a woroghe. “Ina bellin na uwa dumun Cikilari Kutelle fe ba. **13** Kubi na shetan nmala udumuzunu Yesu ku, a nya a sunghe udu nkon kubi. **14** Nani Yesu kpilla udu Ugalili nin likara Urulu, uliru kitene mye malla kiti vat nkilinu ligam nmyino. **15** A dursuzo nani nanya kutyi nliran ko gha wa sughe liru. **16** Nlon liri adah Unazaret, kagbir kanga na ana kunjoku, nafo ile imon na amene nsuzuwe, a pira kutyi nliran liri nasabar, a fita ayisa a karanta inyerte. **17** Kufah nnan nliru nin nuu Kutelle Ishaya ri iwa nighe a puno kufe, asa kiti kaa na inyerte ule duku, **18** “Urulu Kutelle di nin mye, Bara unashipai nbella uliru ucine kiti nakimon. Ana tuuyi nbellin ibunku alenge na idi licin, nin npunu niyisi nale na idi aduu, **19** Nin nbella likus nse nyinnu Ncikilari.” **20** Na atursu kuffe, akpilla mun ana unan kutuwa kutyi nlirane, atina aso, iyizi na nite vat nanya kutyi nliran kpilla kitimye. **21** A cizina uliru nanghinu, “Kitimone nkullo nanya nlanzu mine.” **22** Ko gha wanso iyizi inba nanya nimon vat na awa bellin nanuu itunna ikiffo tinu, bara tigbulang timang na ti di nnucu nnu mye. I wa din du “Kaane gonon Yusufu ari, sa na nani ba?” **23** Yesu w提醒 nani, “Kiden nari iba belle to tinan kugoldo, kabere shinno nin litife, vat nile imon na tina lanza au una su Ukafernham su imin kikane kagbirfe.” **24** Ame tutun w提醒, “Kidegenari ndi nbella munu, na iwasa iyina nin nan nliru nin nnu Kutelle kipin mye ba. **25** Kidegen meng di nbella munu, awani alenge na ales mine wa kuzu wa diku gboardang kubon liya, kubi na kitene kani wa tursu, sa uwuru udu akus atat nin tipwui kutocin kubi na kukpon wandi vat kipine. **26** Bara nani na iwa tuu Iliya ku kiti nmong nanya mine ba, bara cas udu kiti nmong uwani na iles mye na kuu, kupo kipin Sidon. **27** Tutun akuturu wa duku gboardang kubin Alisha unan nliru nin nuu Kutelle, bara nani na iwa shinn nin nmong ba se Naaman kunan Suriya.” **28** Vat nanite nanya kutyi nliran lanza ileli imone ayi mine nana. **29** Inung fita inutunghe

nanya kagbire nin likara, inya ninghe udu kitene likup longo na iwa ke kagbir mine ku, bara itununghe udak kutyin. **30** Ame tunnaanya dert kiyitik mine libau mye. **31** A tolo udu Ukafernham kagbir nanya ngalili, namon asabar awandi ndursuzu nanit nanya kutyin nliran. **32** Inung wa kiffo tinu nin ndursuzu mye, bara awa liru nin likarra. **33** Nene nanya kutyin nliran umong wa duku ulenge na awa dinin Nruhu nagbergenu, asu kuculu komg, **34** Iyaghari arike basu ninfi Yesu kuan Nazarat? Udah kikane uda molu nari? Meng yiru sa fe gheri, fere Ulau un Kutelle!” **35** Yesu kpada agbergenu a w提醒, “Taan tik inuzu nanya mine!” Kubi na agbergenu liinghe kutyen kiyitik mine, anuzu nanya mye sa uworu ataghe ukul. **36** Vat nanite kiffo tinu, itunna nliru nanya nati mine, i w提醒, “Imusin nttime tigbulan ghari tine? A kpada agbergenu ananzang nin likara inanai inuzu wa?” **37** Uliru we kitene mye tunna umala kiti nanyan nkilinu kipine. **38** Na Yesu nsuna kutyin nlira, apira kilari Simon, nene unan nwani simo ne awadi nniu nin nkonusu, inung foghe acara nmemuku mye. **39** Bara nani a fita ayisina kitime akpada ukone, atinna ashino, deddei atina a fita acizina asu nani katuwa. **40** Kubi ndiu nwui, anite da nin na nan tikonu gboardang kitin Yesu, Ame tarda nani acara itino itinna ishino. **41** Agbergenu nuzu kiti nani gboardang, nin kuculu i w提醒, “Fe gono Kutelle Yesu kpada agbergenu a wantina nani uliru. Bara iwa yinin au ame Kristi ari. **42** Nin nshantu kiti ada, anya udu kiti kah na unit duku ba, ligozi nanit wadi npiziru ghe ida kiti kah na aduku, isu inda na iba wantinghe asun nani. **43** Baara nani, aworo nani, “Usoyi gbasari tutun nbellin ulinu ucine kitene kipin tigo Kutelle nanya nigbir gboardang, bara nanere iwa tuuyi kikane.” **44** Nin nani atina aleo ubun nbella nliru nlai nanya natyi nlira, nin vatt ligan Yahudiya.

5 Nene icizina, ligozi nanit wa kilinghe idin lanzu nliru Kutelle, ame wa yisin ngau kurawa. **2** Ayene tizirgin nmyin tiba yisin ngau kurawa. Anan nduwane wandi imal nuzu nanya tizirge, idin kussu tikuma. **3** Yesu wa piru nanya njirgin Simon a woroghe a cancahan udu ubune, a so nanya nzirge anin durssozo annite. **4** Na amala udursuzu nanite, a w提醒 Simon ku, “Ayiru uzirge a domun kiti chonchome bara nduwanced.” **5** Bitrus kpana a w提醒, “Cikilari, timorin katuwa, nati kifo imon ba, bara libulan fe, mba tuu tikume ku.” **6** Na ita nani ikifo iboo gboardang, tikume putuzo. **7** Iyicila adon mine nin nacara na idi nton tizirgi ida bun nani, idah ida kullo tizirge icizina wulu nanya nmyen. **8** Na Bitrus nyene nani adio nabunu Yesu anin din sughe, “Cacahan kupo nighe, bara na meng unan klapari, Cikilari.” **9** Imone wa tighe Zikiki, ligowe nan nale na awadi nanghinu nin kifunibowe ulenge na iwa yiru. **10** Ulele wa munun Yakubu nin Yohanna asaan Zabadi, alenge na iwadi ligowe nin Bitrus. Yesu w提醒 Simon, “Ku na uwa lanza fiu ba, bara nenen udu ubun uba kifizu annit.” **11** Kubi ko na inutuno tizirgi mine ndas, isuna imone vat idofin ghe. **12** Uwadi

nani kubi, na awadi nanya nkan kupin nigbire, umong unit wa duku nin tikuturu. Na ayene Yesu ku, adio nbun mye adin nfoghe narcara aworo, "Cikilari assa uyunna uwasa ushino nin mye." 13 Yesu nakpa ucara mye adudo ghe, a woroghe, "Meng nyinna. Shino." Kitene tikuture tina tishino. 14 A kpada ghe yenju awa bwllin umon, a woroghe, "Caanfi, udurso litife kiti npirist, caan udi ni uhadaya nwesu fe bara ubellun Musa, bara ushaida kiti mine." 15 Uliru litime mala kiti piit, Ligozi nanit gbardang dah kitime nwonusu ilanza ghe, ndursuzu nani nan nshizinu nin tikonu mine. 16 Bara nani asuna nani apira nanya kusho usame, bara anan tah nliran. 17 Iwa duku nlon liri na awadi ndursuzu nanit, a Farisiyawa na nan wucu kidegen wa duku, alle na iwa nucu niti ngangan nanya nmeyin Ngalili a Uyahudiya nin kakpiri Urushalima. Agang Kutelle wadi litime nworo a shhizin nin nanit. 18 Nene amon annit da, nin nmong unan nkonusu npenu nfunu, ipizira libau longo na iba dak ninghe kitin Yesu. 19 Na iwa se libau nworu Idamun ninghe ubun mye ba, bara ukullu kiti, ighana kitene fitulleri kutye itoltunnghe kiyitik nanit nbun Yesu. 20 Na awa yene uyinnu mine sa uyenu a woro, "Ikusu alapi fe." 21 Anan ninverte nan na Farisawa icizina utiru iworo, "Ghari ule na adin tizogo? ghari nwasa awesu kulapi, nbanin Kutelle?" 22 Yesu wa yinin ukpilizu nibinai mine, a kauwa a woro nani, "Iyaghari ntah idi kpilizwe nanya nibinai mine? 23 Uyemeri dinin dedei nbellu, 'Iwese alapi fe sa fita ucinu?'" 24 Bara inan yinno gonon nnit dinin likara nanya inyulele akusu kulapi, nworo fi, 'Fita uyiru kuppe, fe unya udu kilari!'" 25 Na nin mollu kubi ba nbun mine a fita a yauna kuppe mye na wa nnonku apkilla kilari mye adin nzazinu Kutelle. 26 Ko gha imone wa tighe zikiki izazina lisa Kutelle, fiu da nani iworo, "Tiyene imori ipese kitimone." 27 Na ile imone nkatah, Yesu nuzu kikane adi yene umon unan sesun ngandu lissa mye lawi, asosin kudanga nsesun ngandu mye, a woroghe, "Dofini." 28 Lawi suna vat imon ile na awa dumun adofinghe. 29 Lawi yicila ubuki udiya kilari mye bara Yesu, anan sesun ngandu gbardang wa dak ku, among annit wa sosin nanghe idin leo ligowe kutebule. 30 Afarisiyawa nin nan ninverte wadi ngondilu nbun nan nan kadura mye, iworo, "Iyaghari ntah idin lii nin nso na nan sesun ngandu ligowe na nan kulapi?" 31 Yesu kauwa nani, annit alenge na idi acine, na idinin su nnan nizu nkan ba, anan tikonuari cas dinin su nnan nkan. 32 Na ina dakk nyicila annit alau ba, ayicila anan kulapi ituba." 33 Inug bellinghe, "Nono kadura Yohanna asa itere tinu nin nliran, nono kadura na Farisiyawa asa isu nani inung nono kadura fe din nlii isono." 34 Yesu woro nani, "Umon wasa aterunu kwanya tiyime yita nanghinu?" 35 Bara ayiri ba dak na iba da yiru kwanya tiyome, nanya naleli ayirere iba teru tinu." 36 Yesu tutunn lira nanghinu nin tinan tigoldo, na umon wasa ayira kupari kupese avah kukuse mun ba, asa asu nani, aba jariu kuzeni kupese, kuzeni kupese wasa ado dert nin kukuse ba. 37 Tutun na

umon wasa ayira nmeyen narua ata lisu likuse ba asa asu nani, nmeyen narau mipese ba tutu nin lisuwe, nmeyen narauwe mala kiti, linin lisuwe putto. 38 Bara nmeyen narau mipese, ibati minin nanya lisu lipese lilau. 39 Na umon, asa asono nmeyen narau mikuse, adin piziru mipese, bara aba woru, 'Mikuse katin."

6 Na iwa di lirin Nassabath na Yesu wadin cin nanya kunen ni leu acurmeye wadin nkulu nati ni leu, ipara na cara mene ituna nlee. 2 Amon nanya na Farisiyawa woro, "Inyari ita idin nsu nilemong le na i caun isu liri na Sabbath ba?" 3 Yesu kauwa nani a woro, "Na anung na karanta imung ile na Dauda wasu kube na wa lazan kukpong, ligowe nan nanit na iwa di nanghe? 4 Awa piru kilari Kutelle, ayira uburodi ule na iwa ceu a leu umon nanya ukuru ama alenge na imadi ligo we nan ghe un na priestari cas ile." 5 Anin woro nani, "Gono nit Ucfari un na Sabbath." 6 Uda among Asabar na awa piru nanya kutii nlira adin dursuzu anite kikane umong unit wa diku nin ku girin cara. 7 Anan niyert nang na Farisiyawa wadin yenju susut sa a ba shinu nin mung unan konu lirin na Sabbath, inan se imong ile na inna Vuruzughe mung. 8 Bara nani ayino ile imung na idin kpilizue nibinai myene a woron nle na ucara di kuger, "Fita, uyisin kitill nanite." Unite fita a yisina kitene. 9 Yesu woro nani, natirin minu, ucaun isu imong icine liri na Sabatha sa isu inanzang i tucu ulai ya sa inanza unin?" 10 A yenje nani vat anin woro anite, "Nakpa ucara fe." Ata nani ucara mye kpilaku. 11 Bara nani ayi mine nana ilira nanya natimine, kitene nile imon na ibasu Yesu ku. 12 Uso nani, nanya nayiri ane a ghana kitene liikup asu nliran, a leo ubun nin kiitike vat nlira kiti Kutelle. 13 Kubi na kiti nshanta, ayicila nono katuwa mye, a fere annit likure alenge tutung na iwa ni nani lissa "anan kadura." 14 Tisa nanan kadura mye inughe Simon (ulenge na iwa nighe lisa Bitrus) nin gwana mye Andrawus, Yakubu, Yohanna, Filibus, Bartamalawus, 15 Matta, Tomas, Yakubu usaun Alfa, Simon, ulenge na idin yicughe Zaloti, 16 Yahuda usaun Yakubu, nin Yahuda Iskariyoti ulenge na aba lewughe. 17 Kube Yesu tolo kitene likupe nan ghinu ida yisina kiti kitendelen, ligozi na nan katuwa mye gbardang wa duku, nin ligozi nani gbardang na inuzu Nyahudiya nin Urushelima, nin nbui kurawa Sidoniya a Utaya. 18 Iwa daka ida lanza ghe, ukuru ise ushinu nin tikonu mine, anit alenge na iwadi nniu nin nruthu unanzang iwa shinn. 19 Ko gha nanya ligoze wa dinin su a dudo ghe bara likara nshishinu vat. 20 Ame yene anan katuwa mye a woro, "Anung anan nmariari ulenge na idi akimon, bara anughere anan kipin tigo Kutelle. 21 Anan nmariari unughe na idi lanzu kukpon nene, bara anug ba shittu, anan nmariari unughe na idi kuculu, bara iba su tisina. 22 Anan nmariari unughe asa anit nnari munu, kubi na ikoso ligo nan ghinu, isu munu nshina, inani nanza munu lisa nworo anug umuguari, bara upiziru lisa ngono nnit. 23 Suun

liburi libo liyiri lole, inyizin bara ulanzu nmang, bara fe base uduk udia nanya kitene kani bara acif mine nanere iwa su anan kadura Kutelle. **24** Kash anung anang nimon nacara, barra imal seru uduk mine. **25** Kash anung alenge na ishitin nene, bara kukpon ba da munu nin ndu nbun, kash anung na idi tisina. nene, iba su tiyom nin kuculu nin ndu nbun. **26** Kash anung alenge na anit di nliru gegeme kitene mine, bara acif wa su anan nliru kinu nin nnu Kutelle nanere. **27** Bara nani meng di belle munu na idin lanza, taan usu na nan nivira nanghinu, isu imon icine kiti nalenge na inari munu. **28** Taan aleenge na itamunu unnu nmari, suun alenge na idin tumunu ineo nliran. **29** Ame ulenge na areoufi kuwwau kpiliya ghe kunbe, asa umon bollo ugudum fe munu ghe kulutuk fe ku tutun. **30** Na vat nlenge na atirin fi, asa umon nbollo imomon na idi infe, na uwa tiringhe anifi ba. **31** Ile imon na fe idinin su anit sufi fe wang su nani. **32** Asa fe din su usu nalenge na idinin su fere cas, iyaghari uduk fe? Vat inung anan kulapi dinin nsu nalenge na idinin su mine. **33** Asa udin suu imon icine kiti nale na idin su fi imon icine, iyaghari uduk fe? Nanere wang anan kulapi din su we. **34** Asa udin yenju iba biufi, iyaghari uduk fe? Inung anan kulapi din nizu ure kiti nalenge na idin yenju iba kpillu ini nani tutun. **35** Taa usu nnan nivira nin fi, usu ghe gegeme. Niza nani ure na iwa ceo kibinai nworu uba seru ba, uuduk fe ba yitu gbardang, uba so gono nnan kitene kani. Bara ame liti mye din su gegeme kiti nale na idinsu ugodiya ba. **36** Lanza nkune kune, nafo Ucif fe na adin lanza nkunekune. **37** Na uwa ti umon aso unan kulapi ba, bara fe wang iwa su fi nani. Na uwa mollu umon ba. Fewang na iba mollu fi ba, shawa nin kulapi namong, fewang iba shawu nin kunfe. **38** Niza anit fewang iba niitti, uni udia na iba zinlinu ukuru ituku bara kuyanga kongo na uguro uman mun, kunere iba guni fe ku mun.” **39** Akuru a belle nani tinan tigoldo. “Unan uduu waansa adursu umon unit uduu libauwa? Asa asu nani vat mine ba diu nanya kuwu, su nani ba? **40** Unan nmasu nyimnu nimon wasa akata unan dursuzu mye ba, bara kogha kubi ko na amala umase, aba so nafo unan dursuzu mye. **41** Ani iyaghari nta udin yenju limoo nanya niyizin gwana fine, na idin yenju kukunti na ku di niyizifi ba? **42** Iyizirari uba bellu gwana fine, ‘Gwana nan nkala limoo longo na lidi nanya niyizi,’ fe litife na uyene kukunti na ku di nanya niyizife? Fe unan rusuzu lit! Burno ukala kukunti nanya niyisife, nin nani unin yene gegeme limoo longo na lidi niyizin gwana fine. **43** Bara na kon kutca kucine wansa anaa kumat kunanzang ba, sa kutca kunanzan nii kumat kucine ba. **44** Bara ko kuyemu kutca idin kunin bara kumat mere. Bara na anit wasa ikala kupu kidowo fimart ba, nanere iwasa ikala inabi nanya fimart kusho. **45** Unit ucine nanya nile imon na adin cisu kibinai mye, asa abelle imon ile na idi icine, unan magunta nutuno imon inanzang ile na idi kibinai mye nin nnu mye. **46** Iyaghari nta idin yicie, ‘Cikilari, Cikilari,’ nin nani na idin dortu imon ile na nbellen munu

ba? **47** Vat ulenge na ada kiti nighe, a lanza tigbulang adofino tinin a di nafo. **48** Adi nafo unit ule na akee kilari amini nwuzu kiteen amin tuno kutyi ata atata ku. Kubi na uwuru nda kang nmyen nda kilari kane wasa kizillino ba, bara kidinin litino licine. **49** Bara nani, ulenge na a lanza tigbulang ninghe na adofino tinin ba, aba so nafo unite ulenge na kidiin sa litino licine, aswu uwuru ntolo, nmyen ndofino kilari kane, deddei ki diu, na udui wa ba caunu ba.”

7 Kubi na Yesu nmala ubellu nimon natuf nanite, a pira Ukfarnahum. **2** Kucin nmong unit udia, na awadi nin nkanu acina ukuu, Cikilari wa di nin su mye. **3** Bara na alanza ubellen Yesu, unit udia une to akukune na Yahudawa idi yicila ghe adak ada tucu kucin kone bara awa kuu. **4** Kubi na ida kupoo Yesu inung tiringhe iworo, “Ucaun isughe nani, **5** Bara adinin su nanit bite, amere na ke nari kutyin nliran kone.” **6** Bara nani Yesu leo ubun nanghinu kubi na awadii piit nin kilare unit udia une to adondon mye iwroghe, “Cikilara na uwa ti litife kudira ba, na meng batin uda piru nanya kilari nig ba. **7** Bara nanere na nyene liti nighe nbatin ndak kitife ba, belle ligbulang kucin nighe ba shinu. **8** Bara meng wang unitari na idinin tigo, ndinin nasojja, asa nworo ulle, ‘Cang,’ asaanya andi nworo umong, ‘Da,’ asa ada, ame kucin nighe su nenge asa asu.” **9** Kubi na Yesu nlanza nani akiffo unu, a gitirino kiti ligozi na idin dortu ghe, “Meng bellin munu, vat nanyan Israila na nse umon nin nimusin nle uyunu sa uyenu ba.” **10** Inung alenge na to nani, kpilla udu kilari idi se kucine nshino. **11** Nin nkoni kubi, uso na Yesu wadi ncini udu kipin na idin yicu unayin, adon katwa mye wadin ncini nanghe, ligowe nin ligozi nanit gbardang. **12** Na ada kupo kipine kidia we, iwa min umong unit na akuu, amere gone cas kitin nene, ame wand ules mye na kuu, ligozi gbardang nanya kipine wa di nanghe. **13** Na ayeneghe, Cikilari lanza nkunekune mye kang, “Na uwa sillu ba.” **14** Da ubun mine adudo akwatu libe, itunna iyisina a woro, “Kwanya, nbellin fe, fita.” **15** Atina a fita a so acizina uliru, Yesu yiraghe ana unene. **16** Feu tina fi da nani vat. Itina nzazinu Kutelle iworo, “Unan nliru nin nnu Kutelle udia nnuzu nanya bite” nin “Kutelle din yenju anit mye.” **17** Uleli uliru kitene Yesu malla kiti nanya vat Yahudiya nin nigbir kupowe. **18** Adon katuwa Yohanna bellinghe vat nile imone. **19** Yohanna yicila adon katuwa mye an waba, a ti nani udu kiti Cikilari i woro, “Fere unan dak ule, sa umon ghari ule na tiba so nca mye?” **20** Kubi na ida kupon Yesu, anite woro, “Yohanna unan shintizinu nanit nmyen nto nari kilifi ti woro fi, ‘Fere unan Dak Ule, sa umon duku na tibo soon nca mye?’” **21** Nkonni kube anit gbardang wa shinn nin tikonu mine nin nniu na nan nrulu unanzang, ata anit gbardang aduu yenje kiti. **22** Yesu kauwa a woro nani, “Asa ikpilla, bellen Yohanna ku ile imon na iyene inani lanza. Anit aduu di nyenju kiti, a gurgin din cinu, akuturu din nshizhinu, aturi din lanza,

idin fizu anan kul udu ulai, akimon din lanza uliru nlai. **23** Unit ulenge na asuna uyinnu nin bara imon ile na ndi su ba, ame unan nmariari.” **24** Kubi na anan kaduran Yohanna nkpilla, Yesu cizina ubellu ligozne nanite kitene Yohanna, “Iyaghari iwa do nanya kusho ndi yene amon ale na ufunu din pilluwa? **25** Bara nani iyaghari iwa nuzu ndi yene, unit unan kuyok kucine? Yene anit alenge na idinsu kuyok kucine inani sosin nanya nlanzun mang, idi kilari tigo wari. **26** Bara nani Iyaghari i wa nuzu udas idi yene, una nliru nin nnu Kutelle? Nanere, mong bellin munu, ame katin unan nliru nin nnu Kutelle. **27** Amore ulenge na ina nyertin litime, ‘Yene meng nto unan kadura nighe nbun fe, ulenge na aba kelu libau kamin fe.’ **28** Meng nbellin munu nanya nale na awani na macu nani, na umon katin Yohanna ku ba, nin nani tigo Kutelle akatinghe.” **29** Kubi na vat nanite nlanza nani, umunu anan sesun ngandu, itambata Kutelle unit ulau wari, iwadi nanya nalenge na iwaes ushinton Yohanna. **30** Bara nani, Afarisiyawa nin na nan nyiru nanyan nduka na Yahudawa, alenge na awa shintin nani, iwa nari njinjin Kutelle bara atimine. **31** Nin nyanghari mba gwadu anit nko kuje muna? Idi nafo iyaghari? **32** Idi nafo nono na idi navu nanya nkassa, alenge na isa iso iyica atimine iwroro, ‘Tidin npee nishirau bara anughe, na anug nsu ikarma ba, tisu tiyom ana anung nsu kuculu ba.’ **33** Bara na Yohanna wa dak na asu kilecu sa usonu ba, anung woro, ‘Ame kugbergenu ri.’ **34** Gono nnit daa adin nlii, aso anug woro, ‘Yene, ame unan kileou nin nso udondon na nan sesun ngandu nin nanan kulapi!’ **35** Bara nani njinjin nsu utucu nvat nnomo mye.” **36** Nene nkon ku Farisiyawa waddi likura au Yesu lii imonli ninghe. Bara kubi na Yesu npira kilari ku Yahudawe, ikilino kutebul isu kileou. **37** Nani umon uwani wa duku nanya kagbire unan kulapi, ayinno nworu Yesu din nli nimon li kilari Kufarisiyawa, ada nin nmon nnut albastia. **38** A da yisina nbun mye, kupo na bunu mye a gilla. Imizine tantizo nabune, atina nweze nin titi liti mye, ngbindirizunu nabunu, nlolizu nanin nin nufe. **39** Kube na Afarisiyawe alenge na iyicila Yesu ku, Iyene nani a kpiliza nanya kibinai mye aworo, “Ndah unit ule unan nliru nin nnu Kutelleri, awa yinnu imusi nwani ule na adin dudu zughe ame unan kulapiari.” **40** Yesu kauwa a woroghe, “Simon, ndinin nimon ile na mba bellinfi.” A woro, “Belle unan yiru!” **41** Yesu woroghe, “Amon wa duku an waba iwa seru ure kiti nnan nizu nre, warum wa sere fidinari akat ataun, ulele fidinari akut ataun. **42** Na iwa dinin nikurfin nbiuwe ba, a woro nani na iwa biya ba. Bara uyemeari nanya mine ba katinu nin su mye?” **43** Simon kauwa ghe aworo, “Ndi yenju ulenge na adin dortu ghe ikurfund idia.” Yesu woroghe, “Fe uwusu kidegen dert.” **44** Yesu gitirno kiti nwane a woro Simon ku, “uyene uwani ule npira kilari fe, na unayi nmyen nkusu nabunu, ame nin nmizin a kikkai abunu, amini nwese nin titi mye. **45** Na fe ngbindiri ba, amere, unuzu kube na ndah nanye, na asuna ugbindiri zinu nabunu

nigbe ba. **46** Na uwolo abunu nighe nin nuf ba ame nwolo abunu nighe nin nnuf. **47** Bara ile imon na asu, nworo fi ame ulenge na adinin nalapi inani nyapa ghe, ata usu gbardang, bara ulenge na iyapa ghe cinglin, ame nta usu cingling.” **48** Atuna aworoghe, “Iyapa alapi fe.” **49** Alenge na idi kileowe ligowe woro nati mine, “Ghari ule na awasa ayapa kulapi?” **50** Nani Yesu woro nwani une, “Uyinnu fe sa uyene nsu utucufe caan sheuwu.”

8 Uso na nin dandaunu ba, Yesu cizina ucin nanya nigbir ngangan na nitari, nbellu nliru ucine, kitene kipin tigo Kutelle, inung likure nya nanghe. **2** Among awani alenga na iwa kalla nani Uruhu unanzan nan tikonu. Inughere, Maryamu ule na idin yicughe Magdaliya, Kitime iwa kalla ghe agbergenu kuzor. **3** Yuwanu uwani Kuza, unan katuwa Hirdus, Suzana, nan namon awani gbardang, alenge na iwa buun nani nin nimon nacara mine. **4** Nene na ligozi nanit gbardang nzura ligowe, umunu anit ale na iwa ciru udak kiti mye unuzu nigbir gbardang, asu uliru nanghinu nin tinan tigoldo. **5** Unan tibila ndo nbilisu nimus, na adi tibile imon imusu disso, libau, ipatila inin nin nabunu anyin kitene kani da pilla inin. **6** Imon imus disso kiti ikoto, bara na idinin nmynin ba. **7** Har nene imon imus disso kiti nimart, na imarte nkuno ligowe nin nimuse, imarte buco imuse. **8** Bara nani imon imus disso kutyin kucine inin na iyoli na iwa duru akat kazakure.” Kube na Yesu nbelle nani, ayicila nani, “Vat nlonge na adinin natuf na alanza.” **9** Inung nono kadura mye tiringhe iyaghari tinan tigoldo mye di nbellu. **10** Yesu woro nani, “Ina ni munu kubi iyinin imon linyeshin kitene kipin tigo Kutelle, bara kagisine iba bellu nani nin tinan tigoldo, ‘iba yenju na iba yene gegeme ba, iba lanza, na iba yinnu ba.’ **11** Nene tinan tigoldo tinere, imuse uliru Kutelle ri. **12** Imus ile na idisso libou, innere anit alenge na ilanza ligbulang nliru, shetan uni nda ada bollo ligbulang nliru nanya nibinai bara iwa yinin ise utucu. **13** Inin ile na idisso kiti natala anitari alenge na ilanza ligbulang nliruwe, inani sere nin liburi liboo na iyisin nin likara ba, inung sa iyinna bara kubi baat, kubi na igwada nani asa idio. **14** Imus ile na idisso kiti nimart inughere anit alenge na ilanza ligbulang nliru, inani nsuna linin inani nda parda nani nin nbellen nikurfung nin nlanzu nmang nlai, na isa ina imus ile na idisso kutyin kucine. **15** Inughere anit ale idinin kibinai kilau ninn nan nbellu kidegen, na imala ulanzu nlire, imino unin nin likara, isu kumat nin likara. **16** Nene, na umon duku ule na aba ti ulah npitila awufu nin kishik, sa a ceo nanya lii nkon, se dei atarda unin kutet, vat nlenge na apira ama yenu nkananghe. **17** Na imomon nyeshin, ilenge na una sali sa uyinnu ba, a na imomon nyeshin ile na iba yinnu idak nanya nkanang. **18** Suun seng nanya nlanzu, vat nlenge na adumun, amere iba kpinghe ku, ame ule na asali mun, iba seru ile na adin kpilizu a adumun.” **19** Kubi na unan Yesu nin nuane wa kiti mye, iwase uduru kupo mye ba, bara gbardang nanit. **20** Ibellen ghe, “Unafe nin nuanafine yisin ndas, idinin su

iyene fi.” **21** Yesu kauwa aworo nani, “Una nighe nin nwana nighe, inunghere alenge na idin nwana nighe, inughere alenge na idin lanza uliru Kutelle idorto unin.” **22** Nene uso nlon liyiri, Yesu nin nono kadura mye ipira nanya nzirgin nmyen, a woro, “Nati kafin udu uleli uwul kulle.” Itunna ndinna ikafinar. **23** Na idinna ukafine, Yesu tina nmoro fiyilili nfunu fita kang nanya kulle, uzirge kullo nin nmyen itunna ipira nanya tikanci. **24** Nono katuwa mye di fiyaghe, iwor, “Cikilari, Cikilari, nmyen ba millu nari!” A fita akpada ufune nin mye ne, fiyilili yisina kite so dang. **25** Uyinnu mine, sa uyene de atirino nono katuwa mye nanya fiu nin kiti tinu itirino atimine, ghari ule adi kpadiwu ufunu nin nmyen, inani din dortsu ghe?” **26** Ikafina udu kipin Ngarisinawa, na ki nleli uwul Ngalili. **27** Kubi na Yesu yisina nbiu kurawa, a zuro nin nmong unan nilaza nanya kipine, nin dandaunu na adin nsho. Imon a sosin kilari ba, asosin nissek. **28** Na ayene Yesu ku, usu agilla adio nabunu mye, atah ntet kang, “Iyaghari udin piziru kiti nighe Yesu gono Kutelle? Inan kitene, ndin nfifi nacara yenje uwa fuuni ba.” **29** Yesu atta uruhu unazan ghe a nuzu nanya nnite, nkón kubi gbardang asa imone yiraghe. Inani sa itaghe inyang naccara nin nabunu, iceoghe unan ncaa, asa atasanya ghe agbergenu wunnu ghe udi niti ninanzang. **30** Yesu tiringhe, “Lisafe ghari?” A kawoghe, “Libutari,” Bara agbergenu gbardang di nanya mye. **31** Ifoo Yesu ku acara kang, na awa mollu nani ba. (*Abyssos g12*) **32** Ligo naladu wa di kileo kusari, agbbergenu foo Yesu ku acara, asun nani, ipiru nanya naladu, Yesu yinna nani. **33** Na agbergenu nnuzu nanya nnite, idi piru nanya naladue, itunna iputu nin ncum idi diu kule ituna iwulu. **34** Na anan libiya nalade nyene ile na isu, ido nanya kipine nin ncum, idi bellin kagbire nin nanya kipine. **35** Anite nuzu idi kiti Yesu, ise unite ule na agbergenu nnuzu kiti mye, sosin nabunun Yesu, nin nimon kidowa nin kibinai dert, ilanza fiu. **36** Alenge na iyene nani ibelle anite inda na agbergenu nnuzu, unite uni nshino. **37** Vat nanite kipin Ngarisinawa woro Yesu ku asun nani, bara anite apira uzirgi nmyen a nya. **38** Unite ulenge na agbergenu nnuzu kiti mye, foo Yesu ku acara adofinghe. Yesu kpiliya ghe aworo, **39** “Kpilla kilari, ubellin ile imon na Kutelle nsu fi, unite kpilla abelle nanya kipine vat nile imon na Yesu nsu ghe.” **40** Na Yesu nkypilla, ligozi nanite ta ghe mahabi, bara vat mine di ncaa mye. **41** Umon unit lisa mye Jairus, udia kutyi nlirag ada dio nabunu Yesu nfo ghe nacara adak kilari mye, **42** bara gono kishono mye kirum, unan nakus likure, anon fawal, na Yesu wa cinu uduwe, ligozi keseghe. **43** Umong uwani wa duku, ulenge na awadi nanya nmyi, akus likare, na ase unan nshinu ninghe ba. **44** Ada mamal mye, adodo imon mye likot nanya kube nmyi mye yisina. **45** “Ghari ndudui?” Yesu tirino, vat mine ta amusuku, Bitrus woro, “Cikilari, anite di gbardang ina ni din parduzu fi.” **46** Yesu woro, “Umong ndudui, yinno likara nnuzu kiti nighe.” **47** Uwani nin nyene, na awanya anya likire ba, ada nin ketizu adeo

nabunu mye. Nbun nanite vat, abelle ile imon na ita amini ndudoghe, nin inda na atunna ashino. **48** Atunna aworo, “Ushono, nigh uyun sa uyenu fe nshino ninfi. Can sheu.” **49** Kube na Yesu wadi nliru, umon da kiti mye unuzu kilarin Jairus udia kutyi nliran, “Ushono fe, nkuu. Yenje uwa damu unan dursuzu ninyerte. **50** Nin lanza nani, Yesu woro, “Jairus ku, yenje uwa lanza fiu, yinna ushono fe ba shinu.” **51** Kubi na aduru kilarin Jairus, na ayinna umon pira ninghe ba, se Bitrus nin Yohanna a Yakubu, a ucif nin nnan ngone. **52** Vzat ninite yita kuculu nin tiyom, “Cinnon kuculu Yesu woro na akuu wari ba, adi nmorari.” **53** Isisaghe, bara inug yiru a kuu, wari. **54** Akiffo ghee ncara a woro, “Gono nig fita.” **55** Ulai mye kpila, nanya mye, kubi atuna afita, Yesu woro nani inighe imomon alii. **56** Anit mye kiffo tinu, yesu woro nani na iwa bellin umon ile na idi ba.

9 Ayicila nono katwa mye likure nin wabe, ana nani likara kitene nagbergenu nin shizhinu nin tikonu. **2** Ato nani, idi bellin uliru kiti kipin tigo mye, nin shizinhunnan tikonu. **3** A woro nani na iwa yiru imon bara ucine ba, sa uca, imon inyi, imonlii, ukurfung, sa alutuk abba. **4** Vat kilari ka na ipira soo kinin, udu liyiri lo na iba cinu kipine. **5** Inung alle na inari munu, asa iba nuzu nanya kipin, kotinon lidau we nabune mine, liba so ushaida nati mine.” **6** Itunna iwatuna, ipira nighbire itina nbellin nliru umang, nin shizinhunnanit niti niti. **7** Hiridus ugo na alanza ile imon na idinsu, au Yohanna unan shintu nanit infita. **8** Kiti namong idin su Iliya nsah, among woro umon unan nburnari, in fita nanya na nan nlai. **9** Hiridus woro, “Ina malu ukalu litu Yohanna, ani ghari ndi nlanza kiti mee nene.” Hiridus do npiziru ayene Yesu ku. **10** Alenge na iwa tuu nani issah, ibellinghe vat nile imon na isu, anya nanghinu ligowe nanghe, udu kipin Batsaida. **11** Inung ligoze lanza nani Idofinghe, atah nani mahadi, abelle nani ubellen kipin tigo na idinin su inshinue. **12** Nin ndu kulelen, inung likure nin wabe, woroghee suuna ligoze idoo nighbir nklinue, idi piziru kiti linanin nin nimonli, bara kikane na tidi ku kushori. **13** Aworo nani, “Nan nani imonli ili.” Inug woro, “na tidi nin nimomon na ikatin nfungul utaun nin niboo ibba ba, sse tido tidi seru nani imonli bara ligozi vat. **14** Iwadi annit amui alaun. A woro nono kadura mye, “Taan nani iso acuri akut ataun taun. **15** Isu nani anite so vat kutyin. **16** A yauna ufungul utaune nin niboo ibe, ato yiizi kitene atah nmari ku, a pucu agir anaa nono katuwa mye, inin koso nani. **17** Inung vat leo ishito, kagisin nbubun nimole nazza, ipitirno ita nakuzun likure nin nabba. **18** Idoo nkón kubi adin nti nliran usame, nono katuwa mye nanghe anin tirino nani, “Ligozi din su meng ghari?” **19** Ikauba ghe iwor, “Yohanna unan shintu nmyen (Baptisma) amon woro Iliya, amon woro nkón kunan nburnuari in fita.” **20** Anin woro nani, “Anung dinsu meng ghari?” Bitrus kauwa aworo kristi unuzu Kutelle.” **21** A wunno nani atuf, Yesu woro nani na iwa bellin umon ba. **22** Nworu gono nnit ba niu nin nimon

gbardang, iba nari ghe, akune nin uso napirst a anan ninyerte, iba mollughe ayiri atat a ba fitu nin lai. **23** A woro nani vat, “Asa ule na adinin nsu adak kiti nigh, aba nari liti mye, aba diru, ule na anari litime bara meng aba se utucu. **24** Ulenge na idinin su a tucu liti mye, aba diru, ule na anari litime bara meng aba se utucu. **25** Iyaghari ncaute unit se imon inye vat, anin dira ulai mye? **26** Vat nle na adi nlanzu ncin nigh nin ligbulang nigh, gono nnit ba lanza ncin mye nwui une na aba dak nanya ngongan Ncif mye nin nono kadura Kutelle. **27** Nworo munu kidegenere indi bellu munu, among yisin kikane, na ukul ba dudu nani ba, se idoo kipin tigo Kutelle.” **28** Na ayiri kulir nkata na Yesu nbelle nani tigbulang tone, ayira Bitrus, Yohanna, a Yakubu, ighana kitene kupara ati nlirag. **29** Na adi nliraghe, umuro mye saka, imon mye tunna ipo pau nwaltu. **30** Itunna ise amon naba ida idin nliru nanghe, ashe Musa nin Iliya. **31** Ale na iwa yenje nani gongon, idin nliru kitene nnyiu mye, ule na iba kullu nanya Urushelima. **32** Kubi, Bitrus nan nale na iwa di nanghe nmoro wadi nani kang, na izinto, iyene ngongan mye nin nale iwa yisin nanghe. **33** Uso nani, na inya ligowe nan Yesu, Bitrus woroghe, “Cikilari ucaun na tidi kikane, tiba ke adanga atat, ti ke kurum kun Iliya.” Na ayinno ile imon na adin belle ba. **34** Kube na adin belle nleli imone, kuwut tolo ku tursu nani, fiu da nani, na kuwute nkilino nani. **35** Liwui nuzu nanya kuwute liworo, “Gono nighari kane na ina fere lanzan ghe.” **36** Na imala ulanzu liwuiye, Yesu yita usame, inung so tik, nanya nayiri ane na iwa bellin umong ba, ile imon na iyene. **37** Ukurtunu nkuiye, na isa unuzu kupara, ligozi nanit da zuro nanghe. **38** Umon nanya ligozi gilla a woro, “Unan yiru ndin fofo nacara yene usaun nigh, amere gono nigh cas. **39** Yene Uruhu sa uyaunghe, amalzino, aketize, anutuzuno kupunget mnuwe, na asa usunghe ba, se ushalaghe. **40** Asa nfo nono katwa fa acara, nshin ninghe na isa iyinno ba.” **41** Yesu kauwa a woro, “Anung anan salin nyinnu nin kuji kugbas, udu kishiyari nba yinu uso nanghinu danin nsau fe kikane.” **42** Na gone din cinu uduwe agbergenu yaunghe ilina kutyin atunna nketizu. Yesu kpada Uruhu unanzang, ashino nin gone, anin napka ucife. **43** Vat mine yene nziziki ngbardang Kutelle, na vat mine nkiffo tunu nile imon asu, ani woro nono katuwa mye, **44** “Na to tigbulanghe do piit nnit nacara nanit.” **45** Na inin wa yinin ule idiru ba, Bara na uwa nyeshin kiti mine na iyinno liti nlire ba. Vat nani nlanza fiu nworu itiringhe uliru une. **46** Manyardang fita nanya mine, nbelleng nworu ghari ba so udiya mine. **47** Yesu nin yiru nkphilizu nibinai mine, a yicila kagone kabene a yisa likot me, **48** Anin woro nani, ulenge na asere gono kane, asere menku. Ulenge na asere menku, asere ulenge na ana tuuyi, ulenge na aceo liti me nafo gono kibene amere ba so udya nanya mine. **49** Yohanna kauwa, “Cikilari tiyene umong nutuzunu nagbergenu nin lisafe, tinanin wantinghe, bara na adi ndortu nari ba.” **50** Na iwa wantinghe ba, “Ubellun Yesu, vat nlenga na

adi nivira nan ghinu ba unminere.” **51** Na ayiri nyiu me nda susut aceo umuro me udu Urushelima. **52** Ato anan kadura nbun me, inya ipira kagbir Nsamariya, ikeleghe imone. **53** Anite kikane wa tighe mahabi ba, bara amal ciu umuro me udu Urushelima. **54** Na nono katuwa me, Yakubu nin Yohanna inyene nani, iwor, “Cikilari titi ulah tolu umolu nani?” **55** A gitirino a kpada nani. **56** Itunna inya udu nkan kagbir. **57** Na idin cine libau we, umon woroghe, “Meng ba dofin fi udu kika na uba duu.” **58** Yesu kauwa a woroghe, “Ninyan yau dinin tiyyi, Anyin yita nin nado, meng gono nnit dinin kiti nciu liti ba. **59** Anin woro nmong, “Dofini.” Ame woroghe, “Cikilari ucizine na ndo ndi kassu ucif nigh.” **60** Ame atimine anan nkul, fe can udi belle piit nin npash uliru kipin tigo Kutelle.” **61** Umong ugang woroghe, “Meng ba dofini Cikilari, na ntuu ndi bellin anan kilari nighe meng nya.” **62** Yesu kauwa a woroghe, “Na umong duku alenge na ata ucara me nkeke nikawa, asa a gitirno, na abase upiri kipin tigo Kutelle ba.”

10 Nene, nkon kubi Cikilari fere annit akut kuzor, ato nani nababa ido ubun mye nigbire nin niti nanga na amye dinin su nduwe. **2** A woro nani, “Ugirbe karin, anan katuwa yita cing. Bara nani nta munu sun nlirang, Cikilaringirbi nan kpina anan ngirbe ku. **3** Caan munu ntomunu nafo akam nanya ninyonyo, **4** Na iwa yaun nkka nikurfun ba, sa nkkan ncin ba, sa akwatak, na iwa su ilip libau ba. **5** Nanya vat kilari ka na ipira, nin cizine woro, ‘Nsheu so nanya kilari kane.’ **6** Asa unan kibinai kisheu duku, nsheu mine ba so nanghe, andi na aduku ba, nsheu mine ba kpilu kiti mine. **7** Soon nanya kilari kani, ilii iso ile imon na ina mune, bara unan kauwa nbatinas aseru uduk mine na iwa dortu niliri ba. **8** Vat kagbir ka na ipira, asa isere munu leo vat nile imon na inna munu, **9** shinon nin na tikonu, iwor nani, ‘kipin tigo Kutelle di susut nanghinu. **10** Bara vat nanya kagbir ka na ipira asa na isere munu ba, nuzun nanya tibau mine iwor, **11** ‘Vat lidau kagbir mine na litafina nabunu bite, ti wese kiti mine, bara yinnon kipin tigo Kutelle nda susut nanghinu.’ **12** Meng nworo munu, uwui nwucu kidegen, nbati ayi asheu nin Sodom nanin kipin kane. **13** Kash Korasinu! Kash Batsaida! Dafo umon izikiki ile na ina su kiti mine nda innere inasu ntaya nin Sidon iwa su udui kutyin, iwa shonu imon tiyom iso nanya ntong. **14** Bara nbati ayi asheu nin ntaya nin Sidon au na anug ba. **15** Anung anan Kafarnahum idin kpilizu iba ghantin munu kitene kane? Nani ba iba da nin ghinu udu kuwu nlah sa ligan. (**Hadēs g86**) **16** Ule na alanza munu, alanza menku, ule na anari munu anari menku, anari ule na ana tiyyi. **17** Anit akut kuzor ane saa nin liburi libo, agbergenu nna nari atimine nanya lisafe. **18** Yesu woro nani, “Nwandi nyenju sheitan wa diu kitene kani nafo ummali nu kiti. **19** Yenen, ina na munu likara, ipatilu iyii nan ninang, nan vat nakarra na nan nivira mine, na imomon ba lanza munu ukul ba. **20** Vat nani na

iwa su, liburi liboo bara nani cas ba, nworu tiruhu nna atimine kiti mine ba, suun liburi libo inyertinee ti sa mine kitene kani.” 21 Nanya kubi kurum, asu liburu libo nanya Nruhu Ulau, “Nzazin fi Ucif nigh, Cikilarikitene nin kutyin bara unyeshe ile imone kiti ni najinjin anan yiru, umini npuno kiti nalenge na ina dursuzu nani ba, ni nono nibebene, nanere Ucif nigh, ucaun nanya nyuufe.” 22 “Vat nimon Ucif nighe na niy, na umon yiru gone ba, Ucife, na umon yiru Ucife ba se gone, vat nle na gone nyinna aba dursu ghe liti mye.” 23 Na agitirno kiti nono katuwa mye a woro kusari, “Anan nmariari alenge na idin yenju ile imon na anug nyene. 24 Meng woro munu gbardang na nan nliru nin nnu Kutelle nan nago din piziru iyene ile imon na anung na yene na iyene inin ba, Ukuru ilanza ile imon na anung na lanza, na ilanza ba.” 25 Nani umon unan ndursuzu nduka na Yahuduwa, dumunghe a woro, “Unan nyiru iyaghari nba su inan se ulai sa ligan?” (aiōnios g166) 26 Yesu woroghe, “Iyaghari di nanya ninyerte nduke?” 27 Akawa awooro, “Ubati usu Ncikilari Kutelle fe, nin vat nlaife inin vat likara fen nin kibinai fe, nin ndindin lisosin kupofe nafo liti fe.” 28 Yesu kawa a woroghe, “Ubelle dert, su nani unan so.” 29 Ame unan yiru ninyerte dinin su a durso liti mye, a woro Yesu ku, “Ghari udondon kupo nighe?” 30 Nkawe Yesu woroghe, “Umon unit wa nuzu Nurushelima udu Ujariko apira nacara nakiri, ifoghe icinghe fal. 31 Nanya kube umon upirst dofino libau we, n ayene a raffa likot akata nkon kusari. 32 Nani tutung nkon kuliviyawa da kitene ayene ghe, akuru ayira nkon kusari akata. 33 Nkon ku Samariyawa di ncin mye ada kiti nkunekune mye. 34 Ada kupo mye atece ghe annute, atintio ghe nnufu ku, a tarda ghe kitene kajaki mye, ada ninghe kilari namara, amin ghe gegeme. 35 Ukurtunu nkuiye, ayira isule iba anah unan kitene aworoghe, ‘Mini ame gegeme, ndo ndak, vat nile imon na Uwutuno mba biufi.’ 36 Uyemeri nanya na watat ale udin yenju adi udondon lisosin kiti nle na awa piru a cara nakire?” 37 Unan yure woro, “U lange na awa lanza ukunekune.” Yesu woroghe, “Can udi su nani.” 38 Nene ikiffo ucin, ipira nkan kagbir umon uwani lisa mye Marta taa ghe mahabi, ada ninghe kilari mye. 39 Ayita nin gwana kishono lisa mye Maryamu, aso nabunu Ncikilari adin nlanzu nliru mye. 40 Ame Marta yita njiasi likanje nimoli ado aworo Yesu ku, “Cikilari na fe nyene gwana ninghe ncini likanje usanin ba? Bara nani belinghe ada buuni.” 41 Ame Cikilari kawa a woro ghe, “Marta, Marta, fe ndama nin nimon gbardang. 42 Imon irumari cas icine. Maryamu nfere imon icine ile na umon ba bollu kiti mye ba.”

11 Na amala nliran nkan kiti, umon nanya nono kadura mye woro, “Cikilari, dursuzu nari usunni nliran nafo na Yohanna wa dursuzu nono kadura mye.” 2 Yesu woro nani, “Kubi na iba su nliran woron, ‘Ucif na lisafe so lau. Na kipin tigo fe dak. 3 Na nari imonli nkolome liyiri. 4 Shawa nin nalapi bite, nafo na arike

din shawuzu nin nalenge na isu nari alapi. Na uwa do ninghirik kiti ndumuzunu ba.” 5 Yesu woro nani, “ghari nanya mine dimun ndondon, amin ndo kiti mye nin kiyitik, a bellinghe, ‘Udon nigh nei ure nakalan nfon gol atat, 6 umong udon nigh worin ndak unuzu ncin, na ndinin nile imon na nba nighe ba.’ 7 Ame ulele nanye ba kawughe, na uwa damei ba, nmal tursu kibulung, meng nan nono nmall noo, nwasu nfita nnafi ufungul ba. 8 Meng nbellin munu, ko na aba fitu a nighe ufungule ba bara fe udon mere, bara uciu kibinai fe nin salin nlanzu ncing, aba fitu anifi ile imon na udinin su we gbardang. 9 Meng tutun nbellin munu, tirinon iba nii munu, piziran iba se, reyon kibulu aba punu, munu mun. 10 Bara vat nle na atirino aba seru, unan piziru ba se unan nrizu kibulun iba punghes mun. 11 Ghari nanya mine ulenge na adi ikifi gono mye ntiringhe ufungul aba nighe litala, sa fibo anaghe fiiyi ya? 12 Sa atirin likpai, ana naghe finaghia? 13 Bara nani anung na idi anan maggunta, iyiruufilizun nimmon icine kiti nono mine, iyaghari ngbardang na ucif mine kitene kani ba nii Uruhu Ulau nale na itiringhe?” 14 Nin kidughee, Yesu wa di nutuzunu nagbergenu, nan naturi, uso kubi nna agbergenu wa nuzu, unit uture lirina, ligozi nanit kiffo tinu! 15 Among nanya nanite woro, “Nin Bazelbula, ugo nagbergenu adin nutuzunu agbergenu.” 16 Among dumunghe idin piziru nalama unuzu kitene kani. 17 Yesu yinno ukpilizu mine, a woro nani, “Vat tigo tongo na tidi nivira nati mine ti ba so hem, Kilari ka na kidi nivira nati mine kiba di. 18 Asa Sheitan di nivira nin liti mye lyiziyari tigo mye ba yisina? Bara anung nworo ndin nutuzunu agbergenu nin Balzebul. 19 Andi ndin nutuzunu agbergenu nin Balzebul, nin iyanghari anan dortu din nutuzunu muna? Bara nani inung ba so munu anan sharaa. 20 Ama asa ndin nutuzunu agbergenu nin liyicin Kutelle, kipin tigo Kutelle nda kiti mine. 21 Kubi na unan likara, kullun nin na soja idin ncaa kilari mye, imon mye ba so cai, 22 bara kubi ba unan likara nsu inasara a bollo imon likum kit nnite, aba pitirinu imon nacara nnit une. 23 Ulenge na adi nin mye ba, adi nivira nin mye ame ulenge na apitirno nin mye ba ashagilina. 24 Kubi kongo na uruhu inanzang nnuzu kiti nnit, asa akatiza kiti nmeyen, adin piziru nshinu, asa na ase ba, a woro, ‘Nba kpillu kilari kanga na nna nuzu ku.’ 25 Na apkilla, aba se kilari ikuzu kinin inin ceo kinin gegeme. 26 Aba nuzu adi yiru nton tiruhu kuzor, tongo nati katinghe nin magunta, vat mine ba dak ida so kikane, imali lisosin nnit une ba katinu uburne nin nanzang. 27 Uso kubi na abelle ileli Imone vat, umon uwani ghatina liwui mye nbun ligozi nanit, a woro, “Nmarari liburi longo na lina marufi, nin nayazin ale na una mazin ku.” 28 Bara nani ame woro, “Anan nmariari alenge na idin lanza tugbulan Kutelle, inani myin tinin.” 29 Na ligozi din pitiru anit gbardang, acizina ubellu, ko kuje, kuji magunta ri, idin piziru alama, na amon duku alenge na iba nii nani ba, se an Yunana. 30 Nafo na Yunana wa da so alama udu uniniva, nanere

tutun gono nnit, ba so alama kiti nko kuje. **31** Uwani ngo Kusari nkudu ba fitu liyiri nwucu kidegen nin nanilime nko kuje ati nani iso anan nca nkul, bara awa duk unuzu nimalin kutyin ada lanza uyrir Solomon, ayene ulenge na akatin Solomon ku kikane. **32** Nanilime Nninniva ba yisinu liri wucu kidegen, nin nanit kuji kone, iba ti nani iso anan ncaa nkul, bara iwa diu kutyin nin wazi yunana, yene umon duku, akatin Yunana ku adi kikane. **33** Na umong duku ulenge na aba ti ulah npitila a nyeshes unin ba, sa kadas kukuzun, se kitene kiti ncise bara alenge na iba piru iyene nkanang. **34** Iyizife nnert upitila kiddow fe ba kulu nin kanag, andi iyizi caun ba, to kidowo fe ba kulu nin Sirti. **35** Bara nani su seng, nkanang nanya fe na nsirtyari ba. **36** Asa nanere, kidowo fe kulun nin nkanang, na nkan kiti di nsirty ba, vat kidowo fe ba so nafo uputila a udin kassu, aba tifi nkanang.” **37** Kubi na amala utiru, ku Farisiyawa bellinghe au idi lii imonli kilari mye, Yesu do adi lii imonle. **38** Kunin Kufarisiya su amamaki nworu atina nlw sa ukusu nacara. **39** Ame Cikilari woroghe, “Anung a Farisiyawa, asa ikusu mamal nkop nin kishik, nanya mine kulun nin ucuci a magunta. **40** Anung anan sali nati! Na ulenge na ana ke udase, amere na ke nanye ba? **41** na anan sali nimon ile imon na idi nanye, vat nimone bati lau. **42** Bara nani, kash, anung Afarisiyawa bara idin nizu uzakka nimon kunen vat, inani nsuna imon icine nin su Kutelle. Uso lellel tisu gegeme nin nsu, na tiwa dira usu kagisin nimon ba tutun. **43** Kash anung Afarisiyawa, idinin su lisosin nbun, nanya nkasssa we. **44** Kash udu kiti mine, idi nafo nissek nanga na idin yenju ba anit sa ipalila sa uyrir mine.” **45** Umong unan yira nanya nduka Nayahudawa kauwa aworoghe, “Unan yira ile imon na ubelle tigozori kiti bite.” **46** Yesu woroghe, “Kash anung anan nyiru nduka! Bara asa anung na anit kutura gbardang kun nijasin in yauna, anung ba dudu kutura kone nin tiyicin mine ba. **47** Kash udu kiti mine, anun din ke niti nlizinu nin na nan nliru nin nnu Kutelle, alenge na acif mine wa mollusu nani. **48** Bara anung iyizi inbari, iyinna nin katuwa nacif mine, bara inughere wa molusu anan nliru nin nnu Kutelle, ina ke nisek mine, inan lizino mung. **49** Bara nanere tutun uyrir Kutelle a woro, ‘Nba tuu nani, anan nliru nin nnu Kutelle, nin na nan kadura, ibati nani ineo, imolsu amon mine.’ **50** Ko kuje, inughere ba yaunu uhaki nmyi nanan nliru nin nnuu Kutelle mongo na iwa gutun, tun uburnu inye, **51** Unuzu nmyi Habilu udu Zakariya ule iwa mulu kiyitik nbagadi nin kilari nliran, nanere nworo munu ko kuje ba yaunuuhakke. **52** Kash anung anan nyiru nduka na Yahudawa, bara ina yaun imon npunu nyiru, na anung ati mine npira ba, inani nwantina anan pire.” **53** Kubi na Yesu nsuna kikane, anan nnyerte nan na Farisiyawa ighana ghe, isu amusunanghe kitene nimon gbardang, **54** Nkukari nwori ikiffo ghe nanya tigbulang mye.

12 Nanya nkoni kube, na gbardang limui manit wa zuro ligowe, gbardang ipalila ati mine, acizina ubellu

nono katuwa mye, “Yinnon ubellen nyist na Farisiyawa, unere magunta. **2** Bara na imomon duku ilenge na inyeshin, ile na iba punu ba, sa itursun ile na iba yinnu ba. **3** Bara vat nile imon na ubelle nsirty, iba lanzu nanya nkanang, ile imon na ubelle nanya kutyi, iba beellu kitene kilari. **4** Meng bellin munu adondon nigh, yense iwa lanz fiu nle na aba molu kidowo, nin nani na idumun nimomon ile na iwasa isu tutun ba. **5** Nba wunun munu atuff kitene nlenge na iba lanzu fiu mye, lanzan fiu nlenge na awa mdu adinin likara nworu atu kidowo nanya nlah. Nanere nbellin munu lanzan fiu mye. (**Geenna g1067**) **6** A na ninari nitaun asa ilewe ikubu iba ba? Vat nani na nkan duku asa ishawa mun ba, nyenje Kutelle. **7** Vat titi litife ina batiza tinin. Na uwa lanza fiu ba. Udunin ndaraja ukatin ninari gbardang. **8** Meng bellin munu, vat nle na ayinni nbun nanit, meng ba yinin ghe nbun nanan kadura Kutelle. **9** Bara ame ule na ata amusu nigh nbun nanit, meng batu amusu nigh nbun nanan kadura Kutelle. **10** Vat nlenge na abelle tigbulang niviran kitenen ngono Kutelle iba shawu, ame ulenge na asu tizogo nin nivira kitene Nruhu, na iba shawu mun ba. **11** Kubi ko na idanin ghinu kiti wucu kidgen, anan tigo, nin na nan nakara, na iwa dama ba, kitene nile imon na iba bellu ubun munu, sa ile imon na iba bellu. **12** Bara uruhu ulau ba dursu munu, nanya nkoni kube ile imon na iba bellu. **13** Umon nanya ligoze woroghe, “Unan yiru belle gwana nighe ti kosu ugadu. **14** Yesu woroghe, “Unit, ghari ntayi unan wucu kidge sa unan yisinu kiyitik mine?” **15** Ame woro nani, “Sun seng i kala ati mine kiti ngbardang nimon nacara mye ba.” **16** Yesu belle nani tinan tigold, aworo, “Kunen nmong wa ni kumat kang, **17** a kpiliza liti mye aworo, ‘Iyaghari nba su, na ndumun kiti kanga na nba ciu illeo nighe ku ba?’ **18** Ame woro, ‘Nene nbasu. Nba turzunu illai ile nkee ididia, nceu vat nile imon na ndumun. **19** Nnin bellin kidowo nighe, ‘kidowo, ning ueco illyou in nakus gbardang. Shinno, uso ulii, uso nin, lanzu nmang.’” **20** Kutelle worroghe, ‘Fe unit ulalang nin kiyitik kane niba seru ulaire, ile imone na uecu iba lawu inghari?’ **21** Nanere umon ba yitu, ulenge na a ceo imon, a na ayita nin nimon kiti Kutelle ba.” **22** Yesu woro non Katuwa mye, “Bara nani meng nbelling munu, yense iwa dama nin nlai-sa imon nli, sa imon nshonu kidowo mine. **23** Bara ulai katin imon nlili, kidowo tutun katin imon nshonu. **24** Yenjen agoron, na idin su tibli sa ugirbi ba. Na idinin kiti kaciso sa filai ba, Kutelle din nli ninghinu. Na anun katin anyine ba! **25** Nin ghari nanya minne nwasa akpina ngbardanag nayiri mye? **26** Andi na iwasu isu ile imon icinghe ba, iyari inta idama nin kagisine? **27** Yenjen amamu kusho inda na idin kunju. Na idin su katuwa sa fiyari. Nin nani meng nbelling munu ko Solomon nin ngongan mye wa shon imon nafo umong mine ba. **28** Andi Kutelle din tizu ukpi kusho kuyok, uleng na idiku kitimone, udu nkui ina to nani nlah, iyaghari bati na aba su anunku kuyok ba, anan cing nyinnu sa uyenu! **29** Na iwa dama kitene nimonli sa ile imon na iba sonu, na iwa

so nin damuwa ba. **30** Bara vat nigbir inye din piziru, ile imone, ame Ucif mine yiru au idinin su nile imone. **31** Piziran kipin tigo mye, kagisin nimone iba kipin munu ku. **32** Na iwa lanza fiu, bara na idi kago kabene ba, bara ucif mine din lanzu nmang ani munu kipin tigowe. **33** Lessen ile imon na idumun Inii anan diru, keen tikka to natu ba jarzu ba, ceon imus kitene kani kika ukiri duku, sa kiyoro ba. **34** Kiti kanga na Imus fe duku, kinere kibinaife ba yitu ku. **35** Tern alutuk ajangarang mine ganggang, na tipilila mine yita nkasu, **36** soon nafo annit alenge na idin ncaa Nchikilari mine, ule na aba sa unuzu kitin buki nilugma, asa ada ariyo kibulun ima punghe mun dedei. **37** Kucin kone unan nmariari ale na Cikilare mine ba dase nani ncaa, kidegen nworo munu, aba bunku kulutuk ku kujangarang mye, ati nani iso, a ni nani imonli. **38** Cikilari une nwandak nin lijji kiyitik, sa udu shantu kiti idi se nani idin ncaa, acin ane anan nmariari. **39** Udu Ubune yinno, asa Cikilari Kilare yiru kubi ko na akira ba dak, na aba yinno ipuru ghe kilari ba. **40** Soon nin yiru, na iyiru kubi ko na gono nnite ba dak ba.” **41** Bitrus woroghe “Cikilari, udin bellu to tinan tigoldo bara arika, sa anite vat?” **42** Cikilare woro, “Ghara unan nginu sa uyenu, ujinjin ule na Cikilare ba nighe acin mye, ani nani imonli kube dedei ya? **43** Unan nmariari kucin kone, ule na Cikilare ba da seghe nsu nile imon na ataghe in suwe? **44** Kidegene nworo munu, aba nighe imon mye vat. **45** Kucin kone nwa woro kibnei, ‘Cikilari ndandauna sa udak,’ acizina ufo nacin mye nlilme nan nishono, atunna ncii nin nso atah hem, **46** cikilari kucin kone ba dak liri lo na adin ncawee ba, sa kubi ko na ayiru ba, aba kezughe agir, a ceoghe kiti na na salin yinno. **47** Kucin kone nin tanni npilizu ncikilare, nin salin nke ncin nye sa asu nafo na Cikilare na bellin, iba foge nin likuntung. **48** Ame ule na ayiru ba, idinsu ile imon na ibatin ikpizighe, iba kutughe baat bara utanni mye, vat ile na inaghe gbadang, iba piziru gbardan kiti mye, ule na iyinna ninghe, iba tirinu gbadang kiti mye. **49** Nnna dak nda tii ulah inye, nda usu nigheri iwadi ita ula ku. **50** Meng dinin nshintinu ule na nba shintinu munu mun, ndi shotu iwadi imala! **51** Idin kpilizu nafo nna dak, nda ni munu nshau inye? Nani ba, nna dak nda wuso munuari. **52** Nene nbellin munu nanya kilari awatua ba yitu ku, anit na tatt ba su ivira nin na nanit natat. **53** Iba kosu kidowo, ucif nivira nin nsau, usaune nivira nin ncif; unna nivira nin nishono, ushon nivira nin nnah; nan nles nivira nin nwul, uwul nivira nin nan nles.” **54** Yesu wadi nbellu ligoze, tutun, “Asa iyene awut kusari kitene, asa woro, ‘Na nin dandaunu,’ ba uwauri ba juuy nanere udi. **55** Asa iyene ufunu nuzu kadas, asa iworo, ‘Kiti ba yitu puu kang,’ nanere ba yitu. **56** Anun anan rusuzu natiminne, iyiru ubellu nimon inyi nin kitene, ani iyaghari nta na iyiru ubellu kube ko na tidi nanye ba? **57** Iyaghari ntah na idin wucu kidegen nati mine ba? **58** Asa uda nin nan nivira kitingo kubi na idi libau udowe keelin uliru baba iwa do idi teru munu

kilari tigo. **59** Meng bellin munu, na uba nuzu nacara mine ba, se una nari fikubu na udumun vat.”

13 Kubi kone among anit bellinghe kitene na Galiliyawa, alenge na Bilatus wa munu nmyi mine, kitin ngutunu nmyi. **2** Yesu kauwa aworo nani, “Ulin kpilizu nafo a Galitiyawa ale katin kagizine nin kulapi, nara idin niu nlo libau we? **3** Na nani ba, meng nbelling munu, asa na anung su udui kutyin ba vat mine iba nanu nloli libauwe lineme. **4** Sa anit likure nin kulir nanyan Nsiliyom, ale na kisoro wa diu ki molo nani, idin kpilizu nafo inung wa din kulapi ikatina vat nanit Urshalima? **5** Na nani ba, meng bellin munu, asa na anung su udui katyin ba vat mine ba nanu tutun.” **6** Yesu belle nani tinan tigoldo, “Uhang wa bilisu kupau nanya kunen me, ada pizira kumate na ase ba. **7** Unite belle unan ncaa kunene, ‘Yene akus atatari ale asa nda nnan da se kumat kutca kone, na nse imonku ba, werne kunin, bara iyang ku wa nanza kunene?’ **8** Unan ncaa kunene kauwa aworo, ‘Suna kunin nlo likuse, mang ba wuzu kuwu, in tighe utanki. **9** Asa natah kumat likus ndake, ucaun, asa na ana ba, uwerne kunin!” **10** Nene Yesu wadin ndursuzuwe nanya kutyin nlirag namon Asabbath, **11** umon uwani wa duku kikane, wenge na adimun nakus likure nin kulir, uruhu unazang, nkuzu kidowo wa seghe, aso kangarang awasa ayisina dert ba. **12** Kubi na Yesu nyene ghe, ayicila ghe aworo, “Shino nin nkuzu kidowo fe.” **13** A tarda ucara me kitene me, dedei ayisina dert, azazina Kutelle. **14** Inung ago nanya kutyin nlirag, lanza ayi, bara Yesu nnaghe ushinu liyiru nasabar. Ago we kauwa, iworl ligoze, “Ayiri kutocin duku alonge na iwasa isu katuwa, dan lelan shin ninghinu a na liyiri Nasabbath ba.” **15** Cikilari kauwa aworo nani, “Anan rusuzu nati, na anug sa itere njaki sa innah kite mine, idi ni nani nmyen liri Nasabbath ba? **16** Bara tutun ule ushono Ibrahim, ulenge na Sheitan ntereghe akus likure nin kulir, itereghe na iwasa ibunku ghe liyiri Nasabbath ba?” **17** Na abelle ile imone, vat nale na idi nivira nanghe lanza incing, vat ligoze wadi su liburi liboo, kitene nimon ididua na asu. **18** Ame Yesu woro nani, “Kipin tigoo Kutelle di nafo iyaghari? Nin nyaghari nba gwadu kinin muna? **19** Kidi nafo firus kuku, fongo na unit nyawna amin nfilo nanya kunen me, in foni nkuno fiso kutca kudia, anyin kusho ani nda kee addo mine tilanghe.” **20** Tutun aworo, “Min nyanghari nba gwadu kipin tigoo Kutelle muna? **21** Kidi nafo uyist na uwani nyauna, amunu nin nayanga atat an nbulun, udu kubi na umuzo.” **22** Yesu wa do lizzi nanya kipin nin nigbir libau udu Urshulima a dursuzo nani. **23** Umong woroghe, “Cikilari, anan nse ntucu ba karnu ba?” A belle nani, **24** “Suun mnono inan pira kibulun kishuu, bara anit gbadang ba piziru, na iba se upiruwe ba. **25** Kubi na unan kilari nnuzu, amin ntursu kibulun, anung ba yisinu ndas inin riyuu kibulun woro, ‘Cikilari, Cikilari, tiba piru.’ Ame ba kauwu aworo munu, ‘Na meng yiru munu, sa inuzu nwere.’ **26** Aning ba woru, ‘Tina tii

tisono nbun fe, udursuzu tibau bite.' **27** Ame ba kauwa nani, 'Meng bellin minu, na meng yiru kika na inuzu ku ba. Cacanan kupo nighe, anan magunta.' **28** Kubi ba dak na iba su kuculu nin yaru nayini, kubi na iyene Ibrahim, Ishaku, Yakubu, nin vat na nan nliru nin nnu Kutelle, nanya kipin tigo me, - anung inutun munu ndas. **29** Iba da duru unuzu nasari annass inyi, inani nshino idin nlili nimonli kutebul kipin tigoo Kutelle. **30** Yinon nani, unan ncizinu ba so unan kidung, unan kidung da so unan ncizinu." **31** Kubi baat, amon Afarsayawa da kiti me iworo, "Caan suuna kikane bara Hirudus dinin su amollufi." **32** Yesu woro "Caan idi bellin kinyinyo kane, 'Ndin kaluzu nagbergenu nshizhino nin tikonu, kitimone nin nkui, a liyiri lin tat, nba malu katuwa nighe.' **33** Nanya nko yang, usoyi doli, ntunun kitimone nin nkui, nin liyiri ndortine, na iyunna imolu unan nliru nin nnu Kutelle ndas nin Urshulima ba. **34** Urshulima, Urshulima, te na udin molusu anan nliru nin nnu Kutelle ufiliso alenge na ina tu nani kitife. Ndin su npitirin nono fe, nafo kukuru na asa a pitirino nono me nanya nagilit nafe nyinna nani ba. **35** Yene nfillo kilari fe, meng bellin fi, na iba kuru uyenei ba, se ubelle, 'Unan nmariari ulenge na uba dak nanya lisan Cikilare."

14 Uso liyiri namong Asabbath, kube ado nanya kilari nmon udia Nafarsayawa alii imonlii, iwadi ncara me chochot. **2** Kikane nbun me, umon wa duku awa dinin nkonu nmyi adin nniyu mun kang. **3** Yesu tirino anan nyiru nduka nanya Nayahudawa, nin na Farsayawa, "Iyunna ishin nin nit liyiri Nasabbath, sa babu?" **4** Inung so tiik. Ame Yesu minghe a fiyaghe, a woro caang. **5** Ame woro nani, "Ghari nanya mine ule na adinin gono sa finna na adio nanya nrijiya nwui Nasabbath na aba du dedei adi natun ba?" **6** Na inung wa yinin ukauwu ghe nite imone ba. **7** Kubi na Yesu wa yene alenge na ina yicila nani asa ifere niti lisosin ngongong, abelle tinan tigoldo aworo nani, **8** "Kubi na iyicilati uduu kiti nbuki nilugma, nauwa so kiti nse ngongan ba, bara sa umon duku na ina yicila ghe na akatinti nin ngongong. **9** Asa unite nin fe vat ndah, iba woru fi, 'Naci unit ule kitife,' nin ncing uba kpulu idi so kiti kibene. **10** Asa iyicilafi cang idi so kiti kibene, kube na ulle na ana cila yicilafi ndaa, aba bellin fe, 'Udon nigh dah kiti kidya.' Uba se ngongan kiti nale vat na isosin nan fi. **11** Bara vat nlenge na atoltuno liti me iba ghattingh, ame ulenge na aghantina liti me iba toltingh." **12** Yesu tutun woro nnit une na ana yicila ghe, "Kubi na ushiniya ubuki sa imonli, na uwa yicila adondon fe, likura fe, sa anan nimon nacara kupo fe, inung ba kuru iyicila fi, ikpilin in nifi na ubase uduk ba. **13** Asa ubasu ubuki yicila akimon, agurgu aturri nin naduu ana salin nyenju kiti, **14** uba se nmari, bara na iwasa ikpilla inafi ba, bara uba se uduk liyirin nfitu nanit alau." **15** Umong na asosin kutebule nin Yesu, lanza ile imone, aworo ghe, "Unan nmariari ulenge na aba su kileo nanya kipin tigoo Kutelle!" **16** Ame Yesu woro ghe,

"Umon unit wa dinin nbuki udia, ayicila anit gbardang. **17** Na imonli nyini, ayicila anan katuwa kilari me, ato nani ido idi yicila alenge na ana bellin nani, 'Idak, bara ko yang inyini.' **18** Inug vat nafo itere tinu cizina udasu nin kucikusu, unan nbase woro ghe, 'Meng na seru kunen, nba du ndi yene. Na nbase udake ba.' **19** Umong tutun woro, 'Meng na seru inna ibaba ukashi utaun, ndin cinu udu idi gwada inin. Na meng base udake ba.' **20** Umon unit woro ghe, 'Meng nasu ilugma ipese, bara nani na nbase udake ba.' **21** Unan katuwa kilare kpilla ada belle Cikilare ile imone. Ale Cikilare kilare nana nayi, abelle unan katuwa my, 'Caan nanya kagbire dedei nan tibau udanin, nakimon, agurgu, a aduu nan naturi.' **22** Unan katuwa woro, 'Cikilari, ile imon na ubelle nsu inin, har nene kiti duku, sa unit. **23** Cikilare belle unan katuwa me, 'Nuzu udo tibau tididua ukpeshilu nani idak, bara kilari nighe nan kullo. **24** Bara meng nbellin munu, na umon nanya nalele na iwa burun uyicilu nani dudu imonli nighe ba.'" **25** Nene ligozin na nit wa din cin nin ghe, a girtino a woro nani, **26** wase umong ndaa kiti ning na anari uecf mge, unna nye, uwani nye, nwana nye, ni lime nan nishono - ee, umunu ulai me - na a batina usu gono katwa nin ba. **27** vat inle na a yira kuca nkul nye a dufini ba na awa sa asu gono katwa nin ba. **28** Bara ghari nanya mine, ule na a dinin su a kee kilari na aba so a batiza imon ile na aba mulun kewe ayinin sa a nin nimong ile na ama ke kelare mun udu umale anin cizin ba? **29** Ana nani ba, a wa cizin lituine na a mala ba, vat nle na a yene a ba sisughe, **30** a beling ule unite na cizin ukee kilari na amala ba. **31** Sa uyapin agomari, na ama du likum nin mung ugo, na aba so a seru ashawara sa ama yinnu likume nin na nit amoikure wase uleli ugowe nda nin na nit amoikutaba? **32** Andi na nani ba, aleli anang likume nwadi piit, a taa umong adi foo acara bara iso mang. **33** Bara nanere, vat nanya mine andi na usuna ile imong na udumung ba na uwa sa usoo unam masun iyunna ning ba. **34** Nto caun, bara na misali mamas, mi ba kuru me lawa ntwe tutungha? **35** Na mima yitu nin katwa tutung ba, I ma gutunu mining. Ule na adi nin na tuf na a lanza, na a lanza.

15 Vat nanang sesun gandu nan gisin nanan kulapi wa dasu kitin yesu idin lanzughe. **2** Afarsayawa nan nanang niyerte wa din gbulu idin belu natimene, "unit ulele din sesu aman kulapi amini din nlili nanghenu." **3** Yesu benle nani tinankuguldo, **4** "Ghari nanya mine, a wadi nin nakam akut likure ada dira kurum naye na aba sunu akut kutir nin kutir a doo mpiziru kurume nanya kushue se ase kuninba? **5** A wanin se kuning, na ama ti kunin nabandang a su ayi aboo ba. **6** A wa saa kilari, a yicila adondon nan nanan kupoo mye, abelin nani, "Bunoni liburu liboo, bara nan nse Kukam nighe na kuna wulu." **7** Nbelin munu au nanere, liburu liboo ba yitu kitene kani bara unan kulapi warum ule na a suna kulapi mye, akatin anit akut kutir nin kutir ale na idi nanya kulapi mene. **8** Sa u yeme uwaniari na adi nin

nikubu likure, firum wa wulughe, na aba ti ula limoo a kuu kutyye a piziru sey a see fi nin ba? 9 A wa see, a yicila adondong nin naman kupoo mye a benle nani "buno ni liburi liboo bara nam see fikubunighe na fina wulu." 10 Nanere, mbelen minu, liburi liboo ba yitu nbun nnono kadura Kutelle uwarum nwa sun kulapi mye." 11 Yesu moro, "Umong unit wadi nin nano niba, ubene nanya myene woron ncife, 12 'Ucif, nai unang ugadue,' a koso nani utamani mye vat. 13 Ma itaa ayiri ba, ubene fita udun kan kipen piit, adi wultun vat imong ile na iwa nighe nan nadondong a hem. 14 Na amala uwultune vat, kukpong kudindya deu nanyan mgene, anin cizina upiziru nimonli. 15 Ado adi piziru katwa kitin kon kunang myenne, a naghe katwa libya na ledu. 16 Aso nin nayaboo adin lii nimonli naledu bara na umong naghe imonli ba. 17 Bara nani na kibinaiye nsa kidomomye, aworo, 'Acin ncef nighe amashinnari din lii imonli igituzuna, mmile da sosin kikane kukpon ba molilia! 18 Mba sunu kikane ndo kitin ncif ning, nning belinghe, "Ucif, nta kulapi nnang kitene, nin kiti fe. 19 Na mbatin iyicilai usaun fe ba; tai nafo nkong kucin fe." 20 Usaun ubene nya udu kitin ncife, na awa doo piit, ucife yeneghe, anin lanzan nkunekune me, a taa ucum, adi gbindiringhe a luluu kukpan nuu me. 21 Usaune woroghe, 'Ucif, nta kulapi kitene kani nin bun fe. Na mbatin i yicilai usaun fe ba.' 22 Ucife woro na cinme, 'Daan nin nimoon icine, i shoonghe, i tighe ficancan, nin na kpatok nabunu me. 23 Daan ning fina fi gbondilong ida boo fining. Na ti li tisu liburi liboo. 24 Bara na usaunighe wa ku aminim nta luai, A wa wulu aminin saa.' Inin cizina liburi liboo. 25 Usaun ukune wa di di kunen. Na a da susut kilare, alanza tigangang nan na lantung nin nyizinu. 26 Ayicila nkan kucin a tirino iyanghari nse kilare? 27 Kucine woroghe, 'gwana fe nsa ucif fe uni boo fina fidya, bara na asaa ucine.' 28 Ayi nana usaun ukune, a nari upiru kilare ucife nuzu, ada fooghe acara. 29 Bara nani usaun ukune kpana a woron ncife, 'Yene, mbgardang nakus ale na nta nin fi, na insa nanza fi kibinai ba, na usa nayi kagono kayin nboo nan na du nighe ba. 30 bara na usaun fe nsaa, ule na ana di molu imon lisosin nan nawani ahem, umini nabooghe fina fidya.' 31 Ucife woroghe, 'usaun ning, udi ligowe nin me vat ni mon ile na idi inan in fere. 32 Bara nani ucaun ti su ayaboo ti nyizin, bara na gwana fe wa ku, amini nta ulai nene: awa wulu aminin nsa."

16 Yesu kuru a woro nono katwa me, "Umong unan nikurfung wadi nin nang tamani me, ida belinghe unang yeujun ntamanie din nanzu unis. 2 Unan nikurfughe yicila ghe aworoghe, 'I yanghari ndin lanze litife? Daa uda nyii kibatiza nimon ile na nwa nili uyenje bana na fe unit ucineari ba.' 3 Unan yenjughe ntamanie woro letime, 'I yanghari mbati nin litining, I yanghari mba ti, bara na cikilar niqe ma kalu katwa kane nacara nighe? Na indi nin likava mawuzu wuzu ba, tutung indi lanzu incin kufili. 4 In yiru imon ile na mba ti, bara

na lwa kala katwa kane nacara nighe, anit ma sesui ngamine.' 5 Unan yeujun ntamane yicila vat nale na cikilare din durtu nami tire, anin tirino unan burne, 'Imashinari cikilare din durtu fi?' 6 A woro, 'A mudu akut likure nnuf kuca.' Anin waroghe 'Soo mas, kibatiza fe kaa, u nyertin akut ataun.' 7 Unang yeuju ntamane woro mmong, 'I mashinari idin durtufi?' A woro, 'A mudu akut likure nialkama.' A woroghe 'Kibatiza fe kanga yertina akut likure sa aba.' 8 Unan nikurfughe taghe njah bara na awa su katwa me caut ba, bara na nono nyii ulele di nin nabinai nsu nimon icine bara anit mime ba na nafo nonon nkananghe di. (aiōn g165) 9 In belin fi, pizira adondong bara litife nin nimon nyii, bara I wa nyaa ima pirizin fi nanya nilari mi ne. (aiōnios g166) 10 Ule na adi nin yinnu-sa-uyenu nanya nimon baat ade nin yinnu-sa-uyenu nanya ni dya, ule na adi nin salin yinnu-sa-uyenu nanya ni baat na ama yitu nin yinnu-sa-uyenu nanya nimon idya ba. 11 Bara nani, andi na udi nin yinna-sa-uyenu nimoon inyii ba, ghari ba yinnu ninfi nin nimoon kidegene? 12 Nanere, andi na udi nin yinnu-sa-uyenu kitene kuturan mong ba, ghari ma nifi ile na idi infe? 13 Na kucin wasaa amyino an cin nilara naba kubi kurume ba, sa a ma nari umong ati usun mmong, sa a su umong katwa amari usun mmong, na u wasa usu Kutelle licin nin tamani kubi kurume ba." 14 Afarsayawe na i wadi anam su nikurfunghari, I lanza ule ulire vat, itunna nsisu ghe. 15 A woro nani, "Idin suzu kidegen mine niyizi nanitari, bara nani Kutelle yiru nabinai mine. Ileli imon na idin ruu ining idi zemzem nizi Kutelle. 16 Uduka nin nanan liru nin nuu Kutelle wa di, Yohana nin daa. Unuzun koni kubi udu sa ligang, uliru Kutelle idim belun nin, vat nanit din shoo ati nanya ti bau ti bau. 17 Bara nani ukatin nin sauksi nworus kitene kani nin kadas kata nin waru fiyert firum nanyan nliru me ikala sa uti kinuu. 18 Vatin rlenga na akoo uwani me ayira umong adin nozu nin na wani ahem, nanere uwani ule na akoo ules me aminin di yira umong adin nozu nin les uehem. 19 Umong unan nikurfung wa duku na iwa shonghe imoon icine anin din lanzun mmang vat liri nanya ntamani udy. 20 Umong unan kufilli nunnu kibulung me nin nanut kidowo me. 21 A wadin su a li mbubun nimon li na idin disu kuteen, banin nani, ninau nin din lelu anut kidowo me. 22 Usuo inlong liyiri unam kufille kuu anan kadura Kutelle da yiraghe udu abunu Ibrahim. Unam nikurfughe wang kuu ikasaghe. 23 Nanyan nla, adin niu, a fiya iyisi me ayene Ibrahim ku piit nin Liazaru figiri me. (Hadēs g86) 24 A fiya liwai me aworo, 'Ibrahim ucif lanza nkune-kune ning utuu Liazaru ku, a diti liyicin me nanyan myen adak ada tii limila cancam, indin niu namyan nla ulele.' 25 Bara nani Ibrahim woro, 'Gono kubin laife uwa seru imon icine nlaife, Liazaru sere imon inanzang. Bara nani itaghe insheu kibinai kikane, fe tutung uniu. 26 Banin nani kuwu kudya nkese nari bara na alenge na ima kafinu udu kiti fe na iwasa i kafina ba, a na umong wasa a kafina udak kiti bite ba. 27 Unan

nikurfughe woro, 'Ndin foo fi nacara, Ibrahim ucif. U tuughe udun ngan cif nighe. **28** Bara na idi nin nwana inung nataun bara anan wunno nani atuf, bara iwa dak imus kitin niu kaane tutung.' **29** Bara nani Ibrahim woro, 'Idi nin Musa nan nanan liru nin nuu Kutelle; na ilanza nani.' **30** Unan nikurfughe kpana aworo, 'na nanere ba, Ibrahim ucif, bara nani iwase umong ulenge na aba du kitimene nanya nabi, I ma kpiliu nibinai mine.' **31** Bara nani Ibrahim wroghe, 'Andi na ima lanzu Musa ku nan nanan liru nin nuu Kutelle ba, na ima lanzu umong tutung ba sa afita nanya nani.'

17 Yesu woro nono katwa me, "Nanere imong duku na I ma ti nari ti te kulapi, bara nani kash inle na imong ine madak nacaramye! **2** Uma yitughe barabara I terughe kuyazan n nto I tuu ghe nanya kuli kudya, nuuru ati umong nanya nabebene alele atiro. **3** Yenjen ati mime, gwana fe nwa ti kulapi, kpadanghe, a wa yenin, I shawa nin kulapi me. **4** A wa tifi kulapi kuzur nanya liyirine, akuru a da kitife kuzure, abelin 'men intafí kulapi,' doleاري u shawa nin kulapi kune. **5** Nono katwan Yesu wa woro ucef kinari mene, "kpina nari uyenu sa uyenu ku." **6** Cikilare woro, "I wadinin yinu sauyenu nafo fiyip nikan, I ba benlu kuca koone, 'Fita kikane udi soo nanya kuli,' kuma lanzu a nunko lifi. **7** Bara nani ghari nanya mine, na adi nin kucin katwa kunen sa adi libya nakam, na asaa unuzu kunen ubelinghe, 'abelinghe da nenenene ama soo kilai?' **8** Na ama belinghe, 'Kankai imemon nli, anin teru katino me a suyi katwa mmalu kilai. Fe nin le infe?' **9** Na a benle kucine njá ba, bara na asuu lmonile na itaghe ku, a suwa? **10** Nanere anun wang, I wa su vat nimong ile na ita munu nsue, I ma benlu, 'Na arik a cin a cuneari ba. Fi suu imon i le na itanarin suere cas.' **11** Na I wa din libau udu urshalima, a wa din cin magazangazam nsamariyo nin Galili. **12** Na awa piru inkau kagbiri, kikane azuru nin namong anit akuturu. I yisina piit nin ghe. **13** I ghantina ti wuyi me, I din belu, "Yesu, Kumalami, lanza nkunekume bit." **14** Na ayene nani, a woro nani, "Can idi duro a timune kitin nadidya kutii nlira." Na i doo, ise ushinu. **15** Na warum nanya mene yene ashino a kpiliya kidowo a ghartina liwui adin vuu Kutelle. **16** Ada tumuno nabun Yesu, adin godighe ame wadi ku Samariya wari. **17** Yesu kawa, a woro, "Na anun likurera wa shin baa? Ingisin mzakure dey? **18** Na amon duku na iba kpirlu I ruu Kutella ba, maa koo kumarare?" **19** A woro ghe, "Fita ughaa, uyinur sali yenu fe nshino nin fi." **20** Na afarsayawee ntiringhe ubelem nsa kitari tigoo Kutelle, Yesu kawa nani a woro, "Kilari togoo Kutelle na imun nciamari ba. **21** Sa ima woro, 'Yene kikaal!' sa, 'Yene kikan ni!', bara na kilari tigoo Kutelle di nanya mene." **22** Yesu woro nanang katwa me, "Ayiri din cinu na I ba yitu nin su nyenu nlon lirin ngono nit, na ima yenu ba. **23** I ma benlu minu, 'Yeneng, kekanii!' 'Yeneng kikaal!' na iwa doo nyenjwe ba, sa I durtu nani, **24** nafo na nicananghe nwa nuzu na wite

awa manliin, asa mi nuzun ko kuwut udu kitin kune, nanere Gono nnit ba yitu nanya liri me. **25** Bara na ama niyu nimon gbandan nin burne i nin narighe nko kuje. **26** Nafo na uwa di nanyo nayirin Nuhu, nanere tutung ima ti nanya nayirin Gono nnit. **27** I wadin nle, iyitan nso, I suzu ilugma I niza ashono mene nilugma, udu liri lo na Nuhu wa pirum njirgi - men nwure daa mida mulso nani vat. **28** Namere nafo na udi nanya nayirin Lot, I wadin nli iyitan nso, I sese, I lese I bilsa, I key ni lari. **29** Bara nami nanya liri longo na Lot in nuzu nanyan Sodom, atantani nla wa din nnuzu kitine kani uda leo nani vat. **30** Nanere u ma so liri longo na Gono nnit ba dak. **31** Nayan lolire, na I wa yinin ule na adi kitene kutii tolü adi yiru kutura me nanya kilare. Na iwa yinin ule na adi kunen saa kilari ba. **32** Lizinon nin wanin Lot. **33** Vat nle na a din piziru ulai me ama diru unin, bara nani elu na anari ulai me aba se unin. **34** Nbelim minu, nanya kitik kane ida se an waba non kitene nkomi urume. I ba yiru umong, isuun umong. **35** Awani naba ba yitu tiyazung, I ba yiru warum isuun warum. **36** Anit naba ma yitu kuneen, I ba yiru umong isuun umong." **37** I tiringhe, "Nweri cikilar?" Anin woro nani, kika na libi nonku agbulluk ma kiliñu kitee.

18 A benle nani tinan tigoldo intizu nlira, na nibinai mene nwati seeng ba, **2** a benle, "umong unan wucun nliru wadin kan kagbiri, unam wucun nliru une wadi nin fiu Kutelle ba, tutng na adin yenju unit nin titti litiba. **3** Umon uwani wa duku na ules me wa ku nanya kagbiri kane, asu ada kitime kolome liyiri, abenle, 'Buuni anan nayi asirne mpardai.' **4** Kubi kata piit na adinin su a buunghe ba, na I dandauna ba a woro liti me, 'Bara na indin lanzu fui Kutelle sa unit ba, **5** vat nani uwanin salin nles ulele din fizwi kibinai, nma buunghe nwusughe kedegene, bara a wa tii kudirya nin dasu me vat liri.'" **6** Cikilare nin woro, "Lanzan imon ile na unan wucun nlire mbele. **7** Nene na Kutelle ba bulu ale na ana fere nami na idin ku culu uwui nin kitik udu kiti me ba? Na aba ti ayiasheu nin yenuba? **8** Mbeling minu au aba saru nani dedai sa unanzu kubi. Bara nani Gono nit wadak uyi ulele aba se anan yenu-sa-uyenu kuwa?" **9** A kuru abenle tiwankari tone nale na inun din yenju ati mene anit alau wari. Inani din narsi amon anit, **10** "An waba wa doo nanya kutii nlira iba ti nlira - warum wadi Kufarsayawa nin nanbe unan sesun gandu. **11** Kufarsayawe yisina a taa imusin immong inlire nin liti me, 'Kutelle ngode fi bara na meng masin nafo among anit ale na akiriyari. anan salin nlau, anan nuzu nin naulani a buu, sa nafo ule unan sesun ngandue ba. **12** In din su ukotu nayi tiba nanya na yiri kuzoor, in din nizu uzakka vat ni mon ile na in dumun.' **13** Bara nani ame unan sesun ngandue yisina piit, na awa sa a fya iyizi me ayene kitene kanin ba, bara nani a reo figiri me, a woro, 'Kutelle, lanza in kune-kune ning, unam kulapi.' **14** Nbelin minu, unit une wa nyaa udu kilari lau, na nafo unan mba me ba, bara na vat ule na a ghantina liti me, iba tultinghe, ule na a tiltino liti

me ima ghantinghe.” **15** A nite wa din dasughe nin nono nibebene, anan dudo nani, nono katwa me yene, ikpada nani. **16** Yesu yicila nani udak kitime, aworo, ‘Sunam nono nibebene dak kitining, na iwa wantin nani ba, bara na kilari tigoo Kutelle kin nimus nalelere. **17** Kidegene indin belu minu, vat inle na ama seru kilari tigoo Kutelle nafo nono naneba to na ama piru ba.’ **18** Umong unan tigoo tiringhe, aworo, “Ku mallami kucine, iyanghari ma ti inse upirun nlai sa ligang?” (**aiōnios g166**) **19** Yesu wroghe, “Iyangharin ta udin yicwi ucine? Na umong ucine duku ba, ma se Kutelle cas. **20** U yiru uduka - na uma piziru awani ahemba, na uma molu umong ba, na uma su likiri ba, na uma ti kinu litin mong ba, na tikune kitin cife nin nafene.” **21** Unam tigoo we woro, “Vat ile imoone ina malu su an duttu gono kibene.” **22** Na Yesu nlanza nai, a wroghe, “Imun irumari duu fi. Can udi lewu imoon ile na udumun vat ukosu anan sali mun, udak uda dofini, uma nin se kiti lisosin kitene kani.” **23** Na unan nimoon nacare nlanzanani ayi me nana kang, bara na awa di nin nimoon nacara kang. **24** Yesu na ayeneghe, ayin nanghe anin woro, “Uma yity nin njiasi kang unan nimoon nacara piru kilari tigoo Kutelle! **25** Uma katinu nin sheu Kuronkompi piru nanga ligalang nalura nworu unan nimoon nacara piru kilari tigoo Kutelle.” **26** Ale na iwa din lanzae woro, “To ghari ba se utuce?” **27** Yesu kawa aworo, “Imun ile na idin yenju na iwasa itaa ki ti nanit ba iwa sa itaa kiti Kutelle.” **28** Bitrus woro, “Arikin suna vat imon ile na tidi mun ti nani ndofin fi.” **29** Yesu nin woro nani, “Kidegene, mbelin minu na umong duku na a cino kinari, sa uwaniame sa qwana me, sa una nin cif, sa nono, bara kilari tigoo Kutelle, **30** ule na aba se mgbardang nanya nyi ulele ba, nin nyi ule na udin cinu ulai nsali ligang.” (**aiōn g165, aiōnios g166**) **31** Na awa pitirin likure nin naba udu kiti me, a woro nani, “Yenen, ti ma nyiud udu Urshalima, vat nin nimon ile na ina yertin inuzu nanan liru nnuu Kutelle litin Gono nit ima kulu. **32** Bara ima nakpughe nacara na wurmi, ima yasughe, ima tighe a lanza incing, inin tufuzunghe ataf. **33** I wa malu ukpizughe, ima mulughe liri lin tat aba fitu tutung.” **34** Na iyinno vat ni le imone ba, too ti gbulanghe wa nyeshin nani, na iyinno imon ile na a wa belin nani ba. **35** I daa nkang kubi, na Yesu ndaa susut nin Jeriko, umong uduu wa sosin kupoo libau in piziru i filizinghe ikurfung, **36** na a lanza ligozi nanit din cinu, a tirino iyanghari nse? **37** I belinghe Yesu kunan Nazarat ari din cinu ukatu. **38** Bara nan uduuwe fya liwui me, a woro, “Yesu, Gonon Dauda, lanza nkune-kune ning.” **39** A lenge na Iwa din cin nbune kpada uduuwe I wroghe a ti tik. Ana kpina liwuiye ku, “Gonon Dauda, lanza nkune-kune ning.” **40** Yesu yisina daang anin benle nin likara au I dak nin nite kiti me. Na uduuwe nda susut, Yesu tiringhe, **41** “I yanghari udinin suu insufi?” A woro, “Cikilari, in di nin suu in yene kiti.” **42** Yesu wroghe, “Puno iyizi fe, uyinnu-sa uyenu fe nshino nin fi.” **43** Kiteene iyizi me

puuno kidowo, a nin dofinghe, nruu Kutelle. Na iyene nani, anite vat ruu Kutelle.

19 Yesu pera a wa nin din cinu nanyan Jeriko. **2** Umong unit wa duku lisa me Zakka. A mere udiya nanang sesun gandu a wa di nin nikurfung kang. **3** A Wade nin su ayene sa ghari Yesu, bara ligozi nanit na ayinno ba, bara na a wadi kaff. **4** A kata mbun na nite nin cum adi ghana kuca kuppul anan yeneghe, bara na Yesu wa cinu ukatun loli libau we. **5** Na Yesu ndaa kitene, a fya iyizi a wroghe, “Zakke, tolo mas, bara kitomone nmadu ngafe.” **6** A taa mas, a tolo anin sereghé nin nayi aboo. **7** Na anit vat nyene nani, I tunnan ngbondilu, I din duu, “A doo kilarin nlenge na adi nim kulapi.” **8** Zakka yisina a woron Cikilare, “Yene, Cikilare, kuger intamani nighe in ma ni anan diru na kara, sa ina seru umong imong imon in ma kpillu inighe tinas na ina seru.” **9** Yesu wroghe, “Kitimone utucun daa kilari kane, bara na ane wang donon Ibrahim mari. **10** Bara na Gono nit na dak ada piziru a tucu anit alenge na I wulu.” **11** Na I lanza ile imone, a leo ubun ntirwe a benle nani nin nanan tigoldon, barana a wa dak susut nin Urshalima, inung nin ceo nibinae sa kilari tigoo Kutelle ba sa ku bere. **12** A woro nani, “Umong unit wa su ucin udu kipin ki piit anan di seru kilari tigoo me anin nya usa. **13** A yicila acin me likure, a naa nani amoi likure, a woro nani, ‘Can kpilizan a cara mun udu kubin sa nighe.’ **14** Bara nani anan kipen me nari ame I too among a didya udu kiti me, I belinghe, ‘Na ti ma yinnu unit ulele su tigo nati bite na.’ **15** Uso kubi ko na a saa, unuzun seru kilari tigo we, a woro I yicila acin me vat na awa ninani ikurfunghe bara a yinin imashinari I see kitine nikurfunghe bara ukpilizu nacara. **16** Unan burne da ubun me, a woro, ‘Cikilari, ikurfungfe mmara amoi likure tutung.’ **17** Cikilare wroghe, injaa, ‘Gajjiya nin katwa, kucin kucine. Bara na una su uyinu-sa-uyenu nanya nimon icing, uba se kutet likara nigberi likure.’ **18** Unan mba me da, a woro, ‘Ikurfung fe, Cikilari, na maru amoi ataun.’ **19** Cikilare wroghe, ‘Yenje nigbiri nitaun.’ **20** Umong kuru adaa a woro, ‘Cikilari, ikurfung fe ile na in wa ceo inin gegeme nany nimoon, **21** bara na imwa lanza fiu fe, bara na fe dinin kibinai kinanzang. Asu uyira kikanga na uceo ku ba, ukowo ile imon na una bilisu ba.’ **22** Cikilare wroghe, ‘Bara ti gbulang imliru fe nma wucufi mun, fe kucin kibinai ki sirne. Uyiru meng unan kibinai kisine ari, in din pilu imon ile na in ceo ba, nin kezu ni mon ile na mbilsa ba. **23** Iyarin taa na una ceo ikurfung ninghe kikaa na idin cisu ku ba, bara inwa sa imba di seru inin nin nimon kitene?’ **24** Cikilare woro nalenge na iyisin kupoo we, ‘Seren ikurfung, ile na idi kiti me ini ule na di nin likure.’ **25** I wroghe, ‘Cikilari, a di nin namoi likure.’ **26** ‘Inbeling minu, vat ule na adi mun Iba kpingle ku, bara nani ule na asalin mun, I lele na adimun wang ima bulu. **27** Bara nani ale na ina nari na iwa din nin su meng su tigoo kitene mine ba, daan nin ghinu ida molsu nani mbun nighe.’” **28** Na a benle

nani ile imoone, a tuna ncin me, cindu Urshalima. **29** Uso na ada kupoon Baitfaji nin Bethany, litala loo na idin yicu Uzaitun, a too nono katwa me naba, **30** a woro nani, "Can nanya kagbirin mbune I wadin pire, Ima yenu kagono kajaki kanga na isa ghana ku ba, bunksun kanin ida niyi." **31** Wase umong ntirin minu, 'I yarin taa idin bunksun kanin?' I belinghe, 'Cikilari di nin su kanin.'" **32** Ale na I wa tuu nani doo idi se kijakte nafo na Yesu mbele nani. **33** Na I wadin bukwe, unan kanin woro nani, "I warin ta I din burku kijakte?" **34** I woro, "Cikilare de nin nsukanim." **35** I da nin kanin kitin Yesu, I tiza alituk mene kitene kaning, min tarda Yesu ku kitene kaning. **36** Na aghana, I tiza alituk mene kitene libauwe. **37** Na a wa dak susut kikaa na litalan Zaitun ntula ku, vat nono katwa me cizina ulanzun mang I kifo uruu Kutelle nin ti wui ti kang nin nitwa ni didya naa na iyenje, **38** I din belu, "Ubab mariari ugo ule na adaa nanya lisan Cif! Ayiasheu nanya kitene kani, nin ruu kitene ki piit!" **39** Among afarsayawa na i wadi nanya ligozene woroghe, "Ku mallami kpada nono katwa fe." **40** Yesu kawa a woro nani, "Inbelen minu, alele nwa ti tik, atala alele ba kawu." **41** Na Yesu nda kupoo kagbire, a tultino nmizin bara kagbire, **42** a benle, "Mkuru fo iyiru nanya liri lole, anun wang, imon ile na ida minu nin nayi aboo! Bara nani iyeshe imon nizi mine. **43** Bara ayire ma dak natni mine, na anan sali nsu mine ma kye udanga I kilin vat nasare iparda minu. **44** I ma kezu minu utulu kutiin nin nono minue, na ima sunu nlon litala kitene nlon ba, bara na amun wa yinnin ba na Kutelle wa ceu ayi nworu atucu minu." **45** Yesu pira nanya kutii nlira a cizina ukku nale na iwa din lesu nimoon, **46** a din belu nani, "Ina yertin, 'Kilari ninghe ba so kilarin nlira,' bara nani anung ani nkpileya kinin kiso kuwu na kiri." **47** Bara nani Yesu wadin dursuzu nanit nanya kutii nlira, anan yenji kutii nlire nin nanan niyert umunu adidya na nite vat wadi sin su imolughe, **48** bara nani na I see libau nsunani ba, nara na anite vat wadin lanzaughe.

20 I wa diku nlon liri, na YESU wadin dursuzu na nite nanya kutii nlira nin belu nani utiru Kutelle, adidya kutii nlire nang nanan niyerte daa kiti me nan na kukune ntardu nacara alau. **21** Benle ulire, I woroghe, "Benle nari nin liyapin licarari udin su ka katwa we? Sa ghari ule na anafi lo likare?" **23** A kpana a woro nani, "Meng wang ba tirin minu imemong. **24** Belenni ubelen inshintun Yohana, Uwa nuzu kiti Kutelle aria. Sa kiti na nit?" **25** I kpiliza natni mene, I benle, "Ti wa woro, 'kitene kani,' a ba benlu, 'too iyarin taa na iyina yina nin ghe ba?' **26** Tutung ti ma belin 'unuza na nitari,' anite vat ma fil su nari nin natala bara na iyire Yohana wadi unam liru nin nuu Kutelleari." **27** I kawa au na iyiru kite na a nuzuku ba. **28** Yesu woro nani, "Na meng ma belin minu nin liyapin likarari in din su ale addodwe. **29** A taa anite ntun tiwankare, "Umung wa bilisu kunem, anaa among ukewe, anya udu nkankipin a di dandaun ku. **30** Na kubi da atoo kucin me udu kitin nanan kye kunene, au inighe kumat kuce, bara nani anan

kye kunene fooghe, inin kooghe nin na cara akone. **31** A kuru a too nkun kucin me ikuru I fooghe, I naghe incin, inin kooghe nin na cara akone. **32** A kuru a too unan tat ikuru I lanzaghe ukul, inin fillinghe indas. **33** Bara nani Cikilari kunene woro, 'I yanghari mba ti? Na ntoo gononsunighe. Mbuti ima yenu ngongonme.' **34** Bara nani naiyeneghe ncinu, I munu ati I woro, 'Ulelere unan nlirin gadu kunen kune, dan ti molughe, ugadwe nan soo unbit.' **35** I fillinghe mamal kunene, inin mologhe. Iyari unan kunene ma tii nani? **36** Ama dak ada mulsu nani, anin ni amon kunene." Na I lanza, I woro, "Kutelle sauve." **37** Bara nani Yesu yene nani, anin woro, "Iyari ile I yerte din belu? 'Litala loo na anan kye kilare nari, linnere nda so lin tune kilare? **38** Vat nle na a deu kitene litala lile ama putuzu agerager. Bara nani bat ne na litale ndeu liti me lima yarughe." **39** Bara nani anan niyerte nin na didya kutii nlire wa piziru I kifoghe nanya kuni kube, bara na I yino a wasu too tiwankare nati menere. Bara nani I wa lanza feu nanite. **40** I yenjeghe mseen, I too anan gbizunu kipin ita nafo anit alau, inan se ufanu nliru me, bara inan kifoghe inakpa anan natet tigoo ngumna. **41** I tirighe, I benle, "Unan dursusu, ti yiru udin dursuzu ubele dert, na umon din rusuzu fiba, bara nani udin dursuzu kedegene udu libau Kutelle. **42** Udukari kiti bite ti ni Kaisar ku uganu bite sa babu?" **43** Bara nani Yesu yinno kujinjin mene, a woro nani, **44** "Dursuni fikubu, kuyeli nghari, nin lisa du kitene fin nin?" I woro "Un Kaisar." **45** A woro nani, "Naan Kaisar ku imun ile na idi un Kaisar, nin Kutelle imun ile na idi in Kutelle." **46** Anan miyerte nan nadidya kutii nlire na iwa yinin unari ni mon ile na awa belen nbun nanite ba. I lanza umamaki nkawu me na ibenle uliru ba. **47** Na amon Asandukiyawa nda kiti me, ale na I wa woro na uitfun yii duku ba, **48** I tirighe, I benle, "Ku mallami, Musa wa yertin nari a woro, gwana nmung wa kuu nin ulani, na I mara ba, unite yira uwanin gwana me, a maraghe gono ku. **49** Nwana wa duku imun kuzur, unan burne yira urani, a kuu na imaraba, **50** unan mba me wang nanere. **51** Unan tate udu unan zurre nanere na imara ba, **52** na ikala ayeri uwane kuu wang. **53** Lirin fitun yii ama yitu uwani ngha nany mene? Bara na ma suzu ilugma min wane?" **54** Yesu woro nani, "Nono inyii ulele din suzu ilugma, I niza awani. (aiōn g165) **55** Bara nani ale na idumna nani ise iduru useru nanan fitu unuzum kul inin piru ulai sa ligang na idin suzu ilugma sa i nakpa uwani ba. (aiōn g165) **56** Na I ba kuru I kuu tutung ba, bara na isoo nafo nono kadura Kutelle, inun nso nono Kutelle. **57** Bara nani iba feu abe, Musa wang I wa durughe, mbeleng kitene na a wadi kusho kikaa na awa yicila Ucef Kutellen Ibrahim, Kutellen Ishaku, nin Kutellen Yakub. **58** Nene na ame Kutelle nanan nkulari ba ama kun nanan nlaiyari, bara na vat di nin nlai udu kiti me." **59** Among anan niyerte kpana iworu "Ku mallami ukpana caut." **60** Bara nani ikuru I tirighe imemon turtung ba. **61** Yesu woro nani, "I yizieri I din belu au Kristi gono Daudari? **62** Bara na

Dauda litime wa belen nanya niyert in Zabura, Ucife wa woro Ucif nighe, 'Soo incara ulime ning, **43** sai dai nta anan narife kitin cisu na bunu fe.' **44** Nanere Dauda yicila Kristiku 'Ucif' a suu usaun Dauda nene?" **45** Natuf nanit vat a woro nono kadura me, **46** "Sun insen nin nanang niyert, ale na idinin su I cinu nanya nalutuk ajangaran, nin su nilip icine nanya tikasau, nin niti lisosin nididya nanya natii nlira, nin niti nididya niti tibuki. **47** Ikuru idin nanzu ninari nawani ale na ales mene nakuzu, nin nlira mijakaka kirusuzo. Alele maseru ukul udindya."

21 Yesu fiya iyizi ayene kitene kani anin yene anan nikurfunghe din nizun usadaka mine nanya kukuzenghe. **2** A yene umon uwani na ulese wa ku adin ti nikubu iba nanya kukuzunghe. **3** Anin woro, "Kidegene mbelen minu, ule uwanin derun lese inta vat a kata anit ane. **4** Vat mene wani nanya nigbarden ile na idimun. Bara nani ule uwanin salin lese, wani nanya likimun me, vat nikurfun mere a wanutun. **5** Nafo na amon waliru kutii nlira, nafo na ma kye nin natala acine nin sadaka, a woro, **6** "Bara ile imune na idin yenju, ayiri ba dak na ima sunu nlon litala kitene nlong na ima sali sa uturne ba." **7** Bara nani itiringhe, I woro, "Kumallami, nin shiyari ile imone ba ti?" **8** Yesu kawa, "Yenjen umon wada rusuzu minu Bara anit gbardan ba dak nin lisa ning, I din belu, 'Mere ame,' 'Kuben ndaa susut.' Na i wa dufin nani ba. **9** I wa lanza ubelen likum nin fizu nayi, na I wa lanza fiu ba, bara na ile imone ma dak nin burne, nara nani na liganghe nsa da ba." **10** Akuru a woro nani, "Nmgiin ma su likum nin umong nmgiin, kipin tigoo nin kan kipin tigoo. **11** Kutyene ma zullunu kang, nin nite gbardan kukpan ma yitu nin njase tekanu tididya. Adadu fiyu ma yitu nin nalap adidya kitene kani. **12** Bara nani makin ile imoone vat, ima ti minu acara iti minu ayiasirne, ima du nin ghinu nanya ni larin nlira niilari licin, I ma du nin ghinu ubun tigoo nin nbun na gumna bara lisa ning. **13** Uba soo kube na iba belu imoon icine ile na Kutelle nsuu minu. **14** Bara nani keleng nibinai mine na ima kesuzu ati mine udu kuni kube ba. **15** Bara na nba ni minu tigbulan nin kujinjin, na vat anan nari mine wasa ita mayardan ku sa I kiplina umon uleru ba. **16** Bara nani acef, nwana, adondon nin nakura ma nakpu minu, ima ti among mine ikuzu. **17** Ima nari minu bara lisa ning. **18** Bara nani na liti titi mine lirum ma wulu ba. **19** Nenyen nteru nibinai mine I ba se imon kitene tilai mine. **20** I wa yene ikilino Urshalima nin nasoja, yinnong unanzwe nda susut. **21** Na ale na idin Yahudiya cum udu kitene natala, ale na idi nanya kipine kitik nuzu, na I wa yining a le na idi tikauye piru ba. **22** Bara na ale ayire an tunjuari, bara vat ni lee imon na ma yertin kulo. **23** Kash nawani ale na idin nin naburi kumat nin nalee na idin mazinu nono nanya na yiri ane! Bara na ijasi idya ma yitu nmagine, niin tinana nayi udu anite. **24** Imanin mulsu nani nin kusangalima ima soo alin nanyan nmogene vat, awurumi ma patilu Urshalima udu kubin kulu na wurmi. **25** Kulap ma

yitun nwui, nanyan mpoi, nin nanya niyinin, nin kitene nyii, nin puyu nati nmgen, nany nlazu fiyu ngurzunu na rawa adidya nin fune. **26** Anit ma kuzu ifiliza bara fuyu inca nimon ile na idin cinu kitene nyii. Bara na likara kitene kani ma zulunu. **27** I ba nin yenu Gono nnit din cinu nanya na wut nin likara nin zazu udya. **28** Bara nani ile imoone nwa cizin, fitan iyisin, inin ghantin ati mine, bara na utucu mine nda duru susut." **29** Yesu benle nani tiwankari, "Yenen kuca kupul nin nace vat, **30** I wa yene kuca kupul ngutuna afa apese din tilu I yino bara ate mine au kubi kusik nda susut. **31** Nanere, I wa yene ile imoone din dasu, yinong au kipin tigoo Kutelle nda susut. **32** Kidegene, mbelinminu, na ko kuje a katu ba, se imoon ilelee nkulo vat. **33** Kitene kane nin nmgen ma katu vat, bara nani na ligbulan lirum nanya nlirunighe ma katu ba. **34** Bara nani, dinjan atuf nati mine, bara na nibinai mine wati getek nin na dadu ananzang, inyeu mso na dadu ahem, nin kpilizun nliru nyii, bara na lere wada muu minu, **35** nafo libarda, bara na lima dak liti na nit vat nanan nlai na idi nanya inyii ulele. **36** Bara nani, Punon iyizi vat kubi idin tizun nlira bara inan se agan kang inan cuo ile imoone na ima dak, inin yisin mbun Gono nit." **37** Kubi ko na awadin dusuzu nanya kutii nlira nin kitwik a nuzu udas, anin moro kiten nlon litala na idin yicu litalan Zaitun. **38** Anite vat da nin koi dindin inan lanzaghe nanya kutii nlira.

22 Nene ubukin burodin salin nimon infizwe da susut, ule na idin yecu kata natibite. **2** Adidya kutiin nliara nan nanang niyert soo ikpilza na ima kifu Yesu ku imulughe, bara na iwadin nlanzu fiu na nite. **3** Shetan pira nanya Yahuda Iskariyot, owarum nanya likure nin naba me. **4** Yahuda du idi kpilza nang na didya kutii nlira nang nanan niyert na ma nakpu Yesu ku nacara mene. **5** I lanza nmang, inin yina imanighe ikurfung. **6** Ayina, a nin din piziru nimon baat na ama tii ananakpaghe anit wa yinin. **7** Lirin nborodi sa imon fitize da, na uso doleari inakpa kukam nhaday. **8** Yesu too Bitrus nin Yohana ku, a benle "Can idi kanja nari imonlin kalu nati bite, bara tinan lau ining." **9** I tiringhe, "Inweri udin nin sun woro ti di su lakanjwe ku?" **10** Akawa nani, "I wa piru nanya kipine, umon na a yauna ka suu nmyen ma zuru minu, dufinonghe udu kilari kaa na apira nanye. **11** I benle Cikilari kilare, 'Kumallami benle nari, "Kutii na mare dinweri, inweri nba lii imonlin kahu nate nwre nin nono katwa ninghe?'" **12** A ma duru minu kuti ko na I malu kyelu kudya. Kun kitene, kanjan imonle kikane." **13** I do, I di se vat nmoonghe na abenle nani. Inin kele kiti keleuwa. **14** Na kube ndaa, a so nan nono katwa me. **15** A nin woro nani, "Indi nin su nwadi inmalu nlii imonlui ilele nanghinu uworu min niyu. **16** Bara nan belin minu, na inma kuru nlii nan ghinu tutun ba, saidai ikulu nanya kilari tigoo Kutelle." **17** Yesu nin yira ukoop, na ata ugodiya, a woro, "Seren I kosu nati mine. **18** Bara nan mbelin minu, na mba kuru nsumo ko kumati kuce kune tutun ba, se kipin tigoo Kutelle ndaa." **19** A

nin yira uborodi, na ana ugodiya ku, afucu unin, anin naa nani, abenle, "Kidowa nunghere kane kaa na nna ni bara anung. Sun nene I lizizin nin me." 20 A kuru ayira ukoope nafo na ani taa na imala kileuve, abenle, "Ule ukoope likamali nirghari lipese nanga nmii ning, mo na wa gutun bara anung. 21 Bara nani yenjen. Ule na alewei adi logowe nin me keetebur kone. 22 Bara na Gono nit ma nyeu nafo na ina belin. Bara nani kash nleli unite na amere ina lewughe nacara me!" 23 I nin cizina utiru natu mene, nghari nanga mene ma su lidungu lone. 24 Kubung nin fita nanya mene mpeziru ghani ba so udiya nanya mene. 25 A woro nani, "Ago na wurme dinin nan cinilare mene, ale na itti nin natek licara udin yicu nani anan tigoo in ruu. 26 Bara nani na uma so nani nin ghinu ba, nmaimako nani, na ule na amere udiyawе nanya mine kpilin aso nafo kagono kabene. Na ule na amene idin cisughe iyizi kpilin aso kulin mene. 27 Ghari udiyewe, ule na a sosin kitene kutebure sa ule na asu kucin? Na ule na asosin kitene kutibure re ba? Nin nani ndi nanya mene nafo kucin. 28 Bara nani anughere na I wadi nin me nanya ndumunu ning. 29 Mnani minu kipin tigoo, nafo na ucenighe na mo nyii kipin tigowe, 30 I nan leu iso kutabur nighe nanya kipin tigoo nighe. Inin so kutet in wucu tilem likure nin tiban Israila. 31 Simon, Simon, yino, Shetan di nin su akifo fi, anan cecile fi nafo ualkama. 32 Bara nani meng mma tifi nlira, bara uyenu nsalin yenu wa dire. Uwadi umalu gitirinu kimal tutung, ta nwana fine likara." 33 Bitrus wroghe, "Ucef, mang ba du ningfi kilari licin nin nkule." 34 Yesu kawaghe, "Inbelinfi, Bitrus, na ku kuluke ma culsinu ti tat ba, uma benlu na uyiri ba." 35 Yesu woro nani, "Na awa tuminu sa lijip, nkatizu ni moon, sa akpatak, I wa dira imemoona?" Inin kawa, "Na ti wan dira ba." 36 Anin woro nani, "Bara nani nene, ule na adinin lijip, na a kala linin, tutung nin nkaa ntizu nimoon. Ule na a sali nin kusangali na a leueu kulutukme adi seru kurum. 37 Bara nan beleng minu, I mon ile na ina yertin litinighe ima kulu gbas, 'I yeneghe nafo unan salin duka.' Bara nani ile iman na iwa beling litinighe din kulusu." 38 Inin woro, "Ucef, yene! Asangali aba ale." Anin woro nani, "A batina." 39 Na ileu imari, Yesu nga, nafo na amene udi litalan Nzaitu, nono katwa mge nin dofinghe. 40 Ma iduru, aworo nani, "taan nlira iwa piru nayan njaraba." 41 A cacana kupuu mene nafo utuu litala, anin tumuro nin nalung ataa nlira. 42 A benle, "Ucef, wase y yina, kala ukoop ulele litining, min nani na uwa dofin kibinai ning ba, na kin fere so." 43 Unan kadura Kutelle nin daa unuzu kitene kani, ta taghe likara. 44 Na awaadain niyu, a kpina nlira ku, tinuntu me tantizo kang nafo nmyii na ngutuna kuteen. 45 Na afita unuzun nlira, adaa kitin nono katura me, ada se nani idin moro bara nibinai nisirne mene, 46 anin tirino nani, "Inyarin taa idin moro? Fitau iti nlira, bara I wa piru ticankira." 47 Na awa din nlira, iyene, ligozin na nite ndaa, ligowe nin Yahuda, uwarum nanya likure nin nabe, a dewu nbune. Ada kupoone Yesu anan taghe usumba, 48

bara nani Yesu wroghe, "Yahuda uma lewu Gano nit nin sumbaa?" 49 Na ale na I wa killinghe nyene nani, I woro, "Cikilari, ti kewu umong nin kusangalia?" 50 Umong nanya mene kewe kucin ndiya nang yenju kutii nlire, kutuf, ncara ulime a nin werne kunin. 51 Yesu woro, "Naneli mbatina," a nin dudo kutufe, ku shino. 52 Yesu woro udiya nnan yenju kutii nlire, anan ncaa kutiin nlire, nin nadidiya ntardu nacara kutii nlira na iwa dak kiti me nin mayardam, "Idaa nafo anang kifun kiria nin nasangali nan tiyupa?" 53 Na uwadi nan ghinu nanya kutii nlire vat lire, na umong myene nakpa ucara liti nighe ba bara nenere kubi myene, nin likara nsirti." 54 Na I kifoghe, I yaa nin ghe, I duu ninghe kilari ndya kutii nlire. Bara nani Bitrus difino nani piit. 55 Na I suso ula nanya kudarwe inin so ligowe idin lanzwe, Bitrus soo nanya myene. 56 Nkan kabera kucin yeneghe a sosin nkanang nlee, ayene iyizemye anin woro, "Ule unite nyita ligowe nanghe." 57 Bara nani Bitrus ta mayardan ku, aworo, "Uwani nan yirughe ba." 58 Na idandouna ba, umong kuru ada yeneghe, a woro, "Fe wang di nan ghinu." Bara nani Bitrus woro, "Unit, na meyari ba." 59 Na ita kubiri kubi umong unit kuru ada woro, "Kedegene unit ulelen yita nin ghe, bara ane kunan Galiliari." 60 Bara nani Bitrus woro, "Unit nang yiru imon ile na udin belu ba." Na aduu inlire kukulok kolsuno. 61 Na a kpilia umuro me, Cikilare yene Bitrus ku, Bitrus nin lizino imon ile na Cikilare nni belinghe, na aworoghe, "Na kukulok ma kulsinu titat ba uma woro na uyirwui ba." 62 Na a nuzu udas, Bitrus gila kang. 63 Anite na iwa din caan Yesu su ghe liyong inin fooghe. 64 Na ituswughe iyizi, itininghe i woro, "Su anabci, ghari ulenge na areofii?" 65 I bele imon gbardang litin Yesu, izogozo ghe. 66 Na kitin shanta, a kukune na nite da pitiruno ligowe. Umunu adidya na priest nin na nan ni nyerte. I pira nin ghe kudaru nwuchun liru, 67 iworo, "Andi fere Kriste, belle nari." Ama a woro nana, "Asa nbelling minu, na ima yinnu ba, 68 asa meng tirin minu, na ima kawu ba. 69 Ama ucizunu nene udu ubun, Gono nit ma so ncara uline unlakara Kutelle." 70 Vat mine woro, "Ani fera Gono Kutelle?" Yesu woro nani, "Anughere nworo mere." 71 I woro, "Iyaghari nta tidu nin su nnan ba? Bara arik nin nati bite nlanza nnu me."

23 Vat lipitin mine fita, ida nin Yesu nbun Bilatus. 2 I tunna nvuruzughe nliru, I woro, "Ti se unit ulele adin nanzu nmyin bite, a wantina anit uni in Kaisar ku ugandu, a din belu ame litine Kristiari, Ugo." 3 Bilatus tiringhe, a woro, "Fere Ugo na Yahudawa?" Yesu kawa ghe a woro, "Fere nbelle nani." 4 Bilatus woro na didya na prieste nin lipitin nanit. "Na nse unit ulele nin taanu ba." 5 Amma ileo ubun nin sho nati, i woro, "Adin rusuzu anit, adin dursuzu anit nan nyan Yahudiya vat, ucizunun Galili uda duru kikane." 6 Na Bilatus nlanza nani, a tirino sa unite kunan Galiliari. 7 Na ayinno adi nmyin tigon Hirudus ari, a turung Yesu ku udu kitin Hirudus, ama litine wang wadin Urshalima nayiri ane. 8 Na Hirudus

in yene Yesu ku, ayi poo ghe, bara na dandauna nin su nworu a yeneghe. Ana lanza ubeleng me amini din piziru ayeneghe asu imon izikiki. **9** Hirudus tirino Yesu ku uliru gbardang, amma na Yesu nkawa ghe imon ba. **10** Adidya na priest nin na nan ninyerte fita, nin tinana nayi nvuruzughe nliru. **11** Hirudus nin nasoja me zognzo ghe, I kuru isu ghe liyong, inin shonghe imon icine, inin kurtuno Yesu ku udu kitin Bilatus. **12** Hirudus nin Bilatus waso adondon nati lilone (amma iwa tu iyita anan nivira nati). **13** Bilatus tunna ayicila udya na priest, nin nagoo a ligozzi nanite kiti kirum, **14** a woro nani, "Ida nayi unit ulele nafo unit ulenge na adin cinu nin nait nanzang, yeneng, meng, nbun minere ntiroghe uliru, na nse ghe nin kulapi kitene nile imon na idi uvuruzughe mun ba. **15** Baba, sa ame Hirudus wang, a kurtunghe udak kiti bite, yeneng, na asu imong imon ilenge na iduru nworu aku ba. **16** Bara nani mma tighe aneo, nsunghe." **17** Amma uwa so Bilatus ju gbas a nutun a Yahudawe ku kucin kurum kilari licin kubin idi. **18** Vat mine jartiza kang, I woro, "Caan nin nit ulele, I nutun nari Barabas ku!" **19** Barabas unitari wadi ulenge na iwa ceo ghe licin kitene kulapi nsali dortu nliru tigo kipine nin katwa likiri. **20** Bilatus kuru asu nani uliru tutung, nin su nworu a sun Yesu ku. **21** Ijaritiza I woro, "Na ikotinghe kuca, na ikotinghe kuca." **22** A woro nani tutung untat, "Iyanghari, kuyapin kulapiari unit ulele nati? Na meng see ghe nin kulapi kongo na batin ushara nkul liti me ba. Bara nani, asa nkpirzoghe mma sunghe." **23** Amma ileo ubun njartiza kang, npiru nworu ikotinghe kucha. Tiwui mine ta Bilatus yinna. **24** Bilatus yinna nani nin kuculu mine. **25** A nutuno ulenge na inung tirino nworu inutun ule na ina ceo kilari licin kitene in fizu nay nanit a umolsu nanit. Amma ana nani Yesu ku nafo usu nibinai mine. **26** Na inya ninghe, ikifo umong Simon unit Nkirawani, awa nuzun nan nya ntene, itina ghe kuca ndi kotunue, a dortsu Yesu ku. **27** Ligozi nanit gbardang, nin nawani ale na iwa di tiyommie wa din dortu ghe. **28** A gbitirno kiti mine, Yesu woro, "Nishonon Urshalima, na iwa gilu meng ku ba, ama gilan atimine nin nono mine. **29** Amma yeneng, ayire din cinu na ima woru, 'Anan koliali awani are, nin naburi ale na ina maru ba, nin na yazin ale na amazina ba.' **30** Ima cizunu ubelu na kup, 'Dio nat bite,' a apara, 'Kiro nari.' **31** Iwa su ile imone a kuce dutu kushiti, Iyaghari ma se ku wa malu kotu?" **32** Iwa yiru among anit naba anan likara linanzang idi molu ligowe ninghe. **33** Na iwa dak kiti kanga na idin yicu akankan nati, kitenera iwa kotunghe kucaa ligowe nin nanan likara linanzang, unit urum ncara uline a unan be ncara ngule me. **34** Yesu woro, "Ucif, wesse nani alapi mine, bara na iyiru imon ile na idin sue ba." I tunna idinja timo, I koso imon me. **35** Anite yissina in yenju ghe a imung ago mina yita nsughe liyong, idin su, "Ana tucu among. Na atuca litine, andi amere Kristi Kutelle, unan feruwe." **36** Inung anan likum wang sughe liyong, ida kupo me, ina ghe nmyen migbalala, **37** idin belu, "Andi fere uga na Yahudawe, tucu litife." **38** I wa

su imong inyerte ibana kitene litine, "ULELERE UGO NA YAHUDAWA." **39** Unit urum nan nya na nan likara linanzanghe na iwa kotunghe kuce, belinghe lifai, a woro, "Na fere Kristeba? Tucu litife umunu arik ku." **40** Ame unan be kawa, a kwada ghe a woro, "Na udin lanzu fiu Kutelle ba, bara na ushara fe di urume nin ghe?" **41** Kiti bite udi dert, arik din seru nduk katwa bitari. Na unit ulele na su imonmong inanzang ba." **42** A kpinaku, a woro, "Yesu, lizino nin mi asa upira kipin tigo fe." **43** Yesu wroghe, "Kidegenere nbelin fi, uma yitu nin mi kipin tigo nighe." **44** Kube da susut nin nikoro kutocin, nsirti turusu kutyine vat uduru ikoro kutir **45** na nkanang nwii nmala. Kusakala kutyi nlira jarta kyitik kitene utolu kadas. **46** Yesu jarta nin liwui kang ayila, a woro "Ucif, nan nya nacara fere nnakpa ulai ning." Na a belle nani, aki. **47** Na udya na nan likum akalt likure in yene imon ile isu, azazina Kutelle, a woro, "Kidegenere, ulele unan katwa kacineari nadi." **48** Na vat ligozie na iwa dak ida ti iyizi nba nimon ile na isu yene imon ile na ise, ikpilla idin fo igiri. **49** Vat na nan yiru me, nin na wani ale na ina dofin ghe unuzun Galili, yissina pit, idin yenju ni leli imone. **50** Umong unit wa diku unan lissan Yusufu, nan nya na nan kpiluzu, unit ugegemie nin katwa kacine **51** (na awa yinin nin kpiluzue nin lidu longo na isu ba), unit in Arimathiya, nkan kipin na Yahudawa, ulenge na awa di nca kipin tigoo Kutelle. **52** Unit une do kitin Bilatus, tirino kidowon Yesu. **53** A toltono kinin, a jinkpilo nin malties ulau, adi nonko nan nya kissek na ina sarsu nan nya kutala, kikanga na isa nonko umong ku ba. **54** Awue nshirari wadi, Assabath wa dak susut npiru. **55** Awane na iwa dak nanghe unuzun Galili, dofino kidung, iyene kissekke iyene imusun nonkue kidowe non. **56** I kpilla, ida shirya nnuf kunya min tintu. Lirin Nasabbath ishino nafo ubellin duke.

24 Lirilin lizunu nayiri kuzor nin kwui dinding, ida kiti kissekke, ida nin nuffe na ishirya. **2** Ise iturno litala ntursu kissekke. **3** I pira nan nya, ama na iyene kidowo Ncikilari Yesu ba. **4** Ita buu nan nya nkphilizu mine kitene ni leli imone, I tunna, anit naba yissina kupo mine nin nimon ibo in baltu. **5** Na awane tiu nkifo nani I tunnu atti mine kutyin, I woro na wane, "Iyiziari idin piziru nnan lai nan nya na nan kue? **6** Na adi kikane ba, ama a fila! Lizinon ulirue na awa belu minu adutun Galili, **7** asa a woro Gono nnit uma nakpu ghe nacara na nan nalapi gbas inan kotunghe kucar lirin lin tatte a fita tutung." **8** Awane lizino iliru me, **9** ikpilla unuzu kissekke I belle ngissin kuzakure ubeleng ni leli imone vat umunu ngissin nanite. **10** Maryamu Magdaliya, Yuwana, nin Maryamu unan Yakubu, a ngissin na wane na iwa di ligowe di belin nono katwae ile imone. **11** Ka kadura so nono katwa we nafo uliru uehm, na iyinna nin liru na wane ba. **12** Vat nani Bitrus fita, nin cum a do kiti kissekke, a tumuno adin yenju nan nye, ayene kumalti kubowe non likot. Bitrus nya ado ngame, adin kpilizu kitene nimon ile na ise. **13** Anit naba nan nya mine wa

din cin libo ucin du kagbiri Imwasu. Kanga na npite wa durun timel akut kutocin unuzun Urshalima. **14** I wa din belu nbeleng nimon ile na ina se. **15** I wa din lirue icin cine a iyita ntiru nati mine ligowe Yesu da duru nani a tunna ncine nanghinu. **16** Amma iyizi mine wa turdun na iyininghe ba. **17** Yesu woro nani, “Iyaghari idin belue nabe icin cina?” Iyissina kitene nin tecu timuro. **18** Unit urum mine, unan lissan, Kilyobas, kawa ghe, “Fere cas in Urshalima ulenge na nyiru imon ilenge na ina se nayiri alele ba?” **19** Yesu woro nani, “Iyeme imon?” Ikawa ghe, “Imon nbeleng Yesu Nnazareth, na awa di unan liru nin nuu Kutelle, awa di nin likara katwa a uliru nbun Kutelle a anit. **20** Na udya na prieste nin na go na iwa nakpa ghe aso nca nkul I kotunghe kuca aku. **21** Ti wa cisso ayi nworu amere ma tucu anan Israila. Nanere, kinal ni lele vat, kitimone lin tat na ile imone na se. **22** Nani tutung, among awani nan nya bite nna nari tissina, ini do kissekke nin kwui dinding. **23** Na iyene kidowo me ba, inani kpilla, ina ni nworo imin ta amoron wui nono kadura Kutelle nworo nani adi nin lai. **24** Among anit na idi ligowe nan ghiruk ndo kiti kissekke, ina nin se kinin nafo ubellu na wane. Amma na iyene ghe ba.” **25** Yesu woro nani, “Anung na nilime ni lalang idi shankalong in yinnu nin vat nimon unan liru nin nuu Kutelle na bellin! **26** Udi gbas nworu Kristi nco nan nya nile imone, a piru nan nyan ngongong me?” **27** Ucizunu kitin Musa udu anan liru nin nuu Kutelle vat, Yesu wa belin nani imon ile na idi litine nan nya nliru ntucue. **28** Na ida susut nin kagbire, na iwa cinu ucin due, Yesu ta nofo ama katu ulsun. **29** I masa ghe nworu, “Aso nanghinu, bara kuleleng wadi ku mal dak, kiti cizna usirui.” Yesu pira a so nan ghinu. **30** Iwa se nani, na awa so nanghinu ima li imonli, ayauna ufungale, ata nkoli ku, a pucco unin, a na nani unin. **31** Iyizi mine tunna ipuno, inin yininghe, atunna a wulu niyizi mine. **32** Itunna nbelu nati mine, “Na nibinai bite npya nan nya bite ba, kube na tini cina ninghe libowe, na ani bele nari uliru ntueue?” **33** Iwa tunun ifita nan nya kube, I kpilla udu Urshalima. Idi se kuzakure nzuro ligowe, nan na lenge na Iwa di nanghinu, **34** I waro, “Kidigenere, Cikilare na fita, aminni na durso litina kitin Simon.” **35** Inung tunna I belle imon ile na ise libowe, nin nimusun dursue na ani pucco nani ufungule. **36** Na iwadi nbelu nileli imone, Yesu da ada yissina kyitik mine, a waro nani, “Lissosin limang sa nanghinu.” **37** Iwa ketize fiu kifo nani, iyenje nafo inung yene mmoli. **38** Yesu waro nani, “Iyaghari nta nibinai mine nfita? Iyaghari nta matiru tiru din fitiyu nibinai mine? **39** Yeneng acara nighe nin nabune, mere nin liti nighe. Dudoj uyene. Bara na mmoli di nin kidowo nin naku ba, nafo na iyene men dimun.” **40** Na awa belin nani, a durso nani acara me nin nabunue. **41** A I dutu nan nyan salin yinnu a liburi libo, a ukpiliza, Yesu waro nani, “I di nin nimomong nlia?” **42** Inaghe kugir fibo nwui. **43** Yesu sere fining, a leo finin nbun mine. **44** A waro nani, “Kube na nwa di nanghinu, nwa waro minu

nenge vat nimon ile na ina nyertin liti nighe nan nya ndukan Musa nin na nan liru nin nuu Kutelle a Uzabura vat ma kulu gbas.” **45** A tunna apuno nibinai mine, inan yinno ulirun ntucue. **46** A waro nani, “Tutung ina nyertin nworo Kriste ba niu, anin fita tutung nan nyan ku lirin lin tat. **47** Uwazi nsumu nalapi nin shawu nin kulapi isu unin nan nya ligang in yie vat, icizin in Urshalima. **48** Anung iyizi nbari ni lenge imone. **49** Yeneng, mma tu nin ciu mnwu ncifnighe nati mine. Amma cican nan nya kipine, sei ikulo minu nin likara unuzu kitine kani.” **50** Yesu tunna na nuzu nan ghinu udu susut nin Baithanya. A ghantina acara me, ata nani nkoli. **51** Uwa se nani, kube na awa di nan nya nti nani nkolie, asuna nani iyira ghe ughanu udu kitene Kutella. **52** Isu ghe usajada, inin kpilla udu Urshalima nin nabari abo kang. **53** Iwa so nan nya kutyi nlira ko lome liyiri, idin tizzu Kutelle nkoli.

Yuhana

1 Uworsu ucizine Ligbulang wadiku, Ligbulanghe wadi nin Kutelle, a Ligbulanghe Kutelleri. **2** Ulenge, Ligbulanhe, wadi nin Kutelle uworsu ucizine. **3** Imon vat iwa kye unuzu mere, nin dirume na imon irum duku ilenge na ina kye sa ame ba. **4** Nanya mere ulai di, uleli ulaiye tutun unere nkanang nanit asuren vat. **5** Nkanaghe na nuzu kanang nanya nsirti, a na nsirte na kata likara mining ba. **6** Umong unit wa duku na iwa tughe unuzu kiti Kutelle, na lissame wadi Yuhana. **7** Awa dak nafo unan lin musu niyizi nba nbellen nkananghe, bara vat nan yinna nnuzu me. **8** Na Yuhanere wadi nkanaghe ba, awa dak anan belle ubelle kanaghore. **9** Mininghere nkanang kidegen mongo na miwa cinu ucin dak nanya in yii mi durso ko uyeme unit. **10** Awadi nanya inyee, unin uyee iwa kye unuzu mere, ana uyee wa yinin ninghe ba. **11** Awadak kiti nanit me, na anit me wa sereghe ba. **12** Nani, ngbardang na lenge na iwa serughe, alenge na iwa yining nin lissa me, kitimine awa yining nani iso nono Kutelle. **13** Alenge na iwa macu nani, na kumat nmii ba, na nin su kidowo ba, a na nin su nnit ba, iwa macu nani nane nin su Kutelleri. **14** Nene, Ligbulanghe wa so kidowo, liso nanya bite. Tina yene ngongan me, nafo ngongan lenge na ana nuzu kitin Ncif, awa kulun cek nin bollu Kutelle a kidegen me. **15** Yuhana wa su uliru litime a ghatina liwui kang aworo, "Amere ulenge na nwa woro, 'Ulenge na adin cinu kidun nighe, kamin meng, ame cikilari nighari. **16** Bara unuzun kulnu me, vat tina seru ubolu kitine nbollu Kutelle. **17** Bara iwa ni uduke kitin Musa, ubolu nin kidegen wa dak unuzu kitin Yesu Kristi. **18** Na umon na yene Kutelle nkoni kubi ba. Ame unit urumari cas, ame litime Kutelle, ulenge na adi figirin Ncife, amere nati iyininghe. **19** Ushadan Yuhanari ulele, kube na a Yahudawa wa tuu nin na Priest nin na Leviyawa id tiringhe, "Fe ghari?" **20** Ayinna na asu mayardang ba, akawa nani "na mere Kristi ba." **21** I tiringhe, "Anife ghari? Fe Iliya?" Aworo, "Na meng amere ba" Iworo, fe unan liru nin nuu Kutelle?" Akawa naworo "Nanere ba." **22** Itunna iworoghe, "feghari, bara tinan belle alenge na i to nari? Uma woro nari fe ghari? **23** Aworo, 'Mere liwui longo na lidi kuculu nanya ntene; kyelen ucin mine nanya cikilari dert,' Nafo ubellu Ishaya unan liru nin nu Kutelle." **24** Nene among duku na a Farisawa wa tu nani. I tiringhe, inin woroghe, **25** "Iyaghari ta udin shintizunu anit nmyen andi na fe Kristi, sa Iliya, sa unan liru nin nu Kutelle ba?" **26** Yuhana kawa nani aworo, "Meng din shintizunu nani nmyen. Vat nin nani, nanya mine umong yissin ku ulenge na anung yirughe ba. **27** Amere ulenge na ama dak kidung nighe. Na meng batin nbunku ti na kpatak me ba." **28** Iwa su ilenge imone in Baitanya nleli uwulun urdun, kikanga na Yuhana wa din shintu nanite ku nmyen. **29** Ukurtunun nkwiye Yuhana yene Yesu ku ucin dak kitime aworo,

"Yeneng, Kukam Kutelle kongo na kuma yiru kulapin nyee! **30** Amere ulenge na nna bellin minu, 'ulenge na adin cinu kidung nighe katin meng ku, bara awa yita ku ameng dutu.' **31** Na meng yininghe ba, una so nani inan dursoghe kitin nonon Israile unnare meng na dak ndin shintu anit nmyen." **32** Yuhane wa ti ushaida, "Nwa yene uruhu din tolsu unuzu kitene kani nafo kuwulung, uda lwa kiteneme. **33** Na nwa yininghe ba, ame ulenge na ana tuyi nshintu anite nmyene na woroi, 'kitenen nlenge na uma yenu uruhu ntolo uso litime, amere ulenge na ama shintu anit nyan Ruhu ulau.' **34** Meng yene, nkuru nna ushaida ulengene Usaun Kutellelari." **35** Tutung, ukurtunun kwui, na Yuhana wa yisin ligowe nin nanan katwa me naba, **36** iyene Yesu ku adin cin, Yuhana woro, Yenen, uleliye Kuzara Kutellelari!" **37** Anan katwa we naba wa lanza Yuhana ku din bellu nani, idofino Yesu ku. **38** Yesu tunna a gitirno ayene idin dortughe a woro nani, "iyaghari idin nin suwe?" I kawaghe, "Rabbi (Unnare 'unan dursuzu niyerte), ussosin nweri?" **39** Aworo nani, "dan ida yene." ida ida yene kite na assosin ku; iso ligowe nanghe lilone, bara kubi nikoro kulidi wa malu uti. **40** Unwasamme nanya nan wabe na iwa lanza Yuhane din liru a tunna a dofino Yesu ku, Andirawusari wadi, gwanan Simon Bitrus. **41** A wa tu ase gwana me Simon aworoghe. "Tisse unan tuce" (Na ukpiliuwere 'Kristi'). **42** Ada nighe kitin Yesu, Yesu yenjenghe, aworo, "fe Simon, usaun Yuhana. Ima yiccu fi Kefas" (ukpiliuwere unnere 'Bitrus). **43** Ukurtunun kuiye, Yesu wa di nin su ado Ugalili, ase Filibus ku a woroghe, "Dofini." **44** Filibus wa nuzu Nbaitsada, kipin Andirawus nin Bitrus. **45** Filibus se Nataniyel ku aworoghe, "Ulenge na Musa nanya nduka nin nanan liru nin nu Kutelle na yertu ubellen me tiseghe, Yesu, Usaun Yusufu kunan Nazaret." **46** Nataniyel woroghe, "Imonnong icine wasa inuzu Nnazareta?" Filibus woroghe, "da uda yene." **47** Yesu yene Nataniyel ku din cinu udak kitime a lirina litime, "Yeneng, kunan Israile kidegen, ulenge na adinin kinu ba!" **48** Nataniyel woroghe, fe ta inyizari uyinii?" Yesu kawaghe aworo, kube na inin sossino litino kuca napau a Filibus dutu sa uyicilu fi, Nni yenefi." **49** Nataniyel kawa, "Rabbi, fe Usaun Kutellelari! Fere Ugo nan Israile!" **50** Yesu kawaghe a woro, Bara na nworo fi. 'Nni yene fi litino kuca napau,' fe uni in yinna? Uma yenu imon nzikpu kibinai ididya na ikatin ilengene." **51** Yisa woro, "Ndin bellu minu kidegen, Ima yennu kitene kani npuno, nono kadura Kutelle din ghanju itoluso kitene Nsaun Nnit."

2 Kimal nayiri atat, uteru nilumgma wadi in Kan'ana un Galili, unan Yesu wa yita ku. **2** Ame Yesu wang iwa nighe uyicilue, nin na nan katwa me, udu kiti nilugme. **3** Na nmyen narauwe ndari, unan Yesu woroghe, "Na idi nin myen narau ba." **4** Yesu kawaghe "Uwani, inyaghari nmyen nin ku? Na kubi nighe nsa da ba." **5** Unene woro nono katwa, "Vat nimon ilenge na abelin minu isu, sun inin." **6** Asul natala kutocin wa duku alenge na ko kome

din li ayangi likalt udu akalt aba na Ayahudawa wa suzu katwa mun kuubi ntanda nwesuzu. **7** Yesu woro nani, "Kulson asulun nmyene nin nmyen." I tunna i kulso anin gbem gbem. **8** A woro anan katwa we "tyan, iyaun idi ni cin buke." Nanaere iwasu, itya idi nighe. **9** Cin buke ciro nmyene ase miso nmyen narau, na ame yinno kikanga na minuzu ku ba (acinne na iwa tya nmyene wa yiru). Cin buke tunna ayicila kwanyane. **10** aworoghe, "kagha asa atu anutuno nmyen narau micine ana anite, iwa shito anin nutuno mi nangzaghe. Fe uni nna nyeshe micine udak ko kube." **11** Ileli imon izikike in Kan'ana un Galili wa di ncizunuaru nanya nimon izikiki ilenge na Yesu na suzu, awa durso Ngongong me, anan katwa me ani wa yining ningghe. **12** Kimal nani, Yesu wa do Kafarnhum, ame unene, nuawne, nin nanan katwa me, kikane iwa di so ku nanya nayiri bat. **13** Kubi in paska na Yahudawa wa dak susut, Yesu uni wa do Urshalima. **14** Amini wa dase anit din lessu nina, akam, nan nawulun nanya kutii nlire. Anan kusere ni kurfun wa duku wang. **15** Amini wa piu lishon a ko nani vat unuzu udas nanya kutii nlire, umunu akame nan nine. A gutuna anan kusere nikurfughe. Ikurfughe nan na tebule a turzuno kuten. **16** Aworo anan lessu na bilane, "kalan ilenge imone kikane. Na iwa ceo kilari Ncif nin kiti kujauna ba." **17** Anan katwa me lizino ina yertin, "Ufo litu ngafe ma wulttunui." **18** Ayahudawa tardaghe, i woro, "Alama ayapinari uma dursu nari bara na udin su ilenge imone?" **19** Yesu kawa aworo, "Musuzun kutii nlira kone, nanya nayri atat nma fiwu kunin." **20** Ayahudawa woro, "Ina ti akus akut anasari ninkutocin nkye kutii nlira kone, fe uni ma kye kulin nanya nayri atata?" **21** Nani ame wadin bellu nin kutii nlira litimere. **22** Bara nin bun iwa fyaghe nanya nanan kule, anan katwa me lizino iwa bellin nani, i yinna nin liru Kutelle a unin ulire na Yesu wa bellin. **23** Nayire na awadin Urshalima kubin paska, nayirin idi, gbardang wa yinnin nin lissame, na iwa yenje imon izikiki ilenge na awa su. **24** Vat nin nani, na Yesu wa yinnin ni ghinu ba, bara na ayiru anit asurne vat. **25** Na ame dinin su imong bellinghe imonmon litin nnit usurne ba. Ame litime yiru imong ilenge na idi nnit usurne.

3 Nkon ku Farisawa wa duku lissame Nikodimus, awa di nin tigo nanya kudaru na Yahudawa. **2** Unit une wa dak kitin Yesu nin kitik a woroghe, "Rabbi, tiyiru fe unan dursuzu nanitari unuzu kiti Kutelle, bara na umong wasa asu ukama nilenge imone na udin suze se dei Kutelle di ninghe." **3** Yesu kawaghe aworo, "kidegenere andi na imara unit tutung ba, na awasa ayene kipin tigo Kutelle ba." **4** Nikodimu woroghe, "Ima kuru imaru unit inyizari na amal ti kukune? Na awasa apira liburi nna me imaraghe unba ba, awasa ayinna?" **5** Yesu kawa, aworo, "Kidegenere ndin bellu minu, andi na imara unit nanya nmyen nin Ruhu ba, na awasa apira nanya kipin tigo Kutelle ba." **6** Imong ilenge na ina maru nanya kidowo, kidowari, a ilenge na ina maru nanya Ruhu, uruhuari. **7** Na iwase uzikpu bara na nbellin minu, 'uso gbas ikuru

imacu minu tutung.' **8** Ufunu din ko udu kusari ko na unya udue. Asa ilanza uduwe, nani na iyiru kiti kanga na unuzu ku sa kiti kanga na udin cinu udue ba. Nanere wang unit ulenge na imaraghe nanyan Ruhu" **9** Nikodimu kawa, aworo, "Inyizari imon ilele ma yitu nani?" **10** Yesu kawaghe, aworo, "Fe unan dursuzu nanan Israile, vat nani, na uyinno ilenge imone ba? **11** Kidegenere, tidin belu ilenge imon nati yiru, ti din belu ilenge na tiyene, vat nani na anughe nsere uliru bite ba. **12** Asa nbelin minu ubelen nimon nle uye a na anung yinna mun ba, ima yinnu inyizari nwa bellin ubelen nimon kitene kutelle? **13** Na umong nsa ghana kitene kani ba, se dei ulenge na ana tolu unzu kitene kani. **14** Nafo na Musa wa ghantin fiyii nanya ntene, nanere wang uso gbas i ghantin Usaun Nnit kitene. **15** Bara vat na lenge na iyinna ninghe nan se ulai unsali ligang. (**aiōnios g166**) **16** Bara Kutelle nati usu inyii ulele, amini na ni gono kinin kirum cas, vat nlenga na ayinna ninghe, na ama nanu ba, ama se ulai un saligang. (**aiōnios g166**) **17** Na Kutelle natu Gono me nanya nyie ada molu uyie ba, nani uyie nan se utucu unuzume. **18** Ulenge na ayinna ninghe na ima molughe ba. Ulenge na ayinna ninghe ba imal ciughe nca nkul bara na ayinna nin lissan Gono Kutelle ba. **19** ILenge imonere finu nsharawe, nworu nkanang na dak nanya inyii, anit ani nadi nin su nsirti a na nkannanghe ba bara na adadumine an sirtiari. **20** Bara vat nlenga na adin su adadu nsirti din su ivira tutung na ama dak kiti nkananghe ba bara katwa me wa nuzu kanang. **21** Vat nani, ulenge na adin su kidegen ma dak kitin kanang adadu me nan yita fang nyenju tutung inin damun ubun Kutelle unuzu nyinu nin Kutelle." **22** Kimal nani, Yesu nin nono katwa me wa nya udu nmyin Yahudiya. Awa di dandaun kikane ligowe nanghinu acin shinto anit nmyen. **23** Yuhana tutung wadi nshitu namite in Ayinon kupo in Salim bara nmyen wadiku gbardang. Anit wa dasu kitime a shinto nani nmyen, **24** Na iwa di isa tursu Yuhana ku kilari licine ba. **25** Mayardang fita kiyetik nnono katwa in Yuhana nin nkun ku Yahudawaaa in belen nwesu ulau. **26** I do kiti in Yuhana i woroghe, "Unan dursuzu niyerte, ulenge na ani yita ninfi nleli ugau kurawan urdunghe, ame ulenge na uni su uliru kitene me, yene adin shintu anit nmyen, tutung vat din cinu kiti me." **27** Yuhana kawa nani, "Na unit wasa a sere imonmong ba, andi na inaghe unuzu kiti Kutelle ba. **28** Anung nin nati mine wasa ileoyi unanba, nlire na belle. 'Na meghari Criste ba' nna woro, 'ina tuyi nbun mere.' **29** Ulenge na adinin wani upese, unan kifu kudanari. Nengene udo tiyom, ulenge na ayisina alanza, asa asu liburi libo kang bara liwui kwanyane. Nengene liburi libo nin nkulo. **30** Uma so gbas ame kpizinku, meng cazar. **31** Ulenge na ana dak unuzu kitene, di kinen vat. Ulenge na ana nuzu kutyin kunan kutyinari akuru adin belu nimon kutyin. Ulenge na ana nuzu kitene kani di kitenen koyan. **32** Adin su uliru nimon ilenge na ana yene akuru alanza, nani na umon wasa asere uliru me ba. **33** Ulenge na asere uliru

me ayinna Kutelle kidegenare. **34** Ame ulenge na Kutelle na tughe din bellu uliru Kutelle. Bara na adin guccu uruhu me anin na unin ba. **35** Ucife dinin su Nsaune, amini nani imon vat nacara me. **36** Ulenge na ayinna nin Saune di nin lai nsali ligang, ame ulenge na ayinna nin Saune ba, ama yenu ulai ba, nani tinana nayi Kutelle sossin litime. (**aīōnios g166**)

4 Na Yesu wa yinin a Farisawa nmal lanza ame din sesu nnono katwa gbandan a ashinto nani nmyene, ikata nin Yuhana, **2** (kona ame Yesu nin litimaere wa shintu anite nmyene ba, non katwa mere wa suzu), **3** awa sun u Yahudiya a nya udu u Galili. **4** Uni wasoghe gbas akata nanya in Samariya. **5** Amini wa dak nkan kipin in Samariye, idin yiccu kinin Sacer, susut nin kunen kongo na Yakub wani usaune Yusufu. **6** Kuwu nmyen Yakubu wadi kite, Yesu wa dira nin cin me a so kupo kuwe. Uwui wadi umal dak ati. **7** Umong uwanan Samariya da nda tiwu nmyen, Yesu woroghe, "Filli nmyen nsono." **8** Bara nono katwa me wa do nseru nimoli nanya kipin. **9** Uwana Samariya tunna aworoghe, "Inyizari nta fe Kuyahudawa, udin tiru menku, uwani Nasamariyawa nmyen sonu?" Bara na Ayahudawa din su ligo nan Nasamariyawa ba. **10** Yesu kwaghe aworo, "Ndaeo uyiru Kutelle nin lenge na aworofi filli nmyen nsonu fe wa tiringhe anifi nmyen nlai." **11** Uwane kawaghe, "Cikilari, na udinin guga ntiweba, a kuwu nmyene kongo cancom, fe ma se nmyen nlaiye nweri? **12** Fe katin Ucif bite ku Yakube, na ana ni nari kuwe ame wang na soku umunu nono nin nina me?" **13** Yesu kawaghe aworo, "vat nnit ulenge na asono mongo nmyene ama kuru a lanza ukotu nayi tutung, **14** nani vat ulenge na asono nmyen mongo na meng manighe na aba kuru alanza ukotu nayi tutung ba. Nworu nani, nmyene na meng ma nanighe maso nanya mye figunanag nmyen na mima ghanju udu ulai sa ligan. (**aīōnios g165, aīōnios g166**) **15** Uwani une woroghe, "Cikilari, nai nmyen mono bara nwa kuru nlaza ukotu nayi nda tutung nda tiya nmyen." **16** Yesu woroghe, "Can udi yicila ulesfē isa kikane ligowe." **17** Uwane kawa aworghe, "Na ndinin les ba," Yesu kawaghe, "Ubele dert, 'na ndi nin les ba,' **18** bara umal ti ales ataun, a ame ulenge na udi ninghe nene na ulesfere ba! Nanya nle ulire na ubelle kidegenere!" **19** Uwane woroghe, "Cikilari, in yinno fe unan liru nin nu Kutelle ari. **20** A Cifbit na suzu usujada likup longone, anung ani din su Urushalimari kiti kanga na ki do tissu usujada ku." **21** Yisa kawaghe, "Uwani, yinna nin mi, kubi din cinnu kongo na ima su Ucif usujada na likup longone ba sa in Urshalima ba. **22** Anughe din su ulenge na iyirughe ba usajada. Arik din su ulenge na tiyirughari usujada, bara utucu nnuzu kiti na Yahudawari. **23** Vat nani, kubi din cinnu, kuda nene wang, na anan sujada kidegene ma zazinu Ucife nanya Nruhu nin kidegen, bara Ucif di piziru nimus nanit anere isughe usujada. **24** Kutelle Uruhuari, inung anit alenge na idin sughe usujada ma sughe nanya Ruhu nin kidegen." **25** Uwane

woroghe, "Meng yiru unan tuccu din cinu" (ulenge na idin yicuhe Kristi). Asa a da, ama punu nari imone vat." **26** Yesu woroghe, "Menghe, na ndin lire, mere ame" **27** Nkonu kubere nono katwa me kpilla. I yita nkphilu nabinayi mine inyizari adin liru nin wani, vat nani na umong nworoghe inyaghari udin pizure? Sa, "In yaghari nta udin liru ninghe?" **28** Uwane tunna a suna lidul nmyene, a kpilla ucin du na kipine, a woro nanite, **29** "Dan, ida yene unit ulenge na a belli vat nimon ilenge na nna mosu. Na amere ma yitu Kriste ba, sa amere?" **30** Inuzu nanya kipine, ida kitime. **31** Nanya kube, nono katwa me sughe cikusu, I woro "Unan dursuzu niyerti, leo imonmon." **32** Ana woro nani, "Ndi nin nimonli na nmal lii ilenge na anung yiru mun ba." **33** Nono katwawe tunna tiru nati mine, "Sa umong da naghe imon nliari?" **34** Yesu wolo nani, "Imonli nighe innare nsu katwa ilenge na ana tuyi, in malu kanin tutun. **35** Na idin su, 'Ngisin tipui tinas cas ugirbi nin dak ba?' Meng ndin bellu minu, fyan iyizi iyene anene, amal yini adin ca ngirbi! **36** Ame ulenge na adin su ugirbe adin sesu ulada, akuru a pitiro ileo nlai nsa ligang, bara ame ulenge na adin su tibila nin nan girbe na su liburi libo ligowe. (**aīōnios g166**) **37** Nanere ubellu une di kidegen, umong din bilsu, a umong su ugirbi. **38** Nto minu idi su ugirbi katwa ka na ina su ba. Amonghari nasu katwawe, anung atimine ani npira nanya katwa mine." **39** Gbandang na Samariyawa nanya kipin kane yina ninghe bara uliru nwane, ame ulenge na awa wolo, "A belli vat nimon ilenge na nna malusue." **40** Kube na a Samariyawe wa dak kitime, iwa sughe kucukusu aso nan ghinu, amini wa ti ayiri aba ku. **41** Among gbandang yina bara uliru me. **42** Inin belle uwane, tiyina na bara ulirufe cas ba, bara arik nlaza nin nati bite, nene ti yinno ulengenere unan tucu inyee." **43** Kimal nayiri abane, awa sun kikane ucin u G alili. **44** Bara ame Yesu litime wa bellin na unan liru nin nu Kutelle di gogon nanya kagbiria me ba. **45** Na awa piru u Galili, anan Galile sereghe. Bara iwa yene umone na asu vat in Urshalima kitin buke, inung wang wa do kitin buke. **46** Tutung amini wa dak u Kan'ana in Galili, ki kanga na awa kpilya nmyen miso nmyen narauwe. Umong Ugo udya ulenge na usaune wadi nin konu nanya in Kafarnahum. **47** Na awa lanza Yesu nmal sunnu u Yahudiya a kpila u Galili, ado kiti Yesu a sughe kucukusu a doffinghe ada shin nin saune, na awa cinu uku. **48** Yesu tuna aworoghe, "Anung anit andi na iyene adu azikiki ba, na ima yinno ba." **49** Ugo une woroghe, "Cikilari dacari a gono nighe dutu sa uku." **50** Yesu woroghe nenge, "Cang. Usaun fe shino." Unite yina nin lirue na Yesu nbelleghe, atunna a nyaghe. **51** Kube na awadin tole, acinme zuroghe, ibellighe usaune shino. **52** A tunna a tirino nani kube na acizina ushine. I kawaghe. Nleng nin nikoro kuzorari ukone na sughe. **53** Uciffe tunna ayinno nin kono kubere Yesu na woroghe, "Usaunfe nshino." Ame litime nin kilari me vat yinna. **54** Imon izikiki in bari ine na Yesu wasu tun na ana sun u Yahudiya udu u Galili.

5 Kimal ni leli imone, u idi na Yahudawa adi. Yesu nya udu Urshalima. **2** In Urshalime, kupo kibulun na kam, kuli wadiku, kongo na iwa yiccu nin lilem na Yahudawa Baitseda. Kudi nin nitin tolsu nitaun. **3** Anan tikonus gbardang wa non nbiu kule, aduu, anan kentu, anan nabunu ayerere na kotuzo. Iwa din ca nbukunun nmyen ne. **4** Bara gono kadura Kutelle kubi asa atolo ada a bukurno nmyene, vat nlenge na a yarna upiru nya kule ama se ushinu nanya nkonus me ko uyapinari di. **5** Umongunit wa duku ulenge na awa dandaun kitene akus akut atat nin kulir. **6** Na Yesu in yeneghe anon kitene, na ayinno nwo unite dandauna linonighe kitene, aworoghe, “Udi nin su ushina?” **7** Unan kone wroghe, “Cikilari, na ndi nin mong ba, urika na kubi kongo na ibunkurno nmyene a shintini nanya kule. Asa nmala nin kayiri baat, umong asa a yarni upire,” **8** Yesu wroghe, “Fita uysin, yauna kupefe, ucinu.” **9** Unite tunna ase ushinu mas, ayana ukomime, a tunna ncinc. Lilone wadi Asabath tari. **10** Adidya na Yahudawa woro nnite na i shino nighe, “Uwui Nasabath tari na iyinin fi uyaun kupye fe ba.” **11** Akawa nani, aworo, “Ulenge na a shino nimmi, aworoi, yauna kupye fe unya.” **12** I tiringhe, “Ghari unite na aworofi, ‘yauna kupye fe unya?’” **13** Ame ulenge na iwa shinighe na awa yiru saghari ba, bara Yesu wadi amal nyiu, bara anit wa kilinghe kitene. **14** Kimal nani, Yesu wa seghe kutii nlira aworoghe, “Yene, nene ushino! Na uwa kuru uti kulapi ba, bara imonimong nanzang na i katin ilengene wasefi.” **15** Unite nya adi bellu adidya na Yahudawa Yesari nshino ninghe. **16** Bara ilenge imone adidya na Yahudawwe wati Yesu ku aneo, bara na awa su ilenge imone liri na Sabbat. **17** Yesu woro nani, “Ucif nin di katwa nene wang, meng ndi katwa.” **18** Bara nani a Yahudawa wa pizuru tibau vat nworu imolughe, na bara amanza Asabbat cas ba, bara akuru adi yicu Kutelle Ucifme. Ayira litime urum nin Kutelle. **19** Yesu kawa nani aworo, “Kidegenere na gono wasa asu imonimong litime ba, se ilenge na ayene Ucife din suzu, gono asa su inmusu nileli imone wang. **20** Bara Ucife dinin sun Saune, tutung amini din dursuzughe imon ilenge na ame din suzu, ama kuru adursoghe imon ididya ilenge na i katting ilengene bara anung nan se uzikpu. **21** Nafo na Ucife na fita anan kul, aniza nani ulai, nanere wang Usaune ma kuru aniza alenge na ame nfere ulaiye tutung. **22** Nafo na Ucife din su umong ushara ba, ana nani usaune ushara vat. **23** Bara vat nan zazina Usaune nafo na idin zazunu Ucife. Ulenge na adin zazunu Usaune ba, na adin zazunu Ucife na atughe ba. **24** Kidegenere, ulenge na alanza uliru nighe, aminin yinna nin lenge na ana tuuyi adi nin lai sa ligang ana ama so nca nkulba. Ana kafina ukul udu nanya nlai. (aiōnios g166) **25** Kidegenere ndin bellu minu, kubi din cinnu nene wang kuda, na anan kul ma lanzu liwui ning. Usaun Kutelle, inung alenge na ilanza ma ti ulai. **26** Nafo na Ucife di nin lai unlitime, nanere wang ana ni Usaune ayita nin lai unlitime. **27** Ucife uni nani Usaune likara nsu nshara bara na ame

Usaun nnitari. **28** Na iwa se uzikpu nanya nilenge imone ba, bara kubi din cinu kongo vat na lenge na idi nisek ba lanzu liwui me, **29** tutung iman nuzu udas: alenge na inasu imon icine ima fitu iti ulai, a inung alenge na ina su imon inanzang, ima fitu uftun shara. **30** Bara litinin nwasa nsu imon ba, nafo na ndin lanzu, nanere ndin su ushara, tutung ushara ning ucinari, bara na ndi su un kibinai ning ba, se kin lenge na ana tuuyi. **31** Andi nma su uliru litining usaning, na uliru nighe ma yitu kidegen ba. **32** Umong duku na adin su uliru litinighe, tutung meng yiru ulire na adin bellu litinighe kidegenari. **33** Ina tuu kitin Yuhana, amini na su uliru un kidegen. **34** Vat nani, uliru ulenge na ina seru na kitin nnitari ba. Nbelle ile imone inan se utucu. **35** Yuhana wadi ulari na uwadin lli uta kiti kanang, anung ani wadi nin su i yita nin liburi libo nin kubiri kongo na idin yenje. **36** Vat nani ushada ulenge na ndimung, ukatin un Yuhana, bara katwa kane Ucife na nii nmalu, katwa ka na ndin su, nna ushaida litining nwo Ucifar na tuyi. **37** Ucife, ulenge na ana tuyi litime ana ni ushada litining. Na isa lanza liwuime ba, sa iyene ukama me ba. **38** Na uliru me du nanya mine ba, bara na ina yinin nin lenge na ana tuyi ba. **39** Idin pizuru uliru ulau nanya niyerte, idin yenju nafo nanya ninnere ima se ulai, unin uliru ulau urum unere nani ushada litining, (aiōnios g166) **40** ana anung dinin su idak kiti nin inan se ulai ba. **41** Na ndin sesu uzazinu kiti nanit ba. **42** Bara inyiru na idi nin su Kutelle nanya nibinayi mine ba. **43** Nna dak nanya lissa Ncif ninghari, inani na ina seri ba. Andi umong ma dak nanya lissa me ima serughe. **44** Ima ti inyizari iyiming, anung alenge na idin pizuru uzazinu nati mine, a na idin sesu uzazinu ulenge na udi kiti Kutelle kurum cas ba? **45** Na iwa yenje nafo meng litinighe, nma ti ukara mine kitin Cife ba. Umong duku ulenge na adin tizu ukara mine, Musari une ulenge na anung ceo ayi ku. **46** Nda ina yinin nin Musa, iwa yinnu nin mi bara ana su iyerte liti nighe. **47** Andi na iyinna nin niyerti me ba, ima ti inyizazari iyinin nin liru ning?

6 Kimal nile imone, Yesu uni wa nya udu uleli uwul kurawa Ngalili, na ikuru idin yiccu kunin kurawa Tibariya. **2** Ligozin nanit gbardang wa din dortughe, bara iwa yenje imon ile na awa suzu anan tikonus. **3** Yesu wa ghana kitene likup asoku ligowe nin nono katwa me. **4** (Kubin paska, u idi na Yahudawa wa dak susut.) **5** Na Yesu wa yene ligozin nanit gbardang din cinu udak kitime, a woro Filibus ku, “Tima seru imonli nweri alele nan leo?” **6** (Yesu wa bellu nani anan dumuna Filibus ku, bara ame wa yiru imon ile na ama su.) **7** Filibus kawa ghe aworo, “ufungal nisulai akalt aba ma batunu nwo kogha mine bat wang ba.” **8** Umong nanya nono katwa we, Andrawus, gwanan Simon, woro Yesu ku. **9** “nkan gono di kikane nin fugal utaun, a ibo iba, ilele mati inyaghari nanya nanit gbardang nene?” **10** Yesu woro, “Tan anite iso kutyen.”(ukpi ushifi wadi kitene gbardang) Anite so kutyen, ngbardang mine wa durun amui ataun. **11** Yesu yauna uffugale, na ata nlira, a koso alenge na iwa sosin.

Akuru akoso ibowe nanere, kogha se cot liburi me. **12** Na anite wa shito, aworo nono katwa me, “pitirnon ngisi nagire na alawa, bara imoimong wa nana.” **13** I pitirno vat, ikulo akuzun likure nin nagisin nfungal utaunne, ngisin nagir na lenge na ileo. **14** Na anite in yene imon ilenge na asu, i woro, “kidegenere, ulengenere unan liru nin nu Kutelle ulenge na ama dak nanya inyi.” **15** Na Yesu wa yinin idi nin su ikufoghe nin likara iterughe tigo, anuzu nanya mine likire aghana likup usanme. **16** Na kulele nta, nono katwa me tolo udu kurawa. **17** Ipira nanya nzirgin nmyen, itunna ncin nya kurawe cindu Ukarfannahum. (kiti wadi kimal siru na Yesu wadi asa da kitimine ba.) **18** Koni kube, ufunu likara wadi, nmyen kurawe tunna nfituzu nin likara. **19** N a isu ucin nafo timel titat sa tinas, idi yene Yesu ku din cin kitenen nmyene ucin dak kitimine nanya nzirge fiu kifo nani. **20** Atunna aworo nani, “Menghari! Na iwa lanza fiu ba.” **21** Itunna iyinna a pira uzirge, na nin molu kubi ba iduru kiti kanga na idin cinu utede. **22** Ukurtunun kwuiye, ligozin nanit na iwa yissin nleli kurawe yene na umong uzirgi duku ba, urum unere cas, ulele tutung na Yesu wa piro ku nin nono katwa me ba, nono katwawere cas wa nya usanminu. **23** Nton tizirgi da unuzun Tibariya susut nin kiti kanga na ini leo imonleku, kimalin tin liran Ncikilare. **24** Na ligozine wa yinni nwo, Yesu sa nono katwa me na iwa di kite ba, inung atimine pira nanya tizirge i nya udu u Kafarnahum udun pizirun Yesu ku. **25** Na iseghe ileli uwul kurawe, I wroghe nenge, “Unan dursuzu niyerte, nin kome kubiari uda kikane?” **26** Yesu kawa nani aworo, “kidegenere ipizarai, na bara iyene imon izikiki ba, bara ina lii u fungal ishit. **27** Sunan katwa nimoli ile na ima nanu, sun katwa nimonli ilenge na ima daudauunu udu ulai un sa ligan ulenge na usaun Nnit ma ni minu, bara Kutelle Ucif na malu uti ushaida me litime. (**aiōnios g166**) **28** Itunna i wroghe, “inyaghari tibusu tinan su nitwa Kutelle?” **29** Yesu kawa a woro nani, katwa Kutelle kanin nere: Iyinin ni lenge na ame na tughe.” **30** I tunna i wroghe, “Uyapin ushaidari uma ti, arik nan yene, ti yinna nin fi?” Inyaghari umati? **31** Acif bit wa lizu umanna nanya ntene, nafo na ina yertin, “Awa ni nani u fungal un nuzu kitene kani ili.” **32** Yesu tunna a kawa nani, “Kidegenere, na Musari wa niminu u fungal un nuzu kitene Kutelle ba, Ucif nigha ulenge na adin nizu minu u fungal kidegen un nuzu kitene Kutelle. **33** Bara u fungal Kutelle unin nare ulenge na udin tolusu unucu kitene Kutelle uniz uyi ulai.” **34** I wroghe nenge, “Cikilari, niza nari u fungal une ko kome kubi.” **35** Yesu woro nani, “Menghari u fungal un laiye, ulenge na ada kitining na aba lanzu kukpong ba. Ulenge na ayinna nin mi, aba lanzu ukotu nayi ba. **36** Nani, nbelin minu nenge, imal yeni, vat nani na iyinna ba. **37** Vat nalenge na Ucife nayi, ima dak kitininghe, ame ulenge na ada kitininghe, na nwasa nkoghe ba. **38** Bara meng na dak unuzu kitene Kutelle, na nda su imon litinin ba, se nsu imon ilenge na ana tuyi nsu. **39** Ilengenere imon ile na ana tuyi mun,

nworu nenge vat nalenge na ana ni, na iwa wultun unit urum ku ba, na ida fya nani vat liri nimalin. **40** Bara kadura Ncifere kane, vat nlenge na ayene usaune, amini yinna ninghe, ama se ulai un sa ligan; Meng tutung ma fyughe liri nimalin. (**aiōnios g166**) **41** Adidya na Yahudawa tunna icizina ubbondulu kitene me bara na ani woro, “Menghere u fungal ulenge na una nuzu kitene Kutelle.” **42** I woro, “Na ulengenere Yesu Usaun Yusufu ba, na ucife nin nene arika na tiyiru nani ba? Inyizari aworo, ‘Nna dak unuzu kitene Kutelle?’” **43** Yesu kawa a woro nani, “Sunan ubbondulu nanya nati mine. **44** Na umong unit wasa a da kiti ning ba se Ucife ulenge na ana tuyi nwunghe, Meng tutung ma fyughe liri nimali. **45** Imone di nya niyerte nanan liru nin nu Kutelle, ‘Vat mine Kutelle ma dursuzu nani’ Vat nlenge na a lanza amini massa kiti Ncife ma dak kitining. **46** Na iworu umong name yenu Ucife ba, se ame ulenge na ana nuzu kiti Kutelle, amere na yene ucife. **47** Kidegenere, ame ulenge na ayinna adi nin lai nsali ligan. (**aiōnios g166**) **48** Menghari u fungal nlai. **49** Acif mine wa li u fungal nanya ntene inani wa kuzu. **50** Ulengenere u fungal ulenge na una dak unuzu kitene Kutelle, bara unit uleng na leo nanya nin na awa kuba. **51** Menghari u fungal un lai ulenge na una tolu unuzu kitene Kutelle. Asa umong nleo nanya u fungal ulele, ama ti ulai un sa ligang. U fungal ulenge na mma ni kidowo nighari bara ulai in yii.” (**aiōn g165**) **52** A Yahudawa lanza ayi nanya mine itunna icizina umusu, idi du, “inyizari unit ulele ma ninari inawa me tili?” **53** Yesu tunna a woro nani, “Kidegenere, se ileo inawa Nsaun Nnit, isono nmyi me, andi na nani ba na ima yitu nin lai nati mine ba. **54** Vat nlenge na aleo inawa ning, asono nmyi ning adi nin lai un sa ligan, meng tutung ma fiwughe liri nimalin. (**aiōnios g166**) **55** Inawa ning innare imonli kidegen, nmyi ning minnare nmyen kidegen. **56** Ulenge na aleo inawa ning, asono nmyi nin, ama so nanya ning, a meng nanya me. **57** Nafo na Ucif un lai na tuyi, tutung nafo na meng di bara Ucif, nanere nanere ulenge na aleyi, nanere wang ama ti ulai bara meng. **58** Ulelere u fungal ulenge na una tolu unuzu kitene Kutelle, na imusun nilenge na acifi mine wa li ikuzu ba. Ame ulenge na aleo u fungal ulele mati ulai sa ligang.” (**aiōn g165**) **59** Yesu wa belli ule ulire nanya kutiyi nlira, kube na awa din dursuzu nanit in Kafarnahum. **60** Gbardang nanyan nono katwa me na iwa lanza nani, i woro, “Ulenge udursuzu kite dinin niyasi kang; ghari ma yinnu mu?” **61** Yesu, bara awa yinnin nanya me nono katwa me din gbondilu lire, aworo nani, “ule ulire mati minu idiuwa? **62** Uma nin yittu inyiziari asa iyene Usaun Nnit din ghanu ukpillu kiti kanga na awa yita ku? **63** Uruhu unere din nizu ulai. Kidowo din kpizunu imonimon ba. Ulire nan su minu, Uruhari, tutung ulaiyari. **64** Vat nani among mine duku na isa yinna ba.” Bara Yesu wa yiru tun nin cizine alenga na iyinna ba, a ayiro tutung ulenge na ama lewughe. **65** Aworo nani, “Bara nanere nta nbellin minu, na umong wasa ada kitining ba andi na Ucif nyininghe mun ba.” **66**

Kimal nani, gbardang nono katwa me kpilla, na i kuru i cina ninghe ba. **67** Yesu woro nono katwa me likure nin nan wabe, “Anung wang di ninsu i nyawa?” **68** Simon Bitrus kawaghe aworo, “Cikilari, kitin ghari tiba du? Fere dinin liru lai saligaghe, (**aiōnios g166**) **69** arik anि na yining, tinani na dak tiyinno fere unit ulau Kutelle.” **70** Yesu woro nani, “Na mere na fere minu likure ba, umong mine uni di kugbergenu ba?” **71** Awa di nliru litin Yahuda, Usaun Simon Iskaroti, bara amere wadi, umong nanya likure na ama lewughe.

7 Kimal ni lenge imone Yesu uni wa wasu ucin udu u Galili, na awa di ninsu a dofin nanya Yahudiya, bara a Yahudawa wa din pizuru nwo imolughe. **2** Kubin idi na Yahudawa, u idi na danga wa dak susut. **3** Nuana me woroghe, “suna kikane udo u Yahudiya, bara nono katwafe nan yene katwa kanga na udin sue. **4** Na umong din su imonmongan liyeshin ba, andi ame litime di nin su iyinin ghe. Andi udi su ile imone, durso litife nanya nyie” **5** Bara inung nauna me wang wa yinin nighe ba. **6** Yesu uni wa belin nani, “Na kubi ninghe nsa da ba, anung dinin kubi ko kishi. **7** Na uyie was unari minu ba, ama unari meng ku bara nna ni ushaida liti nnin kitene lidu linanzang nnin. **8** Anung can kitin ide; na meng ba du kiti idi ulele ba, bara na kubi nighe nsa kulo ba.” **9** Kimal nbella nani nleli ulirue, amini wa so in Galili. **10** Vat nani na nuane nya udu kitin ide, ame tutung nya na nin yiru nanit ba, likire. **11** A Yahudawa wa pizurughe kitin ide, i woro. “Adin nwe?” **12** Anit wa su uliru litime kan. Among woro. “Unit ucinari ame” Among woro “Nanere ba, adin wultunu nanitari.” **13** Vat nani na umong wa su uliru litime kanang ba, bara fiu na Yahudawa. **14** Na u idi wa dak susut nmalu, Yesu do nanya kutii nlira adin dursuzu nanit ku. **15** A Yahudawa wa su umamaki i woro, “Ita iyizari unit ulele di nin yiru kang? Na asa do kutii ndursuzu, idursuzoghe ba.” **16** Yesu kawa nani aworo, “Imon ile na ndin dursuzue na inaghari ba, in lenge na a toyari. **17** Andi umong dinin su asu imon kibinai nnit une, ama yinnu ubellen nlenge udursuzue, sa una dak unuzu kiti Kutelle, sa ndin su uliru bara lit ningahri. **18** Ulenge na adin su uliru bara litime adin pizuru ngongong litime, ame ulenge na adin pizuru ngongong nlenge na ana tughe, unit une unan kidegenari, ana udiru katwa kacine dinghe ba. **19** Na Musari wa nimu uduke ba. Vat nani na umong mine din dortu uduke ba. Iyaghari nta idi nin su imoli?” **20** Ligozin kawaghe, “Udi nin kugbergenu. Ghari dinin su amolufi?” **21** Yesu kawa nani a woro, “Nna su nkan katwa vat mine ani na lanza nzikiki kanin. **22** Musa na niminu ukalzu nacuru (Na una nuzu kitin Musere ba, kiti na Cif nburnuari), inani asa kala unit kucuru liri na Sabbat. **23** Asa ikala unit kucuru liri na Sabbat bara iwa patilin udukan Musa, iyaghari nta idin lanzu ayi ninmi kitene nwo nshino nin nit liri na Sabbat? **24** Na iwa su ushara bara u yenju nmuro ba, sun usharawee nin fiu Kutelle.” **25** Among mine anan Urshalima woro,

“Na amere ulengene na idin pizuru imolu ba? **26** Yeneng, adin liru kanang, ana iworoge iyang ba. Na umaso nafo adidya bite yiru amere Kriste, na nanere ba? **27** Arik yiru kikanga na unit ulele na nuzu ku, asa Kristi nda, na imong ma yinnu kikanga na ana nuzu ba.” **28** Yesu uni wa ghatin liwui kan nanya kutii nlira, ndursuzu kiti a woro, “Anung vat yirue, iyuro kikanga nan nna nuzu ku; na nna dak bara litinin ba, ame ulenge na ana tuyi unan kidegenari, ulenge na iyirughe ba. **29** Meng yirughe, bara nna dak unuzu kiti mere, amere na tuyi. **30** Icizina nworu i kifoghe, na umong nkifoghe ba bara na kubi me wadi kusa da ba. **31** Nani, among gbardang nanya ligozin wa yinin nighe. I woro “Asa Kristte nda, ama su imon izikiki ikata ilenge na unit ulele nsuwa?” **32** Afarisawa lanza ligozin nanite din belu ulenge ulirue litin Yesu, adidya na Yahudawe nin na Farisawa to a dugari idi kifoghe. **33** Yesu tunna a woro, “Ndu nin kubiri bat in yita ligowe nan ghinu, Nma nin du kitin lenge na ana tuyi. **34** Ima pizirui na ima yeni ba, kiti kanga na nma du, na yinnu idak bak.” **35** Ayahudawa tunna nbelu nati mine, “Unit ulengene madu weri ki kanga na arik ma yinnu upizurughe ba? Sa ama du kiti na Helenawari, alenge na isosin buu adi dursuzo nani ti Helenawa? **36** Uyapin uliruiari ulele na a belle, ‘ima piziri, ana ima yeni ba; kiti kanga na nma du, na anung ma yinnu udake ba?’” **37** Nengene liri nimalin idi udya, Yesu wa fita asu uliru nin liwui kang, aworo, “Andi umong dinin kotu nayi na adak kitining ada sono. **38** Ulenge na ayinna nin mi nafo na uliru Kutelle na bellu, unuzu nanya me, igawan nmyen nlai ma cun ku.” **39** Nani awa su uleli ulire litin Ruhu, ulenge na ale na iyinna ninghe ma seru; na iwadi isa na uruhe ba, bara na iwa di isa ta Yesu ku gongong ba. **40** Among ligozin, na iwa lanza uleli ulirre, iworo, “Kidegene ulengene unan liru nin nu Kutelleari.” **41** Among woro, “Ulengenere Kristi.” Among tutung woro, “Iyangha, Kristi ma dak unuzun Galiliaria? **42** Na uliru Kutelle na woro Kristi ma dak unuzu fimusun Dauda in Baitalami, ka gbiri kanga na Dauda wa duku?” **43** Usalin yinnu nin nati fita nanya ligozighe bara ame. **44** Among mine wa dinin su ikifoghe, a nan umong mine tardaghe ucara ba (na umong mine kifoghe ba.) **45** Adugare tunna i kpilla kiti na didya na Yahudawa nan na Farisawe, inung woro nani, “Iyaghari nta na ida ningheba?” **46** Adugare kawa nani, iworo, “Na umong nsa su uliru nafo ulengene ba.” **47** Afarisawa kawa nani, iworo “Anung wang iwultun minua? **48** Umong nanya na Gowe sa Afarisawa nyinna ninghe? **49** Linin ligozin longo na liyiru uduke ba, ita nani unuu.” **50** Nikodimo woro nani, (Umong na awa mang dak kitin Yesu, ame wang ku Farisawari), **51** “Uduka bite din suzu unit ushara a uduku sa ulanzu kitime iyinnin imong ilenge na adin sua?” **52** I kawage i woro, “Fe wang kunan Galiliaria? Piziran iyene na umong unan liru nin nuu Kutelle ma dak unuzun Galili ba.” **53** Kogha mine nya udu kilari me.

8 Yesu wa ghana likup in Zaitun. **2** Nin kwui dindin akuru ada nanya kutii nlira, anite vat da kitime; a tunna aso a dursuzo anite. **3** Anan niyerte nin na Farisawa da nin mong uwani na iwa kifoghe nanya kulapi nfunu nin mong, iceoghe kitikmine. **4** Inin woro Yesu ku. “Unan Dursuzu, uwani ulele, ikgoghe nanya kulapin nfunu, ima niyitan nsure. **5** Nene nanya duke, Musa na woro nari asa ti filiso imus nnit une; fe nworo iyaghari kiteneme?” **6** Iwa bellu nani inan kifoghe nin tikanci. Yesu tunna a tumuno a su inyerte kutyen nin licin me. **7** Na iwa li ubu nin tirighe, a fita a yissina a woro nani, “Ame ulenge na addi nin kulapi ba nanya mine, na amere cizin ufilughe nin litale.” **8** Akurru atumuno tutung niyerte nin licin me kutyen. **9** Na inung lanza nani, itunna nyizu na lalarum, ucizunu nin kune udak unan ni maline. Ida malizina isuna Yesu ku nin usanme nin wani une na awa di kityek mine. **10** Yesu fita aworo nwane, “Uwani, inung anan kifufe nde? Na umong mine nmolofi ba?” **11** A wor, “Ko unit urum, Cikilari.” Yesu woro, “Na meng wang nse fi nin kulapi ba, Canfi, ucizunu nene udu nbun, na uwa kuru uti kulapi ba.” **12** Yesu kuru asu uliru nin nanite aworo, “Menghari nkanang in yi; ulenge na a dofini na ama cinu nanya nsirti ba nani ama se nkanang nlai.” **13** A Farisawa woroghe, “Una ushaida litife; na ushaida fe kidegeneri ba.” **14** Yesu kawa aworo nani, Andi ma nna ushaida litining, ushaida ning kidegeneri. Meng yiru kikanga na nna nuzu ku, in yiru kikanga na ndin cinu udue, na anung dinin yiru kiti ka na inan nuzuku ba, sa kika na ndin cinu udue. **15** Anung din su ushara un yenju nyizi, meng din su umong ushara ba. **16** Vat nani asa nsu ushara, ushara nighe kidegeneri bara na ndi usanning ba ndi nin Cif ulenge na ana tuyi. **17** Nanere nanya nduka mine ina yertin au ushaida nanit anwaba kidegeneri. **18** Menghari ame ulenge na ndin shaida litining, a ame Ucife na ana tuyi din nin ushaida litining.” **19** I woroghe, “Uciffe din weri?” Yesu kawa nani, “Na iyiru menku sa Ucif nin ba; idafu ina yiri, iwa yiru Ucif nighe wang.” **20** Awa belin uliru une susut nin kiti in nyeshizu nikurfu ayita ndursuzu nin kiti nanya kutii nlira, ana umong nkifoghe ba, bara na kubi me wa di kusa daba. **21** Akuru a woro nani, “Mma su ucin, ima piziri, inin kuzu nanya nalapi mine. Kiti kanga na nma du, na iwa sa idaku ba.” **22** A Yahudaw woro, “Ama molu litime, ame ulenge na aworo, ‘kiti kanga na ndin cinu udue, anung wasa ida ba?’” **23** Yesu woro nani, ‘Anung anan kadassari; Meng unan kitenari, Anung anan yi ulelere, Na meng unan le uyere ba. **24** Bara nani, nworo minu, ima kuzu nanya nalapi mine. Andi na iyinna mere AME ba, ima kuzu nanya nalapi mine.” **25** Iworoghe nenge, “Feghari?” Yesu woro nani, “uliru urika na nna bellin minu nin cizine. **26** Ndi nin nimon gbardang na nma su uliru ku, nkuru nsu ushara ku kitene mine. Vat nani, ulenge na ana tuyi di kidegen; a imon ilenge na nna lanza kitime, imonere ndin bellu uyie. **27** Na iwa yinin nworu adin liru nanghinu liti Ncif ba. **28** Yesu woro, “Asa i ghantina Usaun Nnit kitene

kani, Ima nin yinnu MERE, ima yinnu tutung na ndi su imoimong in litining ba. Nafo na Ucif na duzsuzoi, ndin belu ilenge imone. **29** Ulenge na ana tuyi di ligowe nin mi, ana ama suni ussaning ba, bara ndin su imon ilenge na idin puzughe liburi.” **30** Kube na Yesu wa din bellu nleli ulirue, gbardang nanit wa yinnin nighe. **31** Yesu wa woro na Yahudawa alenge na iwa yinnin nighe, “Asa ileo ubun nanya nliru nighe, kidegenere anung nono katwa nighari; **32** Ima nin yinnu kidegene, kidegenere ma bunku minu utucu.” **33** I kawa ghe, Arik kuwunun Ibrahimari na tisa su licin nacara nmong ba; inyizari uma woru, ‘Ima se ubuntu iso fong?’ **34** Yesu kawa nani, “Kidegenere ndin bellu minu, vat nlenge na ata kulapi, ame kycin kulapiari. **35** Na kycin din so kilari cikilar me udu ukul ba, usaun ncikilarere din so udu uku me. (aiōn g165) **36** Andi usaune ma bunku minu, namere wang ima se ubuntu. **37** Nyiru anung kuwunun Ibrahimari; idin pizuru umoli, bara na uliru ninghe se kitin so nanya mine ba. **38** Nbele imon ilenge in yene nin Cifning, anung ani din su imon ilenge na ina lanza kitin Cif mine.” **39** I kawa iworo, “Ucif bit Ibrahimari.” Yesu woro nani, Ndafo anung nonon Ibrahimari, iwa su katwan Ibrahim. **40** Vat nani, inani pizira imoli, unit ulenge na a belin minu kidegen kanga na a lanza kiti kutelle. Na Ibrahim nasu ilenge imone ba. **41** Idin su nitwa ncif minere.” I woroghe, “Na iwa maru nari nanya nfunu ba; tidi nin Cif urum, Kutelle.” **42** Yesu woro nani, “Andi Kutelle Ucif minere, iwa yitu nin su ninghe, bara meng na nuzu kiti Kutellari nda; na nna dak bara litining ba, amere na tuyi. **43** Iyaghari nta na i yinno uliru nighe ba? Bara na idi nin su ilanza uliru nighere ba. **44** Anung nonon cif minere, shaitan, inani din pizuru isu ntok imusun min cif mie. Ame unan mолоси nanitaru nworu ucizunue ana adi nin yissunu kitene kidegen ba, bara na kidegen di nanya me ba. Asa a belle kinu, asa asu dert nin yitu mere, bara ame unan kinuwari a Ucif kinu. **45** Vat nani, bara na ndin belu kidegene, na anunghe in yinna ning me ba. **46** Ghari nanya mine nseyi nin kulapi? Andi ndin bellu kidegen, iyaghari nta na iyinna nin mi ba? **47** Ame ulenge na adi un Kutelle din lanza uliru Kutelle; na anung din lanza unin ba, bara anung anit Kutellari ba.” **48** A Yahudawa kawa i woroghe, “Tina belin kidegene au fe kunan Samariyari, tutung udi nin na gbergenu? **49** Yesu kawa a woro, “Na meng di nin ku gbergenu ba; ame meng din ti Ucif ning gongong, anung ani na ita yi gongon ba. **50** Na meng din pizuru ngongan lit ning ba, unit urumari din pizuru akuru asu ushara. **51** Kidegeneri ndin bellu minu, asa umong lanza uliru nighe, asu katwa mun, na ama yenu ukul ba.” (aiōn g165) **52** A Yahudawa woroghe, “Nene tiyinno udinin kugbergenu. Ibrahim nin na anabawa na kuzu; fe unin woro, ‘Asa umon lanza uliru nighe na aba yenu ukul ba.’” (aiōn g165) **53** Na Fe katin Ucif bite Ibrahim, na ana kuba, sa ukatinghe? A a anabawa wang na kuzu, Fe yira litife iyaghari?” **54** Yesu kawa nani, aworo, “Asa nta liti ninghe ngongong,

ngongong nighe di imon ba; Ucif nighari ulenge na amati ngongong- ame ulenge na anung woro Kutelle minere. **55** Anung pa na iyirughe ba, ame meng yirughe. Andi nma belle na nyirughe nma so nafo anughe, unan kinu. Vat nani, nyirughe, nmini din dortu uliru me. **56** Ucif mine Ibrahim wasu liburi libo ninyenu nwui nighe; awa yene unin, ayi poghe.” **57** A Yahudawa wroghe, “Na usa duru akus akut ataun ba, ama fe uni na yene Ibrahim kua? **58** Yesu waro nani, “kidegenere ndin bellu minu, a idutu sa umaru Ibarahim ku, MENG wa yita ku.” **59** I tunna i pila atala ima filusughe mun, Yesu tunna a nyeshe litime a nuzu nanya kutii nlire a nya.

9 Na Yesu wa cinu ukatu, a yene umong nin niduu tun umaru me. **2** Nono katwa me tiringhe, “Unan dursuzu, ghari nati kulapi, amere sa anan maru me, inyaghari nta ina marughe udu.” **3** Yesu kawa aworo, “Na amere sa anan marume na ti kulapi ba, ama bara inan durso katwa Kutelle litime. **4** Tima su katwa nlenge na ana tuyi a kitidutu kanang. Kitik din cinu na umong wasa asu katwa ba. **5** Asa ndu nanya nyie, mere nkanang in yie.” **6** Kimal nbelun liru une, a tufuno ataf kutyen, a lumu tiwin nin natafe, a lolo iyizi nnite nin tiwine. **7** A wroghe, “Cang udi kusu kulin Siluwam (Ukpiluwe unnare ‘Ulau’)” Unite nya adi kusu, a kpila adin yenju. **8** Anan kupo nnite nin nalenge na i yirughe uworsu nafo unan likura iidin du, “Na unit ulele na adin sozu kikane asuzu likura ba?” **9** Among waro “Ameredi.” Among waro na amere ba, ama adi nafo ulele.” Ama ame wadi bellu mere di.” **10** I wroghe nenge, “Inyizari iyizi fe puno.” **11** A kawa, awor, “Unite na idin yicughe Yesu nni lumu tiwin aminilolo niyizi ninghe, aminin waro, ‘Can Usiluwam udi kusu.’ Mminin nin do ndi kusu, mminin tunna yenju kiti.” **12** I wroghe nenge, “Adinwe?” Akawa, “Na meng yiru ba.” **13** I nani wa yiru unite na awa di nin niduwe idomu kiti na Farisawa. **14** Liri na Sabbatari wadi na Yesu wa lumun tiwine a punghe iyize mun. **15** A Farisawe kuru itiringhe inyizari ase uyenu kiti. A waro nani, “Ani ta tiwin niyizi ninghe, Mminin kussu, nene ndin yenju kiti.” **16** Among Afarisawa waro, “Na unit ulele na nuzu kiti Kutellari ba, bara na adin dortu Asabbat ba.” Among waro. “Ima ti inyizari unit ule na adi nin kulapi su nmusu nilenge imone?” Nwase usalin munu nati kitik mine. **17** I kuru itirino uduwe tutung. Inyaghari ubelle litime bara a punfi iyizi?” Uduwe waro, “Ame u annabari.” **18** Na Yahudawa wa yinin ni liru liti nnite nworu awa di udu aminin se uyenu kiti se na iwa yicila acif nnite na ana se uyenu kit. **19** Itirino acif nnite i waro, “Usaun mire ulele na ina waro iwa marughe uduwa? Ani inyizari nene adin yenju kiti? **20** Acif me kawa nani, “Arik yiru usaun bitari ulele, tutung iwa marughe udu. **21** Ita inyizari adin yenju kiti nene na arik yiru ba, saghari npunghe iyize, na arik yiruba. Tinonghe. Amal waurnu. Awasa asu uliru nin liti me.” **22** Acife wasu uleli ulire bara na iwa din lanzu fiu na Yahudawa. Bara a Ayahudawe wa di imal yinnun nworu

asa umong nyinna Yesu Kristari, ima nutunghe nanya kutii nlira. **23** Bara nanere wati, acif me wa waro, “Ame nwasisrna, Tirinonghe.” **24** Unba tutung iyicila unite na awadi uduwe Iworoghe, “Na Kutelle ngongong. Tiyiru unit ulele unan kulaperi.” **25** Unit une kawa nani, “Sa adi unan kulapi na nyiru ba. Imong irumari cas nyiru: Nwa yita udu nene ndin yenju.” **26** I tunna i wroghe, “Inyaghari atafi? Apuno iyizi fe nyizari?” **27** A kawa, “Mmal bellin minu, inani nari ulanzue! Inyaghari nta idin su ikuru nlanza tutung? Anung wang dinin su ikuru iso nono katwa mere?” **28** Izogoghe i waro “Fere gono katwa me, arik nono katwa in Musari. **29** Arik yiru Kutelle wa su uliru nin Musa, ama unit ulele na tiyiru sa ana nuzun nweri ba.” **30** Unite kawa aworo nani, “Inyaghari, ilele imong izikikikari, au na anung yiru sa ana nuzun nweri ba, vat nin nani aminin puno iyizi nin. **31** Tiyiru nworu na Kutelle din lanzu anan nalapi ba, ama andi vat nnit ule na adi lanzu uliru Kutelle amin din su imon nsu me, Kutelle din lanzughe. **32** Uworu ucizinun nyie, na ina so ilanza umong puno iyizi nnit ulenge na ina marughe udu ba. (aiōn g165) **33** Andi na unit ulele na nuzu kiti Kutelleri ba, na awa yinnu usu nimonmong b.” **34** I kawaghe i waro, “Ina marufi vat nanya nalapi, nene umini din dursuzu narie?” Inani wa tunnun i koghe nanya kutii nlire. **35** Yesu uni wa lanza inutunghe kutii nlire, aminin wa seghe aworo, “Uyinna nin Saun Nnita?” **36** A kawa aworo, “Ame ghari, Cikilari, nnan yinna ninghe? **37** Yesu wroghe, “Uyeneghe, ame ulenge na adin lirue nin fi amere.” **38** Unite waro, Cikilari, meng yinna.” A tunna a zazinghe. **39** Yesu waro, “Bara ushara wari nna dak nanya nyi ulele, bara anan salin yenju nan se uyenu, anan yenje tutung nan ta aduu.” **40** Among A Farisawa na iwa di ligowe nanghe lanza ileli imone i tiringhe, “Arik wang aduwarie?” **41** Yesu waro nani, “Ndafo idi aduu, na iwa yitu nin nalapi ba. Vat nani, nene inin waro, ‘Tidin yenju,’ bara nani, alapi mine nlawa nanghinu.

10 “Kidegenere, Nbelin minu, ulenge na apira nanya nshing ligo nakame na libo kibulun ba, asa a kala udanga a pira, unit une ukirari nin nan bolsu nimon. **2** Ule na a pira kibulun amere unan libya nakame. **3** Ame unan ca ma punghe kibulun. Akame ma lanzu liwui me, ama yicu akame nin tissa mine a nutun nani udu udas. **4** Asa anutuno akame ndas vat, ama cinu nbun mine, akame dortoghe, bara na i yiru liwui me. **5** Na ima dofunu kumara ba, iba na cumghari bara na iyiru liwui kumara ba.” **6** Yesu wa belin nani to tinan tigolde, na iwa yinnin sa inyaghari adin bellu ba. **7** Yesu kuru aworo nani, “Kidegenere, nbelin minu, menghari kibulun nakame. **8** Vat na lenge na ina dak ameng dutu udak, akirari nin na nan bolusu nimon, na akame ma lanzu nani ba. **9** Menghari kibulunghe. Asa ko uyeme unit npira unuzu ning, ama se utucu; ama pira anuzu ama se kiti kileo. **10** Na ukiri din dak ba se asu likiri, amolu, anin nanza. Meng na dak ina se ulai ise unin gbardang kang. **11** Menghari

unan libya ugegeme. Unan libya ugegeme asa ana ulai me bara akame. **12** Ame unan libya nduk, na unan nakam ba, na amere unan nakame ba, awa yene kinyinyo ucin dak ama sunu akame a cum awulu. Kiyinyo ma yiru a wulttun ani. **13** Ama cum asun akame na ama rissu anin ba, bara na ame unan katwa ndukkari. **14** Menghari unan libya ugegeme, in yiru ananing, ananighe yiruo. **15** Ucife yirui, Meng wang yiro Ucife, Meng nani ulai ning bara akame. **16** Ndi nin na mong akama alenge na adi an longo ligowe ba. Anin wang, nma dak mun gbas, ima lanzu liwui nighe iso ligo lirum unan libyawe wasamme. **17** Bara nanere nta Ucif di nin su ning, nna ni ulai ning nnan sere unin tutung. **18** Na umong ma seru unin kiti nin ba, Menghari na ceo unin usan ning. Ndi nin likara nciu nnin, in yita nin likara in yirun nin. Nna seru ulenge uduke kitin Ncif ningari.” **19** Iwa se ukosu nibinayi nanya na Yahudawa bara ubellu nliru une. **20** Among mine gbardang woro, “Adi nin kugbergenu ayita nin nilaza. Iyaghari nta idin lanzughe?” **21** Among mine woro, “Na ule ulire un nan nilazari ba. Kugbergenu wasa ku puno iyizi nduwa?” **22** Kubi nbukin wessu da in Urshalima. **23** Kubi linna wadi, Yesu yita ncin nanya kutii nlira kitin shizunun Solomon, **24** A Yahudawa kilighe, iworoghe, “Udiduru kome kubiari uma sunu nari nanya nkpelzu? Andi fere Kriste nuzu fang ubelin nari.” **25** Yesu kawa nani, Nna bellin minu na iyinna ba. Nitwa nanga na nsu nanya lissan Ncif ning, ilele nna ushaida litininghe. **26** Vat nani na iyinna ba bara na anung akam nighari ba. **27** Akam nin din lanzu liwui ning; in yiru nani, inung din dortui. **28** Ndin nizu nani ulai un saligann; na ima so inana ba, ana umong ma bolu nani nacara ning ba. (aiōn g165, aiōnios g166) **29** Ucif nighe, na ana nii inung, akatin koghaku vat nin likara, na umong wasa a bolo nani nacara Ncif ba. **30** Meng nin Cif ninghe, unit urumere.” **31** A Yahudaw kuru iyauna atala iba filusughe. **32** Yesu kawa aworo nani, “Ndurso minu imon igegeme gbardang Nnuzu kitin Cif. Nanya niyeme imonari iba filusui mung?” **33** A Yahudawe kawaghe iworo, na tiba filusu fi kitenen kan katwa ka gegeme ba, tiba filusufi kitenen nanzu lissa Kutelle na udinsu, bara fewe, unitari, umini din pilu litife nafo Kutelle.” **34** Yesu kawa nani aworo, “Na udi nanya niyertin nduka mine ba, ‘Nworo, “anung atenlleari”’ **35** Asa ayicila nani atenle, kiti na lenge na uliru Kutelle na dak kiti mine (ana uliru Kutelle iwasa ikoso uni ba), **36** idin bellu nile na Ucif na kussu ato nanya nyii, ‘Udin nanzu lissa Kutelle,’ bara na nworo, Meng Usaun Kutelleari? **37** Andi na ndin su nitwa Ncif ninghari ba, na iwa yinnin nin i ba. **38** Vat nani, ndi su nining, andi ma na iyinna nin mi ba, yinna nin nitwawe bara inan yiro iyinno Ucife nanya nmi ameng nanya Ncif.” **39** Ikuru imala ukifun Yesu ku tutung, a nyaghe sa upiru nacara mine. **40** Yesu wa nya tutung udi kaffinu kurawan Urdun kiti kanga na Yuhana wa shintu anit ku nmyen nin cizunue; awdi so kikane. **41** Anit gbardang wa dak kitin Yesu. Iso nbelli, “Na Yohana wa durso nkan katwa in yenu ba, vat nimon ilenge na

Yuhana wa bellu litin Nnit ulele kidegenere.” **42** Kitene nane, anit gbardang wa yinnin nin Yesu.

11 Umong unit unan lissan Laazaru wadi nin konu. Ame unit Nbaitanyari, kagbirin Maryamu nin gwane Marta. **2** Maryamu une na awa tintilo nnuf kunya kumang nabunun Cikilare awese abune nin titime, gwanemere wadi Laazaru unan kone. **3** Nuane nishono to kitin Yesu iworoghe, “Cikilari, yene ame ulenge na udi nin suwe dinin konu.” **4** Na Yesu nlanza, a woro, “Na ule ukone unkulari ba, umana so un gongong Kutelleari, bara usaun Kutelle nan se ngongong kitenen nin.” **5** Yesu wayita nin sun Marta nin gwane kishono a Lazaru. **6** Na awa lanza Lanzaru di nin konu, Yesu kpina ayiri aba kiti kanga na awa yita ku. **7** Kimal nani, aworo nono katwawe “Cannari tido u Yahudiya tutung.” **8** Nono katwawe woroghe, “Rabi, na udandauna ba, na a Yahudawa nyita nin su iffillus fi, umini di nin su ukpili kite tutungha?” **9** Yesu kwana, a woro, “Na abiri kubi likureari di nanya liyirin ba? Asa umong din cin nin liring, na ama tiru ba, bara na adin yenju kiti kanang nin liring. **10** Nanya nani, as adin cin nin kitik, aba tiru bara na nkanang di ninghe ba.” **11** Yesu wa bellin uleli ulire, kimal nleli ulire, aworo nani, “Udondong bite Laazaru ndo nmoro, mma du nnan di fyaghe nmore.” **12** Nono katwawe tunna iworoghe, “Cikilari, andi nmoroari adi mum, ama fitu.” **13** Yesu wasu uliru nbellen nkul Laazaruari, inung wa su adin liru nmoro nshinuari. **14** Yesu nin belle nani kanang, “Laazaru nku. **15** Nlanza nmang bara anughe, na nni yita kite ba anung nan yinna. Cannari tido kitime.” **16** Tuma, ulenge na iwa yiccughe fibari, woro nadon katwa me, “Na arik wang do ligowe tinan ku ligowe nan Yesu.” **17** Na Yesu nda, ada se Laazaru nmal ti ayiri anas kisekk. **18** Ubaitanya wadi susut nin Urshalima, npit mine nafo timel tiba. **19** A Yahudawa gbardang wa dak kitin Marta nin Maryamu, ida lissu nani nin kul ngwana mine. **20** Marta tunna na a lanza Yesu din cinu, anuzu adi zuro ninghe, Maryamu lawa kilare. **21** Marta tunna aworo Yesu ku, “Cikilari, ndfo uwa duku, na gwana nighe wa kuba. **22** Nene wang, ko iyapin imonari utirino Kutelle, ama nifi inin.” **23** Yesu woronenge, “Gwanafine ma fitu tutung.” **24** Marta woroghe nenge, “In yiru ama fitu tutung kubi nfiyu na nan kul, liri nimalin.” **25** Yesu woroghe, “Menghari ufyu na nan kul, Myeri ulai; ulenge na ayinna nin mi, ko aku, ama ti ulai; **26** ame ulenge na adi nin lai, aminin yinna nin mi na ama kuba. Uyinna nin le ulire?” (aiōn g165) **27** Aworoghe nenge, “Nanere, Cikilari, in yinna fere Kristi, Usaun Kutelle, ulenge na adin cinu ucin da nanya nyi.” **28** Na a belle nani, a nya adi yiccila Maryamu gwane likot. Aworo, “Unan dursuzu niyerte di kikane, adin yiccuji.” **29** Na Maryamu nlaza nani, afita mas ado kitin Yesu. **30** Kube na Yesu wadi asa pira nanya kagbire ba awa dutu kite na Marta nni zuro ninghe. **31** A Yahudawa alenge na iwa dak lippe, wadi ligowe nin Maryamu nanya kilare, na iwa yeneghe

afita mas anuzu udas, idofinghe, iwa yenje nafo anuzu ucindu kisseskkere adi gilu ku. **32** Maryamu tunna na ada kiti kanga na Yesu yissin ku a yeneghe, adio kutyen nbun me a woroghe, "Cikilari ndafo una yita kikane, na gwana ninghe wa ku ba." **33** Na Yesu in yeneghe kuculu, a a Yahudawe na ida ligowe ninghe wang di kuculu, ata liduru nanya nraru, ayi me fita kang; **34** a woro, "Ina nonkoghe nweri?" Iworoghe, "Cikilari da uda yene." **35** Yesu gila. **36** A Yahudawe woro, "Yenen ngbardang nsuwe na adi Laazaru ku mun!" **37** Among mine woro, "Na unit ulelere, ulenge na awa pun iyizi nnit ule na awa di udu ba, na ana wanti ulele ukule ba?" **38** Yesu nin lidurun nanya kibinayi me, do kiti kisekkee. Kisekkee kutiyari, kutala wa yerdin nnuwe. **39** Yesu woro, "Kalan litale." Marta, gwanan Laazaru unan kule, woro Yesu ku, "Nene aduru ayiri anas kidowe nmal di cizunu ubiju." **40** Yesu woroghe, "Na nbelinfni nenge, andi uyinna, uma yenu ngongong Kutelle ba?" **41** Itunna ikala kutale. Yesu ghatina iyizi me kitene kani aworo, "Ucif ning, ndin zazunfi bara na udin lanzui. **42** Meng yiru ko kuyeme kubi udin lanzui, bara kukirinanite na ikilini unnare nta nbelle nani, inan yinna fere na tui." **43** Kimal nbellu nani, ata ntet nin liwui kang, "Laazaru nuzu udas." **44** Unan kule nuzu udas, anin tecin abunu nin nacara nin nimon nkassu libi, umuro me wa tecin nin nimon nkassu libi. Yesu woro nani, "Buncughe isughe a nya." **45** A Yahudawe gbaedang na iwa dak kitin Maryamu yene imong ilenge na Yesu nsu, i yinna ninghe; **46** among mine nya ido kiti na Farisawa idi bellin nani imon ile na Yesu nsu. **47** Ugo na Priest nan na Yahudawa pitirino kudaru mine kiti kirum, iwor, "Inyaghari tiba ti? Unit ulele din su imon izikiki gbardang. **48** Asa tisughe aleo ubun nengene, vat ma yinna ninghe, a Rumawa ma dak ida bollu kiti bite nin min bite." **49** Vat nani, umong unit nanya mine lissa me Kefas, amere wadi ugo na Priest likus lole, woro nani, "Na iyiru ko imong ba. **50** Na idin yenju ucaun kitiu mine unit urum ku bara anit va, nnun woro anit vat nana." **51** Awa bellin uleli ulire na un litime ba, bara awa di upriest udya likusse. Awa su annabci, Yesu maku bara anit; **52** na bara nmyen cas ba, Yesu nan pitiruno kiti kirum nono Kutelle alenge na ishogilin nkowe. **53** Ucizunu ilone, udu ubun, iwa kpiliza tibau nworu imolughe. **54** Na Yesu wa kuru a gala nanya na Yahudawe fang ba, awa nya a suna kikane ado nmon min nkan kagbiri idin yicu Ifiraumu nkron kusho. Kikanere awa so ku nan nono katwa me. **55** Upaska na Yahudawa wa dak susut, gbardang na mong ani wa nuzu nanya nmine udu Urshalima inan di wesse atti mine a upaska dutu. **56** Iwa din pizurun Yesu ku, ilira nan nati mine nanya kutii nlira, "Iyaghari idin kpiluze? Na aba dak kitin ide ba?" **57** Ugo na priest nan na Farisawa wani uduka andi umong yiru kikanga na Yesu duku, na abelin inan kfoghe

12 Upaska dutu nin nayiri kutocin, Yesu da Ubaitanya, kikanga na Laazaru wa duku, ulenge na awa fyaghe

nkul. **21** kanjaghe imori kikane, Martari wadi nkosue, Laazaru wadi nanya nale na iwa sosin kutebul nin Yesu. **3** Maryamu yauna libon nuf nin kunya kumang na idin yicu minin nard, a titilo nabunun Yesu, a wesse abune nin titi me; kunya nnufe mala kiti vat nanya kilare. **4** Umong nanyan nono katwa me, ule na idin yicu Yahuda Iskaroti, ulenge na amere ma lewu Yesu ku, woro. **5** Inyaghari nwantina ulewu nnuf mone nanya nidinari akalt atat ikossu anan diru?" **6** Awa belli nani na bara adin lanzu nkunekune nanan diruere ba, ama bara na ame ukiriari: amere wadi unan mizunu nka nikurfunghe anan se ayira litime imong nanya **7** Yesu woro, "Sunnaghe ali ubun nimor ile na adi mun bara lirin nkasunigha adinsue. **8** Idi ligowe nin na nan dirre ko kome kub, na ima yitu ligowe nan mi ko kome kubi ba." **9** A Yahudawa gbardang lanza Yesu di kikane, ida, na bara Yesu cas ba, ama inan se iyene Laazaru ku, ulenge na Yesu wa fyaghe nanya nkul. **10** Ama adidya na nan dursuzu kite munu tinuu imolu Laazaru ku; **11** bara amere a Yahudawa gbardang wa sun nani iyinna nin Yesu. **12** Urkurtunun nkuiye anit gbardang da kitin buke. Na ilanza Yesu din cinu udak Urshalima. **13** Ibalsa incem inuzu udundi zuru ninghe, itiza ntet, iwor, "Hossana! Unan mariari ulenge na ada nanya lissa NCikilari, Ugo in Israila." **14** Yesu se kajaki kabene a ghanaku nafo na iwa yertin. **15** "Na uwa lanza fiu ba, fe ushonon Sihiyona; yenen Ugo mine din cinu, assosin kitene kajaki kabene." **16** Na nono katwa me wa yinin ileli imone nin cizune ba; ama na iwa ti Yesu ku gongong, ilizino nworu ina nyertin ileli imone litime inung ani nsughe inim. **17** Nene ligozin nanite na iwa di nin Yesu kube na awa yicila Laazaru ku a fyaghe nanya kissek, inung wa belu among. **18** Bara nanere wati ligozin loli wa nuzu lidi zuro ninghe bara na iwa lanza asu ileli imone. **19** A farisawa woro nati mine, "Yenen, iwasa ita imonmongan ba; uyii vat din dortughe." **20** Among a Helenawa wi da nanya na lenge na iwa do nsujada kitin nbuke. **21** Inughe do kitin Filibus, ulenge na awa nuzu Nbaitanya Ngalili, itiringhe, iwor, "Cikilari tidi ninsu tiyene Yesu ku." **22** Yesu do adi bellin Andirawus ku, Andirawus nin Filibus do idi belin Yesu ku. **23** Yesu kawa nani, aworo, "Kube nda nworu iti Usaun Nnit gongong. **24** Kidegenera ndin bellu minu, se fimus fici kapaa ndeo kutyin fiku, andi na nani ba, fiba lawu finin firume; ama andi fiku, fima nin maru imong iyip gbardang. **25** Ame ulenge na adi nin su nlai me ama diru unin; ame ulenge na anari ulai me nanya nle uye ma ciu unin ucin du ulai nsa ligan. (*aiōnios g166*) **26** Andi umong din sui katwa, na a dortui; kiti kanga na nduku, kikanere kucin ning ma yitu ku wang, andi umong din sui katwa, Uci ning ma ni unit une tikunang. **27** Ayi ning nana nene; Iyaghari mma bellu? "Ucif sui utucu nanya kubi kone?" Bara ile imonere nda ko kube. **28** Ucif, ta lissafe gongong," Liwui nuzu kitene kani liworo, "Nna ti lining gongong, nma kur nti lining gongon tutung." **29** Ligozin nanite na iwa yissin kitene wa lanza i woro Kutelle tuto. Among woro, "Gono

kadura Kutelleari nlirina ninghe.” **30** Yesu kawa a woro, “Na liwui lole nda bara Menghari ba, ama bara anughere. **31** Nenere idin shara in yiil ulele; Nene ima ko unan tigo nyii ulele. **32** A Meng, asa ifyi nanya kutyin, nma wunnu anit vat udak kitining.” **33** Awa bellin nani adurso imus nkul ule na uma seghe. **34** Ligozin kawaghe, iworo, “Tina lanza nanya nduka Kristi maso sa ligang. Iyiziari uworo, ‘Ima fyu Usaun Nnit kitene gbas? Ghari Usaun Nnit une?’” (**aiōn g165**) **35** Yesu woro nani, “Nkanang du kiti mine nin kubi bat. Sun ucin a nkanang dutu kiti mine, ana nsirti nsa da duru minu ba. Ulenge na adin cinu nanya nsirti na ayiru kiti kanga na adin cinu udue ba. **36** Yinnan a idutu nin kananghe, inan so nonon kanang.” **37** Vat nin nimor izikiki gbardang na Yesu wa su nbun mine, vat nin nani na iyinna ninghe ba. **38** Bara ulirun Ishaya unan liru nin nuu Kutelle nan kulo, ule na awa woro: “Cikilari, ghari nyinna nin liru bite? Ucara Ncikilari ndurso liti kiti ghari? **39** Bara ilenge imone na iwa yinnin ba, Ishaya wa kuru a belle. **40** “Ana ti idu niyizi mine, amini na kuru ata nibinai mine getek; andi na nani ba, ima yenju nin niyizi mine, ikuru iyinnin nin nabinayi mine, inin kpilin, Meng nin shin ninghinu.” **41** Ishaya wa belin ileli imone bara na awa yene ngongong Yesu asu uliru litime. **42** Vat nin nani, among gbardang wang nanya na didyawe wa yinin nin Yesu; ana bara a Farisawa na iwa yinin ba bara iwa kala nani nanya kutii nlira. **43** Iwa di nin su nzazinu nanit ukatina nani uzazinu Kutelle. **44** Yesu ghatina liwui kang aworo, “Ulenge na ayinna nin mi, na Menghari a yinna mun cas ba ama umunu ulenge na ana tuyi na wang, **45** ulenge na ayenei, ayene ulenge na ana tuyi. **46** Meng na dak nafo nkanang nanya nyii ulele bara vat nnit ule na ayinna nin mi ama lawu nanya nsirti ba. **47** Asa umong lanza uliru nighe di nin lenge na adin sughe ushara; ulirere na ndin bellu ma sughe ushara liri nimalin. **49** Na ndin liru litining ba. Nna din su un Cifring nin na ana tuyi, ulenge na ana nii likara nliru ule na nma bellu nin liru ule na nma su. **50** Meng yiru uduka me ulai sa liganghari; bara imon ine na nma belli nafo na ame Ucife na belli inin, nanere nna bellin nani.” (**aiōnios g166**)

13 Nene a u idin paska dutu sa udak, Yesu wa yiru kubi me nmal dak nworu ama nyiu nle uyee udu kitin Cife, na ata usu nanit me na idi nanya nle uyee, a durso nani usu un sa ligang. **2** Shinta wadi amal ti ukpiliu unanzang kibinayin Yahuda Iskarioti usaun Simon, a lewu Yesu ku. **3** Yesu wa yiru nworu Ucife mna imon vat nacara me, ame na dak unuzu kiti Kutelle, ame kpillu tutung udu kiti Kutelle. **4** A fita kishik nimonli ashukul kulutuk me. A yauna kupari a tere kutino me. **5** A ta nmyen kishik atunna nkuzu nabunu nnono katwa me acin weze nin kupori na a tere kutinoe. **6** A da kitin Simon Bitrus, Simon woroghe, “Cikilari, uma kusu abunu nigha?” **7** Yesu kawa a woroghe, “Imong ile na ndin sue

na uma yinnu nene ba, ama nin kubi bat uma yinnu.” **8** Bitrus woroghe, “Na uba kusu abunu ningba.” Yesu kawaghe, aworo, “Asa na nkusu fi abunu ba, na nmyenfe duku nin mi ba.” (**aiōn g165**) **9** Simon Bitrus woroghe, “Cikilari na uwa kusu abunu nighere cas ba, munu acara nighe nin lite wang.” **10** Yesu woroghe, “Ulenge na ana malu sulusunu na adu nin woru asulsun tutung ba se akusu abunu, ame unit ulauwari vat; idi lau, ana vat mine ba.” **11** Bara Yesu wa yiru ghari ba lewu ghe; unare ta a woro, “Na vat minere di lau ba.” **12** Na Yesu nmala ukuzu nani nabune, a yauna kulutuk me a shono a so tutung, a woro nani, “Iyiru imong ile na nsu minnue? **13** Idin yicciu ‘unan dursuzu niyerti’ sa ‘Cikilari’ idin bellu dert, nanere ndi. **14** Andi meng Cikilari nin nan dursuzu niyerti, nkusu abunu mine, anung wang ma kuzu an nati mine. **15** Bara nsun minu, imon yenju anung wang man suzu nafo na meng su minu. **16** Kidegenere, nbelin minu, na kucin katin Cikilari me ba; ana ule na ina tuughe katin ulenge na ana tuughe ba. **17** Andi iyiru ile imone, anan mariari anung andi idin su inin. **18** Na Ndin liru nati mine vat ba, bara meng yiru alenge na meng na fere-Nbelle nani uliru ulauwe nan kulo: ‘Ulenge na adin li ufaungal ning din pulii atirfong.’ **19** Ndin belu minu ilele nene a na Isa se kidowoba bara asa ida se, Ima yinnu MERE. **20** Kidegenere, ndin belu minu, ulenge na a serei nsere ulenge na nto, a ulenge na a serei nsere ulenge na anatuyi.” **21** Na Yesu nbelle nani, Uruhu me wa neo kang, apkina ubellun lirue a woro, “Kidegenere Nbelin minu umon mine ma lewi.” **22** Nono katwa we tunna nyenju nati mine, idin kpilizu ghari adin liru litime. **23** Umong nanyan nono katwa me wadi kilewe ninghe, awa yerdin figirin Yesu, ule na Yesu wadi nin sume. **24** Simon Bitrus taghe gbiton nin lit a woro. “Belle nari ghari udin liru litime.” **25** Kani gono katwawe na awa yerdin figirin Yesu woroghe, “Cikilari gharidi?” **26** Yesu kwana, aworo, “Amere ulenge na ama shintinu kagir nfungal nmyene ninghe.” Na a shintino ufganal nmyene, a na Yahuda ku, Usaun Simon Iskaroti. **27** Kimal nli nimole, Shintan piraghe, Yesu woroghe, “Imong ile na udin cinu usue, su inin mas.” **28** Na umong kiti kutebul kilewe wa yiru imon ile na ita Yesu uni nbelinghe ileli imone ba. **29** Among kpiliza, nmoti bara na amere miin nka nikurfunghe. Yesu uni woroghe, “Sere imon ile na tidi nin suwe in idi,” sa ani anan diru imonimong. **30** Kimal nseru fungali Yahuda, anuzu udas mas; kiti wadi kimal sirui. **31** Na Yahuda nnya, Yesu woro, “Nene Usaun nnit nta gongong, Kutelle nta gongong ninghe. **32** Kutelle mati ghe gongong nanya me, ama tighe gongong mas. **33** Nono nibebene ndu ligowe naanghinu nin nayiri bat. Ima piziri, nafo na nna belli a Yahudawaa, ‘kiti kanga na ndin cinu udue, Iwasa ida ba.’ Nene ndin bellu anung kuwang. **34** Ndin ni uduka upesse, nworu iyita nin su nati, nafo na meng nati usu mine nanere anung wang tan usu nati. **35** Bara nanere anit vat ma yinnu anung nono katwa nighari, asa iyita nin su nati mine.” **36** Simon Bitrus woroghe,

"Cikilari, uma du weri?" Yesu kwana, "kiti kanga na ndin cinu udue, uwasa uyinno udofini nene ba, nlonliri uma dofini." 37 Bitrus woroghe, "Cikilari, inyaghari mati na nma dofinfì nene ba? Nma ni ulai nin bara fewe." 38 Yesu kwana, aworo, "Uma ni ulaife bara mengha? Kidegenere, nbelin fi, uma na uuirui ba so titat a kukulok dutu sa ukolsunu."

14 Na iwa yinin ayi mine nana ba. Yinnan nin Kutelle; yinna nin mi wang. 2 Ngan Cifining niti lissosin duku gbardang; ndafo na nani ba, nwa bellin minu, nma du ndi kyele minu kiti. 3 Asa ndo ndi kyele minu kiti, nma kuru nsa nda yiru minu nin litining bara kiti kanga na meng duku, anung wang nan so ku. 4 Kiti ka na ndin cinu udue, iyiru libauwe." 5 Tuma woro Yesu ku, "Cikilari, nati yiru kikangga na udin cinu udue ba, iyizari tima yyinna libauwe?" 6 Yesu woroghe, "Menghari libauwe, kidegene nin lai; na umong wasa ada kitin Cifeba, se adofino kiti ning. 7 Andi iyinni, ima yinna Ucif ninghe wang; ucizunu nene udu ubun, iyininghe, iyeneghe tutung." 8 Filibus woro Yesu ku, "Cikilari durso nari Ucife, ulele ma batinu nari." 9 Yesu woroghe, "Ndandauna kiti mine kan nani, umini du sa uyinniya Filibus? Vat nlenga na ayenei, ayene ucife; iyizari uma woru, durso nari Ucife? 10 Na uynna nworu ndi nanya Ncife, a Ucif nanya nighe ba? Ulire na ndin su na unliti nighari ba; nani, Ucifere na adi nanya nighere dinsu katwa me. 11 Yinna nin mi, nworu ndi nanya Ncife, a Ucife nanya ning; andi na nani ba, yinna ni mi bara nitwa nighe. 12 Kidegenere, ndin belu minu, ulenge na ayinna nin mi, nitwawe na ndin su, ame ma su ni ning wang, ame masu ni didya bara na meng din cinu ucindu kitin Cife. 13 Vat nimon ile na itirino nanya lissaning, Meng masu ining bara Ucife nan se ngongong nanya Nsaune. 14 Asa utirino imonmong nanya lissaning, mma su. 15 Andi udi nin su ning uma dortu uduka ning. 16 Meng masu Ucife kucukusu, ame ma nimu umong unan bunu bara anan so nan ghinu udu sa ligang. (**aion g165**) 17 Uruhu kidege. Na uyii wasa usereghe ba bara na udin yenjuge ba ana uyrughe ba. Anung, iyirughe, bara a sosis nanghinu tutun ama yitu nanya mine. 18 Na nma sun minu usanminu ba; nma kpilli kiti mine. 19 Nin kubiri bat, uyee ba kuru uyene ba, ama anung ma yenjui. Meng ma yittu nin lai, anung ma ti ulai. 20 Lilone ima yinna nworu ndi nanya Ncifning, anung yitta nanya nighe, ameng yitta nanya mine. 21 Ulenge na adi nin duka nighe amini din dortu unin, amere ule na adi nin sunighe; ame ulenge na adi nin sunig, Ucif ning mati usume, Meng mati usu me ndurso liti ning kiti me." 22 Yahuda (na Iskaroti ba) woro Yesu ku, "Cikilari, iyaghari mati udurso litife kiti bit ana kitin yii ba?" 23 Yesu kawa aworoghe, "Andi umong di nin suu nighe ama dortu uliru nighe. Ucif nighe ma yitu nin suu me, arik tina dak kitime ti da so ligowe nanghe. 24 Ulenge na adi nin suu nighe ba, na adin dortu uliru nighe ba. Ulire na ilanza na unaghari ba un Cifere na anan tuyi. 25 Ndin bellu

minu ule ulire, a ndutu nanginu. 26 Vat nani, unan bune, Uruhu ulauwe, ulenge na ucife matuu nin lissa nighe, ma dursuzu minu imon vat, imon ile na nna belu minu. 27 Lissosin lishau nsun minu mun, Nna minu lissosin lisheu ning. Na ndin nizu nafo na uyii din nizu ba. Na iwa yinin ayi mine nana ba, a na iwa yinni ilanza fiu ba. 28 Ina lanza, nna bellin minu, 'Nma su ucin, nma kpliu kiti mine tutung.' Andi idi nin sunighe, iba su liburi libo bara ndin cinu ucin du kitin Ncif. Bara Ucife karin akatini. 29 Nene nna bellin minu a idutu sa uti, asa imone nin ta ima yinnu. 30 Na nma su uliru nanghinu gbardang ba, bara ugo nyii ulele din cinu. Na adi nin likara kitene ning ba, 31 Uyii nan yinno Meng di nin suu Ncife. Ndin su imon ile na Ucife asa atayi nsu, nafo na ana nei uduke. Fitau, dan ti sun kiti kane."

15 "Menghari na kuca napau kidegene, Ucif ninghari unan bilisue. 2 Adin kaluzu kidowo nighe ko uyeme ulang ule na udin macu ba, adin kaulu vat nlang ule na udin macu unan kpina umacu. 3 Anung di lau uworsu bara ulirue na nna belin minu. 4 Son nanya ning, meng so nanya mine. Nafo na ulang wasa usu kumat usamme ba se udofin kuce, nanere anung wang, se iso nanya ning. 5 Menghari litinoe; anunghari tilanghe. Ule na adi nin mi ameng ninghe, ame uleli unite masu kumat gbardang, andi na nin mi ba iwasa isu imon ba. 6 Andi na unit nso nin mi ba, ima fillinghe a koto nafo ulang; anit ma pitiru tilanghe iti nla, tima juju kidowo. 7 Asa iso nan mi, tutung asa uliru nighe nso nanya mine, tirinon imon ile na idi nin sue, ima su minu ining. 8 Nin nanere idin ti Ucif gongong, inan macca nono gbardang ikuru iso nono katwa. 9 Nafo na Ucife dinin suninghe, Meng wang di nini sumine; Son nanya nsu ninghe. 10 Asa Idorto uduka nighe, ima so nanya nsuu nighe nafo na meng na dortu uduka Ncif nighe nmimi naso nanya nsu me. 11 Nbelin minu ile imone liburi libo ning nan yita nan ghinu, lin min liburi libowe nan se ukulu. 12 Uduka nighari ulele, iti usuu nati nafo na meng nati usuu mine. 13 Na umong dinin suu ule na ukatin ulele ba, na ama ni ulai me bara adondong me. 14 Anung adondong nighari adi idi su imon ile na nbellin minu. 15 Na uma kuru nyicila minu acin ba, bara na kycin asa yiro imon ile na Cikilari din su ba. Ncila minu adondong, vat nimon ile na nna lanza kitin Cifning, nna belin minu. 16 Na anunghari na fere yiba, menghari na fere minu nmimi na ni minu katwaa inan do idi macu nono, tutung nono mine so. Uso nane bara vat nimon ile na ima tirinu Ucif nanya lissaning, ama ni minu inin. 17 Ilenge imone ndin bellu minu inan su usuu nati mine. 18 Asa uyii nnari anung, yinno nworu una cizin unari menku. 19 In dafo anung anan yieari, uye wa yitu nin suu mine nafo anit me; bara anung anan yierte ba tutung Meng na fere minu unuzu nanya yie, bara ile imone uyie ma nari anung. 20 Lizinon ulirue na nna belin minu, 'Na kycin katin Cikilari me ba.' Andi ina ti meng ku uniu, anung wang ima ti minu

uniu, andi ina lanza uliru nighe, ima lanzu umine wang. **21** Ima su minu ile imone vat bara lissanighari, bara na iyiru ulenge na ana tuyi ba. **22** Ndafo na nna dak nda su nani uliru ba, na iwa di nin nalapi; ama nene na idi nin surtu ba bara kulapi mine. **23** Ulenge na a narii anari Ucif nighe wang. **24** Ndafo nna su nitwa nanya mine nanga na umong nsa su ba, na iwa di nin kulapi ba, ama nene ina yene, ikuru inarii umunu Ucifnighe ku. **25** Ile imone din tizu nani bara uliru nan kulo na udi nanya niyerte nduka mine, 'Inari mengku sa finu.' **26** Asa unan bunue nda, ulenge na nma tu minu mum unuzu kiti Ncife, unnare, Uruhu kidegen, ulenge na una nuzu kitin Ncife, uma ti ushaida kitene nighe. **27** Anung wang dinti nshaida bara idi ligowe nan mi unuzun cizunue.

16 Nbelin minu ile imone bara iwa ti minu itiro. **2** ima nutuzun minu nanya nilari nlira; kube din cinu kongo na alenge na ima molusu minu ma cissu idu su Kutelle katwa kacine. **3** Ima su ileli imone bara na isa yinno Ucife sa menku ba. **4** Ndin belu minu ile imone bara asa cube nda na ima se, ima lizinu inin nin woru iyiziari nna belin minu. Na nna belinminu ubellenghe nin cizunue ba bara nwa di ligowe na ghinu. **5** Nene nba du kiti nlenge na ana tuyi; vat nani, na umong mine ntirini ba. 'Udin cinu udu weri'? **6** Bara na nna bellin minu ile imone, liburi lisirne nmal kulu nibinayi mine. **7** Vat nani, nbeling minu kidegene; uma caunu minu meng nya; bara asa na nya ba, na unan bunue ma dak kitimine ba; ama nwani nya nma tughe kiti mine. **8** Asa ada, unan bunue ma kpashulu uye nbeleng kulapi, nbeleng katwa kacine, nin beleng nshara. **9** Nbeleng kulapi bara na ina yinnin nimi ba, **10** nbeleng katwa kacine. Ndin cinu ucindu kitin Cif, na ima kuru iyene tutung ba. **11** A ubeleng nshara, ina malu usu ugo nyii ulele ushara. **12** Ndin nin nimon gbardang na nma belin minu, na ima yinnu inin nene ba. **13** Vat nani, asa ame Uruhu kidegene nda, ama dofunu ninghinu nanya kidegene vat; bara na ama su uliru unlitime ba, ama vat nimon ile na alanza, nanere ama belu, amaa nin pun minu imon ile na idin cinu. **14** Ama tii gongong, ama yiru imon ning a pun minu inin. **15** Vat ligang nimon ile na Uci dumun. inaghari, unnare nbelle, Uruhu ma yiru imon ning ada pun minu inin. **16** Nin kubiri bat, ima kuru iyene ba; nin kubiri bat tutung, ima kuru iyenei." **17** Among nono katwa me woro nadon mine, "Uyapin uliruari ulele na aworo nari, 'nin kubiri bat, na ima kuru iyenei ba; aminin woro tutung nin kubiri bat tutung, ima yenei,' tutung, 'Bara nma du kitin Ncifa?'" **18** Inin woro, "Iyaghari ilele a belle, 'Kubi cingiling'? Na tiyino iyaghari adin belu ba." **19** Yesu yene idin shotu itiringhe, ame woro nani, "Idin tiru atimine ubelen nileli imone, nworu 'Nin kubi bat, na ima kuru iyenei ba; kimal kubi bat tutung, ima yenei?'" **20** Kidegenere, ndin belu minu, ima su kuculu nin lidurun, ama uye masu liburi libo, anung masu liburi lisirne, ama liburi lisirne mine ma kpinlu ayi aboo. **21** Uwani asa

asu liburi lisirne andi adi nin konu liburi kumat bara kubin nlolu me nda; ama asa amara gone, asa a lizino uniu me ba bara ayi aboo nworu imara gono nanya in yii. **22** Nanere anung wang, idi nin naburi asirne nene, ama meng ma kuru iyene minu tutung, ima ti ayi abo. **23** Liri lole, ima sui umon utirinu ba, kidegenere, Ndin belu minu, asa itirino imonmong kitin Cif, ama ni minu inin nanya lissa ning. **24** Udu da duru nene na isa tirrino imonimon nya lissa ning ba; tirinon, tutung ima seru, liburi libo mine manin kulu. **25** Nsu minu ule ulire nin tinan tigoldo, ama kubi din cinu na nma kuru nsu minu uliru nin tinan tigoldo ba, ama nma na su minu kanang nbeleng Ncife. **26** Nloli lire, ima tirini nya lissa ning, a na nworo minu nba ti nlira kiti Ncif bara anung ba; **27** ame Ucife di nin sumine, bara na anung di nin su nin, inani nyinna nin mi bara na nna dak unuzu kiti Ncife. **28** Nna dak unuzu kiti Ncif, nmini na dak nanya yii ulele tutung, Nma sunu ueyi nma kphilu ndo kiti Ncife." **29** Nono katwa me woro, "Yene nene udin liru kanang; na udin liru nin tinan tigoldo ba. **30** Nene ti yinno uyiru imon vat, ana udin pizuru umong tirifi umong uliru ba. Bara nani ti yinna una dak unuzu kiti Kutelle. **31** Yesu kawa nani aworo, "Nene iyinna?" **32** Yenen kubi din cinu, nanere, nene kumal dak, na ima malu kiti, kogha mine udu kiti me, ima nin sunui Ussanii. Vat nani na nma yitu ussanin, bara Ucif ma yittu nin mi. **33** Nsu minu ulenge ulire bara nme inan se lissosin lisheu. Nanya nyie idi nin tinanayi, ama sen likara nibinayi, Meng na li likara nyie."

17 Meng Yesu nbelle ilenge imone, a ghantina iyizi me kitene Kutelle aworo, "Ucif, kube nda; ta Usaunfe gongong- **2** nafo na una nighe tigo kitene nanan tilai vat, bara anan na alenge na una nige ulai nsa ligang. (**aiōnios g166**) **3** Ulai un saligaghere ulele: inan yininf, fere cas Kutelle kidegen, a ame ulenge na una tuu, Yesu Kristi. (**aiōnios g166**) **4** Meng ntafi gongong in yie, na nna kulo katwa ka na unani nsu. **5** Nene, Ucif, tye ngogong umunu litife wang nin nimus ngongan mongo na nwa dimun ninfi a uye dutu sa ukye. **6** Nna durso lissafe kiti nanit alenge na una ni nanyan yii. Inung anit fere, umini na ni inung, inani din dortu ulirufe. **7** Nene inung yiru vat nimon ile na una nii, inan nuzu kitifere, **8** uliru fe na una nii, nna ni nani uliru une. Ina seru tining, inani na yinin kidegenere nna dak unuzu kitife, inani na yinin fere na tuyi. **9** Ndi nani nlira, na ndi su uyii nlira ba, ama inung alenge na unayi, inung anit fere. **10** Vat nimon ilenge na idi inang, in fere, imongfe inanghari. Meng ta gongon nanya ni ning. **11** Na meng du nanya nyie ba, ama inung anit ake di nanya nyie. Meng din cinu udak kitife. Ucif ulau mino nani nanya lissafe inung alenge na una nii, inan so unit urum, nafo na arik di urume. **12** Kube na nwa di nan ghinu, nwa ceo nani nanya lissa fe alenge na uwa nii; nwa kesse nani, na unit urum na wolu ba, se ame gonon mmanu, bara ulirufe nan se ukulu. **13** Nene ndincinu udak kitife; ama ndin bellu ile imone nanya

nyi, bara ayiabo mine nan se ukulu nati mine. **14** Nna ninani ulirufe, uyi na nari inung, bara na inung anan yieri ba, nafo na meng kunan yierte ba. **15** Na ndi nlira ukala nani nanya inyieba ama u kesse nani nin nanan naburi asirne. **16** Na inung anan yierte ba, nafo na meng kunan yieri ba. **17** Kusu wesse nani nin kidegen, ulirufe kidegenghari. **18** Una tuyi nanya nyii, meng uni na tuu nani nanya yie. **19** Bara inung, meng na wesse litinighe, inung atimine wang nan se uwessu nanya kidegene. **20** Na bara alele cas ndin su nlira ba, umunu alenge vat na ima yinnu unuzun liru mine. **21** Bara inan so arume vat, nafo nafe Ucif, udi nanya ning, a meng yita nanyafe. Ndin lira inung wang yita nanya bite uyie nan yinna fere na tuyi. **22** Ngongonghe na una nii, nna nii nani unin, inung wang nan yita urum, nafo na arike di arum- **23** Meng nanya mine, a fe nanya ning, inan se ukulu nanyan warume; bara uyie nan yinno fere na tuyi, umini dinin su mine nafo na udinin su ninghe. **24** Ucif, aleli na una nii wang. Ndin piziru inung yita nan mi kiti kanga na nduku, inan yene ngongong nighe, mongo na uwa nii: bara udi nin su nighe a i ditu sa ucizinun kye in yii. **25** Ucif katwa kacine, na uyii yirufi ba, ama meng yirufi, inung alele yiru fere na tuyi. **26** Nna durso nani lissafe, tutung nba ti nani iyinin bara usuwe na udi mun nan yita nati mine, meng wang nan yita nanya mine.”

18 Na Yesu uleli ulire, a nuzu a nya nin nono katwa me a kafin kurawan kidiron, kikanga na awa piru nkon kunen ku, ame nin nono katwa me. **2** Nene Yahuda, ulenge na awa cinu ulewughe, ame wang wa yiru kitene, bara Yesu wa duzo kiti kane ko kome kubi nin nono katwa me. **3** Yahuda, na amal se ligozi na soja nin nadidya kiti ndya na Priest a Afarisawa, da kitime nin tila, tico a imon likum. **4** Yesu, ule na awa yiru nin vat nimon na idi sesughe, kata udu ubun a tirino nani, “Idin piziru ghari ku?” **5** I kawaghe i woro “Yesu Nnazaret.” Yesu woro nani, “Mere ame.” Yahuda, ule na awa lewu ghe, awa yissing ligowe nin na soje. **6** Na aworo nani, “Mere” ikpilla nin kidung i deu kuten. **7** A tirino nani tutung, “idin piziru ghari ku?” I kuru i woro, “Yesu Nnazaret.” **8** Yesu kawa nani, “Nworo minu mere ame; andi meri idin piziri, sunan alele i nya ucin mene.” **9** Uwa so nani uliru nan kulo na awa woro, “Nalenge na una nii, na nna wultun unit urum ba.” **10** Simon Bitrus, ule na awa min kussangali, a shuku kunin a kowo kucin ndya na Priest kutuf ncara uleme me. Lissa kucine wadi Malkusari. **11** Yesu woro Bitrus ku, “kurtuno kusangale nanya kuparin me. Kakuke na Ucif nani nan nwa sono kani ba?” **12** Ligozin na soje, a adidya mine, nin na didya na Yahudawa tunna ikifo Yesu ku i tereghe. **13** Itu ido ninghe kitin Annas, bara ame wadi kumaran Kefas, ulenge na awa di udyu na Prieste nloli likusse. **14** Nene Kefasari ulenge na awa ni a Yahudawa ukpilizu nworu ucaun unit urum ku bara anite. **15** Simon Bitrus dofino Yesu ku, nanere wang nkang gono katwa we. Ame kani gono katwa we,

udyu na Priest wa yirughe, amini wa piru kuti nshara ndya na Prieste nin Yesu; **16** Bitrus wa yissin kibulun ndas. Ame kani gono katwa we, na udyu na Prieste wa yirughe tunna anuzu udas adi lirin nin kucin kuwani na kuwadi nca kibulunghe a pirna Bitrus ku nanye. **17** Kucin kuwane na awa din nca kibulughe woro Bitrus ku. “Nafe umonghari nanyan nono katwa nnit ulelere ba?” A woro “Na meri ba.” **18** Inung acine nin na dugari wa yissin kitene; iwa susso ula nin ticini bara tituwui wadi, inani wa di lanzu nla, Bitrus wadi ligowe nan ghinu, awa yissin nlanzun nla. **19** Udyu na Priest uni wa tirin Yesu ku ubellen nono katwa me nin dursuzu kiti me. **20** Yesu kawa ghe aworo, “Nna suzu uliru kiti nanit kanang; Nna suzu uliru nanya niti nlira nin niti nilau, kikanga na a Yahudawa na da zurso ku vat. na nna bellu umon uliru likire ba. **21** Inyaghari nta umini ntirini? Tirino alenge na ina lanzan imon ile na nna bellu. Anit alele yiru imon ilenge na nna bellu.” **22** Na Yesu belle nani, umong nanya na dugari wa yissin kupo Yesu a tunna a rioghe nin cara me a woro. “Nanere uma kpanu udyu na Prieste?” **23** Yesu kawaghe aworo, “Andi nbelle imonimong nanzang, durson ni utanu nighe, vat nani andi nkawa gegeme, inyaghari nta umini reoyi?” **24** Annas uni wa teccu Yesu ku a turunge kitin Kefas udyu na Priest. **25** Simon Bitrus wa yissin nlazun nla. Anite wroghe, “Nafe wang umong nanyan nono katwa mere ba?” A nari ulire a woro, “Na meng di nan ghinu ba.” **26** Umong nanya nacin Ndyia na Priest na awadi firius nin lenge na Bitrus wa kalaghe kutufe, wa woro, “Na meng niyenebi kunene ninghe ba?” **27** Bitrus kuru anari ulire, kukulok tunna ku kolsuno mas. **28** Iwa nya nin Yesu kitin Kefas udu kuti nshara. Nin kwui dindinghari wadi, na inung ati mine wa piru kuti nsharawe ba, bara iwa ti atimine ndinong, inan se ulin paska. **29** Bilatus nuzu ado kiti mine, a woro, “kuyapin kulaperi idamun liti nnit ulele?” **30** I kawaghe i woro, “Ndafo na unit ulele unan katwa kananzanghari ba, na tiwa damun kitife ba.” **31** Bilatus woro nani, “Yiranghe i nyamun idi sughe usharawe ussanmin dert ni duka mine.” A Yahudawe wroghe, “Na udi dert arik molu unit ba.” **32** Iwa belin nani uliru Yesu na se ukulu, ulire na awa belin wa durso imusin yapin ukulari ama su. **33** Bilatus kuru a pira kutin sharawe a yicila Yesu ku; a wroghe, “fere ugo na Yahudawe?” **34** Yesu kawa, aworoghe, “udin tiru bara litifere sa amonghari nbelin fi utirini?” **35** Bilatus kawa, “Na meng Kuyahudawi ba, sa uyene ndi? Anan minfere nin dya na Priest nnakpa fi nacara ning; iyaghari unati?” **36** Yesu kawa, aworo, “Tigo ning na tin nle uyiere ba. Nda Tigo ning tin nle uyiere, anan katwa ning wa su likum bara iwa nakpayi nacara na Yahudawa, anan Tigo ning na tina dak unuzun le uyieri ba.” **37** Bilatus wroghe, “Ani fe ugwarie?” Yesu kawa ghe, “fere woro meng ugowari, bara nanere ina marui, bara nanere nna dak nanya in yie bara nnan na ushaida kidegene. Vat nlenga na ame un kidegenari din lanzu liwui ning.” **38** Bitrus wroghe, “Iyaghari kidege?” Na a

belle nani, akuru anuzu tutung ado kiti na Yahudawe a woro nani, "Na nse unit ulele nin kulapi ba. **39** Idi nin tanda nworu nma sun minu kycin kurum nin kubin paska. Nene idi nin su nsun minu ugo na Yahudawe?" **40** I kuru ijarta nin tiwui kang I woro, "Na unit ulele ba, ama Barabbas." Barabbas wa di ukiri udyawari.

19 Bilatus yira Yesu ku adi kpizughe. **2** A soja pio imart i kyeghe litappa mun. I shono linin litin Yesu inin shonghe inin diuu. **3** I da kitime I woro, "Idin lissufi, ugo na Yahudawal!" Inin fighe nin narcara mine. **4** Bilatus kuru anuzu a woro anite, "Yeneng, ndin cinu unutunu minu unite ndas inan nyinno nan seghe nin kulapi ba." **5** Yesu tunna a nuzu; awadi nin tilapa nimart litime a imon iduwe kidowo me. Bilatus woro nani, "Yeneng unite ule!" **6** Na udya na Priest nin na soja nyene Yesu ku. I ta ntet iworo "Na ikottunghe kuca, na ikottunghe kucal!" Bilatus woro nani, "yiranghe ussaminu idi kotinghe kuce, bara na meng seghe nin kulapi ba." **7** A Yahudawa kawa Bilatus ku iworoghe, "Tidi nin duka, tutung bara ubellu leli uduke, ucaun aku, bara na ata litime aso Usaun Kutelle." **8** Na Bilatus nlaza uleli ulire, fiu kpina jukifughe kang, **9** akuru apira kudarun sharawe tutung a woro Yesu ku, "Una dak unuzun nweri?" Na Yesu kawaghe ba. **10** Bilatus kuru a woroghe, "Na uma lirunu nin ba? Na uyiru ndi ni likara nsunfi u nya nkuru nyita nin likara nti ikottun fi kuca ba?" **11** Yesu kawaghe a woro na uwasa uyita nin likara litinin ba, andi na inafi unuzu kitene kani ba. Ulenge na a nakpafi meng ku katin nin kulapi." **12** Nin leli ukpinue, Bilatus wa pizuru nworu a sughe, ama a Yahudawa jartiza kang iworo, "Asa usuna unit ulele, nafe udondong Nkaisarari ba: Vat nlenge na ana litime tigo, adin nliru ule na Kaisar din lanzu nman nin ba." **13** Na Bilatus nlaza uleli ulire, anutuno Yesu ku ndas, aso kutet nshara kiti kanga na idin yiccua upaviment, nin ti ibranci lisse Gabbata. **14** Liri nshirin Npaskari wadi, kusari nikoro kutocin. Biltus woro a Yahudawe, "Yeneng ugo mine ule!" **15** Ijarta kang i woro, Can ninghe, can ninghe; kottunghe kuca!" Bilatus woro nani, "Meng kottin ugo mine?" Udy na Priest kawwa, "Na tidi nin mong ugo ba se Kaisar." **16** Bilatus kurtuno nani Yesu ku, idin ikottunghe kucan. **17** I yira Yesue ku, a nuzu udas, a yauna kuca ndi kottunu me usanme, ucindu kite na idin yiccua kin ku kankan liti. kanga na idin yiccua nin ti Yahudawa Golgota. **18** I kottuno Yesu ku kuca kikane, ligowe ninghe among naba, kolome likt me unit urum, a Yesu kitik mine. **19** Bilatus yertine nkon kulap ndursu a bana kitene kuce. Iwa su iyerte nenge: YESU NNAZARET, UGO NA YAHUDAWA. **20** Gbardang na Yahudawa wa bellu iyete ine, bara kite na iwa kottun Yesu ku kuce wa di susut nin kipine. Iwa su iyerte nin ti Yahudanci, ti Romawa a ti Helenawa. **21** Udy na Priest na Yahudawe woro Bilatus ku, "Na uwa yertin 'ugo na Yahudawa ba' mbara uworo, ame na woro, 'Meng ugo na Yahudawari.'" **22** Bilatus kawaghe a woro, "Imong ile na nyerti, nmal

yerunari une." **23** Na a soja nkottuno Yesue ku, i yauna ugudun me i kosso uni niti ninas, ko kome kusoja nin kusari kitime; nanere wang kultukke. Kulutukke wadi nin tutun ku ba, iwa ke kunin sundulunghari. **24** I woro natu mine, "Na tiwa marya kunin ba, nbaa ira ti dinja timoku tiyene sa kuma so kunghari." Uwaso nani uliru Kutelle na iwa bellin nenge nan kulo, "Iwa kossu tigudun nin nati mine, imon nin tutung i dinja timo ku." **25** Asoje wassu ileli imone. Unan Yesu, gwana nne, Maryamu uwani Kilopas, a Maryamu Magdaliya- awanin alele wa yissin susut nin kuca nkottunum Yesu. **26** Na Yesu yene unene nin gono katwa me na wadi nin sume yissin susut kupo me, a woro nna me, "uwani, yene, gonofe kanga!" **27** A woro gono katwa we, "Yene, unafe ule!" Nanya kubi konere nono katwa we wa yirughe ucin du mun ngame. **28** Kimal nani nin yirun Yesu, nworu imon vat nmala, anan ta uliru Kutelle nan so kidegen, a woro, "Ayin kotoi." **29** Kitene lissu nmyen mi gbalala wa duku, I buro lissut likpu jangarang i shono nanya nmyen mi gbalale, i taghe nnuu. **30** Na Yesu nciro nmyen mi gbalale, a woro "Imone nmala." A tumu litime, a suna nfip me. **31** Kubi nshiriar wadi, bara iwa sun nidowo kitene naca nkottunu liri na Sabbath (bara liri na Sabbath liri lidya wari), a Yahudawa tirino Bilatus ku nworu a yinnin nani idi puco abunu na lenge na ibana nani naca, inan toltingo nidowo mine kutyin. **32** A soja da ida puco abunu na le na ikotuno nani kuca ligowe nin Yesu. **33** Na ida kitin Yesu, Ise amal ku, na i puco abunu me ba. **34** Vat nani, nkon kusoja buro lipala me nin liyop, nmii nin myen nuzu kitene dedei. **35** Ulenge na ana yene ilenge imone, nati iyizi nba, iyizi nba me kidegenere. Ayiru nworu ulire na ana belli kidegenere, bara anung wang nan yinna. **36** Ilenge imone na se, bara uliru Kutelle nan kulo, "Na ina puru liku me ko lirum ba." **37** Tutung umong uliru Kutelle wa bellu "Ima yenjughe ame ulenge na iwa burughe." **38** Kimal ni leli imone, Yusufun Armatiya, ame wang wa di gono katwan Yesu, ama nanya liyeshinbar fiu na Yahudawa, awa tirin Bilatus ku anan se ayira kidowon Yesu. Bilatus wa yinninghe mu. Yusufe da ada yira kidowo me. **39** Nikodimo wang wa dak, ame ulenge na awa tu ada kitin Yesu nin kitik. A wa munu nnuf Myrth nin aloes adamun, ngetek mini wa durun ngetek nimon ngucu kiti akalt likure. **40** Inani wa yaun kidowon Yesu i tere nin kusu kuba kubo a nnuf kunya kumang, nafo utanda na Yahudawa andi ima kasu libi. **41** Kitene na iwa kottunghe kuce kunen wa duku; nanya kunene kissek waduku kipesse kanga na iwa di isa kassa unit ku ba. **42** Bara lirin shiriar wa di a Yahudawa, tutung kiti kisseske wa di susut, inani wa nonko Yesu ku nanya kini.

20 Nin kwui dindin nwui un cizinu nayiri kuzor, a kiti dutu kalum kalum, Maryamu Magdalina da kiti kissekke; ayenne iyilino litala nnu kissekke. **2** A co ada kitin Simon Bitrus nin kanin gono katwawe na Yesu wa di nin suwe, a woro nani nenge, "Ina da yiru Cikilare ku

nanya kissekke i nya mun, na tiyiru sa ina di nonkoghe nweri ba.” **3** Bitrus nin kani gono katwawe nuzu udas, ido kiti kissekke. **4** I tunna ncum ligowe, kani gono katwawe katiza Bitrus ku nin cum a yaringhe ndi duru kiti kissekke. **5** A tumuno a gbino nanye; a yene ugudun ubome non kitene, ama na awdi asa pira nanye ba. **6** Simon Bitrus da kidun me a pira nanya kissekke. A yene ugudun ubowe non nanye, **7** nin nimon ile na iwa di litime, na iwa non kiti kirume nin nileli imone ba, inin wa jinkpilin ussanme ugan. **8** Ame kani gono katwa we wang pira, ule na awa tu a duru kiti kissekke; ayene ayinna. **9** Uduru koni kube na iwa yiru uliru Kutelle nworu, gbas Yesu ma fitu nanya nanan kul. **10** Nono katwa tutung nya ucin du nilari mine. **11** Maryamu wa yissin ndas kisseske kuculu, na awa di kucule, a tumuno a gbino nanya kissekke. **12** A yene anan Kadura naba sossin nin nimon ibo, umong kusari lite a umong kusari nabune, kiti kanga na kidowan Yesu wa non ku. **13** I wroghe, “Uwani, iyaghari nta udi kuculu?” A woro nani, bara ina yiru Cikilar niing a nan yiru kiti ka na ina ceoghe ku ba.” **14** Na a belle nani, a gitirno ayene Yesu ku yissin kitene, ama na ame wa yinnin nworu Yesuere ba. **15** Yesu wroghe, “Uwani iyaghari udi kuculu mun? Udin pizuru ghari ku? Awa kpiliza nafo unan kye kunenari, a wroghe, “Cikilar andi ukalaghe kite, bellu kika na uceoghe ku, Meng ma di yirughe in nya mun.” **16** Yesu wroghe, “Maryamu” A kpila kidowo me a wroghe nin ti Yahudanci, “Rabboni” Unare, “Unan dursuzu niyerti.” **17** Yesu wroghe, “Na uwa dudai ba, bara na nsu ghana udu kiti Ncif ba; ama can kitin nnuwna nighe u woro nani, nma ghanu udu kitin Ncif ning nin Cif mine, Kutelle ning nin Kutelle mine. **18** Maryamu Magdalini uni wa da bellin nono katwa we, a woro, “Inyene Cikilare” amini nbelleghie ile imone. **19** Na kulelen nta nwui une, lirin ncizunu nayiri kuzor a nibulun tursuzuno vat, kiti kanga na nono katwa we wa sossin ku bara fiu na Yahudawa, Yesu da ada yissina kitik mine a woro nani, “Sen lissosin lisheu.” **20** Na a belle nani, a durso nani ucara me niin likot me. Na nono katwa we yene Cikilare, ayi poa nani. **21** Yesu kuru a woro nani, “Na lissosin lisheu yita nanghinu. Nafo na Ucife na tuyi, nanere meng to minu.” **22** Na Yesu belle nani, a pene nani a woro nani, “Seren uruhu ulau. **23** Alenge na ishawa nin kulapi mine, ishawari une; alenge na anung ceo alapi mine, alapi ane nsowa une.” **24** Tuma umong nanya likure, ulenge na idin yiccuqhe fibari, na awa di ligowe nanghinu kubin dakin Yesu ba. **25** Ngisim nono katwa we d woroghe, “tiyene Cikilare.” A woro nani, “Andi na meng yene nacara me kitin kottunu nikuse nceo licin ning ku, ikuru ceo ucara ning likot me ba, na meng ma yinnu ba.” **26** Kimal nayiri kulir, nono katwa me wadi kutii, a Tuma yita ligowe nanghinu. Yesu da pira a kibulune tursuno, a yissina kiyitik mine, a woro, “Na lissosin lisheu yita nanghinu.” **27** A woro Toma ku, “Nakpa licinfe ududo kikane, yene ucara nin tutung; nakpa ucarafe, dudo likot nighe; na uwa yita nin salin

yinnu sa uyenu ba, yinna.” **28** Toma kpana a woroghe, “Cikilar niing ni Kutelle ning.” **29** Yesu wroghe, “Bara na uyenei, umini in yinna. Anan mariari ale na i yene ba, inani nyinna.” **30** Nene Yesu wa su imon izikiki gbardang nbun nnono katwa me. Imon izikiki gbardang, ilenge na iwa yertin nanya kubaga nliru ba; **31** Ilengene na ina yertin bara anung nan yinna Yesu amere Kristi, Usaun Kutelle, bara asa iyunna, nmoti ise ulai nanya lissame.

21 Kimal ni leli imone tutung, Yesu durso liti me kitin nono katwa me kurawan Tibariya; nanere awa durso litime. **2** Simon Bitrus wadi ligowe nin Toma ulenge na iwa din yicighe fibari, nin Nataniyel un Kan ana nya Galili, nonon Zabadin nin nan nono katwa Yesu niba ugan. **3** Simon Bitrus woro nani, “Meng ma du nkifuzu nibo.” I wroghe nenge, “Arik wang ma du nanfi.” I do idi piru uzirgin nmyen, kiti shanta na ikifo imonba. **4** Na kitin shanta, Yesu yissina ngau kurawe, na inung nono katwa we wa yiru Yesuari ba. **5** Yesu turina a woro nani, “Uzaman, idi nin nimoimon in nlyia?” I kawaghe, “Tidimun ba.” **6** A woro nani, “Ton imon in kifizu nibo mine ncara ulime nzirge, ima se imon.” Itunna ito imon nkifizu nibowe, na iwa yinin unutune ba bara ngbardang nibowe na iwa kifo. **7** Gono katwa kanga na Yesu wa di nin suwe woro Bitrus ku, “Cikilareari” Na Bitrus nlanza Cikilareari, a kiro kidowo me nin gudun (bara na awa min imon icine kidowo me ba), amini wa tunnun a nyina nanya kurawe. **8** Ngisin nono katwa we da nanya nzirgin nmyene, (bara na iwa di piit nin gau kurawe ba, nafo abunu akut likure udi duru kutyen), inani wa di nwunu nimon kifizu nibo mine gbem nin nibo. **9** Na iwa nuzu udu kutyen, iyene acalang nla kitene nin nibo a ufungal ku, kitene. **10** Yesu woro nani, “Daan nin nimon ibo na iworin kifu.” **11** Simon Bitrus do adi wunun imon nkifizu nibowe udu kutyen, gbem nin nibo inin akalt likure nin natat. Vat nin gbardang ni ninig, na imon kifuzue wa marta ba. **12** Yesu woro nani, “Daan ida li tyara” Na umong nanya nono katwa we wa se kibinayi ntiringhe, “feghari ba? Inung wa yiru Cikilareari **13** Yesu da ada yirra ufunga a nakpa nani uni, umunu ibowe ku. **14** Uleli uzurue utattari wadi na Yesu wa durso litime kitin nono katwa we kimal nfitu me nanyan kul. **15** Na ileo tyara, Yesu woro Simon Bitrus ku, “Simon usaun Yuhana, udi nin sunighe kang ukati ulele?” Bitrus wroghe, “Nanere Cikilar; uyiru ndi nin sufe.” Yesu wroghe, “Sulibya na kam ninghe.” **16** Akuru a bellinghe unba, “Simon, usaun Yuhana, udi nin sughe?” Bitrus wroghe, “Nanere Cikilar, fewe yiru ndi nin sufe.” Yesu wroghe, Su libya na kam ning.” **17** A bellinghe tutung untat, “Simon usaun Yuhana, udi nin Su nighe?” Ayin Bitrus nana bara na Yesu ntiringhe untat, “Udi nin Su nighe?” A woro ghe nenge, “Cikilar, uyiru imon vat, uyiru kap ndi nin sufe.” Yesu wroghe, “Su libya na kam nighe.” **18** Kidegenere, Ndin belu f, kube na uwa di gono, asa ushono imon udo kiti kanga na udi nin sun due; asa ukuno uta kukune, uma nakpu acarafe, umong shonfi imon a yaunfi adomun

kiti kanga na udi nin sun due ba.” **19** Yesu wa bellin nani, anan ta iyinno imus nkul ulenge na Bitrus masu, ati Kutelle gongong. Na amala ubellu nani, a woro Bitrus ku, “Dofini.” **20** Bitrus gitirno, a yene gono katwa kanga na Yesu dinin sume din dortu nani- ulenge na awa sossin figirin Yesu kubin lii nimonli a woro, a woro, “Ghari unite na ama lewufi?” **21** Bitrus yene ghe a woro Yesu ku, “Iyaghari unit ulele masu?” **22** Yesu woroghe, “Andi nfere acica uduru usa nighe, iyaghari nmyenfeku? Dofini.” **23** Ulirudu une mala kiti nanya linuana vat, au na kani gono katwa we ba ku ba. A nani, na Yesu wa woro Bitrus a na kani gono katwa we ba ku ba, ame dei wa woro “Andi nfere a cica uduru usa nighe iyaghari nmyenfeku?” **24** Amere gono katwa kanga na ana ni ushaida ni lenge imone, ulenge na ana nyertin ilenge imone, tiyiru tutung ushaida me kidegenere. **25** Imonimong duku tutung gbardang na Yesu na su. Inda nafo ina yertu ining vat, nyinan nworu unin uyie litime na uwa se kitin ciwu nafa niyerte ile na iwa su ba.

Katwa Nono Katwa

1 Kutankardan nburne kurka nan wan jertin fimu, Theophilus, inbellen katuawa karka na Yesu wa su akuru a dursuzo, **2** har kubi ko na iwa yirgye udumu kitene kane. Ulele wa di bayan urka na nono kaduro me nsere timap tirkna iba durtu na cara Ufunu Ulau nono kadura karka na fere. **3** Arka na awa durso litime nin lai bayaqn nipama iniu me. Ata ayiri akut anas ndursuzuan me, tutung incin nbeliani nbelen kilari tigo Kutelle. **4** Kubi kona awa ligowe nanghinu, anin woro nanin "na wa cin nanya Urshalime ba. Bar nanin son ca, na alkawali Imba ulena ana su minu mu na mani Ufunu Ulau kutelle nama su, na ina malin lanzu kitiningya. **5** Yohanna wa su ubaptizima nin mmen, nin kidun ninnayiru baat Kutelle ma suminu ubastizima nin Funu ulau." **6** Kubi ko na iwa zuro kiti kirum, i tiringye, "Cikilari, kome kubiaru uba kurtunu Kilari Ugo Kutenlle?" **7** A woroani, "na ummunere iyini kubi nin kubiri kurka na Ucif kele bari likarame. **9** Daana abenle uliru une, amini wa fita cindu kitene kane, awut kitene kane wantina nanin iyenju Yesu ku, udu wulu nizi mine. **10** Dana anan nono katua wa din yenju udume kitene kane. Nya kube Among anit awa batin yisina kupopo mine nin na littuk aboo. Iwadi anan kadura Kutelleari. **11** Umong worum nin woro, "Anuyge anan Galili bar yangyari indin yenju kitene kane na iwa isin idin yenju kitene kane ba! Nlon liri Yesu ulele ulena Kutelle yira gye ama dak ule uye tutun. Abakpilu nannya ulele na iyenegye adin cinu udu kitene kane." **12** Da na nono kadura Kutenlle kpila, nonon bazu inliru kutenlle kpinlla u-Urshalima unzu Kupara Olives urka na uwa susut un-Urshalimae. **13** Da na isa, ighana ipira kuti kitene, kika iwa sosinku. Isan nnono kadure tone: Bitrus, Yohanna, Yakub, Andarawus, Filibos, Toma, Bataramawus, Matta, Yakub usaun Haffa, Simon ku-zelot, and Yahuda usaun Yakub. **14** Vat mine wa muna ati nafo warum inlira mu cancom. Nannya mine awani wa duku, Marayamu unan Isa nan nuane. **15** Nan nayirane Bulus nin fita nan nuana me anan yinnu sauye. Kubi kind anan dortu Yesu wadi anit likalt nin Na kuta bah kitene. Amino wa woro, **16** "Linuana nin ton tipipin wadi kitenen Yahuda tona ugo Dauda wa yerti, uworsu. To ti pipingye Na dak kidegenghe, barna Ufunu Ulaue Na belin Dauda ku a yertin. **17** Aworo nanin awadi gono kata Kutelle nafo arik, amino durso anan ni vira Yesu inanin wakifo imologhe." **18** Nene unit une nase ukuba kitenen su ni vira ine Nin Nile ikube awa seru kunen. Amino wa diu kutin kika ne liburi me tutoo tijiye gonna ti nuzu udas timalakiti. **19** Vat anit na idin nanya Urshalima lanza yeri segye, inanin na yicila lisa kitene imin mmi nin tilem na aramik bar kitene umon na kukuo. **20** Ame Bitrus nin kuro woro, "In na yene ilemon na ina se Yahudaku idi nafo na Maizaburana belin ari, "na kilarime ku vat, na iwa cin umon kilari meba." iminin yene tuo tipipinnye na

Dauda na nyertin tidi kitene Yahudere: 'Na umon yiru kutet me.'" **21** Bara nanin ukamata ti fere ulena ama yiru kitu me (kutet Yahuda) ukamata unite di nan arik kubi kon Cikilari bite Yesu wa fere nari. **22** Indian with tun kubi kana ame Yohana wa ti Yesu ku ubaptisema had udak kubi kana iwa hirigye Yesu ku kitene Kane. Unit ulena tima feru the AMA yitu ulena Ana yene Yesu ku kin nzime ayita nin lai nin kidun kulme. **23** Barà nanin nono katua me nin gonna nin tisa anit a tiba. Umon lisame wadi Yusuf Barsabas, ulena Lisa me wadi tutun Justus. Unan ba wadi Matthias. **24** Itaa nlira iworo, "Fe Cikilari, yiru nibinei nanit vat, durso nari nanya nawaba alele na ufere **25** ayiru kiti nanyan nkaa katawe na Yahuda nacin ana ti kulapi amini naduo kika na kiduoyge." **26** Inanin wa su mafeferu, Mathias leu ma feruferu amini wasuo urum nanya nanan kata Yesua.

2 Nanaya wui une a Yahudawa wadin ubuki kusana (Upentakos) mine, anan yiru sauyenu wadi kitikirum nanya Urshalima. **2** Nin kubi kwak ilanza ufunu likara inin lanza liwui unuzu kitene kana. Anit vat kikane na iwa sosis ku ilenza ukara liwuiye. **3** Kikanere ntutun inin yene Ufunu Ulau kitene aniti mine nafo ula. Tilem ule so kitenen kogye, umon nanya mine nuzu ada kitenen litin nanan yinnu sanu. **4** Vat mine kulo nin Funu Ulau, inin tinna bellu tipipin bgarden, nafo na Ufunu Ulau wa dursuzo nanin. **5** Kubi kone, among Ayahudawa wa sosis nanya Urshalima iniydje wadi anan fiwu Kutelleri na iwa dak nitiniti gbandan. **6** Dana ilanza liwui umosin ufun, anite tinna ipitiruno kidowo kiti kirum kikana anan yinnu sauyenu wadiku, lipitirin nanite wa su umamak bara kogha nanya na nananyinu sauyenu wadin belu tipipin mine. **7** Ilanza umamaki i woro nin na timine, "Na vat alele na idin lire ina nuzu kusarin Galiliari iyiziari yinno to ti lembite? **8** Vat bite tidin lanza nanin liru nin ti pipinbite na ina maru nari mun, **9** among bite na nuzu kusarin Patia nin Midia au Elam, among nanya bite nuzukusarin Umesopotamia, Uyahudia, Cappadocia, Pentus nin Uasia. **10** Kikane among anit wa nuzu kusarin Firizia nin Panfilia, Umasar nin kusarin kagbirin libia idadas nin kagbirin Cirian. Kikane among bite amara Urshalima unuzun Roma. **11** Umunu nin na Yahudawe, au a Yahudawa na ina yinin nin nilemong na arik a Yahudawe yinamung. Among bite nuzu kusarin Island na Krete nin kusarin ka gbirin Arabia. Bari yan-aarin ta ale anite din belu tipipin bite kitene nilemong na Kutelle nasua? **12** Anite wa lanza umamaki na iwa yininin yari neba itin na tiru natimine "Ile imone yaria?" **13** Among many mine imagining wish nanin lninworo, "Ale white din lirunafo isono intoro monimmolo naninkan!" **14** Bitrus fita alirina kan aworo anan lipitin; nanite, "Anin anan Yahudia nin nalenaosisin in Urshalima, ma Latszannin vat mine, ima benlinminu ilemong idin yenju. **15** Among nanya mine din du untoro molo nari nanere ba ai nene kubi karfe tarari nin kudin, anit alele sonon utoro nin kokubi nin lolire ba! **16** Bara nanin

elemon na iyene kiti bite ina malin yertinu ku annabi Joel na belin uworu. **17** Kubi nayiru nimalin gye, Ima ni Ufunu Ulau kiti nanite vat, ason nin na shono mine ma belu anite kadura ningye, Inani anyana mine ueyjun, akune inma ninanin amoron yenju kiti. **18** Kubi nayira ne ima ni Ufunu Ulau kiti nono nin, inan bele anit tipipin nin. **19** Imati imong idiya ti kitene kani, nin kutin idurso minu imong icine naimase. Kikane kutin, mmi nin ula nin cin vat niti. **20** Kite kane ma ti uwui uti bibit kiti na nit nin pui uti ushine nafo kiti mine. Umong ine mati ma innin dak ida, Men Kutelle manin dak ida su mawusuwsu. kitin konyge. **21** Iminin ma tucu anit alena idin yici in bin nanin.” **22** Bitrus tin alau ubin in lire,”Nuana nin a Irlala latizani! Kubi kona Yesu nazaret wa di nan yginu Kutelle na dura minu amere na tuu gye a su matiza ma zikiki mane maana maanaduro amere KutelleAnin natimene yiru nin limo umongye kidene. **23** Nin nanin iyiru, anin gyere na nakwa Yesu ku kiti nanan ni vira me. Nin nanin Kutelle na malin yinu mu, amini yiru nin nimone. Inin taa anit alena iyiru nin udoka Kutelle ba anan molo Yesu ku. Inani wa kotin gye akusa kite kuca. **24** Amini na kuu, Kutelle na feagye tutun, bara nanin ukul wagya kifo gye kutinba. Kutelle nati Yesu afita tutun. **25** Tuntuni ugo Dauda na yertin kitenen Missiah aworo,”In yiru fewe ku Kutelle, uma lanzi kokome kubi, idi kusa nin mina ima lanzu infiu na le na iin su ivira nin mi ba. **26** Bara nanin kibinai nin ma ti pau, konin kul nin, inyiru uma buni. **27** Uma cini kikana anan kule diku ba. Na uma kuru cin kidawo nin bijuba, bara idi ni fi nin dortu fi ni su ubiyanya’ (**Hades g86**) **28** Una malin benle tibou tonna ima dfunu ina taa ulai tutun. Umati kibinai nin ti paubara udi nin me sa ligan. **29** Nuana, nwasa nlira nanghinu sa fiu kitenen kaa bite Dauda: awa ku ikuru ikasaghe, kissek me di nanghirik udak kitimone. **30** Bara nani, awadi gono katwa Kutelleri ayiro nwo Kutelle wasughe issilin, nworu ama ceo umong nanya fisudu me kitenen kutet tigo. **31** Awa yene ile imone, alira nbellen fitun Kristi nanya nkul, ‘Na iwa shawa ninghe nanya kisseke ba, ana na kidowo me wa yene ubiju ba.’ (**Hades g86**) **32** Nin kidun ame Yesu na kuu. Kutelle na fegye tutu. Vat arik anan dortu gyer, tiru mung bara tina yeneye. **33** Kutelle na Yesu kutet kudiya amini na ce gye incara ulime me asu ti goo nin Cife. Amini na niri Ufunu Ulau unere taa idin yenju nin lan ze. **34** Tiyiru kap Dauda wadin liru litimere b, bara ame Dauda na duo kitene ba nafo Yesu, nin nanin wang. Dauda litime na be3ling uliru kitene Yesu amere Missiah. Cikilari Kutelle na bwabelin Cikilari nin Missia, su tigo in cara ulime nin **35** Ma inin kata likara nanan ni vira nin.” **36** Bitrus nin mala uliru me aworo,”idinin suo iyini vat a Israile Kutelle nati Yesu ku asuo Cikilari nin Missiah, Yesu unere ulena iwa kotinyge ti kusa kitene kuca inin mologye. **37** Dana anite lanza elemon na Bitruse nin nanan kadura benle, iyino ita kulapi, inin woro nanin iyeri tima ti nene? **38** Bitrus nin kwana nani, vat mine icin kulapi min, Andi iyinna nin

yise tima su minu ubaptizma. Kutelle ma ma yashu nin kulapi mine, ani nimiru Ufunu Ulau Me. **39** Kutelle na malin su likawali amanimunu har nin nono mine nin na nela iyina nin Yesu nin nalena idi pii kusari kikane. Cikilari bite Kutelle mani Ufunu Ulau nin na lena a yicila gye uniti me. **40** Bitrus wa liru kang kiti mine, Anin woro nanin “Tirinon Kutelle anan shawa [yape]minu bara awan nimunu kikanci nafo ale anite na inanari Yesu ku. **41** Anite na iwa yinin sa yenu nin liru Bitrus iwa ti ubaptisma. Anan yinu sa uyenu kpina kan har timui ti tat, unwui une. **42** Eliu ubun nanya indurtu nilemon na iwa dueso nani. Iwa din ga uzursuzu kookome kubi inin namong anan yinu sayyenu kikane ici liu emonli ligowe nin nin ti lira ligowe kiti kirem kolome liri. **43** Vat anite na iwa din nanya Ushalima ifio kifo nanin nin kata ka zikiki na almajaraye wadin sua nin lisa yesu. **44** Vat na rika na iwa yinin warsu ko nyan ligowe. Inin leu ubun kosusu nin ligawe. **45** Unuzu kubikubi kogha lese anen me adasamu kiti nanan katawe. Nin nimong ile na kogha nadimun **46** Ko kishi iwa din zursusu kiti lira kikanelwa li umonli ligowe ni picu nilari nilari. kubi kona isu nanin ni binai mine taah pau [lanza man ini niza ilemong na kogha diman Igowe. **47** Dana su nani, ie ubung zazunu Kutell. Nin nanin vat anit Urshalima nananin ubagirma kubikona imong ine wa linbub ghe anan biye kwina kang kolome liri bara use utucu kusari kulapi mine.

3 In lon liri Bitrus nin Yohana wa cinu udu kiti lira kubin nlir, kubi nikoro ku tiri. **2** Umon unit wa duku urika na iwa marigye sa ucin tun umari m, ko lome liri asa iyirogye i ceinge kibulun nlira kika na idin yicu kibulun kicaut bar ana dinga usu likura na rika na ida kuti lire. **3** Dana a yene an Bitrus nin Yohana cin piru kutin lira asu anin kuculu usadak. **4** Dana Bitrus nin Yohana yene gye iworo gye “yene nari” **5** Nin nani ayene nanin nizimine, awadin su ini gye i kubu, **6** Nin nani Bitrus woro nin gye, ti dini ni kubu ba bara nanin tima nifi ilemong na timu, nanya lisa Yesu in Nazareth shino. fita ucinu!” **7** Nin nanin Bitrus nin kifo unite nin cara ulime anin bungey anan fita, kubi kone, abunu inuteta likara **8** Anin nyina atina cin! Anin pira nanya kuti lira ligowe nan Bitrus nin Yohana, cin nin kentu nin su Kutelle ku liru. **9** Vat anit nanya kuti lirayene itina su liru Kutelle. **10** Iwa yinin amere unit ulena asa sua kibulun kilau kane kutin lira, asa cin tiro ikubu! Nin nanin anit vat kikane laza umamaki nin limon na isegehe. **11** Dana a mbun Bitrus nin Yohana ku anite co udu kibulun kona iwa din yicu Solomon’s porrch. **12** Dana Bitrus nyene, nanin a woro nanite “Anun anit Isriala bari yarri idun mamaki? Bara yan angari idina arikku iyiza nafo arikere ti ta ashino nin likara bit, amini din cingye? **13** Tima bilin minu ilemong na ita a nanin, Akune bit umunu Abraham k, Ishaku nin Yakub, wa su liru Kutelle ku. Nene Kutelle na antin Yesu ku kan Adide mine na danin Yesu ku kitith igovenio Pilate, asoje nan su gye ti kanchi. Ani gere na nari Yesu ku mbun Pilate k, nin kidun na Pilate ani cina ucin Yesu

ku, **14** Vat ninani ame Yesu wa di Kutelle Misaiah nanan Israila. Unan sali kulap, inanin watirin unan molsu nanit icinge imemoku me! **15** Kutelle na yinin ani na molu Yesu ku Ame na anani anite ulai sa ligan. Bara nain Kutelle nfegye ata gye ulai tutun. Tina yene Yesu ku nin lai inuzu na yiri gbar dan na awa tighe nin lai tutun. **16** Nene barna ule unite yina nin Yesu unere ta ataa likara tutun amini wa gya acina in bunmi ne vat. **17** Nene, nuanani kagbiri karu, in yiru anin nanan nadide mine na malu Yesu ku nin tanni, amere wa di Misiah. **18** Vat nin nani, Kutelle wa belin tutuni ubelen nari Yesu nin molugye. Kutelle wa belin a Annabawe i yertin ilemon na anite ma su Misiah ku. Inani wa yertin ame Missiah ulena Kutelle ma tuu gye ma sonu tikanci anin kuu. **19** Bara nanin suna umon inazan ini tirin Kutelle ku abun minu isu isu ilemona na ima ti gye alanza mang, bara anan naminu utucu ayepe kulapi mine, kikane ama nin timinu likara. **20** An di isu nani, kubi mayitu na imanin yinnu Cikilari Kutelle din buzunu minu. Nlon liri tutun ima tuugye nanna iye ame Misisia, ulena anan niminu. Ame unit ule Yesu. **21** Yesu ma soo kitene kane udu kubi kna Kutelle ma ti ilemon na ana kelle iti ipes, Kubin worsu Kutelle na tii nani, amini na fere ku ananbi kulau abenlin anite. (aiōn g165) **22** Nafo annabi Musa na belin imon kitene Missiah: "Cikilari Kutelle fe ama tuu ku ananbi nafo mmen nanya mine. Ima lanzu ilemon na ama benlinminu. **23** Alena inari ulazu ku annabi kone inin durtu gye na ima suo nono Kutelle ba, Kutelle ma molu nanin **24** Bitrus nin leu ubun,"Vat a aannabawa wa belin ilemon na ima se kitimone. A annabawa ane umunu Samuilanin vat na lena ina dak nin kidun iwa belin kitene nile imongye ma yitu nanin. **25** Kubi ko na Kutelle na su ualkawali amma su achif bit mmari, amini na su alkawali ama su anigye ma imari. Amini wa benlin Abraham kitene kite Missiah, "In ma ti anit vat nanya iye bara ilemong na anit mine ma su," **26** Bitrus nin malzinu,"Bar nanin Kutelle na tu Yesu ku nanya iye anan su kata Missiah, Awa tuu nin funu a Isrialia i su minu

4 Nin nanin among aprist wa dik nanye kutii lirama. Among anan yenju kutilira, au among a Saducee mine da kitin Bitrus nin Yohana kubi inin na biye iwa din liru kiti na nite. **2** Inung ani wa lanza ayi kan bara ana kadura yesu wadin liru kitenen Yes. Elemon na iwadin belu nanite Kutelle na fea Yesu unuzu kiti nanan kul amin natigye ulai tutun nikidun na iwa molugye. **3** Bara nanin anit ane tinna ikifu Bitrus ku nin Yohana inin taa nanin kuti licin. Ayahudawa anan anan kataa kuti mawucuwucu ini son ca ukun isuu nanin matirutiru bara kulelen wadi kumali dak. **4** Nin naniin wang, among anit gbardan na ilanza uliru Bitrus itin yinna nin Yesu. Anan alena yinna nin Yesu iwa duru anit timui titawn **5** Ukurtunun kuinye ku prist kudewe yicila adide na prist nin na don kate mine pitirno ati mine kiti kirum kuti ma wucuwucu mine nanya Urshalima. **6** Anas nkong ku

prrist kudya na awa di, awa di kitene. Kitewan Kayifas ku Prist kud, Yohana nin Alexzanda, nin namong na iwadi linwana nin na prist adia. **7** Inin taa anan sun ca we inutun Bitrus nin Yohana udu kuti, inin tirino Bitrus nin Yohana, "Ari naminu lo Igangye idin su kataa kane?" **8** Dana Ufunu Ulau na Bitrus ku likara kibinai anin woro nanin, "Nin nwuananin alsraela na min nari, nin vat mine akune latiszanin! **9** Kitimone idin tiru nari kitene nimon icine natisu kitin nut une awany acina ba, inanin tirino iyizari ashino. Bara nanin nan belin minu nii vat a Israela elemone. **10** Ai nanya lisa Yesu in Nazarerh unit ule na shi mu, har amini wangye ayisina ibung nine, Ai anugyere na kotun Yesu ku tikuse kitene kuca inanin na molugye. Vat ninanin Kutelle na fegye amini dinin lai tutun. **11** Yesu Kriste Nazereth amere litefe idin belu kitene me."Litala lona anan ma kekewere na nari liso litala licine makekewere," **12** Amere ces ma su nari utucu, Kutelle na ni nari umong nanya ba ulena ama su nari utucu bite kiti nalapi bal" **13** Adide naYahudawe yene usalin feu kiti nan Bitrus nin Yohana. inin yene anit awa be na ina duo kiti madursuzu ba, bar nanin iwa lanza umama ki nin yginu kan, kikane inin yinno anitane nadi ligowe nin Yesu. **14** Inanin wayene unit ulena iwa shin nin gye di ligowe nin Bitrus nin Yohana iwa dira imong kulap mine. **15** Ayahudawe woro nono caa kuti mawusuwsu mine inutun anBitrus nin Yohana nin lena ishinyge udas kutiye kikana idin zursuzuzu. Nin kidun na isu nani, adidewe lirina nin na timine kitene Bitrus nin Yohana. **16** Inin waro, "No imong duku na ima ti nari fuo ale anit awa be ba! ko gha na asosin nanya Urshalima yiru nin nilemong na isu idi zikiki kan, bara nanin na tiwanya ti benlle anit elemone taa ba. **17** Bara nani, natima cinu anit lanza ilemong na idin dursuzu anit kitene Yesu lii ubung ba, bara nanin tima benlu nanin tima bkwieu nanin andi ilau ubun i durzusu anit kite lisa ilena ina ti nanin likara shinu init ulele. **18** Nin nanin a dide na Yahudawe imini wa woro anan suncaa kiti wucuwucu anit awa bia nanya kiti tutu. Nin kidun dana anan ugade su nanin inin benle nanin na iwa seke ulirinu kitene Yesu kiti kogya ba. **19** Nin nanin wan Bitrus nin Yohana waro, "Udi gegeme kiti Kutelle ti dofün minu sa ti dofün Kutelle?" Timu cin minu iyene ilemon na idi gegeme. **20** Arik kusari bit tiwangya dofün minu ba. Natima cinu ubelu nanit kitene lisa Yesu ba nin nilemong nasu natina yene nin nilemon latisza ilemong na ana dura." **21** Dana iadide na Yahudawa tutun benle an Bitrus ku nnin Yohana na iwa dira lazun lirumine b, inin yinna na ima kpizu nanin b, bara vat anit Urshalima wa di zazinun Kutelle ku bara imerika na iwa su kiti nuti ulena awangya cina ba **22** Unite wa kalin akus akut ana. Na awa yinin ucin ba tun kubi maru me. **23** Nin kidun Bitrus nin Yohana cino kuti mawucuwucu na Yahudawe, inin gya udu ki namong anan yinu sa uyenu inin bele nanin elemon na aPrist nin dide na Yahudawa benle nanin. **24** Dana yinu sa uyenu lanza nanin. inin yina

vat mine itin kitikru nin ta lira ligowe,"Uci, fere na kea kitene kane nin kutin nin kurawa nin nimong vat nenya mine. **25** Ufunu Ulau nin taa acif bit, Ogo Dauda ulena ana sufi kata, amini na yertin ti pipintone. Bar yari anit nanya iye lanza ayi nin nanan katafe, nin na nit Isrealia isu kata kananzan kiti Kutelle? **26** Ugo iye munu ati ifuo anan wucuwucu Kutelle, nin na go munu ati mine inin su mavira nin Kutelle nin le na una fere a suo Missiah. **27** Ai kidenere umunu Heridus nin Bilatus ligowe nin na mong na idi a Yahudawaba nin na nit Isrealia na iwadak kagbiri kane na ina su ivira nin Yesu. Ulena ana yinin asua Missiah. **28** Inanan yinin ilemone se bara ina malin yinu uworsu ima sieh." **29** To nene Uci, lanza ilemeng na idin belu ima su nrin tikaci nari, buno nari arik alena ti ma su kata Yesu udu kitin kogya! **30** Suu kata nin likara fe usu kata kadiye ishizunu, nin nimong izikiki nanya lisa Yesu kucin fe. **31** Dana anan yinu sauyenu mala utin lirakitene naiwadiku zunluno kidayo kan. Ufunu Ulau we nanin likara lirinu sa ulazun fiu, nin nanere iwann su. **32** Imgardan na rike na ti yinna nin Yesu tiwa yining nin elemong na ina durso nari elemon na idinsue. Na warum mine nworo imong ile na adimung in mere. Bara nanin idinnin kosuzu imong mine ilemon na idimung. **33** Nin nanin likara nono kadura belle imon irika na iyine inbellen fitun Cikilari Yesu nkkune kune uduia yita nati mine va. **34** Among nanye nanan yinu sa yenu na dizimun nimon nin na nen lese imongye. inanin wa dasu nin ikubu na neene kiti nono katawe. **35** Nono katawe wa nin nii ikubuwe kitin nanayinu sauyenu lena adimung ba. Bara nanin vat ananyinu sa uyenu se ilemong na idinin suwe inan se ulinbung. **36** Umong unit wa diku lisame Yusufu, unzu likuran lawi. ulena awa nuzu kusarin Island in Saiporos. Iwa din yici gye Barnabas [umaana lise au, nin ti Yahudaci, unan tii kibinai na mong tii likara kang. **37** Amini wa lewu kunenme amini wa danii nono katawe inan naa ananyinu sauyenu.

5 Nanin umong wadiku unan yinusa uyenu lisame wadi Hananiya nin wani me Sarfatu. Amini wa lewu kunen me. **2** Amini wa ceu imong ikubu ilena alewe kunen gye. anin daa nmin kagisingyekiti nono kadura. Uwani me wang wayinin asuu nanin, **3** Bitrus nin woro gye. "Hananiya bara yangyari shetan pira kibinai fee uminin taa Ufunu Ulau kulapi. bari yangya ri taa uminin su imong ine? Uceu imong ikubu kitife kitene ni lemon na ulewe kunen fie na una nari ikube vat baa. **4** Kubi na iwadi isa lewe kunene ba, kufere wadi ba? Na una lewe, na ikube wadi nacara fere ba? Ani bara yangyari taa uma su imong inazan ilele? Aina arikari urusuzu nari ba, Kutelle ri udi cinu urusuzu gye. **5** Dana Hananiya lanza timape atin na adeu kutin akuu camcam. Vat alena ilanza ilemong na ise Hananiya ku tin ilanza fiu kang. **6** Uzaman tina idaa iyira libe idikasa. **7** Kubi nikoro itat ame uwani me pira, na awa yiru ilemeng na ise ba. **8** Bitrus nin nuna gye ikubu ilena ulesume damun anin

tiringye."Benli, ligang nikubere ina lewu kunengye? Aminin wa belin nenere ilemong na tina lewu kunengye. **9** Bara nanin Bitrus nin woro gye,"vat mine suu imong inanzan! Anin na bea, yinna irusuzu Ufunu Ulau Cikilari! Lanza ulanza ucin nazamang alena inuzu kasu cikilari fea? idin das kibulun gye, ima yiru fii udu das tutun. **10** Nanin molu kubi ba Sarfatu tin na adiu kutin libe na bunu Bitrus. Angyene pira yene gye adio libe tutun iyira libea itin idi kasu kupopo kisek lese. **11** Vat anin yinu sauyenu nanya Urshalima laza fiu kang, bara nilemeng na Kutelle su Hananiya nin Sarfatu ku. kogya na lanza ile imongye lazan fiu kang. **12** Kutelle suu kata ka zikiki nanya na cara nono kadura me ninin anit yino kidere ilemon na iwa din dursuzu anit. Vat ananyinu sa uyenu tinna tina zursuzu kolome liri nanya kuti lira kika na idin yici nin lisa Solomo perch. **13** Vat anite alena iyina nin Yesu ba lanza ifeu anan yinusauyene. Bara nanin anit alele leu ubun lanzu fiu nananyinu sauyenu. **14** Among anit nin awni tin na iyina nin Cikilari Yesu, inin munu atii nin nananyinusauyenu. **15** Bara nanin taa, anite tinna dasu nin na tikunu kitene libau danna inin nonkuzo nanin kupia nin nanin andi kuyulin Bitrus na dudo nanin inan shino ti konumine. **16** Anit gbardan nuzu ni gbirin Urshalima daa kiti nono kata. Inanin wadasu nin nanan tikonu kiti mininen nalena ufunu na gwerganu kifo nanin. Kutelle mini wa shin nanin tikonu mine. **17** Aprist adidewe vat nin nale na iwadi ligowe nin na Sandikiwa iwa di ligo mine inin lanza ayi nin nono katawe. **18** Bara nanin inin taa anan sun caa kiti lira ikifo nono kataa we inanin watii nanin nanya kuti licin. **19** Nin kitik anan kadura Kutelle daa atina apuno kiti licin atina anutuno nono Kutelle nutuno nanin das! nin nanin unan kadura Kutelle woro **20** nono kadure, "can udu kiti lira ibeling anite kadura tucu lai usalin ligang. **21** Nin lanzu nanin itinna ipira nanya kutin lirainin tin na dursuzu anit kitenen Yeesu tutun. Nin nanin ku Prist kudiawe nin na lena iwa di ligowe ipitrino a Yahudawe. Ligowe nin na dide na Israile. Nin kidun na ipitrino ligowe, inin tuo apolise kuti licinge inan nutuno nono kadure. **22** A me ulena awa di unan kutii licin gye yene nono kata we dikub. Nin nanin intin ikwilla udu kiti na didemine ulire. **23** "Ti yene kuti licin wa kunlun kan anan sungadi wa yisin kitiy. Vat nin nanin dana tipira ti kifo anit ane tinanin se kutiye mmpono tinanin dira nanin kuti licin gye. **24** Dana ude na kaptin kutii lira nin na Prist lanza nani, inanin wa nibinai mine tin na ni bunkurno, ilanza umamaki iyizari imon ne mati nanin. **25** Umong nin da ada belle nanin "latizani! ai nene anit ane na ina ti nanin kutii licinge inanin yisin nanya Kutin lira inanin din dursuzu anite. **26** Nanin ukaptin bkuti lira nuzu aduo kutin lira nin nanan kataa me, ina wa danin nono ktawe kutii ma wucuwucu mine. Nanin ma, na iwasu nanin ti kanci b. bara iwa laza fiu anite ma molu nanin nin na tala. **27** Nin kidun ukaptin nin nanan kataa me daa nin nono katawe kuti mawucuwucu, inanin

wa tii nanin iyisin mmbung nanite nanya kutii licin gye
 nin nanin ku Prist kudewe tirino nanin **28** Anin woro
 nanin, "Ti belin minu na iwa su madursuzu nin lisa Yesu
 b. inanin nari ulanzun liru bit, inanin dursuzo anite vat
 nanye Urshalima kitene me. Nin linbung, inanin duro
 anit nafo arikari dinin kulapi inkulme! **29** Bara nanin
 Bitrus, lirina mmemoku nono katawe woro,"Tima lanzu
 uliru ule na Kutell benle nari ti su, na ilemon na anit
 benle nari ti su ba! **30** Ai anigyerere na molu Yesu ku nin
 kotigye nakusa kitene kuca koneVat nanin Kutelle kona
 acif bit na rugye na fea gye amini idinin lai tutun nin
 kidun na ana kuu. **31** Kutelle na antin Yesu ku nin bun
 nin kogy. Ana tiigye asu nari utucu nin su umulkibit.
 Amini na tii nanar ti cin kulapi. Bara anin shawa nin
 kulapi bit **32** Tidin belu anit kitene ni lemong gyere na
 ina se Yesu ku. Ufunu Ulau ulena Kutelle na ninar, yinna
 ule ulire kiden ahri. **33** Dana anan ma wucuwucu lanza
 nanin, inanin wa lanza ayii kan nin gyinu, inanin wa
 cinu umolu nanin **34** Bara umong unit wa diku lisa me
 Gamaliyal. Ame ma wa di owa rum nanya na Farisawa.
 Ana dursuzo anit ma dudu na Yahudawe, vat a Yahudawe
 din lanzu infiu m, anin fitananya kuti mawucuwucu
 aworo, inutun nono kaduro inutun nanin udas nin kubi
 baat. **35** Nin kidung, itina inutuno nono kadura udas,
 amini wa beling usaran anan mawucuwuce, "Nuana nin
 Israila na ti su uhankali nin nilemon na tima su anite
 alele, **36** Nin nakus kidung, umong lisame wa di Tidawus
 awa su kulapi. Amini wa beling anit ame unit ucinari,
 anin akut ku tocun dofingye. Inanin wa molugy, vat anit
 alena iwa din dortugye tin mala kiti. bara nanin na iwa
 yinin isu ilemon ana yinin amsu ba. **37** Nin kidung nani,
 kubi kone na iwa nyerti tisa nanit na ima su, umong lisa
 me Yahuda, kusaring ka gbirin Galili ta kulapi amini wa
 tii anit idofingye. Bara nanin iwa molugy vat anit alena
 iwadin dortugye mala kiti kap udu nitiniti. **38** Nene in
 beling minu: Na lanza anite le ukule ba! Cinon nanin!
 Inbenle nanin bara, andi imong ilena idinsusu inuzu
 kitin nitar, umong ma tii nanin icin, Inanin ima diu. **39**
 Andi Kutelleri taa nanin isu ilemone, na iwagya iwatina
 nanin use ba, bara nanin ima na se idin siugaba nin
 Kutele ri! Among nanya wucuwucu yina nin liri Gamelial.
40 Inani wa yiccila nono kadure nanya, ikpizo nanin.
 Anan mawucuwucu nin kpada nani na iwa dursuzo anit
 kitenen Yesu tutun ba inin cino nani. **41** Nono kadure
 cino kiti ma wucuze, nin liburi libo kan, bara i wa yiru
 Kutelle angftina nanin kan nin ni nanite icin bara udortu
 Yesu **42** Kolome liri nin kidun nono kadura pira kutin
 lira nin ni lari nanit inanin wa libun indursuzu nanite ai
 Yesu unaere Christe.

6 Nanya kubi, anit gbarda wa yininsa uyenu. Alena na
 Ayahudaweri ba tin na kugbunlu nin na lena ina mari
 nanin Israila. Bara na awani alena alesu mine nakuu
 imonle wadaci kitimine kole me liri. **2** Nin nani, nin
 kidung nono kadure lanza ilemong na iwadin bele, inanin

wa pitirin anite vat kitikirum nanya Urshalima "na tima
 su gigime ba andi ti cino kata dursuzu nin nunu Uliru
 Kutelle ti nin kifo ukosuzu ni monli kiti nanit. **3** Bara
 nanin linuana na tifere anit kuzor anan Ufunu Ulau, anan
 nibinai ni lau nin nanan yinu kang. Ninnanin, ti dursu
 nanin usu kata kane. **4** Bara arik ma su anfani ni kubi
 kone ti liiubung usun lira nin dursuzu anit uliru kitene
 Yesu. **5** Ilemong na anan nono kadure benle annyinusa
 uyenu yina mung. Bara nanin itin na ifere Istifanus ku
 unit ulena anayinannin Kutelle kan, ulena Ufunu Ulau di
 nanya kang, inani wa fere Philibus nin Porokorus nin
 Nikolas, Timon nin Pamillas nin Nikolas. Ulena iwadi ka
 gbirin Antiok. Nikolas wa yinin nin na dini na Yahudawa
 kafin anin yinin nin Yesu. **6** Ananyinu sa uyenu tin na
 inutun anit kuzor taa nanin lira nin taa nani tarda acara
 mine kite na timine kogya anan su kata kane. **7** Bara nani
 ananyinu sauyenu tin na ilau ubun dursuzu nanit uliru
 Kutelle. Ingbardan nana yinu sa uyenu nanya Urshalima
 kpina ka. Nanya mine among aYahudawe a Prist yina
 nin liru itin yina nin Yesu. **8** Kutelle wa ni Istifanus ku
 likara anan su kata ka zikiki nanya nanite anna nuna
 iliru kitene Yesu. **9** nin nanin wan among wa yinin nin
 Istifanus ku ba. Iwa di lipin na Yahudawari iwa di ligowe
 nin na iwa yicu nanin Freed man kitin lira nin tutu anit
 unuzu kusari Siriya nin Alazandara nin kusari Silisiya
 au Asiya inin tin na su magazan nin Istifanus ku. **10**
 Vat nin nanin na iwa yinin usu unasara ningye b, bara
 Ufunu Ulau Kutelle di nin gye amini wa yinin uliru kan.
11 Inanin wa tinin ise among anit nayiru usun Istifanus
 ku kinu, anit ake nin woro, "tilaza adin belu uliru unaza
 kite ne Musa nin Kutelle" **12** Inin taa a Yahudawe ayi
 mine nanakan kitin Istifanus, umunu a kune nin anan
 dursuzu adu mine. Inanin tin na ikifo Istifanus ku itin
 ida ningye kiti mawucuwucu na Yahudawa. **13** Inani
 tutun daa nin namon anit ini taa Istifanus ku kinu. Ale
 anite nin woro, "Ka gwane din belu imong inanzan kitene
 kutin kulau kunlira bit nin kitene adu Musa na ana seru
 kiti Kutelle. **14** Ilemong na tidin bele unare ti lanza gye
 adin duu ule Yesu na ana nuzu kusarin Nazareth ama
 turnu kutii lira kone amini daa nin adu alena tiyirumu
 alena anit kune bit na durariba. **15** Vat anit nanya kutii
 mawucuwucu yene Istifanus ku inin yene umurome na
 fo umuro ngono kadure Kutelle.

7 Nin nanin ku prist kudawe tirino Istifanus ku,"ilemone
 na ant alele din belu kite fe kiden are? **2** Istifanus nin
 kawa, "Nua nanin a Yahudawa nin na didawe, lanzannin!
 Kutelle kudewe na tidin ruugye, wa zuru nin cifi bite
 Ibrahim na wa dutu nanya kusarin Mesopotamia, kafin
 adak kusarin ka gwirin Haran. **3** Kutelle nin woeo gye,
 cino mmin mone na udku nan na iayyife, duku, udu
 mmin mona ima dursu fi. **4** Amini Abraham tina acino
 mmim mone, na Chaldia, amini wa dak Uharan anin soo
 kikane. Nin kidung ucif me kuu, Kutelle nin belingye
 anuzu mmim mone na sosinku. **5** Kubi kone Kutelle

wadi asa naa Abraham mmin lisosin me ba. Vat nin nanin Kutelle su gye likawali ama nigye mmung mona amasoku nin nisudu me, sa ligan. Nin nanin ma Abraham kubu kone awa dinin nin gono kana ama su ugadu me ba. **6** Nin bung Kutelle belle Abraham, 'Isudu fe masuo kipin limara, ima suo kikane udu akus akalin anas, lisosin mine kikane lin ma yitu licin ari. **7** Men ba nani ulada umugunta mine na itaa nono nin son, mba nin nutun min, nin kidun isudu fe madak ida usuaja [lidurun] nan mmin mone. **8** Kutelle nin dokace Abraham, asu nono ni lime me[mboo] ukaciya, nanin anit ma yinu inin nono Kutelle ari, Nin mbung ame Abraham se gono lisame Ishaku, kube na Ishaku wa tii ayira kulir, [8days] Abraham su gye ubo[ukaciya] nin mbung ame Ishaku mara gono me lisame Yakubu, Yakubu yita ucif nono likure, alena aYahudawe din yici nanin akune na cif bit. **9** Iyiru gono ki kune Yakube laza ayi bara ucifime wa yiru Yusufuku ataa gye kinnayi me. Inanin wa lewu gye nacara nanan kasau, inanin wa yiru gye udu Umasar, kikane amini suo unan licin. Vat nanin Kutelle mini na bung Yusufu ku. **10** Amini wasugye ukariya kikana anit wani uwahala. Amini wa nigye uhikima kan, amini watii Firaun, ogo Masar, asu umong icine kitenen Yusufu. Nin nanin Firauna nin nin yira gye asu umulki nanya Masar nin yenju kuturan Firauna. **11** Dana Yusufu wadin su kata kane, iduru kon kubi na umonli wasali nanya mmin Masar nin Kaana, Anit wa di tikanci kan. Kubi kone Yakubu nin nonome na iwa dinin ni mmonli ba **12** Dana Yakubu lanza imonli lesu din Masar, amini wa tuu nuono me udu Umasarinan di seru imonli li, inanin wa duo idi seru imonli kitin Yusufu, inanin wa yinin Yusufu ku b, inanin wa kpilin kilari. **13** Kubi kona nuona Yusufu duo iseri ni monli unbe kikanere, anin benle nanin ame ari. Nin nanere Firauna nin yino ar Yusufu a Yahudaweri, nin anit ale na idaa unuzu Kaana nuona mere. **14** Nanin nin kidun na Yusufu tuo nuona me kilari, inin benle ucif mine Yakubu Yusuf dinin us me nin iyalime idak Umasar ida suo k. Kubi kone Yakube nin nono me wadi akut kuzor nin kutochin **15** Dana Yakubu lanza nani, ame nin lilari me yga udu Umasar. Nin kidun Yakube kuu kikane, nin na mong akune bit, nin nono me kuu kikane **16** Inanin wa yiru abi niwo mine idamu kutin bit kikane ikasa nanin kikana ucif bit Abraham naseru nanya kagbirin Shechem. **17** Akune bite taa gbardan kubi kona Kutelle wa dinin su utucu mine kiti na Msrawe, nafo na ana su Abraham ku ualkawali. **18** Umong ugo da a suumulki Umasar, na ame yiru Yusufu ku ba na amere wabun nanin kubikona awadi mulkeba, **19** Ugo ne rusuzonanin kurun asu uzalamci kit na kune bite ana nin uwahalakang. Amini wa tii nanin itsu nono nibebene mine idas ni lari mine inan kuzu. **20** Kubi konere iwa maru Musa k, Kutelle, nin yene gye gono ki gigimeri kan. Nin nanin acif me nashe gye nanya kilai nanya tipui ti tat **21** Inanin wa ce ghe idas kilare, bara ushonon Ifirauna nan nin seghe ibiu kigawa, amini wa minghe nafo gono mere. **22** Iwa dursuza Muse ku vat

ukoyo na ani Masaraweh yiru mu, amini wa gunjo asu imong ezikiki kan **23** In lonliri kubi kona Musa wa di akus akut kutochin, amini yina kibinai me ama di lisu anit me, a Israile **24** Amini wa yene ku Masaraweh di fuo ku Israile. Bara nanin amini wa tinin adi buno ku Israile, atina amolo ku Masaraweh. **25** Muse wa suso ku Israile maynnu Kutelle na tuu ghe ada bolu nanin nanya lichin Masaraweh. Bara nani ne inin wa yinin ba. **26** Nin kuiy, Muse yene ku Israile din fuo atimine. Amini wa cina ukosu nani, Anit, anin na biye li nwana a Israile! Bara yanghari idin fuo ani mine? **27** Ame ulena awa lanza gwana me ukule turno Museku kusari ani benle "aa ghari taa fi kulauya kiti bit! **28** Udinin suu umoli nafo na una molu ku Masaraweh ilenghe? **29** Dana Musa lanza nanin atin na achino u Masaraweh acoo udu mmin Midiniawa. Amini wa ti akus kikane. amini wa suu ilima kikan iwane mara ghe nono niiba. **30** Lon lir akus akuta nas nin kidun, Kutelle seeghe nanya gono kadura me udu kiti Musa. Ani see Musa ku nanya galtun kushoo kona kuwandin jujuki dawo nanya kushoo kukau ku popo likup. **31** Dana Musa yene nanin asu umamaki, bara ula wadin lii kushe amana kushoo juju kidawo ba, dana ada kupopo kushoo anan yen, amini wa tini alanaza liwui Kutelle yichu ghe, **32** 'Men Kutelleri ulena akunefe na zazu. Men Kutelle Abraham, Ishaku, nin Yakubu na ina zazu. Musa lanza fiu kan atina ketuzu. Alanza fiu yeju kushoo tutun. **33** Nanin Kutelle woroghe akala akwatak me auro sa udin daukaki. Bara kika na udku kiti kilauwari kinanieri. **34** Imali yenu elemon na ann Masaraweh di ni anit nin ti kanci. Ilanza aniti nin kubi kona idin ghilu. men daa ida bolu nanin nachara na Marawa. Nene fita, bara idin chinu utufi nanya Masar, **35** Musa amere wa bung nono Israile, ulena iwa narighe, inin woro, aa ahri na tifi un kulau kitibit! Musare Kutelle na tuu ghe asu umulki mine ani bolu nanin nanya lichin amere ule na gono kadura gye kushe walin ghe suu imene. **36** Musa amere wa nutun akunebite in Masar. aamini wa wasu imong eziki gbardan, nanya Masar bara ana dura Kutelle wa di nin ghe, kurawa kku shine nin akus akuta nas anit Israile nadi nanya kushoo. **37** Ule Musare na awa benli anit Israile, 'Ktelle maa dani nin mong nanya na nit mine asuo kuannabit nafo men. **38** Ule unitere Musa na awadi nanya na Israile na awadi nanghinu nannya kushoo; amere gono kadure Kutelle wadi nin ghe likup Sinai. Amere Musa na Kutelle na nighetidokoki bite, amere ulena abelin akune bite tipipin tona unan kadure wa belin. Amere ulena ana seru tipipin Kutelle udu kiti bite dana tidin belu nari tusu lisosin linsali ligan udu kusari bit. **39** Vat nin nani akune bite wa nari lanzu Muse k, inani wa nari asuo nani uidia mine, inani wa dinin suu i kpilin udu Masaraweh. **40** Bara nani inani wa beli yayame Haruna, 'kele nari kudodo kono kuma suo nari kutelle ayiru nari udu Umasar. Bara ame Muse na tiyiru yeri se ghe ba. **41** Inani wa kee kutelle kaluka. inani wa nakpiza tihadayu mine mbung kaluke inan zazin kudode, inani

wa suu afu nin niwawa bara ilemong na inin kele. **42** Bara nani Kutelle tina chino ukelu nani. Amini chino nani isuu uwui, upoi nin niyin, kitene kitene kane usujaida. ulele di daidai nin tipipi too umong ku uan liru nuu Kutelle n yertin: Kutelle na belin, Anun anit Israile, kubi kona na iwa libun molsu ina nin nakpizu tihadaya mine nanya akus akut anas na iwadi nanya kushoo, inani wa nakpiza meghari ku tihadaye? **43** Bada nanin iwayiru kudaga udu niniti kona kuwa di nin aloli kutelle Molech inani wa suu ghe usujaida. Inan tutun iwa yiru usufa fiyin ulena iwa yichu ghe Rephan. alelere akunki alena iwa kiye inani wa suu manin usujaida na menba. bara nani ima tii ida yiru nilari pii udu kankagbiri dana kadi pii dana ka ta Ubabila. **44** Kube na achif biteiwa di nanya kushoo, inani wa suu Kutelle ku usujaida nanya kudaga nafo awadi nanghinu. Inani wa kiye kudaga nafo na Kutelle na belin Muse ku. kuwa di nafo kona Muse wa yene kitene likupe. **45** Udag kidun, ukon kunebit ayira kutent kone kubi kona Joshua wa dak nin ghinu nanya mminghe. Kubi konere iwa bolu mmin mone, kubi kona Kutelle wa nutun anite alena iwa di nanya mminmone, att nain inuzu. Bara nani Israile kifo mmin moneiman taa min mine, Kudanaghe wadi nanya mine ni duu ayiri ugo Dauda. **46** Duda taa ayi Kutelle man amini wa tirin Kutelle ku sa akeeghe kilari kika na ame nin vat anit Israile ima suu ghe sujaida. **47** Bara nani Kutelle nin wolo Dauda ku uson fere Sulaimanu ma keyi kilari kika na anit ma suu usujaida. **48** "Bara nani, iyiru kitele katin likara koyan. Na awngya asuo kilari kana ani kiye ba. nafo na Ishaya una liru nuu Kutelle wa nyertin: **49** Kutelle wolo "kitene ukursiyi nighari, kutin tutun kiti patilu nin ghari musu kiyapin kilari imaa keyi mugh? Men litini ina kie imong vat kitene nin kutin. **50** Bara anun anit ari iwaya kelai kilari kana men wanya isuu nanya kinin ba? **51** Anun anit atimine di gagam kitime! idi nafo akune minere! iani naru Ufunu lauwé, nafo na ini suu! **52** akune mine watii anan liru nuu Kutelle ti kanchi kan. Inani wa molu alena iwa beli ubelen dakin Kristi, amere ma chas ana nonko kibinai Kutelle man. Kristi une na malin dak! Amere ule na na ina kpilin nanan ni vira meinani na yisi imolughe! **53** Anughere anite na ina seru tidokoki Kutelle. Too tidokore Kutelle nani gono kadura me anit acif bite, vat nanma na ina durtu ti dokokeba. **54** Kube na anan ma wucuwucu na Yahudawe nin saure lanza vat elemon na Istifanus benle, inani wa lanza ayii ka. Inani wa din talu na yini mine bara ilemong na Istifanus benle nanin! **55** bara nani Ufunu ulau tin nonko kibinai Istifanus. Amini tii iyizime kitene kane atina ayene ikanan laa Kutelle. Amini wa yene Yesu ku yisin mbung chara ulime Kutelle. **56** "Yene,"aworo" iyene kutenle puno, imini yene gono nit yisin kusari chara ulime Kutelle **57** Dana anan ma wucuwucu na Yahudawe nin usaura mine lanza. inani watii inteed kan. Inani wa tursu atuf mine ninna chara bara na iwa lanza ghe ba, sa umolukubi itinna imuna tii kiti me. **58** Inani iwa wunun gh udu udas kagbire

Urshalima tina tauzu ghe nin na tala. Anit alena iwa suu kinu kitene me itina kala alituk mine ichau kupopo ko kunyana lisamw Shawulu amini wa suu uhaa nalituk ke. **59** Dana ilau ubun tauzu ghe nin natale, Stifanus taa nlira, "Ucikilari nin Yesu sere ifip nigh! **60** Nin nani Stifanus tin na adeu kitin ani jartin, Cikilari, na uwa kifo nani kulapi kona ba! Nin kidun na benle nani, atina kuu.

8 Bulus wayiru akuru ayinna nin molughe. Bara nani itunna ighanan tizung nono Kutelleuni uniu udya lilole in Urushalima; tutungg vat nanan biye malakiti ukilunu nasarin Urdun nin Samariya, bannin nono katwa we. **2** Anan lanzu fiu Kutelle yauna libin Istifanus idi kasu nin kucculu kang atiyom. **3** Ama Shawulu wa lanza kilarin in lira Kutelle ukule kang; awa piccu nilari nilari in nutuzunun nalilime nin nawani, anin tiza nani nilari licin. **4** Anan yinu sa uyene na iwadi nanya Urshalima tinna choo udu nigbri-nigbri, inani wa lii ubun suu uwaze Yesu. **5** Umong nanya nanan yinu sa uyenu ulena lisame wadi Philibus achino Urshalima udu u Samariya. kine atina belu nanitau Yesu amere Kristi. **6** Anit gbardan kikane lanza Philibus liru nin yeneghe adisu kata kazikiki. Bara nani inin vat dandana kupopo kiti liru me. **7** Nafo umisali, Philibus umurchara ufunu unanzan unuzu das kiti nanit gbardan, inani wa nuzu nin kuchulu tutun anit gbardan na iwa dinin agurgu na bunu ba. **8** bara nani anit gbardan ka gbri kane lanza liburi liboo. **9** Kikane umong unit wadiku kagbri kane lisame wadi Simon. Ame wadin suzu nikulma uworsu. awa niza anit umamaki nin kat nikulma me nanya Samariya "Simon udia une!" **10** Vat anit kikane, vat anit ahem nin na chine ilatisza ghe. Inani wa beling, " Ule unite likara lidiya kutelleri." **11** Inani wali ubung latiszighé chaut, bara uworsu awa ninani umamki nin kata nikulma me. **12** Bara nani iwa yinin ni Philibus ku nin liru umang une kitene Kutelle na ana durso liti me ogo, nin kitene Yesu Kristi. Nanilime nin nawane alena yinna nin Yesu esuu nani nubaptizima. **13** Simong litime yina nin liru Philibus amini wa sughe ubaptizima. Amini wa tini durtu philibus ku, amini walii ubung lazú umamaki nin kata kazikiki kana Philibus wa din sue, imong ine wa durso ulirin Philibus kidegenari. **14** Dana nono katwa nanya Urshalima lanza ani gbardan vat Samariyan yina nin liru Kutelle, inanio wa tuu an Bitrus ku nin Yohana kika ne. **15** Dana Bitrus ni Yohana da nanya Samariya, inani wa tin nlira kiti na lena iyina sa uyenu ina sere Ifip Milau. **16** Bara Ifip Milau wadi misa tolo atimine ba. Iwa suu nani ubaptizimari ma chas nanya lisa Ucif Yesu. **17** Nin nani Bitrus nin Yohana tarda achara mine kite mine ana sere Ifip Milau. **18** Simon nin yene inaa anit Ifip Milau bara utardu nachara nono katwa kitene mine. Bara nani amini wa ni nono katwa we ikurfun, **19** anin bele, "taani menma suu elemong na anin di suu, bara kogha na itaaghe achari nin ama seru Ifip Milau." **20** Bara nani Bitrus nin berlin ghe, "Fia nin nikubu fia nanah, bara udinin suu use ufilu Kutelle nin

nikuba! **21** Uwangya usu katwa nan arik ba nanya suu nilemone, bara kibinai fia diligowe nin Kutelle ba! **22** Bara nani chino kibinai kinanzan kane, uni roko ame Ucif, andi ama yinu, ashawa nin kulapi kunanzan kona udinsue nan kibinai! **23** kpila uchin libau linazan lone bara yene udin kiyashi bi, bara fea we ubawa ri katwa ka nanza kane. **24** Simon ghe nin kwan, tai nlira kitu Chikilari bara asuu elemon na u bele! **25** Nin kidun Bitrus nin Yohana belle anit kikane elemong na idini suwe kitene Chikilari Yesu nin dursu nani usakkwe Chife ina tina ikpila udu Urshalima. Kitene libauwe, itina dursuzu anite uliru uchine kitene Yesu nanya Samariya. **26** Umong uwui unan kadura ulena Kutelle yuoghe kiti Philibus "Fita uyisin nin duo kusari kudu unuzu Urshalima udu kagbirin Gaza." Liboiwe wadi kusari kushori. **27** Bara nani Pilibus fita agya udu liboiwe. Liboi lolere amini wa zuro nin umon unit mmin Etopia. Awadi unit udeawari ame awa di udia vat na sarauniya Etopia. Nanya lilemme anit wadi yicu ku sarauniya Kandence. Ele unite wadin cinu udu Urshalima usu ususaida, **28** amini wacinu u kpili kilari awa sosin kitene kuchariot me. Amini wadi chin, amini wadi belu ni nyerta kutakarda unan lirin nuu Kutelle. **29** Ufunu ulau Kutelle woro Philibus ku, "Can cana uzuro nin imon ngju." **30** Filibus tunna a lalla i chum udu kiti me, a lanza nge adin nbellu ni nyerte nan liru nin nu Kutelle Ishaya, aworo, "uyinno ma nyertu mane? **31** Unit Habasha woro, men mmatizari inyinin andi na umon bellu ba!" Unittwo woro Filibus, ngna uda so likot nighe." **32** Uliru Kutelle na uittin Habsha wa di nbellu ni nyerte imoe ile awwo cino nafo ku kam uchindu kiti bo, nafo kukam na kumiin tikk na charan lenghe na ma bo nanere na puno unume ba. **33** Nyanya ntolti litime itunna ibolo nghe ushara. Nga ri mabello imommon inarzang litime, inani wan yiru ulaime. **34** Unan salin masu tirunu Filibus ku, aworo, "ndin rizufi nacara, unan liru nin nu Kutelle din liru kitene ghari? Litimere sa kitene nmonghari? **35** Filibus tunna a cizina uliru, a cizina kutakarda kulaug Ishaya atunna mnbellu ghe kitene Yesu. **36** Kubi ko na iwa din ci libo ido kankitin mmyen unan salin macu wuro, "Yene, mmein mongo kikane; Iyanghari ma wantinura nyanyan mmein ishinti ni nyanya mmeine?" **37** Filibus woroghe, uwan yinin nin kibinayi fe vat, iwanya ishintifi nan nyan mmeine." **38** Unittin Habasha woroghe, yisina nin nimon an-njue. Itunna itolo na-bee ipira nan nya mmeine, a shintinghe ku. **39** Kubi ko na inuzu nan nya mmeine, Uruhu Kutelle tunna a yira Filibus ku. Unit Habasha tunna a nya nin liburi libo. **40** Filibus tunna ayene Uruhu ulau yaughe udumu kaghiring Azotus. Akata a cin belle uliru umang itin Yesu, nighiri-nighiri. a do Ukaisariya.

9 Vat nani Shawulu leo ubun inziu nanan dortu Kutelle. Amini wa do kiti ndia kuttii nlira n-urushalima. **2** Aworoghe inghe ma-nyertu- nyertu ma na a ba dumu kitii na didia natii inlira n-Damaskos. Ma nyerte wa nighe aghang ale na aba kivinu uzaman nan na wani ale na idin

dortu libau Ise, akuru a cisoni natii nacin n-Urshalime, bari adi-dia na nan wucu kideinne ba funuani. **3** Ku bi ko na Shawulu nan nan cinme wa din cinu udu Udamaskos, na nin daudaunu ba, umon kanang tua unuzu kitene kani mu kilinghe. **4** Atunna a deou kutin, a lanza liwui nuzu kitene kani, liwroghe, "Shawulu, Shawulu, bari yanghari udin ni nantiting uwuya?" **5** Shawulu tiringhe, "Cikilari, fe ghari?" A kawaghe aworo, "Mere Yesu, ullenge na udin yooghe. **6** Vat nani fita upiru nanya kagbiri! Umon nanya kagbire ba bellinfi ilemo na umasu." **7** Alenghe na iwa di nin Shawule lanza fiu, na iyinno ubellu nimomon ba. **8** Shawule fita kutene, da na apuno iyizzime, na ayinno uyenju nimomon. A nit arka na iwa di ninghe, kifoghe nchara udumu na kipin Damaskos. **9** Shawulu ta ayiri a tat, na nin yenju kitiba, ana awa lii sa asono imomon ba. **10** Ndamaskos, umong waduku ulenge na iwa yicighe Hananiya unan dortu Yesu. Cikilari Yesu ta Hananiya nanyan namoro-yenju, a aworoghe, "Hananiyal!" Ame kpana aworo "Cikilari, nding latizu." **11** Cikilari Yesu woroghe, "cang umong ulayi na idin yicu ning 'udert' ule na udo nghan Yahuda. Utirin lisan mong unit na idin yicighe Shawulu kunan kagbirin Tarsus, nene adin foyi nachara. **12** Shawulu wadi amal yenu nanya namoron yenju kiti, umon unit na idin yicughe Hananiya pira kilari kirika na awa duku atardaghe achara bara anan yenje kiti tutung." **13** Hananiya kpana aworo, "Cikilari, anit gbardang nabelli ubelleng nnit ulele! A su imon inanza gbardang kitene na rika na iyinna nifin Urshalima. **14** Ame na malu seru niyert kiti na didyawe, ulenge na una nighe likara akifizo arikana iyina nifi kikane Damaskos." **15** Vat nani Chikilare woroghe, su immon irika nan belling fi usu, "Can kitin Shawulu!, bara nan nfereghe a suyi katua litinighe nin arika na isoli aYahudawa anan na goomine nani nlsrailawe. **16** Memma litinighe ba belling nghe, aba niu kan kiti nanit bari ubellinani uliru litinighe." **17** Hananiya nya a pira kilari kirka na Shawulu diku. Da na ayene Shuwulueku, a tardaghe achara litime, anin woroghe, "Gwana Shawulu, C; hikilari Yesu ntoyi kitife. Amere wa dak kitife kubi ko na uwa di libau udu uDamaskos. Amere na tuyi kitife bara unan kuru use uyenju kiti, tutung uRuhu ulau bara yiru likara litife." **18** Nanin dandaunu ba, imonimor nafo imart nibo deu niyizin Shawulu, anin tunnan yenju tutung. Anin fita itaghe ushintonu nmyen milau. **19** Kimal nlii nimonlin Shawulu, ase likara kidowo tutung. Shawulu so nin namong anan dortun Yesu nayiri gbardang. **20** Na nin dandaunu ba, atunnan bellun belle Yesu nanya natii nlira mine in wo amere gono Kutelle. **21** Vat nalenge na iwa lanzaghe puzuno tunu inin din bellu, "Na ulelere din nanzu narika na iwadin Urshalima anan yiccu kitenen lissa lole ba? Tutung ada kiti kane anan tere nani a yauna udumun kitin Priest." **22** Ama Bulus wase likara asu uwazi abellu a Yahudawa na idin Damaskus au Yesu amere Kristi. **23** Na ayira gbardang in kata, A Yahudawa kyele atimine nwo imollughe. **24** Ama Shawulu wa lanza

ile imon na idinin su isughe. Iwaso ncca kibulughe kitin lirin inan mologhe. **25** Ama nono katwa me yaughe inin toltinghe legitiri, iwa ghatinghe nin kukuzughari. **26** Na anin da u'Urushalima, Shawulu mala udofinun nono katwa, ama vat inghune wadin lanzu fiume, na iwa yinnin ame wang gono katwari ba. **27** Ama Barnabas yaunghe adamun ubun nana liru Kutelle. Anin belle nani tana na Shawulu wa yene Cikilare libau tutung Cikilare wa liru ninghe, tutung tana na Shawulu wasu uwa'zi lissam Yesu sa fiu in Damaskus. **28** Awa zuru nanghinu kube na iwa din piccu nin niccu nanyan Urushalima. Alira sa fiu nanya lissam Cikilari Yesu. **29** Tutung asuzu mayardang nin na Yahudawan Girisiya; ama iwa dinga ubingan mologhe. **30** Na linuanan yinno nin nilemone, ida ninghe u Siseriya inin toghe udun Tarsus. **31** Tutung, nilarin lira vat nanya Urdun, Ugalili, nin Samariya se lissosin liman tutung iwa kunjo; tutung ucin nanyan fiun Cikilari nin nanya mang Ruhu ulau, kilarin lire kunjo nin nanit. **32** Nene imoimon wa yita, na Bitrus wa galu vat nitinit, ada tolo kiti nanan bi ale na iwa di kagbirin Leyida. **33** Kikane awase umong unit ku lissame Aines, urika na awa li akus kulir kitenen komime, bara awadi nin konun ku kidowo. **34** Bitrus woroghe, "Aines, Yesu Kristin shino nin fi. Fita ukyle ukomife." Atunna afita ayissina. **35** Bara nani, vat nalenge na iwa sossin in Leyida nin Sharon yene unite ikpilla atimine kitin Cikilari. **36** Nene in kan gono katwa waduku n nanyan Joppa lissame Tabitha, urika na ukpilue di "Dokas." Ule uwane wa kulung nin katwa kacine anin katwan kunekune ka na adin su anan likimon. **37** Nanya nayiri ane, ukonu kwaghe anin ku; na ikussughe, inin nokoghe kuti kitene. **38** Uleyida wadi kupon Joppa, tutung nono katwawe wa lanza Bitrus di kikane, ito anit aba kitime, ipotoghe acara, "Dacari kiti bite sa umolu kubi." **39** Fita adofino nani. Na ada duru, idoninghe kutii kitene. Tutung vat nawani ale na alesmine nakuzu yissina kupo me kuculu, inin dindursuzughe altuk nin nazeni alenge na Dokas wa tuju nani kubi na awadi nanghinu. **40** Bitrus nutuno nani vat nanya kutiye, atumo atanlira; anin gitirno ayene kidowe, abelle "Tabita, fita." Apuno iyizi me, na ayene Bitrus ku, afita aso. **41** Bitrus nin nakpaghe ucarame afege; na ayicilla ananbiye nin nawani alenge na ales mine na kuzu, ananani ame nin laime kiti mine. **42** Kogha tunna nin yiru nile imone vat nanya Joppa, gbardang nanit tutung yinna nin Cikilare. **43** Bitrus tunna ata ayiri nin mong unit, lissame Simon, ku Tanna.

10 Nene umong unit waduku nanya kagbirin Siseriya, nin lissam Konoliyus, kusoja kudyawa ligonzin na Italia. **2** Awadi urit in biya kang, urika na nawadin dortu Kutelle nin kilari me vat; awa nizu anit na Yahudawa ikubu gbardang anin suzu inlira kiti Kutelle kolome liri. **3** Kubi nikoro kutir nin wui, ayene kanang nanya namoro alau gono kadura Kutelle din cinu udak kitime. Gono kadure woroghe, "Konoloyus!" **4** Konoliyus yenje gono

kadure fiu daghe aworo, "Inyaghari unit udya?" Gono kadure woroghe, "Nlirafe nin nimon ile na udin filluzunu akimon mun nghana kite nafo unizun lizzinu inbun Kutelle. **5** Nene to anit udu kagbirin Joppa idak nin nit lissame Simon, urika na idin kitin yiccughe tutung Bitrus. **6** Nin Kutella lissame Simon, urika na kilari me din biu kurawa." **7** Na gono kadura Kutellen mala uliru ninghe, Koloniyyus yiccila acin awaba kilarime, nin kusojako na kuwadi su Kutelle usujada nanya nasoja na iwa dighe katwa. **8** Konoliyus belle nani vat nimon ilen na isu anin tonani udu u Joppa. **9** Nin liri liba nin kubi nikoro kutocin, na iwadi nanya ncin mine inin da kupo kippin, Bitrus ghana kulari kitene ati nlira. **10** Kupkon da anin yita ninsu li nimonmon, na anite wadi likarju nimoli, ayene amoro alau, **11** anin yene kitenen puno kidowo nin nimonmon nafo kukuzunntolsu, imone gbardang nafo kukuzu ucin tolu kutiin, iwa tolti kunin nin nasari anasme. **12** Nanya kunin vat minawan tene nabunu anas nin nimon ile na idin kurtu kutiin, a ayiin kitene kani. **13** Liwui tunna li lirina ninghe: "Fita Bitrus, ubo uli." **14** Bitrus woro, "Na nanera ba, Cikilari; nan sa leu imon na idi nanzang sa dinon ba." **15** Ama liwuiye daa kitime umba: "Ile imon na Kutelle nwesse yenju uwa woro idinin dinong." **16** Na ayine ile imone so titat kiteene itunna ighantina kugbetue udu kitene kani. **17** Nene na Bitrus nyene amoron nwui anin din kpilizu nyanghar adi, awa ba na Kaniliyos ntoo nani ida yisina kibulung ghe, na itirino kilari kaa na aduku. **18** Inin yicila itirino sa Siman, ulenge na idin yicu ghe Bitrus, sosis kikane. **19** Na Bitrus se wa din kpilzu kitene na moron wui ye, Urulu belin ghe, "Yene, anit atat nalime din piziru fi. **20** Fitaa utolu unin nyaa ligowe nan ghinu, na uwann nari unyu ligowe nan ghinu, na uwan nari unyu ligowe nan ghinu ba, bara nan too nani." **21** Nani Bitrus se tolo kadase ade see anit aworo ani, "Mere ule na idin pizirughe. Inyangharin ndaa ninghinu?" **22** I woro, "Unan buun ligozin nasoja likoolt nin lisa Kaniliyos, unit ulau nin lee na adin su Kutelle usujada, unitari ule na vat nmin na Yahudawa din liru litime, Kutelle wa tuu gono kadura me kilau ucindu kilari me, adan lanza kadura nnuzu kitife." **23** Bitrus se yicala ani ipiru nin natu isoo ligowe nan ghe. Ukurtunun kui ye afita anyaa ligowe nin ghe, nin nan nuwuna nnuzun Jopa na iwufu ghe. **24** Nin Shantung kui me idaa Usizeriya. Kaniliyos wa din ncaa mine, awa dak ligowe nin likura a adindong asusut me. **25** Kubi koo na Bitrus se npira, Kaniliyos tumuno na bunu fe atighe gongong. **26** Ama Bitrus se fya ghe aworo, "Yisina; Meng wang litine unitari." **27** Kubi koo na Bitrus wa din liru ninghe, a pira nanya a ssee anit gbardang sosis ligowe. **28** Aworo ani, "Anun atimine yiru na ucaun Kuyahudawa munu liti nin, sa a doo kitin mong nnuzu mmong mmin. Ama Kutelle na dursoi na nwa yicila umong unit ananni sa unan dinong. **29** Un naren taa ndaa ba manyardang, na uwa tuu ndak. Bara nani ntirin fi uminin too ndak." **30** Kaniliyos woro, "Ayiri anas na ana kata kubi fo kone,

Nwa din nlira kubi likure sa irum nya kilari ning; nnin yene, unit yisin nbun ning nin nimon iboo pas. **31** Aworo, 'Kaniliyos, Kutelle nlanza nlira fe, ile imon na udn filzinu ni kimon nttaa Kutelle koni nlizino ning fi. **32** Too umong udu Ujopa, iyicila fi umong unit unan lisa Simon, ule wang na idin yicighe Bitrus, kupopo ngau kuli.' **33** Kube ntunna ntoo iyicila fi. Ucaun na udaa. Nene na vat bite di kikane nbun Kutelle, ti lanza vat nile imon na Cikilaria na dursufi ubelin." **34** Bitrus puu no unuu me aworo, "Kidegene, Nyinno na Kutelle din feru ba. **35** Nnani, nyan vat nmin Kutelle din sesu vat na nit ale na idin suu ghe usujada nin adadu alau. **36** Iyiru kadura kaa na ana tuu udu kiti nat Nisraila, kubi koo na awa belin uliru umang nyan Yesu Kristi, ulenge amere Cikilarin vat- **37** anun atimine yiru ile imon na ina su, ile na iwa se vat nyan Judiya, ucizinue Ngaliliya, nkatur Baptisma Nyuhana na awa belin; **38** Imone kitenen Yesu Nnazaret, na Kutelle wa kusu ghe nin Ruhu Ulau nin na gang. Anyaa atinnang su kataa kacine nin shizinu na le na ibilis wa nodin nani, Kutelle wa di ligowe nin ghe. **39** Arik anan niyizi ibaari nvat nimon ile na anan nmin na Yahudawa nin Urushalima-Yesu ulele na iwa molu ghe, ibana ghe kitene ku ca. **40** Unit ulele Kutelle fya ghe nya liri lin tat anakpa ghe anun nan yinin ghe, **41** na nvat nanitere ba, ama udu nanit ashaida alenge na Kutelle wa fere nani nworsuarik atibite, ale natiba li tisono nan ghe kimal nfitsu me nkul. **42** Awa ti nari, tisu uwaazi kiti nanit, ti kunu ti bellin nani ulelere, Kutelle na fere, usughe ushara kiti na nan lai, nin na nan nkul. **43** Viti mere vat, na anabawa wani ushaida, bara kogha na ayinna ninghe anan sere usurtu nanya kulapi unuzu lissa me." **44** A bitrus dutu nbella nile imone Uruhu Ulau tolo kitene nati nalenge vat na iwa di nlanzu, uliru me. **45** Anit alenge na inung wandi nanya na nan kalizu nacunu-vat nalenge na iwa dak ligowe nan Bitrus fiu kiffo nani bara ufillu Nruhu Ulau we wa tolu wang kitene na wurumi. **46** Bara iwa lanza Awurumi ane dinsu uliru nin ton tilem ugang izazina Kutelle. Bitrus kauwa a woro, **47** "Umong wasa anaza nin mmyen nworu na iwa shintin anit alelena isere Uruhu Ulau we umunu arike ku wangha?" **48** Atunna ataa ishinto nani mmyen nanya lissan Yesu Kristi. Ifoghe acara aso ligowe nanghinu uduru among ayiri gbardang.

11 Nen, niono kadura, nan nuana, alenge na iwa di nanyan Yahudiya lanza alumai tutun nsere uliru Kutelle. **2** Kubi na Bitrus ndaa Urushalima, inung alenge na idi anan kallu kucuru sughe kayasu; **3** Iworo "Fe dinsu ligo nin na nan salin kalizu kucuru, umini din su kileo nanghinu!" **4** Ame Bitrus cizina ubellu nani nimon inda na idi, a woro. **5** Meng wadi nlirang nanya kagbiri Njoppa, nta amoro nwui nbellen kukuzun na kuwa tollu, nafo kupee kupash, itoltuna unuzu kitene kani, nin nasari anas, ku da tolo kiti nighe. **6** nceo iyizi nighe ku, nkpliza kitene, nyene inawa nabunu anas kutyin, inawa ididua kusho, in wunnu naburi, nan nanyin kitene kani. **7** Nnин lanzu liwui li worojoyi "Fita Bitrus, mollo ulii!" **8** Meng

woro na nanere ba, Cikilaria, bara na imomon nsalin lau sa indinong nsa pira unnu ninghe ba." **9** Ama liwuiye kawa tutun unuzu kitene kane, "Ile imon na Kutelle nbelle idi lau, nefe nwa yicilla inin indinong ba. **10** Ile imone wasu nani udu titat, nin nani vat nimone iwa kpilin mun udu kitene kane tutung. **11** Na nin molu kubi ba, kikane among anit natat, wa yissin nbun kilare na nwa duku, itoo nani unuzun Kaisariya udak kiti ninghe. **12** Uruhu tayi nnya nanghinu, na nwa su maferuferu kiti mine ba. Nuana nane kutoci ne nya nanmi, udu nanya kilari nniti une. **13** A belle nari yanda na ayene anan kadura Kutelle nanya kilari me, inin woro "Too anit udu Ujoppa idanin Bitrus ulenge na idin yicughe Simon. **14** Ame ma liru nanghinu nbellen kadura kanga na ubase utucufe nin vat kilari fe." **15** Na ncizina uliru nanghinu, Uruhu ulau tolo kitene mine nafo na uwa tolughireke nin cizinue. **16** Meng lizuno nin lirun Cikilaria, na awa woro, "Yuhana ame wa shintizin anit nin nmyen; ame anung ima shintizunu minu nanya Ruhu ulau." **17** Andi Kutelle wa ni nani ufillu nafo na ana ninari kubenati wa yinnin nin Cikilaria Yesu Kristi, menghari wadi nworu in yissin gambalang nin Kutelle?" **18** Na ilanza ile imone, na itardaghe uliru ba, iwana zazin Kutelleri, iworo, "Kutelle nani Awurumi likara nsunu naliapi wang." **19** Bara nani anan yinnue na iwa sono uniu ulenge na uwa cizin kubin Istifanus wati nani imala kiti vat unuzun Urushalima-alenge na inya ido pit udi duru Ufinikiya. Iwa bellu ubeleng nlirun Yesu kiti na Yahudawari cas, ana umon tutung ba. **20** Ama among anit, unuzun Saipirus nin Serene, wadak Antakiya ida su a Hilinawa nin wazin Ciklari Yesu. **21** Tutung ucaran Cikilaria wayita ligowe nanghinu; anit gbardang gitirno iyinna idofino Cikilare ku. **22** Ubelleng mine da duru atuf nanan kilarin lira in Urushalima; inani wa tuu Barnabas ku udu Antakiya. **23** Na awa dak ada yene ufillu Kutelle, ayi poaghe; anin na nani likara nibinayi nworu iso ligowe nanyan Cikilare nin nibinayi mine vat. **24** Bara awadi unit ueggeomie nin Ruhu ulau a uyinmu sa uyenu ni Yesu, iwase ukpinu nanit gbardang kitin Cikilare. **25** Barnabas tunna anuzu udu Tarsus adi pizuru Shawulu ku. **26** Na awa seghe, amini wa dak ninghe Antakiya. Uni waso nafo nenge, nanya likus iwa sozo ligowe kilaria nlira idursuzo anit gbardang. Iwa cizin uyicu nnono kadure anan dortu Kutelle in Antakiari. **27** Nanya nayiri ane among a Anabawa wa dak Antakiya unuzun Urushalima. **28** Umong mine unan lissan Agabus, fita ayissina a durso nnuzun Ruhu a woro kukpong kudyia ma malu uyii ulele vat. Ile imone wase nayirin Kiladiyus. **29** Bara nani, nono Katwawe tunna iworo ituu nin bunu udu kiti linuana in Yahudiya, nafo na kogha ma yinnu. **30** Iwa su nani; itoo nin nikurfung kiti na kukune nacaran Barnabas nin Shawulu.

12 Nene nkoni kube Hirudus ugowe taa acara kitene namon ale na iwa di anang kilarin nlira anan wulakauta nani. **2** A wa molu Yakubu ku gbanan Yohanna

nin kusangali. **3** Na ayene imone ntaa Ayahudawe mang, anyaa cindu kitin Bitrus ku tutung, kone wadi kubin nborodin salin yeast. **4** Na akifoghe, ataghe nanya kilari licin, na anang ncaa anit likure nin kutocin din ucaa me. A wadi nin su ada ninghe nanya nanit iwa malu ubukin Paska. **5** Bara nani iwa ceu Bitrus ku nanya kutii licin, bara nani iwa tizughe nlira nanya kutii nlira midya udu kiti Kutelle. **6** Udu ukurtunun nkuiye na ima nutunghe ninkutike Bitrus wadin moro kiitik nanang ncaa me naba. Itereghe nin ninyeng iba anan caa kibulunghe nyenju kilari licine. **7** Gono kadura Kutelle daa kiti me, nkanang nin daa nanya kutiyye, akpeu Bitrus ku likot afyaghe anin woro, ““Fita mass.” Iyenghe nin deu nacara me. **8** Gono kadura Kutelle wroghe, “Shoono imoon fe nin nakpatak fe.” Bitrus ta nafo na ibelinghe ba. Gono kadura Kutelle wroghe, “Shoono kulutuk ku dya fe udofini.” **9** Bara nani Bitrus dofino gono kadura Kutelle udu udas. Na awa yiru imon ile na gono kadura Kutelle ntaaghe wa di kidegenere ba, a wadin su sa adi namoron wuiyari. **10** Na ikata kibulun kin funu nin kin ba, idaa kibulun nikora kaa na kipira nanya kagbirel kibulunghe puuno usamme, inuzu inyaa udu libau, gono kadura Kutelle nyaa a sunghe kikane. **11** Na Bitrus nzinto, a woro, “Nene nyino Kutelle ntuu gono kadure me ada tu cui nanya nacaran Hirudus, nin kpilizu unanzang na Yahudawa.” **12** Na ayinno nani, adaa ngan Maryamu unan Yohana ule na lisa lin ba me wa di Markus; anang yinu nin Kutelle gbardang wadi ku idin nlira. **13** Na a reu kibulunghe, nkung kubura kucin lisa me Rhoda da amada kpanghe. **14** Na ayinno liwui Bitrus, bara liburi liboo na ayino upunu kibulunghe ba; apkila nin cum udu nanya kutiyya; a benle nani au Bitrus yisin kibulung. **15** I wroghe, “Kibinai fe nwuluara so.” Ame dirtino nduu nanere, I woro “unang kadura mine.” **16** Bara nani Bulus leu ubun nfoo kibulunghe, na inin da punoo kibulunghe, itene amere umamaki kifo nani. **17** Bitrus lirina niin nacara me au iti tik, anin belle nani inda na Kutelle nnutunghe nanya kilari licin, a woro, “Benleng ile imoone kitin Yakubu nin kagisin linwana.” Anin nyaa udu nkon kusari. **18** Na kitin shanta, manyardan madya wa fita nanya nanang ncaa kilari licine sa iyanghari nse Bitrus ku. **19** Na Hirudus npiziraghe na ayeneghe ba, a tiro anang ncaa we aworo na imolu nani. Anin nyaa unuzu Yahudiya udu Ukasariya adi soo kikane. **20** Hirudus wa nana ayi nin nanitin Taya nin Sidon. I doo kiti me ligoweiresa Blastus, unan buunung ngowe, a buun nani, I pizira lisosin limang bara na imonli mine wa nucu ngangowere. **21** Nlong liri Hirudus shono Imoon tigowe ada soo kitene ketet tigowe, anin benle nani uliru. **22** Anite taa ntet I woro, “Lole liwui Kutelleari na lin nitari ba.” **23** Kitene gono kadura Kutelle penghe bara na a wa zazin Kutelle ba; ishung wa ligha a kuu. **24** Uliru Kutelle kuno kang unin maka kiti. **25** Na Barnabas nin shawulu nsaa unuzun Urshalima, naimala kadura mine; I yira Yohana ku ule na lisa limba me wadi Markus.

13 Nene nanya ligozi na kagbirin Antakiya, anan liru nin nnu Kutelle nin nanan dursuzu yita ku. Tisa mine wa di Barnaba, Simeon (na iwa yicughe Niger), Lukiyus unitin Karita, Manain (unan liwalin gwanan Hiridus kukune me), nin Shawulu. **2** Kube na ndin zazinu Kutelle nin sun kotu nayi, Uruhu Ulau woro, “Feren ni Barnabas ku nin Shawulu, isu katwa kanga na nna yicila nani bara kanin.” **3** Na ligozen mmala ukotu nayi nin lira, i wunno nani likoot inin tarrda nani acara. **4** Ame Barnabas nin Shawulu suu ubiyayya nin Ruhu Ulau itunna i nyi udu kusarin kilikiya; unuzu kikane idi tunun udu nlong lidan nanya kurawan kubrus. **5** Kubi na iwa di nanya kagbir salamis, ibelle uliru Kutelle nanya kutyi nlirag, na Yahudawa, inung tutun yita nan Yohanna Markus nafo unan buunu mine. **6** Kubi na inya udu vat lidan kiyitik nmyen, udu Bafusa, idi se umong unan nizu tikanlang, ku Yahudawa, unan su kinu nin nnu Kutelle, ulenge na lisa me Bar Yesu. **7** Unan nizu tikankane munu liti min mukadas, Sargis, nin Bulus unit ujinjin, unit une wasu manyardang nin Barnabas a Bulus, bara adinin su alanzauliru Kutelle. **8** Ame Alima unan “nizu tikankang” (nanere lisa me di) asu ivira nanghinu, asa likum nworu a kpiliya Sarijiyus ku nanya nyinuu sa uyenu me. **9** Ame Shawulu, ulenge na idin yicu Bulus, awa kullun nin Ruhu Ulau a borioghe iyizi **10** anin woro, “Fe gono shaitan, ukulun nin kinu a karusozo, nin magunta, fe unan nivira nin vat ko iiyeme imon icine, na uba sunu ukpilizu nimon idert in Cikilara ba sa iba sunu? **11** Nene yene ucara Cikilara kitene fe, uba da lawu uduu, na iba yenu uwui ba nin kubi baat.” Dedei luwutun nin nsirti, a cizina kiti, intiri nanut ikifo ghe ucara. **12** Kubi na ame Sarjsu nyene ile imon na idi, ame yinna, bara awa kifo unuu nin ndursuzu kitene Cikilara. **13** Nene Bulus nan nadondon me, kaffina unuzu Bafus udu Perga nanya Pamfiliya, ame Yohanna suuna nai a kpila Urushelima. **14** Bulus nan nadondon me, cinna unuzu Bafos udak Antakiya Nbisiidiya. Kikane inya udu kutyi nlirag liyiri nassabar idi soo kikane. **15** Kubi na ibelle inverte nduka, nin na nan nliru nin nnu Kutelle, udia kutyi nlirag too nani nin kadura a woro, “Linuana, andi idinin nkan kadura, kan kpinu nagang kiti nanite kikane, bellen kanin.” **16** Bara Bulus fita ayisina a zillino liti me, a woro, “Annit Israile nin nalenge na idin zazinu Kutelle, lanza. **17** Kutelle nanit ale Israile wa feer acif bite ata nani anit gbardang, kubi na iwa so nmyin masar, nin nacara nakara awa nutun nani kitee. **18** Udu akus akut anas, ayita nanghinu nanya kusho. **19** Kubi na awa mallu nin nipin kuzor, nanyan nmyin kaana, anaa anit bite nmyin mine miso nani ugadu. **20** Vat nile imone iwasu inin ukatu nakus akalt anas nin nakut ataun, kubi nile imone vat, Kutelle na nani unan wucu kidegen udu Samaila unan nliru nin nnu Kutelle. **21** Mammal nilele, anite tirino ini nani ugo, Kutelle na nani Saul ku usaun kish, unit unuzu likuran Banyami, bara kubi nakus akut annas. **22** Na kutelle nkalaghe nanya nanan tigo, a yauna

Dauda ku aso nani ugo, uwaso kitene Dauda kutelle wa woro, 'Nnase Dauda usaun Jesse aso unit nayi nighe; aba su vat nile imon na ndinin su we.' **23** Unuzu kuwunu nnit ule Kutelle ba da ni nonon Israila ku unan tucu, Yesu nafo na anusu alikawali nsu we. **24** Uleli imone wa cizin kube, kamin Yesu dak, Yohanna wa cizin ubellun nshimtinnu ndiu kutyin, udu kiti nanit Israila vat. **25** Na Yohanna wadi malizunu katuwa me, aworo, 'Anung din su meng ghari? Na mere ba, ama lanza, umong din cinu udak kidung nighe, akwatak nabunu me na meng batin nbunku ba.' **26** Linuana, nono nanya kuwunu Ibrahim, nin nanya mine na idin dortu Kutelle, kiti bitere, kadura nbellen nnan tucu iwa tuu nari mun. **27** Bara inughe na iwa sosin nanyan Urushelima nan nago mine, na iwa yinin ghe ba, sa iyinin tiwui nanan nliru nnu Kutelle na isa ibelle ko ayeme assabar, ina ni na Kullo ubellu we, kadure nti Yesu unan kul. **28** Vat nani na iwase imomon icaut kiti me nworu akuu ba, itirino Bilatus ku nworu amollu ghe. **29** Kubi na imala vat nile imon na ina nyertu liti me itoltunghe kitene kutca, inonko ghe nanya kissek. **30** Amma Kutelle wa fya ghe nanya na nan kul. **31** Anit gbardang wa yenje ghe nanya nayiri gbardang na lenge na i di ligowe nan ghe na i wa nuzun Galile ne indu Urushelima. Anit alelere iyizi naba me kiti nanite. **32** Bara nani ti da minu nin liru unang imbeleng nciu nnuu ulenge na iwa su an kaa bite unin uworsu: **33** Kutelle na ceo nari uciu nlirne, arik nono mine, nworu Kutelle wa fya Yesu ku kissek. **34** Ununu kidegen nworu ana fya ghe nanya na nan kul bara kidowo me wa yene ubiju, amini wa su uliru nenge, 'Mma nifi nkoli milau in nanda milau.' **35** Unnare nati ana kuru abelle nan nya namong avu tutung: 'Na una yinnu unit ulau fe a yene ubiju ba.' **36** Bara na kimal na Dauda wa su Kutelle katwa kubi kiyi mine gegeme kanin aku, iwa aoroghe nin na cif me, amini wa biju, **37** amma ame ulenge na Kutelle wa fya Kissek na awa yene ubiju ba. **38** Linuana na iyinnin ilele, unuzu nlele ina sun nari unuu nbeleng nkussu nalapi. **39** Bara ame vat ule na ayinni ma se usurtu nan nye vat ule na ti tisse usurtu mun ba. **40** Bara ceon nibinai kiti kirum bara imon ile na a annabawa na belin kitene i wa minu ba. **41** Yeneng, anung anan nanzu nimon nafi fiu kifo minu inana. Bara meng din su katwa nayiri mine, Katwa kango na ima yinnu mun ba andi ma umong ma belin minu ubeleng kanin.'" **42** Na Bulus nin Barnabas nnyaa, anite fo nani acara nworu ikuru ida belu nani uliru urum une Asabar ncin dak. **43** Na uzuru kilari nlire nmala, Ayahudawa gbardang nin namon anan salin dortu Kutelle dofino Bulus ku nin Barnabas, alenge na iwa su nani uliru i woro nani ili ubun nin cin nan nya nbolu Kutelle. **44** Assabar nda duru anan kagbiri vat da zuro inan lanza uliru Ncikilari. **45** Na Ayahudawa in yene ligozi nanite, ikulo nin shina isu uliru uganbalang nin nilenye na Bulus nbelle izogozo ghe. **46** Amma Bulus nin Barnabas su uliru nin nayi akone i woro, "Uso gbas i cizin ubelu anughe ku uliru Kutelle. Na iyene nworu anung

nfillo unin ina nin yira ati mine na ucaun ise ulai nsa ligan ba, yeneng, tima kpillu kiti na wurmi. (**aiōnios g166**) **47** Bara nanere Cikilari na bellin nari, aworo, 'Nna ceo minu nafo nkanan ucin du kiti na wurmi, nworo adak nin adak nin tucu nan nyan vat niti nan nya in yiι vat'" **48** Na Awurme nlanza nani, ilanza mmang kang izazina lissa Ncikilari. Ngbardang nalenge na ina fere nani bara ulai nsa ligang wa yinnin. (**aiōnios g166**) **49** Uliru Kutelle wa malu kiti vat nan nya nmine. **50** Amma Ayahudawa su ubeleng nawani anan ni nati alenge na idi nin nimon icine. Ileli imon ta nworu ipiziru umonlun Bulus ku nin Barnabas iko nani inutuno nani unuzu kipin mine. **51** Amma Bulus nin Barnabas kotuno lidau nabunu mine liso nati mine. Inya ucindu kipin Ikoniya. **52** Nono kadura wa kulo nin nayi abo a Uruhu Ulu.

14 Nyan min Iconiun Paul nin Barnabas iwa piro kutii lira na Yawudawa, i belle tipipin Yise nin likara me. amini wa ti, a yahudawa nin na Greek i yinna nin tipipin Yesu. **2** Vat nin nanin among a Yhudawe wa yinba, inin belle anan salin yinu Kutelle ba inari, ita nibinai nanan salinyinu Kutelle nan. **3** Nin nan Paul nin Barnabas i ya don-don kite ne kan imini wa lira tipipin Kutelle sa fiu, amini wa ninani kaduran bolu Kutelle kana ti kamata ti se ba **4** Vat nin nanin anite i wawuchu kidaw, among ima dofunu among nin belle indofunu nono kata Y bellin esu. **5** Nin nanin anan salin yiri Kutelle, nin na yahudawa, i wa tinin risu na dida mine, inan taasu an Paul nin Barnabas, **6** Dana ulire daa kutuf nan Bulus nin barnabas imini iwa chun ka gbire udu nmin [Kagbiri] Liconia, Listra nin Derba a usauran niti naana nidi pit ba. **7** kikanare tutung an Paul nin barnabas iwa tinin bellu nani nin dursuzu ani tipipin Kutelle, **8** Nan Listra umong unit wa diku salikara nabunu. Kubi kona uname wa marighe, na a sa tabina u sun chinba. **9** Unit une wa lanza paul ku inliru, dana paul yeneghe, paul yinno, yinnume sau yenumye matighe ashin. **10** Amini wa belinghe nin liwui kan "fita nin nabunufe, "Ninnanin unite ghina nin nabunume atinan chinu. **11** Dana anite yene ile imon na Bulus in su, ittunna ighantinna tiwui mine in belu nin tilem Nikonyium "atelle abebene danari nafo anit." **12** Inin naa an paul nin Barnabas tisa, barnabase inaghe lisa "zeus"ame paul iyichilaghe nin lisa "harmas"bar ame wadi unanliru udiawe. **13** Kutin prist zeus wadik kibulun kagbiri, ame nin anite, itina i nuzu kap udas nin nin Ninamine a tifulawa amomoagigimeichizina unakwizu usakirfais. **14** Tutun Paul nin Barnabas lanza nanin inuzu nin kibinain kibibit nin jartina **15** inin woro anite bar yanghari imasu ilaimone? bar nanin na iwa molu inamine ba, arikima anitari nafo anighe, tida mini nin liru uma, tidimun su ichin imon inazan ine idak kiti Kutelle un nan la, amare ulena anake kitene nin kutin ah kuli kubgardan **16** Nayirin burne, vat mine alenge na idi Ayahudawa ba wadin dortu namong atelle na iwa dinin suwe. Kutelle wa yinnin idortu nani bara

na iwa yirughe ba. **17** Ama awa durso nari nworu adin sunari katwa kacine. Amere asa ata uwuru ju, akuru ata imuse kunjo. Asa aamere tutung nafi imoli, ukuru akulo nibinayi mine nin nayi abo. **18** Anite wa lanza imon ilenge na Paul nbelle, vat nin nani iwa yita nin su inapkiza ina ididya ine isu Paul nin Barnabas ku usujada. Ama udu nimalighe, anite kpiliza na isu ba. **19** among a Ayahudawa, da unuzu Antiyok nin Ikoniyum, iwa dak ida risa anite gbardang nin nanan Listira inin nworu ilemon na Paul din bellu mimnu kinuwaridi. Anite na iyinna nin lire na Yahudawe tunna ilanza ayi nin Paul. Ita a Yahudawa tinnan filisau pau, inin kuru wunughe udu das kagbir, kikane iwa chiso aku **20** Among na iwa yinni nin liru Kutelle Listira wa tinin iyisina ku popo Paul, kikane na awanonku kutinghe. Paul tunna azinto. Anin fita nya nin nanan yinnun nin liru Yesu inin pira ka gbire. **21** Iwa so ita ayiri kikane ka, ile ubun bellu tipipin Yes, aniti gbardan wa yinin nin tipipinghe, nin kidu Paul nin Barnabas ita ubellen kwilu, inin kuru ida u Listira. inani wa kuru ikata udu Ikoniyum ini kuru ikata udu ka gbiri Antiyok nanya Pisidiya **22** Vat kika na ipira iyatinin nizu linana likara nayi, na iwa lanza fiu ba, imini wa balin nanin yinu mine nin salin yenu itere kibinai mine nan ny, bar nanin nan nya tikanchi tona tinare matinari tipiru kitekane[kilari Kutelle] **23** Paul nin Barnabas wa fere adidya nanya ligozin nanite. Nin tin bellen gnuu nan nya nite Paul nin Barnabas inanin wa pitirin anite, i ta ayiri nan ghinu i nin ta illra nin kifin unu[sauli nimmunli] nin nanin Paul nin Barnabas ininnakwa nanin kiti Kutelle udia urkana iwa yinin ninghe ama bunu narin, **24** Unuzu kidun, an Paul nin Barnabas, wa kata udu pisidiya inin da Upampiliya. **25** Nanya kusa kone, inin lirina tipipin Kutelle nan ghe ka gbiri Perga innin kata udu Attalia. **26** Kikanter, iwa nin pira ujirgi mmen intina i kwiila udu Antakiya, nanghe kagbiri in Siriya. Kagbiri kanere iwa fere Paul nin Barnabas do nnan niti idi su uwaze ku, tutung niti nanga anan yinnu nin Yesu wasu nlira Kutelle bun Paul nin Barnabas nanya katwawe na ina malu nene. **27** Kubikono iwadak nanya Antiyok inin yichila anan yinnu sa uyenu kitikirum, inin belle elemon na Kutelle nasu nin punu kibulun udu iktinan salin yinu Kutelle ini selibou lirika longo na lima du nin ghinu kitene nin yinnu yesu **28** Nin nanin Paul nin Barnabas wa dodon nin nono kata Kutelle

15 Among Ayahudawa nuzu kusari Urdun nin da kagbiri Antiyok. Inin tina dursusu na lumai na iyina nin yesu kikane inin woro "ulena ina bogye ba na ama piru kitenekane kana, nafo tipipin musa **2** Kube na Buluse nin Barnabas wasu maqyerdan nan ghinu, anan yinnusauyenu nan nya Anticok intin na iwor, Bulu, Barnabas nan na mong ido u Urshalima kiti nannan kadura Yisa nin nin nakune i yene utirunun. **3** Ninkidu, Bulus niin Barnaabas ah among anan yinnu sa usalin yenu wa tunanin nuzu nan nya Antio, inanin wa chinu

ikata kusarin Ponensiya nin Samariya. In chin mine kap iwa yisisin niti niti, inanin wabelin anan yine sa usalin yenu nin woro alumai yinna nin Yis. dana ilanza ulur, vat anan yinu Yisa niti niti nibinai mine wâ kulo nin liburi libo Kan. **4** Dana, Bulus nin Barnabas nin na mong duru nan nya Urshalima, nono kata yesu wa seru nanin nin kibinai kibuo nin na kune ah among anan yinnu lipitin kikane. Nin nanin Bulus nin Barnabas belle kadura nilemong na Kutelle na su nin ghinu nan nya na Alumai. **5** Tutun amon Ayahudawe na iyinna nin Yesu, inin idi nan nya na Farisawa imini wa fita nan nya nanan yinnu Yesu i wor, "inin Alumai mase ulaiba sai isu nanin ubuo na churu inin dofuno tibau Musa tonu Kutelle na nighe." **6** Uliru une wa ti anan kadura nin na kune iso ktikirum isu uliru kitene. **7** Nin kidun ile kubi nin lire kan, Biturus nin fita alirina nin ghinu, aworo, "Linuana anan yinnu sa uyenu, iyiru kap Kutelle na fere menku nan nya nanan kadur, inan do di bellin Alumai ule ulir, nin nanin tutun inin ma lanza uliru ukunekune ulena Kutelle na sunanin mu inin ma nan yina ninghe. **8** Kutelle yiru ni binai bite kap. Ana dura menku nin namong, anasaru anan salin yinnu Kutelle(Alumai) iyita anitime nin ninanin Ufunu ulau Kutelle, nafo arike na ana sunari. **9** Kutelle na wusu nari ba, anatinanin chaut naghe barna ina yinin nin Yesa. Nanere ana su arikimu ukafara ma. **10** Bar yari tima ti Alumai alena yinna nin Yisa sau yenu idofin ti bau na Yahudawe nafo udokan Musa? Usu nanin masin fo ti toro nanin kutura ku getek nabandan min, bar yari timatinanin iyiru kutura ko na ankakani bit ina yinin uyiraba ninna arrik ba titinanin yiru! Bar nanin inje iwa ti Kutelle ayi me nana kitene nile umone. **11** Tiyiru Kutelle na bolunari arik a Yahudawe unuzu tilapi bit bar ilemon na Yesu na su nari. Kutelle na bolu arik a Yahudawe amini na bolu Alumai alena iyinu Ningo bite Yesu." **12** Anite vat kitene tatk kubi kona Bitrus wa mala uliru me. Inin kuru ilanza Barnabas nin Bulus, inina nabe kuru belin nanin Kutelle, nasu uanfani nin ghinu inani nasu imon idide nan nya na Alumai, imonpuzunu tunu wa nuna Kutelle na seru alena Ayahudawe ba. **13** Dana Barnabas nin Bulus wamali uliru min, Yakub, udemine atinna alirina nin nnan yinu sa uyenu nan nya Urshalima a woro,"Linuana anan yinusau yenu lanza ilemon na ma belumu. **14** Ame Simon ghe malu benlu Kutelle namalin ti Alumai mmari nin kidun Ame Kutelle nasu nanin anan fere anit ale na imaso kitime. **15** Tipiping to na Kutelle na belling uworus, tipipin tona anan yenju-nbun na wa nyerti, tina yinin mu. **16** Nin nuzu manin dak ida fere ugoh kilarin Dauda. ima yitu nafo ulena kekilare tutun, na kina nana. **17** Ima sunanin bar anite vat nan yinno men Ugo kutelle ari. Nanin ma so umunu na lena iyiri ba, anit alengena inna yichila nanin i dak kitinin inasonanin dana ina malin punu ununuun ibelle to tipipinghe. **18** Inati anitininnyi yinnin ile imone tuntuni. (**aīōn g165**) **19** Ame Yakubu tinna aleu ubun liru. Anin woro, "Ninnanin idin yeju na ti chin

udamu na lena ichino tilapi mine chindak kiti Kutell, na tiwa woro nanin idofun ti yejee bit nin ti aladubit. **20** Natina nyerti tnyerta udu kitimine, ti wo nanin ichin imong inas elena idin suzu: na iwa li inawa hadaya, nin piziru nawani nani, na iwa li inawa ilenghena imalina ut, ikuru ichin ulin mmi ninawa. **21** Nan nya ni gbiri gbandan kubi kona kunakata anit na belu ti yejee Musa tonna ana nyertin, ti yejee na wantin usu nimon ile. Koyeme uwui na sabbath (uwuizshinu) ase gurtina nan nya, kuti inlira na Yahuduwa. Bar andi alena Ayahudawa ba yinnu nin ti yejee tone, iwangye ise nanin kuti mazurso bit". **22** Anan kadura nin na kun, ninmumu nanan yinu sau yenu yina nin tipipin Yakub. Inanin wa fere among nang nya min, inan to nanin nin Bulus ah Barnaba, udu Antioch iti anan yinnu sau yenu kikane i yinin iyari adide mine Urshalim i yinamu. Inanin wa fere Yahuda ku ulena iwa yichighe Barsaba nin Sil. Inin ma wadi adidawari nan nya Urshalima. **23** Inanin wa nyatu ti nyerta inin belle Yahuda nin Sil i yiru idini anan yinu sau yene in Antioch." Arik anan kadura Yesu nin na kune nin nanan yinu sau yenu ito nari nin nilip kitimine nin nyartinu udu kitimine anin alena idi Alumai anin na iyina sau yenu amin na isosin nan nya Antioch nin uyenkin Siria in Cilicia. **24** Anit na belin nari among nanuzu kusari bit ida kitimin, na arikari wa tu nanin kitimine ba. Tiina lanza i tamimu nan nya tikanchi kibinai mine nin beli minu imon elena ima rkichinu kibana. **25** Nin nuzu nani, tiwa zuru kikane kitikiru, tinanin na fere among anit tinanin na bellin nanin idak kitimin, inin nin Barnabas ah Bulu, alena tidin kauna mine kan. **26** Anit ahwabane natu ulai mine tikanchi bar kata Chikilari bit Yes. **27** Tinanin kuru ti to Yabuda nin Sila udu kitimine. mma bellinminus elemen na ti su nyerte kitene. **28** Tiyene uta chau kitin Funu ulau nin narik na chau i dofin tibau tidoka na Yahudawab. ninnanin tina dumun su i dofin to tidoke. **29** Chinon uli nimonli elengena ina chil kukot. Naiwa li mmi ninawaba, nin li ninawa elengena imalina utua. Nin tutun ichin u piziru nawari na don mine. Andi i chino usu nileli imon, ima suzu ilemon na chau. imansokalau. **30** Anit awa nas na iwaferewe inuzu kusarin Urshalima inanin wa dak u Antioch. Dana anan yinu sau yenu iwa dikitikirum ma inin na nanin ma nyerte. **31** Dana anan yinu sau yenu garta unyertine iwa lanza mang nin liuru in, bar ulire wa tinanin likara kibinai. **32** Inin wadi anan yenjun bun, Yahuda nin Sila lira kan inin ta ananyinu sauyenu likara kibinai kikane, nin bunu nanin iyinin nan nya Chikilari Yesu. **33** Nin nuzu nanin Yahuda nin Sila ilekubi kikane ini. fita ta ubelen kwillu udu Urshalim, anan yinu sauyenu nan nya Antioch ta nanin ilira uduru kalau inin nya. **34** Ama Sila yinna alawa kikane. **35** Ama Bulus nin Barnabas ile ubun lisosin nan nya Antioch. Kube dana iwadi kikan, inin nin namon itin dursuzu anite nin su nanin uwa, ázi kitene tipipin Isá. **36** Nin nuzu kon kubi Bulus nin woro Barnabas ku," nati do kokame ni gbiri ni gbiri ti di lisu linana anan yinu sauyenu kikana

tinamaldursuza tipipin Isa Ugo. Nin su nanin tima nin yinnu u chinmine yinnu nin salin yenu mine kitin Isa Ugo. **37** Barnabas yina nin liru Bulus anin woro uchau ti yiru Yohana ku ulena idin yichighe Markus ti gyah nin ghe tutun. **38** Ame Bulus belle Barnabas ku na uchau tiyiru Markus kuba, barna Markus wa chinnari kusarin Panphili, amini wa nari ulinbun kata nan ghinu. **39** Bulus nin Barnabas wa yinin natimine kitenen lira uneba, bar nanin itina wuso chingh. Barnabas yira Markus ku ligowe nin gh. Inin pira ujirgin mmen i gyah udu Cipros. **40** Ame Bulus fere Sil, ulena na worin dak unuzu Antio, anan su kata nin ghe. Ananyinnu sauyenu kikane itananin inlira nun woro Kutelle bun Bulus ku nin Sila. inin inin nabe tinna inuzu kusarin Antiock. **41** Bulus tina allebun chin nin Sila vat Siria nin niti Cilicia. Nan nya niti niti iya buzun Anayinu sauyenu Yesu Chikilari nikibinai kirum.

16 Bulus nin sila yah udu nigbiri Deber nin Listria inanin wa gwin anan yinu sauyenu kikane. Umong unan yinnu sausalin yenu lisa me wadi Timintawus awa din nan nya Listra. Uname wadi kuYahudawari yinnu sauyenu, ninnanin uchifme wadi ku Helinawari. **2** Anan yinnu sauyenu nan nya Listra nin Iconium ibelle imong chine kite nen Timintawus, **3** ame Bulus ita nin su uworu ayiru Timintawus ku nin ghe, anin pira niti niti, ma nin su Timintawus ukachiy. Awa su nanin bar a Yahudawa na iwa di niti niti inan sere Timintawus, bar iwa yiru uchif me ku Heliniyawari na awa sughe ukaciya ba. **4** Nin nanin ame Timintawus nin Bulus ah Sila, inanin wa chinu nigbiri nigbiri. Ko kame ka gbiri na iwa piru iwa belin anan yinu sauyenu tidokoki to na anan kadura nin na kune na yinin mu nan nya Urshalima. **5** Inanin wa bun anan yinnu sauyenu nan nya ni gbiri isu uyinu nin Chikilari Yesu, nin nanin kolome liri anit wa ti anan yinnu sauyenu **6** Bulus nin nanan chinme wa kata udu ka gbiri Pirigia nin Galantia, bar na Ufunu Ulau wa naza nanin nin lirunu nan nya ka gbiri Asia. **7** Inanin wadak ligan kusarin Mysia, nin nanin iwa dinin su ido kusarin arewa nan nya kagbiri Bitania, kika ne tutun Ufunu Ulau Isa wantina nanin udu kika ne. **8** Ninnanin itinna gnah udu kusarin Misia nin dak kusarin Troa, ka gbiri ka na ka di kusa nin kurawa ku diya **9** Ninkitik kane Bulus wa ti amoron yenju kiti amini wa yene umong unit kusarin Macidonia. Amini wa din yinchin Bulus anin woro,"da kiti bite uda bun nari! Masidoniah". **10** Dana awa yene ammoro yenju kiti titinna ti fita ti gna udu Masidonia, bar tiwa yinnin Kutelle. ari yichila nari tidi belin tipipin ti pese chine kikane. **11** Inani wa chin kusarin troas ipira ujigirgin mmen, ikata udu Samothra, lirin linbe iduru kagbiri Neapolis. **12** kikane tichino Neapolis tinin da Philipia. Ka gbiri wa dinin apani kan nan nya Masodonia, kika na a Romawa diku. Tiwa ti ayiri kan nan nya Philipi. **13** Inwui na sabbath tinuzu udas ka gbiri ti do kusarin kuraw. Lanza umon unit woro Ayahudawa ase pitrno kidawo kikane itan lira. Dana tidur, ti yene amon awani pitrno kidawo anan talira, ti tinna ti so nan ghinu, tinin

belle nanin ulirun Yesu. **14** Umon uwani wadiku lisa me Lidiy, awada nan nya na wanane na iwa din latiszu Bulus ku. ka gbiri wani une wadi Thiatira, awa din lesu na lutuk, nin zazunu Kutelle. Kutelle wa tighe a lanza uliru ulena Bulus wa di nbel, amini wa yinin m. **15** Dana Bulus nin Sila isu Lidia ubaptisma, nin nale na iwasosin gam, amini wabellin nar, “adi yerda men dinin unan fiwu Ketelle ari, piran ganin iso ku.” dana abelle nari nanin ti tinna tiso ingame. **16** Inlon liri, dana ti wa chini uduk kika na anit sa pitirno kidawo isun lir, timini wa zuro nin kabura ulena awa di ubaiwa. Awadinin ifunu unanzan [agergen] ulena uwa din nizighe likara yenjun bunkiti nanit. Anit wa biza ikubu kitin na lena iwadi adide kubur, nin belin nanin ilemon naima senanin. **17** ko kubure wadin dörtü Bulus nin nanan chin me, achin jertiza,” ale anite din durtu Kutelle kona akatin usaura natelle nin likara! Idin dursuminu tibau tona Kutelle ma bolu minu. **18** Kubure wa liubun dörtunanin nayiri gvardan, Udak ligaghe Bulus ayime nana ka, antina akwila yene kubure anin woro u funu unanzaghe ulena wadi nan nya kubure. Anin belle, Nan nya lisan Isa Christi nuzu udas uchin kuburakonel Sa umplu kubi ufunu unanzaghe tin na achino kubure. **19** Adide kubura kone yeni na adunan sesu nanin nikububa bar na awangha a su tiyenju bun kiti nanite ba, bar nanin nibinai mine nana. Itinna ikifo bulus nin Sila inin yira nani udu kitik nanit nbun nanan nago ka gbiri. **20** Adide kubura kone da nin gnuubun nago kagbiri inin woro nanin, “Anit alele a Yahudawari, idin fizu nibinai nanite nan nya ka gbiri bit kan. **21** Idin dursuzu nari tidoka tona arik a Roman yirmuba! **22** Anit gwar dofuno alena iwa kifo an Barnabas nin Sila nin liru kinu, itina fonganin. Ago na Romawa ta a sojoje ijera alituk nan Bulus nin Sila inin kwizo nani nin tishon. **23** Nin nanin asojoje tinna ikwizo Bulus nin Sila nanza kan nin tishon. Dana imala kwizu nanin yira nanin shintino nan nya kuti lichin. Inin woro unan yenju kuti lichinghe ati iyizi me kan kiti mine bar iya nuzu udas. **24** Dana unan lura kuti lichinghe lanza nanin atinna atere Bulus nin Sila anin shintino nanin kuti lichin kun nan nya. Kikane, ata nanin iso kutin inin nakwa abunu mine. anin tere abunu mine nin gna likara kitik nacha, bar bulus nin sila wa ghe ichanchana nin na bunumine ba. **25** ghen kitik, Bulus nin Sila iwa tinin nin zazunu Kutelle nin su navu. Amon anan kuti lichinghe wa tinin lanza nanin. **26** kwak kutin tinnan zunu ka. Bar uzunu kuti, kuti lichinghe tina kupuno kidawo nghan na bunu nanan lichighe tin na ibuntu. **27** Unan kata kuti lichinghe yene kuti lichin puno kidawo bar uzunu kuti. Awa yenefo anan lichin nuzu ichuo kap. nin yenu nanin a tinna anutuno litan achina molu litime, bar awa yinin ago ka gbiri ma chinghe blin lai ba andi anan lichinghe nuzu ichuo. **28** Bulus yene unan kata kuti lichin ghe a tin na a kalan teat ajartina nin ghe,”Na uwa molu litife ba **29** Unan kata kuti lichin jartina ninmon ida nighe ufitinla mas anan yene alenghe na udu nan nay kuti lichin. Nin ketizu kidawa nin fiu, amini wa diu inbun

Bulus nin Sila. **30** Anin nutuno Bulus nin Sila udas kuti lichin anin tirino nanin:”Ulai mine dondon, yari men basu inan se ubale?” **31** Inin kwanghe, “Yino nin Isa unan Ugo, fe nin kilari kap ma se ubolu. **32** Kikane Bulus nin Sila belinghe nghari Isa kitime nin ko ngaha kilarime kap. **33** Kikanere unan kata kuti licbinghe kusu nanin niti shaltizume, nin kani kitik nin kitikke. Kikanere Bulus nin Sila sughe ubaptiszima ame nin kilarime. **34** Kikanere unan kata lichinghe yira Bulus nin Sila udu nan nya game anin nananin imonli ili. Ame nin kilarime wa laza liburi libo kan bar inin yinna sauyenu nin Kutelle. **35** Nin shantu kitin kuwi, adide benle among asojoji ido kiti kuti lichinghe ibelin unan kata kuti lichin, ”Achin awaba lichi ighe nene!” **36** Dana unankata lichin lanza nani, atinna abele bulus ku, ”Adideh ka gbiri worai nchin minu ighah. CBar nanin anin nabe chiont kuti lichinghe nene inin gah nan nya kibinai kibo!” **37** Ame bulus nin belle unan kata kuti lichingh, “Adide kagbiri woro anit i kwizu nari ibun nanit, ninnanin arikima Aromawere, inanin na ti nari kuti lichi. Nene idinun su inutun nari sa ubenlu nanit ka gbiri! Na arik yin ba! Sai tiyene ago ka gbiri da ida nutuno nari ninlitimine nan nya kuti lichinghe.” **38** Nin nanin asojoji tinna idi bellin ago kagbiri ilemon na Bulus belle. Dana ago kagbiri lanza an Bulu nin Sila Aromawari itinna lanza fi, bar iwa ti imon inanzan. **39** Nin nanin ago kagbiri tinna ida woro Bulus nin Sila igaparta nanin ilemon na isu nanin. Ago ka gbiri nutuno nanin nan nya kuti lichin ini belle nanin ichin anin ka gbiri. **40** Dana Bulus nin Sila chino kutin lich, itinna pira igan Liday. Kikane ise ghe ame nin amon anan yinu sauyenu. Ma inin na anan yinu sauyenu likara kibinai nin yinna nin Is, kikanere anan kadura chino ka gbiri Philipia.

17 Inamin wachinu nigbiri nigbir Amphipos nin Apollolonia ma inin da kagbiri Thessalonika. Kikane wadi kiti zursuzu na Yahudawa **2** In wui na sabbath Bulus pira kitin zursu nafo usum. Tisati tat awa pichu ko ayeme asabbath. Amini wa dursuzo anite tipipinlitafe woro Isa amere mazamu Christi. **3** Amini wa nuna nanin nuzu litafe. anan yenjun bun na nyerti kiden ame Misiah maku akura fita nin lai tutun. Amini wabelin” Ule unite amere Isa ah Christi. Anaku amini na fita tutun, nanare anan yenjun bun nabelin”. **4** Among a Yahudawa kikane yinna nin nilemon na Bulus belle inin chizina zurzu nin Bulus nin Sila. Kikane ma amon wadiku na Yahudawari ba nin umong uwani unan dörtü Kutelle amini tutun wa yinin nin liru kitenen Isa, inanin wa chizina uzursu nin Bulus nin Sila. **5** Amon adida na Yahudawe ayimine wa nana nin nanite bar na iwa yinin sauyenu nin lirulena Bulus durso nanin. Bar nanin i do idi yichila anit gvarda ini rususzo anit idofin nanin. Nin nanin inin, adide na Yahudawe nin pitirno anit gvardan inin ta jartizu. Ayahudawa ane tinna ido igan Jason kikana an Bulus nin Sila wasosinku. Iwa dinin su inutun Bulus nin Sila udas kitinanite. **6** Imini wa

se an Bulus nin Sila wadi nan nya kilare b, inanin wa se Jason ma inin kifo gh. Ma inin wunughe nin among anan yinnusayenu kiti nago ka gbiri. Inin belle” Anit alena idin fizi nibinai iyę ida kikanema tutyun. 7 Ame Jason yira nanin achau in game. Na idimun su kaisar ba. Inanin belle umong unit diku lisame Isa amere ugo kiden. 8 Dana lipitin nanite da kitikirum nin nago ka gbiri nibinai mine nana kan. 9 Ago ka gbiri ta Jason na ikubu inin belle nanin ima ni nanin ikubua andi Bulus nin Sila fia nibinai nanite tutunba. Nin nanin ago ka gbiri in belle Jason nin nannan yinnu sauyenu nyha. 10 Nin kitik kan, anan yinnu sauyenu tinna inutuno Bulus nin sila nan nya Thesalika udu ka gbiri Berea. Dana Bulus nin Sila wa duru kikane, itinna i pira kitin zursuzu na Yahudawa. 11 Ayahudawan Thasalonika wa xinin su lazin liru Kutelle nafo Ayahudawan Berea ba, inanin wa lanza gigime uliru kitenen Isa. Kolome liri iwa gartu tipipin nin litimine iyinin kidegen liru ulena Bulus wa bellin kitenen Isa. 12 Bar udursuzu Bulus Ayahudawa gbardan yinna nin Isa, nin na mong awani alena Ayahudawaba nin nanilime alena Ayahudawriba wa yinin nin gye. 13 Nanin tutun Ayahudawa nan nya thasalonika lanza Bulus din durzsuzu uliru Kutelle kitenen Isa. Inanin wa do Uberea inin woro nin nanit alena idi kikane ibelle imong ilena imati ilanza ayi nin Bulus. 14 Among anan yinnu sauyenu yira Bulus ku udukuasri Ikurawa kuda inan nya udu kan ka gbiri. Sila nin Timintawus wa soh nan nya Berea. 15 Dana Bulus nin nanan yinnu sauyenu iwa duru ugefe kuraw, itinna pira ujirgin mmen kata udu kagbiri Antakia. Bulus niuworo nin nale ne dā nişhe.”Belle Sila ninTimintawus idak kitinian in Atantakia.” Anite ne chino Antakia ma inin kwila udu Berea. 16 Nan nya Athens Bulus soncha Sila nin Timotawus idak. Nan nya nani, achina a kilino ka gbiri. Amini wa lanza mmang kibinaime ba bar ka gbiri wadini chil(idol) 17 Amini wa duo kitin zursu na Yahudawa anin lirina kitenen Isa nin na Yahudawa, ah tutun a Greek alena na sere ilemon na a Yahuda yinna mu. Amini wa nuzu udas atinna kolome liri anin lira kiti nanite alena awa zuro nan ghinu kikane. 18 Bulus zuro nin among anan dursuzu inanin wa dinin so iliru kitene nilemong na anit yinnamu. anite wa din yichi Among Epicorion, among iyichananin Stoiks. Inanin wa belin Bulus ku ilemong na inin yinnam, inin tiringhe iyeri ame yinnamu. Among woro nin natimine “nafo adinbellu kutelle kona tiyirimuba”. Inin woro bar na Bulus wa dinbelu nanin Isa naku amini nafita adimun ilai tutun. 19 Among tinna iyiraghe kiti kana kana adide ka gbiri din zursuzu. Dana iduru kikane inin woro nin Bulus, “Benle nari, iyapin imong ipese udin dursuzu anite? 20 Idin dursuzu imong ilengena tiyirimung b, bar nani iyadi nari tiyinin iyapimonari ine. 21 Anitin Athans nin nalena idi kusari kone ne isosinku, idinin so ilaza uliru upese. 22 Nin nani Bulus tina ayisina mbun mine anin woro.”Anit Athaan, yene anughe idinin nadini kan. 23 Mbele nanin bar, dana indinchinu mmini yene mmong ilengeba idin

zazunu, mmini yene kon kubagadi nin lisa kona idin yichu kumin: KUTELLE KONA TIYIRUMU BA. Nene mma belin minu Kutelle kona idin zazunu na iyirughe ba. 24 Amere Kutelle ulena anake uyi nin nimog vat nan ny. Amere min koyang nan nya kitene nin kutin, na adin sozu kudaga kona inake nin na charaba. 25 Na adimin so nimong na ina ke bar ameba Amre nani nari ulai nin ununfash, Amini na ni nanin mmong ilena idimung su. 26 Kubin hizine, Kutelle naake unit nin wanin, nan nya minere ama maru anit nan nya iye na isozun ko kame kagbiri. Amini ana ti anit niti kubi 27 Ana dimun su anit yinin anit dinin sume. Bar inan piziraghe inin saghe. Kutelle dinin su ti pizirughevat nin nani adi ku popo nan arik. 28 Bar Kutellere ta tidimi la, tidin chinu ti diku, nafo na umong belle nan nya min, ‘bar arik nono mere. 29 Barnanin arik nono Kutelle ari, na tiwa yene nafo Kutelle masin ugold ko usilva ko kutala, kona anit nake. 30 Kubi kona anit yiru ilemong na Kutelle dinin su mine i su, [kubin sirti] na ana fuor nanin ba. Bar nanin nene Kutellee na woro anite vat ichin matiza manazan. 31 Amini na belin nari umong uwui din chinu na ama da su kogha ku kiwuchido kidegen nin niti ulena ana fere, amini nafe unit une nuzun kisek [ukul] 32 Dana anit ilanza Bulus uworo unite fita nuzu kisek dana ana ku, amon mine tin na isisila ghe. Amon nin belinghe adak ilonliri tutun. 33 Dana ibelle nanin Bulus tinna ahgha. 34 Vatninnanin among dofuno Buluse ku inin yinna nin liru kitenen Isa. Nan nya nanit alena yinna nin Isa umong wa diku lisame Dionysius. Tutun umong uwani wadiku lisame Damaris nin na mong nan ghinu na iwa yinin sauyenu.

18 Nin kidu, Bulus chino ka gbiri Athens amini wa gya udu kagbiri Korint. 2 Kikane a zuro nin ku Bayahudi ulena lisame wadi Akila nin wanime Briskila itabotak konkubi ninkidun unuzu ka gbiri Roma nan nya Italiya. Ichin Roma bar ugo klidius, wabalin Ayahudawa vat chin Roma. 3 Akila nin Briskila iwadin sesu nikubu libau kia adanga. Ame Bulus wa yiru kia nadanga, ninnanin atinna asq nan ghinu nin su kata ligowe. 4 Ko ayeme asabbath, Bulus asa do kintin zursu na Yahudawe, amini asa lira nin na Yahudawa ah alena a Yahudawriba. Amini wa dursuzo nanin kitenen Isa. 5 Sila nin Timontawus dā unuzu kusarin Makidonia. Dana iduru kikane, Bulus tinna achino kata makeke ku danga. Amini wa yiru kubime chin dursuzu a Yahudawa tipipin kitenen Isa. Amini wa belin nanin ai Isa amere Christi. 6 Kikane a Yahudawa tinna inari Bulus ku inin tinna na belu imong inanzan kitene. Ninnanin atin na azalina lidau nalutik me bar Kutelle lanza man ninghinu ba, anin woro nanin,”Andi Kutelle ma sumunu uhor, a ma su bar anughere, na bar men ba! Nuzu nene udunbun Inma di belu kiti na Lena a Yahudawari ba! 7 Bar nanin Bulus tinna achino kitin zursu na Yahudawa anin duo kilari kana kiwa di kupopo, anin dursuzo kikane. Titus Justus, unan kilare a

wadi ku Yahudawa ba amini wadi unan durtu Kutelle. **8** Nin kidun, ude kiti n zursuzu na Yahudawa, iwadin yichighe Krispus, nin vat kilarime wa yinin nin Is. anit gbardan nan nya korintian alena lanza Bulus ku iwa kuru yinna nin Isa inanin wa su nanin ubaptiszima. **9** Nan nya kitik Ugo Isa nuna Bulus ku nmoro yenji kiti bun anin wrogoghe,”Na uwa lanza fiu nanit alena idinini suseba, nin nin nanin na uwa ti tik belu kitenenin ba, **10** Bar na inma bunfi na umon ma lanzifi ukule kikane ba. leubun bellu nani kiteni, bar anit di gbardan kagbiri kane naidi anit ni ghari.” **11** Nin nanin Blua so ata likus kagizi, dursuzu nanin uliru Kutelle kitenen Isa. **12** Dana Galio so kugovuno Roma kusarin Achai, Adide na Yahudawe nin tinna ikifo Bulus ku. Iyira ghe ido kiti govuno nin liru kinu kitene me, **13** Inin wor, “Ule unite din dursu anit izazin Kutelle nan nya tibau tona arik a Yahudawa yirimun ba. **14** Dana Bulus wa china ulirinu, Gollio nin woro a Yahudawa,”Andi unit ulele puro ma dortsu bit a Romaw, da iwa lanzu ilemon na idin bell. **15** Nin nanin, idin belu kitene tisa nin madortu mine a nin Yahudawa, bar anin atimine iwanga bele imon kitene ni lemone. Bar nanin na men masu uwuchu kiden kitene nile mone ba! **16** Dana Gallio belle nanin, amini wa belin a sojoi inutun a dide na Yahudawa nuzu kitin wuchu kiden. **17** Ninnanin ani tinna ikifo ude na Yahudawa, Sosthennes. inanin wa foghe ibun kitet wusu kiden. Vat nanin Gallio wa su imong kitene ba. **18** Bulus nin tah ayiri nin nana yinu sayevu nan nya Korinth. amini wa piru kabarak mmen nin Briskila ah Akila inin kata udu u Siria. Amini wa buo titime bar isilin ile na awa su. **19** Inanin wa duru kagbiri. Efasu, Briskila nin Akila tinna isuo kikane. Bulus litime pira kitin zursuzu na Yahudawa anin belle a Yahudawa uliru kitenen Isa. **20** Inani wa belinghe a ti ayiri, amini wa nari. **21** Amini wa bellinanin mma dak in lonliri adi Kutelle yinna indak. Ninnanin amini wa piru ka barak mmen anin gya udu Efasus. **22** Dana kabarak mmen da ka gbiri. Kaiser, Bulutina atolo. Amini wa piro udu Urshalima anin liso anan yinusayenu kikane. Ninnanin atinna gya udu ka gbiri Antioch kusarin Siria. **23** Bulus leu kubi nin anan yinusayenu kikane. Ninnanin atinna achino u Antioch anin pira ningbiri nigbiri gwardon kusarin Galantia nin Firigia. Amini wa risu anan yinusayenu i yini kan nan nya liri Kutenl kitenen Isa. **24** Dana Bulus wa diichin nan aya Firisia, ku Yahudawa lisame wadi Afolos ada Efisus. Awa nuzu kusarin ka gbiri Alexzadria amini wa yiru litafikan. **25** Among anan yinnusayenu durso Apolos ku tibou tona Isa dininsu ait s, amini wadurso imongne kiti nanit. Ninnani, awadi dursuzu imong kap ba kitenen Isa. Bar ame yiru ubaptizzima Yohanari chas. **26** Apolos duo kitin zursuzu na Yahudawa, amini wa belin anite kikane kitene nimong ilena amena yini. Dana Briskila nin Akila lanza udursuzu me, itinna iyiraghe udu gamine inan dursuzoghe kan kitenen Isa. **27** Dana Apolos yinna ama ghiu udu kusarin Aciya, anan bi nanya Efisus wrogoghe

uma chaunu asu nani. Inanin wa nyerti udu kiti nanan bin Aciya inin woro seren Apolos ku nin kibinai kirum. Nin duru kikane, amini wa bun alenge na Kutelle wa lanza nkune-kune iyinin nin Yesu. **28** Apolos wadi liru nin likara nan nadidya na Yahudawa vat nin nalena iwa din lanzughe. Nanyan bellu niyerte ilauwe, awa yinini udursu nani Yesure umasiye.

19 Na Apolos wadi korint, Bulus cino Firizya nin Galantiya anin kata udu u Asia, amini wa kwilin udu Efisus. Anin zuro nin namong i wrogoghe inin ma anan yinusayenuri. **2** Atirino nani, “Inaseru Ufunu Ulau kubi kona ina yinin nin liru Kutelle? Inanin wa kwanghe iworo natina seru ba. Na tina lanza Ufunu Ulau ba” **3** Bulus tirino, “Na iwa shintin minu ushitunu ulauwe, iyaghari iwa yinin?” Inanin wa belinghe, “Tina yinin nin ilemon na Yohana unan su baptiszima na dursuzo” **4** Bulus woro(belle), “Yohana na sulsun(baptizpsima) anit alena ina chinu matiza ma nanzan. Amini wa belin anite i yinin nin lena ama dak amini na malin da ninkidun uleli unite amare wa di Yesu.” **5** Na anit ane lanza, inani wa su nanin ushitunu nmyen nanya lissan Cikilari Yesu. **6** Na isunani, Bulus tarda acarame kitene nati mine, likara Nruhu Ulau tolo nati mine. Uruhu Ulau nanani likara liru nin ton tilem to na inayiruba, inani tutung wa bellu kadura kanga na Uruhu Ulauwe wa belle nanin. **7** Iwadi anit likure nin nan waba na Bulus wa shintin nani nmyen (Ubaptizsima) isere Uruhu Ulau. **8** Tipui titat wa kata, Bulus pira kitin zursu na Yahudawa nanya Afisus ko ayame Asabat a dursuzo nani nin risu nani kitenen Yesu nin yizari Kutelle ma dursu litime amere Ugo. **9** Na among a Yahudawa wa yinin nin kadure ba, na iwa di ninsu ilanza tutung ba. Inani wa yitan gwondulu nbellu nimong inanzan kitene nimon ile na Bulus wadi dursuzu nani. Bara nanin Bulus cino nanin ayira anan bi ninghe idi zuro kitin zursun Tiranus. **10** Bulus tah akus aba ndursuzu nanite kikane. Nanya nani, ngbardang na Yahudawa ni nalege na iwadi a Yahudawaba, arika na iwa sosin nanya kusarin Asiya inin lanza kadura kitenen Cikilari Yesu. **11** Kutelle tutung wa ni Bulus ku likara su nimong izikiki. **12** Alena iwa dinin tikonu na ise udak kitin Bulus ba, vat kupori ko na Bulus ndudo, asa iyira idi tarda kitenen nan konu, iba shinu uruhu unanzanghe sun nani. **13** Kikane tutung among a Yahudawa wadi diku na iwacuin nigbiri nigbiri, inanin wa ko tiruhu tinanzanghe nanya nani nite. Among a Yahudawa wa belu tiruhu tinanzanghe nuzun nanya nanite inin din bellu, “Indin bellu minu nuzun nanya likaran Cikilari Yesu, ulena Bulus na dursuzo nari kiteneme!” **14** Iwadi anit kuzora katwa kane. Asaun nmong unitari lissame wadi Sikava, ku Yahudawa, ulena awadin yiccu litime udya na prist. **15** Nlonliri ileo ubun kata kane, uruhu unanzanghe nari unuzu kitin nute. Uruhu unanzan woro nanin, “In yiru Yesu ku, nyiro Bulus ku, tutun na umong nani likara ida ti imong imong ba!” **16** Nin belu nanin, kwak unit ulena

awa dinin uruhu unazanghe tinna ayina adeu kitenen na saun Sikeve. Amini wa fo nanin kap a lanza nanin ukule. Anin wa jarza nani imon. Ilanza fiu itina inuzu kilare icoo. **17** Kap nanit alena iwa sosin nan nya Ephesus, vat a Yahudawa nin nalena a Yahudawa iwa lanza ulemone. Imini wa tinna ilaza fiu bar unit ulena ufunu unanzan wa di nan nya me awa dinin likara kan. nin kubi kurume, iwa zazin lisa Ugo Isa. **18** Nan nya kubi kone, among anan yinnusauyenu iwa latisze, anan yinusauyenu gbardan benle ilemong inanzan na idin suzu. **19** Among anite na iwa di anidibere tina inutuzuno umon kata mine itinna i juju kika na koghe mayen. Dana anit munu ikurfun ilena imong zuzu nikulume ikurfun duru amui akuta atau. **20** Nan nya nanin, anit gbardan lanza tipipin kitenen Ugo Isa inanin wa yininsauyenu. **21** Unuzu kidun Bulus mala katame nan nya ifisus, Ufunu Ulau yira ghe ayinin udu Urshalima, tutun nin funu a pira kusarin Macidonia nin Achaia anan yene anan yinusauyenu. Bulus woro, “Nin kidun andin duo Urshalima, ma kuru iduo Uroma tutun” **22** Amini watu iyichila awa bā anan bungh, Timontawus nin Erastus, udu Macidonia. Tutun Bulus ninsō nan nya ka gbir, Efisus kusarin Asia. **23** Nin deadai kidun nanin, anit nan nya Efisus chizina ubunkurnu kiti kan bar Isa nin madursuzu kitene me. **24** Kikane umong unit wa diku nin lisa Damarius. Awake kuguinki nin lisa Diana. Damarius wadin sesu ikurfun kiti nanit ka nin kani kata makeke ku guinki asa nin lewe manin. **25** Darius nin yichila adonkata makeke na guinke. Anin woro nanin, “Anit, iyiru kata kanere tidin sesu ikurfun bit ka. **26** Iyiru Bulus ulena asosin nan nya Efisu ana dursuzo anit gbarde na iwa seru ma guinkibit ba mana tinake. Nene ma anit gbardan unuzu kusari ni gbir ni nan nya kusari bit na idu sesu nimong ilena tike ba. Bulus na bellin anite atellelē alena ti din zazunu ah atellelē riba nin nanin na tiwa zazu anin ba. **27** Andi anit lazaghe imati anit malesu lesu bite yisin. Anite mayenu na idinini su idak kiti bite ba tutun nin dak kuti Diana inan su uzazunume. Anite mayenu Diana di udiah ba. Tutun vat anit kusarin Asia nin uyeh kap ma chinu uzazughe. **28** Vat anite kikane tinna ilaza ayi nin Bulus dana ilaza ilemong na Damarius belle. Inani wa tinin jarttiz, “Diana kutellē bite Efisu di gbardan” **29** Anite kan nan nya kagbiri ilaza ayi nin Bulus ini tinna jarttiz. Among anit kifō Gaius nin aAristachus, inin na bāh jnuzu Macidonia iwa di ana chin nin Bulus. Ninnanin anite kap tinna chium, nin wunu nani udu kikana anan ka gbir asa isu avuku(theater) **30** Bulu wadin su adue nan nya kiti navuh anan lirina nin nanite, vat nin nanin anan yinusauyenu tinna iwantinghe udu kikane. **31** Among ago kagbiri na iwa di adondon Bulus ilanza ilemon na idin chi. Inanin wa tu umong kitin Bulus na wa dak nan nya kiti kuti navuaba. **32** Lipitin nanite nan nya kuti na vua ilebun jarttiz. Among wadin jarttiz ni momong dabam among tutun jarttiz dabam. Tutun among nan nya mine wa yinin umon elena iwa din jarttizumba. **33** Umong kuYahudawa lisa me wadi Alezanda. Among a

Yahudawa turughe udu bun nanite inin tahghe alirin. Alezanda tinna ah antina ucharame anan tah nanin ichin ujattuzu. Aaadinin su a bellin nanin a Yahudawari ba nati macharantki(troble) **34** Tutun among alena iwadi a Yahudawariba iyino Alezanda ku Yahudawari inin yinno a Yahudawa din zazunu Diana kutella ba.” **35** Nin nanin umong ugo ka gbiria ta lipitnpin nanit chin ujarttizu. Anin belle nanin, “Linananin anan min, koghe yiru nan nya yiulele kutellē bite Diana na diu unuzu kitene! **36** Koghe yirumu kap, na umong batin aworo ilemonghe kiden ari ba. Bar nanin na kgħa ti tik nene. Naiwa su imomong inazan ba. **37** Na iwa danin awa ba ane kikane ba, bar na isu imomong inazan ba. Na idua nan nya na danga bit inin yira imong unuzu kikane, tutun na ilirina imommo inanzan kitene kutellēbit. **38** Bari nanin, andi Damariu nin na nan katame dininsu i ni kogħa ku kulapi su imong nanza, na su libau lichine. kika kitin wuchu kidenghe iwawngħa idu, kikane anan wuchu kiden duku na ugħannati na fere nanin. Iwangħa kifo kogħaku idoamu kikane. **39** Tutun andi idin su tirinu imomong, iwangħa itirino ago mine inan yene ilemong na imasu kitene andi izuro kitikirum. **40** Uzuru ulene uchauba ba! Yiran ubukurnu kiti kane libau lichine bar arik dinisu ti lanza ayi igommati ba. Adi ago tiri ni majarttzu man, men wagħe ikwana nanin gigime ba.” **41** Nanere ugo ka gbir wa belin lipitirunu anite. Amini wa belin kogħa ku a kwilin kilarime, inanin wa kwilizin nilarimine.

20 Nin kidun anit Efisus chino bukurnu kit, Bulus yichila anan yinusauyenu kiti kirum. Amini wa belin nanin iliubun yinnu nin Ugo Isa. Nin deadai nin kidu, anin bele nanin “sai ilonliri” atinna gya udu kusarin Masadonia. **2** Nin kidun amini wa duru kikane, amini wa belin nanin iliubun yinnu nin Ugo Is. Nin nanin atinna a gya udu Ugreece. **3** Amini wa ti tipui ti tat nan nya Greece. Nin nanin awa tina akwila udu Siria in kabarak mmen, bar awa lanza a Yahudawa wa chinu umalughe nin chinghe na awa din suo, nin nanin amini wa tinin achina kuntin, amini wa tini a kata tutun udu Macidonia. **4** Anit alena wa chinu ningħe udu nan nya Urshalima iwadi Sopater, gonon Pirrus, unuzu ka gbirin Berea; Aristarkus nin Sekundus, ulena awa nuzu ka gbir Thasalonika; Gaius, ulena awa nuzu kusarin ka gbir Derbe; Timuntawus, ulena awa nuzu kusarin Galantia; nin Tychikus ah Trophimus, alena ina nuzu kusari Asia. **5** Anit kuzuor ase tinna īghaq ubun nin Bulus nin mi, Luka, nin ujirgi mme unuzu Macedonia, Imini wa dua ka gbirin Troas inanin wadin su arik nabā kikane. **6** Tutun Bulus nin mi ti china kutin udi pit kusarin ka gbir Philipia. Nin kidun a Yahudawa imonli isalinyist. timini wa piru ujirgi mmen ulena aachinu udu kusarin ka gbirin Troas. Tiduru Utroas nin kidun nayiri ataung tinin zuru nin na mong na iwa nin bun bit. Vat bite ti tinna ti ta ayiri kuzor. **7** Inwuin giga nin kulelen arik nin nanan yinusauyenu ti zuro kiti kirum tinin liu umonli jibi Ugo tinin liu kiti

kirum. Bulus nin lirina nin nananyinnusayenu udu nya kitik, bar awa chini ugyiu udu Troas nin kui. **8** Iwa molu inmai tipitinla kuti kitene kan kikana tiwa zuro. **9** Kan gono kibene lisame wadi Eutykus kikane. Awa sosin kibulun kibene kitene kuti kun tat kilare. Dana Bulus le kubi liru ka, Eutykus. mmoro yiragh. Ninmal, amini wa lanza moro kan. Amini wa tina adeu nuzu kitene kibulin kibene udun kutin. Among anan yinnusayenu tinna iyirageh. Inanin tutun waseghe libia[aku]. **10** Bulus nin tinna atolo tutun. Amini wa nakwa kidawo me kitenen gone anin gwaindirge nin na charame. Amini wabelin anit alena wasisin kupopome, "Inje iwa gilu; adu nin lai tutun! **11** Bulus, nin na mong, itinna i gnaanaa kitene tutun inin leu inin su ubikin ubulu Ugo. Ninnuzukidun nanin kiti shata uwui nuzu udas a Bulus liru nin nanan yinnusayenu. Ninanin anin tina gya. **12** Among anit nin yira gone udu kilari, nin kibinai kibo bar awa dinin lai tutun. **13** Tinanin tiwa pиру ujirgin mmen. Tutun Bulus wa nari udoffunu nari jirgin mmen tinan dua nya Troas, bar na awa dinin su ado dadai kutin kusarin kagbiri Assos. Among bite tinna tipira ujirgin mmen tinin gya udu Assos. **14** Timinin tiwa zuro nin Bulus nya Assos. Amini wa pиру ujirge nan nin narik tinanin tiwa kata gbiri Miletus. **15** Nin liri kidun ti duru Mtylene, tinin fita unuzu kikane tinin duru kupopo kitin kios. Nin liri kidun tutun ti fita udu Samos. Nin kui tifita tutun ti chino Samos tinin kata udu ka gbiri Miletus. **16** Miletus wadi kadas nin ka gbiri Efisus. Bulus wadinin su a yisin kusarin Efisus ba bar awa dinin su a li kubi nan nya Asia ba. Andi uchinghe ma chonghe, adinim su a duru Urshalima inwui bukin faska, kubi bukin faska wadi kusa. **17** Na ujirgi mmen duru u Miletus, Bulus nin tuo unan kadura udu Efisus ibelin a kune na nan yinnusayenu kikane idak ida lirin ninghe **18** Dana akune da kitime, Bulus nin woro nanin, "Unuzu wui ifunu na inwa dak kikane nan nya Asia kafin ichin minu iyiru kap lisosin ni kubi na iwasuo nan ghinu. **19** Iyiru su kata ka na nasu Ugo Isa nin toluntuq kibinai nin kutin nin kon kubi na asan gila. Iyiru inda na tikanchi nin na Yahudawa na ina yininba na iwa chini lanzi ukule. **20** Iyiru tutun, dana ina dursuzo mini ka dura Kutelle, na ina chin minu nanin sa imong elena ima bumminu ba. Nin yiruminere ina dursuzo mini kadura Kutelle kubikona kogha wa diku, nin tutun iwa pichu ni larimine in dursuzo mini kikane. **21** Ina su ma dursuze kiti na Yahudawa nin na lena a Yahudawari ba, belin mini ichinvat libau linazan nin nibinai tinanzan inin yinin nin Isa Ugo bite." **22** "Nin nene na indi nchinu udu Urshalima, bar Ufunu Ulau na durai madu kikane sa u lau, imma du sa ula. Na iyiru yari ma sai kikaneba. **23** Tutun inyiru nan nya kokame ka gbiri kana inna piru, Ufunu Ulau wa benli nan nya Urshalima anit mati kuti lichin unanimously mati tikianchi. **24** Tutun nanin nama lanzu fiu ba ko anitma ma moli, andi ifinu ima malu kata kana ana yichilai insu. Ana yichilai bellin anit kadura kachine na Kutelle na su

nari ubolu. **25** Ina dursuzo mini kadura Kutelle na ana dura litime amere Ugo. Tutun nene inyiru kitimonere anin anan yinnusayenu ima yeni uyenu ligān. **26** Bara indininsu vat alengena ina lanzai udursuzu na iwa kusu sa iyinu nin Isa, nan ima yitu kulapi nin ba, **27** bar ina belin munu umong ilena Kutelle na su arikimun. **28** Anin adide uchau ili ubun yinnu nin dortu kadura Kutelle. Uchau tutun i bun vat alena ina yinnusayenu, bar anighere Ufunu Ulau nnaniminu yenje nanin. Yenjen litimine nin lipitin na nanan yinnusayenu nafo kunan sukiwo na asa yenje akam me. Kutelle na seru nanin nin mmi michinen saume kitene kuchat. **29** Iyiru kan nin kidun andi chinminu, among anit ma däk nan nya mine ida duro mini kinu ima lanzu anan yinnusayenu ukule kan. Imayitu nafo ka kayim kana kasa ka moło akam. **30** Among ma nan nya lipitin nadidwe kikane ma rusuzu among anan yinnusayenu nin dursuzu nanin imong inazang. Ima dursuzu minu kadura kana mati among anit yinin mu inan dofuno nanin. **31** Bara nanin yenjen kiti kan, na iwa chin yinnu nin kadura kidegen kitenen Isa Ugo bit! Lizinon nin wui nin kitik akusa tat ina durso mini kadura imini wunun minu atuf kan nin mizin isuamichi kiti Ugo bit **32** Nene na ima chin minu inta minu inlira (tirino) Kutelle yeje minu nin chiminu yinnin nin kadura bolu kana ana sunarimu. Andi iliu ubun nin yinnu kadura kana ina belinmin, imati akara Kutelle ma niminu imong chine sa ligang ilena ana silo amani alena di kitime. **33** Men ma litinin, na dininsu nikurfun ko alituk achine kitin mong ba. **34** Anin atimine iyiru kap asan su kata nin nacharanin ina se ikubu nin ilemong men ni na adodon ni dinin suwe **35** Nan nya nimong nan su kap, ina nunaminu uchau tisu kata kan tinan se ikubu kan tinan niza alena kajire mala nanin inin dinin suwe. Ikuru lizino ame Isa litime na woro, 'ucharan nizu katin ucharan sesu nin kibinai kipou.' **36** Dana Bulus mmala ulire, amini wa tumun nin vat na kune inin ta ilira. **37** Vat mine iwa gilu kan, inin gwidirno Bulus ku nin muju tinu me. (kiss) **38** Na iwa lanza magba bar na awa woro imasaku yenighe ba tutun. Ina nin wadi kaghe kitin jirgin mmen. (Inanin wa gya ligowe vat ninghe tikin jirgi).

21 Nin nizu kidin tinanin wa belin akune sai lonlrii unuzu Efisu, tina nin wa pиру ujirgi mmen tinin china kitenen mmen udu utudun Cos, kikanere ujirge wayisin nin kitik. uwui unbe tina tipira nan nya jirgi mmen nuzu kusarin Cos tidua utudun Rhodes, kikane tutun ujirge mmen yisina. Uwui kidun dana tiwa pиру kipin Patara, kikanere ujirgin mmen yisina. **2** kusarin Patara tinanin wa chin ujirgin mmen, umong unit bele nari kikane umong ujirgin mmen ma katu udu kusarin Phoenicia. tinanin wa chin kikane ti pиру ujirge mmen **3** Tiwa chinu nan nya kurawa kudia ma tinin yene utudun Cyprus. Tiwa kata kusari inyamma tudun tinin leu ubun ichin ti duru kusarin Phoenicia, nin kusari Sırıa nan nya

kipin Tyre. Ujirge mmen ma tiayiri kikane bar anan kata jirgin mmen wa dinin kutura kona ima toltnu **4** Umong bele nari kikane ananyinusauyenu sosun nan nya Tyre, nin nanin tisuo nan ghinu tita ayiri kuzor. Bar Ufunu Ulau Kutelle na ti nanin yinno anit ma ti Bulus ku tikanchi nan nya Urshalima, inanin wa belin Bulus ku na awa duo kikaneba. **5** Tutun dana kubin ta ujirgin mmen ma ghiu, tinna ti su makemake tinan leu ubun chin bit udu Urshalima. Dana ti chino u Tyre, vat anite nin na wani mine ah nono mine ida na arik ubiu kurawa kudia. Vat bite kikane ti tumuno kitene lichichinghe timin ta ilira. **6** Nin kidun tininin su elip nimalin, Bulus nin nanan chime tina ti pira jirgin mmen, ka kisin nanan yinusauyenu tin na ikwila nilarimine. **7** Nin kidun tichino u Tyre, tileu ubun nin chinbit udu ka gbiri Ptolemais. Kikane anan yinnu sa uyenu wa duku. Timini tiwa liso nanin tiso nan ghinu nin kani kitike **8** nin kuwi ti chino Ptolemais tinin kata udu kipin Kaesariah, kikanere tiwa so kilarin Philip, ulena awa yiru kubi me kap dursuzu nanit indana imma dofunu yesu. awa di nan nya nanit alena anan yinusauyenu wa fere yenje awa ni alena alesumine na ku. **9** Awadinin na shono anas na isa su ulimaba. Ufunu Ulau asa benle narin kaudura nan nya umoron yenji kiti. **10** Nin kidun tiwa di ingan Philip nin na yiri gbarde, umong unan yinusauyenu lisame wadi Agabus amini wadak kusari Judea amini wa duru nan nya kaiseria. Kokome kubi asa belle kadura nan nya moro yenjikit. [Amewadi kuannabi] **11** Nin daki me kika na tiwadik, ani yira libelt Bulus annin tere nabunu me nin na chara me nin belle, "Ufunu Ulau woro 'adide na Yahudawa nan nya Urshalima ma kifu Bulus ku iterughe nafo nene inanin matighe kuti lichin." **12** Dana tilanza nanin, arik nin nan nanyinusausalinyenu kikane tinin woro Bulus ku, "Na uwado U4shalima bal" Inja uwado nan nya Urshalima **13** Bulus nin kwana nani, "chinon kuchulu mine nin ti salin likara lkibinai nin woro na iwadoba! bar yeri idin su kuchule nin ti usalin likara kibinai. In na kibinai nin in do kuti lichin tutun unku nan nya Urshalima bar kata Chikilaribit Yesu. **14** Dana ti yene ama du Urshalima, tinari uwantin ghe. Tinin woro, "Na uso nanin nafo kibinai Chikilari. **15** Nin kidun nayirane nan nya Kaiseria, ninanin wasu makeke nimon bit tinin naya kutin udu Urshalima. **16** Amon anan yinusauyenu dofuno nari tutun unuzun Kasaria. Inanin wa yiri nari umong unit lisame wadi Mnason. Awadi kusarin Cypos, ame wadi unan dortu Yesu kubia nin chizunu dursuzu nanit kadura kitene me. **17** Dana ti duru nan nya Urshalim, kipi nananyinusauyenu liso nari nin kibinai kibo. **18** Nin kui Bulus nin kagisin bit ti do tidi lirin nin Yakub, amere wadi udia kuti kubowe, kika ne. Vat nin na dida kuti kubo Urshalima wadiku tutun. **19** Bulus nin liso nani, anin bele nanin vat ilemon na Kutelle nasu nin nan nya Alumai. **20** Dana ilaza nanin, Yakukbu nin kagisin na kune su ugodo kiti Kutelle. Nin nanin umong nin woro Bulus ku, "Gwana, uyiru kap arik a Yahudawe karin nan nya

kikane na inayinin nin Chikilari Yesu. Tutu, uyiru vat bite tile bun durtu ti sharia to na Musa na ninari. **21** Tutun nana bit Ayahudawe alena ina yininsauyenu ina bellin nanin andi nan nya nalena a Yahudawari ba, ibelle a yahudawa alena ina yininsauyenu na isosin nan nya nale na a Yahudawa ba kikane ichin u dortsu ti sharia Musa. Anit na wero fena bellin a Yahudawa na inayininsauyenu ichin ubozu na churu nono mine nin aladu bit. Arik na yinin ba bar tina yene idn belu kinuwari. **22** Tutun nanua bit Ayahudawa anan yinnusauyenu lanza uda, ima lazu ayi ninf. Bar udinin isu imong na imanunu nanin elemon na ina lanza na kiden nariba. **23** Bara nanin su elemon na tina bellen munu isu. Anit awa nas na su isilin nan nya bit kiti Kutelle. **24** Chan nin na le anite uduo kiti kuti kubowe idi su matiza mana dininsuzu bar anin nin ghinu isu uzazinu nan nya kuti kubowe. Nin na nin andi kubi nizi liti mine da, beng ilemong na inna. Nin kidun, iwa yna ibasa titi mine nanin mati elemon na ina belin imasu. Andi anite yene minu ima yinnu ilemon na ina belin kinuwari. Kikane tutun ima yinu idin durtu ti sharia na Yahudawe vat. **25** Kitin na lena a Yahudawari ba arik akune kikane nan nya Urshalima tina belin ti sharia tona inin ma dortsu, tinanin na su ma nyertatinani na belin nanin ilemon na tina yinin. Tina su ma nyert, naiwa li inawa ilena ina nizu ichilmine b, tutun naiwa li mmi ninawa b, na iwa lizu inawa elena ina manling uteh ninin ba. tinanin na belin nanin na iwa pizuru awani nanit. **26** Nin nanin Bulus nin yina nin ilemon na iworu asu, nin kunye atinna ayira anit awanas, ligowe itinna ikusu ati mine. Nin kidu, Bulus nin duo kuti kubowe anin bele aprist liri lona ima malu kusu nati mine nin liri lona ima nisz uinawa kusu litimine. **27** Dana ayiru kuzor dakusa inkulu ikusu nati mine, Bulus nin kwinla kuti kubowe. Among a Yahudawa unuzu Asia ni yeneghe kikane inanin wa lanza ayi nin ghe. Inanin wa yichila a Yahudawa alena iwa di nan nya kuti kubowe ibin nanin ikifo Bulus. **28** Inin jartiza, "Israila nuanua, dan ida bun nari ushuru nit ule! ule unitere din dursuzu anit kikana apira innari ma dursuzu na Yahudawe. Adin dursuzu anit ichin udurtu ti sahria Musa, nin nanzu kuti kulau. Amini tutun ana pirin nan ghinu nan nya kuti kubua nin ti kiti kane kiti nanzan? **29** Iwa bellin nanin bar iwayene Bulus ku ichin nan nya Urshalima ninbTrophimus bar ame wadi ku Yahudawari ba. Bar usharia mine yinna ku wurmi piru kuti kuboa ba, iwa susa Bulus pira nin Trophimus nan nya kuti kubo in wuine. **30** Anit vat ka gbiri lanza kuti kubowe rikiche. inin chuo idakikane. Ininkifo Bulus iwanin ghe udas kiti kubuo. Inin tursu nibulun kuti kubuo. Bar anit wa tirikiche nan nya kuti kubuo. **31** Dana iwa chinu umolu Bulus ku umong tina di nuzu nin chum ada kiti kuti kubuo anin belle ugo nanan likum na Roman ah anit gbarden din fizu tirikichi kuti kubowe nan nya Urshalima. **32** Udia nanan likum fita dadai ayira anong anan katame nin na mong anan likum gbardan inin chuo ida kiti kuti kubuwe kikana lipitin

nanit wadiku. Dana lipintin nanit alena iwa din kwizu Bulus ku yene ugo likum nin nanan likum din chinu itin ichino kwuizu ghe. **33** Udia na nanan likum da kikana Bulus diku atinna akifo ghe. Anin belle anan likumme iteru acharan Bulus nin nga. Anin tirino lipitin nanite, Ghari unit ulele, nin yari asumina? **34** Among gbandan nanit kikane iwa tinin jartizu nimomo, among tutun jartizu nimomon dabam. Barna iwa liubun din jartizu kan, ude nanan likumme awa yinin ilengen na iwadi belle ba. Tutun ame ude nanan likum ta iyira Bulus ku pira ninghe anan tirino ghe kikane. **35** Anan likumme tin na yira Bulus ku udu kiti kana kidimin likar, Vat nanit tin na durtu nmanin, chinin molu Bulus ku. Tutun ugo nanan. Nin namin ude nanan likumme tin na aworo anan likum iyiri Bulus udu nan nya kuti likara. **36** Lipitin durtu iyita jartizu, "mologe! mologe!" **37** Dana iwa chinu uyiru Bulus ku udu nan nya kuti kun likar, anin lirina nin udia na nan likumme nin ti Helenist, "Iwaghe ilirina nin fia? Ude nanan likumme woro, udin lanzu ti Helinanchira? **38** Idususa fia unuzu kusarin Masarawari iminin din chinu dani nin likichi kitenen gomnaniti nayiri alena na kata imini na yiru anit amui anas na fea likichi nan nya kusho, nin namin tima yinu ukifume ba. **39** Bulus nin kwan, "babban, menghariba! men ku Yahudawari. Iwa mari nan nya Tarsus ka gbiri kusarin Cilicia. Idinin su ilirin nin na nite. **40** Kikanere Ude na nan likumme nin na Bulusku kubi alirin. Kikane Bulus ni nakwa uchara me anan talipitin anit ititik. Nin kidun dana lipitin anite ta tik, Bulus nin lirina nin tiyari mine na Yahudawe.

22 Bulus woro, "Akune na Yahudwa nan nuana ning, dinang atuf ilanza ile imon na nba bellu alenge na idin vurzi nliru nene!" **2** Na ligozin nanite lanza Bulus nlirina nin lilem in Ibranaci, ita tik, itunna nlazughe. Bulus nin woro nani, **3** "Meng wang ku Ibraniyawa, nafo anunghe. Iwa marue kipin Tarsus, nanya kusarin Sisiliya, Ama nna kunjo kikane in Urshalima. A ndutu gono, iwa yinnin ti duka to na Musa wani an kabite ku. Gamaliyari wadi unan dursuzui. Nwa dortu ti duka tone bara na nwadi nin su ndortu uliru Kutelle, meng tutung yiru anung vat wang din dortun toni ti duke. **4** Unare watih meng fo kidowo nkpa zu nalenge na iyinna nin kadura Kutelle kitenen Yesu. Nwa pisuru tibau nmolsu nani. Vat kubi ko na nse nalilime sa awani alenge na yinna nin kadure, asa nta ito nani kilari licin. **5** Udyu na Prieste wa yiru nani, nanere wang inung anit alenge na iwadi nanya kudaru kudyu na Yahudawa wa yiru. Iwa ni iyerte ndomun kiti nuana mine a Yahudawa na iwa di kipin in Damaskus. Mani ma yerte wa ni likara nwo ndo kikane nkifo kogha ku na ayinna nin Yesu. Asa nkifo nani, nnin yauna nani nafo acin udu Urushalima, inin di funuan. **6** Inin nya udu u Damaskos. Na nda kupopo Ndamaskus, kubi nikoro likure nin naba nwui, nmong nkanang tunna minuzu kitene susut ninmi. **7** Nkanaghe wadii kang

ntunna ndeu kutiin. Ntunna nlanzaa liwui nmong din liru ninmi piit kitene kani, adin du, 'Shawulu! Shawulu! iyaghari nta udin yoyi?' **8** In kawaghe, 'Feghari Cikilar?' A worei, 'Menghari Yesu un Nazeret, ulenge na udin yoghe.' **9** Anit ale na iwa di nin mi yene nkananghe, ama na ilanza imon ilengen na liwuye wadin belle ba. **10** Meng tirin, 'Iyaghari udi ninsu nsufi Cikilar?' Cikilare worei, 'Fita upiru nanyan Damaskus. Umong unit di kikane na ama bellin fi vat imon ilengen na uma su.' **11** Nkanang mone wadi kang na nkuru yene kiti ba, nkanang watih iduu. Inung anite naa iwa di nin mi kifo ucara ning inin wonu udu nanyan Daskuse. **12** Umong unit na lissame wadi Hananiyas da nda yeni. Ame unitari na awadin lanzu fiu Kutelle nin dortu tiduka na Yahudawa. Vat a Yahudawa na iwa sosin Damaskuse belle imon icine kitene me. **13** Ada adayissina kupo ning anin woro, 'udondon ning Shawulu, 'tunna nyenju tutung!' Ntunna yenju, nyeneghe ayissin kupo ning. **14** Atunna aworoi: 'Kutelle kurika nati dighe nsujada, a kurika na acif bite na sughe usujada na fere fi amanin dursu fi imon ile naa adi nin su usu. **15** A dursofi unan katwa kalau warum, Yesu Umasiya, Uminin kuru ulanzaghe din liru litime. **16** Bara nani nene yenje uwa molu kubi? Fita nshinfini nmyen ushitinu ulau, unin su nlira nanya lissan Yesu Cikilar utiringhe akusufi alapi fel!' **17** Na nkilla Urushalima. Nlonliri ndo kutii nlira kudyu, ntunna nlira, na nwadi nanyan lire kikane, nse litining nanya namoro. **18** Cikilare lirina ninmi, aworoi, 'Yenje uwa so kiti kane! Suna Urushalima nene, bara anite kikane mayinnu nin nimon ile na uma bellu nani liti nighe ba!' **19** Ama meng wroghe, 'Cikilar, iyiru nwo meng nacinu atii nlira adidya kang in pizuru nalenge na iyinna ninfi. Alenge na nse iyinna ninfi, meng watih itiza nani nilari licin, in wadin fonan wang. **20** Idin lizinu nin kubi ko na iwa molu kucin fe Istifanus, meng wayissin kite ndin yenjee nkuru na nani uyinu ning kitene nimon ile na iwadin sue. Meng tutung wang wadi nca nimoon ilengen na anan molume wa kala iceo kusari kurum!' **21** Ama Cikilare woroi, 'Kayi, yenje uwa so kiti kane! Suna Urushalima, bara meng matufi piit nin kiti kane udu kiti namon anit, na idi a Yahudawa ba!' **22** Amite wadin lanzu Bulus ku nlire se na iwa lanza Cikilarin toghe kiti namong anit. Itunna ighanan jartuzu, "Molonghe! Na acaun uso nin lai tutung ba!" **23** Na iwa di nanya jaartuze, ikalza altuk kitene mine inin fizza lidau kitene kani, uleli ute din durru tinanayi mine. **24** Udyu mine tunna ata iyaun Bulus ku iteghe nanya kilari licin. Aworo nani ikpizu Bulus ku anan belle imon ile na ata inanza a Yahudawa ayi kang nani. **25** Inin tunna inakpa acara me itereghe nnunwo ikpizughe kimal me. Ama Bulus belle kusoja kupome, "Uma patilunu uduka andi ukpizai, kunan Rumawa, urika na umong nsa do ninghe kilarin shara akpaghe nin kulapi ba!" **26** Na kusoje nlanza nani, ado kitin dya mine adi bellinghe. Aworo ndya nasoje, "Ule unite kunan Rumawari! Iyiru dai na uwasa utanari ti kpizoghe ba!" **27** Udyu nasoje da ada

woroghe, "Belli, fe kunan Rumawari?" Bulus woroghe "e-e." 28 Udyo nasoje kawaghe aworo, "meng se nin nikufun gbardanghari inase uso kunan Rumawa." Bulus woroghe, "Meng kumat in Rumawari." 29 Anit ale na iwa cinu uduin tirighe tipinpin tunna isughe deidei. Ame udyo nadidya nasoje wang fiu wa kifoghe, kube na awal anza Bulus kunan Rumawari, bara na ame wa terughe. 30 Ukurtunun nkuye, udyo nasoje wadi nin su alanza kidegen nvurzun liru ule na a Yahudawe dumun' kitenen Bulus. Bara nani abuku time, anin ta udyo na Prieste nin vat kudaru me izuro. Anin da nin Bulus aceughe in kitik mine.

23 Bulus yenje vat anan kudare, aworo, "nuana ning, Nbnun Kutelle, lissosin ninghe licinari udak kitimone." 2 Hananiyas u Priest udyo woro nale na iyissin kupo me iriughe nnu. 3 Bulus woroghe, "Kutelle ba riufi, fe liki longo naliyissin dert ba. Ussosin nene usui ushara nin duka, uminin ta iriyi nanya purun duka?" 4 Alenge na iwa yiissin kupome woro, "Nenere udin zoguzung ndya na Priest Kutelle?" 5 Bulus woro, "Na meng yiruba nuana, au ame udyo na Priestari. Bara ina yertin, yenje iwa lira nanzang kitine nadidya nanit." 6 Na Bulu in yene kusari kudare wadi a Sandukiyawa, a kusari kurum a Farisawa, a ghatina liwui kudare kang, "Linuana meng ku Farisawari, usaun na Kufarisawa. Bara na nceo kibinayi nfeu nanan kul unere nta idin wucui nlira." 7 Na a belle nani, mayrdang fita kitik na Farisawa nin na Sandukiyawa, lisossinghe koso kidowo. 8 A Sandukiyawa din du na ufiu nanan kul duku ba, ana anan kadura Kutelle duku ba, na Uruhu ulau duku ba, ama a Yahudawa na woro vat nileli imone duku. 9 Ugbefulu udyo fita, among anan niyerte na Farisawa fita fita, idi mayardang nworu, "Na tise imonimon inanzang kitin nit ulele ba. Nene andi Uruhu sa unan Kadura Kutelleri nalirin ninghefa?" 10 Na mayardanghe ta madyawe, udyo nasoje lanza fiu nwo yenje iwa jarza Bulus ku, ata asoje idi nutunghe nin nakara nanya kudara lissosinghe, ida ninghe ida ceo kupo me. 11 Nin kitik kimbe, Cikilari yiissina likot me aworo, "Na uwa lanza fiu ba, Nafo na unasui unu unba in Urushalima, nanere wang umati unu unba in Rumawa." 12 Na kitin shanta, among a Yahuda munu ati isu isilih natih mine: iworu na inung ma li imonimon sa isono nmyen ba se imolo Bulus ku. 13 Anan nisilinghe wa katin anit akut anas. 14 Ido kiti ndy na Priest nin nakune iworu, arik nta atibite nanyan la'ana uzemzem, tisilo nwo na tiba llih sa usonu nimonimor ba se timolo Bulus ku. 15 Nene na kudare bellin udyo nasoje adak nin Bulus kitimine, asa anung nsu usharawé gegeme. Arik ba yissinari tiba molughe ana asa daduru kikane ba." 16 Ama umong usaun gwanan Bulus kishono lanza nwo iyeshin nca, a nya adi Bellin Bulus ku. 17 Bulus yicilla umong nanya nasoje aworo, "Yira kwanyana kone udomun kitin dya nasoje, adi nin nimon ile na aba belunghe." 18 Kusoje tunna kuyira kwanyana anin danielinghe kitin ndya nasoje aworo, "Bulus kucine yicilai ndo kitime, amini

belli nda nin kwanyana kone kitife, adinin nimon ile na aba bellinfi." 19 Nasoje kifoghe ncara ado ninghe kusari kurum, anin tiringhe, "Inyanghari udi ninsu ubelli?" 20 Kwanyane woro, "A Yahudawa yinna ima bellinfi udak nin Bulus nin kui kudaru mine, nafo ima tirinu iyinnin inyizari uliru me di. 21 Na uwa yinnin ninghinu ba, bara anit katin akut anas na iyeshin nca me. Na silo nin nati mine nwo na ima lii imonliba, sa isono nmyenba se imologhe. Nene wang imal ke atimine, idin ca uyinin unakpaghe." 22 Udyo nasoje tunna asuna kwanyana anya, awunughe kutu, "Yenje uwa bellin umong ubelli ile imone." 23 Ayicila among asoja aba aworo, "Sen asoja akalt aba iturun nani udu u'Siseriya, se anan ghanju nibark akut kuzor umumuku, unin kuru use anit akalt aba anan tiyop." 24 Iba fitu nanya nikoro itat nin kitik, ata nani ipizuru kibarak kanga na Bulus ma ghanu ku, inin do ninghe kitin Felix ugumna mang. 25 Anin su iyerte nafo nenge: 26 "Lisiya udu kitin gumna udyo Felix, indin lisufi. 27 A Yahudawa wa kifo unit ulele inani din cinu umolughe, in mini na lanza ame kunan Rumawari, in mini wadak nin nasoja in bologhe nacara mine. 28 In wa di ninsu inyinin inyaghari nta idin vurzughe uliiru, umini wa do ninghe nanya kudaru mine. 29 Inna lanza au idin vurzughe in woru adin nanzu uduka mine, ama na ina seghe nin nimon imon na ibatin imolughe sa itighe licin ba. 30 inmile na lanza nworu among na kye atimine kitenen nite, in mile tunna toghe kitife, arika na idin vurzughe tutung in belle nani ida kitife nin liru mine. Uso ucine." 31 Asoje su kata nin duka ule na inanani: Iyauna Bulus ku idamun kitin Antipatiris. 32 Ukurtung kuye, ngbardang nasoje suna anan nibarke nya ninghe, inung tutung kpila kika na inuzu ku. 33 Na anan nibarake duru u'Siseriya, inakpa iyerte nacaran gumne umunu Bulus ku vat kitime. 34 Na u'Gumne belle iyerte ine, atirino Bulus nanuzu kusa komeri; na ayinno Bulus nanuzun Sisiliyari, 35 aworo, "In ma lanza fi vat asa anan vursufe nda kikane." Anin ta iceghe kudaru Hirudus.

24 Na ayiri atat in kata, Ananiyas udyo na Priest, among akune nin, nin mong una yirun liru lissame Teritullus, nya udu kite. Ale anite da nin vurun liru litin Bulus. 2 Na Bulus in yissina in bun gumne, Teritullus tunna agghanan vurzughe in liru aworo ugumne, "Bara fe tidi nin lissosin limang; tutung ukpiluzung in bunfe in danin nimon icene in nmyen bit; 3 nani nin godo udyo tikpana vat nin nimon ilenge na usu, Felix uniti udindya. 4 Bara na ayedi in yissafi kang ba, indin potufi acara, lanzai baat nin kunene. 5 Bara tikpaghe nin kulapin tizu na Yahudawa vat nanya nyii inari uduka. Amere udyo nanan dortu kunan Nazeret. 6 Amani mala uti kutii inlira kudyawé facak; unare tinani kpaghe. 7 Amma ugo likume Lisiyas wa dak, a da kpalkinghe nin likara na cara bite. 8 Asa utiro Bulusku kitenen tipinpin tone, fewang manin yinna imon irika na tidin bellu litime." 9 A Yahudawe ligowe vat joro Bulus iworu, uliru ulele kidegenghari. 10 Ama na ugumne woro Bulus ku alirin, Bulus kawa,

"Inyinno nwo fedi unan mawucuwucu nmyen mone inworsu, bara nani nin kibinayi kibo inma bell uliru litining. **11** Use uyinno in woro na isa kata ayiri likure nin naba ba nin duning u'Urushalima indi su usujada; **12** na inung wase mengku nanya kutii in lira kudywe, na meng wasu mayardang nin mong mine ba, tutung na meng na tulu ligozin nanit ba, na inansu nani kutii in lira kudywe ba, a na inna su nani nanya kagbri ba; **13** tutung na inung wasa durofi ulire na idin vuszi mung ba nene. **14** Ama meng yinna nbunfe nworu, kitene libauwe na inung din yiccu umon ubi, in loli libau lirumere ndin su Kutelle nacif ning katwa. Meng di lau nanya vat nimon ile na idin duka nin nana liru nin nuu Kutelle. **15** Meng dinin yinna urumere kiti Kutelle, nafo na ale anite din caa ndakin fituzu nanan kul, nan vat nanit alau nin nanan dinong; **16** tutung nanya nile imon, ndi katwa nwo in yitta nin kibinayin sali nalapi nbun Kutelle nin nanit nanyan vat nimon. **17** Nene kimalin katu nakus gbardan inna dak nin bunnu udya a ufillu nikubu bara anit ning. **18** Na nwa din sunani, among a Yahudawa in Asiya wasei nanya lidun kusu litining nanya kutii inlire, na nwa di nin ligozin sa ufiu nayi ba. **19** Ale anite na idin bunifu, na ibellin imon irika na idumun kibinayi ninmi, adi idimun nimonimon. **20** Sa na anit alele bellin utanu ule na inasei mun kubi ko nq nwq yissin kudaru na Yahudawe; **21** andi na macas ile imon irume na nwa ghatin liwui nbelle kube na nwa yissin nbun mine, 'Ubelen fitu nanan kularita udi mawucuwucu kitimone.'" **22** Iwa bellu Felix ku gegeme kitene libauwe, bara nani ata a Yahudawe so ncaa. Aworo, "Vat kubi ko na Lasiya udya nasoje da unuzun Urushalima imanin wusu uliru mine." **23** Anin woro kusoje asu ucaa in Bulus, tutung na awayita gangang ba, yenje awa nazu adondon me nin bunghe sa uda lissughe. **24** Na ayiri baat in kata, Felix kpila nin Durisilla uwani me, kunan Jewess, anin to iyiccia Bulus ku, anin lanza kitime ubelle yinna sa uyenu kitene Kristi Yesu. **25** Ama na Bulus lira ninghe kitene lissozin lilau, ukifu litin, nin dakin shara, fiu kpa Felix ku; anin kawa, "Can nene, asa nse kubi tutung inma yicculu fi." **26** Kubi kurum kone, awadin su Bulus ma ninghe ikurfu, unare asa to idak ninghe anin lira ninghe. **27** Ama na akusu aban kata, posiyus Fistus so ugumna kimal in Felix, Felix wadi ninsu ase useru kitin na Yahudawa, asuna Bulus ku alii ubun nanya tursu.

25 Nene, Festus pira kipin tigo me, na ayiri atat nkata, anye udu Uka'sariya nin Urushelima. **2** Ugo napirist nin na didia na Yahudawa su tizogo kitene Bulus nin Festus, isu uliru nin likara kitin Festus, isu ulinu nin likara kitin Festus. **3** Itirino Festus ku ati aji asheu nin bulus, nworo ayicila ghe udu Urushelima inan mologhe libau we. **4** Ama Festus kauwa nani Bulus kucin nari nanya Kaisariya, ame liti me ba kpirlu kikane. **5** "Bara nani, alenge na iwasa isu," aworo, "iba duu nanghirik, asa na imon nnana, iba kifu ghe nin kulapi." **6** Na aso

ayiri kulir sa likure, annya udu Uka'sariya, nin liyiri linbe aso kutet nwucu kidegen, ata idanin Bulus kiti me. **7** Na ada duru, a Yahudawa unuzu Urushelima da yisina kupo me, ibelle kinu kanga na kidegen duku ba. **8** Bulus kusu liti me aworo, "Na kitene lisa na Yahudawa ba, a na kitene kutyi nlirag ba, ana kitene ugo Kaisar ba, anin nsu utanua." **9** Ame Festus dinin su ase uyinno na Yahudawa, anin kauwa Bulus ku aworo, "Udinin su udoo Urushelima meng di wuso fi kidegen, kitene nile imone kikane?" **10** Bulus woro, "Meng yisin nbun kutet nwucu kidegen kaisar, kika na iba wussi kidegen. Na nna su Ayahudawa kulapi ba, nafo nafe yiru. **11** Ko nin nwonusu nna taan, nin woro andi nnasu imomon ile na ibatina ukul, na nnari nkkuu ba, Bara nani andi na uvuruzu mine na imonari ba, na umong wa nakpai kiti mine ba. In yicila kiti Kaisar." **12** Kubi na Festus nlira nan na didia a kauwa, "Uyicila kitene kaisar; uba duu kitin kaisar." **13** Nene na among ayiri nkata, ame uga Agarippa nin Banis da duru nanya Nkaisariya, isu lizzi kiti Festus. **14** Kubi na awadi kikane ayiri gbardang Festus duruso uliru Bulus kiti ngowe, a woro, "Felix na suun umong kikane nafo unan licin. **15** Kubi na rwanwandi nanyan Urushelima ago na Priest nin nakukune na Yahudawa da nin nliru kitene nnit une kiti nigh itiri ni nmolu ghe. **16** Kiti nlel nkauwa nworu na alada nin na Romawa, inii unit nafo unit ulau, nin nani lenge na avuro ghe, bara anan kusu liti me. **17** Bara nani, kubi na ida ligowe, na nwa cicah ba, nin nkuiye nso kutet nwucu kidgen, ntaa idaa nin nite nanye. **18** Kubi na ale na vuroge nfita, men yene nafo vat nile imon na ivuro ghe mun, di nin likara ba. **19** Nin nani, idinin nimomon ugang kitene nadini mine, kitene nimong Yesu ulenje na ann kuu, ulenje na Bulus dinsu a dinin lai. **20** Na meng nyinno iyizari nbasu uleli uliru ba, men bellinghe, andi aba du Urushelima, idi wuso ghe kidegene kitene nile imone. **21** bara kubi na iwa yicila Bulus ku idi ceo ghe kiti licin, bara ubelli ngo udia, men belle i ceo ghe, udu kubi kongo na mba tuu ninghe kiti Kaisar." **22** Agarippa wa liru nin Festus, "Meng wang ba yitu nin su nlanza unit une." Nin nkui" Festus woro "Una lanza ghe." **23** Udu liyirin ndofine, Agarippa nin Banis ida nin ngonon kang, ida pira nanya kuyiye nin nasoja, nan nanit adidia kagbire, kubi na Festus nlirina ida nin Bulus kiti mine. **24** Festus woro, "Ugo Agarippa, nin vat nanit alenge na idi kikane nanghinik, iyene unit ule, vat ngardang Nayahudiyawa na da seei kikane tutun, inami na lirin nin liwui, na iwa suun unit ule nin lai ba. **25** Meng na lanza na asu imon ile na ibatina ukul ba, ama bara na ana yicila kiti ngo, nmini di nworu ntuu ghe. **26** Bara ndimun nimon ident ile na nba nyertinu ugo ba, unnere ntaa, nmini ndaa ninghe kiti mine, fe Ugo Agarippa, bara nnanse imomon gbardang na nba nyertinu kitene nshara ule. **27** Bara uba so nafo usalin kpilizu, kiti nigh, ntuu nin nan licin, sa ubelle nimon ile na idin vuruzughe mun."

26 Agrippa woro in Bulu ku, "Uwasa usu uliru nin litife" Bulus nakpa ucara me asu uliru nkussu litime.

2 "In yira liti ning unan ayi abo, ugo Agrippa, nsu uliru nighne nbunfe kimone nbelleng nimon ile ena a Yhudawa na belin liti ning; **3** bara fe unan yiraari kitine vat ntanda na Yahudawa nin tiru mine. Ndin tiru fi nworo ulanzai nin nayi ashau. **4** Kidegere, a Yahudawa vat yiru imusun lissosin longo na mna su a in yita kwanyana nmin nighne nin Ushalima. **5** Innung yiru ucizunighe tutung ucaun inin yinin nworu meng ku farisawari, alenge na idin kpilizu imon hem ba. **6** Nene in yissing kikane bara ndin piziru nciu nliru ulenge na kutelle wa ni acifi bite. **7** Bara nanere akura nnonon Israila na su Kutelle katwa kitik nin lirin nan nya kidegen, arik an i nceo ayi ti duru kite bara ule uciu nayere a Yahudawa nvuroyi, Ugo! **8** Iyaghari nta idin yenju uma konu Kutelle fya anan kul? **9** Nkon kubi asa nkpelza nsu imon gandalang gbardang kitene lissan Yesu Nnazareth. **10** Nna su in Urshalima; nwa yaccu anan katwa kacine kilari licin gbardang, nwa seru likara nsu nani kiti ndya na priest iwa molusu nani, asa mere yinna isu nani. **11** Ina tizu nani ineo kang nan nya nilari nlira mine nkuru ntiza nani izoguzu Kutelle. Nwa yita nin tinana nayi nin ghinu kang ndortu nani uduzu mmin das. **12** Na nwa din su nani, Nwa do Udamaska nin yinnu a likara ngo na priest; **13** libowe ucin due, nin wui gberere, Ugo, in yene imon nkanan unuzu kitene Kutelle mida mala kiti bite vat umunu alenge na iwa din cin ligowe nan mi. **14** na vat bite ndeo kutyen, nlanza liwui nin ti Ibrananci din liru nin mi, 'Shawulu, Shawulu, iyaghari nta udin tizui nneo? Uwa konui men nari.' **15** Ntunna nworo, fe ghari, Cikilaria? Cikilare kawa, 'men Yesu ule na udin funu ghe. **16** Nene fita uyissin nin nabunu fe; bara ile imonere ndurso liti nighe kitife, nfere fi uso kucin a unan wazi nbell nimon ile na uyiru inin nin nen nin nimon ile na Mma dursu fi iwa dandaun; **17** mma tu cu fi na cara nanite nin na wurme alenge na mma tuu fi ucindu kitimine; **18** udi pun iyizi mine uti nani ikpilin isun adu nsirti mine udak nan nya nkanang, nan nya likara nshaitan udak likara Kutelle, inan se ukussu nalapi kiti Kutelle, nin gadu ulenge na ina ni ceo nari nin liti nighe nan nya yinnu sa uyenu.' **19** Bara nani, Ugo Agrippa, Na nna dira uyinnu nin anabci Kutelle ba; **20** amma, kiti na lenge na idin Damaska tukuna, nin na nan Urshalima, nin na lenge vat na idi nmin in Yhudiya, a ining awurmi, ndi wazi i sun alapi mine ikpilin kiti Kutelle, isu imon ile na ima dak nin sunu nalapi. **21** Bara ile imonere a Yahudawa na kifo nannya kilari nlira inani pizira imolui. **22** Kutelle koni na buni udak nene, in yissin nbelin nbun na talaka nin nanit adidya na umong ubeleng ugan ba se ulenge na anan liru nin nuu Kutelle nin Musa na belin uma se; **23** nworu Kristi ma niu gbas, tutng ama yitu unan burnun fitu nan nya nissek anin kuru a durso nkanang kiti na Yahudawa nin na wurmi. **24** Na Bulus nmala ukusu litime, Fastos woro nin liwui gberere, "Bulus uta ilaza; uyiru udya fe nta fi ilaza." **25** Amma Bulus waro ghe, "Na ndi nin nilaza ba Fastos unit udya; amma nin nayi akone ndin su

liru kidegen nin toltena liti. **26** Bara Ugo yiru ubelleng nilenge imone, bara nani, ndi woas nsu nin ghe, bara meng yiru na imommong nyeshin kiti me ba, bara na ina su ilenge imone likot ba. **27** Uyinna nin na annabawe, Ugo Agrippa? Ina yiru uyinna nin ghinu." **28** Agrippa waro Bulus ku "nan nya kabiri bar uma kpiliu nso unan dortu Kutelle?" **29** Bulus waro, "Ndi inlira kiti kutelle, sa nin kabiri bat sa nin kubiri gbardang, na fe usanfi ba, amma umunu alenge na idin lanzui kiti mone, iso nafo mewe, amma na nin ninyang kilari licin ba. **30** Ugowe tunna a fita ayissina, a udya mine nin Barniki wang fita umuni alenge na iwa sossin ligowe nan ghinu; **31** na isuna kudarua, itunna nliru nin nanit mine idin su, "Na unit ulele nati nkon kulapi kongo na ku batina ukul so utecu ba." **32** Agrippa waro Festus ku, "Iwa sunu unit ulele nda fo na afo acara kitin Kaisar ba."

27 Na iwa yenin au ti ma nyeu udu Italiya, I nakpa Bulus ku nin namon anang licin nacaran kon kusoja unang kisan Julius, na awadin Agusta. **2** Ti piran Zurgin myein unuzun Andramatiya, tle na uwadin cin kusari kurawan Asiya. Tidoo tidi yene, Aristarkus unuzun Tassalonika nanyan Makidoniya nyaa nan narik. **3** Nin kurtunun nkuiye ti pira nanya kagberin Sidon, kikaa na Julius wa yiru Bulus ku adoo ninghe kiti na doone na iwa yenjeghe nsen. **4** Unuzu kikane ti doo kurawa kudyawe, ti cina nanyan zirgin myeine udu lidan kulin Kubrus na uma kese ufune, bara na ufune wa wantin nari ucin. **5** Na ti wa din nanyan myeine kupoon Kilikiya nin Bamfiliya, ti da Umira, kagbirin Lisiya. **6** Kikane ku soje se uzirgi unuzun Iskandariya na uwa cinu udu Italiya. A taa nari nanye. **7** Na a wa cinu seng ayiri gbardan unin duru nin njiasi kang kupoo Knidus, Na ufunwe nsuna nari ba, bara nani ti cina kusari kucinen Krete, kupoon Salmone. **8** Ti cina ngau kurawa kudgawe nin njiasi se na ti wa dak nkankiti na idin yicu Fiya Havens ule na udi kupoo kagberin Lasiya. **9** Ti malu nanzu kubi kang, kubin kifu tinuu na Yahudawa tutung malu kafu, unin so nari nin njiasi ti ti ubum nin cine. Bara nani Bulus wunno nani atuff, **10** anin waro, "Anit, inyene ucin ulele na ti masu uma dak nari nin langzu kull nin duru nimoon gbardang na ma kuturan zerge cas ba, ti lai bite ulang." **11** Bara nani ku soje ceu kibinai me kitin cikilare nin nanang zirge ashawa imoon ile na Bulus din bellu. **12** Bara na ufune wa caun ti so nanye ba, ngbardang nanang cine woro ti cinu kikane. Andi ti wa sa tiduru kagbirin Foniks, liwitine katanari kikane, Ufoniks wadi nin nadanga kupoo ngau kurawa nanyan Krete uwadin yenjun kitene kusarin nucun wui nin kusarin disun wui. **13** Na ufunu kusarin disun nwuiye ncizina ukuu batbat, anan kuun zirge yenje nafo idin nin vat nimon ile na I dinin su we. Bara nani I kala inyeneghe inin cine kusarin Krete, kupoon ngau we. **14** Na I dandauna ba ufunu udya, naidin sun nnin ufunu kusarin nu cun nwui cizina ufoof nari. **15** Na uzirge nkpliya kidowo tutung na uwasa uyjenye kusarin fune ba, ti cino unin nanye udin cinu nin

narik. **16** Ti cun ligowe kusari lidan nanya kuli libene lo na idin yicu ukauda, nin neu udya ti wa se ka zirge kabenen nlai. **17** Na I nyangtinga ti shote itece uzirgi udyawe mun. I wa lanza fiu au to ma cinu ketene nicicin Nsirtiya, i cino ushote ufuneue nyaa nin ghinu. **18** Ti wa dira kang nin fune ukurtunung nkui ye anang katwa nzirge nutuzuno imoone ifilzino nanya myeine. **19** Liri lin tate anan latwa nzirge nin nacara mene filizino imoone. **20** Nanya nayiri gbardang na uwui ming niyini nnuzu ba, ufunu udindya nin din kuu nari, vat in ceu nibinai bite ti ma ulai ula nuzu. **21** Na iwa cinu piit sa imonli, Bulus nin yisina kiitik nanan katwa nzirge a woro, "Anit ale nkuru fo ini lanzai, na tiwa nuzu nKrete ba, bara ule ulanzun nkule nin diru nimoone ilele. **22** Nene indin ti minu likara nibinai na iwa ti yototo ba, bara na ima diru umong nanya mine ba, ma udirum zirgere. **23** Bara nin kiitik unan kadura Kutelle ule na meng di ligowe ninghe, ule na indin tumuzunghe tutung - unan kadura me yisin likot nighe **24** anin woro, 'Na uwa lanza fiu ba, Bulus. Uma yisini nbun nKaisar, unin yene, Kutelle nanyan nkunekune me ana nife vat nale na una cinu nanghinu.' **25** Bara nani, anit, tan kibinai likara bara na inyinna nin Kutelle, au ima so nafo na iwa bellin. **26** Bara nani tima nyanju kitune nadan nanya kurawa kudya." **27** Na kiitik kin likune nin kin nas ndaa, na tiwa din cin libau lole au nin nanya kurawa kudyan Adriyatik nin kutek kiitik anan katwan zirge din yenju idaa kupoon ngou kurawe. **28** Idumna nmyeine ise abunu likure nin naba, na I dandauna ba ikuru idumna ise abunu likure nin nitaun. **29** I lanza fiu au ima diu kitene natala ituu ucinko unas ligang nzirge inin son ncaa uwui nuzu. **30** Anan katwa nzirge wa din piziru ndina nworu I filin unin icum, I wadi imalu tuu uzirgi ubene nanya kurawe, idin dursuzu nafo ima tuu umong ucirklo nbune. **31** Bulus woro indya na soje nin nasejo, "Andi na unit alele nso nanyan nzirge ba nati ma ti ulai ba." **32** A soje nin werzine tii nzirge isuna unin unyaa. **33** Na nkanang ncizina udasu, Bulus risa nani ili imonli, a woro, "Kitimone liri lin likure nin na nasari ulele na ileu imonli ba. **34** Bara nani indin putu minu nacara ipiziru imonli ili, bara inan se ulai; na liti lirum tete mene ma wulu ba." **35** Na abenle nani, ayira uburodi ataa nlira ku niyizi mine vat; anin puco unin acizina ule. **36** Inung nin se likara nibinai, inung ulang cizina ule. **37** Ti wa di akolt aba nin nakut kuzurr nin kutocin nanya nzirge. **38** Na ileu ibatina nani, I taa uzirge fau na iwa kalza ualkame I tusu nanya kurawe. **39** Na kitin shant, na iyino ugauwe tutung ba. Iyene nlon likoot nin ficitin nanya kurawe icizina ukpilzu sa idi ceu uzirge kikane. **40** Bara nani ibunku tii nzergie isuna unin nanya kurawe. I kuru ibunku tii nbune isuna ufunu din koo unin bara nani inyaa udu ficitine. **41** Ida kan kitin na inuu myeine nzuruku uzirge nin cuun udu kutiin. Lican zirge yisina kikane na uwa sa ucina tutung ba bara nani uzirge cizina uputuzu nara tinana nayin kabarkin myeine. **42** Ukpilzu na soje wadi imolso acine vat bara umong mine wa su

iyiu nanyan myeine acoo. **43** Udyu mine wadi nin si a tucu Bulus ku, bara nani ayira ukpilzu mine; anin woro ule na awasa akafina kurawe adeu nanyan myeine adi yisin kutiine. **44** Kagisin na nite nin dofino, among kitene ku ca, among kitene nimon nanyan nzirge. Nlo libauwe tina se vat bite kaffin kurawe acine.

28 Na idaa nin ghirik cancam, tiyinno idin yicu usibire

Umalta. **2** Anan kipine nama iwa seru nari nin nilip cas ba, ama iwa susuari ula isere nari vat, bara uwuru nin tituwui nat kubi. **3** Na Bulus npitirino aca ataa ulaku, bara npuu nle, kubuni nuzu ku kantilaghe ucara. **4** Na anan kipine nyene finawa kushoe ncaran Bulus, iworo atimme, "Unit ulele fa unan molsu na nit ari na a surto na nya kuli, na ne na kidegene nsuunghe a taa ulai ba." **5** Ama a zalina finawe na nya nla na imon nseeghe ba. **6** Iwa din caa iyene ukonu kidowo kikang nkifoghe nworu itene udui me libi, ama na I dandauna na iyene imon nseeghe ba, ikpilya nibinei mine iworo ame unan ncillari. **7** Nane ku popo kitene anen waa duku an Go lidan kuli, nin lisa Bublius. A sereari anin leo nin ghirik ayiri atat. **8** Uda soo na upiu nin nyrzunu nkifo ucifin Bublius, na Bulus ndoo kitine, ataa ghe nlira, atarda ghe acara anin shino ninghe. **9** Nwufu ni le imoonne, ngisin nanit lidan kuli alenge na iwa di a cine ba daa kitime, a shino nin ghinu. **10** Anite tutung taa nari gongong nin likara. Kubi koo nativa din pitiru kutura ti nyaa, inaa nari ile imon na dinin suu we. **11** Na tipui titat nkata, tipiran nzirgin myen n Iskandariya kubi tituwui lidan kuli, na ana koo nzirge waa di ibari. **12** Na ti tolon na nya kipin Sirakus, ti soo kikane ayiri atot. **13** Ti nuzu kikane ti doo kipin kipin Regiyom. Na lilirum kata, ufunu kadas fita, na nya na yiri aba, ti doo nya kipin Putiyoli. **14** Kikane ti see long linuwana jycilar ti soo nanghinu udu ayiri kuzoor. Na nya na nere tiwa dak Uroma. **15** Unuzu kikane linuwa na ilanza ubeleng bite, daa piit ida se nari nkasaun Apios nin na Danga atat. Na Balus nyene linuwana, a godo Kutelle anin yira akara kibinei. **16** Kubi koo nativa pira Uroma, icino Bulus se ku a soo nin litime nin ku soje na awa din yenjughe. **17** Na ayiri atat nkata Bulus yicila anit nalimine ale na iwadi anan buun na nya na Yahudawa. Na ida ligowe, aworo ani, "Nuwana, ko nane na taa imon ile na inanza atanda nan kaa bite ba, iwa nakpai nafo kycin in Urshalima nacara na nan Uroma. **18** Na itirini, usuu minere wa di iciini, bara na iwa se imon woru imolui ba. **19** Ama na Ayahudawa lirina kitene ni le imon na idinin suu weba, utaayi info acara kitin Kaisar, ko nane ne uwa soo fo ndin liru unanzang kitinen min nin. **20** Bara ufo nacara ni, nwaa tirin nyene fi nnin kuru liru nin fi. Bara uyinna n Israila nttaa inani na teri nin ninyan." **21** Inun woro ghe, "Na tina seru mayerte nnuzu Judiya nbelen fe sa iworo nkan gbana bite na da woro sa ana belin imong imon nanzan litife ba. **22** Ama ti dinin suu tilanza kitife inyanghari ukpliliu fe kitin na lele, bara na arik yiru uliru ulele di litife koweari.

23 Na ice ghe lisi lirum, anit gbardang daa kiti lisosin me A belin nani ulirue, anin kuru a belle nani ubelen kilari Kutelle. A tenizine nworu ase nibinei mine nbe len Yesu, mnuzu ndukan Musa nin una nin liru nin nuu Kutelle, ucizinu kuidinding udu kuleleng. **24** Among mine wa yinin nin nile imon na abelle nani, na among yinna ba. **25** Na iyinna nin natimine ba, inyaa kubi koo na Bulus se mbelle ligbulang lirum, “Uruhu Ulau wa liru gegeme na nya unan liru nin nuu Kutelle udu an kaa mine. **26** Aworo, ‘Can kiti nanit alele inin belin iworo, “Na nyan lanzu ima lanzu, ama na iba yinnu ba; na nyan yenju ima yenju, ama na iba yenu ba. **27** Kibinei na nit alele ntaa alalang. Atuf mine nlanza nin timang ghe ba, itursu iyizi mine, bara iwa yene nin niyizi mine, inin lanza nin natuf mine, inintutung yinin nin nibinei mine, inin kpilin, meng baa nin shiinu nin ghinu.”” **28** Bara nani, usoo uyinin ina tuu nin tuce nnuzu Kutelle cin di Awurmi, tuting iba dinu atuf.” **29** Na ilanza ile imone, Ayahuduwa nyaa, na nyan salin nyinnu na nya mine. **30** Na nya nakus aba cip, Bulus soo na nya kilari me na awa kifo adin biizu, anin seru ale vat na idaa kitime. **31** Awa din sun waazi kilari Kutelle anin dursuzo ile imon nbelen Cikilari Yesu Kristi sa fiu. Na umong wantinghe ba.

Roma

1 Paul kuchin Yisa Kirsti, na ina yichilagne gono kadura, inin yisagne bara katuwa in nliru nlai Kutelle. **2** Urika na awa tinari utai nan nya nliru ulau kiti nanan kadurame. **3** kitenen saune, na iwa marugne kuwunun Dauda, nan nya kidowo. **4** Iwa woro ameh gono kutelleri nnuzun fip mi lau, ninfitume nan nya kisek, Yisa Chikilaribit Kirsti. **5** Bari ameh, tinaseru ubollu Kutelle nwo tiso nono kadura meh, nin dortun nliru meh, nan nya inyinnu sa uyenu, vat inyi, bara lisameh. **6** Nan nya nipinpin inyee, anung wang ina yichala minu nan nya Yisa Kirsti. **7** Vat mine na indin Romawa, anan kinayi Kutelle, tutun nin nale na iwayichila ari iso anit alau; ubollu Kutelle kitimine, niri lisosin liman nnuzu kiti Kutelle nin Chikilaribit Yisa Kirsti. **8** Inchizina nin godoh Kutelle bari Yisa Kirsti kitemine vat, bara ubellun inyinnun sa uyenu mine di vat inyi. **9** Kutelleri iyizi in mbanu, ulena indigne katuwa nan nya nfip micine nin, nan nya nliru nlai ngonome, na ndin bellu ubelen minegne kolomeliri. **10** ko inshi nan nya niranin, indin tiru kolomelibau ndunimalin inse unuzu gegeme nrene, nan nyan inyinnun Kutelle ndak kitimine. **11** Aye di nwo inyene munu, nnan filin munu ufillun nfip michine, ntimunu iti agang, **12** nnan naminu likara na kolon nan nya mine, nan nya inyinnu sa uyenu kogha mine, nin unag. **13** Nene na ayedi iso sa uyinnun wo nworsu nuwana, aye din ndak kitimine, inale asa inazai mu, nenere bara nnanse iburi nan nya mine nafo na iwadi nan nya na wurmi. vat **14** Meng unan rewari, kiti Nawurmi nin nanan nmin ndas, vat anit alalan nin najiji. **15** Bara meng, inkyle litinin nbelluminu nlirun nlai anug na idin Rome. **16** Yenen, na meng din lanza inchin nliru nlaiba, bara likara Kutelleri udun ntuchun kogha na ayinna sa uyenu, inchizinu nin na Yahudawa udu nawurmi. **17** In nan nyere udiru kulapi Kutelle wa pun libau inyinnu sa uyenu udu uyinnun sa uyenu, nafo na idin nya niyerte, "Anan diru kulapi mati ulai libau inyinnu sa uyenu." **18** Tinanayi Kutelle wa pun kidowo nnuzu kiteneke, kiti nanan sali feu Kutelle nin na nit anan kulapi, arikana bara kulapi ina cheu kidegen. **19** bara ile imon na idi kiti Kutelle idi kana in yenju mine, Kutelleri na pun nani nkanan inyenjee. **20** Imon irikana idi yenjeba kitime, idi kanan uworsu kubi makeke inyi, na uyine wa dak kiti nimon irika na ana ke, wati nan nya likara me sa sa ligani yenju nimon makekeme, inan senani sa udiru nimon bellu. (**aidios g126**) **21** Bari dai iyiru ubelle Kutelle, na ina ghantigne nafo Kutelleba, na ina nigne ugodo, inin ta alalan nan nya kpiluzu mine, nbinayin mine siro. **22** Npilu natimine au idi jiji inin ta alala. **23** Iwasu kusere ghantinu Kutelle sa unanu, nin yenju nimon na nit asirne in nanu, ayin, inawan ntene nabunu ananas, nin nimon inwunu liburi. **24** Bara nani Kutelle wa ni anि ndu ntok nbinayi nin dirun lau mine, bara nidowo mine se udirun ghantinu nan

nya mine, **25** inun na inasu kusere kidegen Kutelle nin kinu, inayita achin makeke isuna unan kewe ule na adi ninmari sa ligan usonani. (**aiōn g165**) **26** Baranani; Kutelle na nakpa anि ndu kiti nimon dirun ghantinu, nin sun lantizu mang mine, awani mine dinsuzu kusere nimon makeke Kutelle nin ninnimon makeke na nit asirne. **27** Nanere wang, nalilime mine nchino katuwa Kutelle mine nin nawani, inanin din jujuzu atimine nin ntok nati, nalilime din suzu nin nalilime imon irika na iwansu nin nawani, awani wang in suzu nemon irika na iwasu nin nalilime inun ani din suze nin nawani, inun ani din sesu kusere nalapi mine chot libau nwulu mine. **28** Nanita na inun yina nin Kutelle nan nyan nyinu mineba, Amile na sun nani nan nya nbinayi ni fang, isu imon irika na idi chaut ba. **29** Vat mine nkulo nin dirun suzu nimon ichine, likara linanza, uchisunizi, ukpilizu unanzan, inani nin kulun nin liyarin, kimolo, ivira, karusuzo, uminu kibinayi kinannazan. **30** Idinin kubellum, unanzulisa, anan nari Kutelle, anan nnung, nin lanza nin natimine, anan fofigiri, anan nutuzunu nimon inanzan, anan salin lanza nliru ale na imachani. **31** Na idinin yiruba; na umon wasa ayina nin għunuba, sa ulantizun mang ni mon ichine, sa nkune kune. **32** Idinin yiru nile mon na Kutelle, inyinamun, au ale na idin suzu nile imon na Kutelle narimu chau iku, inale na idinsuzu nimonere chas ba, iyinna nin nale na idin suzai.

2 Bara nani idimun nimon inbellu ba, anugne anit, anung anan wusu nliru, imon irika na iwušu kitene nmon, asa imusuzu natimine. Anugne na idinsu katuwan nwusuzu anug wang din su imone. **2** Arik nani tiyiru uwusuzu Kutelle kidenere, asa deu kitene nale na idin suzu imon ine. **3** Yene ilaimone, anung anit, ale na idin wusuzu among anan suzu nimon inanza anung din suze, ima chum ikata usuzu Kutelle? **4** Sa anung din kpilizu imon ichine me chigilin, umolu kubi nin wusuzume, ayi asheume, na anuung yiru imon ichine me din wunu minu uchin dun deu nabunu meh ba? **5** Nani tutun, bara għasminere nin salin ndisu nabunu nbinayi mine, idin chisu atimine tinannayi Kutelle liri tinannayi, lirin puzunu nimon ichine mawusuzu Kutelle. **6** Amma kurtunu kogha ku nin nilaimon na unite nbatamun katuwame: **7** inung ale na kitene suzu nimon ichine sa usħizunu idin pizur zazunu, ningogon, a upizuru nimon in salin nanuzu, ulai sa ligan. (**aiōnios g166**) **8** Ale tutun na idin pizuru liti, na inari udort kiden, ima di sa ulanza feu Kutelle, natimine, tinanayi nin nayi ananza ma dak, **9** liguburi nin neu, ma yitu litin kogha na adin su imon inanza, uchizunu nin kuyahudawa udu kiti kuwurmi. **10** Harnani uzazunu, ughantinu, nin lisosi limang ma dak kitin kogha na adin su imon ichine, uchizunu nin Kuyahudawa nin du kiti Kuwurmi. **11** Bari nani, Kutelle den feru umong nbun nmong ba, **12** Vat narika na ina tizu alapi sa usħara, vat arika na idintizu nalapi kitene nshara imasus anि uwusuzu nin shara. **13** Lanzan, na anan lanza nliru Kutelleri anan feu me

ba, arikana idin dortun nsharawere ma nuzu nan nya tikanchi. **14** Adi Awurmi ale na idumun nsharaba, idin dortu bari makeke Kutelle imon irika na usharawen nbele, inung, udirun sharai mine, usharawari natimine. **15** Nan nya nani, idin dursu nita nirika na ni di nan nya niyerti nin shara nna nibinayi mine; nan nya nibinayin suzu nimon ichine nin ninanza ita iyizi nba nang ghuinu, tutun ukpilizumine ma kesunani, sa unaza ani. **16** Liri lirika na Kutelle masuzu mawusu wusu nyeshizunu na nit, nafo na idin nya lirun nlai Yisa Kirsti. **17** Asa udin yichu litife Kuyahudawa, yerdine kidowon shara, su liburi libo kitene Kutelle. **18** Yinno usumeh, ukuru umala imon irika na idi ngan gan ninninin, nafo na iwabelufi nan nya shara. **19** andi ureu figiri nwo fe wang unan wunu naduwari udu libau lichine, uso nkanan kiti na le na idin sirti, **20** unan kelu nale na idi alala, unan dursuzu nnono, tutun unin dimun nan nya shara uyenju inyiru nin kidegen. **21** Asa fe din dursuzu among libauwe, udin dursuzu litife ba? Fena udin bellu among yenje iwasuzu likiri, fe din suzu likire? **22** Fena uworo yenje iwasu ufumu, fe dinsun fume? Fena udin lanzu infachak inchil, fe din nwo nitin chille? **23** Fena udinin na ayi abo nin shara Kutelle, fedin nanzu lisame kitene kugbas fe? **24** Yene “lisa Kutelle nnana nan nya Nawurmi bara fe,” nafo na idin nya niyerte. **25** Bara ubo nono na minu ulinbun asa idin dortun shara, nani tutu adi idin nazu nshara Kutelle, ubomine nso nafo udirun nbo. **26** Andi ameh unan nan dirun nbowe din dortu sharawe, na udirun bome so nso ubowa une ba? **27** Na ameh urika na bara kumat me di sa ubo, andi a kulo udortu sharame, suminu mawusu wusu, arika na idi nan nya niyerte inliru Kutelle anan nbo nin nanzu sharaba? **28** Bara na ame Kuyahudawari ba nan nya yenju ndas; tutun na ame nbowariba urika na udin nan nya kidowoba. **29** Ameh Kuyahudawari urika na adi nya kibinayi, tutun ubo uchine unere nya kibinayi, nan nya nfip michine, na nya kidowoba. U zazuna nale anit din dasu kiti Kutelleri na anit asireba.

3 Tutun iyari Ayahudawe na se? iyagnari tutun nmari nbewe? **2** imone di gwardan kokome kusari, inchizune, iwayini nin ghnu ipuno ani fiseri Kutelle. **3** Andi among Ayahudawa di sa uyinu sa uyenu fa? Udirun nyinu mine mati uliru Kutelle yita imon filluh? **4** Ko inyizi. Bara nani wang, na Kutelle yita unan kidegen, adi kogha di unan kinu. Nafo na idi nya niyerte, “ibayiru udi dert nan nya nagulang inlirufe, tutun uyisin gegeme uda in wusu wusu kidegen.” **5** Andi udirun dortu nimon ichine bit ndurso imon ichine Kutelle, tima woru ongyang? Na Kutelle dinin dirun sunimon ichine ba, ameh urika na adin puzunu tinanayi, amereh? Indi su uliru nafo unit usirene. **6** Na uwasonani. Bara nane, inyizari Kutelle, mawusu kidegen inye? **7** Andi kidegen Kutelle nuzu nan nya kinuni nan nya zazunu meh, iyagharita idin wusuzue kidegen nafo unan kulapi? **8** Iyang ma wantinu iworu, nafo ubellubit kinu, tiworo, tutun among na yinin tiworo “Na ti su imon inan zan, bara imon ichine na dawa?”

Uwusu kidegen kitene mine chau. **9** Iyaghari tutun? Tidinin nimon bellua? Ko imon irum. Bari arikin mal vuru Ayahudawa nin Nawurmi, nwo idin nan nya nalapi, **10** Nafo na udin nan nya niyerte, na unan fiwu Kutelle dikuba, na warun dikuba. **11** Na umondiku na adinin yinuba Na umonduku unan pizuru Kutelleba. **12** Vat ina kpilin, vat inghnu so hem. Na umon duku na adin su nimon gegemeba kay! Nawasame dukuba. **13** Asholushok mine pun fang nafo nisek. Tilem so imon nrusuzu kiti. Timun niyiji di nakpah tinumine. **14** Tinumine kulun nin nizogo nin gbabai **15** Abunu mine din tizu mas mas ngutuzunun nmii. **16** Umusuzu nin niu di libau mine. **17** Na iyiru libau lisosin liman ba. **18** Na ulanzu feu Kutelle di niyizi mineba.” **19** Nene tiyiru, vat imerika na ushara belle, nale na idin nan nya shara, inan tursu tinu vat, tutun vat uyi yita nin kwanu Kutelle. **20** Udinani bara na kidowo mase inchine libau katuwa niyizi sharaba. Bara nan nya sharawe uyinu kulapi da. **21** Nene vat nin dirun sharawe ngegeme Kutelle puno kidowo, ushara nin nanan kadura Kutelle inso iyizi inba, **22** usonani, ngegeme katuwa Kutelle nan nya yinnu sa uyenu, nan nya Yisa Kirsti vat kiti nale na iyinna. Na maferu feru dukuba. **23** Bara vat nati alapi inani na dari kitin ghantinu Kutelle, **24** ita chaut hennani kitenen nbollu Kutelle nan nya kurtunu ulé na udin nan nya Yisa Kirsti. **25** Bari urika na Kutelle natuu Yisa Kirsti unan bolu ari nan nya yinu sa uyenu, nan nya nmii më: ana ni Kirsti ku bara apun nchaut më tutun nin shawu nalapi ale nawa adi, bara ayi ashéu me. **26** Vat nani wa yita bara udursun ngegeme më nan nya kokubé, anan dursö litime chaut, akuru aduro nwo amere din tizu anit chaut vat nalet na idinin yinnu sa uyenu nan nya Yisa. **27** Unin fofigiri ndë? È kala unin. Kitene inyang? Kitene katwa? Nanare ba kitene inyinnu sa uyenu machas. **28** Bari nani, ti malzina nwo unit din sesu nchaut bari uyinu sa uyenu na katwa inshara dukuba. **29** Sa Kutelle kun Nayahudawari machàs? Sa na amë Kutelle Nawurmeré, wang ba? Aë, nin Nawurme wang. **30** Andi Kutelle kurumari, ammati ubowe nan nya yinnu sa uyenu nchaut. **31** Iyanghri ti din belle, ifilin usharawé bari uyinu sa uyewá? Na nanni wayita ba. Nin nani ti miin usharawé.

4 Nene, Ibrahim uchifi bite nan nya kidowo tibaworu ana se iyang? **2** Bari andi Ibrahim wa se nin katwarik kidowo awa yitu nin nimon fofigiri, tutun na nbun Kutelle ba. **3** Bari iyanghri uliru Kutelle na bellin? “Ibrahim na yinni ni liru Kutelle inalé wa batuzughne mu feu Kutelle.” **4** Nene urika na adi katwa, na idin batuzughe mun nafo ubollu Kutelle ba, ina din batuzughe mu nafo ulé na min ure. **5** Nani tutun kitin nlë na adin suzu katwé ba, ame na yinna ni lë nadi nutuuzunu nchaut kiti na lë na iyiru Kutelle ba, uyinu sa uyenu me ibata nafo feu Kutelle. **6** Dauda wa bellı nmari di litin nit ulé na Kutelle din batuzu feu më sa katwa. **7** A belle “anan nmareri ale na alapi mins ina shawa mun, tutun ale na

ina tursu nani alapi mine. **8** Unan nmareri unit urika na chikilari ma batuzu alapi me ba.” **9** Nene mo nmaré idin bellu minin kiti nannan boware sa vat nin nanna salin nbowe wang? Bari tiworo, “uyinna sa uyenun Ibrahim iwa bataghe mun feu Kutelle.” **10** Iyizari iwa nin bata? Kube na Ibrahim wa dinin boware sa nin salin nbo? Na iwa bataghe mun nan nya nbowari ba, iwa bataghe nan nya salin nbo. **11** Ibrahim wa seru alama nbowe usoghe utinchara feu Kutelle na awadimu adutu sa ubowe, bari anan so uchifin vat n le na iyinna, ko idin nan nya ndirun bowari, inan bata nani feu Kutelle. **12** tutun anan yita uchif nannan dak kitin nbowari machas ba, ndu vat kiti nalé na idin chin nabunun inyinna uyenu inchifbite Ibrahim uyinna sa uyenu me na awadimun nan nya ndirun nbo. **13** Bari na nan nya sharawari ubellu Kutelle wa kulo litin Ibrahimine nin nisudume, au ima so anan minu iyii, nan nya nani fiu Kutellen iyinna sa uyenu. **14** Bari andi ale na inuzu, nshara din nan nya nannan sere, uyinna sa uyenu nso hemmari une, tutun ubellu Kutelle nnana. **15** Bari usharawé din dasu nin tinanayi, vat nin nani, kité na ushara dukuba, na udirun ndortun nshara duku wang ba. **16** Bari nani. libau inyinna sa uyenuwari, inan so libau nbolu Kutelle, bara ubellu me nan yita vat nisudu. Tutun ilé isudé na imayitu chas kiti nalé na iyiru usharawaba, imayitu vat nin na le na idin nuzun yinu sa uyennun Ibrahim. **17** (urika na adi uchifbit vat, nafo na ina idi nya niyerte, “meng natifi uchif nisudu gbardang”). Amé Ibrahim wadi nbun le na awayinin ninghe, Kutelle’i une, urika na adin nizu ulai nalé na ikuzu, akuru ayichila ilé imon na idiba imone yita. **18** Vat nin yenju ndas, Ibrahim wayinin nin Kutelle iwo aba yitu uchif nisudu gbardang, nafo na iwa bellu “Alezé ma yitu isudu fe.” **19** Na nan nya ndiru nagan inyinna sa uyenuba, Ibrahim wa yau kidowo me kin kulari-awadi kupo nakus akut likuru, tutun kiti kumatin Saraya wadi kiku kubé. **20** Vat nin nani, bara ubellu Kutelle, Ibrahim wa daudau nan nya indirun yinna sa uyenuba, awana kwii agaghari nan nya inyinna sa uyenu, nin liru Kutelle. **21** Awaymin vat imon irika na Kutelle belle, adinin nagan usuninin. **22** Bara nani iwakuru ibatizaghe mun nafo fiu Kutelle. **23** Nene na iwa su iyerte nwó ibatizaghe mugha usame nimon ichineba, **24** Vat nin gherik wang, nya narika na ima batuzu, ariké na tiyina nin le na a fiya Yisa chikilaribit nan nya kul. **25** Yisa dana iwa nakpaghe bara alapi ikuru ifiyhe bari akusu ari.

5 Andi iwa kusu ari bari uyinna sa uyenu ari, tidin nin lisosin limang nin Kutelle nan nya chikilaribit Yisa Kirsti. **2** Nan nya mé, tidinnin libau bari uyinna sa uyenu ndu kitin nballu mé na tiyisin ku. Tidin lanzu nmang nan nya nagan ghantinu Kutelle. **3** Na ilelé chasba, tikuru tidin lanzu nmang nan nya niwé na tidyin, bari tiyiru uniwe din machu ayi akone. **4** Ayi akne macha useru, useru macha likara kibinayi. **5** Na likara kibinayi din dasu nin lanzun ichinba, bara kinayi Kutelle wa tinari nan nya nabinayibit nan nya nfip mi lau, na iwani ari. **6** Bari vat

wadi sa kayiri, kubi kuchineré Kirstiwa ku bara anan ndiru Kutelle. **7** Bari imone dinin konu kan iworo umon ma ku bari unan fiwu Kutelle. Andi umon ma yinna aku wang, ama yinna bari anit achine. **8** Vat nani Kutelle wa punari kinnayi mé, bari tiwa yita anan kulapi Kirsti ku bari arik. **9** Nene wang dana ikusunari lau nan nya nmii mé, timase utuchu nan nyé kiti tinannayi Kutelle. **10** Andi arik natiwadi annan ivira, iwa kelé ari nin Kutelle nan nya. nsauné, gbardang kan, kimalin kelé imanin tuchu ari nan nya nlai mé. **11** Na nani chas ba, ayibit kuru apugun nan nya Kutelle Chikilaribit Yisa Kirsti, na kitemeré, nene tise ule ukelé. **12** Bari nani, libau wasemerí kulapi wa piru uyii, nan nya nani ukul pira libau kulapi. Ukul nin dofino liti na nit asire vat, vat narika na ina ti alapi. **13** Bari kimalin shara, kulapi wadin iyi, na iwadin batuzu kulapi kitena ushara wa dukuba. **14** Vat nani, uku wasu tigoh inchizunnu Adamu udu kubin Musa, vat udu kiti nalé na iwasu kulapi nafo aAdamu ba ndirun lanzu liru, na ameré wadi kuyoli nlé namadake. **15** Vat ninnani, uni Kutelle nin patilunun shara di arume ba. Bari andi kitenen patilunun shara nwasame ukul na piru uyi litin kogha, nanere wang gbardan ubollu Kutelle a unimé libau nballu Kutelle wadak kitin wasame, Yisa Kirsti duku gbardan litin kogha. **16** Bari uné, na umasin nin le na awati kulape ba. Bara inchara urum, ushara innazu wa piru bari upatilinun sharan wasame: inchara nba tutun uni Kutelle ni kusu kulapi wadak kimal nalapi gbardan. **17** Andi bara kulapin wasame, ukul di tigo nan nya wasame, gbardan nani ale na isere ubollu Kutelle a unimé nan nya fiu mé, di tigo nan nya inlai wasamé, Yisa Kirsti. **18** Usonani kitin wasame, upatilinun shara vat nanit napiru unanu, nanere wang, bara katwa kachine karum ukusu nalapi ndu inlai wa piru liti nanit vat. **19** Bara kitin ndiru lanzu nliru wasame gbardang wa so anan nalapi, nanere wang kitin lanzu nlirun wasame gbardan nase fiu Kutelle. **20** Nani vat, usharawé nadak bari upatiliné nan yita gbardang. **21** Nane di bara asa kulapi di tigoh nan nya kul, nanere wang ubollu Kutelle ma su tigo nan nya fiu mé ndu nlai nan nya Yisa Kirsti Chikilaribit. (*aiōnios g166*)

6 I yaghari tima bellu? tili ubun in su na lapi bara ubolu Kutelle tinan gbardang ghe? **2** nauwa sonanin ba. Arik a lena tinna kuzu nin nidowo na lapi? **3** Naiyiru oh ingbradang na le na ina ubaptisma nami ligowe ni kristi Yisu iwa suminuubatima nani udu ulai ba? **4** I wa kassu nari ninghe kuh in baptismal nannyan ku, nafor na iwa fiya kirsti nanere arik wang ma chinu nan nyan in lai upese, **5** timunuati nin ghe nafo nin kulme tima kuru timunu ati nin ghe nin fitu me. **6** Tiyeru nene iwa bana kidowo bite nin ghe barn, inan molo kinanzang kin kulapi **7** Ulena aku aso unan sali kulapi kiti kulapi. **8** Asa tiku nin Kirsti, tiyinna ti ma kuru tiso ligowe nin ghe. **9** Ti yiru anfiya kisti ku nan nya kissek tutung na aduu nan nya nan kul ba. Naukul du nin likara kitime ba **10** Bara ukule na awaku kiti kulapi, awa ku urumari chas bara vat

titun ulai na adimun asosin bara Kutelle-ari. **11** Anun wang; yiran ayimine anan kul kulapi in lon likot anan lai kite Kutelle nin Kirsti Yisa. **12** Bara nanin niwa yinin kulapi nodin nidowo mine nin kul ba bara iwa yinin nin ntok kidowo **13** Ni wa ni niti niti dowo mine kiti kulapi iso imongkata kulap, ba anun Kutelle nidowo min, nafo ana nuzu nannya niti niti ulam bara Kutell. **14** Ni wa yinin alapi se likara kitene mine ba, bar na anun du sa in kana, na ti di nan nyan duka ba bara ti di nan nyan mbolu Kutelle. **15** Anin iyang? tili ubu n nin na lapi bara na ti du nan nyan duka ba barna ti di nan nyan mbolu Kutelle? Na uwa so nanib. **16** Na iyiru ule na i nakpa atimine, nan nya lichin in lanzu in liru iso achin in le na idin lanzu ulirume sakulapi udu uku, sa ulanzu inliru udu anan sali na lapia? **17** Vat nani liburi libo kiti Kutelle, I wa di achin kulap, ina nin yinna nin nibinai udursuzu kiti kanga na ina ni minu. **18** Ina nutun munu nan nya tikanchi kulapi, ina ni so achin fiwu Kutelle. **19** Indin su uliru nafo unit nin sali likara nidowomine. Nafo na ina nidowo mine nafo achin lisosin linanzang linanzan. Nene nakpan nitiniti nidowo mine nafo achin infiwu Kutelle nan nya lisosin limang. **19** kubi kona iwadi achin kulafi na iwa di nan nya na nit alauba. **20** Ku yapin kumatari iwa dumun kube nan nya nimon ile na ne nene idin lanzu inchin muna? **21** Bara kumat ni leli uwonne vat ukulari **22** Nafo nene na na inan nutun munu tikanchi kulapi inanin so achin Kutelle, nono kumat mine in so nin lau tutun imalin mine ulai sa ligan. (aiōnios g166) **23** Bara kusere kulapi ukullari titun ufillu kibinai Kutelle ulai sa ligan nan nya kitin Kirsti Yisa chikilari bite (aiōnios g166)

7 Sana iyiru ba linuana [in din liru nin na nit ale na iyiru uduka] bara uduka din dortu nin nit nan nya na yirin in lai me? **2** Ame uwani ni luma a terin nin lesse nan nya nisilin niluma ywase ulesse nnku, abuntu nannya ni silin ni luma. **3** Bara nan, nan nya kubi ko na ulsse di nin lai asa anuzu asu iluma nin mong ima yichi ghe ukilik. Asa ulesse nku anuzu ni silin nilumena na du ikilaki asa su ilumama nin mong uni. **4** Bara nanere nwa na nin i wa ti munu anan kul bar uduka nan nyan Kirst, bara ina dofuzonu ligowe nin nin nat, bara ame, naiwafiya ghe nan nya nan ku, bara bara nan macha nono fiu Kutelle. **5** Kube na ti wadi nakidowo wanuzu kamang nan nya niti niti nidowo bite. In nuzum duka bara tinan nut tuno nono kul. **6** Nene ina nutun nari nyan duk a tinani naku nan nyan in chn bite na ti wa kif, bara ti nan su kata kapese nan nya in fip Kutelle, na nan nya in chin ukuse ba. **7** Ani iyari tima belle nene? Ani uduk kulapiari litime? Na uwa so nanin b. Vat nin nan, na inwa na yinin kulapi ba, sasana uduka b. Na inwa iyiru iyiru iyari kunaniyizi sasa na uduke na bellin b, "Naibusu kunaniyizi ba," **8** Tutun kulapi nayiru kubi nan nya in duka unare na dak nin vat intok kulapi nan nya nin. Tutun andi na Uduka di ba kulapin nkul **9** so urum in wa yita nin bai sa Uduka ne uduka dak kulapi koni na

kuru kurun fita iminaku **10** Uduka na una din wori ubani ulai unin na da nin kul. **11** Kulapi na yiru kubi nan nyan Uduka kurusuzu, nkoni na molii kitenen uduke. **12** Nani ushara di lau a uduka lau imon ichine nin chau. So urum in wa yita nin lai sa uduka, nene na uduka na da, kulapi koni na kuru ku fita immini nak, **13** Nni nene imon ichine isoyi ukulla? Na nani b. Nani kulapi, bara in durso kulapi ari sai nan nyan ni mon igegeeme. uni na dai nin kul bara nan nya induka kulapi na na nnzu kamang. **14** Bara tiyiru o Usharawe di nin fip kutelle, vat nanin in di na kidow. Ina lewi udu lichi nan nya, kulapi. **15** Bara iwon ile na idin suzuna in yirub. Imon ile na indi nin sun su. Na in nare indun sue ba imon ile nain nari inare indin sue. **16** Bara nani andi in din su iwon ile na in dimin suwe b. Men yinni nin woru ushara chau. **17** Bara nani na mere din suzu ininb, kulape na kudi in nan nya nighe. **18** Bara nanin men nan nya kidowo nigh, na imon ichine duku b, bara usuu ni mon ichine di nmi vat nani na in wasa su ba. **19** Bara imon ichine ile na in dinin su in s, indin su b, nani imon inanzang ile na in di nin suwa ba inere in din su. **20** Nene asan insuimon ile na indi nin su b, to nanere nane din in sue b, vat nane kulere na kudi nan nya nighe. **21** In se nan nya ime likara lichine in di nin sun in su imon ichin, vat nanin imon inanzanghari di in me. **22** In di nin liburi libo nin shara Kutelle bara uni ule na adi nan nya ni. **23** Mmini yene umon uka'idiari ugan di niti niti kidowo nighe udi likum nin ukai'da upeseh nan nya kibinai nighe aminin yirai kuchin bara ukai'da kulapi ule udi niti niti nidowo nighe. **24** Ki kimong nameng! Ghari ba tuchu menku nan nya kidawo nkul? **25** Liburi libo kiti Kutelle bara Kirsti Yisa Chikila bit. Bara nani meng litini ghe in lon li kot mmaa dortu Ushara Kutell, in lon li kot tutung indortu uka'ida kulapi nin kidowo.

8 Nene na uchan ukul diku ba, kiti nale na idi nan nya Kirsti Yisa. **2** Bara uka'ida infip Kutelle unlai nan nya in kirsti Yisa na nutuni fong in kai'da kulapi nin kul. **3** Imon ile na ushara wa yinin usue ba bara na uwadi nin likara ba nan nya kidaw, Kutelle nasu: iwa tu Gono me nin in nit usirne unan kulapi ayiru kiti kulapibit. amini nati kida wo kulapi inkul di in cha nku. **4** Awa su nani bara imon pizire nan nya insharawe nan kulo nan nya bite arik ale na uchinbite di na kidawo ba udi nan nya Infip Nnu Kutelle. **5** Ale na idin chin nan nya kidowo din chisu nibinai mine nimon kidawo, ale na idin chinu nan nya Ifip Nnu Kutelle din chisu nibinai mine kiti nimon in Ifip KUTell. **6** Bara ufo liti kidawo ukullari, a ufo liti kidowo liaison, **7** bara ufo liti di nin ni vira nin Kutell, bara na a yinna nin usharia Kutell, awasa a yinno usue ba. **8** Ale na indi na nidawo na idi nin woru ipo Kutetelle ayi b. **9** . Nani tutung, na idi na nidowob. Idinan Infip Kutelle andi kindegenere Ifip Kutelle di nan nya mine. Andi na umon di nin Fip Kirsti ba na ame un mereba. **10** Andi Kirti di nan nya mine in long li kot kidowa maso kin kul bara kulapi in lon likot

tutung Ifip Kutelle ulaiyari bara uchinu dert. **11** Andi infippin le na awa fi Yisa ku nan nya kissek di inf. Ame ule na wa fiya Kirsti ku nan nya kul ma kuri ani nidowon kul mine ulai bara ame ule na adi adi nan nya mine. **12** Bara nanin linuana arik ana tire wari na ti ni nidowo b, na tiwa su lissosin nidowo ba. **13** Bara nanin asa udi na nya kidawo udi bellen kuarun. Asa uku nan nya Ifip Nnu Kutelle kidowo nin kate me uma ti ula. **14** Bara vat in gbardang na le na Infip Kutelle din dursuzu nani uchin inun nono Kutelleari. **15** Bara na i na seru infip lichin na ima lanzu fiub, ina seru infip in wru i so unit urum uneren ta tidin yichu"Abba Baba **16** Ifip Kutelle litime nin min bit infippe yinna arike nono Kutelleari. **17** Andi non, tutun anan li ugad, ugadue un Kutelle in kon ku sari a anangadu nin kristi tutun mmon uchara. Andi tutung tiniyo kan nin gh, nanere tutun tima se uzazunu niin ghe ligowe. **18** Uyenu nin uniyu bite nin ko kube nee na udurum in gbardang in ghentinu ule na ima dursu nari ba. **19** Uchiwu nibinnai kang na makeke din cha idursu nani inin nono Kutelleari. **20** I wa toljin in gongon udu invon ihe, sa usu mine, bara usu in le na amaerie na ti nani **21** Bara makeke we atiminene ime nutuno nani nan nya lichin linanzang udipiru lisosin ligongong lin nono Kutelle. **22** Bara tiyiru vat makeke di lidurun nin kata nan nya nkunligowe nene. **23** Na nane chas b, arik ma atibite ale na idi nin nonon inchizno Infip Kutelle nan nya nati bite tidin gbondulu, tidin in cha isere nar, ukurtunu ni dowo bite. **24** Ina su nari Utuchu vat bara uginnu ari. Uyinnu ule na idinyenju unin na uyinnaruba. Nafo ghari in yinna nin ni mon ile na adingenju nene? **25** Bara asa na tiyino ni ni mon ilena tisa yen, to tiba su uchawe nin na yi asha. **26** Nan nya lirum, Innip Kutelle wang din buzunu nari nan nya lidarin bite. Bara nati yiru yanda na timati inlirab, Ifip Kutelle nin litme din su kata nan nya bite na nin gbondulu ba. **27** Ale na adin yeju nibai bitayiru nibinai Infip Kutelle. **28** Tiyiru ale na idi nin su Kutelle adinesu kataka chine vat bara ichinn, ina yichila nafo kpilizu me. **29** Bara alena na yarin ayinno, ana mali uti usi lisossin nafo gono me bara ana yita gono kin chizinu nan nan nyan nuana gbardang. **30** Ale na tutung na amaqlu u feriu ana yichila. Alena ana yichil, inua tutun kusu lau. Ale na awa kusu, inighere ana zazin. **31** I yaghari tima bellu nene kitene nile imone? Andi Kutelle di nan arik ghari ba nari nari? **32** Ule na ana nuzu nin Gono me ba a mini na ni kimin bara vat bit, iyari ba wantin ghe na ana imon vat? **33** Ghari ma dak nin karusuzu nan nya imonrumn in feiu Kutelle? Kutelleari union su ushara. **34** Ghari ma kiti finu kulapi? Kirsti Yisa, ule na a wak, ule na nan nya nimon vat ichine i wa fiya ghe nan nya kulapi amini nasosin nene in chara Kutell, amini din fo achara bara arike? **35** Ghari makosu nari nin su Kristi? liburi lisirne sa imgbagbai kidowo asa uniu wasa kupogha sa lisosin fiseri, sa uhasarria, sa kuboong? **36** Nafo na nyertti di"Bara fewe idin molsu nari ko lome liri ina yiru nari nato alkam indi basu" **37** Nan nya vat

nimon tikata kitin linbun nan nya inlena na a durso nari usu. **38** Bara in kala udinrun yinnu na ukulba sa ulai sa Amalaiku sa tigo sa imonmon na idi nene sa imomong na idin chinu sanlonlikar, sa inzang, **39** sa inchomcho, sa imonmong na ina k, imo yinu ukosu nari nin suKutell, ule na udi nan nya Kirsti Yisa Chikilari bite.

9 Ndin bellu kidegen nan nya Kirsti, na in belle kinuba, ulamiri nighe in tayi iyizi nba nan nya Nruhu Kutelle ulau. **2** Indi nin liburi lisire kang nin konu in salin shizunu nan nya kibinayi nighe. **3** Nafo meng litinighe in yita nin su in ti litini unu in nana kitin kirsti bara nuana ning, likura ning nya kidowo. **4** Inun na idi Israila. Idi nin seru, nin zazunu, nin nisilin, nin liru Kutelle, a likawali. **5** Inighari nin na chiff nburnu minere Kirsti na dak nin toljinun na idow- Kirsti na amerç kitenen vat nimon, unan nmari Kutelle sa lingan, Usonani. (**aiōn g165**) **6** Na uwaso nafo likawali Kutelle nso hem. Bara na kogha na adi in Israila kidegen nere kunan Israila. **7** Na tutung vat kuwunun İbrahimari di nonö me ba. Kiti litin Ishaku timaso likura. **8** Usö, nonö na idow na nonö Kutelleleri ba. Uso nonö likawali inugheré idin batuzani nonö likure. **9** Bara ulé uliré unalikawali ari: " Nin ko kubé nma dak, nmanı Saratu ku góñ." **10** Na ulelə chas ba, kimalin Rabika wanin nit uwassamme, uchiff bite Ishaku- **11** na iwadi isa mara nonö ba, ana isa ta imoimon i, hine sa inanzang ba, inan woro ukpilizu kibinayi Kutelle inbelen nferu me nan so nani, na bara kata idow ba, unuzu kitin nlę na ana yichila. **12** Iwa taba ubelinghe, "Ukune mani ubene tikuné." **13** Udi nafo na iyerte di, "Yakub adi kibinayi nin Isuwa inari amé." **14** Iyari timabellu? Kutelle dini dinongha? Na nani wa yitaba. Bara awa bellin Musa ku au, **15** "Nma dursu ujinkai kitilé na indi nin jinkai, Nkunekune kitilé na indi nin nkunekune". **16** Bara nani, na ule na ana kibinayi ariba, a na ulé na asu uchumari ba, bara Kutelle ari ulé na adurso ujinkai. **17** Uliro Kutelle w bellin Firauna ku, Bara ma manufé rę ina fiyafi, innanse indurso likara nighe litife, Lisa nighe nan se upiru kowe nan nya inyę. **18** Bara nani, a dinij jinkai kitile na ata usu, kitin le na ata usu tutun ataghe gbas. **19** Uma bellı nenge, "Iyarın ta udin pizuru anit nin kulapi? Ghari wasa asu umusu nighe? **20** Kai unit, saka uyenu, fe ghari na uma kpanu Kutelle? Twin to na ina ke ma bellu unan kewe, "Iyari ta una keyi nenę?" **21** Ani na unan ke na melenghe wasa akoso tiwin ti shife to ake kumeleng kuchine mun, to tutun a ke nkon 'mun nanzang? **22** Andi Kutelle, dinin su adurso tinanayi me, akuru ati iyene likarame, awunno kubi nin shew kibinayi me, bara anan da wese anan mizunu tinanayi nibinayi mine. **23** Bara tinan yinnö mgbardang nkune kune kibinayime liti nalę na inin dinin kune kune, ale nawa achiu bara a ghanti nani. **24** umunu arike wang, nya nalę na ana yichila, na nan nya nayahudawa chasba, umunu ingsin tilem tileme vat. **25** Tutun nafo ubellu me in Hosea: "Nma yichilu anit nin alę na iwadi anit nin ba, nin nalę na indi kauna,

bara na inwadi kauna mine uworsuba. **26** Tutun umanin so nenge, kiti ka na iwa yertin na anu anit nighari ba, nene ima yichimunu nono Kutelle lai." **27** Ishaya wa su kuchulu bara nonon Israila, "Andi ingbardang in nono Israila masin licicin kurawa, ingisinghari mase utuchu. **28** Bara Chikilari ma su kata nin lirume nan nya iyi ulel vat na nin molu kubiba. **29** Nafo ubellu Ishaya na awa bellin mun. "Indafo na Ugo Kutelle wa sun nari ingisin nisudu ba, tiwaso nafo Usodom, tutun tiwa lawu masin Ugomorah. **30** Iyari tiba ku tibellin? Awurmi na iwadi anan fiu Kutelle ba, nene iso anan fiu Kutelle bara uyinnu sa uyenu. **31** Inun Israila na iwa dofin ushara nin fiu Kutelle, na iwa duru igan i. nin ba. **32** Iyang wantin? Bara na iwa pizuru nin yinnu sa uyenuba, iwa piziru nin kata kidowo inani wa tiro litala intirzu. **33** Nafo na ina yertin, "yen'en in na nonko kutala in tirzu nan nyan Zion a kupara kulapi. Ule na ayinna mun na ama lanza inchin ba."

10 Linuana, usu kibinayi nighe nin fo nachara nin kiti Kutelle, unare ise utuchu. **2** Meng ta iyizin inba nati mine bara idi nin su isu kata Kutelle, na dert nin liru Kutelle ba. **3** Na inin di nin yiru Kutelle di nin lauba, ina nin na pizuru inin se inlau natimine, na inun nani atimine kiti infeu Kutelle litime ba. **4** Bara Kirsti amere ukulun duka fiu Kutelle udu vat innan yinnu nin Kutelle. **5** Bara Musa na su iyertin inbellen fiu Kutelle ule na udin dasu kitin duka: "Unit ulé na su fiu Kutelle nan nya duka, basu uchin nan nya nin." **6** Bara fiu Kutelle ulé na unuzu nan nya yinnu sa uyenu nworo ne, "Na uwabelin nya kibinayife, 'ghari ma ghannu kitenekani?' (bara anan tolting Kirsti ku kutin), **7** sa tutun, 'ghari ma piru na kisek?' (adi nutun Kirsti ku adamun)." (*Abyssos g12*) **8** Au iyari ibelle? "Ligbulaghe di susut ninfi, nan nya nnufe a nya kibinayife." Ligbula in yinnu sa uyenu ari une, na tina mo girzuné. **9** Bara asa ubelle nin nufe Yisa Chikilari bitari, unin yinna nya kibinayife au Kutelle, wa fiyaghe nan nya kul, umase utuchu. **10** Bari unit di yinn fiu Kutelle nin kibinayé ari, tutun nin nuwari asa uyinnu intuchu. **11** Bara uliru Kutelle woro, "vat inle na ayinna ninghe na imatighe inchinba," **12** Bara na Ayahudawa di ugan, a Awurmi ugang ba. Bara Chikilari urumeré di Chikilari vat, tutun adi susut nin le na ayichilaghe. **13** Vat inle na ayichila lisa me ama se utuchu. **14** Inyizi ari inin ma yichilu lisa le na anu yinna ningheba? Tutun inyizi ari ima yinnu nin le na isa lanza ulabari meba? Tutun inin ba lanza inyizi ari sa unan bellun inliru Kutelle? **15** Tutun ima tiyizari ibellin uliru Kutelle s kadura? Nafo na ina yertin "Inyizi ari inchaut nabunu na nan bellu in liru umang nin nimon ichine!" **16** Tutun na vatarai na lanza ulirun inlai ye ba. Unare Ishaya wa woro, "Chikilari, ghari n yinnin nin kadura bite?" **17** Bara nani, uyinnu sa uyennu din dasu kiti lanza, tutun ulanzu ligbula Kirsti **18** Ameng tutum nworo, "Iwa lanza ba?" Eh!, nanere gbardang. "Liwoi mine na do vat inye. Tutun agbula mine na piru vat ligan inye" **19** Tutun, Nworo, "Na Israila

na yiru ba?" Uchizunu Musa woro, "Meng ma nazu minu nibinayi nin kiti ka na Immyin mi dyawariba. Nin so immiyin sa uyinu, Meng ba timinu ilanza ayl." **20** Ishaya nuzu kanang a belle, "Alé na ina pizurui ba ina sei. in na duro litining kiti na le na ina tiri tidina ning ba. **21** Kiti nan Israila abelle, "Ko kishi ucharing yisin kiti nanit ale na idi gbas nin ale na inari.

11 a belle nani sa Kutelle wa nnari anit me? uwanya uso nani ba bara men wangnkuna Isiraila ri unuzu likura Ibrahim tutun lilem benjamin benjamin. **2** Kutelle wa nnari anit me b, ale na awadi ananyinu nani, sa lyiru imon ille na inyarta wa bellin litin kitin Iliya na awa sau kuhulu kiti Kutelle abara anan Israila? **3** Chikilari inna mollus anit anan mbellu naufe ipucho tibagadife miyari chas nlawa tutun idin piziru nighe. **4** Kutelle wa tarda awaro: "nna chau litinighe nanilime amui kuzor alle na issa tumuno nin naluum mine kitin baale ba". **5** har nene re nnya ko kusa ufere mboullu Kutelle imon ngginsin duk. **6** Vat nani andi barai ayii ubollu Kutelle na bara katari ba andina nani ubollu Kutelle. di ubollu ba. **7** Iyarighari tutungha? imon ule na an Isirale wa piziru iwa se iniba nnan feeru Kuteel wase ngisine ghas. **8** Ud nafo na inyerte wabellin "Kutellewa nii nani Ifipnnun me min nyisi na nyeju kiti ba nin atuf ansalin nlanzu uliru udak kitin mon" **9** Dauda woro nenghe "ha kutebul mine sokutaru libarda litala ntirzu a uso atunu" kitimine. **10** Naiyizi mine uwo isirø bara i wayeje kiti ko kome mine tumun **11** Awa bellin nani "iwa utirzo bara disua idiuwa?" uwa uso nani ba bara nan naudisu mine watii ududu daa na nan nan nsalin yiru Kutelle barafea nanin ayinasu liyarin. **12** Andi uyi naseimon nachara diu mine uwalu mine umon nachara kiti nan ntanni nin malizin nacharaiworo use namon nachara. **13** Nene nin indin nliru nanghinu anan ntani kulle meng unan kadura na uda kiti nan ntanni Kutelle indin fofigiri nin katanighe. **14** mmoti mba nanzu amon nibinai issua. lagann alle na idi amon mine se utuch. **15** An di unna rani alele unare ti tise umuni nati an nye "Yagari useru mine ba ti uba so ulai ki nan kulle?" **16** An di kumat ifarri adi lau na nere iyip ma, an tillin di lau, annere ti langgye ba yitu. pucu tilangye ina. **17** Iwadin woru i puco ton ti lang kuca, f, kucan zaitu kusho iwa shonfi na nya mine uba koswu nan gyinu mmari tiling tiling kuca zaintu, **18** yen je uwa fo figiri nin tilan gye. Asa uba fo figiri na fere nin tilang, na fe re ming ti langye ba, ama tilangyre min fi. **19** Uma/ uba nin woru, "Ina n shono men ku nan nye." **20** Kidegen nere/ kiden nere! Bara usalin nni kibinai mine iwa pucu tilangye, nin nani uyisa nan nya yenu fe sa uyenu. Nu uwa ganti liti fe kan ba, lanza fiu. **21** Sasa na Kutelle wa sun tilang ti cine ba fe wang na awa sun fi ba. **22** Yenen nene, imon i cine irka na Kutelle na su. Nlong ikot urinjaya Kutenlle wa wunun ale na iwa dui, inlong likot urinjaya Kutelle na dak ati mine uni wa ti aiyi a shaue me, sasa na ni ba, fe wan iwa wernu i finlo. **23**

Iwasena ituna nan nya salin yinnu ibashonminu nan nya iba shunmumu nann nya. Bara Kutelle nwa nya apirun minu nnan nye. **24** fe wang iwa kalafi kiti kuchan nzaitu kusho, ko na litino me din nan nya kusho, ida munu fi nin kuchan nzaitun kilari, nafo na idin suzu belle anun na iyiru litinq mine, ikuru ishominu kuwa. **25** Linuana na iwa so lön ba, nin nimon liyeshi, bari iwa yita nin yinnu nin kphiluzu nati mine; Israila nase ngbas bat nan nya mine, se na inase ukulu nannan tanni Kutelle. **26** Nanere vat nan Israile base utuchu, nafo na ina yerti: “unantuchu ba nuzu nnan nyan Zion; aba kallu udiru kutelle kitin Yakub. **27** Likawali nigha lolé nan ghinu, nba kalu alapi mine.” **28** Nlon likot nbellen nliru Kutelle, ina nari ani bara anun, nlon likot bara uferu Kutelle, anan suuwari barian ka mine. **29** Bara na Kutelle wasa akpiliya kibinai mè nan nya fillu nin yichilu me ba. **30** Nafo nin chizune ne na iwadi anan dortu Kutelle ba, ina se nkune kune Kutelle bara udortu me, **31** Nene ale Ayahudawe iwa nari udortu Kutelle, iwa first nani nkune kune nafo na ina durso minu inung ma nene seru nkune kune. **32** Kutelle na tursu kogha ku nin dirnun dortu me, bara aduro in nkune kune kitin kogha. **33** Kakama, ncham cham nimon nachara inyiru nin yinnu Ketelle! Ghari wasa a pizira nan nya nsaram, Tibau me katin likara inyinnu! **34** “Ghari yiru kibinayi in Chikilar? Sa ghari udon nkphiluzu in nliru me? **35** Sa ghari na burun ana Kutelle imonimon, sa inan kpilla ina ghe?” **36** Bari kitime, nin nan nya mè, a udu kitimere imon di vat. Udu kitimere ngongon so saligang. Ussonani. (**aiōn g165**)

12 Nin nani, ndi kuchukulu kitimine linana bara gbardang nkune kune Kutelle, nan nidowo mine ugutunu mmii, imon seru kiti Kutelle, bara unnere unni natimine kiti Kutelle, nso katamine nan nya Nfip Kutelle. **2** Yenjen iwa dofin lidu inyi ulele, kphilan atimine iso apese nan nya nibinayi mine, inan yinno imonirika na idi ichine, inseru, nin chasarak nnufi Kutelle. (**aiōn g165**) **3** In din bellu, bara ubollu Kutelle. na iwani, bara umon nan nya mine wayiru litime zikiki akata ligan lò na ina cheghe ku: Na ikpila ukpilzu uchine, nafo na Kutelle na fulo kogha ku ligan chiu kibinayi in yinnu sa uyenu me. **4** Nafo na niti niti di kidowo kirum, vat niti nitè ko kame dumun katame, **5** Nanere tidi gbardang kidowo kirume nan nya Kirsti, tidin gangang vat nin yitu arum. **6** Bara na kogha dimun da diume na ubollu Kutelle na nighe. Andi uda diue fe ubellu nnu Kutelle'ri, na usu dert nin ligang nimon na ina fuloghemun nan nya inyinnu sa uyenu. **7** Andi uda diufe usu nsu nanit katawari, na asu. Andi uda diu fe udursuzu kiteri, na a dursuzo. **8** Andi uda diu fe unizu nanit likara kibinayari, niza ani: Andi uda diu unizuaari, nizafi tapp: Andi uda diu fe uwunun nbunari, su seng. Andi uda diu fe ulanzu nkune kuneri, su nin nayi abho. **9** Na ussu mine wanso unrusuzu liti ba. Nari imon inanzan; miq ilele na ichau. **10** Ubelle nsu linuana, chiun ussu natimine na nibinayi; nbellen ghantinu na kogha ni gwana me. **11** Nbellen kayiri, iwasu

ku gwala ba; nbellen nruhu, uyita mas mas; Nbellen Chikilari, su kata me. **12** Nan nya nayi akone, su liburi libo; nbellen nfizu nayi, nonkon nibinayi; nbellen nlira, na iwachin ba. **13** Dan timunu achara tibukatu na nan nsali kulapi, nan atimine anan sesu namara. **14** Tan ale na idin nizu munu uniu nmari; tizan nmanri na ulaana. **15** Sun ayi abho nin nale na idi nayi abho gilan nin nale na idi kuchulu. **16** Sun lisosin limang nan nanit vat. Iwaso anan kpilluzu nghantinu nati tibau mine ba, seren anan toltonu nati. Iwa yita jijin nan nya kpilluzu mine ba. **17** Yenjen iwa tunu imon inanza nin nimon inanza. Sun imon ichine kiti nanit vat. **18** Andi uba sonani, son ligan likara mine mang nan nanit vat. **19** Yenjen iwa tunnu atiminemu, linuana, nan tinanayi Kutelle libau. Iyerte na woro “uttunu unanighari; nba tunnu; ubellun inchikilari.” **20** “Asa unan salin nsufe din lanzu kukpon, naghe alii. Asa ayin kotoghe, naghe ason. Uwasu nani, uma pitiringhe achalang nlari litime.” **21** Na iwasun tinanzang lii likara mine ba, lewu likara tinanzang nin gegeme.

13 Na kogha dortu uliru nago, na nton tigo duku sa uyinnu Kutelle ba; Kutelle ameri unan ni tigo. **2** Bara. nani ule na yasa tigo ayasa Kutelle, tutun anan kiyasa tigo iba sunani ushara. **3** Ago na imon fiuwari ba kiti nanan su nmon kine imon ufu kiti nnanan sunimon inanzang na aye difi ulanza fiu na nan tigo ba? suu imon meichine ubase liruu kitime. **4** Ame kuching kulelle kitimine inanzang lanza yi, na adin mmizinu liyop. hem naninb. Ame kuchin. Kutelle ulena aba tunnu tinana na kiti nlena adisu inlmon inanza. **5** Bara nani ibasuu udurtun nlirun nliru na bara unanu nayii Kutelle chas ba har nin lamiri wong. **6** Bara nani in bizu nah id ugandu wang. Inun agowe achin Kutelle ari alle idin suil ille imone kokome kubi. **7** Nan koghaku ule imon na adin dortu munu, ini anan mmyen ungandu mmyen mine lazan fiu nslale na ibati ilanza fiu mine, nghantinan anan nun ighanlin nani. **8** Na Iwa min umon imonimon ba, yinan nin linuana. Ulé na ayina nin na lisosin kopome akulo uduka. **9** Inna woro, “Na iwa nozo nan nawani nanit ba. Na uwa molu unit ba. Na uwa su likiri ba. Na uwa suu ivira ba. “tutun andi imon uduka duku, vat umala nan nyanlı ulire: “uba yinno nin nan kupo nafo litife.” **10** Na uyinnu nya uta ulanza unan kupofe ukul ba. Bara nani, uyinnu nso likulun indukari. **11** Bara nani, kubin daduru, kubiko na kogha ma fitu nmoro. Nene utuchu bite nda susut nanghrik ukati. kubi kone na tiwa burun serun nlire. **12** Kitik ndo piit, kiti nan na shanta. Bara nani na tifilin imon nsirti, tishon imon likum nkanang. **13** Na ti chinu dert, nafo nin lirin, na in nan nya nkpehirzunu sa uso nadadu ahemhem, na nin halin zina sa nan nya kunanizi kunanza, nin kubun kunanza sa inshina. **14** Bara nani tan Chikilari Yisa Kristi, na iwa pun kuna niyizi nadadu kidobo ba.

14 Serre ule na uyinu sa uyenumé dinin likara kitime ba nene na uwa su usharia kitine matiru tiru ba. **2** Nlong likok umon din din manlikara kibinai nworo awanya alleu kome imon nlong likok tutun, unan ndiru likara nibinai ma lie titene cha. **3** Na we na adin lii imon vat na awa yenje nfai inlle na adin lii ba tutun ule na adinlii adadu vat ba na awasu anan nlii vate usharia b, bqra Kutellę na saru ghe. **4** Fee nghari fwe na su kuchin umon ushariya msun nchikilarari sa yinsiku sa adeu amma tighe a yisinu bara Kutellę ba tigheayinsin. **5** Nlong likot umon nyiira nlonliri katin nlong nonlikot umon nyira ayiri vat arummere na koghasu uyinu nin kibinai me. **6** Ulle na ayinna nin nlonliri ayinanmu bara Kutellę ar, ulle na alewo imonli vat Kutellę imonli vat bara Kutellę na anari aleo anari nlii bara chikilari asa duro Kutellę libulibo. **7** Van ghirike na umon nsosin bara litime batutun na umon din nku bara litime ba. **8** Assa tidin lai bara chikilari. Andi tiku tidin nkuzu bara chikilarari. sa ulai sa ukul arik anit Nchikilarari. **9** Bara ule imonere Kristi wa ku, afita tutun anaso Chikilari nan nkul nni na. nanla. **10** fe iyanghari ta udin nsharatu gwanafine? afe yangharin ta udin yenj headline fai? vat bite tibayisuni nbun kukii ishara Kutellę. **11** Nafo na ina nyertu "bara na in dinin lai". ubellu Kutellę, "kitinighe kolome lilung ba tumun, kolome ililem basu liru Kutellę". **12** Bara nani kogha nan nya bita bani kibatiza nadadu me ubun Kutellę. **13** Nene na tiwa lawa insu nati ushara ba, na tiworo n, na umong wa chio gwana litala intiru sa barda gwane. **14** Bar iyiru chikilari Yisa na risi, na imomon nani litimeb, sai ulle na ayiri nin nani, kitime nanin. **15** andi bara imonlife ayin gwana nan, na udin chinu nan nya su tutun na uwanaza kibinai le na Kristi na ku bara ame ninnimonlib. **16** Na uwa yinin kata kachine fe ka so umon imon liyakkiti ba. **17** Na ubellen nimonli nin nimon nso unere di kila. tigoKutellę b, ama ubelen sali kulap, lissosin lita, nin liburilibo nan nya Ifip Nnu Kutell. **18** Ullena din su chikilari bite kata nan nya kamin ame se useru kiti Kutellę ninyinu nanit. **19** Nane re dantidofin imon ile na iba ti tiso tap nin nimong ele ibatari ti yissi. **20** Yenghe iwa nan kata Kutellę bara imonli. Imone vat di la, tutun unanin kitin ille na adin li umon ile na idin tizu tirzu. **21** Uchaun na uwa lii inawa, sa ti so intoro ba sa ilemon na iba ti gwafine di. **22** Alle al'adue na udumon mino anin kitife nin Kuttelle. Unan mmariari ulle na ayira litime nan nya ni le mon na iyinamuba. **23** Ulena aleu sauuyinu nin litime adinchukul bara na udi uyinu sa uyenu b, vat ilemon na inuzu kiti yinu sa uyenu ba kulapiari.

15 Nene arik ale na ti dinin nakara ti tizu ayi asheu nin na le n.. kayiri, ana tiwa ni atibite ulanzun nmang ba. **2** Na ko uyemé bite poa unan kupome liburi nan nya nimon ile na idi ichine, unan taghe akuno. **3** Bara amē Kirsti wang na awani litime ulanzu nmang ba: unin so nafo na ina yertin." Tizogo na le na iwa

zogozo minu na diyu litining". **4** Bara vat nimon irika na iwa yertu, iwa yertu inin bara udursuzu kiti bitari, nworu nan nya ikune kunebit tinan se likara nibinayi nin liru Kutellę tinanse uyinu mun **5** Nene imonetii Kutellę Kibinayi kisheu nin likara kibinayę yinin minu use nibinayi nirumę vat nafo usun Kirsti Yisa, **6** bara inan so minu vat mine nin kibinayi kirum inan su liru Kutellę uchifin Chikilari bit Yisa Kirsti nin liwoi lirum. **7** Uso nani yinnan nin natimine, nafo namē Kirsti naserumunu nan nya liru Kutellę. **8** Meng woro inati Yisa ku aso ku, hin na le na ina bassuni ijah inyisunu kidegen Kutellę, bara anan kulo likawali iwani achifmine, **9** bara awurmi nan su liru Kutellę bai insheu me. Imone di nafo na ina yerti, "Meng masu lirufe nan nya Nawurmi inkuru in inti avu liru lisafe" **10** Tutun iworō, " sun liburi libo, anung Awurmi, ligowe nan na nit me." **11** Nene tutun, " sun liru Chikilare, vat mine Awurmi: na anit vat suliru me." **12** Tutun Ishaya na bellin, " Litinę Jesse ma yituku, ameh na amafitutu asu tigo kitene na Wurmī amere Awurmi ma yinnu ninghe." **13** Na Kutellę likara nibinayi kulo minu nin nayi abo Lisosin limang bara uyinu, inan kuno nan nya nagang nibinayi, nin likara Infip mi Lau. **14** Meng litinighe nkuru inyinna bara anughe, nanani, bara tutun anighe atimine ise ukulu nan nya inchine, ikulonin yiru vat, tutun ise ughantinu nati. **15** Idimunu niyerti ilelę nan nya likara kibinayi nimon imon gbardan kitimine na ayidi inlizin munu tutun, bara ufillu indadiu nighe kiti Kutellę. **16** Inan so kuchin Kirsti Yisa ulę na inatu udu kiti Nawurmi, inakpai nafo unan katwa kalaun nli run tuchu Kutellę, bara imon infillu Nawurmi se useru, inin so imon nkusu na Infip mi Lauwę masu katwamun. **17** Ufogirighe nighé nso nin Kirsti Yisa kusari vat nimon ile na idin in Kutellę. **18** Bara na wasa in belle ko imon irum ba andi na ile na Kirsti na kulo nan nya nin bara uyinu nibinayi Nawurmi, nan nya iliru nighé nin kata kidowu nighé. **19** nin likara nalamu a imon ile na ikatin likara inyinu nit usirne, nin likaran Infip mi Lau, inan se uyirun Urshalima, inin kilin vat udu Illyricum, ise indo ni lirun kirsti ku vat. **20** Nan nya nani, usu kibinayi nighé di ibellu anit uliru Kutellę, na niti nanga na iyiru Kirsti ku nin Lisameba, bara uwa tinu kata kitika na umon mal chizunu useuku. **21** Udi nafo nan nya niyerte, "Alę na uliru umang me nsa diru niti mineba nan yeneghe, ale na isa lanzaba yinni." **22** Abi gbardang ina quantizing udak kitiminę. **23** Nene tutun na nkuru ndumun kiti kusari kone ba, tutun inin dimun kibinayi nwo indak kitimine nya nakus alelę na akatę. **24** To nene vat kubiko na ndo Spain, imayitu nin su inyenebi andi in din katu, ukuru utuyi libauni, andi inma kpilli na iyita inmal **25** lanzu nmang lissosin ninfı kokube bät. Nene in ma du u Urshalima indi su anit anan nibinayi ni lau kata. **26** Bara imon ichine ari wa di anan Macedonia nin Achaiya inun su anan indiru kayiri nan nya na nit alau mine ale na idin nya Urshalima imon inbunu. **27** Eh, uwa dinani imon ichine nibinayi, tutun nanere iwadi anan dortu

inremine. Bara andi Awurme wa kosu imon ilau mine, to iwa dortsu nani ure in woru ikosu imon inyii ligowę. **28** Asa Kutelle nbuni insu kata kane gegeme, uliru nlai ulelę nduru kitimine, nma dak kitife in Spain. **29** Inyiru nenge asa in da kitife inma dak nan nya nkulu nmarin Kirsti. **30** indi ni 'unu shawara linana, nan nya lisa in Chikilari bite Yisa Kirsti, nin su kibinayi Nfip Kutelle, bara ibuni likum nan nya inlira kiti Kutelle bara mewe. **31** Sun ilelę meng nan se utuchu kiti na le na inari ulanzun inlirę in Yahudiya inan se tutun kata nighe in Urshalima nan se useru kiti nannan fiu Kutelle. **32** Bara in nan da kitimine nan nya nayi abo libo Kutelle, nani tutun meng nan ghinu tise ushinu. **33** Na Kutelle lisosin limang yita nan ghinu vat. Usonani.

16 Meng munu Fibiku bite, unan kata kilari inlira na udi Kankirya. **2** bara inan sere ghe nan nya lisa inchikilari, nan nya libau na li di dert nin nan fiu Kutelle, tutun uyisin kimalme nya ko iyeme imon ile na ama pizurufi. Bara ame ma na buzu, anit gbardang, umunu menkuwang. **3** Lissoni Biriska ku ni Akila, adon katani kitin Kirsti Yisa. **4** ale na bari ulai ning, iwa nitilai mine. Ndi godo mine, na meng chasba, ligowę nan vat nilarin nlira na Wurmi. **5** Lisso kilarin nlira ka na kidin ingamine. Lisoi Abanitus unan lanzu nmang kibinayi nin, kumat kun chizununin kataninin Asiya kitin Kirsti. **6** Lissoi Maryamu ku urika na awasu kata kang bara fewe. **7** Lissoni Andarinukus nin Yuniyus, likura nin, a ado lichin nin, ale na inadi nin liyisin kan nan nya nan kadure, ale na iwa di nan nya Kirsti ameng dutu sa udak. **8** Lissonni Ambiliyatus ku, unan lanzu nmang kibinayi nin nya kiti Chikilari bite. **9** Lissonni Urbanus ku, udo kata bite kitin Kirsti, a Istakis unan lanzu nmang kibinayi ning. **10** Lissonni Abalis ku, ulę na iwa yinni ninghe bara Kirsti. Lissonni vat ale na ina dak in gan Aristobulus. **11** Lissonni Harodiyyna ku, likura ning. Lissonni vat nalę na inadak in gan Narkissus ku, ale na idi nya Chikilari bite. **12** Lissonni Tarifana nin Tarifasa ku, ale nainasu kata kang bara Chikilari bite. Lissonni Barsisa ku ulę na kibinayi nin din lanzu nmangme, urika na anasu kata kan nya Chikilari. **13** Lissoni Rifus ku, ulę na iwa fereghe bara kata in Chikilari, uname nin mi wang. **14** Lissonni Asinkaritus ku, a Filiguna ku, a Harmasa ku, nin gisin linanę na idi ligowe na ghinu. **15** Lissonni Filulgusa ku, nin Juliya, Niriyus gwana kishonome, nin Ulumbasa a vat nanit alau ale na idi ligowe nan ghińę. **16** Lisizon atime nin sumba ulau vat nilarin nlira in Kirsti din lisu minu. **17** Indin fo minu nachara linuan, sun sen nin nalę na idin tiziminu in sartizu nin tirzu, ale na uchinmine din ugang nin nkwayaswa ulę na ina se, kpilan atimine kitimine. **18** Bara anit nafo alele na ina su Chikilari Kirsti ku kata ba, inun wa su aburi minere iwasu kata bari anin. Bara nmang kinu tinumine, iwa rusuzu nibinayi na nanna sali nalapi. **19** Bara uchau kibinayi fe nin dortsu inliru Kutelle fe na so imon yenju vat. Indinin nayi abo kitenefe

tutun indi nin su uyita jijin nan nya vat nimon ichine yita nin nachara alau nan nya nimon inangza. **20** Kutelle kutap na nin molu kubi ba majazilinu Shaitan ku nya nabunu mine. Na ubollu kiti in Chikilari bite Yisa Kirsti so nan ghinu. **21** Timithawus udon kata ning, din lissu minu, a Lukiyyus, nin Yasuna a Sasibatrus tutung, likura ning. **22** Meng, Tartyus, unan nilę iyertę, ndin lissu minu nan nya lisan Chikilari. **23** Gayus, unan kuti namara nin kilari nlira vat din lissu minu. Urastus unan chisu nimon klpin, din lissu minu, nin Kawartus gwana ning. **24** Na ubollu Kutelle in Yisa Kirsti so ligowe nan ghinu. **25** Nene ame ule na ma timinu iyisin nin likara nan nya inlirunnighe inbellębin tuchun Yisa Kirsti, unin nya dert nin nilę imon na iwa nyeshe uworsu. (aiōnios g166) **26** uni nene n nuzu ikuru belle tilem tilem vat in nan nya naffa niyerti, nafo ubellun Kutellen da diu, bar unionku liti inyinnu sa uyenu kiti nannan tanni Kutelle. (aiōnios g166) **27** Udu kiti Kutelle chas unan yiru nimon, nan nya Yisa Kirsti, so nzazunu sa ligang. Usonani. (aiōn g165)

1 Ukorintiyawa

1 Meng Bulus, uyiculun Kristi Yisa nso unan kadura bara uyinna Kutelle, a Sostanisu gwana bit, **2** udu kiti na nan tortu Kutelle na idi in Korintus, alenge na Kristi Yisa nati nani iso lan, iwa yiwa nani iso anit alau, vat nan na lenge na idin yicu lissan Cikilari bite Yisa Kristi in ko kame kiti, Cikilari mine nini unbit. **3** Na ubolu me nin lissosin lisheu unuzu kitii Kutelle ucif bit a Cikilari Yisa Kristi. **4** Ndin godu Kutelle ning ko kome kubi bara anugue, nan nyan bolu Kutelle na Kristi Yisa nani minu. **5** Ana tti minu anan se nan nya ko lome libau, nan nya nliru nin yiru vat. **6** Ana ti minu ita imon nacara, nafo na ubellee nimon liburu libo litin Kristi, na nuzu kanang nan nya mine. **7** Bara nani na idiira ufilllu nrububa, naffo na ina yita nin tok ncaa nmuzu kanang in Cikilari bite Yisa Kristi. **8** Ame ni minu akara tutung udi duri imaline, bara inan so sa alapi lirin Cikilari bite Yisa Kristi. **9** Kutelle di nin yinnu, ame ulenge na ana yicila minu nan nya lissosin ligo nin saunne, Yisa Kristi Cikilari bite. **10** Nene ndi munu kucukusu, nuana nilime nan nishono, nan nya lissan Cikilari bite Yisa Kristi, na vat mine na yinin, na i wa se uwucu nati nati nan nya mine ba. Ndi kucukusu imunu ati umalizinu kugir kun lo ligowe nin kibinai kirum a udalili urim. **11** Nani anan gan kuluwi na da tyi vet natuf nbeleng nworu uwutuzunu din piun nan nya mine. **12** Nene uliru niighe ule: Ko gha mine din su, “Mengg un Bulus ari,” “Meng un Apolos” “Meng un Kefas,” sa, “Mengg un Kristi.” **13** Kristę nkoso kidowa? iwa kotun Bulus ku kuca bara anugue? Iwa shintin munu nmyen nan nya lissan Bulussa? **14** Ndi nin liburi libo kiti Kutelle na nna shintin umon mine nmyen ba, se kiribun nin Gayus. **15** Una so nani bara na umong mine man woru miyari na shintin ghe nmyen nan nya lissa ning ba. **16** Ina kuru nshintino anan gan Istifanus ku. Nbanda nani, nan yiru sa nnakuru nshinto among tutung ba. **17** Bara ana Kristi na tuyi nshitu amitari nmyen ba nani nsu uwazi nliru ntucuari na nin nagbulan njinjin nnit ba, bara kuca nkootunu in Kristi wa so imon ihe. **18** Bara kadura kuca nkotunue tilalanghari kiti na lenge na i din nan nya nkul. Nani kitii na lenge na Kutelle din kacisso mine, likara Kutelle ari. **19** Bara ina nyertin, “Meng ma malu kiti nin dadiu na yinjini” mma canu uyinna na nan yiru. **20** Unit ujininghe din weri? Unan ni nyerte din we? Unan piziru in yinna nko kuje din we? Na Kutelle na kpilya njinjin in yeh misoo tilalang ba? (**aiōn g165**) **21** Bara na uyih vat nin jinjing mnin na una yinni Kutelle ba, una poah Kutelle liburi nan nya tilalan nbelli nliru Kutelle kiti na lenge na iyinna. **22** A Yahudawa wa piziru imon al'ajibi a Hilinawa pizira njinjing. **23** Nani arik din uwazi nkotunu in Kristi, litala ntizuru na Yahudawa a tilalang kiti na Hilinawa. **24** Kiti na lenge na Kutelle na yicila, a Yahudawa nin na Hilinawa, ti din su uwazi in Kristi nafo Likara nin kujinjin Kutelle. **25** Bara tilalang Kutelle katin

likara njinjin nanit, a usali likara Kutelle katina akara nanit. **26** Yenen imusun in yicilue na Kutelle na yicila munu mun, nuana nilime nin nishono. Na gbardan mine wa di jinjing ba nan nya yenjun nanit. Na gbardang mine wadi nin gongong mbun nanit ba. **27** Nani Kutelle wa fere imon ilalang in yih ani unit ujining ncin. Kutelle waa fere imon nsali nakara in yih ani imon nakara in yih ncin mun. **28** Kutelle wa fere imon igugur na ina filing in yih umunu imon ile na tiyira inin nafo imon ile na arik in yira imon icinari. **29** Ana su nani bara ummung wa se imon for figiri mbun me. **30** Bara imon ile na Kutelle na su, nene i di nan nyan Kristi Yisa, Ulenge na ana so nari njinjin kiti Kutelle katwa kacine bite, nlau bite nin utucu bite. **31** Nafo, na i nyerte nabelin, “Na ulenge na ana fo figiri na a fo nan nyan Cikilari.”

2 Meng wang, nuanna nilime nan nishon kubi na nwa dak kitimine, na nwa dak nin umon inyiru un litining isa njinjin ninghari ba nwa su munu uliru nimon Kutelle ilenge na i nyeshin ba. **2** Nna yyiru na kibinai ning na mma yinну imonmong kube na nwa di nan nya mine ba, se dei Yisa Kristi cas, na amere i na kotum kuca. **3** Tutung nwa di nanghinu nan nya lidarni, nin fiu a nan nya nkitzu. **4** Uliru nighe nin wazi nighe na nwa su nin nagbulang nrissu kujinjing ba, nani nin dursuzu nimon in yenu nin Ruhu a likara, **5** bara uyinna sa nyenu fe wa so nan nya kujinjin nanit, nani nsn nys liksrs Kutelle. **6** Nene asa ti lira nin kujinjin nan nya na wasara, na njinjin nle ueyh ba, sa njinjin nago nko kuje ba, alenge na kubi mine din katuzu. (**aiōn g165**) **7** Nan nya nani ti di bellu njinjin Kutelle nan nya kidegen linyeshin njinjin mo na mi wa nyeshin uworsu, mongo na Kutelle wa da ceo uworsu ana kuji bite nsa da ba bar ngongong bite. (**aiōn g165**) **8** Na umong nago nko kuje yiru ninn mo njinjin ghe ba, bara andi ina yinin minin nkoni kube, na i wana kotun Cikilari ugongong ba. (**aiōn g165**) **9** Nafo na ina nyertin, “Imon ilenge na iyizi nsa yene ba, na kutuf nsa lanza ba, na nkan kibinai nsa kipiliza ba, imon ilenge na Kutelle na ke bara alenge na idi nin su me.” **10** Ilenge imonere Kutelle na puun nari inin nan nyan Ruhu, bara Uruhu din piziru imon vat, umunu imon iconcom Kutelle wang. **11** Ghari yiru ukpilizu kibinai nmong se dei uruhun nlenge na adi nan nya me? Nanere wang, na umon yiru imon iconcom Kutelle ba se dei Uruhu Kutelle. **12** Nani na arike na seru Uruhu in yih ba, fina na seru Uruhu ule na una nuzu kiti Kutelle, arike nan se ti yinno imon ile na ina ni nari unuzu kiti Kutelle sheu. **13** Ti din su uliru kitene nimon nin nagbbwang alenge na njinjin nnit wasa a dursuzu nari. Uruhue din kpilizu agbulang nrahu nin jinjing nrahu. **14** Na unan salin nrahu wasa a sere imon ile na idi Nruhu Kutelle ba, bara ileli imone nlalanghari kitime. Na awa sa a yinno inin ba bara ina dumun inin nin Ruhu. **15** Ulenge na adi nin ruhu wasa a wuco imon vat, ana imong wasa a wuco imon me ba.

16 “Nani ghari wasa ayinno kibinai nCikilare, na ama dursuzu ghe?” Vat nani ti din kibinai nKristi.

3 Meng wang linuana, na nna yinin nsu minu uliru nafo anan ruhu ba, nan nya nani nafo anit na nidowo, nafo nono nibebene nan nyan Kristi. **2** Ina niza minu mmadrari na inawa ba, bara na iwa di isa duru uli ni nawa ba. Nene wang na isa duru ule ba. **3** Nene idu nan nya nidowo. Bara kikanga na liyarin nin fyeu nayi diku nan nya mine, na i sosin nan nya nidowo ba, tutung na idin cine nafo usu na nit ba? **4** Bara asa umong nworo, “Ndin dortu Bulus ku,” umon tutung woro, “Meng din dortu Apolos ku,” na issosin nafo anit asurne ba? **5** Ame Apolos ghari? A ghari Bulus? Acinari bara inughere ina yimmin, kitin ko uyeme unit Kutelle nani imon su. **6** Meng wa bilisu, Apolos tizza nmyen ku, nan nya nani Kutelleari nati inin tikunan. **7** Nanere, unan tibila nin nnan tizzu nmyen na imonmonari ba. Nan nya nani unan tibila nin nan tizzin. **8** Nene ame unan tibila nin nan tizzin nmyen unit urumere, nani ko gha mine ma seru uduk me dedei nin gegeme katwa me. **9** Bara arik adon katwa Kutelleari. Ulambu Kutelleari, Makeke Kutelleari. **10** Nafo na ubdu Kutelle na iwa nei nafo Cikilari makeke, Meng wa tuno kutyie umong da tunna nkewe, Nan nya nani na ko uyeme unit su seng yanda na ama li ubun nin kewe. **11** Bara na ina malu u tunu amere Yisa Kristi. **12** Nene asa umong nke kitene litinoe nin nizinariya, anzurfa, atala acine, akataku, tikpi, sa alut, **13** ima punu katwa me, bara liyirin ma punu kunin kanang. Bara ima punu nan nya nla. Ulari ma dumunu unutun ngegeme nimon ile na ko uyeme unit nasu. **14** Vat nimon ile na unit na ke asa i naza ama seru uduk me. **15** Nani asa katwa mmong nduno, ama niu nin diruu, ame litime ma se utucu, nafo ulenge na ase usurtu in nan nya nla. **16** Na iyiru anung kutyi nlira Kutelleari na Uruhu me sossin nan nya mine ba? **17** Asa umong mnanzu kutyi nlira Kutelle, Kutelle ma nanzu unit une. Bara kutyi nlira Kutelle di lau, nanere anung wang. **18** Na umong wa risuzu litime ba. Andi umong din yenju adi jingjing nan nya nko kujie, na aso “ulalang” anan so jining. (**a10n g165**) **19** Bara njnjing in yih ulele tilalanghari kiti Kutelle. Bara ina nyertini adin kifizu ajinjinghe nan nya tiwankari mine. **20** Tutung Cikilarie yiru ukpilizu nnit ujnjinghe udi hem. **21** Nani na umong nwa fo figiri nin nit ba! Bara imon vat nfyari. **22** Sa Bulus, Apolos, Kefas, sa uyih. Sa ulai, sa ukul, sa imon ilenge na idi nene, sa Ilenga na idin cinu vat nminare. **23** Anung tutung anit nKristiari, a Kristi tutung unit Kutelleari.

4 Nene na unit yenje ari nafo ne, iba yenju ari a cin Kristi nin na nan katuwa nliru Kutelle ulinyeshin. **2** Vat nene ile imon na idin piziru use unare na iyin ninghe. **3** Bara nani kitining imon icing ghari anung su usharia, sa ushariya nanit asurne. Bara meng wang na nsu litinin ushariya ba. **4** Na meng yiru imomon ile na idin belle litinighe ba, bara nani na uso unan ndiru ba.

Chikilari unan su nsharia. **5** Bara nani na iwabø usharia kitenne nimomon a kube dutu, na ame Chikilare nsa ba. Aba damun nin nimon ikanang na inyeshin nan nya nsirti, a puun kibinai. Nanere kogha ba seru uru me kiti Kutelle. **6** Nene, nuwana nilime nan nishono, inna su ile imone meg litinighe nin Apollos bara anughe, bara kiti bite anun yinno ile imon na idin bellu, “Na iwa kata ille imon na ina nyertu ba bellin.” Bara nin nani na umon nan nya mine wan ghantin litime kitene nmon ba. **7** Ghari di yenju umon di ugang kitin na mong? Iyaghari idumun ile na ina filinfiyari ba, andi ina filiniferi, iyari udin nfo figiri nafo na usu nane ba? **8** Una malu use vat nile imon na udin nin suwe! Una mallu use imon nachara! Nenere uma su tigoh, bara tinanse tisu tigowe naanghinu. **9** Meng ndin nkpelizu Kutelle na cheu ari nono kadura nafo anit alle na idin nca nkul. Tiso uyii imon yenju udu nono nanan kadura Kutelle nin nanit asurne. **10** Arik allalag bara Kristi, annug ajinjinghari nanyan Kristi, arik ana nsali nakara, anug anan nakara, ina ghantin anunku, ina toltilt arik ku. **11** Udak ko kube nene tidin kukpong ayin nin kotu nayi mmen sa imon kidowo icine ina fo ari kang na tidumun nilari ba. **12** Tidinsuu katuwa kaag, katuwe nin nachara bite, iwa yassu ari asa tise mmari, ti kuru tineu assa ti tere nibinai. **13** Iwa nanza nari lissa, assa tilira nin mang. Har tina so tissso, ina dun yenje ari nafo likinkin nyi nin nimon izemzem vat. **14** Na ndin nyertu ille imone nti minu iso imon ncin ba bara nkelle munu nafo nono nayi nigh. **15** Assa idumun nanan ndursuzu minu nimon amui likureri nan nya Kristi, na idumun nacif gbardang ba, bara meng naso ucif mine nan nya Kristi Yisa nan nya liru Kutelle. **16** Bara nani sun nafo menghe. **17** Unare nati nto minu Timoti ku, kitimine gonnii na nya yinnu sa uyenu gono nya Nchikilari, aba lizinhunu tiba nighe nan nya Kristi, nafo na ndin dursuzu nani vat nati Kutelle. **18** Nene among mine dumin nghantinu, insu nafo na mba dak kitimine ba. **19** Nba dak kitimine nene nin nyinna Kutelle. Kikaneri mba nin yennu ligan nliru na nan nghantinu nati, Vat nani yinnq akara mine. **20** Bara na kilari tigoh Kutelle na ligan nlirari ba, likara ri. **21** Iyaghari idumun suwe? Ndak kitimine nin lishonna sa usu nan nya nfip mishau?

5 Tina nlanza ubellen uworu nenge kulapin zina di nan nya mine, imusu kulapi kɔ na iyinna mun nan nya na lumai wang ba. Nafo na ubelle di umon nan nya mine adin nnozu nin nwani ncife. **2** Anun din nfo figiri! Na iwana di tiyoma ba? Ulle na assu ille imon gbas iba kallughe nanya mine. **3** Bara nani, nsali ku nan nya kidowo, vat nani nduku nan nya nfip milau, inna malu usu nan su nille imone ushariya nafo uwandi kite. **4** Assa izurro ligowe nan nya lisan Chikilari bite Yesu, nfip nighe duku nin likara Chikilari bite Yisa-nna mallu usu unit une ushariya. **5** Nnakpaghe nachara nshitan a mollu kidowo finawa, bara fisudu me nanse utuchu liri ndak in Chikilari. **6** Ufo figiri mine caun ba. Na anun yiru nwo

uyist chingilin asa utah likalang ta fukuku ba? 7 Wesen atimine kitin nyist ukuse inan nso likalang lipesé nene na idi nafo likalan nborodi ubishe. Bara Kristi, kumak ntuchu bite, na iwa gutun mmii me. 8 Bara nani na tisu ubuki nayi abo, na nin nyist ukuse ba, uyist na udin dasu nin likara linanzang nin magunta, amma nin mborodi nsalin nmucu ucine nin kidegen. 9 Nna nyertu munu nan nya kuffa niyerte nighe yenje iwa munu atti nin na nan kulapin nzina. 10 Uwan ma bellin minu nworu na nlon libau duku na limmumu minu nan nanan nzina nanan nsu nimon nyi, nin nanan bolusu nimon, ukudayi, sa akiri, alle nanit, sa anan nchil, ucaun inuzu nan nya nyi. 11 Nene ndin nyertu munu yenje umon wan munu liiti nin gwana kilime sa kishono na adi nan nyan Kristi nin nanit alle na idin su uzina, sa anan nsu nimon nyi, sa anan nchil, sa anan tizogo, sa anan nson ntoro, sa ukiri. Yenje iwa lii imonli ninghe. 12 (Iyaghari myen ninku nin su nale na isali nan nya kutii Kutelle ushara?) Na, anughere din woru isu ale na idi nanya kutii Kutelle Ushara we ba? 13 Bara nani Kutelle dinsu alle na idin ndas ushara "Nuntunon fisudu finanzan fone nanya mine."

6 Assa umon mine di nin nung nin mong, a ba yiru gwane a do mun kuti nshariya nyih? Ado ninghe kitin nan salin nyiru Kutelle. Nmbara a do mun kiti nibinai nilau. 2 Na ayiru anan nibinai nilau nyiru Kutelle ima su uyę ushara ba? Andi anung iba sharantu uyii, na iwanya ikelle imon inanzan ba? 3 Na iyiru tibasu nono kadura Kutelle ushara ba? Andi nanere iyaghari ba wantinari tisu ushara nimon natibit ba? 4 Andi ibassu ushariya nimon ushafa kolomeliri, bara iyanghari iba yiru ille imone idomun kiti nale na idimun liyisin licine nanya nono Kutelle ba? 5 Imón ncighari kiti mine. Na umon unang nyiru duku nan nya mine ulle na awanya a kelle nnung me kitik mine linana nanilime nan nishono ba? 6 Nafo na ulire di, ulle na ayinna nin Kutelle asa ado nin gwana unan yinni nin Kutelle kuttii nshariya, i do mun kiti nnan nshara ulenghe na ayiru Kutelle ba! 7 Kidene andi nnung di nan nya mine anun anan nbi imal diu. Iyaghari ba wantin minu useru kulape, iyari batii na iba yinnu fi ba? Vat nin nani fe nari usunu icuve muna ba? 8 Anung nati alapi icuve among nuwana mine, nilime nan nishono! 9 Na anun yiru ba anan nsu lidu linanzang iba diru ugadu kilari tigoh Kutelle ba? Yenje iwa yinin nin kinu. Anan nnozu nin na nawani buu, anan nchil, anan nzina, ukarawa gankilime nin nani lime anan nozu nan nanilime, 10 alikiri, anan nsu nimon nyi, anan nsontoro, unan minu nimon nanit- na umon mine ba se ugadu tigoh Kutelle ba. 11 Among mine nadi nanere. Ina ni kussu munu, inani na lente lau, inani natimunu iso dert nan Kutelle nanyan Lisa Nchikilari Yesu Kristi nin nfip milau Kutelle bite. 12 "Ko iyene imon icineari kitinigh," bara na ni ko iyaghari imon icine ba. "Ko iyeme imone icineari kitinigh," na mbaso kucin nimon imon nyę ba. 13 "Imonli libburia, libburi tutun bara imonliari," amma Kutelle ba narri inin vat. Na kidowo

ina ke kin bara usuzun uzinari ba, ina ke kidowo bara Chikilari, ame ba pizuru kidowo imonle Chikilari. 14 Kutelle wa fya Chikilare aba kuru a fya arik ku nan nya likari me. 15 Na iyiru anung abiri nidowo nin Kristie? Ba na mba yaunu abiri kidowa Kristi mmunu nin kilakia? na uwa so nani ba! 16 Na iyiru ba ulle na amunu kidowo nin nkilaki iso kidowo kirum ninghe ba? Nafo na inyerte na bellin, "Awanbe ba so kidowo kirum." 17 Nanere ulle na amunu Chikilari iso fisudu wurume ninghe. 18 Choong piit kitin kulapin nzina! "Ko kome kulapi na unit din nsu kudii mamal kidowari," unan su kulapin nzina adinsu nan nya kidowo mere. 19 Na anung nyiru nidowo mine Kuti Lisosin Nfip milau ulle na assosin nan nya mine ba, ulle na ina seru kiti Kutelle? Na anung anan natiminere ba? 20 Bara ina seru munu nin nimon ilau. Bara ikatin ikurfung nani sun liru Kutelle nan nya nidowo mine.

7 Nene ubellen nimon ulenge na iwa nyertu udak kiti nig: abu duku na caun na mrit, na awa mno nin nwani me ba. 2 Vat nani barra idumuzunu nadu nzina, ko uyeme unit yita nin nwani litime, ko uyeme uwani yita nin nles litimee. 3 Ame ules ba ni uwani me ule imon na ikifo anighe uwani tutun udu kiti nles me. 4 Na uwani dinin likara kitine kidowo me ba, ulesse re, nanere ulese dinin likara kitene kidowo me ba, ame uwane re. 5 Na iwa nazuzu atimine ni linonin kiti kirumba mine se nin yinnu mine nin kubi ko na anun nfere, bara inann nā atimine kiti nliran, ikuru, ida munun tutuun, bara shetan wa dumun muna nin salin nkifu natimine. 6 Meng bellu munu ule imone uyinuari na ita munu kuwa ri ba. 7 Usu nighere nworo kogha wa nafo na meng di bara kogha dinin ume udadiwe kiti Kutelle. Umon uleli, umon ulele. 8 Kiti nale na isa su ilugma ba, nin nawani allenge na ales mine na kuzu, meng belle ucaun kitimine iso sa ilugma nafo meng. 9 Andi na iwasa nani isu llugma nin nworo ijuju zu ninlip. 10 Nene udu kiti na nan nilugma, meng na munu uduka-na miari ba ame Cikilar: "Na uwani nwa molu ilugma nin nles ma na." 11 Bara asa molo nin nlese, na aso sa ilugma, andi na nani ba, kpilla kiti nlese, "Na ules nwa ko uwani me ba." 12 Nin nani kagisine nbelle (miari na Ciikilari ari ba) nworo asa nkan gwana dinin nwani una nsalin nyinnu sa uyenu amini din lanza nmang lisosine ninghe, na awa koghe ba. 13 Nanere asa uwani dinin nles una nsali nyinnu, sa uyenu amini din lanza nmang lisosin ninghe, yenje awa molu ilugma. 14 Bara ules una nsalin nyinnu abaa se useru bara uwane unan yinnu sa uyenu nanere wang uwani bara ules me unan yinnu, an na nanii ba nono mine wadi anan dinon kidegen iba seru nani. 15 Asa unan durtu Kutelle sosin ligowe nin nan salin dortu Kutelle, nworo na iba so ligowe ba, na iwutun, nan nya imus nilele gwana kilime sa kishono alkawali ntereghe ba, Kutelle na yicila nari tiso top. 16 Bara iziyari fe ba yinnu, uwani, sa fere ba utucun nles fe? ulles uyir, sa fere ba utucun nwanife? 17 Cas na kogha su lisosin lo na Cikilar na kosu nani mun, ulenge na Kutelle na yicila nnani mun, ulelere uduka

nighe nanya natie nlira vat. **18** I wa yicila umon nin kalu kucuru nanya iyinna sa uyena? Na awa kala kullap kucure ba kubi ko na iwa yicila umon sa udiru nkalu kucuru nan nya iyinna sa uyena? Iwa awa kala ghe kucure ba. **19** Na ukallu sa usalin kallu kucuru unere imomon ba, ule imon na idi suwe inere udortu nduka Kutelle. **20** Na ko gha so nan nya nyicilu me na Kutelle wa yicila ghe ada yinin. **21** Uwa di kicina kubi ko na Kutelle wa yicila fia? Na uwa dama kitene ba, bara unan uso töp su nanni. **22** Bara ulle na Cikilari na yicilaghe nafo kycin, Cikilari na bunku ghe, nanere ulle na ina bunku ghe kubi na iwa yicilaghe ayinin a uyinu ame kycin Kristi. **23** Iwa seru munu nin tamani, na iwa lawa acin nannit ba. **24** Nuwana nilime nan nishono, ko iyaghari na nan nya ko lome iwa di nanye, iwa yicila nari tiyinin na ti so nani. **25** Nene kiti na allenge na isa su ilugma ba, na ndinin nduka unuzu nCikilari ba, Meng nna ukpilizu nigh nafo umon ulle na, Cikilari na Lanza nkunekune nigh, amini na yinin nin mie. **26** Bara nani, Meng di nkpirizulu bara uniu nbun ucaun unit so inda na adi. **27** Uterin kiti nwani bara islin nilugma? Na uwa piziru ubunke, kiti ni nin ba. Yenje una bunku ilugma inani sosis sa ilugma? Na uwa piziru uwani ba. **28** Uwa usu ulugma, na usu kulapi ba, asa uwani nsali nilugma, nsu ilugma, na ata kulapi ba, vat alle na isu ilugma iba yitu nin fizu nayi gbardang. Ndinin su nkoso munu naanghinu. **29** Bara nanii meng belle, nwana nilime nan nishomo, (Kubi Karin ba. Uyiru nene udu nbun alle na idinin nawani na iso nafo na idumun ba. **30** Allenge na idi kuculu ba.) Anan liburi libo, na isu nafo na idi nin liburi libo ba, allenge na isere ko iyang, so nafo na anan nimon nacara ba. **31** Allenghe na idi lanzu mang nye, na iso nafo nna allenge na idi lanzu nmang ba, bara ucin nye ba dak ligan. **32** Meng dinin su ishutu nan nya nsali noku kibinai, gankilime una nsali nilugma, din cizu kibinai me kiti nCikilari a pôgle ayi. **33** Unit anan nilugma din cisu nibinai kiti nimon nnyi aba tiyiziya apo awani mi kibinai. **34** Ame nkoso, nanere tutun unit unan sali nilugma, sa kuburu ita nibinai nimon nCikilari, inda na iba so lau nan nya nidowo nan nruhu, ame uwani nilugma din ti kibinai nimon nnyi, ules lanza nmang me. **35** Nna bellin munu ilele bara atiminere, a na ntimumu libarda ba, bara imon icine, inan nna atimine kiti nCikilari sa ukosu kibinai. **36** Asa umon din kpilizu na adi su gegeme kiti nle na ibasu ilugma ba, a ame kubure nyenju akus me din nkatusu, bara ntok nayi me dinin likara na isu ilugma, na kulapi ari ba. **37** Awa yiru kibinai me na abasu ilugma ba, na ubellen doli duku ba, aasa akifo ntok litime abasu gegeme, an di na asu ilugma ghe ba. **38** Ulenge na asu lugma nin kubura me asu gegeme, ame ulle na afere na aba su Uugma ba, nani katin. **39** Uwani terin kiti nles me vat nayiri lisosin mine, asa ulese nku, ibunku ghe, asu imon ilugma, ulle na kibinai me inyinna isu ilugma, vat nin nani nanya nCikilari cas. **40** Nanya nnag ushara aba se liburi libo, awa so nafo na lisosin me adi, Meng din kpilizu ndinin Ruhu ulau Kutelle.

8 Nene ubelle nille imon na ina bô bara incil, tiyiru nani, "vat bite dinin yiru" uyinna din dak nin ghatinu liti, usu din ke imon. **2** Asa umon din kpilizu ame yiru imoimon, unit une nsa yinna nafo udu ayinin ba. **3** Adin umon dinin su Kutelle, Kutelle wang yirughe. **4** Kitene in li nimonli ile na ina nakpa incil: arike yiru "incil nanya yii ulele na imonari ba" tutung, "na nkon Kutelle duku ba kurumari." **5** Vat nin nani, amon duku alle na idin sunani atelle nanya kitene kani sa inyii, nafo na atelle nan cinilar dukun gbardang." **6** Vat nani kiti bitê tidi nin Kutelle kurum Ncif bit unuzu kiti mere vat nimon, kiti mere ti sosin, nin Cikilari Yisa Kristi warum. kiti mere imon duku nin kit mere arik sosin." **7** Vat nani, na ulê uyire koghari dimunba. Amon na di incil, inug leo imonli ilenge na iwa nakpa incil, nibinai mine wa ti nanza usali likara. **8** Na bara imonliari ba ti yiru nari udu kiti Kutelle ba. Na ti nana ba tiwa din woru na ti leo ba, sa tiwa so sa ulê ukatin nani. **9** Nin nani sun seig, na u shutu mine nwuso umon ule na adinin nagang nanya yinna sa uyenu ba, imon ndiu. **10** Bara umon wa yene fi, ule na adinin yiru, udi nli nimonli kutyin incil. Na nibinai minere nin diru nakare ba ni ani agang nli nimon ile na inakpa incile ba? **11** Bara uyiru kidegen fe kiteten ncil, gwana fe kilime sa kishono anan diru likara na Kristi wa ku bara inug, aba wullu. **12** Yinno asa uta gwanafine kilime sa kishono unanzu nibinai mine nin sali likara ukul, uta Kristi ku kulapi. **13** Bara nani asa imonli ba ti gwananin kilime sa kishono atiro, na nba kuru nli finawa tutun ba, bara nwa ti gwana nin kilime sa kishono adiu. (aiōn g165)

9 Na meng in shutu ba? Na Meng gono katawari ba? Na Meng wa yene Yisa Cikilari bite ba? Na anug hère katuwa nacara nighere nan nya Ncikilari ba? **2** Andi na Meng gono kadurari kiti namon ba, ai kiti mine ndi, bara anughere ba dursu annit meng gono kadura, nan nya Ncikilari. **3** Ulelere ukesu kiti nale nge na udi dumu zuni. **4** Na arike nwanya tileoti sono ba? **5** Na wanya yira awani ba anan nyinna Kutelle nafo kagisin nanan kadura, nin nuwana nan nya Ncikilari ame Bitrus. **6** Sa Barnabas nin mi arikere ba su katuwa casa? **7** Ghari di katuwa nafo kusoja, ame leo nin litime? Ghari ba bilisu imon nan nya a wanya aleo ba? Sa Ghari basu libiya ninab sa uwuru asonu madare? **8** Ndi belle ule imone bara likara nnit usurne? Na uduka bellin nano ba? **9** Nafo na udi ninyerte nduka Musa, "Yenje uwa tursu fina unu kubi na adi katuwa kunen nileo." Kidege innari cas Kutelle min nania? **10** Na ame din nliru kitene bite ba? Iwa nyertin bara arikere, bara ulle na adi nikawa na asu nin ti kibinai, unan su kinorsa na asu nin ti kibinai nworu aba se kubi ngirbe. **11** Asa ti bilisa imon Ruhu nanya mine, uba yitu gbardang kagha arike nwase imon lisosin nye kiti mine? **12** Andi amon di pirizu imon na idi imine kiti mine, na arike dumun nile na ikatin ba? Na nanere ba, na tina se ileli imone ba. Tima teru ayi bara ti wa wantin uliru nlai Kristi. **13** Na anug yiru ba nworu allenge na idin su katuwa kutyin nlira iba se imonli mine

kutyin nlire? Inung alle na idi katuwa kitene nbadagi, adi nli imonli me kikene bagade? **14** Nanere, Kutelle wa ni uduka aworo ulle na adin bellu nlai, iba se imonli me kiti nbella nliru nlai. **15** Vat nin nani, nan nsa se imomon nanya nile imone vatt ile imone bara inan su menku imomon ba, ukatin nku nin nworo anung yene ufo figiri nighe so uhem. **16** Asa ndin bellu uliru nlai, na nile imon na iba fo figiri ba, bara ikifoi nsu nani, kash nin mi asa na nbelle uliru a nlai ba. **17** Bare nwa su illenge imone nani nin kibinai kirum, mba seru ulada andi na nin kibinai kirum ba ndu nin katuwa kanga na iwa nie. **18** Iyaghari ulada nighe? nworu uwa bellu uliru nlai meng ba ni uliru nlai sa useru nimomon, nan baseru ile imon na nyene inaghari nanya nliru kulelle. **19** Bara nani meng shutu na cara na nit vat, nlawa kucin kiti nanit vat, bara nnan wunno annit vat. **20** Kiti na yahudawa so nafo kuyahudawa, bara nna wuno ayahudawa, kiti na ilenge na imin nduka, nso nafoo allenge na imin (vat nin nani, na meng min ushara ba) nnan wunun alle na imnin ushara. **21** Kiti nale na isali nin nshara, meng wan so nafo unan nsalin nshara. (na Meng litinighe na nta unan nsalin nshara ba kiti Kutelle ndi nanya nduka Kristi) nnan wunno alle na isali nan nya nshara. **22** Kiti nan nsali likara, meng so unan sali likara anan sali likara nso imon vat kiti anit vat bara ko niyagh Meng tucu among. **23** Nchin su imon vat bbara ubellen nliru Kutelle, bara Meng ma nan se upiru nan nya imari me. **24** Na anung yiru nwo nyanan cum vat anang cume din su ucume, ama waseme minere asa asere uduke? Bara nani sun ucum ilii uduke. **25** Unan katwa ncum din zulu kidowu me ayita nin minu nnu nyanan vat nzulu kidowu me. Inung dinsu iseru uduk ulenge na udin nanuzu, ama arik din cum tinan seru uduk un salin nanuzu. **26** Bara nani, na meng din cum sa ukpiluzu ba a na ndas libau nfunu ba. **27** Ama meng kifu kidowu ning nning ta kinin kucin, bara kimalin wazi ninghe kiti namong, na meng wang iwa nazue mung ba.

10 In dinin su iyinin, nuana nilime nin nishono, achibite vat wa chinu kadas kuwut idi kata nan nya kurawa, **2** vat mine iwa shitin Nani nmeng nan nya musa nin kuwut a kurawa, **3** vat mine tutung wali imonli ilau irumwe, **4** vat sono nmeng nsonu mi lau mirumme. Bara na iwa sono kiti kuparan Kongo Na kuwa dortu nani, kuparan kone wa di Kristi ari. **5** Among mine gwardan na Kutelle wa lanza nman mine kan ba, unare wati abimine yita bú nan nya kushoë. **6** Nene ile imone inin so nari imon yenju, bara arik wa dortu imon inanza nafo na inughe wa su. **7** Nati waso anan chip ba, nafo na amon mine wadi-nafo Na iyerti di "Anit wa so ileu isono, imon fits nin nibinayin nozu nan nawani, izu avu." **8** Na tiwa nozo nin nawani buu ba, nafo na amon mine gwardan wa sunani, anit amoik akut aba nin Na tat nin ku liri lirume. **9** Nati wa mala Kristi ku ba, nafo na gwardan namon mine wasu iyii ini wa kifizin nani ikuzu. **10** Tutun na tiwasu ugwenduluba, nafo na amon mine gwardan wa su, unan

kadura Kutelle ulé wa molu nani. **11** Nene ile imone wase nani inan so arikeku imon yenju, inani wa yertu inin inan sonari imon wunnu natuff bara kitene bitere kubin nmalu iyii (**a10n g165**) **12** Bara nani ame ule na adin yenju ayisin Na asu sen bara awa diu. **13** Na imonmon duku ilenge na idi inmaluzu madamu irika na anit yiruba; Kutelle unan kidegenari udu ligan: na ama sun minu ise umalun indiu ule na ukati likara mineba, vat nani nin nimon malun indiuwe ama punu nari Libau nnuzu bara tinan se uteru nabinayi mun. **14** Bara nani nuana insu kibinayi nin, con pit kitin chil. **15** Ndin liru nan ghini nafo anan kpilizu bara inan wutu kimal nimon ile na in belle. **16** Kakuk nmari na asa tita nmari ku, ikosuzoari nan nya nmii in Kristi ba? Likalan nfungul na tidin pucu, ukosuzoari nan nya kidowan Kristiba? **17** Bara na likalan nfungul lirumari, arik alenge nati karin kidowo kirumari, vat bite din li likalan nfungul lirume ligowe. **18** Yenen anutin Israile nburnu: na asa ileo ujuju ulauwe, na uso limununari nin nimon ile na isu napik alaunwe ba? **19** Iyaghari ndin bellu nene? Au inchil imoimonaria? Sa imon ile na ikanja kiti inchil imoimonari? **20** Nquelle nenge, imon ile na alumai din duzu idi nakwiza natala na Kutelleri idin nizughe ba, agwargenuari. Na ndinin su imunu ati nin nagwergonu ba! **21** Na iwasa isono kakkuk Ncikilari ini kuru ida sono kakkuk nagwergenu ba. Na uwasa uyita nin Cikilari bite kutebul me ukuru uyita kiti kutebul nagwergenu ba. **22** Sa timananzu Cikilare ayi asu liyarina? Akara bite katin ame? **23** "Imon vat inseruari" na vat nimonari di in libunba. **24** Na umon wa pizurru nman litime ba. Nani, na kogha pizuru nmang ndon lisosin me. **25** Uwasa uele imon ilenge na idin lessu nkasau sa utirunu. **26** "Uyé nin nimon ilenge na idin nan nyé in Kutellearı." **27** Asa unan salin yinnun nin Kutelle nyichilafi ndi li nimonli, fe ta kibinayi umadu, leu imon ilenge na iceu nbunfe sa utirunu. **28** Vat nani, adi umon worof, "imoli ilele inuzumun kiti ncillari nari uli ninin. Nane bara ulenge na abellin fiari, a bara ukpilluzu kibinayi tutun. **29** Ndin bellu ni kpiluzu kibinayi inlelere, a na kinfe ba. Bara iyari batu nfang kibinayi nighe umoghari kpilizai muna? **30** Nwali imonli ilele nin liburi libo bara iyaghari iliri nanzan kitene nimon ilenge na nta nlira ku? **31** Bara nani, sa idin li sa idin so, sa vat nimon ile na idin su, sun vat bara uzazunu Kutelle. **32** Na iwati umon se imon ntiruba, sa nan nya na Yahudawa sa a Hellenawa, sa nan nya kilari Kutelle. **33** Tan kayiri isu nafo na nna su kayir npo vat nanit ayi nan nya vat nimon, na nin pizuru nimoimon in litinin ba, bara anit gwardan nan se utuchu.

11 Sun lisosin limang nafo men, nafo na men din su lisosin nafo Kristi. **2** Nene in di liru mine bara na idin lizunu nin mi nan nya nimon vat tutun inin yisin gangang nan nya nadadu alenge na inani munu. **3** Nene ndinin su iyinin Kristiari unan nbu nko kame gankilime,

a gakilime ubun nwani, a Kutellę amere unan bun nKristi. **4** Gakilime ka na ata nlira sa ayene ubun a litime kirno na ana litime ngongon ba. **5** Nani vat uwani ule na ata nlira sa a yene ubun sa ukirrunu litime na nà litime ngongon ba. Bara usosin imon irumere nin woru apele titime. **6** Asa na uwani ma kiri litime ba, na awarin titime cot. Andi imon cingharib uwani werin sa apelu titime, nbara a kiri litime. **7** Naneri na gankilime wa kiri litime ba, bara na ame kuyeleri nin gongon Kutellę. Ame uwani ngogon ngankilimeri. **8** Bara na iwa ke gankilime unuzu kitin nwani ba, uwani iwa keghe unuzu kitin gankilime. **9** Na iwa ke gankilime bara uwani ba, iwana ke uwani bara gankilimeri. **10** Unere nta uwani cau ayita nin litappa tigo litime, bara nono kadura Kutellę. **11** Vat nin nani, kitin Cikilari, uwani sosin lisosin litime ugan nin gankilime ba, a na gankilime wang sosin lisosin litime ugan nin wani ba. **12** Nafo na uwani na dak unuzu kitin gankilime, nanare gankilime na dak unuzu kitin nwani. A imon vat unuzu kiti Kutellę. **13** Sun asarawe ikosu ulire nin natimine, udi dert uwani ti nlira udu kiti Kutellę. nin litime fwanga? **14** Ani na makeke litime ndurso minu nenge, asa gankilime di nin titi jakaka imon ncighari kitime, **15** Ani na makeke ndurso minu nwo asa uwani di nin titi ti jakaka na imon ngogon mere ba? **16** Asa umon di nin mong uliru ugang nin lele, na arik dinin namong al ada ugang ba, sa nan nya niti nlira Kutellę wang. **17** Nan nya nale adue, na ndin liru mine ba, bara asa izuro ligowe, na idin dazu nin nimon icine ba sai inanzan. **18** Nin cizune, nna lanza au asa izuro ligowe kuti nlira, usali munu nati din nan nya mine, na nyina nin lirumine vat ba. **19** Uso gwas na ise naissin nan nya mine, bara alenge na iyinna nin liyissin mine inan se useru nan nya mine. **20** Bara iwa zuro ligowe na idin li ujibin NCikilare ba. **21** Asa idin le, kogha mine dirtinu nli niimme imonli, a amon dutu nin kukpon, a umon na yita nin kushiton ntoro. **22** Na idi nin nilari na imali iso nam nye ba? din yassu kilari Kutellę ini tizza anan likimon ilanza ncingha? Nyaghari nba bellin minu? Meng nrù munua? Na nma zazun minu kitene lile imone ba! **23** Bara nna seru kitin NCikilari ilenge imon na meng wang nani minu, Cikilari Yisa, nin kitike na iwa nari ame, ayauna ufungule. **24** Kimal ntin lira, apuco uni aworo, “ilele kidowo nigharidi, ka naki di bara anung, man suzun nani ilizizin nimmi” **25** Nanere tutung awa yaun kakukke kimal jibe, aworo, “kakkuk kane kan ciu nliru upese ari nannyia nmì ning. Suzun nani kubi kongo na idin soné nin kakukke inan lizino nin me.” **26** Bara vat kubi ko na ileo ufungal ulele nin kakkuk kane, idin girzunu nkul NCikilarere udu lirin same. **27** Vat nlege na adin li ufungalle sa adin so kakkuk NCikilare a ayita likara linanzang ama yitu nin kulapi kiti kidowo nin mì NCikilare. **28** Na unit tu adumun litime, ma anin li ufungal ani sono kakukke. **29** Vat ulenge na adin li aso sa uyenun ngongong kidowo NCikilare adin li aso usharawari litime. **30** Unnare nta among mine gbandan di nin sali nakara a tikonu, among mine wang nkuzu.

31 Bara asa ti dumuzuna atibite, iba sunari ushara ba. **32** Nani asa idin su nari ushara, ti dinse ugwaru kitin NCikilare, bara iwa da walin nari ligowe nin yih. **33** Bara nani nuana ning, asa ida zuro ligowe kiti kileowe son ncà nati. **34** Asa umon din lanzu kukpon, na ali kilari, bara iwa da zuro ligowe nan da so ushara kubi ko nan nda nma bellun minu imn ilenge na idin nbun.

12 Kitene nfilizunu nfip milau, nuana nilime nin nishono, na ndi nin su iso nin kulon ghe ba. **2** Iyiru nenge kubi ko na iwa di anan sali fiu Kutellę, iwa wunu minu udu kiti ticil mituri na iwa dofin njij ghinu. **3** Bara nani ndi nin su iyinin na umon masu uliru nin Fip Kutellę a woro “Yisa unan la'anari,” anani na umon wasa a woro “Yisa Cikilari,” se nin Nfip milau. **4** Nene unizu nfip miganggang duku, a Nfip mirume **5**. Nitauwe di ngangang, a Cikilari urum. **6** A nit wa duku ngangang, nani Kutellę kurumere nati kogha uni yinin use nani. **7** Nene kogha ina nighe nkanang Nfip milau bara ulinbun nkogha. **8** Bara kiti nmon ana ni Nfip nliru nhikima, a mn tutung agbulang licasarak nan nya Nfip mirume. **9** Nan nya Nfip mirume ana ni uyinna sa uyenu, a umn ufillun Nfip nshizunu nin tikonu. **10** Kiti nmong nituwa tigoh, kiti nmon uaabci, kiting mong tutung uyinu maferuferu nfip, kitimmon tilem ngangang a kiti nmon tutung ukpilizu tilem tilem. **11** Vat nani Nfip mirumere din su katwa nan na mine, adin nizu kogha ku ussamme, nafo na ame nfere. **12** Nafo na kidowei di kirum nin niti nitiku gbardang tutung vat nitinite nin kidowei kirumere, nanere Kriste di. **13** Nafo na udi nan nya Nfip mirume iwa shintin nari vat nan nya kidowei kirume, Ayahudawa sa Ahelenawa, sa Acin sa nono kilari, iwa tinari vat tisono nan nya Nfip mirume. **14** Bara na kidowei di kirumere ba, amma ki karin. **15** Kubunu nwa woro, “Na meng ucharari ba, na meng di kubiri kidowei ba,” na uso na meng kidowei ba. **16** Kutuf nwa kuru kuworo “Na meng liyiziari ba, na mmeyen nin duku nin kidowei ba,” na uso na ame kubiri kidowari ba. **17** Ankuru kidowei vat liyiziari, ulanzu wa yitu nweri? Andi kidowei vat kutufari, ulanzu kuyya wa yitu nweri? **18** Vat nani Kutellę na cieo ko kome kubiri kidowei kiti kanga na ame na di nin suwe. **19** Andi tutung kidowei di kubiri kurumere, kidowei wa yitu nwe? **20** Negene idi niti niti gbardang, amma kidowei kirumere cas. **21** Na lizi wasa li woro ucara “Na ndi nin bukatafe ba,” A na liti ma bellu kubunu, “Na ndi nin bukata fe ba,” **22** Bara abiri kidowei alenge na tidin yenju fo na ni dinin katwa ba, ni di mun kang. **23** Anin abiri kidowei na tidin yenju nafo na imon icine ba, na ti ni ani ngongong, anin abiri alenge na ti sali sa uyenu tini ani ughantinu kang. **24** Nengene abiri alenge na a sali nin bellen ghatinu, ina malu ghatinuani, negene Kutellę na malu udofuzu anin vat ligowe, anin ghatina kang alenge na isali mun. **25** Ana su nani bara iwa se usalin nmunu nati nan nya kidowei, bara abirie nan mino ati, usu mine so nani urume. **26** Nani kubiri kurum nwa lanza ukul,

vat ngisin nabiri lanza ligowe nin kone. Sa nkong kubiri nwase ughanititu, ngisine su liburi libo ligowe nin kunin. **27** Nengene anung kidowo in Kristiari abiri nganggang kidowo me. **28** Kutelle na fere nan nya nikilisiyé ucizune anan kadura, a Anabawa, a Pasto, anan tat anan dursuzu ni nyerte nin na lenge na idin su nitwa nin likara Kutelle, nin nanan shizinu nin tikonu, nin nalege na din buzunu anit, nan nalenge na idin su nitwa nan nya ti wofis, nan na lenge na idin bellu tilen nganggang. **29** Vat bite anan kadurarie? Vat bite a Pastoarie? Vat bite anan dursuzu nyertearie? Sa vat bite din su nitwa nin likara Kutelle? **30** Vat bite di nin fillu nshizunu nin tikonua? Vat bite din su uliru nin tilen ugangangha? Vat bite din kpiluzu uliru nin tilen ugangagha? **31** Na tisu ntok nnizu Kutelle ubgardang. Meng ma nin dursu minu libau longo na likati vat nin lau.

13 Nwa su uliru nin tilen nanit, sa nin tilen nnono kadura Kutelle, na nnin dini su ba, riba so nafo lileng gberere sa fidowon mbejulu. **2** Asa ndi nin fillun abaci nin yiru kidegen kanga vat na kiyeshin. Andi ndi nin yinnu sa uyenu ulenge na uwasa ufiza akup. Andi na ndinin su ba na meng imonari ba. **3** Asa nna vat nimon ile na ndi bara akimon, sa nni kidowo nighe ijuju, andi na ndi nin su ba ukpini imonku ba. **4** Usu di nin nayi asheu, uyita nin lidu licine. Na usu dinin liyarin ba, sa ivet ba. Usu din fo figiri ba, na usu din tizu umucu litiba. **5** Na udin dasu nin diru litiba, na udi nin su litiba, na udin lanzu kughullu ba, na udin cisu adu ananzang liburi ba. **6** Na udin su liburi libo nan nya nimon inanzang ba, una din liburi libo nan nya kidegen. **7** Usu din nnonku kibinayi nin nimon vat, udin yinnu nin nimon vat, udi nin nayi akone kitene nimon vat, unin yita nin terru kibinayi nin nimon vat. **8** Usu di nin ligang ba. Andi annabci duku, iba katu, andi tilen tilen duku, tiba tiligan, andi uyiru duku, uma katu. **9** Bara uyiru bite di agir agir, abaci bite wang di agir agir, **10** Asa unan kulie nnin da, ilenge na idi agir agir ma katu. **11** Kubi kongo na nwa di gono, nwa liru nafo gono, nwa yenjize nafo gono, nwa kpiluzu nafo gono. Kubiko na nwa wasirin, nna sun adadu tinone. **12** Nene tidin yenju nan nya nimon nyeju ayeli nafo nam nya nsirti, lire tima yenju umuro nin muro. Nene uyiru nighe di kugir, lire uyiru nighe makulu nafo na mmal kulu uyinoe. **13** Imon itat ilelere nlawa, uyinnu sa uyenu, uciu nayi, nin su, vat nan nya nitatte imon idiyawe usuwari.

14 Cheo ayi npiziru nsu nin filizunu Kutelle, bara inan se usu anaba. **2** Bara ulenge na adin su uliru nin long lilen na adin su uliru nin nanutari ba nin Kutelleari, na umon wasa ayininghe ba bara na adin bellu nan nya Nfp milau imon ile na inyesin. **3** Ulenge na adin su annabci, din liru nin nanutari atizanani ikunjo, atizanani likara, anin tizanani ayi asheu. **4** Ulenge na adin su uliru nin tilem din zazinu litimere, a unan sun annabci kpizina tukunan kilari Kutelle. **5** In di nin su vat mine iwa din su

uliru nin tong tilem, nin likati nane wang, usu nighari isu anabci. Ulenge na adinsuzu anabci katin unan liru nin tilem adi na unan kpilizu tileme duku ba, bara kilari nlire nan se ukunu. **6** Nene nuana nilime nin nishono, nwa dak kitimine nnin liru nin tong tilem, iyaghari ima se kitimighe, se de ntunun minu nliru fwang, sa uyiru, sa anabci, sa udursuzu kiti? **7** Andi adadu nsali tilai nafo ishirya sa abengbeng na tiwuyi mine di ngangang ba, ima ti iyinzari umon yinin iyaghari idin wulusue? **8** Asa ipene kulantun ghe nin lon li wuyi ugan na lin likumba, umon ba ti iyinzari ayinin kubin kelu ndu likume? **9** Nanere di ni ghinue wang; asa idin su uliru nin ti gbulang tongo nati di kanan ba, iyizari imati umong yining imon ile na ibelle, iba liru, na umon ba yinu ba. **10** Tilem duku gbardang nyi, na nlong duku sa uma'na ba. **11** Bara nani andi na nyinno imong ile na idin belé nin long lilem ba, nmaso kumara kiti nnan lire, ame unan lire wang so kumara kitining. **12** Anung wang andi idin yalinu nworu iyene Nfp micine in nan nya mine yitan yakayak n kelu kutin nlira. **13** Ame ule na adin liru nin long lilem na asu nlira ase ukpiliuwe. **14** Bara nwa ti nlira nin long lilem, uruhu nghari di nlire a na kibinayi ni nnin mara imon icine ba. **15** Nyaghari meng basu? Mba su nlira nin ruhu ning, nkquru nsu nlira nin kibinayi ning tutung. Mba su avu nin ruhu nin, nkuru su avu nin kibinayi nin tutung. **16** Andi na nani ba, uwa su liru Kutelle nin ruhu ame ule na adin lanzu timap feba ti inyizari aworo "usonani" andi udin nakpu ngudiya, a na ame yiro imon ilenge na fe din belue ba? **17** Fe nnaKpa ugudiyé fe gegeme kang, na ulele in nin setikunang nan nya ba. **18** Ngode Kutelle nworu nkatin minu vat nin su nliru nin tilem ngangang. **19** Ukatin mengku nworu nbelin agbulang ataun nan nya kuti Nlira nin yinnu ning nnan kele among, nnin woru nenge nbelin agbulang amui nin tilem likure a na umong lanza ba. **20** Nuana nilime ni nishono, na iwa su ukpilizu tinonoba. Kitene nimon inanzang, son nafo nono, nan nya kpilizu mine yitan awasara. **21** Nan nya sharawie ina yertin, "Kiti nnan tilem tilem nin tinu namarari nma liru nin nanit alele; vat nin nani na ima lanzui ba," Ubellun Ncikilari. **22** Bara nani tileme alamar, na kiti na nan dortu Kutelle ba, se kiti na nan salin dortu Kutelle. U anabci na kulpapari kiti na nan şali dortu Kutelle ba se kiti na nan dortu Kutelle. **23** Andi bara nanere, vat anan dortu Kutelle nwa dazuro isu uliru nin tilem, anan das nin nanan salin dortu Kutelle nin da pira, na iba woru tidi nin nilazaba? ag, **24** Iwa din woru vat mine di nan nya annabci kungan das sa unan salin dortu Kutelle nin da pira, amase uyinu vat nile imon na alanza, ame kpilizu nin litime imon irika na alanza idin belue. **25** Imon liyeshin kibinayi me ba nuzu kanang anin diu nin muro me a su Kutelle usujada a durso kanang Kutelle nan nya mine. **26** N'yaghari tutung nuana nilime nin nishono? Iwa da zuro ligowe, umon dinin na sem, umon udursuzu kiti, umon upuzunu nimon, umon uliru nin tilem, sa ukpilizu tilem. Na tisu imon vat ti nan se

tikunant kuti Nlira. **27** Asa umon lira nin lon lilem, na ise anit naba sa natat, nan nya mine, ise umon unan kpilizu nimon ile na ibelle. **28** Asa na unan kpiliu dukuba, kogha mine min tik nan nya kilari nlire, na ana su uliru nin litime usanme a Kutelle. **29** Na a annabawa naba sa natat su uliru, na among anan lanzae nin dumun ulire na ibelle. **30** Andi ujinjin duku nan nya lisosin mine na ayinno, na ame ulenge na ayita nlire ti tik. **31** Andi kogha mine nsu u annabnaci nalalarum bara kogha mine nan se likara nibinayi. **32** Bara ti ruhu na anabawa, inung a anabawere nin nati mine din dortu mun. **33** Bara na Kutelle, di Kutelle, ku shogolog ba, kun lisosin limanghari. Nafo na nitin nlira nanit alauwe di. **34** Na awani mizin tik nan nya niti nlira. Bara na iyina nani isu uwiliru ba, na inughe yita nin ni nati, nanere uduke din belu. **35** Andi imoimon duku ile na idin konu nani ayi inyinnue na itirin ales mine nilari. Bara imon ncinghari uwani su uliru nan nya kilari nlira. **36** Uliru Kutelle na nuzu kiti minere? Anughere una duru kiti mine cassa? **37** Asa umon din pillu ame annabiari sa unit unan ruhu, na a belu nenge imon ile na ina nyertin minu uduka Ncikilarari. **38** Asa umon nari ule ulire na iwa yinin ninghe, ba. **39** Bara nani linuana, piziran usu nworu isu u ananbci, nani na iwa wanting uliru nin tilem ba. **40** Bara nani na tisu imon vat nan nyan kanang nin libau dert licine gegeme.

15 Nene nlizin minu, nuana nilime nan nishono, ubelen lirun ntucue na ndin belu minu, ulenge na ina seru inani yisin ku. **2** Na nya nnare ina se utucu, asa imimo ligbulan nlire nin likara na ndin belu minu, andi na iyina mun ba iba so hem. **3** Bara meng nani minu nafo ucizunu nliru ulenge na meng wang na seru: Kristi na ku bara, alapi bitere nafo ubellun nliru Kutelle. **4** Iwa kasughe, amini iwa fiyaghe kisseke liri lin tat nafo ubellun nliru Kutelle. **5** Awa durso litime kitin Kefas, nin kiti mine inun likure nin naba. **6** Kimal nani tutung awa durso litime kiti nuana nilime nin nishono na iwa katin akalt ataun nan nya kubi kurume, gbandan namon mine dunin lai udak kitimone, among mine namalu udu nmoro. **7** Tutung awa duro litime kitin Yakub, akuru aduro litime, kiti nanan kadura me vat. **8** Umalzinu vat, awa duro litime kitining, nafo gono kanga na ina marughe uyishi. **9** Mere kabene nan nya nanan kadura me, na nbati iyicilai unan kadura me ba, bara meng kilari Kutelle wa neo. **10** Nani ubolu Kutelle uni nta nmini nso ule na ndi, a ubolu me nme na una so hem ba. Nan nya nani, Nna katiza nani nin su katwa vat. Vat nani na mere wadi ba, ubolu Kutelle ri na udi ninmi. **11** Bara nani sa meng sa inung, nanere tidin belu ulirun ntucue, nanere anung nyina mun. **12** Nengene andi idin belu Kristi nafita nan nya nanan kul, nyizari among mine din belu au na ufitu nanan kul duku ba? **13** Andi na ufitu nanan kul duku, na ame Kristi wang ina fiyaghe ba. **14** Andi na ina fiya Kristi kuba, to uwazi bite nso hem, a uyunu sa uyenu mine tutung nso hem. **15** Uma so tiso anan nba kinu kiti

Kutelle, bara na tina ti ananba ti ta Kutelle, nworu ana fiya Kristi, a nani ana fiyaghe ba. **16** Bara andi na ifiya anan kul ba, ame Kristi wang na ina fiyaghe ba. **17** Andi na ina fiya Kristi ku ba, uyunu sa uyenu mine nso hem, inin du nan nya nalapi mine. **18** Inung alenge na ina kuzu nan nya Kristi inung tutung wang inana. **19** Andi nan nya nlenge ulaiyere, cas tidi nin ciwu nayi udun nbu nan nya Kristi, nan nanit vat, tiso imon nkune kune. **20** Nani ina fiya Kristi ku nan nya nanan kul, nonon cizinu na lenge na ina kuzu. **21** Bara na kitin nit urumari ukul na dak, kiti nit urumere wang uftu nanan kul madak. **22** Nafo na unuzun Adamu vat naku, nanere wang unuzun Kristi vat ma se ulai. **23** Nani ko uyeme nin umme ucine: Kristi kumat ncizunu, nin dortu nij nalenje na idi anitin Kristi ima tinani ulai nin dak me. **24** Kimal nimaline, asa Kristi ma nakpu Kiping tigowe kiti Kutelle uciffe, kubi ko na aba musuzu tigo nin nanan tigowe a anang nagan. **25** Aba su tigoh me udu kubi kongo na ale na inari ame ba tumunu nshin nabunu me. **26** Unan ni vira nimaline na ima musuzu vat ukulari. **27** Bara, "Anamalu uciu ko iyapin imon vat nshin nabunu me," kube na iworo "a cau imon vat," udi kanang nworu na ulele nmumu ame ulenge na a cio ko iyapin imon na ame litime di nnanye ba. **28** Vat ni lenge imon na ina nighe tigo kitene, na vat nimon ame usaunne litime ma ni litime kiti nlenge na ana ni imon vat kitime, Kutelle Ucif nan so vat nan nya vat. **29** Andi na nani ba nyizari inung alenge alenge na idin tizu nani ubaptizima bara inung? **30** Iyaghari nta tissosin nan nya fiu ko kome kubi? **31** Nuana nilime nin nishono, ufo figiri nighe nin ghiniue ulenge nan dimun nan nya Kristi Yisa Cikalari bit, meng belinmumu ulele: ndin kuzu nan nya kidowu kolome liri. **32** In kpina nin nyang, nafo inyjenu nnit usurne, andi inwa su nnun nin ninawa tene in Afisas, andi na iba fiyu anan kule ba? Na ti li ti so, bara na tina ku nin kwui. **33** Na iwa rusuzu minu ba: "Ligo nan nanan nakara ananza din nanzu lidu licine." **34** Fitam nan nya moro, sun lisosin li lau! Na iwa li ubun nin nalapi ba. Bara na among mine di nin yiru Kutelle ba, nbelle nani inan lanza ncing. **35** Umon ma woru "iba fiwu anan kul nyizari? Nin niyapi nidowari iba sa?" **36** Anung anan tanni! Imong ilenge na ibilisa na iba cizunu tikuna ba andi na ibijo ba. **37** Imus ilenge na ubilisa na ima nuzu nin kani kidowea, bara ima yitu imusari cas, ima nin de kpilio iso ileu sa imoimon ugan. **38** Kutelle ma ni fining kidowea ka na ame fere, tutung ko fome fimus nin kimme kidowea. **39** Nidowu dizi ngangang, kin nit usurne duku, kin finawan ntene duku, kin kuyin duku, a kin fiboa yita ku. **40** Nidowu duku tutung nin kitene a nin yii yita ku. Ngogon nidowu kitene kane di ugan a ngogon nidowo inyii ugang. **41** Nmong ngogong duku min wui, a nmong ngogon ku min pwui, a nmong ku min niyini, bara ngogong nfong fiyini di ugang nin nfong fiyini. **42** Nanere wang ufitu nanan kul. Ibla kining nan nya biju, iba fiu kining nin salin biju. **43** Ibla kining nan nya nsalin ngogong, ifiya

kining nan nya ngogong. Ibilal kinin nan nya nsali likara ifiya kinin nin likara. **44** Ibilal kinin nan nya kidowo, ifiya kinin nan nya kidowo nruhu. Andi kidowo nkul duku nanere wang kidowo nruhu duku. **45** Nanere tutung ina nyertin, " unit un cizune Adamu wa so unan lai," Adamu nimalin so uruhun nnizun lai. **46** Na kin ruhuere wa tu kidaba kishowo nin kidughe kin ruhue nin da. **47** Unit uncizune kunan minari, iwa keghe nin lidau. Unit umba na nanuzu kitene kani. **48** Nafo na ulenge na ina keghe nin lidau di, nanere wang alenge na ina ke nani nin lidau di. Nafo na unan kitene kane di, nanere wang inung alenge na idi anan kitene kane di. **49** Nafo na tina yiru umuro nnit unan lidau, nanere wang tiba kuru tiyiru umuro nnit kitene kani. **50** Nene nbele ule ulirue, nuana nilime nin nishono, nya kidowo ni mii iwasa isu ugadu kipin tigo Kutelle ba, nanere wang kidowo in bijuzu wasa kisu ugadun kin salin bijuzu ba. **51** Yeneng! Nbellin minu kidegen kanga na ki nyeshin. Na vat bitari ba kuba, vat bite ima kpiliwu nari. **52** Ima kpiliwu nari nin kubi cingiling, nini kpesh nin niyizi, nin wulsunu kulantun nimaline. Bara ba dunu, ima nin fiwu anan kul nin nidowon salin bijuzu, ima nin kpiliwu nari. **53** Umaso gbas kidowo kin bijuzu shon usalin bijuzu, kidowo nkul shon kin sali nkul. **54** Asa kin bijuzue nshono kin salin bijuzue, kidowo nkul shono usali nkul, kubi konere uliru ulenge na iwa nyertin manin kulu, "Imila ukul nan nya nnasara" **55** "Ukul, unasara fe dinwe? ukul lito fe din we?" (*Hadēs g86*) **56** Lito nkul kulaperi, a likara kulapi udukari. **57** Vat nin nani, liburi libo bit di kiti Kutelle, ulenge na ana ni nari unasara nan nya NCikilari bite, Yisa Kristi! **58** Bara nani, nuana insu ni nilime nan nishono, yisinan nin nakara, sa ucancanu, ko kome kubi ikpizin ngbardang nan. nya katwa NCikilare, bara iyiru na katwa mine kitin Cikilare maso kahem ba.

16 Nene nbelen mapitiru pitiru nanit alau, nafo na nna bellin anan dortu Kutelle nati nlira in Galantiya, nanere anung wang sun. **2** Liri lin cizinu nayiri kuzor, na kogha mine rafa imoimon likot ligan kayiri me. Asa nda na mapitiru pitire ma yituku ba. **3** Asa nda duru, alenge na anung yinna mung, mba tu nani nin niyerti idi ni mapitiru pitiru mine in Urshalima. **4** Andi uma caunu meng wang do, ima du nan mi. **5** Mba dak kitime, asa nda kata in Makidoniya-barra nma katun Makidoniya. **6** Nmoti nanghinuere mbaso udu kubin pitiru kiti, bara inan buni ncinnighe, vat kiti kanga na nma du. **7** Bara na ndi nin su in yene munu nene nan nya kubiri bat ba, ndi cissu kibinayi ntinayiri gbardang nan ghinu, andi Cikilare in yinna. **8** Vat nani meng ba so in Afisos nduru kubin pentecost, **9** Vat nin woru katwa puni pash, a anan shina yita ku gbardang. **10** Nene asa Timitawus nda, na aso nan ghinu sa fiu, bara adin su katwa in Cikilari nafo menghe. **11** Na umong wa yasighe ba. Buno ghe nya shewu anan da kiti ning, bara ndin cissu iyizi in yene ghe ada ligowe nan nya linuana. **12** Nengene ubelen Apolos gwana bit: Nna ghe likara kibinayi a dak kitimine nin

linuana, na a yinna udake nene ba; ama dak asa ase kubi. **13** Sun lissoси nca, yisinan nin nakara nan nya yinu sa uyenu mine, sun nafo nanlime, yitan nin nakara. **14** Vat nimon ile na ima su sun nan nya kauna. **15** Iyiru anan kilarin Istifanas, inughere anan cizinun seru nlirun tucu Akaya, inughe na ni atimine kiti katwa nanit alau. Nene ndi minu kucukusu, nuana nilime nan nishono, **16** nakpan atimine kiti inmusu nanit ake, nin vat lenge na adin bunu nan nya katwa a anontizo ligowe nan ghirik. **17** Ndi su liburi libo nin dakin Istifanas, Furtunatus, a Akaikus; inun kulo kika na anun duku ba. **18** Bara ina da ghantini uruhu nighe nin na lele. Bara nani cau iyinni nin nimus nanit nafo alengene. **19** Anan dortu Kutelle in Asiya din lissu minu. Akila nin Briskila din lissu nan nya NCikilari, nin nanan dortu Kutelle nan nya ngamine. **20** Vat nuana nilime nan nishono din lissu minu. Lisson atimine nin ni lip icine. **21** Meng, Bulus, nsu ile iyerte nin nilip ncara ning. **22** Andi ko uyeme unit na adi nsu usun Cikilari ba, na utin nu kifo ghe. Na Cikilari bite dak! **23** Na ubolu Ncikilari Yisa so nan ghinu. **24** Usu ning so nan ghinu vat nan nya Kristi Yisa. Uso nani.

2 Ukorintiyawa

1 Bulus unan kadura Yesu Kristi nin su Kutelle, nin Timintawus gwana bit, udu kutii kulau korintiyawe, nin vat nanit alau nigbirin na ikilin acaiya. **2** Ubolu Kutelle na uda kiti mine kibinayi kisheu unuzu KutelleUcif bite nin Cikilari Yesu Kristi. **3** Na mmari Kutelle nin Cif ncikilari Yesu Kristi soo, ule na amereUcif ukunekune nin Kutelle nonko nibinayi, **4** Ulena adin nonkuzu nibinayi bite nanya piwu nibinayi bite arik nonko among ale na nibinayi mine piya nin nonku nibinai na Kutelle na ma nonku nari mun nibinaabit. **5** Bara nafo uniyu Kristi karin bara arik nenere ununkuzu nibinayi bite karin nanya Kristi. **6** Bara narin tiwa se upiwi nibinayi usuu utucunin nin nonku nibinayi nenere. Sa i wa nonku nibinayi bite unfe union ku nibinayari, ulena udi na uwa da lanza uniwe nannarik. **7** Nin nayi akone bite kitife nyisina nin yiru nafo na una neu nan narik tutung nenere unonku nibinaye. **8** Bara na ti dinin su tiso sa uyiru ba linwana mbeleng na tiwase nanya Asiya; iwa naulin nari nafo na ti wasa ti tere nibinai ba kan har tiwa nutun nibinai sa tim ati ulai. **9** Nin nene iwa tinari tishot inkul natu bite bara nanin i wadin yenju natu mase likara kibinai natu bite ba inmaimako kiti Kutelle ulena ana fiya abi. **10** Awa tucu nari nanyang kul njas, ama kuru atucu nari tutun. Ti kotina ayibit kitene me tutung ama nutu nari. **11** Ama su nari nani i wa bun nari nanya nlira anit gbardan ba daduru liburi liboo iyisunu bite bara ubolsu Kutelle na ana ninari nanya nlira na nit gbardan. **12** Nene ilelere ti din fo figiri mung ushaida yiru bite ule na arik wa su nin natu bite nanya yi. Tiwa su nanin bara kata yinu nin lau nin kidegere na wa nuzu kiti Kutelle na nafo kujinjin yii ulele bara nanin inuzu ballu Kutelle. **13** Na tidin yarti minu imonile na iwa sa ibele sa uyinin ba indi nin likara kibinai tutung. **14** Nafo na ina malin yinu nari likot, lirum au lirin Cikilari bite Yesu tina yite udalilin fizu nabanda mine nafo na anung ba yitu unbit. **15** Bara nan wadi nin likara kibinai nilele iwa din nin su indak kitife nin burnu, au unan sere mbang inse na mara aba. **16** Iwa di woru inlasin kit fe cindu Umakidaniya inkueu mda yene fi cin sa Unuzu Makidoniya nani fe nin tiyi ndina udu Ujudia. **17** Kubi kona iwa din kpilzu nan, iwa belin kibinai fe? sa uwa yinan miu nin kibinai unitan, bara in woro fi "ee ee" nin "babu babu" kuge kurume? **18** Bara nanin nafo na Kutelle unan yinnu sa uyenu nati wasa ti waro "ee" nin "babu" ba. **19** Bara gono Kutelle Yesu Kirst, ule na Silvanus Timitawus nin mi na beling naya min, na ame "ee" nin "babu" ba bara nani ame ee wari vat kubi. **20** Bara vat nalikawali Kutelle "ee" wari nanya me baranani nanya me asa ti wuru uso nani udu uzazu Kutelle. **21** Nene Kutelleri munu nari nanya Kristi nin narik. **22** Ana tursu nari nin na gilet me na ni nari Ifip nanya nibinai bite minin so kulap ni mele na ama da ninari nin dandaunu. **23** Nin nanin ina

yicila Kutelle aso unan nizi iba ning bara imele na inati nan daa u Kurintiya ba bara inan unan tucu fiari. **24** Na bara ti di nin su wuru timii uyenu sa uyenu b, bara na tidi katwa nin yenu sa uyenu miner, bara mmag min, nayinsin nanya yinnu sa uyenu

2 Namere in wa kpila kibinai ning likot nan ba kuru ndak kitime tutung nanya piu sa nanya tinana nayi ba. **2** Andi wa nan za minu ukul, gyari ma tiyi nhsau kibinai ame ule na inlanzaghe ukulere? **3** In wa yertin nafo na inasu bara inwa dak kitii mine na among mine ba lanzu ukule ba na a nunghere ma tiyi aiyaboo. Idinin likara kibinai kiti mine vat bara na mmang nighe mi rummere nan yinu vat. **4** Bara indin yertu minu nanya njase idia nin nayi asirn, nin mizin midiy, na idinin iti minu inpiu ni dabo b. Bara nanin iyinin incancam nsu ule na dimu kiti mine. **5** Wase umong lanzai ukul, na alanza miyari cas b, bara nani inkon kubi na adinin su atiminu gbagbairyari vat b. **6** Ule uburne le unite na ibureghe mbatina. **7** Nene uworu ule uwahale shawan nin nin, umong na ataa i nunkughe kibina, bara ingetek kibinai wa teghe aiyairne gbara. **8** Nani idin timinu likara kibinai i dursughe usu na anit ba yenju. **9** Ulena unnare wati inyertin minu bara inan dumun minu nin yinu sa idinin kudurtin [biyaya]nanya nimong vat. **10** Andi ishawa nin kulapin nanit va, men ma ma shawu mung ma, ilemon na inshawa mun, inshawa mun m, imini shawamu bara anighere nbun Krisri. **11** Ilele kiden ghere bara shitan wa su narin tikanc, bara na titani imong ele na idi kibinai ba. **12** Bara na Ucife wa punin kibulun kubi kona inwa dak nanya Troas unwaazinlirin Kriste kikane. **13** Nin nani wan, na inse uno kibinai b, bara na iwa yene gwananin Titus kikane ba, intina kpila udu Umakadoniya. **14** Bara nani uzazunu Kutelle ri ulena adi nanya Kristi na adin cinu nin narik udu linbun, nanya bite uliru umang din nudu anit lanza kauley. **15** Bara tidi Kutelle mamas nin Kristi, vat nanya na le na ina tucu nani nin nalena Yesu na tucu nanin ba ima tii anan kul. **16** Udu nalena idin kuzu ima imon immang ghari unuzu kul udu ukul. Udu nale na inatuc, unuzu inlai udu lai, ghari dinin su nilemong ghe? **17** Bara na aari di nafo anit gbardan na idin lesu uliru Kutelle isesu ikurfun ba. Nanya nan, nin lau kibina, na ina tuu unuzu Kutell, nanya mmuro Kutell, ti din nlirun Kristi.

3 Ticizin uru nati bite tutunggha? Nati nin su nimung iyartinu runani udu kiti mine sa unuzu kiti bit ba nafo among anit ti nin suwe? **2** Anun ati mine uyertinari uru nati bite ma uyertinari nanya nibinai bite tiyiru nin yenju nanit vat **3** Inanin duru anughere iyertinu unuzu Krist, natinan, na ma yertin nin nimonye ba bara nanin nin fep milau Kutelle unan la, na kite ne natala ba bara nanya nibinai nanit. **4** Ulele re taa nari tidimun kibinai likara kite nen Kutelle nanya Kristi. **5** Na bara arikin mbatin ba nin natu bite, tida nimomong unuzu kiti bit b, bara nani indart biti Kutelleri. **6** Ame ule na ada

nanarin tibatina acinme nalikawali apese ni nanya niyart ba nani nanya ife. bara iyerte din mols, nan wan infep milau din nizu ulai, **7** Nene wase katua ukul ka na sau nin niyyart kitene natalla wa damning liruu nkanang na anitin Israaila wa yenje Musaku mmuro me bara liruu nkanang mmurome, mongo na mina wulu dedei. **8** Na katwa nkanang fep katin lane ba ning gegeme ba? **9** nani katwa nca ukule3e nwa cau nani kanang in gbardan! **10** Bara tutung ule na i a dak nin kanan, na iduu nin kanang mone nanya kikane ba, bara na moo nkananghe katin minin. **11** na ile na idinin nkanang na midin katiz, ile na ina son sa liging ma yitu iyizi! **12** Bar na tidinin nayi akon, nadinin fiu ba. **13** Na nafo Muse ule na a wa tursu umuro me nin lisa, bara na anit Israaila wa yene ugongon nkanang umuro me na midin malusu ba. **14** Baranani nibinai mine wa turdu, nin dak kitimone kjesi kune duu ketene yenju ni yerta nalikawali akus na isa puno b, bara na nanya Kristiari cas ia sa i kala mung. **15** Bara nanin udak kitimon, awadin yenju niyert Mus, kuyasi kune duu nibinai mine. **16** Bara unit nwa kpilu kitin Nci, kujase kone ba kalu kalu kidowo. **17** Nene ufere mfippp. A kuca na mfippp ncife duku asu ubalino. **18** Nene vat bite, na upuno nara timuro bite tedin yenju nkanan Ncif, idin sakizu nari udu nkanang mirume unuzu mon nkanan udu minu bu, nafo na moone nuzu kitin Cifere na amere nfipe.

4 Bara nani ti wa dini ka katwaw, nene ti lanza feu ba. **2** Imemako nani, tima sunu tibau nlanzun cin nin too nati gheshin, nanit sosin nanya tiwankari b, tutung na ti miin li gbulan Kutelle zemzem ba, Nbelin kiden, tiduro atibite kibinai nanit vat nizi Kutell. **3** Bara nanin iwase kadura bite tursu, katurusun kiti nale na idin kuzari. **4** Kusari mine, kutelles iyi ulele mali tursu nanin iyizu mine bara na iyasa iyene nkanan kadura ngogon Kristi, na amere tikana Kutelle. (**aïōn g165**) **5** Bara na tedin dursuzu ati bite ba baranane Yesu Kristi nafo Ucif nin nati biteb nafo acin mine bara Yesu. **6** Bara Kutellere na woro, "Nkanang ma dak nanya sirti "amani na duro nanya nibinai bite an ni nkanang nyiru ngongan Kutelle nbun Yesu Krist. **7** Bara nani tidinin nimunile na tina ceu nanya nasul tiwi, bara na udi feing au likara lidia dikitii Kutelle na arik ba. **8** Tidin lanzu npapaat nanya tidina va. Bara nanin na kata likara bite ba nibinai bite fit, nati lanza feu ba. **9** Ishaa nari na tisuna b, idin wulzu nari na i molo ba. **10** tedin tizu nidawo bite nanya nkul Yesu, Bara ti se ulai kitene Yesu ni lai me na ana ura nidawo nanit. **11** Arik ale na tidinin ninlai idin nauw nari udun kul bara Yesu ulai Yesu nan duro nidowu bite n anit. **12** Bara nani, ukull di katua nanya bit barnanin ulai di katwa nanya min. **13** Bara nani ti di nin fip inyinu sa uyenu mirum vcindu ilele na iwa yertin "in yin, nanere indin belin belu ". Ti yinia tutung nanere tedin belu. **14** Ti yiru ule na ana fighe Ucif bite Yesu ama kuru afiya nari nin gh, ama kuru adak nin ngerik nan nghenu udu ubunme. **15** Vat nimong bara fere nafo na ubolu Kutelle i

bagilno unin udu anit gbardan ugodinya ba kpinu udu ngongan Kutelle. **16** tina lanza fiu b, kodaike tidiin malsu ndas, nanya nidowu bite tidiin kpilzinu apese ko kishi. **17** nani ko kub, nkanang din kye nqari cin du ngetek nin sa ligan ngongong munu na mukatin abatu. (**aïōnios g166**) **18** Bara na ti din caa ni mun ile na idin yenju b, bara nani idin yeju na in dan dunari ba bara nani umun ile na idin yenju ba in sa ligan ghare, (**aïōnios g166**)

5 Tiyiru ninaa na ti susin ku nanya yii ulele ima da pucu niining, tidi nin nilari kiti Kutelle nanya na acaramnit na kyee ba, barannani nin lisosin sa lingang nanya tkitene kane. (**aïōnios g166**) **2** na nanya kudanga kone tidin gbulu, ncaa ida kirum nari nin nilari Ketene kane. **3** nani tiwa yita suwe nanin bara na tiwa soo asere ba. **4** Kidegene tiwa di nanya kudanga kune tiama gbulu bara nati iserengh, nao tidinin su tiso Iseere ba, bara na tedin nin su ikiru narriari, bara imun ile na nidowu wa ni yauna nin lai **5** Ame ule na adi ke nari bara ile imune Kutelle ari. na ana nari nfep nato, alkawali ni mun ile na idin cinu. **6** nani vat kubi yitan nin nayi akune yinong ti wwa di kitari nanya kudowo, tidi piit nin cefe. **7** na tedin cin nin yinu sa uyen, nanin yenjunari, ba. **8** Bara nanin ti din nin nay, akune mbara ti yita piit nanya nidowu tiyita kilari nan cif bat. **9** ilele na ti taa inin nbung, kika natiwa di kilari nin libau ti tighe kibinai. **10** vat bite bin da yisinun bun kutet nin wucun Krist, bara koghe da seru mun ile na idi ime na nanya kidow, sa icininari sa inanzang. **11**, nin yinu fiu ncef ti din yecu anit, imile na tidi Kutelle din yenju imin kanan, idin cisu kibinai nanere idi kanang nanya nibinai mine. **12** Na tedin ruu ati bite mini tutung ba nanere tidiin ni minu udalili na ima foo figiri nin yerik bara inase ukawun nuu na len idin foo figiri nile num na idin yenj, na imun ille na isali kibinai. **13** Bara nani tiwa nuzu nanya nibinai bite un Kutelle ri tiwa di nanya nibinai bite dert bara anunghere. **14** Bara nani usun Kristin uluno nari bara nati yina nin nilele, au wasame, nadaku bara vat bit, minnane vat name ku. **15** Nin Kristi na da ku bara vat bi, bara ale na bayeti nin la, na i wa yita nin lai natimine ba bara nane na iyita nin lai bara ule na ana da ku amine nafit. **16** Bara nnani ule udalili nt, yueru nene udu ubun nati ba wucu umon bara uyiru nit ba koda shilka nkong kabi tiwa yiri Kristi nanya nleli udun. Bara nani na tima kuru ti wucu umong nloli libauwe tutung ba. **17** Nin nane vat nle na adi nanya Krist, ame uke upeseri imun ikuse na malu kat, yeneng imun ipesere di nanya me nene **18** Imon vat unuzu Kutelleri ule na adin pitiru nari udu litime nanya Krist, amini na ninari kataa pitiure. **19** Nafo nanin nanya Kristi Kutelle din pitiru uye udu litim, na adin batizu utursu nalapi ba nin nizu nari pitiru na cara bite. **20** Nani ina fere nari mmadadin Krist, nafo Kutelle wadin foo nacara b, bara Kristi; "Kelinan ni nKutelle." **21** Kristi ku aso uhadaya kulapi bite ule na ana ti kulapi b, bara nanya Kristi ti ba so anit alau kiti Kutelle.

6 nani katwa logow, idin foo minu nnacara na wa seruu ubolu Kutelle hen nani ba **2** Bara na abenle “Nanya kubi ku mang inwa lanza minu, ninwe liri intucu nwa bun minu “Yeneng nenere kubi kumanghe yeneng nenere lirin tucua. **3** Na arik na ceu litalan tirzu nbun mun b, bara na tidinin su katwa bite se ulazi ba. **4** Nin yenu nani, ti duro atibite nin nitwa bite vat au arike acin Kutelleاري nanya nteru nibinai umin ijasi. **5** utecu, nannya kuti licin ufizu nayi nin katwa kagbagba, nin salin moroninkitik nin kukpon. **6** Nin lau uyiru, kbinai ki shau nin washalang nin fip me al, nin su nanya kbinai. **7** Nin ligbulang kidegen, nin likara Kutelle nin ticilak nibinai nilau ncra ulime nin cara ugule. **8** Ti di katwa nin ngongan nin salin ngongo, nin tizugo nin lir. I wa yicu nari anan kinu arik nin kidegene bite. **9** Tidin su katwa we nafon na iwa yiru nari ba a iyiro nari lau nafo tidin kul na tiyita nin lai nafo anan burn, bara nitwa bite na nafo anan caa ukul ba. **10** Tidi katwa nafo nin nibinai nisirne bara nani tidi nin nibinai nibo, nafo nan diru nimum tina yita mum. tina **11** Tina me belin minu kidegene bite va, anan Korintiy, nibinai bite pun pas. **12** Nati wantin minu nibinai mine b, bara nani anughere wanting ukpilizu ni binai mine **13** Nene nanya kpilizu ubarabara indi liru nan ghenu nafo nono punun nibinai mine pash **14** Na iwa teru nibinai mine nin nanan salinyin b, bara nanin iyanghari munu kbinai ki lau nin sali udoka? Sa iyanghari munu njana nin sirti? **15** Iyapin iyunari di Kristi ku nin nin Belyiar [kudodoa]? Sa uyapi uladari di unanyin sauyenu ninnan salin yinuri. **16** Nin yapin uyenuari di kuti Kutelle nin Chill? Bara na arik ati alau Kutelle unan laiyar, nafo na ana belin “in ma so nanya mine in kuru cinu nanya mine inin yita Kutelle mine, anin wang yita aniti nin. **17** nani Ucif nabelin”nuzun nanya mine iso kusari kurum.” Na iwa dudo imon inazan ile isali lau b, menbah ba timinu mahabi.” **18** Menghe ma so Ucif kiti fer. Anunghe nin soo ason nin ni na shono nin “Ubenlun Ucif udia.

7 Anan sunin, bara na tidinin nale alkawali nati kusu ati bite nanya nimung ile na mati nari ndinong nanya nidowo nin fi, tipezeru nlau nin feu Kutell. **2** nari kutii na ti nati umong imemon inanzan ba sa tina nyofilo umong sa tina kata likara mon **3** Na ina beling minu nani inti minu ncaa nkul ba bara na ina malu benlin minu idi nibinai bite tiku ligowe ti se ulai ligowe tutung. **4** nin nayi akone kan kiti min, indin foo figiri nin yunn, inkulau nin nayyi ashe. **5** wadak Umakadoni, nidowa bite wa se ushinu b, nin nani tiwa se uni buri li dina va, ufizu nayi ndas nin feu bite. **6** nani Kutelle, ame ule na adin nukizu nibinai na le na nibinai mine nkete. **7** Na nin dak mere cas b, tutung baramsheu nayi ana se kiti mine na awa beling nari libusine min, mine nkune kune nin cancama ndamuwa minwa mine nime in wa su ayi aboo kang. **8** Sa andi iyer nighe na tiniminu seng nibinaiye, na inwa kpilia kibinae kidun ba kodashike mua kpilia na unwa yene iyert nige nata nibinaeye mine seng bara n

nin kubi baat. **9** In din lanzun mang nin nen, na bara i wa parda minu b, bara na ayi asirne mine nati inani na dak nin foo nacara ina use nimong bara arik ba. **10** nani ayiasirne Kutelle na daminu ni foo nacara na unada pirin tucu sa ugitaru ayiasirne yii na daknni kull. **11** Yene imonile na uti kibinai kidiya kuu Kutelle nayiasirne na na nutun nanya mine ute kibinai kidege nanya mine man duro usali kulapi min, uyapina upunu kibinay, fiya pin fe, uyapin nari usaman, uyapin ushuhu liti nin yapin usu nyenu isere kidegene see! nanya nimong vat idinin su iduro atimine ana sali kulapi nanya nle ulire **12** Nin nanin ina yertin uldu kiti min, na ina yertin bara anan Kulapi b, sa bara ule na idin niu nin kulape ba bara na ushoo kibinai mine narik nan nutuno kidawo udu kiti mine nanya nizi Kutell. **13** Nanya nilele ita nari ayiakone nanyan kpinu inshau nibinai bit, tilanza mang, tutung bara Titus na infep me wase upenun funu bara anun vat. **14** Bara andi iname reu figiri ninghe bara anun, na awa tiyi incin b, nafo na tiwa beling minu imong vat kidegen, nanere ufoo figiri nin Titus wa da da so kidegen nanere ufoo **15** Nin mmang libiya me inyinu na ukarn, nafo na ana lizin mishau nati mine vat nafo na iwa serughe nin ketizu. **16** Mang na lanza mmang bara na indinin na na in dinin nanya ku ne inyinu

8 Tidi inisu iyunin nwan ni lime nin nishono ubelenng mbalu Kutelle na ina ni udu atti alau in Makadonia. **2** kubin dumunu nkonusi, inbardan nlanzu mmang mine nin gip likimon mene na shoon nani nanya nse uwashallang men. **3** Bara na iwa nii ligan nilemon na iwa dumun meng wa di unan nizie inba kitin nnizwe ikata ile na imon na iwa dumung nin nibinai ni foong. **4** Nin fuona cara adiya i wa roko nari nin se kubi nanya katwa kane udu anit alau. **5** Ile imone wa se na nafo arik wadin nin su we b, bara nin bune iwa ni ati mine udu Ucif ni Kutelle udak kiti bit. **6** Ti reu Titus ku acara ule na ana malin cizin mongo nang ghenu a malzinu katwa mbolu Kutelle likoot mine. **7** Bara na ina kafin nimoon vat nanya inyinu sauyen, nanya nlir, nanya uyir, nanya kujinji vat nin nanya nsu mine udu kiti bit cien nibinai iyene ikafina nanya katwa mbolu **8** belu nilele na nin liwui likara b, bara induro kidegene nsu na idin batizu nin te kibinai na mong anit. **9** na iyiru ubolu Kutelle ncif bite Yesu Krist, au na awa dinin s, bara anung awa so ukimon, bara nanya likimong nge aning ma da se anan sea. **10** Nanya nle ulire in mani minu ushawara ulena uma bunun minu; likus lona lina kata, na mah iwa cizin usu nimomonghari cas ba Barab iwa dinin su nsoi. **11** malang usue, nafo na uwa di nin te kibinai nsue nin koni kub. I wa sa i malzina kanin nafo na wa sa iyinno. **12** na nibinai nsu katwa kane waduku imong icinari in serututun, bara umong na unit dimun, na bara demong na asalinmun b. **13** Bara na kakatwae kanti nmonghari getek. amon se isalin getek ba Bara tinan su arume. **14** mine nkunkubi ma dak nin ne mde na idinin suwe ilele di nanere wang bara mgbardan mene ma dak nimele na

idinin suw. nin barana ima ti umonggetek ba. **15** na ina yertin, "Ule na adinin gbardan na adi nin kagisin ba" barana ule na adumun baat na awasa adira b, **16** Bara ti gode Kutell, ulena ana ti nanya Titus ku nayi uditunu urume unyejue na mang dumun bara among, **17** Na bara ana seru likura bite cas ba bara nani ana ceu kibinai kang ninin, awa dak kitimine nin nayi aboo. **18** Tiwa tughe nin gwana kana idin ruye nanya vat nati alau bara katwa, me kan dursu nliru Kutelle. **19** Na ilelere cas b, baranani iwa fereghe tutung nanya natii alauwe ti cinu ligowe nanya abuzung nari nin katwa Kutelle bara ngongan ncif kitime nin duru nari kibinai mbuzunu. **20** Ti din cun imun ile na umong ba se finuu nliru mbeleng nile imunne nsesu washalang na tidimum. **21** Tidin su seng tisu imon ile na iba dak nin gongong na ma mbun ncif cas b, umunu ubun nanit wang. **22** Nin yenu ti wa tuu kan gwana ule na tina dumunghe tiseghe sa kugbala nanya nimong gbardea, wa ulena nene na duru kibinai nti nimon caut bara gbardan inyenu na adinin nanya mine. **23** Bara fe Titus ame nan mba katwa ningheri nin nin dundung ubeleng ngwana bit, atii alau na tuu nan, umong igongan udu kiti Kristi. **24** Durson nani usu min, dursun nani imong ile na ina ti tefoo figiri nin yinu nanya namong atii lira

9 Ubeleng katwa nanan yinu sauyen, ucon men yertin minu mu. **2** Men yiru imong ele na idini sua ilena idin suo figirimun nait Makidoni. In wa belin nanin Achaia na chizin uke litimine uworu loni likus. Akara mine na zunlung anit gbardangnsuu katwa. **3** Nene ina malin tuu nwana bara ufoo figiri bite wa uehem, bara ina ke nidowo mine inson caa, nafo na ina belin ima yitu. **4** Asa na nain ba andi umong unu Makadoniya daa nin mi anin se naa isa kele atibit ba ima yitii imong chin Na ima benlu uliru kitene mine b, bara na idumi nayi akone kiti mine. **5** Mang wa su sa uba caunari i belin nwana idak kiti mine idi kee bara imon ile na iwa ti likawali inan yita kiti kirun nafo imon nfilzinu nin kibinai kirum na nafo ita minu ine sa ayi mine ba. **6** re ulele, ule n, abilsa nin timong ama pitiru nin timong gbara, ama kuru apituru gbardang. **7** Na kogha ni ilemong na a yina nin kibinai m, Na awa ni nin kibinai bibit b, Bara Kutelle diin suu naale na ima ni nin kibinai ki boo. **8** Kutelle mati mmari ti gbardan kiti f, bara vat kub, nanya nimon ile na udunin suwa una kpimu nanya katwa ka cine. **9** Nafo na ina yertu, "Ana mnizu use me kiti nanan seli ni mun nin lau me di sa ligang (aōn g165). **10** Ule na adin nizu imus kiti nan tibila nin ni monli. ama kuru ani minu imus in ti bil. Amini ma ni minu kusa na ku lau. **11** yitu nin se kan nanya tibau vat, bara unang yita washala kang, nanin ma timinu ida zazin Kutelle unuzu bite. **12** Bara uyiru katwa kane, na uzursuari cas ba nin nimung suu nanayinu sa uyenu. Tutun nani ima kpinu katwa zazunu Kutelle. **13** Bara ina malin yainnu nanya katwa kane ina mali yti Kutelle gongon nanya ntoltimu nati nbucu mine katwa nanya Krist, nin washalang mine udu kiti mine vat. **14** Idinin su

mine kan, inani din su minu nlira bara anigh, idin suu nanin baraq ubolu mikan Kutelle na mi di kitimine. **15** Ugodo uduua kiti Kutelle n bara ufile me midiya

10 Meng Bulu, men litinin din suo minu acar, bara utoltinu liti nin sheu in Kristi na men na kifo kubi kona iwa di nan ghin, bara indin suo figiri ni ghinu kubi kona indi nan ghinu ba. **2** Idin suo minu acar, na iwadi nan ghin, na ina yitya in pun figiri nin nayi ale na uca, bara mma yinu ba nin na le na iworu arik tin cin nanya kidawo. **3** BAara na tidin cin nanya kidawo, aina likum bite kin kidawari ba. **4** Bara imong kabung bite in kidawari ba. Bara nanin ti dini nimong likara kitene na nazu adadu likar, na idin dasu nin ma yartdan ma hem' **5** Tutung tidin nanzu vat nimon ile na imafitu kitene Kutell, tiyiru vat nkpelzu usu kucin nruu Kristi. **6** Tidin caa ubucu vat nittwa isolin ni liti iwase ati uni nati mune ukulo **7** ilemong na idi cana ibunmine. Andi umong yina ayita nafo Kristi na yita nafo Kristiare wang. **8** Bara na inwa riu figiri kang mbelin g likara bite lo na Ucif wani ike minu mun na inanza minun b, na mba incin ba **9** Na indi nin su iyene nafo indin ziu minu nin miyert nin ba. **10** Bara amung din belun "iyert me din ziu nin likr, bara na iyarnu adi nin nagan ba uliru na me lien ulazu ba" **11** Na anite yinin nilemong na tibenle brq nin bung na ti diku b, imong irum mere ti ba suu kubi ko na tidi kikane. **12** Natina duo pii ba ipiru natibite, konin batizu nati bit nin nale na idin foo figi mine. Bara kbi kona idin gwadizu atimine nin namonn, nin nani ima se uyenu seng ba. **13** Na ariki wasa ti foo figiri ti kata likara ni lemong na ti wasa tui suu b, bara na tina cinu kusari ko na Kutelle b, bara na tiduro nani har ti da duru anunku. **14** Bara na tina kata ti kala ati bite ba na tima dak kiti min, arikere wa di anan bunu nse minu nlirun Kristi. **15** Nati din foo figiri tikata likara bite ba barabkatwa na mon, bara na tidin cisu kibinai nafo na uyinu sa uyenu mine din kunju nin min bit ngira katwa we bapunu kidawo gbradan. **16** Ariki wang ba belu uliru Kutelle tikata kika na anung na dur. Nati ma foo figiri mbelen katwa ka na ina su kusarin na mong ba. **17** Bara nanin ule na adin foo figiri na afuu figiri nanya Ucif. **18** Bara na ule na ana uti lidu amere asa so cikilarai litime barananin lo na cikilarari na na yinin mu.

11 nin s, iso nin mi kitini nin tong tilalang ton, bara nani idin suzuku nin mi! **2** Bara men dinin liyarin nati mine indi nin liyarin Kutelle bara anun, in wa timinu likawali niligma nin les urum I nakpa minu nafo kubura kulau kitin Krist. **3** Bara nanin indin lanzu fiu nafo na fiyii wa rusozo uwane nin kujinjin me ukpilzu mine wasa udu unkonusari unuzu kidegen ghe nin lau nlira mine udu Kristi. **4** Baqra umong wa dak ada belin minu ubeeleen Yesu bani lele natidin belin minu, sa nin seru mun ifip migan nin moo na ni seru, sa umon uliru dabam ulena ina mali seru. yenjen ile mone kang. **5** Bara na indin kpilizu au nan di nanya na baat ananzang udu

aleli "anan kadura adidiabYesu." 6 Bara nani sa ko na inaserun udursuzu in suzu nliru b, na ina se udursuzu inyinu b. Nanya ko kame libau nin nanya nimon vat tina belin minu iyinin. 7 Ina ti kulapi na ina toltonughe bara inan ygantin minu, bara na idin belu minu uliru Kutelle sa ubizuya? 8 Idin bulsu imon na mong atii alau bara inan da minu katwa mun. 9 kona iwa di nan ghin, iwa dinin bukat, na iwa ti umon ti kanci b, Bara ubukata ni nuzu kiti linwana ale iwa nuzu kusarin Makidoniya. na nanya nimon kap iwa ceu litinin kitin ti mong timinu kanci, mmini ma li ubun suu nani. 10 Nafo na kidegen Kristi di nanya ni, ufo figiri ulena men na uma so tik ba nanya tikot, nafo Achin. 11 Barin yang? bara na indi nin suu mine baa? Kutelle yiru idinin suu mine. 12 Bara ilemon na idin su, na mma kuru su, inaqre ima li ubung insue bara inan tursu tunu nanan nale na idinin su tiyita arumme nin foo figiri. 13 musu nanit ane anan kadura kinuwari, anan katwa kirusuza in sakizu timuro mine nafo anan kaduran Kristi. 14 Na ulele imon ipesari b, bara na shitan wang din sakizu kidowa me nafo gono kadura Kutelle unan kanang. 15 Na ile mone imon ipeseri kan ba andi ann katwa me ma yiti nafo nono lilaure. Ligam mine ma yitu nafo matiza mine na ise. 16 In kurun bele: umon nwa su naya kibinai me meng ulalanghari b. Bara na uwa su sereni na fo ulalangha bara inan foo figiri bite. 17 Ile mong na indin bele mbeleng foo figiri na u serimku kiti ncif ba bara na idin liru nafo ulalang. 18 Uwonru, anit gbardan na foo figiri nanya kidawo, men ma ma tutun foo figur. 19 Bara na anin susin nayaboo nan nalalan, na idi jijin ati mine. 20 Bara na u susin nin mong na a wa tifi licin awa kusufi nan na dondo, awa kata fi awa din fun, sa awa reu fi ummuro. 21 Indin liru nin cin bara na arik wa di seen insu ni leli imone nin nani vat kubi ko na umong reu figiri indi liri nafo ulala menn wang reu fiiri. 22 Inung a Ibraniyawara? menwang nenere. Israilawa? menwang naner. inun nanuzu kuwunu Abrahamari? menwang. 23 acin Kristiari? [indin liru nafo ule na lite duku ba] Meng katin katin nanya ti kibinai katw, piit nanya lici, nanya foo salin bat, nanya yenju nimong zikiki in kul. 24 Unuzu na Yahudawa in wa sara "tishon akut anas sa lirum." 25 Sau titat i wa kpizii nin nkuru iwa filisiyi sau urum i wa tii inneu sau tita, in wa yerin in moro nfang nanya ntek. 26 Incin gbarda, nin ngingawa ni nanzaang nanya ti tidana nakiri, nanya mnanzan nin nabit nin nanya mnanzang nan nawurimi nanya nananzaan nanya kipi, nananzaang kusshuo nanya nnazan ntek, nanya mnanzag nnuzu nuana kinu. 27 Iwadi ktwa njiasi nin nanya njas, nanya kiitik sa mmor, nanya kupe nin kotu nayi nin sali ni nimonlii, nanya tituwui fisere. 28 Banin ni mun va, upardinu kitene ning vat liri kitine nin bara kibinai nighe di bara atii alau at. 29 Ghari sali nin likara na meng nin sali munba? nghari ta umong deu nanga kulap, na meng juju kkidowo nin ghe ba? 30 Andi nma reu figir, nma reu figiri bara ile imong na idurui lidarni ning 31 Kutelle nin Cif Cikilari Yes, ame ule

na idin rughe sa ligan, yiru nan din belu kinu ba! (aiōn
g165) 32 Kusarin Damaskus, ugumna nacaran ngo Aretas wadi nca kagbirin Damaskus bara inan kifai 33 Bara nani inutuni kibulun kibene nanya kugbetu likii in nin cuu na cara me.

12 Dole in foo figir, bara nani na mma se imong ku b, bara nani unuzu ina tiubun namoro nin belu nanya unuzun Cikilari. 2 Inyiru unit nanya Kristi nanya na kus tkre min nanase na ana kata sa nanya kidawo sa indas kidaw, nan meng yiru ba Kutelle yiru iwa yanghe udu nanya kitime kin taat. 3 Tutung inyiru umong unit sa nanya kidawo sa indas kidawo, na meng yiru ba Kutelle yiru. 4 ulena iwa yonghe udu kitene ule na awa di nin imong ilau kang na umon wasa a berle ba. 5 Kitenen leli uniteere men ma foo figiri. Bara na nma foo figiri nin litinin ba se dei bara lidarni ning. 6 Andi indinin su in foo figiri. naa ma suo ulalan ba, bara idin belu kidegenere. Bara nani ima cinu ufoo figiri nanumon ba kpilizinu litininghe gbardan, na nafo idin yenju sa idin lanzyui ba. 7 Sa bara na mgbardan inda ciu mbele. Baranani na mma fiwu aba da nin fiwu liti ba i wa tiyifimat kidowo, kadura nnuzu shidtan idak ida firume, bara nwa foo figiri kang. 8 Njun tat ina foo acara nin kiti Kutelle akalai mung ile imone nanya nin 9 Amini na beli "ubolu nin batin fi" Bara na likara din kue naanya lidarne" too mma kpinu ufoo figiri nanya nanya lidarni ning bara likaara Kristin soo kitene ning 10 Bara nani ubatine bara Krist, nanya lidarni, nanya nitop nya nniy, nanya tinana nayii, nanya nkunekun, bara nani vat kubi kone diri likar, asa nta agang. 11 In nasoo ulalan! anunghere natiy, bara anunghere wa ruyi, bara na nwa di ko cun kadas nang nadidiya nansn kadura ba barana mmen imonghari ba 12 Kidegen nalap nan kadura wadi kiti mine nin nayashau vat, alap nin nalajibi nin nitwa ni didiya. 13 Bara na anung wadi iyiziari sa uanpani nafo nzisin natii alauw, bara na uwa so minu kutura ba? shawang ninmile utanue! 14 Yeneng! Mba dak minu tutung unta, na ima lawu minu kutura ba bara na idinin su ni mong mine ba anunghere ndi nin suw. Nanono ba cisu bara acife ba bara nani acifari ba cisu bara n nono. 15 Nna yitu nin nayi abo kang in wultun bara anunghes uwa biuu usumine kang, ita usu ninghe baata? 16 Bara na udi nani, nanan ti minu kutura natii ba. Bara na meng di jinjin, mere na fo minu nin kinu. 17 In wa di kitene mine na uwa tuu umong udak kiti mine. 18 Iwa ti Titus ku adak kiti mine inin tuu kani gwane ninghe, Titus se wa di kitene mine? Na tiwa cinu libau lirumme baa? Na tiwa cinuu nin niti nirume ba? 19 Idin cisu kokube tidin sesu atibite kiti mine? Nbun Kutelle tidin nin Kristi mbelu vat nimon bara uke minere. 20 Idin cun fiu nwa dak nan mase minu nafo na idinin suwe, Na anung wang masai nafo na idinin suwe ba, au ti wase mayardang inshina nayi usu liti kubellum, ufoo figiri nin salin caunu. 21 Indin lanzu fiu nwa kpilin, Kutelle nighe uruu nighe kiti mine, mma nin giilu bara mgbardan mine naina malu ti kulapi nin burnu

na inin na pizeru usunu nsalin lau nin nuzu nin na wani
a hem nin su nimong nyi na iwadi isuzu ba.

13 Ulele untatari naidin dasu kiti min, “an wabaa sa
an watat nwa ti iyizi imba ulirun soo vat ni lemong
na iibenle” **2** Iwa malun benlu minu alee na isu kulapi
nin kidung udu va mine kubi kon aiwa diku udakin baa
mmini kuru benle: andi daa tutung na ima cinu nanin
ba. **3** In belin minu ule na bara na idin piziru iyizi in
ba au Kristi din liru nanya ning Na a dira likara nanya
mine ba nmanimako adi nin likara nanya mine. **4** Bara
na iwa banaghe nin sali likara bara nani adi nin lai nin
likara Kutelle. Bara na arik sali nin likara nanya m, bara
nini ti ba yitu nin lai ninghe me. likara Kutelle nanya
mine. **5** Dumunang atimine iyene sa idi nanya yenu sa
uyun. Gbardan atimin. Na i iyiru ba Yesu Kristi di nanya
mine. Aduku sai dai na iyiru mun ba **6** Mang di nin nayi
akune au i ma yinu na isa yina nin narik b. **7** Nene ti
dinin nlira cindu kiti Kutelle au na i wa se i utanu ba
andi na nani ba imase ti lau udumun, au bara nani in
taa nlira inan su ilemon na ica, imoti tima yenu nafo
ti deu udumune **8** Bara tiwa gya tisu imomo usa bani
kidegen, bara kidegenere kawai. **9** Asa ti lanza mmang
bara na arik ndiri anun nin kulun. Tinani kuru ti taa
nlira au i se minu kulum **10** Indin yertu nilele bara na
ndi piit nan ghen, bara na nwadi nanghinu na mma yitu
gbagbai nati mine b, insu katwa nin likara lo na ucif
nay inke minu kokuwa in musuzu minu ba **11** Nimalin,
nwana ni lime nin nishono taan ayi aboo! sun katwa bara
ukurtuzun, sun nin nibinai likara yinnan nin nwana nat,
sun nanya ncanam nibinai, Kutelle su nin shau kibinai
ba yitu ligowe nan ghenu. **12** Lison vat mine nin nilip
ngbindirnu **13** Vat anan yinnu sa uyenu din lisu minu **14**
Ubolu Kutelle Ncif Yesu Kristi usu Kutelle, nin lidondon
Nfip milau yita nan ghenu vat.

Ugalantiyawa

1 Nuwana nilime nan nishono nan nya Kipin tigo in Galantiyawa. Meng Bulussari, unan kadura na unuzu kiti nanit ba, a na unuzu kiti mnit ba, unuzu kitin Yisa Kristiari nin Kutelle Uciffe, ulenge na awa fiyaghe nan nya nkul. **2** Nin linuana vat na idi ligowe nin mi udu nilarin nlira in Galatiya. **3** Ubollu Kutelle udu kiti mine nin lisosin limang unuzu kiti Kutelle Ucifbit nin Cikilari bit Yisa Kristi, **4** na awa ni litime bara alapi bite, anan se a bolo nari nan nya kubiri kunanzang nadó ukpilizu Kutelle bit nin Ciff bit. (aiōn g165) **5** Kitimeré ngongong so saligan Usonani. (aiōn g165) **6** Imonen nayi fiu nin kpillu mine nan nya nliru ntucu uburné na ina seru udu umong ugang. Nin kpillu nati mine kitin lenge na ana yicila minu nin bolun Kristi. **7** Na umong ulirun tuchu duku ugang ba, vat nani among anit din fizu ayi nanit inan musuzu ulirun tuchun Kristi. **8** Sa arike sa Gono kadura Kutelle unuzu kitene kani nda minu nin kankadura ugang nin lenge na tina malu ubellin minu na unu kifoghe. **9** Nafo na tiwa bellin minu nin burné, nene wang ndin belle tutung, "Asa umong bellin minu ulirun ntucu ugan nin le na ina malu useru, tan ghe unu." **10** Negene meng din pizuru uyinnu nanitari sa un Kutelle? sa ndin pizuru npwo anit ayeri? Asa meng nengene ndi ninsu npwo anit ayeri, na meng kuchin Kristiari ba. **11** Bara ndinin su iyinin nuana, ulirun ntuchu na ndin bellu na un na nitari ba. **12** Na nna seru kitin nitari ba, a na umon na dursuzai unin ba, una na nadak kitinighe unuzu kitin Yisa Kristiari. **13** Iwa lanza lisosin nburu nighe nan nya nadini na Yahudawa na nwa ti butan butang nnanzi nliru Kutelle nin na nan ndortu Kutelle, ineo kang sa ligang. **14** Meng wadi nlibus pít nan nya nadini na Yahudawa nkatiza adon nighe a Yahudawé. Meng wa di nin liyarin kan nbellen dortu matiza naciff ning. **15** Kubi ko na Kutelle wa lanza nmang afereyi ndutu nan nya liburin naning. Awa yicilai nan nya me. **16** Adurso Gono me kiti ning, nnan yino ubellun liru me kitik nalumai. Na nwa mala upizuru in yinna nin kidowo nin mī ba, **17** ana nwa do u Urushalime kiti na lenge na iwa yarni katawa ba. Nwa do Arabiyari, nnin kpilla u Damascus tutung. **18** Na akus atat nnin kata, nnin ghana udu lizi ngan Kefas in Urushalima nta ayiri likure nin na taun ligowe ninghe. **19** Vat nayiri ane nan nta, na nwayene umong nan nya nono katwe ba, ma Yakuburi cas gwanan NCikilare nwa yeneghe ku. **20** Yenen nbun Kutelle wang, na ndimunu kinu nan nya niyerte na nsu minu ba. **21** Nin kiddughe nmini wa do nmin Siriya nin silisinya. **22** Vat nani nan nyan Yahudiya alenge na iwa dortu nan nya nilarin nlira wa di isa yinna ba. **23** Iwa din lanzun belle nighere cas, "Ulenge na awa nadi unan lantizu nari ukul nengene din su uwazi in yinna ulenge na ame wadin musuzun unin." **24** Inani wa tizu Kutelle gongong bara mewé.

2 Na akus likure nin na nas nnin kata, nkuru in ghana u Urushalima nin Barnabas, in yira Titus ku ti gya ligowe. **2** Nwa ghana ndo bara na Kutelle wa dursoi ndo. Nwa durso nani kanang uliru tucu ulenge na ndin bellu kitik nalumai. (Nwa su uliré likot nan nadidya mine). Bara katwa ninghe na imalsu, nin ka na nma kuru nsu wa so hem. **3** Ko ame Titus na awadi ninmi, na awadi ku Hilinawa, iwa tighe akala kucuhru gbas. Nani wa se nani, **4** Bari nuana kinu na iwa dak likire ida idayen lissosin limang bit na tiwa dimun nan nya Kristi Yisa. Iwa dinin su iti nari tiso acin kiti nduka. **5** Na arik nani ati kitimine ba ko nin kubiri bât, bara kidegen nlirun tuchu nan so kitimine sa ukpillu. **6** Inung alenge na among na woro inughere anan bune na ina su imonmonba. Sa iwa di iyaghari kiti nin na imonmonari ba. Na Kutelle din sesu imon ile na idin su kibinayi nnit usurne ba. **7** Bara nani wang mere ina ni ulirun tuchue udu kiti na nan nacuru, nafo Bitrus na iwa nigne ucindu kiti na nan kalzu nacuru. **8** Bara Kutelle, na anasu kata nan nya Bitrus gono kadura kiti nalenge na ina kalza acuru nanere wang ana su katwa nan nya ning udu kiti nalumai. **9** Na iwa yinnin ubolle na Kutelle nasui, Yakub, Kefas, nin Yuhana, alenge na iwa yiru nani adidya liyissin wa Barnabas ku nin mi ucara ncine lidondong. Bara arik nan do kiti nalumai inung do kiti na nan kalzu nacuru. **10** Tutung iwa di ninsu ti lizinin nin nikimon, imon ilenge na meng wang wadi nisu nsure ine kang. **11** Kubi ko na Kefas wa dak Antakiya, Nwa yisin nmuro me nbellinghe uliru bara na awa tân. **12** Kefas wa din lizu nimonli nin nalumai, a among anit unuzu kitin Yakub dutu sa udak. Na anit ane nda, a wunno kidowo anin tasa ligome nin na Lumaiye, bara fiu nanit ale na inamalu kalzu nacuru mine. **13** Nanere wang ngisin na Yahudawé wa dofin Kefase ku nan nya nrusuzu nati. Nanere Barnabas wang lítíme wa dofin nani nan nya kani karusuze. **14** Na nwa nin yene nwo na idin dortu kidegen nliru tucuba, Nbelle Kefase ku nbun mine vat, "Andi fe na udi ku Yahudawa umini sosin nafo kilumai na nafo ku Yahudawa ba, iyizari udin tizzu Alumai iso nafo a Yahudawa?" **15** Arike na tidi a Yahudawa unuzu kumat a na "Alumai yari anan nalapi ba." **16** Yinnamon nenge na umong unit duku na ama sortu nacara nkul bara katwa nin dortun duka ba se nin yinna sa uyenu nan nya Yisa Kristi. Tina dak nan nya in yinna sa uyenu in Kristi Yisa bara tina se usurtu unuzun in yinna sa uyenu nan nya Kristi na nin nitwa nduka ba, bara kusari nduka na unan lai urum ba surtuba. **17** Vat nani andi konene tiba pizuru Kutelle tinan se usurtu nan nya asa tise atibite anan nalapi, Kriste nso unan katwa kulpap? Na nanere ba! **18** Bara andi meng ba kuru in wutu kimal In yinna nin duka tutung, uyinnu ule na ina nari, meng so unan patulu nduka. **19** Bara nan nya nduka, meng na ku kulin duka, nnan so nin lai kiti Kutelle. **20** Iwa kottini kitene kucca ligowe nin Kristi. Na mere nene ming litininghe ba, unin ulai ulenge na in dumun nan nya kidowo, nsosin nan nya in yinna sa uyenu in Gono Kutelle, ule na ana ti usu ning

anä litime bara meng. **21** Na meng nati nin bollu Kutelle hem ba, bara adi uyiti nlau din nuzu ndukari, ukul in Kristi nso hem.

3 Anung anan Galantiyawa alalang, ghari na su minu tikanci? Anung na iwa bana Yisa Kristi ku niyizi mine kitene kucha, ikotinghe tikusa niyizi mine? **2** Ilelere cas in di nin su iyininin kitimine. Ina seru uruhe nan nya dortu dukaria sa bara uyinnu nin nilemmon na ina lanzari? **3** Idi alala kan naniya? Ina cizin nan nya nrulu inani ma malzunu nan nya kidowa? **4** Ina sono uniu nin nimon gbardang nani hemma, andi nanere hemmaria? **5** Andi nanere ame ule na adin nizu minu uruhue, amini din su katuwa nakara nan nya mine, unuzun ndortun ndukaria sa unuzun in lanza lirun yinnu sa uyenuari? **6** Nafo na Ibrahim "wa yinnin nin Kutelle, inani wa batizaghe mun nafo fiu Kutelle." **7** Nene nuwana, yinnon ale na iyinna nonon Ibrahimari. **8** Ulirue di ina malu uyinnu Kutelle ma su anan salin dortume ushara nnuzu yinnu sa uyenu minere. Ina belli ulirun tuchun nnuzun Ibrahimime uworsu nenge, "Kitifere vat anan salin yiru Kutelle ima ti nani nmari." **9** Nanere ale na ina yinnin sa uyenu idi nin mari nin Ibrahim, ana yinnin sa uyenu. **10** Ngbardang na lenge na idin su katuwa nshara nin kidowo imase ula'ana. Bara ina yertin "Unan la'anari unit ule na adi su vat nimon ile na ina nyertin nan nya niyerte nduka ba." **11** Nene udi kanan na Kutelle ma ti umong se usurtu bara uduka ba, "Bara unit ulau mati ulai unuzun yinnu sa uyeneri." **12** Na uduka di unuzun yinnu sa uyenuari ba, una di, "Ule na adin dortu uduke mati ulai nan nya duke." **13** Kristi na seru nari nan nya kitin lla'ana nduka na ame wa so ula'ana bara arik, na ina nyertin, "Vat in nit ule na ibanaghe kucha unan la'anari." **14** finu nlire wadi alumai ban se nmari unuzun nan nya Kristi Yisa, bara tinan se userun likawali nrulu unuzun yinnu sa uyenu. **15** Linuana, idin liru nafo anit. Andi ma unitari na tti nsue, asa iwutu kimal nin na unan sakue dukuba a na unan kpunu ma duku ba. **16** Nene usunu nnuwe iwa belli Ibrahim ku nin kuwunu me. Na iwa woro "awunuari ba" nafo adi gbardang, kunin kurumari cas, "nani udu kuwunu fe," kristiari une di. **17** Nene in din bellu usunu mnuwe na Kutelle na malu wutu kimale na ana musuzu unin nin duka ule na uwa dak kimal nakus akalt anas nin nakut atat ba. **18** Andi ugadue wa dak unuzu kitin ndukari, uso na unuzu kitin nsunun nuwari ba. Bara Kutelle na ni uniu top kitin Ibrahim unuzun nsunun nmu. **19** Bari iyaghari inani? Inan kpiku bara ukaluzun liru, se kuwunu kon go na ina sun kunin unuwe nda kiti nale na ina sun nani unuwe, iwa cizin katuwa nin duke kiti na nan kadura Kutelle kiti nacaran nnan piru kitik. **20** Nene na unan piru kitike unit urumari ba, Vat nani Kutelle kurumari. **21** Nane uduka din serzu tikot nin sunu tinu Kutelle? Na nanere ba! Andi iwa ni uduka ule na uwasa una ulai, kidegen fiu Kutelle wa dak unuzun dukari une. **22** Vat nani uliru ulau in yatca imon vat nan nya kulapi.

Nani usunun nnu Kutelle nworu a tucu nari nnuzu in yinnu sa uyenu nan nya Yisa Kristi iwa ni alé na iwa yinnin. **23** A uyinnu sa uyenu nin Kristi dutusa udak, iwa yachu i nyeshe nari nin duka udu kubin nutunu in yinnu sa uyenu. **24** Uduke uni waso unan rissu nari udo mun kitin Kristi, tinan se usurtu unuzun yinnu sa uyenu. **25** Nene na uyinnu sa uyenu na dak, nati du nworu irissu nari ba. **26** Bara anung vat nono Kutellari unuzun in yinnu sa uyenu nan nya Kristi Yisa. **27** Vat ligan nalé na ina shintu minu nmyen nan nya Kristi, ina shon atimine nan nya Kristi. **28** Na ku Yahudawa duku ba ana ku Helenawa ba, na kucin dukuba, a na usaun ba, na kilime sa kishono ba, vat mine arumer nan nya Kristi Yisa. **29** Andi anung anit in Kristiari, iso kuwunun Ibrahimari une, anan lin gadu unuzun sunnun nü

4 Ndin bellu nenge andi unan gadue gonari, na adi ugan nin kucin ba, andi amere unan nimone vat. **2** Vat nani adi nacara na nan yenju nin na nan dortu ninghe uduru kubi kongo na ucife na ceo. **3** Arike wang nanere kubi kongo na tiwadi infitu, iwa min nari nan nya licin nadu in yi. **4** Nani na kubi wa dak dert Kutelle to Gono me, unuzu kitin wanni, kumatt nan nyan duka. **5** Anan se utucu nale na iwa di nan nyan duka, tinan se useru lisosin nafo nono. **6** Bara na anung nonari, Kutelle na tü nin Ruhunin Gono me nan nya nibinayi bite, ule na udin yicu "Abba Ucif!" **7** Bari nani, na udi kucin ba, uso gono, andi udi gono, uso fe unan gaduari unuzu Kutelle. **8** A idutu, na iwadi isa yinno Kutelle ba, iwa din licin na lenge na iwa di atelle ba sam. Nene na iyinno Kutelle. **9** Nene na iyinno Kutelle, sa negene na Kutelle yiru minu, in yaghari nta idin kpilzunu tuyung kiti nimon ile na idi (anfaniba) ba? Idi nin su ikuru i kpilin licin tutungha? **10** Idin dortu among ayiri na ina fere, iceo likot tipui tipese, kubi, nin nakus. **11** In din lanza fiu nin ghinu, in din lanza nfong fiu bara uwa da so nafo ndi su katuwa nan ghinu hem. **12** Ndi minu kucukus linuana, yitan nafo meng, nafo nameng wang nso nafo anughe. Na ina tanni ba, **13** iyiru bara udiru kayiri kidowo nwa su minu ulirun tucu nin kubie na nwa cizin. **14** Ile imon nan ina so ujaraba kiti mine unuzu liti ning na ina yassu ba, ana ina niari ba, vat nin nani ina na serui nafo gono kadura Kutelle, sa nafo ima seru Kristi Yisa ku. **15** Ani, nene liburi libo mine din we? Bara meng bellin minu fo useri iwa kaluzu ijiji mine wang inayi. **16** Ani nene in ni so udon nivira mins bara na in bellin minu kidegengha? **17** Inughe na pizuru minu kang a na nimon icine ba. Idi nin su ikosu minu nan mi inan dofino nani. **18** Ucaun iyita nin nayi asheu nin likaea kiti nimon icine ko kome kubi na macas meng wa di kiti mine ba. **19** Nono nin nibebene, ndin niu nin piu nin pazaza bara anughe tutung, sei Kristi nse lisosin nan nya mine! **20** Ndi nin su nwa yitu ku ligowe nan ghinu kikane nene nkilla liwui nighe, bara kibinayi nighe non ni ghinu ba. **21** Beller ni anung na idin pizuru uyitu nan nya nduka, na ilanza imon ile na

uduken belle ba? **22** Nafo na iyerte di au Ibrahim wadi nin nono niba, kirum kitin wani katuwa ngame a kirum kitin wani nilugma. **23** Vat nin woro kin wani kata kilare iwa maru kinin nan nya kidowo, a kinin kin qani nilugme iwa maru kinin unuzu likawali. **24** Ullenge ulirue kuyeli nimon ibari na iwasa ipuno ining kanang. Awani alele abe masin uchiwu nliru ubari, kirum unuzu likup in Sinai. Ulele mara nono licin. ule na amere Hajaratu. **25** Nengene Hajaratu likup in Sinai yari in Arabia linnare so nafo Urshalime kitimone, adi nan nya licin nin nono me. **26** Nani uni Urshalima ulenge na udi kitene kani na udi licin ba, unnare una bite. **27** Nafo na iyerte di, "Ta ayi abo, fe uwani in sali kumat, fe ulenge na una maru ba; Suna kibinayi usanfi uti ntet nayi abo, fe ulenge na uyiru ukonu liburi kumat ba; Bara na nono nnan sali kumate din gbardang, ni katin nin le na adi nin less. **28** Arik nene, nuwana, nafo Ishaku, nono likawaliari. **29** Nafo na uwadi, ulenge na iwa marughe nan nya kidowo din ti ulenge na ina marughe nan nya Ruhu Kutelle aneo, nanere udi wang nene. **30** Uliro Kutelle nworo iyaghari? Ko uwani licine nin gono me. Bara na gono in wani licin bali ugadu ligowe nin wani nilugma ba. **31** Bara nani nuwana, na arik nono nwani licinari ba, nani arik na di nonon nwani nilugmari.

5 Bara lisosin liwosarinKristi na bunku nari. Bara nani yissinan nin nakara na iwa yinnin tutung ikuru i pira tikanci ba. **2** Yeneng, Meng, Bulus, nworo minu asa ina kalza minu acuru cas, na Kristi ma so imon imon kitimine ba. **3** Tutung ndin bellu udu kitin ko uyeme unit ulenge na ina kala ghe kucuru usoghe gbas adofin uduke vat. **4** Na nmyen mine duku nin Kristi ba, vat na lenge na idinin sii ise utuchu kitin nduka, anun wulu kitin ballu Kutelle. **5** Bara kitin Ruhu nan nya yinnu sa uyenu ti din cha nayi akone nan nya lisosin lilau. **6** Nan nyan Kristi Yisa sa ukalu kucuru, sa usalin kaue na unare imon imong ba. Nani nan nya katuwa in yinnu sa uyenuari cas unare imon. **7** Ina su ucume gegeme. Ghari nin na wantin minu ulanzun liru kidegen? **8** Ukpilliu nabinayi mine nani na kitin nlenge na a yicila minuari ba. **9** Uyist cingiling asa umala kiti nan nya likalan vat. **10** Idi nin nayi akone litime nan nyan Cikilari nin woru na iba su umong ukpilizu ugang ba. Ulenge na ata minu inani ta shogolok a yaunu ushara litime, ko ame ghari. **11** Linuana asa har idin su uwazin kalu kucuru, in yaghari ta nmini din niu uda duru ko kubé? uma nin so ikala imon ntizu ntiruzue kuca nkotine. **12** Meng dinin su alenge na idin wultuzunu minu tassa ati mine kiti mine. **13** Bara Kutelle na yicila minu linuana, wos se dei na iwa katwa nin yitu wos mine bara kidowo ba, ama nan nya nsii buzunon ati. **14** Bara na uduke vat pitirin nan nya duka urum, nan nya nin "uma yitu nin sii nnan kuponfe nafo litife." **15** Asa idin kifizu nu ileo inawa nati, sun esn bara iwa molusu ati mine. **16** Uliro nin ule, cinan nan nyan Ruhu bara iwa ni kidowo imon nsü me. **17** Bara na kidowe din cinu ugang nin Ruhu, a unin u Ruhu cina ugang nin kidowo inughe

naba din su ivira nin nati. Bara iwa su imon ilenge na idi nin sun sue. **18** Andi u Ruhu di ligowe nan ghinu, na idi nan nyan duka ba. **19** Nene adadu kidowo di kanang. Annare unozi nin na wani, lidu lizemzem, **20** licin ncil, usu niyyu, ivira nati, ufirun liru, liyarin, tinana nayi, usalin munu nati, umatu kiti, uwutuzunu, kibinai kisirne, **21** umolu ntoro, idogwoi, nin nimuse ni le imone na ina wunun minu atuf mun, nafo na uwa malu uwunun atufe mun, alenge na idin su imus ni le imone na iba piru kipin tigoh Kutelle ba. **22** Kumatin Ruhu tutung kunanare usü, ayi abo, lisosin lisheu, ayi asheu, usali tinanayi, lisosin licine, uyinna sa uyenu, **23** usalin bardada, nin kifu liti. Imus nalele na ushara di nati mine ba. **24** Inung tutung alenge na idi anitin Kristi Yisa ina bana kidowo nin tok kinin a imon inanzang nsü kinin. **25** Adi tisosin nin Ruhu na ti cinu ligowe tutun nin Ruhu. **26** Na tiwa so anan karusozo ba, tifiza ati ayi, sa tiso in shina nati.

6 Linuana, adi ise kan gwana nan nya kulapi, among mine na idi nin Ruhu nan nya nibanai nruhu usheu sun lito me i kpiling nin ghe. Fe litife su seng, bara fe litife wang wa se imon tin diwu. **2** Yaunan atura nati, nanere ima kulu uduka in Kristi. **3** Andi umon din yenju ame imomonari ana ame imomonari ba, adin rusuzu litime. **4** Na kogha mine dumun katwa litime usamme. Amanin se imon nfo figirime, na nin woru abata litime nin mong ba. **5** kogha ba yaunu kutura litime. **6** Na ulenge na idin dursuzu ghe ti gbas akosu imon ichine vat nin nan dursuzu me. **7** Na iwa rusuzu atimine ba, na idin kpeshu Kutelle ba. Vat nimon ilenge na unit nbilsa inin nare ama kowu. **8** Ulenge na a bilsa nan nya kidowo me, nan nya kidowo ama kowu ibishe, ame ule na a bilsa nan nya Ruhu, unuzu kitin Ruhu ama se ulai sa ligang. (*aiōnios g166*) **9** Na tiwa dira nin su katwa kachine ba, wasa kubi nda dert tima su kachiso andi na tisu kuballa ba. **10** Bara nani, nene nati di nin kubi, na tisu anit imon ichine vat. Alle na idi nan nya nanan yinnu sa uyenu inughere iba katinu nin suani. **11** Yeneng ngbagbardang niyolit niyerte na nna yerting minu nin chara ning. **12** Vat na lenge na idi nin su idurso nchaut katwa kidowo ma timunu gbas ikaliza acuru mine. **13** Bara uleli utiere cas, na inung wa sono gbabai bara ubanun Kristi ba. Bara inung wang na ina kaliza acure na idin uduke ba, nani inung dumun su ikala minu acure, inung nan fwang igiri nan nya nidowo mine. **14** Na uwa so meng din fwang figiri se dei nin banun Cikilari bit Yisa Kristi kitene kucha, ulenge na bara menku uyii nnuzu me, a uye tutung ina bana uni ku meng. **15** Bara ukalu kucuru nin salin kalu kucuru imonmonari ba, umaru fe upese unare imon ichine. **16** Vat ngbagbardang na lenge na ina sunucin man nya lo libauwe, na lisosin limang nin nayi asheu so nanghinu, a nonon Israila Kutelle. **17** Uchizunu nene udu ubun, na umon wa ti sururu ba, bara nan nya kidowo nighe ndi nin niyoliti Yisa kidowo ni. **18** Na ubollun Yisa Kristi so nin ruhu mine, linuana. Usonani.

Uafisawa

1 Bulus gono kaduran Kristi Yisa nin yinnu Kutelle, udu kiti nale na ina fera nani bara Kutelle nan nya Afisus, ale na ina yinin nin Yisa Kristi. **2** Na ubollu nin top Kutelle so nan ghinu unuzu kitime uchif bit a Cikilari bit Yisa Kristi. **3** Na issu Liru Kutelle nin Chiff in Cikilari bit Yisa Kristi. Amere na tinari vat uruhu nmari mongo na midi kitene kani nan nya Kristi. **4** Bara na Kutelle na fere nari alle na iyinna nin Kristi uworu a idutu sa ukę in yi. Ana fere nari tinan yita lau sa ndinong nbun me. **5** Nan nya nsu Kutelle yiru nari atta nono me mun nan nya Yisa Kristi. Anan su nani nan nya lanzu mang nilemon na adinin su asu. **6** Vat nile imone iwasu, inari su liru Kutelle nan nya ngongong nbolu me ulle na ana filli nari nan nya kinayi me. **7** Kutanki **9** Kutelle na durso nari ushiri kidegen ka naki nyeshin nafo usu kibinayi me na aduro nan nya Kristi. **10** Asa kubin nmalzunu nshiri me nkullo aba munu imon kitene kani nin in yi ulele vat kiti kirum nan nya Kristi. **11** In nan nya Kristi iwa fere nari uworsu nafo ushiri me na adin su imon vat nin kpilizu kibinayi me. **12** Kutelle na tinani tinan yita achine bara uzazinu ngongan Me, arikere ale na tiwa yarin uyinna nin Kristi. **13** Kitin Kristiari iwa lanza ligbulang kidegen ulliru lai nin un tuchu mine kitin Kristi, ulle na anung na yinni mun tutun iyatca minu nin likawali nfip milau. **14** Uruhari likaran ngadu bit se tinin se uso nan nya kipin tigo Kutelle bara liru ngongong me. **15** Bara nani un woru kubi ko na nwlananza ubelle yinnu mine sa uyene nan nyan Cikilari Yisa, nin belle nsu vat nale na ina fere nani bara ame. **16** Na in sunna ugodo Kutelle bara anughe nin yichu tisa mine nyan lira ning ba. **17** Ndin lira Kutellen Cikilari Yisa Kristi, uchifi ngongongng, ma niminu uruhu inyiru nin puzunu in yinnu me, **18** Ndin lire bara iyizi nibinayi mine ti kanang, tinang yinno inyari likara inciwu nibinayi bite. Ndi nlira inan yinnu inyari ngbardang ngonbong gadu nan nya nalle na issosin lisosin me. **19** Iyaghari katin likaran gbardang me nin yiru me kiti nale iyinna, nafo na in gbardang likara katable din su. **20** Lo likarere wasu katah nan nya Kristi na Kutelle wa fiyge kisek a sonkoghe nchara ulime me nan nya niti kitene kani. **21** Ubun nin vat tigoh, a udursuzun nbatinu, likara, usu ligo a kolome lissa lo na ina ni. Ana chewu Kristi ku na nko kuje chas ba, nin du kujin bun wang. **(aiōn g165)** **22** Kutelle nani imon vat nabunu Kristi, amini na tighe asso liti nimon vat kuti nlira. **23** Na kunnere kidowo me, ukullu mere din kulusu imon vat tibau nganggang.

2 Anugh wa di, anan nkullari bara utazunu nin ntizu nalapi mine. **2** Na iwa malu uchinu nafo ucin nko kube. Nafo usu nakara ngoh in yie. Nin ruhum nlenga na adi katuwa nin nono nsalin lanza nlira. **(aiōn g165)** **3** Arike wang wan min di tisu nafo na nidowo bite di nin sun nsue. Nsu nimon kidowo nin kibinai, nan nya tiwa

di nono tinana nayi nafo ngisinne. **4** Bara na Kutelle unan konnayiari gbardang bara usu me na adimun bara arike. **5** Kubi ko na tiwa kuzu nayan ntazunu bite, da a nin ghirik nayan nlai upese ligowe nin Kristi-kitin bolu Kutelle na tizu minn. **6** Akuru a fia nari ligowe a taa nari tiso ligowe niti kitene kani nin Kristi Yisa. **7** Awa su nani bara bara kubi ncindak, aba dursu nari ngbardang nbolu me nin nayi ashau me in Kristi Yesu **(aiōn g165)** **8** Bara ubolu nayi ashau me, inase utuchu nanya nyinna sa uyenu. Ullele na dak bara nnuzu nati biteri ba, ullele uffillu Kutelleri. **9** Na bara katuwa bit ba. Na umon uwa foo figiri ba. **10** Arike vat imon katuwa Kutelle ari, awake nari nan nyan Kristi Yisa tisu nituwa nicine. kangah na Kutelle wa ke ni nin uworsu bara tina su ucin nanye. **11** Nin nani lizinon anunghe wanadi awurmi nan nya kidowo. Ulle na idin yichu minu “anan kuchuru alumai” ulle na idin yichu inin anan katu kuchuru in nya kidowo. **12** Na nkoni kubi iwa kosu munu nin Kristi. Iwa idi amara nan nya nono Israila. Nin namara kitene nyinu nin nalikawali. Na uyinu ni ile imun na idin bun ba. Nin sali Kutelle nanya inye. **13** Vat nin nani nene nan nya Nkristi Yisa anughe alle na iwadi piit nin Kutelle inalle na dak susut kupo Kutelle nan nya mmii Kristi. **14** Amere nsusut lisosin liman bite, ullenge na a wa ti ku Yahudawa nin ku wurmi iso unit urum, kidowo me, awa kala liyarin longo naliwa kosu nari nan nati bite. **15** Ussuo nafo, awa musuzu uduka nin nkaida anan saka ukke nanit apese nan nya nan awaba aye, ndak nin lisosin limang. **16** Awa su nani bara akelé anite vat nan wabe iso kidowo kirum kiti Kutelle nan nya mnieu, ukull me na molu ivira kitik mine. **17** Yisa wadak ada belle ulirun lai nin top me kiti nalenge na iwadi pit, nin lisosin limang kiti nalenge na idi susut. **18** Bara kitin Yisa vat bite dimun libau lirum linse nfip milau kitin nchif bite. **19** Bara nani anug na iwadi awurmi na idu amara ba, nin nani anun adondon lisosin nan nyan nyę nin nale na Kutelle na fere nani, allenge na ina piru nyan nono Kutelle. **20** Allenge na iwa ke nan nya litino mnono kadura nin nanan nliru nin nu Kutelle, ame Yisa Kristi ame litime wa so litala likout. **21** Nin Likara Yisa, vat makekewe na nankilari me wase ligowe. Ita gbardang nafo kutien nliran na ina cheu kunin bara Chikilari. **22** Nanya me anun wang iwa kemunu liigowe nanya kiti lisosin Kutelle nanya nfip me.

3 Bara nanere meng, Bulus, Kuchin in Kristi Yisa bara anughe awurmi. **2** Andi ina lanza ubellen nyizu Kutelle nan nna min gegeme bara anughe. **3** Nafo amoro nyenju kitine kani na iwa dursai, kidegen ka na ki yeshin na nwani nyertin nin liru bat. **4** Nan nya nani iwa yene iyerte umoti minu iyinin uyinu nighe uyeshin ki tenen Kiristi. **5** Kanga na iwa durso among aji ba, udu anit, vat nin nani iwa durso nono kata udu anit, vat nin nani iwadurso nono kata me nin nanan nliru nin nu allenge na iwa chiou nani kusar kurum nanya nfip Kutelle. **6** Inug awurumi adondon nlii ngadu a linuwana kidowo

nin li, nonno kidowo adondon nkusu nan linuwana anan kasu likawali nan nya Kristi Yisa bara uliru nlai. **7** Bara nani nnaso kuchin bara ufilu nin bolu Kutelle na tina se bara likara me. **8** Meng ulle na ndi ubene chung nan nya na nan nibineyi nilau ina nii ulle ubolu Kutelle. Nbellu kadurau nse Kristi kiti nawurmi use ulle na ukatin likara nworo unit se. **9** Bara in duro anit kidegen ka na ki nyeshin ncizinu nburnu udu aji aji, ame ullenge na ana kye imon vat. (**aiōn g165**) **10** Nan nya na nan dortu Kutelle, nna duro uyiru ngan gan nin likara tigo kitene kane. **11** Kitene nbelen nlai me ini na dak nan nya Kristi Yisa Cikilari bete. (**aiōn g165**) **12** Nan nya Kristi tidini likara nibineyi nin yinnu me nan nya yinnu sa uyenu bite kitine mē. **13** Bara nani ndin bellu minu na nidow mine nwa kuba, bara uniu ule na meng diniu bara anughe, ngongong minere na di. **14** Kitene nanere, Ntumuno nin nalung nbun in Chief bite, **15** ulle na vat nanit nan nono mine nan nya kitene kani nin yii ulle nase ukē nin lisa kiti me. **16** Aba niminu nafo na use tigomedi, se likara nanya nfip nnu Kutelle, ulle na adi nnanyafe. **17** Bara Kristi na so nan nya mine nan nya yinnu sa uyenu, bara inan se litino inyisini nin nakare nan nya nsuu. **18** Inan yinno, ligowe nin nalle na isosin bara Kutelle, impash, injengaran, impiit kitene kani, nin chancham nsuu Kristi din yizari. **19** Yinnon, ussu Kristi katin likara nworo unit yinin, bara inan se ukulunu likulung Kutelle. **20** Nene kitime ullenge na awanya asu imon vat kitine nimon vat sa ukpiliu kibiineyi bit. **21** Uzazinu udu kitene nan nya kuti nlira nin Kristi Yesu udu aji aji vat sa ligang uso nanin. (**aiōn g165**)

4 Bara nanin meng fa, nafo kucin ncikilari ndin fo minu nachara, sun ucin imusun nllenge na yicila munu. **2** Nin tolitin liti ichang, Ayi ashew, iseru anit vat nin suu. **3** Suing ille imon na iba suu vat inan iso ligawe nan nya nbulu Kutelle nin lisosin limang. **4** Kidowo kirum, duku, infip milau mirum, nafo na iwa yicilla munu nin likara kibineyi nin tikibineyi nyicilu. **5** Tidin cikilariuwa rum, uyinno sa uyenu urum, usul sunu ulau urum, **6** Kutelle kurum uchifing nvat, ame ulle na adi kitene vat, nan nya nvat a imon vat. **7** Ina ni kogha ku nan nya bite, udu diu gbardang nafo na Kristi na guchu. **8** Nafo na uliru Kutelle na belling, kubi ko na awa ghana kitene kani, apizira ligozin nancin na idi nanya licin asuu anit maafilzunu filzunu. **9** Ulle ullire pa, “Awa ghana kitene kani,” din mnufi nworu, se akuru a pira nan nya nchachom kutina? **10** Ame ullenge na ana tolu nchanchom kitin amere ullenge na anakuru aghana kitene nitene anan kullo imon vat. **11** Yisa wasu nafilzinu filzinu fone: among nono kadura, anan nliru nin nnu Kutelle, anan nuchu nbellin uliru Kutelle, anan libiya, nin nan dursuzu. **12** Bara inan kulo nanin nin nimon katah Kutelle bara kye kidowan Kristi. **13** Udu kubi ko na tima se umunu nati nan nya nyinno sa uyenu nin yina ngonoo Kutelle. Tiduru likulung nnit nafo allenge ikuno nin yiru ngono Kutelle.

14 Udina ni natiwa libuung lisosin nafo nono. Allenge na ufunu din killu kiti nu ghinu anan yiru nbellu nliru nwultunu kiti. **15** Tima bellu kidegen nan nya nsuu me, tinau kuno nan nya mme na amere liteh, amere Kristi. **16** Ulle na nidowé nanan ndortine dofin kitine vat, nidowé mine munno tafat nan nati, naffo na kokome kubiri na ina fuloghe katane nan nya kitin nkunjú kidowo, bare ukye nanit vat nan nya nsu. **17** Bara nanere imon ille nan belling munu, indin dursu minu nan nya ncikilari: na iwa lawan ncine nafo awurme ba nan nya katah mine kalan. **18** Anan kpilizu nan nya nsirti. Alle na ina ina nutun nanin nan nya nlai kutellé bara utani ulle na udin nan nya mine nin gbas nibineyi mine. **19** Alle na itah gbas inani nnapka ati mine nan nya nimon izenzen nan nya nsuu nimon vat bara litime. **20** Na nanere ina piziru uyinno mbellen nKristi ba. **21** Andi ina lanza ikuru idursuzo minu ubelleng ise, nafo na kidegen di nan nya nKristi. **22** Sa iyinin sa inari kalan unit ukuse ullenge na udi nin lidu likuse, na idin kpilzinu unanuzu nanya nrusuzu kiti nin suu liti. **23** Bara inan so apese nan nya nfulu ulau nibineye mine. **24** Shonon unit upese, ullenge na Kutelle. Nakye ghe libo nfiu Kutelle nin lau kidegen. **25** Bara nani, sunan kinu belling atti kidigen, arik tigap kidowo kirumari. **26** Assa ayi nnana munu na iwa ti kulapi ba, “Na iwa yinin uwui diu a iyita nin tinana naye ba.” **27** Bara iwa ni shitan ku kiti. **28** Ullenge na adin suu likiri na awa kura asuu likire ba, nani na asuu katah katah kacine nin nachara me, anan se abuno unan diru. **29** Na uliru unanza nwa nuchu tinu mine ba, nworu nani, tigulang ticine to na tiba kye among alle na idin pizure, anan lanze nanse ubolu Kutelle. **30** Na iwa lanza ufunu alau Kutelle ayi ba, ullenge na ina yaci minu ninge udu lirin tuchu. **31** Nutunon vat ngbagbai nayi, tinan nayi tikhang, ughantizunu tiwui tinanza nin tizogo nutunong imon ine vat nin katahh kananzang. **32** Suuug ayi asheu nin nati mine, nin ni beneyi ni nese, ishauza nin na lapi nati, nafo na Kutelle nan nyan nKristi na shawa nin na lapi bite sa ubizu.

5 Nafo nono nayi Kutelle. **2** Cinan nafo ame, cinan nanya nsu nafo na Kristi nati a napka litime imon nkusu na dadu ananzang, imong kugya kuman, udu kiti Kutelle. **3** Unozu nan nawani nan nalilime, nin dinon a kuna niyizi na iwa se nanya mine ba, nanere cha kiti nanit alau Kutelle. **4** Sa imon inanzan, uliru tilala, timap liyakiti to nati chaun ba. Nworo minu sun uliru nin liburi libo. **5** Yinnon na umon unan nozu na nawani sa nalilime indinon, kunaniyizi, nin nan su nimon vat, aso ule na adin dortun ncil, na aba se kiti lisosin nanya kilari tigoh in Kristi nin Kutelle ba. **6** Na umon wa rusuzu minu nin tigulang hem ba. Bara ille imonere tinanayyi Kutelle ma tolu kitenen nonon salin lanzun liru. **7** Na iwa suzu ile imon na inung din suze ba. **8** Bara anung wang na di nanya nsirti, nene anung bdin kanaghari nanya in Cikilari. Cinan nafo nonon kanan. **9** Bara kumat

nkanang ncineari nin lau a kidegen. **10** Ussu nimon icine nbun Kutelle. **11** Na iwa munu achara nan ghinu kitin su katah nsirti ba. Nworu nani, puzunon nani kanang. **12** Nnanzang nimon illenge na idin su nanya sirti na ichaun ubellu ba. **13** Nkanang din puzunu imon vat. **14** Bara nani ina woro, “unan moro fita, fita nanya nanan kul, Kristi ba punu nkanag me kiti me.” **15** Ndin bellu minu, cinan seng, na nafo alala ba, nafo ajijin. **16** Sung katah nin kube, bara na allenge ayire ananzanghari. **17** Na iwa so alalan ba. Yinon ille imon na Kutelle nin suwé. **18** Na iwa son toro ba, bara asa mita unit deu, nworo nani na nfip Kutelle so nanya mine. **19** Iliru nin nati nanya nsen nin nalali nfip milau, isuzu avu nin liru nin nibinayi mine udu kitin Cikilari. **20** Isuzu ugodiya ko kome kubi nanya nimon vat, nin lisan Cikilari Yisa Kristi udu uchife Kutelle. **21** Inonkuzo atimine nanyan lanzu fiu in Kristi. **22** Awani toltonon atimine kiti nales mine, nafo kitin Cikilari. **23** Bara ules amere liti in wani, nafo Kristi amere liti kutin lira, amrere unan tuchu kidowo. **24** Nafo na Kristiarin udya nanan bi, nanere nalilime ma yitu adidya nawani mine. **25** Anung Ales, tan usu nawani nafo na Kristi na ti usu nanan dortu me, ana litime bara inung. **26** Bara anan ta nani iso lau. Ana kusu nani nin sulsunu ulau nanya nmyen ligulang. **27** Anan nakpa anan dortu me kitime imon igongong, sa in dinong, sa ikpenu, sa imonimon nafon inin, na ina yita sa ndinon. **28** Nafo na in belle, na ales ti usuu nawani mine nafo atimine. Ullenge na adin suu nwani me litimere adin suwé. **29** Na umon sa nari kidowo me ba. Asa agyiza kinin imoli a kye kinin gegeme, nafo na Kristi din su nin nanan dortu me. **30** Bara arik tigap kidowo mere. **31** Bara nani unit ba chinu uchiff me nin nameh amunu ninj wane, “inughe nabé ma so kidowo kirum.” **32** Nkang kidegen liyenshin kidyawa kane, ndi bellu ubelle in Kristi ari nan nanan dortu me. **33** Vat nin nani, kogha mine na ati usuu in wani me nafo litime, uwani tutung tolting litime nbun less me.

6 Nono toltonon atimine kiti nanan kumat mine nanya in Cikilari, nanere chaun. **2** “Zazina uchiffe nin nafe” uni unare (udukan burnu nin likawali), **3** unan so gegeme uta ayiri gbardang nanya nyii. **4** Anung achiff, na iwa fizra nono mine ayi ba. Nworu nani, boron nanin iyizi imin nani nanya libau in Cikalari. **5** Acin, dortong uliru nan cinilari mine nyii ulele, nin toltonu nati nching nin ketuzu, nin kibinayi kirum nafo Kristi. **6** Na bara inan ponani nibinayi in yenju niyizi ba. Nafo acin in Kristi litime, nsu nile imon na Kutelle dinin suwe nanya nibinayi miñé. **7** Isu nani katah nin nayi abo nafo idin su Cikilari mun na anit ba. **8** Lizinon katah kacine kanga na kogha nsu, amase uwesu tinonto kitin Cikilari, sa kuchin sa gono kilari. **9** Anung an Cinilari nyii, sun achin mine nani, na iwa ziu nani ba, nin yirung woro ame ule na adi Cikilari miñé nin ummine adi kitene kani, na adin feru ba. **10** Nmalzune, yisinang nanyan Cikilari nin ligang likara mine. **11** Shonon imon likum Kutelle

vat, inan se imon in kesuzu tikancin shitan. **12** Bara na likum bite lin kidowaei nin mii ba. Likum bite tidin su nanan tigoh nin nanan nakara, a anan tizu nanit isu imong inanzan, isirne nanyan yii ulele, nin nan rusuzu kiti nin fip minanzang nitene nani. (**aiōn g165**) **13** Bara nani shonon imon likum Kutelle vat, inan yinno uyisinu gagang nanya kubi kunanzang kone, isu imele na iba yinno usue ina yisina nin nakara **14** Yisinan nin nakara, itechu imon techu natino icine nin nimon kesu figiri ilau. **15** Shonon akpatak alenge na aba bunu minu ibellu uliru lisosin lisheu. **16** Kokome kubi, yirang imon in kesun yinno sa uyenu, inare ma kesuzu katah kananzang nin tiyop nlan shitan. **17** Yirang kiti fikoro kin tuchu nin litan kusangali lidya lin funu ulau, unighere uliru Kutelle. **18** Nan nya sun lira nin fwag nachara, kokome kubi nannya nfunu ulau, ichisu iyizi nkawu nin sho nati, a nlira bara alenge na isosin bara Kutelle. **19** Isu nlira bara meng, bara kadura kanga na iba nii, asa in puno unu, nbelle imon ile na iyeshin nliru Kutelle sa fiu. **20** Ilenge na meng unan kadura in niu nari nmong nmin nanya ninyang, bara in nan lira sa fiu nanya licin nighe. **21** Inan yinno imon ille na in di nanye nin nimon ille na in din sue, Tikilus gwana nsu ning, unan katwa nin fiu Kutelle, ama bellin minu imon vat. **22** Meng na tughe kiti mine bara nanere, innan yinno ille imon na tuidi nanye, nibinayi mine nan ta sheu. **23** Lisosin limang udu kiti linuana, nin suu un yinno sa uyenu unuzu kiti Kutelle Uchiff nin Cikilari Yisa Kristi. **24** Ubolu Kutelle so kiti nalenge na idinin suu Cikilari bite Yisa nin suu sa ligan

Filibiya

1 Bulus nin Timitawus, acin Kristi Yesu, udu kiti nalenge vat na ina ceo ani ugan nanya Kristi Yesu arika na idin Pilippi, nin nadidya a a Dikons. **2** Na ubolu Kutelle yita nanghinu nin lissosin liman unuzu kiti Kutelle Ucifbit nin Cikilari Yesu Kristi. **3** Ndin su Kutelle ning ugodo vat kubi ko nan lizino ninghinu. **4** Kolome liri nanyan lira nin bara anunghé vat, nanya liburi libowari asa nta nlira. **5** Ndin nin godo uzursu mine nanyan liru umang ucizunue udak nene. **6** Indi nin likara kibinayi kitene nimon ilele, nworu ame ulenge na acizina katwa kacine nanya mine ma lii ubun amalu kani udu lirin Yesu Kristi. **7** Ucaun merku nlanza nari kitenen vat mine bara idiniin ninghinu nya nayining. Anung vat wadi ninmi nanya bolu Kutelle nin licin ning tutung nin kesu litining a upunu libaun liru umang. **8** Bara Kutelleri iyizi inba ning, ninwori kolome liri ayedi nyene minu vat nanya kulin nsuu Kristi Yesu. **9** Tutung meng din lira mone: nworu usuu mine na kulo gbardang nanyan yiru nin yinnu. **10** Meng din lira mone bara fe nanse uciro unin fere imon ile na idi icine. Idin bara fenan yita nin kidegen sa kulapi lirin KIRSTI. **11** ilenge imone di nani tutung fe nan kulo nin niburi katwa kacine na kadin dasu nanya Yesu Kristi, udun gongon nin zazunu Kutelle. **12** Nene ayedi iyinnin linuana, nworu imon ile na iwasesue, ina nakpin ulinbun katwa in liru umanghere kang. **13** Udi nani bara tiseleng nin nanya Kristi kogha nayiru mun nanya kowe anan caa nin koyeme unit wang. **14** Tutung gbardang linuana nanya Kristi nase ukpilu bara tiseleng ninghere nin se likaran bellu lire sa fiu. **15** Amon kidegen ina bellu ubelle Kristi nin shina a nnung, among tutung bara usuu nibinayi nilau mine. **16** Alenge na idin bellu Kristi ku nanya suu yirru ina tikikane bara ukessu liru umanghere. **17** Ama among din bellu Kristi unuzun sunati nin kpilzun diru kidegen. Inung dinsu idin kpizunu mengku kabun nanya tiseleng ning. **18** Se inyang? Kolome libau, sa nanya kinu sa kidegen, idin bellu Kristi ku, tutung nanya nilele indi nayi abo! E e, nmasu ayiabo. **19** Bara inyirru ile imone ma dak nin buntu ning. Nani mayitu bara nlira mine nin bunu Ruhun Kristi. **20** Bara likaran ceo nayi nighari tutung kidegen na nma lanzu ncin ba. Imone wang manani likara kibinayari, nafo kolome liri, nin nene wang, idin ceo nayi Kristi se ughatinu nanya kidowu ning, sa nanya lai sa nkul. **21** Bara usoo nin lai Kristiari, a ukul tutung ulinbunari. **22** Ama adin lissosin nin lai kidowu din maccu niburi nanya katwa ning, nan yirru uyemeri in ma feru ba. **23** Bara vat inodini nin to tiyene. Idi nin konnayi nworu nnyan diso nin Kristi, urika na ukatin vat ulele! **24** Tutung insu nanya kidowu macaunu bara anunghé. **25** Nene na indinin likara kibinayi kitene nimon ilele, inyirru nwo nma lawu nlii ubun nanghinu vat, bara ulinbun nin nayi abo mine nanya yinnu sa uyene. **26** Imanin se idi gogon nanyan Kristi Yesu bara

meng, imase nani bara uyitu ning nanya mine. **27** Anun dei minon tilai mine libau longo na ima yenu Kristi ku. Sun nani nwo, ko meng dak inda yenne minu, sa nin sali ninghe, ibata nlanza uyissunu gangan mine nanyan Ruhu urum. Indi nin suu nlanza idi kidowu kirum nfokidowo ligowe nanya yinnu sa uyenun liru umanghe. **28** Tutung yenje fiu wa daminu bara vat nimon ilenge na anan nivira din sue. Ilele kiti mine kulap nkul minere. Ama kiti mine, kulap ntuccu minere, tutung ilele kiti Kutelleri. **29** Bara kiti mine ina mallu uniminu, bara Kristi, na nwo iyinin nighe cas ba, ama tutung iniu bara ame. **30** Bara idi nin mayardang marum mane nafo manga na ina yene kiti ning, tutung ilanza ndumun nene.

2 In ma yinnu nwo unizu likara nanya Kristi duku. Inma yinnu nwo usoo mang unuzun suume. Inma yinnu nwo ligo nin Ruhu duku. Inma yinnu nwo nkunekune mi cancom nin suun bunu duku. **2** Tan ayiabo nin kulo nin kpilizu urum ulele, iyitta nin suu urume, inin yita nin munu ati nanya Ruhu, anin suu nsu nimon irume. **3** Yenje iwasu imonimor baru usuu nati sa ukpilizu unanzang. Na nonkon atime iyenze among nafo ikatin minu. **4** Yenje iwa kpiliza ubelle nimon ile na idi ninsuwe cas, ama kpilizang imon su namong wang. **5** Kpilizang libau longo na lidi lin Kristi Yesu wang. **6** Awa yitta nin kulap Kutelle, ama na awa yaun lissosin me nin Kutelle nafo imon ilenge na ame ma minu ba. **7** Awa na wese litime nya liti. Ayaua kulap kucin. Anuzu nin kidowan nit usurne. Iwa seghe nin yenju nafo unit. **8** Awa tolitin litime aso una dortun liru udun kul, ukul un kitene kuca. **9** Bara nani Kutelle uni wa ghantighe. Awa ninghe lissa ubun kolome lissa. **10** Awa tinane bara nanya lissa Yesu vat nalung ma tumnu, alung nalenje na idi kitene kani nin kutiin a nanya kutiin. **11** Awa sunani tutung bara kolome lilem ma punu abellin Yesu Kristi Cikilareri, udun gongon Kutelle Ucif. **12** Bara nani, anan suuning, nafo na idin dortu kolome liri, na se meng duku ba, ama nene gbardang ka nin salininghe, sun katwa ntuccu mine nin fiu nin ketuzu kiti. **13** Bara Kutelleri di katwa nanya mine vat nin yinnu a usu katwa bara nmang me. **14** Sun ko iyapin imon sa ubgondulu sa mayardang. **15** Sun katwa nin nile imone inan so sa alapi nin nono kidegen Kutelle sa indinon. Sun katwa nin nile imone bara inan balta nafo nkanang nanya yii, kitik kuji ku kwarkwok nin dirun fiu Kutelle. **16** Minon gangan tigbulan nlai bara inan se imon ile na imati gongon lirin Kristi, Kubere nmanin yinnu na nmasu ucum sa katwa kahem ba. **17** Ama ko igutuni nafo unakpu ulau nanya ni liti nin katwa in yinnu sa uyenu mine, idin su ayiabo, nkuru nsu ayiabo nanghinu vat. **18** Nanya nimon irume, anung wang dinayi abo, a iyitta nayi abo nin mi wang. **19** Ama ndin cisu kibinayi kitin Cikilar Yesu a tuu Timitawus ku nayiri alele, meng wang nase likara asa nlaza nbelle mine. **20** Bara na ndi nin mong tutung nafo ame ba, urika na adi nin nayi acine bara anunghé. **21** Bara vat mine din pizuru imon nati minere, na imon Yesu Kristi ba. **22** Ama fe yiru imon

ile na adi, nafo na gono asa asuu ucife katwa, nanenere ame di katwa nin mi nanya nlirun laiye. **23** Ndin kpilizu ntuughe na nin molu kubi ba asa in yene ucin nimone kiti ninghe. **24** Ama ndi ni kibinayi kirum nin Cikilari nworu meng liti ninghe wang ma dak na nin dadaunu ba. **25** Ama inyene ukifo gbas ntuu Epaparoditus ku ukpillu kiti mine. Ame gwana nighari nin don katwa ning udu likum ning, a gono kadura nin kucin nsuu ning. **26** Bara awa lanza kuyamine kang, amini wa yita ni suu awadi amal zuru nan ghinu vat, anung na lanza na adi ucine ba. **27** Nanere, awa su kidowo kang nafo aba ku. Ama Kutelle na lanza nkunekune me, a na ame usamme ba, umunju mengku wang bara nwa se liburi lisirne kitene liburi lisirne. **28** Nene nkippina usuu nworu ntuughe, bara andi iyeneghe tutung imanin yitu nin nayiabo ima kalu njirjir nibinayi mine. **29** Seren Epaporoditus ku nin naburi abo nanyan Cikilari. Taan anit nafo ame ngongong. **30** Bara kitene katwan Kristiari awa lantin uku. Awa nari ulai me anan suyi katwa nin kulunu katwa kanga nafe wa yinnin usue ba nanyaat katwa ninghe.

3 Umalzunu vat linuana, sun liburi libo nanyan Cikilari. Kitininghe nkurun yerten minu ile imone na imon nnkonnu litiasi ba. Ilengi imone ma ciu minu gegeme. **2** Yenjen bara ninanu. Yenjen anan katwa kananzanga. Yenjen anan molsu nanit. **3** Bara arikari ukalzu nacuru mine. Arikere anan sujada nin Ruhu Kutelle. Arikere anan fo nigiri nin Yesu Kristi, alenge na idi nin nayi akone nin katwa kidowo. **4** Nanya nane, meng wang wadi nin nayi akone nin katwa kidowo. Nwa dimun wang gbardang. **5** Iwa kalai kucuru liri lin kutir. Iwa marui nanya kuwunun Israila, nanya likuran Bayamin, Kuyahudawa kidegen nanya na Yahudawa. Kusarin dortun duka, iwa marui ku Farisawa. **6** Meng wadin lanzun mang ntizu kilari Kutelle uniu kang. Bara katwa kacine nduka, na nwa dinin tanu ba. **7** Ama vat nani inyaghari wadi ukpinu ninghe, nminna yaun inin imon ihm vat bara Kristi. **8** Kidegene, nene ndin batuzu imone vat udiuwari bara katwa kacine in yirun Kristi Yesu Cikilari ninghe. Bara ame nna filing imon vat. Nna yiru inin vat katwa kanangzanghari bara nnan se Kristi ku, **9** inan sey ianya me tutung. Na nna se katwa kacine litining bara udortu nduka ba. Nna nase katwa kacine kanga na na kadi nanya yinnu sa uyenu nin Kristi, katwa kacine ka na kadi kiti Kutelle unuzun yinnu sa uyenu. **10** Nengene ndi nin su inyininghe nin likaran fitu me nanya kul a ligowe nanya niu me. Ndi nin suu nse ukpiliu nanya lissosin ninghe bara ukul me. **11** nnani men ciro ufitu mnuzu na nan kul. **12** Na kidegenera nna malu useru ilengi imone ba, sa meng mal se ukulu nimone ba. Ama ndin sho liti nnan kifo ileli imone na mma kifu kitin Kristi Yesu. **13** Linuana, na ndin yenju nafo meng liti ninghe nmal kifu imon ba. Ama imon irum duku meng fillo imon ile na imal katu nminni ceo ayi nimon ile na idin burunring nanya Kristi Yesu. **14** Ndin sho liti udi duru kiti kanga na ndi ninsu nduru

nnan se uduk in yicu Kutelle nanyan Kristi Yesu. **15** Vat bite na timal kunju, na ti kpiliza nani. Andi udin kpilizu ugan nbelen nimon imong, Kutelle wang ma dursu fi ining. **16** Vat nani, vat nimon ile na timal duru ining, na timiin inin nin likara. **17** Piziran iyita nafo meng, linuana, shonon iyizi iyenje gegeme alenge na idin cinju imusun cin ule na anung nase kiti bite. **18** Anit gbardng din cinu nanya nalenge na ndin bellu minu ubelen mine kokome kubi, nene tutung ndin belu minu nin mizin, among din cinu masin nafo idi nivira nin kucan kotunung Kristari. **19** Imalin mine ukulari. Bara Kutelle mine aburi minere, a tikunan nati mine di nanya ncing mine. Inung din kpilizu ubelen nimon nyii ari. **20** Kipin bite di kitene kaneri, kiti kanga na tidin ca nnan tucu ku, Cikilari Yesu Kristi. **21** Ame ma kpiliu nidowo kutyen bite niso nidowo nanga na ana kye nafo kidowon gongong me, kanga na ina kye nin likara lidyya me anan wunno imon vat udak litime.

4 Bara nani, nuwana nin alenge nan indi nin suu we ndi nin ghinu kibinei, anu ghe re liburi limang nin kitik tigo, nlo liboo we yisinan nin na kara nyan Cikilari, adondong nin anan suu. **2** Indin fo Eyudiya nin Sintiki ku acara imin kaa kibinei nyan Cikilari. **3** Nya na adadu, indin fo minu acara anan kiden kataa ligowe nin mi, ibuun awani ale bara na ina su kataa nin me nkusu nliru umang ligowe nin Klement a ngisian na nan kataa we, ale natisamine din na nya ku takardan nlai. **4** Suun liburi liboo na nya Cikilari kokishii. Tutung ima woru, suun liburi liboo. **5** Na vat nanit yinin minu bara nsnew mine. Cikilaren da duru. **6** Yenje iwa su ukpilizu ko nimong. Nnani, nyan nlira nin kuculu a ugodo nan Kutelle imon vat. **7** Nmang Kutelle, na mi katin uyinna vat, ma yenju nibinei nin kpilizu mine nyan Kristi Yesu. **8** Nmalzine vat, linuwana, vat nile imon na kidegen nari, vat nile ile imon na igongong ghari, vat nile imon na idi dert, ile imon vat na idi lau, ile imon vat na in suu wari, ile imon vat na idi nin liru ucine, indi imomon duku na kaun, indi imon duku in liruu, kpilizan kitene ne le imone. **9** Imone na ina yinin inin sere inin lanza inin yene kitinin, suun ile imone. Kutellen mmang ma soo nanghinu. **10** Liganghe nene ndi nin liburi liboo gbardang na nya Cikilari bara na idursoi usuu. Kidegen ina mai udursui usuu, ama na ina se kubi ibuuni ba. **11** Nan din belu ile imone bara nan di nin suu nimomonari ba. Meng na yinin usoo nin liburi liboo nyan vat nile imon na idi. **12** Nyiru likimon, nnin kuru nyiro use. Kolome libau nin vat nin mon nyiru usiri nshitu caut so un soo nin kukpon, nin woro udumun gbardang sa udin piziru. **13** Nyan suu imon vat na nya me ule na adin tiziyi akara. **14** Na nya nani war, una su gegene kubi koo na nwadi na nya nijari. **15** Anun yiru, anun Anan Filibiya, nyan cizinu kadure kubi koo na nwa cin Umakaduniya, nan kon kutii kulau wa wutiyi kimal nyan ni nin seru ba sei anun cas. **16** Udu kubi koo na nwa din Tassalunika, na so urum ari iwa tuu yi nin buunu ba. **17** Na ndin piziru nfilluere ba.

Bara nani, nnaadin piziru kumatere na kudin kpizinu ulin ubun mine. **18** Nna seru imon vat, nnin dumun gbardang. Nshito. Nna seru unuzu Epaproditus imone unuzu kitime. Kunye liin kang, kunin kun seruari imon nnakpu na idin puzu Kutelle liburi. **19** Tutung Kutelle nin ma shitu nin ghinu bara use me nyan gongong Kristi Yesu. **20** Nene ngongong ghe min Kutelle nin Cif bit soo ligang saligang. Usoo nani. (**aīōn g165**) **21** Lisso anan yinnu vat nan nyan Kristi Yesu. Linuwa na longo nalidi nin mi din lissu minu. **22** Anan yinnu vat kikane din lissu minu, masamman ananya kilarin Kaisariya. **23** Na ubolun Cikilari Yesu Kristi soo nan ruhu mine. Usoo nani.

Ukolosiya

1 Bulus, unan kaduran Yesu unuzu nyinnu Kutelle, nin Timoti gwana bit, **2** udu kiti nalege na Kutelle na fere nani, alenge na ina ni nibinai mine kitin Yesu, ale na idi Nkolosiya. Ubolu Kutelle nin lisosin limang nnuzu Kutelle Ucif bit. **3** Tidinin liburi liboo kiti Kutelle, Ufin Yesu Kristi, ti din suu minu nlira kokome kubi. **4** Tina lanza uyinu mine sa uyenu nanya Yesu Kristi, nin suu kiti na lena Kutelle nafera nani. **5** Bara uni kibinai nghinua, nin ciu nanyi mine kiti nimong ile idi kitene kan, anughe wa cizin ulanzu ubelen nni nibinai nine unuzu ligbulang kidagen, ullirun nlai. **6** Ulenge na una dak kitimine, nafo ulenge na adin macu, akunjo vat irye, nafo na anughe ditutung, uyire liyiru longo na iwa lanza, ida yinno nkunekune Kutelle nanya kidegen mye. **7** Udi nafo na iwa lanza kitin Abafras, udon licin bite ule na adi kucin kulau ku Yesu kitimine. **8** Ame ule na ana piun nari usu mine nanya Nfip milau. **9** Bara ule usuwe unuzu liyiru longo na tiwa lanza ubellen minu nati sunan nlirang nin tirinu nworo uyinu kullo munu nin se nyinnunu nanya nn Ufip milau. **10** Anit din nliran nworo ucin mine cinu dert, nin vat, nafo na iba macu nanya liddu licine nin nkunjui mine nanya nyinu Kutelle. **11** Tidin nliran nworo vat nile imong na idin suwe, nanya likara nzinu mye, una dorfino nin ghinu nanya ncin nibinai mine nin nayi ashau. **12** Tidin nlira nworo ule imone yita iba zasin Ucif bite nin nayi aboo ulenge na atanari tinanin nbatina ulii ngadu nanya anan yinu sa uyenu nanya uhaske. **13** Ana bolu nari nanya likara nsirti, anin kpiliya nari udu kitetne tigo Ngono me nayi mye. **14** Nanya Ngono mere tina se utucu nin nshawu kulapi. **15** Gone amere tina se utucu nin shawu na lapi bite. **16** Bara kitimere iwa ke imong vat ilengene na idi kitene kani nin nilenge na idi inye vat, ulenge na idin yenju nin nilenge nsalin nyenju, sa kuteet tigo, sa uminu kipin, sa tigo vat nimon amere wa kee bara litime. **17** Ame di ubun nin ko iyang, nanya mere ko iyang di kiti kirum. **18** Amere liti nanit mye, kidowo mye amere unan cizinu likara, kumat ncizinu nanya na nan nkul, adinnin kitin ncizinu nanya nimon vat. **19** Nanere bara una poo Kutelle liburi a kpiliya, nworo vat nkullu nimon nan so kitimye. **20** Anan keele imon vat unuzu ngono mye udu kiti mye, Kutelle wa su nani kubi na awa keele ko iyang unuzu mmi Ngono mye na iwa gutun kitene nbanu kutea, sa imon inyi sa kitene kan. **21** Au anung wang nkon kubi, iwadi amara kitin Kutelle, iwa di anan nivira mye nanya nibinai nin katwa kananzang. **22** Udak nene Kutelle wa munu minu kitene kidowo Yesu kin nkul, ankpa min annit alau, anan sali nimong tizogo anan sali mnanu lidu nbun mye. **23** Andi tutun anughe ashono ati nanya nyinu sa uyenu anan liyisi nari gagang, na ana nworo iba kalu nani kiti katwa Kutelle na ina latiza ulenge na inasu uwa azi nin vat makeke na udi kadas, meny tutun na ina tii nso unan

katuwa meng Bulus. **24** Idinin liburi liboo nin nniu nighe bara anughe, nkulun ile imonghe na idarni nin lanzu nkul nama kidowo Yesu na unere ana dortu mye. **25** Nwwasu katwa kutyi nliran dert nin katwa kutelle ka na iwa nii bara anughe uliru Kutelle nan kullo. **26** Kidegen ka na kiwa nyeshin nin nakus piit udu kuji kidung na kudi ncini, bara nene ina puun kti nanit alau mye. (aiōn g165) **27** Anughere ale na Kutelle wa yinin a belle nani ko iyagari use nkanang micine mongo na midi nanya nanit. Ame Kristi na adi nanya mine amere uciu kibinai ngongong mine. **28** Amere ulele na tidin su nin lisa mye, tidin gbaru ko gha ku, ti dursuzo ko gha ku nin vat nyiru unan so dert kitin Yesu. **29** Nenere ndi katuwa nin nfo kidowo bara katwa mye ka na atii ndi suwe nin likaraa.

2 Bara meng dinin su anugheiyinin ngbardang nnono mongo na dimun bara anughe nan nalenghe na idi Nlaudihiya nin ngardan na isa yene umuro nighe nanya kidowo ba. **2** Nworu nibinai mine basennagang, nanya nworu ida vat nimon nacara na idin dasu kiti ncau kibinai nin nyinnu nimong linyeshin unere Kristi. **3** Vat najaia linyeshin nyiru nin nyinnu udi kiti mye. **4** Nna belin munu nani bara umong wa rusuzu munu nin nliru kinu. **5** Nin nani na ndi nanghinu nanya kidowo ba ndi nanghinu nnya Nfip milau ndin nin liburi liboo nyene imon icine a likara mine nanya nyinu sa uyenu nanya Kristi. **6** Cinan nanyan Kristi Yesu Uciffe libau lirum inan sereghe. **7** Yisinan nin likara nanya mye, tutunon litino nanya mye, Yisinan nanya nyinu sa uyenu ulena iwa durso minu imonnu nin ngodiya. **8** Yenen na umong nwa minu bara uyiru mye un karusozo ba, ule na udi unit usyrne ulenge na udin cinu nin kulapi ninyulele unin na un Kristi ba. **9** Bara vat ukullu nke Kutelle sosin nanya kidowo mye. **10** Nanya mye ulengana adi iti nvat ncin nin likara fere nso ukulu ne vat. **11** Nanya myere kutelle wa kala nani kucuri na imusin kalu kucuri na craca nanit ba, bara ukalukidowo nin finawa kulapi, nanya nkalu kucuri Kristi. **12** Iwa kasu minu nanya su ubabtisma. Nin yinu sa uyenu inani wa fita nin ghe nanya likara Kutelle, ulena ana fiyaghe kiti nanam nkul. **13** Nin kubi na iwa ku nanya nalapi mine nin nanya nsalin kalu kucuri kidowo, amini wwat minu ise ulai ligowenanghe nin nshawu nin nalapi mine vat. **14** Amini wa wese inyerte na iwa cio nrewe bara arike, nin nbunu ndoka, aamini wa kala vat kite na iwa banaghe kutca. **15** Amini wa kala anan tigo nan na nakara a puuno nani fong, a dofino ninghinu nanya nse nlili nbun bara na iwa banaghe kutca. **16** Bara nani na umong nwa wucu kidegen kiti mine nbelle kileo nin nsonu sa ubuki npui upese, nin kitene nari na sabbar. **17** Ilele vat inshin nimon ile na iba dakari, bara icineb Kristi ari. **18** Na umong nwa bolu minu uduk mine bara usu mye unteltunu liti kinunanya ntumolunu na nan kadura Kutelle imusin nnit une. Asa amuzo nin nimon ile na ayene, aso unan nfo figiri hem nani nanya nkplizun kidowo. **19** Na ame myin un Kristi kuba na amere di

nnuzu kidowo amini myin ligowe kitene limunun kidowo kani di nkunju nafo na Kutelle nati kinin ki kunno. **20** Adi una kuu nin Kristi unuzu na dadu kulapi ani yanghari taa inalitife udu uye: **21** Na uwa myin ba, sa ulelee basa ududowa? **22** Ulele udukari nin dursuzu nanit, kitene nimon vat na iba nanu sa katwa. **23** Ulenge usu tidokoke ti di jijin adini liti me nin nonku liti aninu kidowo, Bara na idinin na ukana nimon ba nbelele kidowo.

3 Andi Kutelle wa fiu munu nin Kristi Piziran imon kitene kani, ki nkanga na Kristi sosin ku ncara ulime un Kutelle. **2** Kpilizan Kitene nimon ile na idi kitene kani na kitene nile na idi inye ba. **3** Bara una icu, ulaife nyanshin kitin Kristi nya Kutelle. **4** Kubin dak Kristi ulai fe iwa puun umini ba kuru ipuunfi nin Kristi nanya ngongan me. **5** Mollon, bara nani, iiti nibinai nalapi mine inye-kulapi zina, usalin lau, ntuturi, uciu kibinai nimon, inazan, nkot, unere udurtu ncil. **6** Udi barananere tinanayi Kutelle wa dak kiti nono salin durtu nliru. **7** Udi nanya nile imonere anung wang wandi ncinu kubi na iwa sosin nanghinu. **8** Bara nene nyan piit kitene nile imone -tinana ayi, ayi ananzan, unity unanzan, tizogo nin nimon incing, na iwa nuzu nanya tinu mine b. **9** Na iwa ati mine kinu ba, bara ina nutun minu kitin nit ukuse nin nadadume. **10** Ina ni nati annit apese ilenge na ina kusunannya nyiru kuyeli mye, kuyeli nlenge na ana kele minu apese. **11** Nanya nle yuiruwe na ku Yahudawe sa ku Hiliniyawé duku ba sa unan kalu kucuru sa unan salin nkale asa unit uhem nnanndiru litii, kucin ilenge na adi licin ba bara nani Kristi amere imon vat nanya nimon vat. **12** Taan atimine nafo alenge na Kutelle na fere naninanya nlau nin su linwana kibinai kunekekun ayi ashau unionku kibinai. **13** Tizan nibinai nishau nin linwana, ishawa kulapi linwana asa umon dinin tinanzan nin nmong shawan nafo na Cikilare na shawa nin nalapi mine. **14** Kitene nile imone vat yitan nin unnere ukuluna nimon vat. **15** Na lisosin limang Kristi suo nanya nibinai mine nanya lisosin limang lolere iwa yicila minu mu kidowo kirum, son anangodiya. **16** Na liggbulang Kristi suo nanya mine gbardang vat nin kujinjin, dursuzu inizu atimine ushawara nin naleli Nruh, suun alalin godiya nanya nibinai mine vat udu kiti Kutelle. **17** Vat nile imon na uba su-nanya ligbulang sa katwa-suun vat nanya lissa Ncikilari Yesu nin godiya kiti Kutelle udu Ucif nanya Yesu. **18** Awani toltonun ati mine kiti nales mineile imon na iciuari une kiti Kutelle. **19** Anung ales taan usu na wani mine, na iwa naniza ayi nin ghuin ba **20** Non, dortsu anan macu mine nanya nimon vat ule imon nyinuarri kitin Chikilari. **21** Anung Acif, na iwa jottu ayi nono mine nin liru ba, bara nibinai mine wati camcam. **22** Anung acin, durton an cikilari mine nidowo nanya nimon vat, na bara uyenju nizi nanit ba, bara nin kibinai kirum kin fiu Ncikilari. **23** Vat ni lemong na idinsu, suun nin kibinai krum nafo udu Ncif na nafo udu nanit ba **24** Iyiru iba seru kiti Ncikilari ugadu ulenge na udi un minere, idin suu Ncikilari Kristi katwa. **25** Ame ulenge adin suu imon

inanzang iba tunughe nin nimong inanzang ile na adin suu, na iba tunughe mun ba.

4 An cinilara naan acin mine ile mon na idin dert nin gegeme anung yiru tutun idinin cikilari kitene kan. **2** Tunan nanyan nliran ko kuyeme kubi, son nin yiru nanya nlira nin godiya. **3** Suun nlira ligowe bara arike tutun, nworo Kutelle nan puno libau tibelle ligbulang imon Kristi na inyesin, bara nanere ndi licin bara inung. **4** Suun nlira inan belle nafo na inati ku nbelli. **5** Cinan nanya jinjin kupopo nale na ucin nda, suun katw nin kubi mine jinjin. **6** Na ulai mine so shau ko kome kubi unin mang nin ntonh, yinno inda na iba kawu ko ghak. **7** Tikikus ba bellu minu ko iyang litinin, ame gwanari kin su kucin kugi, nanya katwa, udon licin nanya Ncikilari. **8** Mere nin liti nighe ina tighe kiti mine, inane, inan yinno nari inan taa lkari kibinai. **9** Ligowe nin Onismus, gwa na kigip unan su, uba ti munu iyinin vat imon ile na idin su kikane. **10** Aristikus din nlisu minu -udondon licin nighe nin Markus usau gwana Barnabas, kiti mere idin sesu kadura likara, asa adah sereghe" **11** Yesu ulena idin yicughe ustus, alele cas anan kalu kucuru inughere adon katwa nighe udu kipin tigo Kutelle. Ina suo anan tizie likara kibinai **12** Abafaras di nlisu minu, ame umonghari nanya mine kucin Yesu Kristi adin nnonno bara anung nanya nliran, inan yisina nin likara nnufi Kutelle vat. **13** Bara meng nso iyizi inba mye, adi katwa kaang bara anughe, baraalenge na idi Nlaudikiya ni nanya Hiyarapolis **14** Luka, gwa na nayi nigh unan nizu tikankan, nin Dimas din lisu min. **15** Lisson linwana Laudikiya, a Ninfas, nin kutii nlira naku di nanya kilari mye. **16** Iwa belu minu ile ma nyerte ubelu ma nyerta unin nanya na nan dortu Kutelle Nlaudikiya, anung wang Belen manyerte un nanan Nlaudikiya **17** Woro Akiribus ku, "yene katwa Kutelle na una seru nanya Ncikilari ukulun kanin." **18** Ile ilipe idi nanya nacara nighghari Bulus, lizinon nin ninyeg nighe. Ubolu Kutelle suo nan ghuin.

1 Utasalonika

1 Bulus, Silvanus nin Timothy, uchin du kuti kulau nTassulinika nanya Kutelle Uchif nin Chikilari Yesu Kristi. Nshew nin mang udu kitimine. **2** Tidin nizu Kutelle ugodo bara anun ka kishi, nyan lira bit asa ti belle ubellen mine. **3** Tidin lizunu sa ligang katah kidegen mine uniu nsuu nin ti reu kibinei bara ubun nya Chikilari Yesu Kristi unbun Kutelle nin Chif bit. **4** Linwana na Kutelle dinin suuwe, tiyiru nin yichilu mine. **5** na abing amang wa da minu na tigbulang chas ba nya na kara, Ufunu ulau nin yinnu udiya vat nin yiru arik imusu na yapi anitarinya mine bara anun. **6** Ina so bara arik nin Chikilari nafo na iwa seru ligulan nin nya neu nya liburi libo nfunu ulau. **7** bara Yesu imon guru vat nyan Makaduniya nin Akaia udu alenge na idi nin kidegen. **8** Na kitimere ligulang Chikilari na nuzu ku chas ba, na Makaduniya nin Akaia ma ba - udo kiti vat na kidegen mine nya Kutelle na do-o, bara nani tiba bellu imon ba. **9** Bara inun na mun bellu imusin nati wa se kitimine, a nafo na anun atelle a bebene udu Kutelle lai nin kiden. **10** A u chaah Ngono me na ana nuzu kitene kane ulenge na awa fya gne nya na nan kul, Yesu, ulengena adin tuchu nari tinana nayin chinu.

2 Anun atimine yiru linuana na tiwa diranimon suari, tidaa kitimine ba. **2** Arike wa neou ti so non nchin in Philippi, nafo na iyiru arik wa yinin nin Kutelle bit tibelin minu kadura kamang Kutelle nyan salin mmang. **3** Bara akara bite na uta nuari ba, na ndino gnari ba na kinu ari ba. **4** Arik nao na Kutelle yinna nin gnirik nin kadura ka mang na nenere ti din belu, na bara anit ba, bara Kutelle, naadin yenju nibinai yenju ni binai bite. **5** Bara na tina belu agbulang kinu ba, nafo naiyiru, na bara ti bolu imon na amon ba, Ci Kutelle ari unan ba. **6** Na tiwa piziru uzazunu kiti nanit ba sa kitimine, sa kiti na mong kubu kona tiwa yichu atibite anan kataah Kristi. **7** Nnane tiwa tolitin atibite nafo na una asa anodizino nibinain nono me. **8** Nani tiwa dursuzominu usuu, nin liburi liboo tiniminu kadura ka manggne umunu tilau bite, bara na ina so imon ichne kitibite. **9** Bara na ina lizinn linwana kataah nin neiu bite. Tiwa su kataah kitik ninliyarin bara tiwa so kutura udu umon min, nafo na tiwa sun minu uwa azi mang kadura Kutelle. **10** Anung anan ba, a Kutelle wan, nafo nyan lau nin salindinno tiwa su kataah udu kitimine na yinin. **11** Nafo na iyiru uchif nin nono me, tiwa niminu akara tinin kuru tibelle. **12** Iba chinu liau Kutelle, na adin yichu minu udu kilari nin zazinu me. **13** Bara nene tidin godu Kutelle kokishi, kubi kooh na iwa seru kitibite ligbulang kadura, ligbulang Kutelle, na iwa serunafo ligbulang nntari ba, kidene, ligbulang Kutelle, na lidi kataah nya mine na iyinna. **14** Bara anung linwana ina so nafo anan na tii alau Kutelle na adi Yahudiya nyan Kristi Yesu bara anun ina neou na nit mine nafo na inun wa neou na charannono Israila. **15**

Alengena iwa molu chilari yesu ku nin nanan kadura meeh, inin ko-oh nari, tutung alengena ipooh Kutelle liburi ba. Idinin liburi lisirneudu na nit vat. **16** Ina wantin nari tibelin anan nyan nsirti bara inan se utuchu Yesu nyan tazunu mine. Tinna nayi Kutelle ntolo nari udu ligang. **17** Arik, linwana w kosu nri nya kubiri ku bene, nyan yenju nya nibinai tiwa tezunu tiyene timuro mine. **18** Bara iwa dinin suu ti dak kitimine, meng Shawulu ndin ntenzunu, shaitan amini wantin nari. **19** Bara iyangari likara mine nbun saliburi lio-oh. Sa likarin zazunu imong irumere nafo na among-ubung. Nchikilari Yesu asa ba se-eh **20** Anun ghereh uzazunu nin mang bit.

3 Bara na imone wa kata akara bite tikpilya i haun ichinari Athens. **2** Tina tuu Thimoti ku gbana bite unan kataah Kutelle nya kadura kamang in Yesu ada timinu akara nya kidegen mine. **3** Yenjen umong mine wa fya kibinai nyan neou anin atimine yiru bara nenere inna fere-eh nari. **4** Kden kube na tiwa nan ghinu, tiwa belin minu nyan bun tiba nieu, uni na lawa kidene nafo naiyiru. **5** Bara nene na imone kata nin mmini to-oh nyinin kidegen mine yenje sa unan duzune na duzun minu kataah bite nahna. **6** Na Thimoty wa dak kitibite unuzu kitimine nin kadura ka mang, kan kidegen nin suu nin uworu na ishawa nin nari ba tuung, idinin suu iyene nari nafo na arik dinin suu tiyene minu. **7** Bara nene linwana tiwa se akara nibinai nya kidegem mine kidira nin nieu. **8** Nene ridi mang, asa iyisina nin nin na nagang nya Chilari. **9** Uyapin ugodoari tiba ni Kutelle bara anun, bara mmang mo-oh nati dimu nbun Kutelleh kittene mine. **10** Kittik nin lirin ti din nliranina kara bara tiyene itmuro mine tinin ni ile imon na idinin lidarinya kidegen mine. **11** Na Kutelleh nin Chif bite litime aChilari bite Yesu duro nari udina udak kitimine. **12** Na chilari kpin ngardang suu minu udu linwana a nit vat, nafo na ari din su udu kitimine. **13** Asuu nene bara kpin minu akara nibinai nyang salin dinonnin lau nbun Kutelleh nin Chif, asa Chikilari bite Yesu ba dak nin na lau me vat.

4 Ukutulne, linwana, ti din niminu akara nya Chikilari Yesu, nafo na ina seru uliru kiti bite, ukifo isu uchin nin pozu Kutelleh abiri nafo idin chinu, dirtinong isu gbardang. **2** Bara nyiru tiliru to na tina niminu nya Chilari Yesu. **3** Ulelere usu Kutelle nlau mine ichin akmulet ndinon, **4** bara vat mine iyinin usen wani nyan lau nin zazinu. **5** Na nya su kibinai ndinon ba (nafo anan nyan nsirti alenge na iyiru Kutelleh ba). **6** Tutung umon wa patilin anin nanza gbane liburi nilemone ba, bara Chikilari unan tunju nile imonere vat, nafo natina min wunu minu atuf tinin kuru belle. **7** Na Kutelle na yichila nari udu nyan dino gnari ba, udu nlau war. **8** Bara nene ulengena ari ilelena anit ari anari ba, Kutelleh ari ulenge na adin nizu Ufunu Ulau udu kitimine. **9** Ubelen nsu linwana, na umon ba yertinu minu imon ba, bara anun atimine Kutelleh na dursuzo minu usu linwana. **10** Nyan na dadu, anun udu linwana alenge na idi vat Makaduniya,

arik din niminu akara linwana, nworu is gbardng. **11** Ti din niminu akara tutung itenizin nya kutik, lmin upiziru nimon yi, inin su kataah nin na chara mine, nafo na tiwa kpada minu. **12** Sun nene bara inan china dert udu alenge naidi ndas kidegene, baratutung iwa dira imon. **13** Na tidii suu itan uyinu nari ba, linuana mbelen na lenge na idinnmmoro, yenju iwa so nin na buri asirne nafo alengena na isali nin kidegen bun ba. **14** Asa ti yinna Yesu wa ku afita tutung, nanere Kutelleh ba dak nin Yesu nin na lenge na ina dieu nya mmoro nin gne. **15** Bara nene ti belin minuu nya libbulang Chikilari, nworu arik ale na ti di a chine, na i chino nari udu kubi dak Chikilari, kidegen na tiba yarnu na ina dieu nyan nmoro bara. **16** Kutelle litime ba tolu unuzu kitene kani. Nin teit, nin liwui ngo nnono Kutelle, nin kulantung Kutelle, alenge na ina iku nya Kristi ba fita nfunu. **17** Arik alenge na tidi a chine, na ichino nari, ligozine iba fieu ghantunu nari nya na wut tizuro nin Cikilari nyan funu. Na nere tiba so ligowe nin Cikilari. **18** Bara nene, tan linuana akara nin nagbulan aloe.

5 Nbelen na biri nin na kus, na ubelen woru i nyertin minu imomon diba. **2** Anun atimine yiru chaut lirin Chikilari nofo ukiri nin kitik. **3** Asa iwor, “Mmang nin taup,” umolsu ba dak nani. Nnafo uwan nmaru na asa alanza ukonu. Na nnere na iba nyeshu nu ba. **4** Anun linuana, na idi nyan nsirt ba bari lo lire wa tuu minu nofo ukiri. **5** Bara anun vat nonon nkanangari nin nnonon lirin. Na arik nono kiti kari ba sa nonon sirt. **6** Bara nani, na tiwa sun mmoro nofo nigisine ba na ti yenje kiti tikpilza kidung. **7** Alenge na idin moro idin su nin kitikari, alenge tutung na idin soh idin su nin kitikari. **8** Bara na arik nono liri gnari, na ti kpilza kidung. Na ti shon kuyangi kidegen nin suu, a, kitik, kidegen tuchu uchin dak. **9** Na Kutelle na che na bara tinana nayi mere ba, bara usen tuchu nyan Cikilari Yesu Kristi. **10** Ulenge na aku bara arik, Sa tidin yenju kiti sa ti din moro, ti so ligowe nin ghe. **11** Bara nanitan linuana nofo na ina man su. **12** Ti din belu minu, linuana, yirnan nin na lenge na ina su kataah nyan mine nin nalenge na itaa minu akara. **13** Tikuru tibelin minu minon nani kang nyan suu bara kataah mine. Son mang nya mine. **14** Ti din ti minu akara, linuana: ale na isosin sa ukpadu wunon nani atuf, ale na nibinei mine kete ita nani akara nibinei, wutun kimal na le na idi gugur, nonkon nibinei. **15** Yenje umon wa kurtung imon inan zan nin ni nanzang udu kitin mong. Tenzinen nimon ichine udu linuana nin vat. **16** Suun liburi libo-o kolome liri. **17** Suun nlira sa ligang. **18** Nya nimon vat nan ugodo. Bara ulelere usu Kutelle nyan Kristi Yesu bara anun. **19** Yenje uwa bicho Ufunu. **20** Yenje uwa nari ni dura. **21** Dumuna imon vat. Mino ile imon a ichineari. **22** Chino vat nimon inanzan. **23** Na Kutelle mmang litime akusu fi vat, ulai nin kidowo fe so sa ndinon udak Ncikilari Yesu Kristi. **24** Unan kidegen ame ulenge na adin yichu fi, ulenge na aba

su. **25** Linuana, sun nlira bara arik. **26** Lison linuana vat nin lulu na kpan nnuu ulau. **27** Ndin for achara nyan Cikilari nworu ikaranta iyert ilele udu linuana vat. **28** Na nshew Cikilari bite Yesu Kristi so nan ghinu anun.

2 Utasalonika

1 Bulus, Silvanus, nin Timoti udu kutii kulau nTassulinika nya Kutelle Uchif nin Cikilari Yesu kristi. **2** Na nshev nin mang se kiti kutelle uchif bit nin cikilari n isa kristi. **3** Ti ba godo kutelle ko kishii bara anun, linuana, uchaun. Bara kidegen mine din kunju kang, tutung usuu mine bara linuana karin kan. **4** Arik din fo nigiri nin nanun nya natii alau Kutelle bara unonku nibinei nin kidegen mine nyan nieu we na itere nibinei mine. **5** Ilele udursun sharaa Kutelle ulau, nin nilee imon na iba dak lbata minu nya na iba piru kilari Kutelle na idin nieu bara kinin. **6** Udi lau Kutelle kurtun unieu udu alenge na ita minu uniew, **7** niin fi-nu alenge na ina nieu nan nari, asa Cikilari ta dak nin nono ka taah me nya na kara. **8** Nya la aba kurtunu alenge na iwa yiru Kutelle kuba, nin na lenge na iwa seru kadura kamang Cikilari Yesu ba. **9** Iba nieu ukpizu nin kul sa ligan nbun Cikilari nin zazinu na kara me. (aiōnios g166) **10** Asa adaa nloli liri na alau ba zazin gne, alenge na iwa yinin nin gne iba punu tinuu vat bara ile inom na tiwa belin iwa yinin. **11** Bara nene ti di minu nlira ko kishii, Kutelle bite seru uyi chilu mine, a nin kulo imon ichine na idin piziru nya kataah kidegen nin na kara. **12** Bara lisan Cikilari bite isa se uzazinu mine, bara ame, bara nshev Kutelle bite nin Cikilari Yesu Kristi.

2 Nene ti din fe minu achara, linuana nbelen ndak Cikilari bite Yesu Kristi nin zuru bite kitime, **2** na imomon cingilin wa zunlun nibinei mine sa ti nana nayi, nyan funu, ligbulan sa iyert nnuzu kitibi-iyinin lirin Cikilari nmi dak. **3** Yenje umon wa rusuzu minu. Na li ba dak ba, se udieu daa, inin durso unan dinon, gono na iba molu. **4** Amere ulenge na gnanti litime kitine ni le imon na idin yi chu Kutelle sa idin tumzun inin kitin, a sosis nya kutii kulau Kutelle adin yenju litime nofo Kutelle. **5** Na ina lizin kubi nan wa di naan gnuu nwa belin minu imon ilele? **6** Nene iyiru ile imon na iwantin gne, iba dursu gne kubi kuchine. **7** Ungneshinu nnan dinon di kataa, uwatu gnari nwawantin gne nene se ikala libau we. **8** Iba nin dursu unan dinon, ulenge na Cikilari isa ba molu nin fieu nnuu me anin ti gne alawa imon ba asa adaa. **9** Udag nnan dinon ba yitu bara kataan shetan nin na kara me vat, udursu nin puzunu tinuu kinuu, **10** nin vat kinuu ndinon na lenge na idin kuzu, bara na ina nari useru nsuu kiden bara inan seh utuchu. **11** Bara nene Kutelle ba tuu nani nin ilataa ka nanzan bara iyinin nin kinuu, **12** bara isu nani usharaa vat alenge na iyinna nin kiden inanin yira mmang ndinon. **13** Arik ba godu Kutelle bara anuu ko ki shii, linuana na Cikilari dinin suu mine, bara na Kutelle na fere minu nonon infunu anan tucha nya kataa kalau nfunu nin yinnu kiden. **14** Na ana yichila minu nya kadu ra bite kamang ise uzazinu Cikilari bite Yesu Kristi. **15** Bara nani, linuana, yisinan nin na kara, imin atanda ale na ina dursu minu, sa ligbulang

sa niyert. **16** Nene nlirari Cikilari Isa Kristi litime, nin Kutelle uchif bite na ana ti usuu bite ana aari nchan channmin nchine nyinu nin bun nyan shew, (aiōnios g166) **17** nchancham nintunu ni binei mine nya vat kataa ka chine nin ligbulan.

3 Nene, linuana, sun nlira bara arik, bara ligbulan Cikilari nyaa mas nin zazinu,nofonalidi nin na nun, **2** tinan se tinuzu nachara na nan na buri asirne nin na nit ananzan, na vatarai dinin kidegen ba. **3** Cikilari di nin kidegen, abatunu minu anin kuru ayenje minu unuzu na charan mit unanzan. **4** Arik yinna nin Cikilari ndellen mine, iba su li ubun su ni le imon nati kpada minu. **5** Nlirari Cikilari durso nibinei mine uchindu usuu Kutelle nin teru kibinei Kristi. **6** Nene, tikpada minu, linuna nya lisan Cikilari bite Isa Kristi, ichin vat gonnii ulenge na a sosin sa atanda ale na ina seru kitibite. **7** Anun yiru iyizyari iba so nofo arik. Natiwa su nofo agballa nya mine ba. **8** Tutung na tiwa li imonli mmong sa nlira ba. Nworu nani, nya kataa nin nieu tiwa su kataa kitii nin liyirin, bara tiwa umon mine kutura. **9** Na ti dira akara ri ba, bara ti so-oh imon yenu kitimine, anun nan so bara arik. **10** Kubi na tiwa di nan ghini, tiwa kpada minu, “Asa umon nari usu kataa, naawa li ba.” **11** Tina lanza amon nya mine di nin mon su ba. Na idin sukataa ba ama agballari nrusuzu nanit. **12** Nene imus nalele tikpada nin nakara nya Cikilari Isa Kristi, nya kutik na isu kataa ili imonli mine. **13** Anun, linuana, yenjen iwa chin usu ni mon ichine nya nibinei mine. **14** Asa umon nari ligbulan bit nyan niyert ilele, yenjen nani na imomon wa munu minu ba nan na nin ba, bara ina lanza chin. **15** Na iwa yene gne nofo unan liburi lisirne ba, wunun gne kutuf nofo gwana. **16** Na Cikilari mmang litime niminu mmang vat nabi nya tibau mine. Cikilari so nan na nun vat. **17** Ilelele ilip nin, Bulus, nin na chara nin, udursuari vat nya niyert na nna yertin. **18** Na nshev Cikilari Isa Kristi sonan a nun vat.

1 Timothawus

1 Bulus, unan kaduran Yisa nanya nduka Kutellę unan tucu bite, nin Yisa likara nibinai bite. **2** Udu kitin Timothawus usaun kiden nanya nyinnu sa uyenu, ubolu kutellę niin lisosin limmang, unuzu Kutellę ucif bite nin Yisa cikilari bite. **3** Nwa fo minu acara kube na nwa cinu udu makiduniya, so in Afisus bara uwantin among udursuzu niimomom ugang, barra nani nan nbellu iincizunu sa ligan, nulale ba dak nin salin yinnu sa katuwa Kutellę. **4** Na iwa dinja atuf kiti na nan nabin ninn nanan mmbellu ncizinu nimon sa ligan, allenge na idin dasu nin mannyardan nworu ibun ulin mbun katuwa Kutellę, nanya inyinnu sa uyenu. **5** Ukullun duka unere usu, ullenge na unuzu kibinai kilau, nanya nkphilizu ucine, nin inyinnu sa uyenu un kidegen. **6** Among in nanya ntanni na lasin inn nanya nile imone inani din liru hem. **7** Idinin su iso anan dursuzu nduka, vat nin woru na iyiru ille imon na iidin belle ba, sa ille imon na iinug in yisinaku. **8** Tiyiru uduka chaun, unit nwa suu kata nin nin. **9** Ti yiru nani uduka na ina ti unin bara unan kibinai kilau ba, bara anan nsalin durtu kutellę nin nan kulapi, bara anan indinong nin na nan nyassu Kutellę, bara anan mollusu nacif nan na nnah, bara anan mollusu nanit, **10** bara anan suzu nzina, nin nanlime anan nnozu nan nanlime, anan tuzuzu nanit udu licin, anann kinu, bara anan nisilin kinu, nin vat nimon inanzang, **11** bara uliru ugongon Kutellę un mari, ullenge na ina ti ku nanya nyinnu. **12** Inmini din godu Yisa Kristi cikilari bite, ullenge na atayi agang, bara na ana yene unan nyinnu ninghe amini na ceyi nanya katuwa me. **13** Meng, na nwandi unan tizogo Kutellę, unan tizu nanit ineau, nin nan nnanzu. In mini na se nkunekune Kutellę bara na nwadi nsue nanya ntanni, nin salin nyinnu sa uyenu. **14** Bara ngbardang nbolu Ncikilari bit nin nyinnu sa uyenu a usü in Yisa Kristi. **15** Ule ulirue ucinari ubatin iseru unin vat, bara Yisa na dak nanya nyulele ada tucu anan kulapi. Nanya mine miyari udiawe. **16** Vat nin nani, nwan buru nse nkunekune, bara nnanzang midiya nigh Kristi Yisa duro ngbardang nayi ashau me, vat, bara nso umuro kiti nalenge na iba yinnu nin ghe udu ulai sa ligang. (aiōnios g166) **17** Nene udu kiti ngo nayiri vat, unan salin nkul, ulenge na idin yenju ghe ba, amere Kutellę cas, uzazinu ni ngongan udu kitime sa ligan. uso nani. (aiōn g165) **18** Timothy, usaun nin, nnafi ka kadure, bara imon ile na Kutellę wa bellin uworsu litife, bara ille imone yisina unan su Likum Licine! **19** Bara yita nin nyinnu sa uyenu nin kibinai kicine. Ule imon na amon na nari inin uyinnu mine sa uyenu una nana. **20** An Haminiyuś nin Alekzanda, allenghe na nwa nakpa shintan ku bara inan duro nani nnanzan tizogo Kuutelle

2 Ncizine vat, nwa ti nworu matiru tiru mine, nliran, ubunun nmong nliran, nin ngodiya isu bara anit vat,

2 bara agoh nan nale na idi natet adidya, nin woru tisu lisosin limang, nin nnonku kibinai nin ntoltunu liti nbun Kutellę. **3** Ilele imon icineari, nin nimon seru ubun kiti Kutellę unan tucu bite. **4** Ullenge na adininsu anit se utucu vat, inin kuru ise uyinu kidegen. **5** Tidi nin Kutellę kurum, nin nan lisin kitik bit nan Kutellę warum, Unite Kristi Yisa. **6** Ullenge na awa ni litime utucu vat, uliru nanya kube. **7** Bara nanere, meng litinighe, iwa fereyi unan kadura nin nbellu nliru Kutellę. Indin belle kidegen: na kinu ba. Meng unan dursuzu nalumai nanya nyinnu sa uyenu nin kidegen. **8** Ndi nin su nanilime su nliran vat niti, Ighantizin acara alau, na nin tinana nayi ba, na nin manyardan ba. **9** Nanere tutun na awani su kuyok nin toltnu liti, a ukifu liti a kibinai kicine, na nin titi nke nnit ba, sa nin nizinariya sa imon nwaltu, sa imon nikurfun idia. **10** Na ise nani nin katuwa kacine, (ille imon na icaunari ine kiti nawani anan dortu Kutellę). **11** Na uwani piziru uyinu kusari kurum nin toltnu liti. **12** Na nyinna uwani unan dursuzu kiti ba, sa aso Udia kitene ngankilime ba, na aso tik. **13** Bara iwa burun uken Adamu ari, inin dofino nin Hawawu. **14** Na Adamu ari iwa rusuzu ghe ba, uwanere iwa rusuzu ghe nanya kulapi. **15** Nin nani, abase utucu barra umacu nnono, iwa li ubun nanya nyinnu sa uyenu nin su a ucin ulau nin nonku kibinai.

3 Ubellu une ucineari, asa umon din inpiziru aso udia kutyen nlira, adin piziiru katuwa kaciineari. **2** Na iwa se imon tizogo liti ndia kutyenn nliran ba, na ayita ules nwani urum, unan kifu liti, unan cin seg nin nonku kibinai, unan yiru nlira unan yiru in dursuzu kiti, **3** Na iwan segehe unan nso ntoro ba, na unan deddei nriu kiti ba, na aso unan yiru ncin nin nanit, unan salin nsu kubung, na wa yita nin nsu nikurfu ba. **4** Na amin kilari me gegeme, nono me tutun yiita anan nlanzu ghe nliru: **5** (Unit nwa dari uminu kilari me gegeme, abati iyiziyari ayinin uminu kilari Kutellę?) **6** Na awa yita upese nanya ndortu Kutellę ba, bara awa fo figiri, asso unan diu nafo shintag. **7** Na iseghe nin Lissa licine kiti nanit ndas, bara awa piru nimon ncin nin libarda nshitan. **8** Nanere a dikon, na iyita anan nibinai nisheu, na anan tinu tibaba ba, **9** na anan nson toro ba, na iwa yita ninkot nin nsu nimon inyi ba, anan naburi agib nin nibinai nilau. **10** Na ida dumunzun nani assa na ise ani nin kulapi ba ina ni katuwe. **11** Nanere awane, na iyita anan nonku nibinai, na anan nijunguta ba, iyiti anan ncin ugegeme, anan nyiru ni nimon vat. **12** Na adikon yita anan nawani alalarum, iyita anan yiru ncin nin nilari mine nan nono mine gegeme. **13** Inug allenge na ina su katuwa ti dikon gegeme, ina se liyisini licine, nin naye akone nyinnu sa uyenu nanya Kristi Yisa. **14** Ille inyerte ndisu udu kitife, indin cisu kibinai, na nin dandaunu ba mba dak kitife. **15** Assa udandaunu na uyenai ba, ndi nyertu fi unan yinno ucin nin kilari Kutellę, ka na idin yicu kilari nlira Kutellę kin nlai, fitak likara nin kidegen. **16** Vat bite ti yinna, liyeshin ngbardang kiden Kutellę karin, “awa duro liti nanya kidowo, anasu kibolo nanya nfip me, nono kadura

me yene ghe, ibelle uliru me nanya nalumai, uyi yinna ninghe, iwa serughe gongon nanya kitine kani."

4 Nene nfip Kutellę na bellin fwang, unaworo udu ubun amon anit ba sunu uyinnu sa uyenu, ini nibinai mine kiti nfip kirusuzo, nin madursu dursuzo nagbergenu, **2** Libau kinu nin karusuzo isaka ukpilizu mine. **3** Ima wantinu usu zu nilugma, nin nli nimonli ille na Kutellę na ke, ilę na udin nizu nin ngodiya, nanya nale na ida iyinin kidene. **4** Bara vat nile imon na Kutellę nke icineari, tutun na imono duku ulle na iba nari ba asa isere nin godiya. **5** Idi lau bara na ina kusu inin nin nliru Kutellę nin lira. **6** Asa ulizino linauna ile imone, uba so kucin kucine katwan Yisa Kristi, fe ulle na use lyisim nanya nyinnu sa uyenu, miri dofiri ndursuzu ucine na udfino. **7** Bara nani nari abin nawali nin nizogo Kutellę, shono liti unan so unan yiru nanya ndortu Kutellę. **8** Ushonu liti caun nin kubi cing, imon vat caun nanya ndortu Kutellę, bara na uba ni ulai nyulele nin un cin dak. **9** Uliru ulele ucineari, ubatina nworo vat nanit seru. **10** Unnere nta tidin niu nin nfo kidowo, bara tidin nin likara kibinai kiti Kutellę unan lai, ame unan tucu nanite vat massaman alle na iyinna sa uyenu. **11** Dursuzo nani ilę imone, uti nani isu. **12** Na umon nwa yassu fi bara na udin fitu ba, bara nani sọ imon yenju kiti na nan nyinnu sa uyenu nanya nliru, nin nyiru ncin, nin nsu, uyinnu sa uyenu, a kibinai kilau. **13** Ceo kibinai fe nyenju nin yertre, nin nwunu natuf, a udursuzu nimon udu kubi ko na mba dak. **14** Na uwa fillin uda diu ulle na udumun ba, na iwa bellin udumun, ligowe nin tardu nacara nadidua kutyin nliran. **15** Dirtino nsu nile imone, nă litife nan nya ninig, bara anit vat nan yene uli nbunfe. **16** Cinna seng nin litife, nin ndursuzu fe, dirtino nanya nile imone, bara usu nane ba tifi use utucu litife nin nale na idin lanzaifi.

5 Na uwa boro ukune iyizi ba, fwanghe acara naco ucif, mino uzaman nafo nuana fin. **2** Zazina awani akukune nafo annah, nuan nishono nafo nuan nishono, nin kibinayi kilau vat. **3** Zazina awani ale na ales mine namo kuzu, ale na imal kunju. **4** Andi uwani ulle na ules me na kú, dumun nono nin nayalang, na icizin udursuzu nlanzu fiu Kutellę nan nya lilari mine. Na ibiya acif mine, bara na Kutellę din lanza nmang nani. **5** Ame unan diru nles ulle na amę nkuno, na aceo kibinai me kiti Kutellę. Ashon liti nan nya nfo nacara kitik nin lirin. **6** Ame ulle na aceo kibinai me nlanzu nmang ame nkú, a ayita nin lai. **7** Ta isu ilę imone, bara iwa se imon nvurzu. **8** Nanere ulle na amin kilari mę nin li uana ba, anari uyinnu sa uyenu, akanti kulumai nin nanzang. **9** Na iwa nyertin lissa nmon uwani unan dirun les, na akus me darni akut kutocin ba, uwani nles urum. **10** Na iyininghe nin katuwa kacind, assa ana min nono gegeme, ayita washalang, asa ana kuzuzu abunu namara, asa ana buzuno nikimon, asa ana suzu imon vat nin likara. **11** Nanere alle na ales mine na kuzu ana isa kunjo ba, na iwa yertin tisa mine ba. Bara kubi ko na usu kidowon nkata likara minę, asa ipizira usu

nilugma. **12** Nan nya nlo libauwe, idinin shara natimine bara na inari uyinnu sa uyenu mine un burne. **13** Bara nani asa iso agballa. Nin dortu nilari nilari. Na asa iso agballa cas ba, asa iso anan kubellum. Ibelle ile imon na icaun ibellu ba. **14** Bara nani ndinin su awani abebene ale na ales mine na kuzu isu ilugma, imacu nono, imin nilari, na iwa ni shitan ku nfwang nnanzu katuwa bit ba. **15** Nene wang, among mine nlasina idofino shitan ku. **16** Assa uwani ule na adinin yinnu sa uyenu, adinin nawani ale na alles mine na kuzu, na abun nani, bara katawe wa ti kutyin lire kadiawé, bara ina buno anan diru nales alle na ikunjo. **17** Na adidya ale na ina ghatin nani acara kutyin nlira, asa idin cinu nin nanit gegeme na ipatin uzazunu ulenge na iba ninani, umunu alenge na idin bellu idursuzo uliru Kutellę. **18** Uliru Kutellę nworo, "Na uwa nazu finafe nin nimoli kubi katwa ba," tutung "Unan katuwa uwesu tinonto me." **19** Kpada anan su nalapi nbun nanit, ngisine nan lanza fiu. **20** Asa na ulanza mnū nan waba sa awatat ba, na uwa yinnin nin vuru liti ndia kutyen lira ule na ina tarda ghe uchara ba. **21** Ntafi ubun Kutellę, nin Yisa Kristi, a nono kadura Kutellę allege na ina fere nani, su ille imone, na uwa feru ba, yenje uwa su imomon nin su liti. **22** Na uwa tarda unit achara dsddei ba, bara uwa ti acara nan nya kulapin nmong, nafe litife so lau. **23** Na uwa so nmyen cas ba, kpina kamyen kagbagbai bara ukonu liburi nin nyeneyi kidowo fe. **24** Alapi na mong anit di kanang, idin cinu nbun udu kitin shara, among dortsu kidung. **25** Nanere tutun nituwa nicine di kanang, ni nin nanę wang na ni nyeshi ba.

6 Vat nale na idi licin, na ini an ciniları mine uzazunu ule na ukulun, bara iwa zogozo lisa Kutellę nin liru me. **2** Anung acin alenge na an Ciniları mine di nin yinnu sa uyenu, zazinan nani bara na inung nuanari, na idirtin nsu nani katuwa vat, bara na an Ciniları mine anan yinnu sa uyenuari, anan su minere. Dursuzo, ubellu ile imone. **3** Asa umon dursuzo imoin imon ugang, na ayina nin liru ucine bite ba, ulirun Cikiları bite Yisa Kristi, nin dursuzun liru ucine. **4** Adin fo figiri na ayiru imon ba, unan rusuzu nanit nin suzu mayardang nin tigbulang tinanzang kika na ivira din nucuku, nin fiu kibinai, tizogo nin vuruzu unanzang, **5** a mayardang nanit asurne nin kibinai nabishe, anan diru kidegen, alenge na iyira libau Kutellę nafo lin sesu nikurfungha. **6** Liru Kutellę nin kibinyi kirum useri uidia. **7** Bara natina danin mon nyaya nyi ulele ba tutung na tima nyiul nin nimon ba. **8** Nonkon nari nibileyi bite nin nimon nowo ille na tidumon nin nimon nli. **9** Alenge na idunin su ise imon na cara assa ideu nanya tikanci nin libarda Nshitang, udu nanya tilalang tidiya nin kuna nizin nlanzu, nkul, umusu inrika na assi uwultino anit udu nanya nkul. **10** Usu nikurfung unin nere ucizunun katah kananzang vat. Among allenge na ina tinibineyi ku, ina lasin mnannya nyinnu sa uyenu, ina kulzu atimine nin na buri asirne saliga. **11** Fe unit

Kutelle na uwa ti kibineyi fe kitene nile imone ba, pizira nlau kibineyi, uدورuu Kutelle, uyinnu sa uyenu, usuu, nsheu kibineyi nin nonku liti. **12** Su liyisin licine lin yinna sa uyenu. Use ulai salingang ule na iwa yicilla fimu. Ukuru ubellu imong i cine nbung nan nizi iba gbardang. (**aiōnios g166**) **13** Ntafi nbun Kutelle unan nimon nlai vat nin kirrsifi Yesu ulenge na awa belling kidegen nbun Buntus Bilatus. **14** Bara nani dorts udukye gegeme, sa uvurzu, udu kube ko na cikilar bite Yesua madak. **15** Udag me mayitu kubi kucine nafo na unan nmare na cheu, ame unan ulikara chas ugo unan tigo nin cikilar unan tigo. **16** Ame unan salin nkul nin nle na assosin nnanya nkanan mo na umong wanya a do kupowe ba. Na unit wanyaa ayeneghe ba sa ayeneghe piit ba uzazinu nin likara saligeng di kitime. Uso nanin. (**aiōnios g166**) **17** Belle anan seh nanya nyi ulele na iwa fo igiri ba, sa it nibinnei mine nimon nyi ille na ima malu. Nin nani icheu nibineyi mine kiti Kutelle. Ule na adin nizauri uuse kidegen vat tilanza imang. (**aiōn g165**) **18** Belle nanin isuu imon icine, iso nan se nanya katuwa kacine, iyit washalang, nin nibineyi nnizu. **19** Nloli libower inug ma ciw atimine imon icine ule na idin cinu, ima se ullai ucine. (**aiōnios g166**) **20** Timitawus, mino ille moa na iwa nifi, suna uliru kinu nin manyardang mananza man kinu na idin suu mun uyiru. **21** Among anit din bellu alle adwade inani nazu mnanya nyinnu sa uyenu. Na ubolu Kutelle so nan ghinu vat.

2 Timotawus

1 Bulus, kunan kaduran Kristi Yesu unuzun yinnu Kutelle, udofinu nalikawalin lai na udin nanya Kristi Yesu, **2** udu kitin Timitawus, gono nsuu: Ubolu Kutelle, Ulanzun Kunekune, nin lissosin limang unuzu kiti Kutelle Ucif nin Yesu Kristi Cikilari bit. **3** In godo Kutelle, ulenge na ndinghe sujada ucizunu nacif nacif ning, nin kpilizu ulauwari ndin lizunu ninghinu nanya nlira ning. Kitik nin kirin. **4** Indi nin suu iyene minu, bara mna kulu nin nayi abo. Nlizino immizin mine. **5** Indin lizunu nin yinnu sa uyenu fe un kiden, ulenge na uwa di nanyan kaafe kishono Loyis a unafe Enus. Meng tutung in yinna udi lii nanyafe wang. **6** Ilemon na itawari une ndin lizinfi nirwo ukuru ususo ula nfiflu Kutelle nanyafe umuzu tardun cara ning. **7** Bara na Kutelle nani nari Uruhu fiu ba, ama un likara nin suu a uteru nabinayi nsu nimon icine. **8** Bara nani yenje uwa lanza ncin bellun bellen Cikilari bite, sa unaning, Bulus, kucin. Na koso nanya niu nliru ulaua nin likara Kutelle. **9** Urika na ana tuccu nari anin yicila nari nin yiculu ulau. Ana sunane, na bari nitwa bit ba, ama bara unme ukyewe nin bolu Kutelle. Awa ninari ile imone nanyan Kristi Yesu akubi dutu ucizunu wang. (aiōnios g166) **10** Ama nene utucu Kutelle nnuzu kanang nanyan dakin nan Tucu Kristi Yesu. Kristiari nati ligan nkul anin danin lai ulenge na udinin ligang ba udu nkanang nanyan liru ulau. **11** Bara ile imone, iwatni unan wazi, unan katwa, nin nan dursuzu. **12** Bara ka katwawe meng din niu imon ilele. Ama na ndin lanzu ncin ba, bara inyirughe ame ulenge na nyinna ninghe. Meng dinin likara kibinai nwo ame wasa aceo ileli imone na nna yinnin ninghe nnaghe udu loli lire. **13** Ceo kulap nidura nicine na una lanza kiti ning, nin yinnu sa uyenu a usuu ulenge na udi nanyan Kristi Yesu. **14** Imon icine ilenge na Kutelle na ni nacara, kese ining libaun Ruhu ulau, urika na udi nanghirik. **15** Uyiru nin nilenge imon, nwo vat nalenge na issosin Asiya na kpilayi kimal. Nnyan mine a pajelus nin n Hemojines. **16** Na Kutelle ti nkunekune me kilarin Onismus, bara kolome liri asa anayi nmang na tutung awa lanza ncin tishot ninghe ba. **17** Kube na awadin Rum, awa pizurui kang, anin seyi. **18** Na Kutelle tighe ase nkunekune kiti me liri lole. Tutung vat tibauto na awa buni in Afisu, fe yiru gegeme.

2 Fe bara nani gono ning, se likara nanyan bolu Kutelle ulenge na udi nanyan Kristi Yesu. **2** Nin nimon ilenge na uwa lanza kiti ning nanya niyizi iba gbardang, na inin nanya nacara nanit acine alenge na ima yinnu udursuze wang. **3** Pira inniu nin mi nafo kusojan Kristi Yesu kucine. **4** Na kusoja duku ko nakudi katwa akuyita nanya lanzun mang yii ulele, bara anan na una ubun me nmang. **5** Tutung, andi umon cum nafo anan cum sesun nduk, na asa inaghe uduke ba se adofino tiduka ncume. **6** Uso gbas ame unan katwa kune na adin su kang seru uduk nimon kunene nin cizunu. **7** Kpiliza kitene nimon ile na ndin

bellu, bara Kutelle manifi uyinnun vat nimon. **8** Lizinon Yesu Kristi ku, Ucizunun fimus in Dauda, urika na iwa fyghe nanyan kul. Ulele di cot nin liru ulau nighari, **9** Urika na ndin niu udun terii nafo unan molsu nanit. Ama na ina teru uliru Kutelle ba. **10** Bara nani ndin teru nayi nanya nimon vat bara alenge na ina fere, inung wang nan se utucu ulenge na udin Kristi Yesu, nin gongon sa ligan. (aiōnios g166) **11** Ulengge ubelle un yinnuari: “Andi ti kuu ninghe, tima kuru titi ulai ninghe. **12** Andi ti tere nabinayi, tima kuru tisu tigo ninghe. Andi tinarighe, ame wang manari nari. **13** Asa ti di nin diru kidegen ame wang baso sa kidegen, bara na awasa anari litime ba.” **14** Leu ubun lizunu nani nin nimong ilele. Wunno nani atuf nbun Kutelle na iwa su kabun kitene tigbula ba. Bara ilenge imone na imon duku icine ba. Bara ilenge imone ukul duku nalenge na idin lanzu. **15** Fo kidowo udak nin litife ubun Kutelle imon seru nafo unit katwa sa ncin. Mino tigbulang kidegene gegeme. **16** Suna uliru bidibidi, na udin du nin diru Kutelle. **17** Uliro mine din malu kiti nafo ukul tijii kidowo. Nanya mine Himenes nin Piletus duku. **18** Alele anitari na wuro kidegene. Idin uftu nanan kulen mal katu. Ina kpilya uyinnu sa uyenu namong. **19** Vat nin nani, likara litino Kutelle yissin. Lidi nin nile imone: “Cikilare yiru alenge na idi anme” ni “Vat nlenge na idin yiccuqhe nin lissa Kutelle ama sunu katwa kanangzang gbas.” **20** Kilari nikurfu, na niti cinsu tizinariya nin azurfari duku cas ba. Kitin cisu nakatu duku nin tiwin. Nanya nalele in katwa kalau duku, a in katwa kanangzang ku. **21** Asa umong wese litime unuzu katwa kanangzang, ame kitin cisu nimon icinari. Ina kalaghe iceu ugan, ama yitu imon katwan Cikilari, inin kyeleghe bara kokame katwa kacine. **22** Cong inuzu nanya kunaniyizi nftut. Dorton katwa kacine nin cum, uyinnu sa uyenu, usuu, a lissosin limang nin nalenge na idin yiccu Cikilare ku nanya nabinayi nilau. **23** Ama narin utirinu tilalan nin dirun nonku liti. Uyiru nwo asa uda nin mayardang. **24** Na kucin Kutelle nwasu kabun ba. Ama na yitu sheuwari kitin kogha, awasa adursuzo anin yita seng. **25** Amasu nin nonku liti udursuzu nalenge na inari uliru me. Nbata Kutelle nani ukpilu nanya yinnun liru kidegen. **26** Iwasa iyita nin kpilu tutun inin suna libardang shintan, kimal nkifu mine na awa kifo bari katwa me.

3 Ama yinno ilenge imone: kubi nimalin ayiri nijasi mayitu. **2** Bara anit yitu anan suu natimine, anan suu nikurfun, anan fonigiri, ufiu nati, anan liru Kutelle nanzang, anan salin lanzun liru narika na ina maru nani, na ima yitu nin godo ba, nin dirun lau. **3** Ima yitu sa unlazung kunekune, anan salin shauzu nin nalapi, anan nanzu tissa, na idinmin minu nati ulau ba, anan nun, na idinmin suu nimon icine ba. **4** Ima yitu anan lessu nati, anan gbas, anan lanzu nin nati, anan suu lanzun mang ubun nin suu Kutelle. **5** Ima yitu nin kulap Kutelle, ama ima nari likara nnin. Kpila usun anit alele. **6** Bara among

mine anitari na asa ipira nanya kilari iwunno awani alala. Alengene awaniari ale na ikulun nanya nalapi inin din wunu nani nin vat nimon nsuu nibinayi mine. **7** Ale awane kolo liri idin pizurun yinnu, ama na isa yinno udak kitin yinnu kidegene ba. **8** Libau lirume na Jannis ni Jambiris wa yissin nivira ni Musa. Libau lole tutung ale anan dursuzu kinu kane yissin nivira nin kidegen. Inung anitari nan imal kuzu nibinai, na iyinna ninghinu ba kusarin yinnu sa uyenu. **9** Ama na iba du piit ba. Bara tilalan mine mayitu kanang kiti kogha, nafo una naleli anite. **10** Ama kitife, una dortu udusuzu ning, adu, ukpilizu, uyinnu sa uyenu, uteru nayi ning, usuu, lissosin ncaa, **11** utizin niu ning, uniu, nin nimon ile na iwa sei in Antiyok, in Ikoniyom, a in Listra. Nna teru kibinayi nin tizun niu. Nanya nani vat, Cikilare wa nutuni ucine. **12** Vat nalenge na idi ninsuu iso lissosin Kutelle ima tizu nani iniu. **13** Anitin magunta nin nanan tizu nafo among ina rusuzo anit ba su kang. Ima wultunu among. Inung wang ina wultung naneri. **14** Ama bari fe, soo nanya nimong ilenge na una massu nin nile na umal yinnu mung. Uyiru kitin lenge na una massu ku. **15** Uyiru nwo tun tinono una yinnin jyert ilau. Ilengene wasa itafi jijin bara utucufe nayan yinnu sa uyenu in Kristi Yesu. **16** Vat ulirun tucu Kutelleri na kyele unin. Ucau bara ukye libau lissosin, bara uyinnu nkpiiliu, bara kyelu ntanu, nin dursuzu lidu lilau. **17** Udi nene bara unit Kutelle nan yita ning yirru, ueeu nimon katwa kacine kibanayi.

4 Ndin ni nliru ulele nin likara nbun Kutelle nin Kristi Yesu, ule na aba gucu anan lai nin nanan kul, bara udak me nin kipin tigome: **2** Su uwazi nliru, so nin shiri, sa kubi di sa na kubi duku ba kpada, gbara, taa kubun, vat nin kanyiri nsuwe nin teru kibinai nanya ndursuzu. **3** Bara kubi din cinu, na anit ma teru nibinai nin ndursuzu ucine ba nani iba na pitiru atimine anan dursuzu kiti alenge na iba shogulu nu nanya nlanzu mine. **4** iba kpiliu ulanzu mine kiti nlanzu kidegen, iba na kpillu kusari nlanzu nabin ghari. **5** Amma fe nonko kibinai nanya nimon vat. Tere kibinai nanya nniu; su katwa nnan bellun nliru Kutelle; kullo katwa fe. **6** Bara meng ina mallu ugutu niyi. Kubi in nyiu nighe nmal dak. **7** Nnasu likum licine. Nha min tuyimu sa uyenu nighe. **8** Ina malu uciuyi litapa katwa kacine, longo na Cikilari, unan wucu ucine, ama niyi liyiri lole. Ana meng usanin ba, umunu alenge na ima yitu nin su in saku ndak me. **9** Yita nin kanyeri udak kiti nighe mas. **10** Bara Dimas na sunni, diniin su nlenge uyie amini na nya udu utasalanika. Kariskis na do ugalatiya, Titus uni nado udalmatiya. (aiōn g165) **11** Luka ri cas di nimi. Yira Markus ku udak ligowe ninghe, bara adinin ampani kiti nighe nanya katwa we. **12** Nna tuu Tikikus ku in Afisas. **13** Ugudum nighe nann nna sun Ntaruwas nacara karbus, mino unin asa uba dak, umunu affa ninyerte, Massaman affe vat. **14** Iskandari unan kitel nikoro iboo nasu likara linanzang gbardang liti nighe Cikilari ba kurtun ghe nafo na ame nasuzu. **15**

Fe wang yenje Ucinfé ninghe, bara adi nivira nin liru bite. **16** Nin kusu liti nighe un cizinue, na umong wa yisin nin mie ba. Nani, vat nanite wa su ni. Na Kutelle nwa batiza ileli imone nati mine ba. **17** Amma Cikilare wa yisin likot nighe atayi likara, bara, nnuzu kiti nighe, bara ubellu nlirue nan se ukullu vat, nwurumi nan se ulanzu. Nwase utucu nnuu nzakki. **18** Cikilari ma tucui nayan ko lome likara linanzang, ama nin ciu yi bara kipin tigo me kitene kani. Kiti mere ngongong so ku udu sa ligang. Uso nani. (aiōn g165) **19** Lissoi Briskila ku nin Akila, nin na nan kilarin anisifirus. **20** Erasitus wa lawa Nkorontus, Amma nwasun Tirifehimus ku Nmilatuss nin nkonu. **21** Yita nin lissufi, pudens wang nin linus, claudia nin linuana vat din lissufi. **22** Na cikilari so nin Nruhu fe. Na ubolu Kutelle so nin fi.

Titus

1 Bulus, kucin Kutelle nin nanan kadura Yesu Kristi, udu utune ana yinu sa uyenu nale na ina fere naini nnuzu Kutelle nin tunu kidegene nin yinu udine nale na yina nin katwa kachine Kutelle. **2** Nin likara kibinai au lai sa liga, un Kutelle ulena adini kinu b, nin likawali vat kafin uur kubi. (aiōnios g166) **3** Kubi kucine awati uliru kadura me kitini ayina nin me in suu. Inwadin woru in suu nani bara ubelu Kutelle una tuchu bite. **4** Udu kiti Titus, gono kidegen nanya yinu sa uyen. Ubolu Kutelle nkuneme nin shau kibinai nnuzu Kutelle nin Kristi Yesu, unan tucu bite. **5** Bara nani iwa cinfì nanya Krete, uma suu imene na ti sa suu ba urin tarda akune ucharananya ni gbir nafo na ina belin fi. **6** Akune na iwa yita nin dinon b, ules uwani urum nin nono nayi achine na nin dinonkibinai ba nin salin lazu nliru. **7** Uhoon igime ame unan yenjue, kilari Kutelle yita lau sa kulapi. na awa yita **8** Nin nani na ayita una sesu namara, una suu nilemong na chou. Ayita unan kpiluz uchine ayita lau, una feu Kuteele nin minu litime. **9** Ulena ama minu gagan ligulan kidegen, bara anan taa among likara nanya liru uchine nin dursuzu uchine nin kelu na le na inari ghe. **10** Bara among duku gbandan anannazu kiti masaman ale na ina suu nani ukachiya ti gbulan mine cauzin ba. Idin rusuzu anit udu lidina linanza. **11** Ucaun ikpadani. Idin dursuzu ilemon na icau idusuza ba, bara imong chiin insali riba nin musuzu kilari. **12** Umong mine, adi jinjin ka aworoAnan fulzu kinu nsali ligan inani iyita imun fiu nafo inawan ten, nin kugbala nidowo." **13** Ule ulire kidegegher, tamas ukele nani ina su dert nanya yinnu sauyenu. **14** Nauwa nii kibinai fe na Yahudawa nin na biin mine ba, ko udu tidokoki nanit na kpila nin kibinai kit kidegene. **15** Udu kiti na le na idi lau, vat umong di lau. Bara udu kiti na lena idi zemzem nin diru yinu nimong ilau. Bara nibinai mine nin kpilizu mine di nanzanghari. **16** Imasi fo iyiru Kutelle, bara nani inani narighe nin matiza mine. Na icau ba inin di gbas. Na katwa kacine di kiti mine ba.

2 Bara nani febele ilemon iyina nin ti pipin ticine. **2** Anit akune suu anan kifuu batiiikune anan yenju upi, uyinu sa uyenuua anan suu, nin nanan ciu nayi. **3** Awani akune inin wang nanere iso anan nakpinati, na anan kubelin ba. Naniwa suu acin kitin nssu turo b. Na idursuzo ilemong na idi gigime **4** bara ina taa awni abebene isu dert nanya kpiluz mer, iti nani likara nibinai iti usuu nales mine nang nono isoo anang yeju ipiit. **5** Nlau anang lisosin licine ndarri isau anan nanku natu nin nales mine bara uliru Kutelle wa so imong infillu **6** Nanere tutung beleng azamane iso anan kpilzunupiit. **7** nanya nimong vat durum atee mine nafo anan katwa ka cine; iwa dursuzu durung nlau durung tikune, nin tigbulang tine tin salin yenu. **8** Belen pipinghe tuu na ti na so sa ukye, bara tina soo nin cin kitene nle na aba tifi mayarda, bara nani na imenmun inanzan duku

na iba benlu nati bite ba. **9** Acin ba suu unaku nati kit nacinilarimine idertin inan poo nani nibina, na iwa sa mayardan nan ghinu ba. **10** Na iwa su nani likiri b, bara nani na idursu nni uyinu sa uyen, bara inan taa udursuzu bite mbelen Kutelle unan tucu bite kuna niyizi nanya tibau vat. **11** Iyen, ubolu Kutelle na uma dak nin tucu udu nanit vat. **12** Unin dursuzu nani ti nari imon inanzang nin kunanizi nimun iyì ti suu anan kujijin, anit alau nin libau Kutelle nanya ku kuje. (aiōn g165) **13** Na ti din ncaa ti saru nin nayi aboo dak ngongan udiya Kutelle bit nin Yesu Kristi unan tucu. **14** Yesu wa ni liti mee bara arik tinan se ulau kusain nuzu na lapibit tinin soo lau kitime, alena a ceu nibinai nsu nimon icine **15** Beleng ni likara kibinai ni le mone nin te nke nin tigoo vat na imong wa nari minu ba.

3 Lizinong nani i ne ati bara anan tigo nin nanan tica tig, inunku vat. **2** Na iwa firin umong b, na iwa su mayerdan ba na isun anit ti bau mine nin dursuzu nteltinu nati udu na ti vat **3** Bara nani arik atibite nwa di sa ukpilzu nin salin nunku nat, tiwa cinu hem ti so acin kuna niyizi nin lanzun mman. Tiwa di nanyan likara linanza nnin shina. Tiwa nari ati bite nin salin laun mmang. **4** Bara na nshau kibinai Kutelle unan tucu bite nin son suu me udu kitin nit adaa. **5** Awa tucu nari nnuzun maru upese nin lipesen Nfip mi la, na bara ni tawaa na tisuzu b, bara nani nkunekune mer. **6** Kutelle na ni nari Nfip me milau nanya Yesu kristi unan tucu bite. **7** Awa suu nani tina see usortu nanya mbolu Kutell, ti da su anan lin gadu nlai sa ligang nin likara kibinai. (aiōnios g166) **8** Too ti pipinghe tinyinuwari. Ndi nin suu iliru nin likara kibinai bara ele imon, ara ale na uyinna nin Kutelle iceu nibinai mine nitwa ni cine naa ana ceu nbogn min. I le imone caun nin se ugb ardan bara anit vat. **9** Bara nani sunan mayardan tilalang tone nin piziru na kura nin fizu nibinai nnun bara uduk. I leli imone na icau ba nin salin nimong kitene. **10** Nari ule na adin dasu nin kosu natii nanya mine iwa malu wunughe atuf urun sa tiba. **11** Nin yinu au umusin ntele amlu killau liti me nanya libau ti terd nin tizu kulapi nca nkul. **12** Dana iwa tuu Artamas sa Tychikus ku kiti mine tanmas idak kiti nighe in Nikopolis kikaa nan ina yimin in soo ku kubin tutuwui. **13** Tanmas ituu Zinas ku unan yiru ndoka. nin Apollo, nin nimong ile na idinin suwe. **14** Na amit bite masu nitwa nicine nanga na nima bizu ti bukata ti kpaikpai bara iwa so sa nitwa ba **15** Vat nale na idi nin me idin lisu min. Lison ale na idi ni su bite nanya yinu sa uyenu ubolu Kutelle soo nan ghin. uso nani

Filimon

1 Bulus kycin Nkristi Yesu, nin Timothy gwana bite ucindu kitin Philimo, gwana nsubit nin adon katawe,
2 Cindukiti ngwana bit kishono bit Abiffia nin du Akiribu kusoja wang nanya katuwa ucindu kitin nlirangafe: **3** Impip Kutelle na uyenu nin lisosin limang me nusu kitin inchif bite nin Chikilari Yesu Kristi so nanya mine. **4** In su Kutelle nin nnjah nngai ko nin shi Kutelle **5** Nndin lanzinu ninghinu nya mine sanlira, ligan na idumung nanya Cikilari Yesu nin yinnu mine sauyenu udu kiti nanit alumai **6** Nndin nlira ussu katuwa mine nnyan nyinu sa uyenuyits nin likara ulle na udi nanya bite nin Kristi **7** Bara nnamaluse mang kan, nin nrisu kibinai nanyannsufe, bara nibinai nanit alau natu mang bara fegwana. **8** Bara nani, vat nanin andina likara kibinai nanya Kristi mtifi usu imon illena ubasu **9** Vat nani bara usuu nndin suffi usere ukwilizufe meng ulle nwandi. Bulus ndi nawa kilari licin bara Kristi Yesu **10** Ndifi kucikusu nbekken usau nighe Onisimus ullena ndi ucifme uworu licin nighe. **11** Barna awa man difi he, ne ne adi imong icine kitife nin mi. **12** Ntoghe ame litime ulle na ukwiliz kitife adi kibinai nighe. **13** Ulle na uwang cinghe kitikanghe kang bara fewe awa buni, meg ulle na ndi nanya kilari licin Kutelle. **14** Nan nndin nin nsa nsu imomon sa uyiru ba. Bara katuwa ichinife waso nafo ana tifiku sua uyin nafew **15** Umoh uti iwa kosufi ninghe nanya kubi baat bara unan so ninghe sa ligan (*aiōnios g166*) **16** Na adu kuchin ba akalin kuchi, nafo gwana kinnayi nighere badi nin nanin nanere abadikitife nanya kidoawo nin nanya Nchikilari. **17** Assa uyirai nafo udon katawer, serreghe nafo meng, **18** Assa anitifi umon utanu nmomon ana lifi ure pizira usere kining **19** Meng, Bulu, nnyertine nin na chara nin; nba kuturnufik, men bellinfi ndi dortufi ure nlaifeba. **20** Eh, gwana, nase liburi liboo nanya Ciliari nse unanku kibinai nanya Kristi, **21** Uyinnu nin nnonku litifer udortu lirufe ntah unere nndin nyiru ubasu gbardang ukata nimon ubellu nighe. **22** Assault uso naninkelei kuti namara, bara ndi ncisu kibinai nanyan nliran ima yinnu ndak kitife. **23** Apafras udon licin nanya Kristi Yesu din lisuu fi **24** Nanere wang Marku, Aristaku, Demas Luka, adon katwa ning. **25** Na ubollu Nchikilari bite Yesu Kristi so nin infip mine uso nani.

Ibraniyawa

1 Nin nburnu, kutelle wa liru udu kiti nankah bite, unuzu nan kadura Kutelle, kubi gbardang nan tibau gbardang. **2** Nin nale ayire, Kutelle din nliru nanghirik nin gono me, ulenge na ana ferenghe aso unan li ngadu nimon me. Kiti mere tutun ana ke imon vat. (aiōn g165) **3** Gono mere nkanan nazinu me, amere kuyeli me, amin imon vat nin likara tigbulang, amkni wa se unasara nkusu kulapi, amini na so nichara nnit udia kitene kani. **4** Nanere ana se ndia kitene nan malaiku (maleku) nafo lisa longo na anase ugadu me, likatin ko lome lisa. **5** Udu kitin ko moyame ku maleka, na awa bellin a fe gono nighari kitimone nso ucif fe? “Nin tutun a meng baso ucif kitime, ame ba so gono kiti nighe”. **6** Tutun na Kutelle wa dak nin gonon cizinu nanya nyulele; aworo “vata namaleku Kutelle iba sughe liru”. **7** Kitene nan maleku wei akuru aworo “Ame ulle na awan ke a malekwei uruhu, acin me lilem nlah”. **8** Kitene ngono me awa woro “Kutet tigo, Kutelle adi sa Ligang, (aiōn g165) **9** udi nin nsu na nan fiu Kutelle, umini nari katuwa kananzang, bara nani Kutelle, Kutelle fe na tintilofi nnuf nlanzu nmang ukatin adofine. **10** “Nanya nburne, cikilari, fere wa tunno litino nye, kitene kane katuwa nacara fere. **11** Ingung be nanu, fe ba li ubun, Inughe vat ba kunu nafo kulutuk, fe ba lawu nanere, na akaus fe ba yiti nin ligan ba.” **13** Ghara nanya nan maleku, Kutelle wa bellin, so ncara ulime ighe, udu kubi ko na nbati anan nivira namfi baso imon npatilu nin na bunufe? **14** Na vat an malekuwe uruhu na iwa tii nani ida tumuzuni, ida yenje alenge na inughere ba se ugadu ntucu ba?

2 Bara nani tiba kpinu uni nati bite, kiti nile imon nati lanza, bara usali kulla wati imon nya pit nanghirik. **2** Andi kadura na iwa bellin kti nan maleku wanso hem, ko kome kulapi nin salin dortu Kutelle iba seru ushara, **3** tiba tyiziyari tise usortu, riwa kiyale ule utucu udiawé? Utucu ulle na iwa bellin nari nin nburne, kiti ncikilari na awa tabbata nari mun kiti nale na iwa latiza. **4** Kutelle tutun wa sheda unin nin nti kulapi nin nadadu nakara ngangang, a ufillu nruru ulau ulenge na iwa kosu nin nyinnu me. **5** Kutelle wa ceou uyi cin dak ba, kitene nle na tidi nliru kadas nan malaku, **6** bara nani umon na adi nkan kiti awa shedu aworo “ngyanri unit na uta kibinai kiti me? sa usaun nnit na uminghe? **7** Una ke unit amini darni nan maleku, uwa ti ngye litapa ngongan nin ghantinu, umini wa ceu nghe kitene katuwa nacara fe”. **8** ‘Unci ceo imon vat kiti nnit kadas na bunu me, Kutelle na ni imon vat kiti nnit usurne, na iwa cin imon vat sa uni kiti me ba, vat udak nene tisa yeni imon na ina ceo kiti me ba. **9** Vat nin nani, ti yene ulenge na iwa ke nghe nin kubi bat, kadas nin nan maleku, Yesu, ulle bara uniu nin nkul me, iwa terughe litapa nzazinu a ngongan; bara nene ubolu Kutelle, Yisa wa dudo ukul

bara ko cuyemu unit. **10** uwa di dert, nworo Kutelle, imon vat wandi nme tutun kiti me, nono ba dak gbardang kiti ngongong, nin nworu aba ti udia nanya nse ntucu ukullo itine nniu me. **11** Bara vat nale na ina kusu nani lau nin nale ina kusu nani, ina dak unuzu kiti kuru mere, Kutelle, bara nanere ulenge na ana kusu nani lau, na ana lanza incin yicilu nani nuwana me ba. **12** Ame woro “meng ba su ushele lisafe kiti nuwana nin, meng ba su asem bra fe nanya uzuru”. **13** Nin tutun aworo “meng ba yinnu nin fi, a tutun “yene mmile nin nono nanga na Kutelle wa nie”, **14** bara nani, tunda na nono Kutelle din kosu finawa nin nmyi mirume, Yesu wang din Kosu imon irum me, bara kitene nkul aba ti ulle na adinin likrara nkul hem, iba woru shetan. **15** Uso nani, anan buku vat nale na idin lanza fiu nkul lisosin mine vat nanya licin. **16** Kidegen nari, na an maleku ari adin buzunu nani ba, likruran Ibrahim mari. **17** Bara nani, uwa so kiden kiti me aso nafo nuwana me nanya tibau vat, bara unaso unan nkune-kune ule na iyinna ninghe uso udia kitene nimon Kutelle, anan se unasara nshwu nin nalapi nanit. **18** Bara Yisa litime na neou, ina ni wa dumunghe amini wa yinin ubunu nale na ina dumun nani.

3 Bara nani nuwana nilau, anan munu nati nanya nyicillu kitene, yeneng Yisa ku, unan kadura nin pirist ule na tiba diu nghe kutyin. **2** A wandi nin kirki, kiti Kutelle, ulenge na awa ferenghe, Musa wandi nin kirki kilari Kutelle vat, **3** bara iwa yene Yisa katin Musa ku nin ngongan, bara ulengye na ke kilari, akatin kilaree litime. **4** Ko kiyeme kilari unitari na ke kinin, vat ulengye na ana ke imon Kutelle ari. **5** Musa fa wadinin kirki nafo kycin kilari Kutelle, vat, a niza uluru umang nimon ulle na iba bellu nin du nbun. **6** Bara Kristi ari udina wari kilari Kutelle, assa timono nin likara uciu kibinayi nin nfo figiri bite kitime. **7** Bara nani, una so nafo na uruhu ulau na bellin “kitimone asa ulanza liwui me, **8** na uwa ti gbas nin nibinayi mine ba, nafo na an Isiraila nanyan kugbas mine, kubi na iwa dumun nani nanya kusho”. **9** Nanere wandi, kubi na ankah mine wa dumuni kubi na kus akut anas, iwa yene adadu ni nghe, **10** Bara nani na nwa lanza nmang kiji kone ba, ‘nmini wa bellin, ko kome kubi idin laszunu nanya ibinai mine, na inug yiru tibau nighe ba. **11** Udi nafo na nwansi isilin nanya tinana nayi nghe, na iba piru nanya nshinu nighe ba”. **12** Sun seng, linuana, bara iwa lawa nin nayi ananzang an salin yinnu nanya mine, kibinayi ka naki ba kpilli minu kiti Kuttele nlai. **13** Nin nani tan atimine agang nibinayi ko lome liri, nin ndandaunu nafo na idin yicu kitimone, bara na warum mine was yita gbas bara karusozo kulapi. **14** Bara arike tiso anan munu nati in Kristi, tiwa min uciu nibinayi bite gangang, kiti me unuzun nburne udu imalline. **15** Kitene nilele, ina bellin, “kitimone, assa ulatisa liwui me yenje uwati kugbas nin kibinayi fe, nafo na an Isirala was nanya kugbullu”. **16** Ame ghari ule na awa latiza Kutelle asu Kugbullu? na inughere alenge na Musa wa nutun

nani nanya Masare? 17 Nin naya ghari Kutelle wa nana ayi udu akus akut anase? Na nin nalelere na iwa su alapi, inughe na abi mine wa nnon nanya kushoe? 18 Udu kiti naya ghari Kutelle wa sillo, na inghe ba piru nanya nnshinu me ba, andi na alenge na isalin ndortu nghe ba? 19 Tina yene nworu na iwase upiru nanya nshinu me bara usalin nyinnu mine.

4 Bara nani, uso tiba su seng, nworu na umong bite wa dira uduru nli nbun nalikawali npiru nshinu Kutelle ba. 2 Bara tina se uliru ucine kitene nshinu Kutelle ulle na iwa bellin nari nafo na an Isiraila wandi, nin nani na kani kadure wan kpin imomon kiti nale na ina lanza, sa uwuro imuni uyinnu sa uyenu ku ba. 3 Bara arike, allenge na tiwa yinin - arikere alenge na tiba piru ushinu une, nafo na ina bellin "nafo na mna sillo nanya tinana nayi nighe, na inu nghe ba piru nshinu ni nghe, ba". Awa bellin nani ko nin nworu makeke katuwa me nmalla unuzu ncizinu nnyi. 4 Bara ana bellin nkan kiti, ubellen liyiri nasabar "Kutelle wa shin vat katuwa me liyiri nasabar". 5 Tutun amini wa woro "na inug ba piru ushinu nighe ba. 6 Bara nani, tunda na iwa ceo ushinu Kutelle, among nan pira, tunda na an Isiraila gbardang na lanza uliru ucine, kitene nshinu una ipira ba bara usalin ndortu Kutelle: 7 Kutelle nakuru nlon liyiri na idin yicu "kitomone" ana kele liyiri lole kubi na awa liru kiti Dauda, ulenge na awa bellin uworsu kube na iwadi imal bellu". "Kitomone asa ulanza liwui me, na uwa ti gbas nin kibinayi fe ba". 8 Bara andi Joshuwa wa ni nani ushinu, na Kutelle wasu uliru kitene nlon liyiri ba. 9 Bara nani, udak nene nlon liyiri na sabar duku na ina ceo bara annit Kutelle. 10 Ame ulenge na apira nshinu Kutelle, ata litime tutun ashino nanya nadadu me, nafo Kutelle nanya kan me. 11 Bari nani, na tiyita nin nayi npiru nshinu une, bara umong wa dira nanya nsalin dortu Kutelle na idin su. 12 Tigbullang Kutelle ti duku, nin likara akatin litan kileou, asa a wuso nin kosu kidowo nanya nruhu, anin munu gbolgbok, amini nwansa a yinno ukpilizu kibinayi nin nniya. 13 na imon makeke nyeshin nyenju Kutelle ba, bara nani, imon vat di fisere nin fong kiti niyizi ame ulle na tiba ni kibatiza kitime. 14 Tidi mun npirist udia, ulenge na ana katah udu kitene, Yisa gono Kutelle, na ti min uyinnu bite nin likara gangang. 15 Na tidimun npirist udia ulenge na a sali sa ulanzu nkunekune bite bara usali likara ba, ame ulenge nanya vat tibau ina dumun nghe nafo arike, ame cas di sa kulapi. 16 Na arike kuru ti dak nin yinno kibinayi, kiti kutet tigo naliheri, tinan sere nttop nin se naliheri udu nbunu kubi ndamuwa.

5 Nafo ko uyeme upirist udia, na ifere nanya nani, ina ferenghe asu katuwa bara unughe nanya nimon ule na idi in Kutelle, ame vat nan nah ufiliziru nin ngutanu nmyi bara alapi. 2 Ame nwansa adofino seng nin na nan ntanni, alle na ina lasin, bara ame wang litime kilin nin sali likara kidowo. 3 Bara ulele, ame

tutun uso gbas a gutun nmyi bara kulapi me, nafo na ana su bara alapi nanit. 4 Na umong unit nwansa a yauna mon ngongo nghe bara litime bna, ame ba seuyicilu kiti Kutelle, nafo na Haruna wan se. 5 Na ame Kristi wa ghatin litime upirist udiya ba, nin nani Kutelle wa bllinghe "fe gono nighari kitimone nda so ucif fe". 6 Udi nafo na ana kuru a belle nkan kiti "fe upirist sa ligan, nafo ubellun malkisadak". (**aiōn g165**) 7 kubi na ame wandi nanya kidowo, awa nizu nliran nin nfo nacara, kuculu nin nmyizin udu kiti Kutelle, ame ulle na awasa a tucu nghe nanya nkul, bara uni ngirma Kutelle nsa a latiza nghe. 8 Nin nworu ame gonari, awa matsu udortu Kutelle unuzu kiti nimon na awa neo mun. 9 Ame wa batin unit, nanya nlo libau we, bara ko gha ullenge na adin dortu nghe, amere usern nlai unsali ligan. (**aiōnios g166**) 10 Nin feriu Kutelle nafo upirist udiya bara ubellun Malkisadak. 11 Tidinin nimon gbardang in bellu kitene Yisa ubayitu nin njiasi nbellu, tunda na udin lanzu gegeme ba. 12 Vat udak ko kebe, ucaun iso anan dursuzu nyiru, unin so gbas umon dursuzo anunku uyiru, tigbulang Kutelle, anug du ninsu nmazin, na imoli likara ba. 13 Bara ulenge na adu nmazinu, na adinin nyiru nanya kadura nfieu Kutelle ba, bara adu gono. 14 nkon kusari, imonli likara, in nallenge na ikuno ari, inug allenge na bara uyiru mine iwasa ifere imon icine nanya ni nanzan, ina durso nani iyinin vat nimon icine nin ninanzang.

6 Nin nani usunu nimon na iwa durso nari nin nburne, kitene kaduran Kiristi, tiba li uban udu tikunag, na tutun utunu litino ndiu katyen nanya katuwa nkul, a uyinnu nin Kutelle, 2 na nlon litino ndursuzu kitene nsulsunu ulau, utardu nacara, utitu na nan nkul, in nshara sa ligan. (**aiōnios g166**) 3 Arike tutun ba su ulle imone asa Kutelle nyinna. 4 Bara uso gbas, kiti na lenge na iwa tinani iyinno, ule na awa dumun ufillu Kutelle, ule na iwa kuso nin nfip milau. 5 inug alle na iwa dumun tigbulan ticine in Kutelle nin likara kuji ncin dak. (**aiōn g165**) 6 inug alle na iwa diuwe-udinin njiasi ukpiliya nani tutun udin ndiu kutyin, nanere bara na inghe atimine wa kotin gono Kutelle kitene kuca, tutun itanghe aso imon ncing fong. 7 Bara kutyin na serru uwuru na udi njuu kunin, nkoni din nutuzunu ileou isesu uampani inug alle na idi katuwa kunenne, isere nmari kiti Kutelle. 8 Bara as kunutuno imart nin ubarje, ku ba so hem, nin ndre nnti nnu, imalline ba dak nin njujuzu. 9 Vat nin nani tidin nliru nenge, adondong bite tise likara nimon icine, ulenge na idi immine, imon ille na idi in tucue. 10 Bara na Kutelle unan salin adalciari ba, na aba shawu nin katuwa mine nin nsu na ina durso bara lissa me, nanya nanere iwa tumuzun annit alau, udak nene idinsu nani. 11 Nin nani arike ntah nibinayi, nworo kogha nanya mine ba dursu imusu nciu kibinayi udu imalin, nin se ntbas nyinnu. 12 Na tidinin su ilawa shankalong ba, mbara iso anan nsu nimon ule na anan nse ngadu na likawali, bara iyinnu nin nayi ashau. 13 Bara kubi na Kutelle wa su Ibrahim ku likawali, a wa sillo nin litime, tunda na

awasa a sillo nin mong ulenge na adi udiya ba. **14** Ame woronghe “meng lallai mba tifi nmari, mba kuru nkpin ngbardang likurafe?” **15** Nanya nlo libau were Ibrahim nwanse ille imon na iwa su nghe likawali, kubi na awa cicah nanya hankuri. **16** Bara anit dinsu isillin ninle na akatin nani nin gbardang, nanya namusu mine, isillin nnere imaline vat. **17** Kubi na Kutelle wa yinin adurso nkanang udu kiti na nan ngadu nalikawali, imon nsali nsakisu ngegeme, nadlili me, awa ni uyinu nin nisillin. **18** Awa su nani bara imon ibba illenge na idin sakisu ba, nanya nilenge na udinin njiasi Kutelle su kinnu, arike alenge na tina chum udu kiti nyeshinu tiba se likara kibinayi timin uti nayi ulle na ina ceou bara arike. **19** Tidimu nle uciu kibanayi, nafo ukessu nin likara ntatabatu nidowo bite, uti kibinayi na uwa piru nanya kiti kuzeni kibulun. **20** Yisa wa piru kiti kane, nafo unan npunu kibulun bite, amini wa da so upirist udiya sa ligan nin nbellun Malkisadak (**aiōn g165**)

7 Amere Malkisadak une, Ugon Salem, upirist udiya

Kutelle unan kitine kani, ulenge na awa zurro nin Ibrahim mme na awa kpillin unuzu nmolusu nagowe, atina ata nghe nmari. **2** Ibrahim wa nighe likure nanya nimon ilenge na awa bollu, lisame “Malkisadak” nnufi “ugu usheu. **3** A wandi sa ucif, sa unah, na awa dinin nankah ba, na awadi nin nayirin ncizinu ba, sa ayiri nimalin, nin nanere awa lawa upirist sa ligan nafo gono Kutelle. **4** Nene yenen imusin ngbardang na unit une di, ame kah bite Ibrahim was ni likure nanyan nimon icine na awa yiru kiti likume. **5** Nin kidegenere, likuran Levi wa seru kutyin npirist iwa ni uduke kiti nanit, kiti nadon mine ana Isiraila, nin nani inug wang likura ri unuzun Ibrahim. **6** Bara Malkisadak, ame na a wandi likura unuzu Levi ba, wa seru uzakka kiti Ibrahim, awa tinghe nmari, ame ulenge na adinin likawale. **7** na nari duku ba, nworu unit ubene nase nmari kiti nnit udiya. **8** Nanya nanere annit alenge na idin sesu uzukka iba kuzu nlonliri, nanya nkon kusari inug alenge na ina seru uzakka Ibrahim in woro inunghere anan nlai. **9** nin nanya umon uliru, Levi, ame wa seru uzakka tutung awa biya kiti Ibrahim. **10** Bara Levi wandi kidowon nkah mere Ibrahim, kubi na Malkisadak wa zurro Ibrahim Ku. **11** Nene andi ndedei nso nani, unuzu likuran Levi upirist (bara kadas nin unit nsere uduka) iyaghari nin du nbun upiziru nmon upirist fita kimal nbellun Malkisadak, a na iba ninghe lissan Haruna ba. **12** Bara kubi na iba saku upirist, uduke wang ba saku tutun. **13** Bara ame ulenge na iwa bellin kitene me, ame di nlon lukara ugan, na umon mine na su katuwa nprist ba, **14** nene ushaidari nworu ciklari bite, na nuzu likuran Yahuda, likura longo na Musa wa bellin imomon kiti mmine nbellen npirist ba. **15** Bara ille imon na tibelle idi fong, nene asa umon upirist nfita nanya nkama Malkisadak. **16** Ame ulenge upirist upese, na amere ulle na abada so upirist nnudu ka na udi nniit ba, bara nani unuzu nanya likara nanya nlai unsalin nnanu. **17** Bara iyerte wa shaida kitene

me “fe upirist ari sa ligan nin nbellu Malisadak.” (**aiōn g165**) **18** Bara uduka unkatuwe ina ceo unin kusari, bara usali likara nin diru ampani. **19** Na uduka nsa uta imon dedei ba, bara nani, tidi nin nciu kibinayi bara ubun, unuzu nle na ti din dasu kupo Kutelle. **20** Bara na ulenge uti kibinai nse sa usu nisilin ba, na alenge apirist na su isilin ba. **21** Ame Kutelle wa su isillin kubi na awa bellin kitene Kristi “cikilari wa sillo na aba saki kibinai me ba, fe upiristari sa ligan.” (**aiōn g165**) **22** Nind nanere Yisa na da so uyinu nin likawali acine. **23** Vat nani ukul na wanti upirist usu katuwa sa ligan, unere nta tidinin na pirist gbardang, ulle udu nalenge. **24** Vat bara Yisa sosin sa ligan, ti pirist me wansa ti sake ba. (**aiōn g165**) **25** Bara nani awasa amalizina utucu nalenge na ida kupo Kutelle unuzu kitime, bara ame sosin ko kome kubi ana fo acara bara inughe. **26** Bara imusin nleli upirist idia tidi nin suwe bara arike, na adinin kulapi ba, usali nimon inanzan, ulau ina kosoghe na nan kulapi, amini na da so unan nbun kitene kani. **27** Ame ndira imomon ba, nafo among apirist adidiawe na iba ni ugutunu nmyi ko lome liri, asa atu ana bara kulapi me, anin na bara aalipi nanite, Ame wa su nani urume cas, kubi na awa ni litime. **28** Bara uduka wa fere annit anan nsali nagang iso apirist, bara ligbulang nisilin, longo na liwa dak kimal nduka, ifere gono, ulenge na awa di dedei sa ligan. (**aiōn g165**)

8 Nene udursu nile imon na tidin nbelle inere, tidi nin

npirist udia ulenge na asosin ncara alime unkutel ndia kitene kani. **2** Ame kuci nari nanya kutyi kulau, kutyii nliran kidegen na cikilari wa tuno, na unit usurneri ba. **3** Bara ko uyeme upirist iwa fereghe a ni vat unizu nin gutunu nmyi bara kulapi, bara nani uso gbas ise imomon na iba ni. **4** Nene ndah Kristi wandi nanya nyi, na awa so upirist ba, sam, tunda na amon duku allenghe na ina niza ufilizinu bara uduka. **5** Iwa tumuzun imomon ile na uli nafo ulema nin nshin, nimon kitene kani, nafo na Kutelle wa su Musa ku kagbara, kubi na awadi nworu a tuno litino kutyin nliran, “yene” Kutelle woro “uba ke imone vat nafo nda na iwa dursofi kitene likup,” **6** Bara nene Kristi wa seru katuwa kadia, bara ame tutun di kiyitik nalikawali acine, alenge na iwa tunno nanya likawali acine. **7** Andi aleli alikawali nburne na nnana ba na ubellen npiziru nalikawali an ba ba yitu ku ba. **8** Na Kutelle wase kulapi kiti nanit, aworo “yenen ayiri din ncinu” ubellun nciklari. Kubi na mba su alikawali apese nin kilarin Isiraila, nin kinin kilarin Yahuda. **9** Na aba yitu nafo alikawali alenge na nnasu nan na cifi mene ba, nloli liyire na nwan yacun nani nin narcara nnutuno nani nanyan nmyin nmasar, bara na iwa li ubun nanya nalikawali nighe ba. **10** “Bara alelere alikawali alenge na mbasu nin kilari Isiraila, kimal nale ayire” ubellun cikilari “mba” ciu uduka nigh nanya nibinai mine, mba kuru nyertu unin nanya nayi mine, mba so Kutelle mine, ung baso anit nighe. **11** Na inug ba dursu umon unan lisosin kupo mine ba, sa umon gwana me, ubelle, “yinno

cikilare” bara vat ba yinie, unuzu nbene udu udiawe. **12** Bara meng ba dursu nkunekune kitene naddu ananzan mine, na meng ba kuru nlizin nin nalapi mine ba. **13** Nanya nbelle “ipese” anati alikawali nburne akuse inin ulenge na ana bellin iso ikuse ina mali uwulu.

9 Nene nin nalikawali nburne wadi nin kiti ntumuzunu Kutelle, kikane inye, a duka ntumuzune, **2** Bara nanya kilari nliran, ina kele kutyi ku, kongo na idin yicu kiti kilau, nanya kiti kane upitila liyisin duku, a kutebul, a uborodi yita ku. **3** Nin mamal kuzeni kibulun kin be nkon kutyi duku idin yicu kiti kilau kang. **4** Kidinin nbagadi fizinariya bara upizuru nwesu kulapi tutun kite dinin nakpati nalikawali, kanga na ina yacu vat nin nazurfa, nanya lisu fizinariya min umanna, ucah Haruna na tillo, allo natala aba duku an nalikawali. **5** Kitine nakpati nalikawali, kuyeli ngongan ncherebin di kitene mmarapin nse nwesu kulapi, konga na tiwasa ti belle nene ba. **6** Asa ikele imone, ame upirst ko kome kubi asa a pira kutyi ndase anan su uhidimomi. **7** Ame upirst udia asa apira kutyi kunba ame usame urum ko lome likus, na sa ugutunu mmyii barat litime nan naniti mye bara utazinu kugbas. **8** Nfip milau din dursuzu nworu libau ndu kiti kilauwe Isa puno ba, andi kiti nliran ncizinue duku liyisin. **9** ulere umusali nko kube, vat unizu nin ngutunu mmii na idin nnizu nene, na a wasa ata nibinai nanan durtu Kutelle lau ba. **10** Inine uliari nin nsonu cas, umunu imusi tibuki nkusu tone vat udukari bara kidowo, na ina ni kamin upese iba da ciu unin kite. **11** Kristi na dak nafo upirst udia, un nimon icine na ina dak, unzu ndia nin gbardang nlau kilari Kutelle, kanga na acara nnitari na ke ba, kanga na kidi kin nyulele ba. **12** Na iwadi bara nmii niyin sa aluka, barci nmii mere Kristi wa piru kiti kilau kubi kurum bara kogha, ase nari usortu sa ligan. (**aiōnios g166**) **13** Bara andi nmii niyin nan nadaki ciu uzaminu ntong kuluka kiti nale na idi lau ba, asa mikusu nani ita lau nidowo. **14** Ani iziyari bati nmii Kristi, ulenge kiti nfip min sali ligan, awa nii litime ame anansali kulap kiti Kutelle, a kusu nibinai bit nin nadadu tikul tinan tumuzuno Kutelle nlaiya? (**aiōnios g166**) **15** Bara nanere, Kristi di kiyitik nalikawali apese, uwa so nani, bara awa kuu anan bunku nari unuzu nalikawali nburne, unuzu nsu nduk kulapi bara aworu alenge na Kutelle na yicila nani iseru lukawali ngadu sa ligan. (**aiōnios g166**) **16** Bara asa umong nsuna uliru kiti na nan kidung mye, uso gbasari idursu ukul nnit une ulenge na an su uliruve. **17** Bara uciu nliru uso dole cas kiti nle na ukul duku, bara na uso dole kiti nle na adinin nlai ba. **18** Nanere na iwa tunno alkawali nburne sa nmii ba. **19** Bara na Musa wa nii ko uyeme uduka nanya lidu, kiti vat nanit, a wa yiru nmii naluka nan niyin nin nmyen, aca ashine a kufan izob a zamina vat kubanga nan nanite vat, **20** anin woro “monere nmii nalikawali na Kutelle wa ni uduka kitimine”. **21** Nanya nimon irume, awa zamin nmii nanya kuteen nliran nan vat nakpangiri na idin su katuwa npirst mung. **22** “Nin nbellen lidu kusan vat

nimon asa ikusu nin nmii, sa ugutunu nmii na ushawu kulapi di ba. **23** Bara nani uwa so gbas nworu imon nanya kitene iba kusu, nin ngutunu nmii ninawa ntene, **24** Bara na Kristi wa piru nanya kiti kilau kanga na ina ke nin cacara nanit, kanga na kidi kuyeli nicine, nin nani apira kitene kane nin litime kikanga na ana duk ubun nmuro Kutelle bara arike. **25** Na awa do kikane bara anि litime ko kome kubi ba, nafo na upirst udia din suzu, ulenge na adin picu kiti kila, likus udu likus nin nmong nmii ugang. **26** Andi nani kidegenere, uba so gbasari kitime kubi kurumari, udu kibi nimalin nworu awa nuzu akalla kulapi nin ngutunu nmii litime. (**aiōn g165**) **27** Ina ceo unit akku urum, mamal nani udak nwucu kidegen. **28** nanere tutun Kristi, ulenge na iwa nakpa ghe urum ada yaun kulapi nanit gbardang, aba kuru adak unba, na nin woro adas nnono nin kulapi ba, bara udu tucu nalenge na idin ncaa mye nin nayi asheu.

10 Bara lidu cas nshinari min nimon icine na iba dak, na innere kidegene atimine ba, lidu wansa litaa alenge na idi kupopo Kutelle iti lau ba nin leli uni lite, nworu upirst din nlili abun nizuwe likus udu likus. **2** sa iwasa isuna unizu nlenge ugutuzunu nmii ye? nanya nani anan tumuzunu Kutelle ina malu ukusu nani, na iwa kuru ise uyiru kulapi ba. **3** Bara nanya nle ugutunu nmii, imon nlizinu duku usu kulapi likus udu likus. **4** Bara uwasa uso nani ba, bara nmii na daki nin niyin kalla alapi ba. **5** Kubi na Kristi wa dak nanya nyulele, awa woro “na anug dinin nayi kitene ngutunu nmii sa unzu ba, nin nani anung kellen nidowo mine bara myeg. **6** Na fe dimun liburi liboo nanya vat ufilizinu nin ngutunu nmii bara kulapi. **7** sanan meng woro “yene, kikane meng ba su imonfe, Kutelle, nafo na inyertin kitene mighe nanya kubaga. **8** Amini wa woro nafo udi nbune “nafe dinin su, ngutunu nmii bara kulapi na udinin suwe ba” ugutunu nmii na iwa ni bara lidu. **9** Amini nworo “yene” kukane nsu unufife” ana ceo usu nbrune, bara anan damun unbe. **10** Nanya usu unbe, tinanse ukusu kiti Kutelle unuzun nmii kidowo Kristi Yesu urum cas. **11** Kidegenari ko uyeme upirst as ayisina kolome liyiri nsu katuwa, nnizu ngutunu nmii, ulenge na uwasa ukalla alapi ba. **12** Bara kubi na Kiristi wa gutun nmii urum bara alapi udu sa ligan, amini sosin ncara ulime Kutelle, **13** ncawe udu kubi na iba toltonu unan nivira, aso unan patilu nin nabunu. **14** Bara uni urum, amini nati annit lau sa ligan, alenge na ina kusu nani. **15** Nin nfip milau tutun nso iyizi inba kiti bite, bara nin cizine ana woro, **16** “alelereld alikawali na nwansi nan ghini, mamal nayiri ane” ubellun ncikilari; meng ba ciu adu nighe nanya nayi mine, mba kuru nnyertu anin nanya nibinai mine” **17** Amini wa woro “na nbakuru nlizin nin nalapi sa usu ngbas mine ba. **18** Nene kikanga na ushawu nile imone, unizu mine ba lawu una kulapi ba. **19** Bara nani linuana, tidi nin nayi akone npiru nanya kiti kilau unzu nmii Yesu. **20** lolere libau na an punari mun linnere kidowo mye lipese nin lin nlai unzu kuzani

kibulun 21 Nin bara ti dimun npirist udia kitene kilari Kutelle. 22 Na ti dak kupopo mye nin nayi kidegen nin yardu a uyinna sa uyenn, nin nayi bite tizamin nlau ku nin nlah liburi, tikusu nidowo bite nin nmynen milau. 23 Na tutun timin ubellu nalapi bite gangan, ticeau nibinai nin nayi akone, sa uketizu, bara ame Kutelle na ana su nari alkawali unan kidegenari. 24 Na tiyene ndah na tiba gpinu ati bite agang, ti su usu nin lidu licine. 25 Na tiwa ciin uzursu ligowe ba, nafo na among di nsuwe, nin nani na ti bun ati bite kang, nafo na idin yenju liyiri lole din dasu susut. 26 Asa arike dagangan tisu kulapi, nbaya na tina malu useru uyiru kidegen, na ugutunu nmii bara kulapi duuku ba. 27 Nin nani umong uciu kibinai fiu duku, unwucu kidegen nin nla npiu gwagwai uba juju ansn nivira nin Kutelle. 28 Vat ulenge na anari lidu Musa aba kuu sa nkunekune, nin bellu niyizi inba nan waba sa an watat. 29 Iyaghari ba yitu ngbardang nhoro nafe din kpilizu ucaun ini ulenge na a patila Gono Kutelle, ulenge na anaa nmii nalikawali nafo imomon indinong nmii ye mongo na awa kusu - vat ulenge na azogo nfip mitope? 30 Bara tiyinu ulenge na ana woro "utune una nighari meng ba bijiu" nin tutun cikilar ba wucu kidegen nanit mye". 31 Iso imon fiuwari, udui nacara Kutelle nlai. 32 Bara lizino nin nayiri kidung, na iwa yinin-inani wa teru ayi nin nzapi nin niuu. 33 fe iwa sufi tizogo inutun fi fong, itafit unieo amini wa munu nin nalenge na iwa piru nanya nleli uniuwe. 34 Bara fe wa dinin nkunekune kiti nalenge na idi licin, umini wa seru nin lanzu nmang, ubulu nimon nacarafe, nin nyiru fe litife udinin nimon na cara igegejeme saligan. 35 Bara nani, na iwa fiilin ayi akone fe ba, alenge na adinin nduk udia. 36 Bara udinin su nhakuri, bara unan sere imon ile na Kutelle na sufi alikawali, kubi na usu katuwa mye. 37 "Bara nanya kubi cingling, ame ulenge na adin ncinu, gbas aba dak na nii dandaunu ba. 38 Anit alau nighe ba se ulai kiti nyinna sa uyenu, asa a kpilla, na meng ba lanzu nmang mye ba". 39 Bara nani na arike di nafo alenge na ina kpillin kiti nmusuzu nin nani, tidi nafo alenge na imin uyinna mine sa uyennu bara uciu nidowo mine.

11 Nene uyinna sa uyenu, unere uyinnu ule na unit dumun, idinin nayi akone ncaa nimomon, utabbas nimon ile na isa yene ba. 2 Bara nanere acif bite iwa yinin nighinu bara uyinna mine sa uyenu. 3 Kiti nyinna sa uyenuari, tina yinin nworu iwasu makekewa kiti nbellu Kutelle, bara nworo imon ile na iwadi nyenju ba, iwa ke nanya nimon ile na idi sa uyenu. (aiōn g165) 4 Uwadi kitene nyinna sa uyenuari Habila wanii Kutelle uzaka dedeii na nafo gwane Kayinu ba, uwasa bara nanere iwa rughe bara lidu lilau, kutelle wa rughe bara uzaka na awa nii, bara nanere Habila duu nliru, nworu ana mal ukuu. 5 Nin nyinna sa uyenuari wadi na iwa yaun Enok ku udu kitene na awa yenu ukuul ba, na iwa seghe ba, "Bara iwa woro awa poo Kutelle ayi kamin iwa yaun ghe udu kitene kani. 6 Tiwasa tipoo Kutelle ayi ba, asa ti dira

uyinna sa uyenu, bara ulenge na aba dak kiti Kutelle gbarsari ayinin au aduku, nin nworu adin nizu uduk kiti nalenge na idin piziru ghe. 7 uwadi nin yinna sa uyenuari, Kutelle was gbaru Nufu ku, mbellen nimon ile na Isa yene ba, nin durtu Kutelle akee uzirgi bara usu tucu kilari mye, bara usu nani amini wati uyu lawa anan ncaah nkuul, bara iwa da lawa anan fiu, Kutelle na udin dasu kiti nyinna sa uyenu. 8 Nin nyinna sa uyenuari wati Ibrahim ku, kubi na Kutelle was yicilaghe, adofino anya udu kiti kanga na aba seru nafo ugadu, ame tinna anya sa uyiru kiti kaa na aba du. 9 Nin nyinna sa uyenuari wati ghe adi so nkan kipin nafo kumara, adi so kudanga nin Ishaku a Yakubu, adodong ngadu nalikwali arume. 10 Nanere wadi bara ame wa yene ubun kiti nalenge na inughere wa kagbire ulenge na unan mbo likiye nin kewe di Kutelle. 11 Nin nyinna sauyenari Ibrahim nin wani mye saraya, iwa seru likara nmaru kube na iwadi ikunno gbongbong, na iwa yene Kutelle ulle na iba yinna ninghe, ulenge na ana su nani alikawali ngono. 12 Bara nani tutun, unuzu nnit ulere ulenge na awa dak susut nkuu awa macu akara gbardang iwa so gbardang nafo iyini kitene kani, nafo licicin kurawa longo na iwasa iguro ba. 13 Inughe vat wa kuzu sa useru nalikwali, nin nani iwa iyinna yene nin nse nmahabi a idutu piit, iyinna inug amarari nanya inye. 14 Bara alenge na iwa bellin ile ione wa nutun fong nworu idin piziru nilari nati mine. 15 Kidegen andi idin kpilizu mbellen kipin kanga na ina nuzuku, iwa se kubin nkpillu. 16 Bara iwadi ncisu kibinai kipin kicine kinnere kitene kani, bara nani na Kutelle wa lanza icing iyicilaghe Kutelle mine ba, tunda na ana kele kagbir bara inughe. 17 Uwadi nanya nyinna sa uyenu, nworo Ibrahim kubi na iwa dumungha anii Ishaku ku, eh ame ulenge nin liburi liboo awa seru alikawali awa nii gono mye kirume cas. 18 Kitene nighari iwa bellin "unuzu Ishaku iba yicilu likura fe? 20 Nin nyinna sa uyenu wati, Ishaku nin Yakubu ku nmari kitene nimon ncin dak. 21 Nin nyinna sa uyenu kubi na awa cinu ukuu atah vat nonon Yusufu nmari, Yusufu tumuno Kutelle ayedine litin nca mye. 22 Nin nyinna sa uyenu, Yusufu na imalin mye ndah, alira nbellen nsunu nono Isiraila umasar, a belle nani iyiru akuu mye nanghinu. 23 Nin nyinna sa uyenu, Musa kubi nmaru mye, annit was nyeshe ghe tipui titat, bara iwa yene ame gonari kicaut, na iwa lanza fiu nduka ngo ba. 24 Nin nyinna sa uyenu, nworu Musa kubi na awa kunoo, anari iyiciliaghe gono nshono ngo Firiauna. 25 Nin nani afere ukosu nniu nan nanit Kutelle nan nworu alanza nmang un kulapi kubi baat. 26 Awa yene ulanzu ncin ndortu Kutelle nafo use nimon nacara ri gbardang, ikatin imon nmasar, bara adin ncisu iyizi mye nse nduk unbun. 27 Nin nyinna sa uyenuari, Musa wa suun umasar, na aw ba, bara awa ti ayi akone nyenju nlenga na idi nyenjughe baa latiza fiu tinana nayi ngo ba, bara awa ti ayi akone nyenju nlenga na id nyenju ghe ba. 28 Nin nyinna sa uyenu awa su ubukin nkallu nkul nin zaminu nmii, bara unan nmolusu nonon

nfari wa dudo nonon nfari Isiraila. **29** Nanya nyinnu sa uyenuari ingu wa kafin kurawa kushine nafo kuteen ku kone, kubi na amasarawa wa woro isu nani, kurawé mila nani. **30** Nin nyinnu sa uyenuari azunu njeriko wa disu, kubi na iwa kiilin nanya nayiri kuzor. **31** Nin nyinnu sa uyenari Rahap ukilaki, awa nanna nan nalenge na iwa salin ndortu nliru, bara awa seru anan piziru nyinnu asu nani acine lau. **32** Ani iyaghari nbakuru nbellina? bara na kubi ba batini nwani bellin ubellen nan Gidiyon, Barak, Samsin, Jefita, Dauda, Samela, nan Kagisin na nan nliru nin nnu Kutelle. **33** Alenge kiti nyinnu mine sa uyennu iwa lii likara nilari tigo, isu katuwa kacine, isere alikwali itursu tinuu nazaki. **34** Ibico likara nlah, ukaala litang kieo, ishino nanya tikou, iso anan naggan kiti likum, ita a soja amara ico. **35** Awani ba seru abbi nalenge na iba fiu nani, among iwati nani ineo, na iwa yinin ibunku nani ba, bara inan se uftu nanya nkul ucine, **36** Kagisine wa neo nin ba'a nan ngibzu, eh nin ninyeng nan licin. **37** Iwa filisu nani nin natala, iwuco nani, asari aba, iwa kalizu nami ata nin kusangali, itunna ngalu nin nakpa nakam, nan niyin, iwa so hem, imono nani nanzang. **38** Bara inughé na uyee was caun nani ba, ngalu nanya kusho, nan nakup, a ataii, nan nagbongbon kuteen. **39** Vat nani Kutelle wa yinin nin nighinu, bara uyinu sa uyenu mine, na iwa seru imon ile na iwa su nani alikawale ba. **40** Kutelle se nani imomon dedei, ile imon na ikatkin kiti bete, nanya noru sa arike, na iwa yitu lau ba.

12 Bara nani tunda nati kilin nin gbardang ligozi niyizu inba, nati filin vat nimon igetek ile na iba ti nari tisu kulapi, seng kunodino nari, na tisu ucum nin nshau kibinai ile na ina ceo nbun bite. **2** Na ti ceo iyizi bite kitin Yesu, unan kelu nin ti nlau nyinnu sa uyenu bite, ulenge na ulanzu nmang iwa ceo nbun mye, a tere kibinai nin niu, uraini nin nlanzu ncinn, amini wa so ncara uleme kuteet tigo Kutelle. **3** Bara iwa yeneghe ulenge na awa teru kibinai nin nliru unanzang kiti nanan kulapi udu litime, sa nworu uwa dira sa kibinai tifi tenene. **4** Fe udak nene usa nari sa usu nnono nin kulapi udu kubi na uba gutunu nmii. **5** Fe umini nshawa ukpinu nagang uta munu nafo nono, "gono nigh na uwa yassu uhoró Kutelle ba, sa kidowó kuffi kubi na utana amini nkele fi" **6** Bara Kutelle din su uhoró nlenge na adinin su mye, akuru a kpizo gono kanga na ki sereghé. **7** Tere kibinai nin dumunu nafo uhorori, Kutelle din su nin ghinu nafo nono mye, bara kame gonari duku ulenge na ucif mye din sughe uhoró ba? **8** Bara asa idi sa uhoró, ulenge na vat bite ba se nanye, anug ba lawa nono nihem ana nin mye ba. **9** Ukipnue ku, tidinin nacif nanya inyulele idin su nari uhoró tinani di dortsu nani, na tiba durtu ucif bite kang unan nfip nin nlai ya? **10** Bara acif bite asa usu nari uhoró kubi baat, nafo na uso nani gegeme, bara Kutelle asa asu nari uhoró tinana yita gegeme, tinan koso nlai ligowe. **11** Na adin lanzu nmang nhoro ba kube ba, bara nani udin konu, vat nin nani udu nbune asa uda

nin nsheu, a kiden kiti nalenge na ina dursuzo nani. **12** Bara nani ghantinan acara mine ale na adira, allung mine na ata yototo, kpinan anin agang tutun. **13** Taan tibau nabunu mine ddrt, bara vat nlenge na adi ugurgu na iwa tighe alasín ba, bara nani ashin. **14** Suun lisosin lisheu nan nanit vat, ikuru iso lau, twa dira nlau, na bi bayenu ciklare ba. **15** Suun seghe bara na ina kalla among nanya nse naliheri Kutella ba, nin wonu na iwa so litino ngwagwai nayi na liba bamum tinanzang, nin bunkurunu gbardang. **16** Suun seghe na iwase unan nzina, sa unan sali ndortu Kutelle nafo Isuwa, ulenge bara imonli awa lewu ugadu ngono nfari. **17** Bara inung yiru nin woro uka kidughe, kubi na awa ti kibinai nworu ase ugadu nmare, iwa nazughe mun, bara na awa se kubi nworu adiu ucife kutyin ba, vat nin woru awa pizuru kang nin nmizin. **18** Bara na anug wa dak likup na isa idudo, likup nlili nlah, nsirti, bibit nin ngurzunu. **19** Na anug wa dak inan pee awulu/Alantun sa tigbulang nanya liwui, na tiba ti alenge na idin latizu linin isu kucikusu, nworu na awa kuru abellin nani ntong tigbulan nlira ba. **20** Bara na iwanya ilatiza uleli uduka ba, "Assa ko finawa ntene nduldo likuppe, iba filisu fi nin natala. **21** Bara imon fiu wari wadi na Musa wa woro "meng fiu wadai ntunna nketuzu. **22** Nin nani iwa dak litala Nurushalima, nin ndu kagbir Kutelle nlai, Urushalima kitene kani, a nono kadura Kutelle amui likure di nanya nbuki. **23** Ina ni na dak kiti nzuru vat nono npari na tisaa mine di kitene kani, kiti Kutelle unan nwucu kidegen vat, a udu nfip nanit alau alenge na idi dedei. **24** Inani na dak kiti Yesu ule na adi kiyitik naliwkali apese, nin nzamunu nmii mongo na midi nliruwe katin unmii Habilá. **25** Yenjen iwa nari ulenge na adi nliruwe, bara asa na isorto ba kubi na inari ulenge na idin gbaru munu nanya inye, arike kidegen na tiba sortu ba tiwa kpilin nin kidung kiti nlenge na adi kitene kani. **26** Nkoni kube liwui mye ba zilliu uye, bara nene ame nasu nari alikawali a woro "udak nene meng ba zilliu na uye cas ba, tutun nin kitene kani". **27** Tigbulang tone "tukunna ukpinne ku" ndursu ukalla nimon ile na idin zilliuwe, ilenge imone na ina ke ininin, bara ilenge imone na ina zilliu inin ba ilawa ku. **28** Bara nani, useru kpíñ tigo kanga na kiwasa kizzillino ba, na arike su ugodiya, nin nanya nani ti tumuzun Kutelle nin nyinnu nin fiu a uni ndia. **29** Bara Kutelle bite ulari un kileo.

13 Na usu linuana lii ubun, **2** na iwa shawa iseru amara ba, bara usu nani among na senru nono kadua Kutelle sa uyiru mine. **3** Lizinon nin nalenge na idi licin, nafo anung di nange nanghinu nafo ninmini nidowo di nniu nanghinu. **4** Na ilugwa so imon ndaraja vat, na ukomi nilugwa so lau, Kutelle ba da wucu kidegen kiti nanan kulapi nzina. **5** Na lisosin nime so sa ukuluma fikurfung, na imon ile na udumun ibatinfi, bara Kutelle litime wa woro "na meng ba suunifi ba, so nderinfi, **6** na imon na tidimu ibatinari, bara tinan belle fong "Kutelle

amere unan buunu nighe, meng ba lanzu fiu ba, iyaghari umong ba su menkurwa?" **7** Yenjen alenge na idin ndortu nighinu, alenge na idin bellu munu uliru Kutelle, tutun yenjen uduk katuwa mine, suun nafo inughe. **8** Yesu Kristi amere urume kitimone nmleghe udu ubune vat. **(aiōn g165)** **9** Na iwa wututun munu nin nmong udursuzu upese ngangan ba, bara ucaun ukele nibinai mine kiti naliheri, na imonli wansu tigo ulenge na iwau ibuno alenge na isosin bara inin ba. **10** Tidin nbagadi, bara alenge na idin su katuwa ku nanya kitin liran wansauleo ku ba. **11** Bara nmii ninawa na ina gutun bara kalapoi upirst udia wari din dasu mun kiti kilau, asa ijuju nidowo mine ndase. **12** Bara Yesu wa gutun nmii mye mamal kibulun kagbiri, nanya nworu akusu anite unuzu nmii mye. **13** Na arike bara nani tido kitime ndase, timin ulanzu ncin mye. **14** Bara na tidinin nkan kagbir kan nati bite kikane ba, nin nani tidin piziru kagbir kanga na ka ba dak. **15** Kitin Yesu ti ba ni atibite bara liru myeko lome liyiri, kiti Kutelle, liru longo na linnere kumat nnu bite inan yinno lisa mye. **16** Na iwa shawa usu nimon icine ba, ibun linuana ba, bara imusin nle unii litere Kutelle din lanzu nmaghe. **17** dorton nin nakpu nati mine kiti nadidiya bara inughe din sun ncaa nidowo mine, nafo alenge na iba ni kibatiza, dorton nani inan dofino ninghinu nin liburi liboo, na nin tiana nayi ba, na uba bunu munu ba. **18** Suun nari nliran, bara tiyinna tidinin nibinai nilau, ninsu lisosin ngongan nanya nimon vat. **19** meng uni nkpinmunu agang vat isu nani, bara meng nan se nkilla kiti mine na nin dandaunu ba. **20** Nene na ame Kutelle ntop, ulenge na ana dak ninghe unzu nanya nkul ame udia liwalli nakam ncikilari Yesu kiti nmii nalikawali sa ligan. **(aiōnios g166)** **21** Ukullo munu nin nimon icine inan su lidu mye, na lidi katuwa nanya bite. alenge na idin puuzu ghe ayi kiti mye, unuzu Yesu Kristi kitime, ngongong duku sa ligan, uso nani. **(aiōn g165)** **22** Nene ndin kpinu munu nagang, linuana, inanan miino ukpinu nagang na ina nyertin munu baat. **23** Yimmon nworo gwana bite Timoti ina bunku ghe ame ulenge na nba yenu ghe as ada na nin dandaunu ba. **24** Lisson adikdiya mine vat, umunu annit alauwe alenge na idi in ilaliya din lissu munu. **25** na ntop Kutelle so nanghinu vat.

Yakubu

1 Yakubu, kucin Kutellę nin Chikilari Yisa Kristi, udu kiti nakura likure nin naba na iwa malu kiti nin ghuin, ndin lisu minu. **2** Yiran vat nmanghari nuwana ning, kubi ko na uniyu ngangan nse minu, **3** Yinnon nworu uyinnu sa uyenu mine din dasu nin nayi akone sa ligan. **4** Na ayi akone kulu katuwa me, lnan lawa anit awasara, anan nsalin ndiru nimon. **5** Asa umon mine dini su ayita jinji, na atirin kiti lenge na adi nizu, Kutelle, adin nizu gbardang sa ugbaru kitin le na atirino, Kutelle ma nighe. **6** Bara nani tirino nan nya yinnu sa uyenu, na nin kosu kibinayi ba, ule na adinsu nin kosu kibinayi amasin nafo kibarak nmyen kurawa, fongo na ufurun din chunmung ukillö mung. **7** Na unit une nwa ceo kibinayi nworu aba seru imene na adi nin suwe kitin in Chikilari ba; **8** Imusi nnit une unan kossu kibinayari, na ayisin libau lirum ba. **9** Na gwana ule na asali nin nimon nacara ase ngongong nan nya liyisim me. **10** Ame gwana ka na adumun nimon nacara toltin litime, bara na ama katu nafo kumamu na kuwasa kuyelte. **11** Asa awui nuzu ninpu gwawai uta amommu koto, amammu nin chaut nani yeltizé. Nanere wang anan nimon nacara ba lawu anan nsali nimon nan nya nituwa minę. **12** Unan nmareri ule na atere ulle na a tere kibinayi, nan nya dumunu, aleo likara nan nya dumunę, aba seru litapa tigoh longo na ina ti anan su Kutelle likawali. **13** Yenje umon wa woro kubi kongo na idumunghe, " Ulenge udumune unuzu kiti Kutelleri," bara na Kutelle din dumunu unit nin magunta ba, amę Kutelle litime din dumuzunu umong ba. **14** Ko uyeme unit asa ase udumunu bara uti kibinayi mangunta mere, ulle na asa ukpeshilinghe uwununghe likot. **15** Usu kibinayi nwati liburi asa umara kulapi, kulapi nwa kuno kang kuda nin kul. **16** Nana ning yenje iwa risuzu minu. **17** Ko uyeme ufillu ugegeme nin fillu ulau udin nucu kitene kani utolu udak nnuzu kitin Ncif nkanang. Na adin sakuzu kidowo nafo ushin ba. **18** Kutelle na fere ani nari ulai unuzu ligbulang kidegen, bara tinan so kumat ncizinu nan nya makekewę. **19** Anung yiru nani, nuwana kibinayi nin. Na ulanzu yita kogha ku deddai, na anan liru kpaikpai ba, ana unan tinanayi deddai ba, **20** bara na tina nayi nanit din su katuwa kacine Kutelle ba. **21** Bara nani kallan vat akara ananangza nin magunta na udin kowę, na nin tikunang liti ba seren tigbulang to na tiba damun nin tucu nidowo mine. **22** Dourtong tigbulanghe, na iwadi anan lanzu cas ba, na iwa rusuzu atimine ba. **23** Asa ulle na adin lanzunligbulang nliru na adin su katuwa mun, adi nafo unit ulle na adin yenju nan nya madubi. **24** Awasa ayene umuro me, as a gya, asa ashawa sa iyizari ayita. **25** Nanere unit ulle na adin yenju gegeme nan nyan shara ulau, ushara lidu kibolo, nbuntu, nin lin bun dortoe, nama unan lanzun nin shauzue ban iba ti unit une nmari awa sunani. **26** Ulenge na ayira litime ame unan dortu Kutelleri, ana adin kiffizu lilemme ba, adin

rusuzu litime, udortu Kutellę me uhemari. **27** Udortu Kutellę ucicik ulau na Kutellę na Uchif bite din yenju, anare ubunu nikimon, nin na nan kul na less, nan nya nio mine, anin kesse litime nan nya in yih unanzang.

2 Nuwana ning, na iwa dortu uyinnu sa uyenu un Cikilari bite Yisa Kristi, Cikilari ngongan, nin su liti sa maferu feru ba. **2** Asa umong npira ada se minu nan nya lisosin mine nin ficancan fin zinariya nin nimon igegeme, umong tutun pira kikimon unan diru nimon nacara niin nimyon ndinong, **3** anung ari nceo ayi mine kiti nnit unan nimon igegeme, inin woroghe "cikusu da so kiti kigejeme" inin woro unan diru nimon nacare, "Yisina kikani" sa "So nabunu ning." **4** na anughe din su ushara nan nya natı mine, iso anan shara nin kpilizu unanzan ba? **5** Lanzan nuwana nayi ningh, na Kutelle na fere anan sali nimon nacara in yih ulele iso anan nimon nan nya yinnu sa uyenu nin sen gadu tigoh na awasu likawali udu kiti nale na idumun su me ba? **6** Anunghe nin di yassu anan diru nimon nacara! Na anan nimon nacarere din yoh minu bā, na inunghere din cin ninghinu kutein nsharawebā? **7** Na anan nimon nacarere din nanzu lisa ligegeme longo na iwa yicila minu mun ba? **8** Vat nin nani asa ukulo uduka tigowe nafo na ina yertu nan nya liru Kutelle, "Uma su usü nnan lisosin kupofe nafo litife," usu gegeme. **9** Nin nani asa ufere among usu nani imon icine, udin su kulapi, ushara nkifofi ina nin so anan nalapi. **10** Ulenge na adoffino uduka vat, aminin tana nan nya nrum cas, aso unan tanu nan nyan duke vat. **11** Ame Kutelle na ana woro "Na uwa su uzina ba," amere kuru aworo "na uwa molsu anit ba," andi na usu uzina, umini na molo unit, uso unan kalin duka Kutelle. **12** Nani imon ile na idin bellę na iso innare idin sue, nafo na ale na iba sunani ushara nbuntu. **13** Bara ushara din dasu sa nkune-kune kiti nalenge na idin dursu nkune-kune ba. Nkune-kune din li likaran shara. **14** Iyaghari gegeme nuwana nin assa umonn nworo adumun nin yinnu sa uyenu a na ayita nin katwa kacine ba, uleli u yinnu sa uyene wasa utuchu-ghe? **15** Asa gwana kilime sa kishono din pizuru nimon shonu kidowo nin nimonli liyirin, **16** umaong nan nya mine woro nani "cang idi so mang, ilanza momo illi ishito, a na anung in nin nani imonle na idin pizure bara kidowo ba, iyaghari ngegeme? **17** Nanere wang unin uyinnu sa uyenu andi na katwa kacine duku ba, libiari. **18** Vat nani asa umong woro, "Fe dumun yinnu sa uyenu, a meng yita nin katuwa kacine," dursai uyinnu sa uyenu fe sa katuwa, meng ba dursu fi uyinnu sa yenu ninghe nan nya katwa nighe. **19** Uyinna Kutellę kurumari nanere. Agbergenu wang in yimma nani ketuzu. **20** Udi niri su uyinrin wangha unit ulala, nworu uyinnu sa uyenu sa katuwa uso hem. **21** Ndunsu ame Ibrahimę, uciff in yinnu sa uyenu bite wa se useru kiti Kutelle bara katuwa kacine na awa nakpa gono me Ishaku kiti Kutelle? **22** Uyene uyinnu sa uyenu me na cinu nin katuwa me, nanere wang katuwa me na

kulo nan nya yinnu sa uyenu me. **23** Nanere uliru Kutelle wa kulo na uwa woro “Ibrahim wa yinnin nin Kutelle, unnere iwa bataghe unan fiu Kutelle.” Bara nani iwa yicughe udondon Kutelle. **24** Uyené, kiti katuwari unit nse usurtu, na kitenen yinnu sa uyenu chas ba. **25** Nanere wang Rahap ukilaki wase usurtu bara katwa kacine, kubé na awa seru anan kadura, a duro nani long libau ugang? **26** Nafo kidowa sa nfip libbiari, Nanere wang uyinnu sa uyené sa katuwa libbiari.

3 Na gbardang mine nwa so anan ndursuzu na nit ba, nuwana ning, bara na ti yiru ima su nari ushara gbardang. **2** Bara na tidin tizuru rat tibau ngangang, assa na umon ntiru nanya tigbulang nliru me ba, ame unit une kulun, awasa ayinno ulin dert nin litime. **3** Nene asa titah nibark inyang tinu mine asan inin dorts nari tiwasa ti kpiliya nidowo mine vat. **4** Yené tutung tizirgin nmyen vat nin gbargbardang tining ufunu likana din ko tinin, tidin kó tinin nin kakoro kabeniari unan kowe din kpilizu umin udu kili ka na adi nin sun due. **5** Nanere lilem kabiriari cinglin nan nya kidowo, vat nani lidin nutuzunu agbulang adidiya, yené kusho kudiya na fiburet inda na kusho di nla firum wasa fijuju kumin vat. **6** Linin lilem wang ulari, uyi kulapi na ina ti nan nya nabari kidowo, ulle na adin nanzu vat kidowé utah kinin libau udu nan nya nla, linin lileme idin susuzu ulame nan nya kuwu nlaun sali ligang. (**Geenna g1067**) **7** Vat nimus ninawa ntene, anyin, inawa nusunu naburi kutyen nin in narawa adidya unit usurne di kitizu inin a kesize. **8** Kiti kirum Na umong batin nanya nanit asurne wasa a kpila lilem ba; na lidin shizunu nan nya lidu linanzangba, likilun nin limung tinanzang. **9** Nin limere tidin su liru ncikilari nin lif bite, nin linnere tidin tizu annit tinu, alle na ina ké nani nafo kuttelle. **10** Nanya nnu urumere tiden lizu eranit nmari mun tikuru ti tizani unu mung; Nuwana nin na ile imone nwa so nani ba. **11** Sa kigawa kirume wasa kinutuno nmyen mi mamas nin mi gbaghai kubi kurume? **12** Nuwana ning, sa kupul wansa a mara kumat nzaitu na? Sa kucha Inabi maru kumat kupula? nanere wang na kigawa nmyen nto wasa ki nutuno nmyen micine ba. **13** Ghari nanya mine di jinjing sa uyiru? na unit une diasos lososin licine nin katuwa me nanya ntobtunu liti na udi bara njinjin. **14** Asa udi nin liyarin li nanzang nin su liti a uti liti, na uwa fo figiri nanya nin kinu kitene kidine ba. **15** Na ulele uyinlari ulle na una dak unuzu kitene kani ba, nin rani un yiari na di, un kidowari, un nagbergenu. **16** Kiti ka na liyarin nin tikibinai nsu liti duku, I ba se nshogolok ku nin lidu linanzang. **17** Nan nya nani njinjing kitene kani min burnue mi lauwari, udi sheu nin su, nyita seng, washalang, nin kune kune kibinai a kumat ku gegeme, na uferu mmit di ku ba, sa karusuzo. **18** Tutung idin ibilissu imus katwa kacine sheu bara ale na idj sheu.

4 Nweri kabung nin diru yinnu nin nati ku nanya mine? na kudin fitizu nan nya mine unucu nlip nibinai ni

nanzang na udin su likum nan nya mine ba, linuwa anan yinnu nin kutelle ba? **2** Idin nlip nimon ille na idumun ba, idin molsu ikuru ipizira imon ile na i wasa ise ba. Idin su nnun. **3** Isu kabung ku, vat nani na isebabura na itirino kutelle ba. Idin tiru a na i sare ba, bara idin ntiru imon inanzang, inan moluso libau nsu nibinai mine. **4** Anung anam zina! akilaki, Na iyiru nwoni lidondong nin yih ulele nshinari nin kutelle ba? Bara nani ulle na ayinna asu lidondon nin yih a durso litime unan shina Kutelle. **5** Sa idin cissu uliru Kutelle naso lem na unaworo uruhu Kutelle na ina ti nan nyo bite ukulun nin lip liyarin na? **6** Nan nya nani Kutelle na nani ubolu me gbardang, bara na uliru Kutelle na woro, “Kutelle nari anan tikunang liti, ana niza ubelu me kiti nale na itoltuno uti mine”. **7** Bara nani, nan ati mine kiti Kutelle, taan shakk nin nshaitan, a nan nya pit nan ghini. **8** Dan susut nin Kutelle, amac wang ma daksusul nan ghini, kusun achare mine lau anung anan nalapi, wesén nibincu mine, anung anan nibinayi nibaba. **9** Sun liburi lisirne a tiyom nin kuculu. Kpillyian tisina mine ti tinana nayi, so ulanzun nmang mine lawa liburi lisirne. **10** Toltunon atimine nbun Ncikilari Ame ma ghantin minu. **11** Na iwansu kubellum natimine ba, linuana, unit ulle na asu kubellum ngwana sa usharya ngwana, adin su ushara nan nyan nshara Kutelle. Asa usu uduka ushara fe wang na una dorts nsharawere ba, fe nso sharan nin nari. **12** Unit urumari cas unan nizun duka nin shariyawe, ame Kutelle, ulle na amere wasa asu utucu nin molsu, fe ghari, unan su ndó lissan fe ushara? **13** Lanza fe ulle na udin bellu, “Kitimone sa udun kwoi tiba du nanya kipin, ti duru likus kikans, ti di su kujaua tise uriba”. **14** Ghari yiru imon ille na ina se ninkwui, iyaghari ulai mine? Idi nafo ulonna3i na sas unuzu nin kubiri bat umala kiti. **15** Bara nani mbara iworo nengbe “asa cikiları inyima tiba yitu nin lai tisu ilenge sa ileli. **16** Nene idin fo figiri nin zkplizu mine, vat ulle ufo figire unanzanghari. **17** Bara nani kitin nle na ayiru usu nimon icine amini nari usue, kitime kulapiyari.

5 Dan nene, anung alle na idinin nimon, sun kuchulu kang bara uniu din cinu udak kitimine. **2** Imon nachara mine na bijjo, inin kidowo mine imonli kijijiyyari. **3** Inin izinariya nin nazurfa mine imon ihm tiniñ tilo mine ma dursu kanang nato ula nleo nidowo mine. Inani na ceo utamani mine udu ayiri nimalin. **4** Yeneng, ubizu na nan katuwa ngirbi nañen mine, alle na ina bya nani ba, idi kuchulu! Tutung kuchulu nanan pituru kusana naduru atuff NCikilari Nvat. **5** Ina su lisosin nlazun mang nan nya in yi-ulele, inani na lanza nmang nimon nacara mine. **6** Ina su libya natı mine udu liri nimalin. Ina su ushara inin molo unit unan fiu Kutelle, ulenge na anati minu imon ba. **7** Bara nani linuwana, tan ayi asheu udi duru kubi ndak Ncikilar, nafo unan nikawa na adin cha kubin girbi nimonli kunen, idin cawe nin nayi asheu ucizunun nwuru kussik nin un kussana. **8** Anung wang son ni nayi asheu;

kele nabinayi mine bara udakin Cikilaré daduru susut. **9**
Na iwa yita sisip ba, linuwana, kitene natimine, iwa su
munu ushara'a yene, unan sharawé yissin kibulung. **10**
Linuwana na uso minu imon yenju, shanon iyizi iyene
uneo nanan kadura Kutellé alle na liru nan nya lisan
Ncikilari. **11** Yene tidin yicu alenge na ina ti ayi akone
anan "nmari." na lanza ubelle nayi akonen Ayuba, inani
na yene umalzinu katuwa udalilin Ncikilari kitin Ayuba,
na Cikilari wa kulun nin kune-kune nin nayi asheu **12**
Ubun nin nimon vat, nuwana ning, yenje iwa su isili,
na nin kitekani, sa ni kutin, sa imon nisili ba. Nan nya
nani na "kidegen" mine so "kidegen" "udiru kidegen"
mine so "udiru kidegen," bara iwa diu nan nya nshara.
13 Umong nan nya mine din niuwa? Na ati nlira. Umong
mine dinin liburi libowa? Na ati avu liru. **14** Umong
nan nya mine dinin konå? Na ayicila akune kutyin nlira
alenge na ina tarda nani acara itighe nlira itintinghe
nnuf nan nya Lisan Cikilari, **15** mini nliran nan yinnu
sa uyenu din shinu nin nan konu, Kutellé ba fighe kiti
linonin me, adi ana ti kulapi wang, Kutellé ma kalughe
kuning. **16** Bara nani belle alapi mine kiti nati mine, isu
ati mine nlira, inan se ushinu. Nliran nan yiru kidegen
din dasu nin nimon likara gbardang nan nya katuwa me.
17 Iliya unitari wadi nafo arike, amini wa ti nlira nin
kibinayi kirum na uwuru nwan jü nan nya nmyen ba, ita
akus atat nin tipui kutocin na uwuren jü ba. **18** Iliya ta
nlira tutung, Kutellé toltnuo uwuru gbardang, kutyin
nutuno imonli nin kpih. **19** Nuwana nig, asa umong nan
nya mine nlasina kiti kidegen, umong mine nwa kpilaghe
ninghe. **20** Na ame yinin nworu ulle na a kpilla nin nan
kulapi unuzu libau ntanume aso arucu kidowo kitin nkul,
ame ma kussu alapi gbardang.

1 Bitrus

1 Bitrus unan kaduran Yesu Kristi ucindu kiti na nan feriu alenge na iwa malu kiti du Ubuntus, Ugalatiwa, Kappadokiya, Asiya nin Butiniya, **2** Nan nyan in yisu Kutelle ucif, nan nyan nkusu ulau nruhu, nin dortun nlirun Yesu Kristi, nin zaminu nmyi me. Na ubolu Kutelle so nan ghinu, a na lissosin limang mine kpin. **3** Na Kutelle nin cif ncikilari bite Yesu Kristi se mmari. Bari ngbardang nkunekune me ufitun in Yesu Kristi nan nya na nan kul na ti tina nase umaru upese nin nayi akone, **4** nan nyan ngadu ule na uma nanu ba, na una biju ba ana una wulu ba ina ceo unin kitene kani bar anung. **5** Nan nya likara Kutelle idi nin icessu nan nyari in yinnu sa uyenu bara utucu ule na ima dursu kubi nimalin. **6** sun liburi libo nan nya nilele, nene imon gbardang nta minu liburi lisirne bara udumunuzu nan nayiri gbardang **7** Una so nani bara inan dumuna uyinnu mine sa cuyenu, uyinnu sa uyenu ule na ukatin finariya nin gegame tongo na ina ti nla inan yene ngegeme fining as a finana. Una so nani bara uyinnu sa ciyemu bite nan se uzazunu nin gongong a ughantinu kubi nsa in Yesu Kristi. **8** Na ina yene ghe ba, ana idi nin su me, Na iyene ghe nene ba, ama ina yinin minghe idi nin nayi abo, nin nayi abo ale na akatin ubellu ana alenge na a kulun nin gongong. **9** Idin seru ntueu tilai mine bara uyinnu sa uyenu mine. **10** A Annabawa na dortu ipizira nin nonku nibinai ublen ntueu ulele nin bolu Kutelle ulenge na udi un bite. **11** Iwa pizuru iyinin uyapin utucuari din cinu ikuru ipizira nin kome kubeari uruhu Nkristi ulenge nan nya mine wadin liru naan ghiru kitene. Uwa so nani a belle nani a kubi dutu ubelen nniu Nkristi nin gongong me na mina dofughe. **12** Iwa duro a Annabawe utucue, na bara atimine ba, ama nara ubellun nluru ntucue nan nyan Ruhu ulenge na ina tumun unuzu kitene Kutelle imon ilenge na imung anan kadura Kutelle wa piziru i durso. **13** Bara nani son dan inonko nibinai mine, iceo ayi mine kitene nbolu Kutelle na ima diminu mun kubi nsa in Yesu Kristi. **14** Nato nono ndortu nliru na iwa ni ati mine ntok nile imon na amung yiru ining ba. **15** Nato ulenge na nan yicila minu adi lau, amung wang, yitan lau nan nya na dadu mine. **16** Nato na ina nyerting, “yitan lau, bara na meng wang di lau”. **17** Andi idin yicui ucif, ulenge na adin sa ushara sa usu liti adin su unin unuzun katwa in ko uyeme unit, sun lissosin nca mine nan nya ntoltuno nati. **18** Anung yiru na iwa seru minu nin nizinariya sa azurta imon nanuzu ba, sa lissosin tilalang na ina se kiti na cif mine, **19** ana nin nmii mi lau nmii Gono Kutelle min salin dinong. **20** Iwa fere Kristi ku kafin ituno uyii ulele, ana nan nya nayiri nimalin ina durso minu ame. **21** unuzu mere ina yinin nin Kutelle, ulenge na Kutelle wa fyaghe nan nya na nan kul, ulenge na ana nighe ngogong bara uyinnu sa uyenu mine nan se ayi akone kiti Kutelle. **22** Ina ti ati mine lau nan nya dortu kidegen,

bara usu kidegen linuana, yitan nin su linuana kang nan nya nibinai mine. **23** Ina kuru imara minu tutung na nin nimus in bijizu ba ana nin in salin bijizu, unuzun na nan lai nin gisin nliru Kutelle. (**aiōn g165**) **24** Bara nidowo vat masin nafo ukpiari a vat ngogong me nafo kuburin nkpi. **25** Ana uliru Kutelle maso sa ligang. Kadura nliru nlai na iwa bellinari ulele udak kitimine (**aiōn g165**)

2 Bara nani ceon adadu ananzan likot vat, urusuzu liti, nshina nin liru uhem. **2** Nafo nono nipesse, idi ntok mmazin milau min ruhu, inan kunjo nan nya utucu minin, **3** andi ina ciro ise cikilarie di nin kibinai kisheu. **4** Dan kiti nlenge na amere litala nlai longo na anite na nari, ama Kutelle na fere linin nloli di ghe gongong. **5** Anung wang masin nafo alala nlaiyari alenge na ina kye iso nilari nruhu, inan so a pristoci alau na ima nakpizu uhadaya nruhu ulenge na Kutelle ma seru unuzun Yesu Kristi. **6** Uliru ntuce nworo nenge, “lanzang nna nonko nsihiyona litala liguda kutyi, lin cizunu, licine a licaut. Ulenge na a yinna ninghe na aina ti ncing ba”. **7** Ngongonghe min fere na uyinna ama, “litala na anan kye kutiye wa nari, linnare nso litala liguea kutiye” **8** a litala ntirzu a kuparang ntirizu” I tirzo, inari uyinnu nin lirue, ulenge na imung wang iwa fere nani mun. **9** Anung imus nferuwari, a pirist tigo, nmyin milau, annit Kutelle an litime, inan belle katwa kazikiki nlenge na ana yicila minu unuzu nan nya nsirt ucindu nan nya nkanang mi zikiki. **10** Na iwa mandi anit ba, ana nene idi anit Kutelle. Na iwa seru nkunekune ba, ama nene ina seru nkunekune. **11** Yenen, nna yicila minu nafo amara nin na nan galu inan wantina atimine ntok nalapi, alenge na adin su likum nin tilai mine. **12** Yitan nin nadu a cine nan a cine nan nya na nan salin dortu Kutelle, bara, asa isu uliru na timine nworu ina su imon inanzang, ima su seng izazin Kutelle lirin nsa me. **13** Nomkon ati nin tigo nanit vat bara likilari, sa ugo na amere udya vat, **14** sa anan tigo na ina tu nani ida ti anan nalapi ineo inin zazin alenge na idin sa katwa kacine. **15** Bara nanere usu Kutelle, nan nya nsu nimon icine itursu uliru tinu nanit alalang. **16** Nafo ale na idi licin ba, na iwa su katwa nin salin yitulicin mine imon tursuzu katwa ka nanzang, ana son nafo acin Kutelle. **17** Ghantuan anit vat. Tan usu linuwana, tan fiue Kutelle ghantinan Ugo. **18** Acin, nan nibinai mine kiti nan cinilarie mine nan nyan nonku nati, na kiti nan cinilarie acine cas ba, umunu a nanazanghe wang. **19** Bara imon ngongonghari asa umong nttere kibinai nan nyan konu a ayita nniu asa i waso uliru na dert ba bara uni litime kiti Kutelle. **20** Mmari mi mashinari diku uwa ti kulapi unin ti anyi akona kubi nhoro? Ama asa uta imon icine umin mneo kubin horo, ilele imon ngongonghari kiti Kutelle. **21** Kiti nilelere iwa yicila minu, Kristi wang na sono unin bara anughe, amini na sun udursuzu nworu among dofin libo me. **22** Na an ti kulapi ba; a na ina se kinu mnu me ba. **23** Na iwa zogoghe, na awa tunu izoge ba, na awa neo, na nan tunu uniwe ba, ama ana ni litime

kiti nlenge na adin su ushara dert. **24** Ame litime na yaun alapi bite kidowo me udu kitene kuca, bara arik wa kuru ti se ndinong kulapi, arik nan se tiso anan sali na lapi. Bara anit kidowo me ina se ushinu tikonu mine. **25** Vat mine na galu nafo akam nwulu, ame nene ina kpilin kiti nnan libyawe nin nan yenju tilai mine.

3 Nmere, anung na idi awani sun misosin nonku nati kiti nales mine, bara, andi among ma yitu nin diru nnonku nati kitene nlirue, nnuzu ncin na wani mine ima wunnu nani sa uliru, **2** mboti ima se ina yene ucin ulau mine nin gongong bara ati mine. **3** Na kuyok mine nwa so kun das bba- nfafo upiu titi, nin tizu kuyok nicancang nizinariya, sa kuyok kongo na ina tizu kumin imon ku kan. **4** Mbara nani na usu kuyok nan nya nibinai kongo na kuma namu ba ana ku so kun ghantinu nnit unan kibinai kilau, kanga na kidi kicine unbun Kutelle. **5** Bara awani nibinai nilau din su kuyok mine nanere. Idi nin nayi akone kiti Kutelle I wonkuzo ati mine nbun nales mine, **6** nanere Sarya wa nonko kibinai me kitin less Ibrahim a yica ghe cilikari. Nene anung nono mere andi idin su imon icine na idin lazu fiu kugbulu ba. **7** Libo lirume anung wang nanilime son nan na wani mine nan nyo yiru nworu inung anan lidarni, yinnon imun wang anan seru nlai nfilluari. sun nani bara nlira mine waso sa upiru. **8** Imalne vat mine, son nari nin kunekune, nin su linuana, nin nibinai nilau anan nibinai msheu. **9** Na iwa tunju imon inanzang nin ni nanzang ba, ana iwa tunju izogo nin nizogo ba; nbara nani leon ubun nin tizu mmari bara nanere ina yicila minu inan leo ugadu mmari. **10** “Ulenge na adi nin su nlai ayene ayiri acine na a kifo lilem nbella nliru unanzang a akpa nmu me ana nya ubellu kinu. **11** Na a kpilin asun likara linanzang me asu imon icine. na a piziru lissozin limang a dofin linin. **12** iyizi nakilari din yenju anan katwa kacine, atuf me lanza kuculu mine. Ama umuro ncikilare yita nivira nin na nan katwa kananzang”. **13** Ame ghari ule na ama lanza fi ukul, andi udin pizuru imon icine? **14** Andi idin niu bara katwa kacine idi nin mari. Na iwa lanza fiu nimon ile na imung din lanza fiue we ba. Na ayi mine nwa fita ba. **15** Nbara nani, ceon cikilari Christi Yesu ku gegeme nan nya nibinai mine. Ko kome kubi yitan nca i kawu ulenge vat na a firin minu iyaghari nta iyinna nin Kutelle. Sun nani nan nyan inyinna a unonku nati. **16** Yitan nin kpilizu ucine bara vat na lenge na ima zogu ktwa kacine mene nan nyan Kristi ma lanza nan idin su kubelum mine nafo anung anan likara linanzang. **17** Andi kiti Kutelle ukattin nin caut uneo nan nyan nimon icine nin woru usu imon inanzang. **18** Kristi wang na neo bara alapi. Ame na awa di lau neo bara arik, arik na ti wadi, nin katwa kacine ba, anan da nin ghirik kiti Kutelle. Iwa molughe nan nya kidowo, iwa tighe aso unan lai nan nya Nruhu. **19** Nan nyan Nruhu awa do adi su uwazi nin ruhu kiti na lenge na iwa di nan nya kilari licin. **20** Iwa su ku gbas na ayi asheu Kutelle wa di nca nayirin Nuhu,

nan nayirin nkye nzirgi-nmyen, Kutelle utucu anit bar tilai kulir-nan nyan nmyen **21** Unnare imus nshintunu nmyen ulenge na muni utucu nene, na masin nafo ikusu ndinong nidowo ba, nafo ufo nacara nin kpilizu ucine kiti Kutelle. Nan nyan nfiu in Yesu Kristi. **22** Assosin ncara ulime Kutelle. Ana ghana udu kitine kani. nono kadura Kutelle, tigo, nin nakara ma tolturnu ati kitime.

4 Bara na Kristi na neo nan nya kidowo, nanere anung wang teren nibinai bara uniu uremmme, vat nle na ana neo nan nya kidowo ana surto nan nya kulapi. **2** Na unit une do nin lissozin nan nya ntok kidowo ba, ama na nya nsu Kutelle bara ngisin nayiri nlau me. **3** Bara kubi na kata Alumai gbardang nworu isu imon ile na ina di nin sun sue, upiziru nawani sa nanilime uehem, kuma niyizi, uso nadadu, avu ananzang, nin son toro, a udortun ncil. **4** Iwa kpiliza id imon ipesse na anung din su ile imone nan ghinu ba, inam wa su uliru unanzang nati mine **5** ko gha ma batuzu imon ile na asu kiti nle na ama su ushara nanan lai nin na nan kul. **6** Bara ile imonere iwa su uwaze kiti nale na ina kuzu, ina su ina malu isu nani ushara nan nya nidowo mine nafo anit, inan su lissozin nafo usu Nruhu Kutelle. **7** Imalin nimone vat din cinu. Bara nani nonko ibinai mine, sun ukpiluzu mine nin nibinai nisheu bara nlira mine. **8** A imon dutu vat, yitan nin su ugip kiti linuawana vat, bara na usu di nin su u yinin a lapi namong ba. **9** Yitan nin su nsesu namara nan nya mine na nin kugbulu ba. **10** Nafo na ko uyeme mine na seru ufillu, sun katwa mun nan nya nati mine, nafo a wakilai Kutelle acine na ina seru ufillu ngangang gbardang kiti Kutelle. **11** Andi umong nsu uliru na uso nafo agbulang nliru Kutelle; andi umong din su katwa, na asu nafo nin likara na Kutelleri din nizu, bara nan nya nimon vat, na Kutelle se ngongong unuzu Yesu Kristi. Ngongong nin likara di unme vat sa ligan. Uso nani. (aiōn g165) **12** Anan su nayi ning, na iwa yene imon fiuwari imus nle uniu ukani ghe na udi kiti mine bara udumun minuari nafo imomon inanzaghari na se minu. **13** Nafo na ligan gbardang in yinnu nniu in Kristife di, su liburi libo, bara inan su liburi libo nin nayi abo nan nya in yenu ngongong me. **14** Asa izogo fi bara lissan Kristi, udi nin mari, bara Uruhu ngogong nin Nruhu Kutelle sossin litife. **15** Na umong mine nwa neo nafo unan molsu nanit ba. **16** Vat nani, asa umong mine din niu nafo unan dortu Kutelle, na awa lanza ncin ba, ama na ati Kutelle gongong nan nya lisa me. **17** Bara kubi nda na ushara ma cizunu nan nya Kilari Kutelle. Iwa din woru ucizina nin ghiruk, iyaghari ma yitu liyissin na lenge na idi nin yinnu nin liru Kutelle ba? **18** Andi fa unan katwa kacine mase utucu bara uniuwari, iyaghari ma yiti liyissin nnan sali fiue Kutelle nin nan kulapi? **19** Bara nani na alenge na idin niu nafo usu Kutelle ni tilai mine kiti nnan makeke ueggeomie ai yita non nimon icine.

5 Ndin wunu na kune ale na idi nan nya mine atuf, meng wang ukuneari nafo anunghe a ushaida nniu in

Kristi, a tutung, yita nan nya ngongong mongo na mima dak. **2** Bara nani, ndin wunnun minu atuf a kune, sun libya nmono Kutelle na idi nan nya mine. Yenjen nani gegeme, na bara uso minu gbas, ama bara ita nibinai ku, nafo usu Kutelle. Yenje nani gegeme, na bara ikurfung nsalin kidegen ba, ama nin yinnu. **3** Na uwa so nafo cikilari kitene na lenge na udi libya mine ba, ama so imon in yenju kiti mine. **4** Asa Idurso ugo na nan libya we, ima seru litap ligogong nin salin nshaltu. **5** Nan nya libo lirume, anung uzaman, nonkon atimine kiti na kukune. Vat mine teren atimine nin nibinai nisheu isu ati mine nitwa, bara Kutelle nari unan tikunan liti ama unan nonku liti din se ubunu Kutelle. **6** Bara nani nonkon atimine kadas ncara likara Kutelle mboti anan ghatinminu kubin cin dak. **7** Toltunong imon nsu mine vat nabunume, bara a ceo kibinai nati mine. **8** Yitan nin nonku nati, yitan nin yenju. Unan nivira mine kugbergenue -masin nafo zaka unan kuculu adin galu akilo buu, npiru nlenge na ama li. **9** Yisinan ghe nin nakara. Yitan nin nakara nan nya in yinnu sa uyenu mine. Yinnon nworu nuana mine nan nyan yie din tecu ayi nin nimusun nniu uremere. **10** Kimal na ima niu nin kubi bat, Kutelle nvat nbolu nanit, alenge na na yicila minu nan nya ngongong me m sali ligang nan nyan Kristi, ma kulu minu, ma ciu minu, amnin ni munu akara. (aiōnios g166) **11** Kiti mere tigo maso sa ligang. Uso nani. (aiōn g165) **12** Meng yira Silvanisu ku nafo gwana nciu kibinai, nmini na nyertin minu bat umuzu kit me, Nwunun minu atuf nminin nduro minu nworu imon ilenge na mna nyerti minu kidegen nbolu kutelleari. Yisinan kitene ni ning. **13** Kishono kanga na kidi in Babilia, ulenge na ina fere ghe ligowe nan ghinu, din lissu minu; a Marku, usaun nin, din lissu minu. **14** Lisson ati mine nin nilip in nyukunu tinnu un su, na lissosin lisheu so nan ghinu vat anung na idi nan nyan Kristi.

2 Bitrus

1 Simon Bitrus kucin nin gono kadura in Yesus Kristi, uncindu kita na lenge na ina seru uyinna sa uyenu ucine urume nan ghiruk, uyinna sa uyenu nan nya katwa kacine Kutelle in Yesus Kristi. **2** Na ubunu Kutelle so nan ghinu, na lissosin limang in yiru Kutelle kpin nan nya mine nnuzu in Yesu cikilari bit. **3** Nafo imon likara Kutelle vat in lai nin fiu Kutelle in niari unuzu in yiru Kutelle, ulenge na ana yicila nari nan nya ngigibg nin lidu licine. **4** Nan nyan ni lele, ana niari ucinu nnuu un likara ucine. ana su nani ti nan so anan se nikop nan nya nidowo kitene, kimal na ina se usurtu nnuzu likara linanzang nin su nimon yii. **5** Bara imoni irum ilele, shonon ati nsu nimon icine nan nyan in yinmu sa uyenu nin su katwa kacine nin yinu. **6** Nan nya in yru seu uminu nati, nan nya nminu nati sen uteru nayi nan nyan teru nayi, yitan nin fiu Kutelle, **7** nam nya fiu Kutelle yitan nin su linuana, nan nya nsu linuana yitan nin su nati. **8** Asa ile imone di nan nya mine, idin kunju nan nya mine, na ima yitu are ba sa anan sali mumat nan nyan in yirun in cikilari Yesu Kristi. **9** Ama ulenge na a dira ilenge imone, adin yenju imon ile na idi susutari cas; adi udu. Ame nshawa ukusu nalapia kuse me. **10** Bara nani, linuana, shonon ati it uyiculu mine nin feru mine durso nati mine. Asa idn ile imone, na ima tirzu ba. **11** Bara nani mmari midya wari mma niminu nan nya kilari tigo. Ncikalari bite nin nan tucu Yesu Kristi. (*aiōnios g166*) **12** Bara nani, ko nin shi mma lizizin muni ile imone, in yiru iyiru inin, idi nin nakara nan nya kidegene nene. **13** Ndin yenju kubi nda dert nzunzun minue nlizun minu nbelen nile imone, ligang lissosin ning nan nya kudanga kone. **14** Bara meng yiru nine men ma kalu kadanga nghe, nafo na cikilari bite Yesu Kristi na dursoi. **15** Meng ba su ligan. ....? nighe, bara anughe inan lizizino ilenge imone kimal nnyiu nighe. **16** Bara na arik wa dortu ti beliu minu gegeme ba ubeleng likara nin dak ncikilari bite Yesu Kristi, ama ti wa ti iyizi nba in yenus gongong me. **17** Bara awa seru kiti Kutelle ucife uzazunu nin gongong na liwui wa nuzu kitene kani nin likara nin gongong li woro, “Ulengene usaun nighari, unan su nayi ning, ulenge na ayi ning di nin su me kang.” **18** Ti wa lanza liwui tone na liwa nuzu kitene Kutelle: na tiwa di ligowe nan ghe kitene kikup liau. **19** Ti di nin lirun anabci ulenge na uso kidegen, ulenge na ucara i ceo unin umasin nafo ula na uta kanan nan nyan kitin sirti na kwuidinding nda fiini nkwuidinding nta nkanang nibinai mine. **20** Tun cizinan i yining ulele, nworu anabci ale nainyertine na udin nuzu nkphilizu nnan liru nin nin Kutellere litime ba. **21** Bara na amon anabci na dak unuzu nkphilizu unit ba, ama anitari Uruhu din dortu nin ghinu i pila ulirue i bele uning.

2 Anan liru nin Kutelle an kinuu wa dak Israaila a anan dursuzu kiti kinu ma dak kiti mine. Ima dak nin dursuzu un wultunu kiti likire, iming ma nari cikilare

na ana seru nani. Inung dsin liru nnin kimolo nati mine dedei. **2** Grandang ma dofumu usu nibinai mine, barainughe ima zoguzu libo kidegene. **3** Bara usu nati mine ima ti nkoli nin ghinu ndas uzuzun nliru kinu mine. Na ushara mine ma yiru kubi pit ba; na uwutunu mine ma yitu hem ba. **4** Ndafo na kutalk wa ceo litai unono kadura mae alenge na iwa ti kulapi ba, ndafo awa na tunari nan nya kukunsa ligang, i ceo nani ku nin ninyaag nan nya sirti isu uca nshara. (*Tartaroō g5020*) **5** ndafo na awa ceo uyi uyi unburne ba, ama awa tucu Nuhu ku unan belun nbeleng katwa kacine ligowe nin na nit kuzor amini wa dak nin fibark nmyen in yii kulapi. **6** A mini wa juju nipinpip Sodom nin Gomora ni lwa utong, a mini wa ceo nani nca nkul ios imon yenju na udin cinu dak kiti na nan sali fiu Kutelle. **7** Amini wa tucu unan katwa kacine, ulenge na awa sessu ufizu nayi ko kome kubi bara adadu ananzang na nan sli fiu Kutelle nin kuna niyizi. **8** Bara katwa nsalu fiu Kutelle mine na unan katwa ka cine na yenje alanza ko lome liyiri a sossino nan nya mine w a lanza fisudu katwa kacine me ukul. **9** Cikilare yiru ulenge na ama tucu anan fiu me nan nya ndumunuzu mine, a yiro kitin ciu nanit alenge na idi nin katwa kacine ba bar44a uniu lirin nshara. **10** Ulengene ma sossin kidegene kiti na lenge na idin lin hun nin likara li nanzang nin tik nidowo ina ni nari tigo. Idi nin nayi akone nin nilaza nati mine. Na idin lanzaq fiu izogo sa ima su untigo uliuru ba. **11** Nono kadura Kutelle di nin nakara adya nin yiru ikafin anit vat, ama na idin dassu nin shara tizogo kitene mine kitin cikilare ba. **12** Ama anit nan kpiizu nafo inawan tene ima na kye nani bara ikifizo i nanzari. Na i yiru imong ile na ijogo ba. Ima nanzu nani. **13** ima lanzu ukul bara uduk likara linanzang mine. Idin su lissosin nlanzu mmang nin liring. Idi nin na lap a akura amanzang. Idin lanzu mmang nadu kinmu mine i wa din sonu nfunu ninfi. **14** Iyizi mine kulun nin su na wani nfunu; na kulapi din batizunu nani ba. Idi wunu anan sali nakara nibinai udu su katwa kananjang, nibinai mine nmali se udursuzu bara kuna niyizi, nono nti nnuu. **15** ina filing libo licine. Ina wulu inani na dofin libo in Balamu, usaun Basura, ulenge na awa di nin su a seru uduk kitene nfanu me. **16** Amini wa se uboriu niyizi kitene nfanu me. kajaki nsalin liru kani wa su uliru nin liwui nnit uni wa Yissa unan liru nin nuu Kutelle tik. **17** Anit alele masin igunanghari sa nmyen. Imasin awutari na ufunu nwesse. Nsirti mi bibitari ina ceo bara inunghes. (*questioned*) **18** Idi su uliru nin tikunan nati tiham. Idin wunu anit nin tok nidowo. Idin anit ale na ipizira isurto nacara na lenge na issosin nan nya ntanu. **19** Idin su nani uliru nworu ima lissosin li taop, ama inung ati mine acin nitwa ni nanzanghari. Bara unit kucin nimon ilenge na ileo likara nere. **20** Ulenge na a surto nacara nmanu in yii nnuzun in yiru nakilari nin nan tucu Yisa Kristi, amini kuri a kpilla nan nya nmanu une tutung, uso nani unan unanzang ule na nkatin un burne. **21** Uwa kutunu nani nworu na iwa ma na yinin libo katwa kacine nworu na

iwa ma na yinin libo katwa kacine nworu iyinin i kura i kpilya timuro mine kiti nduka ulau ule na iwa nani. **22** Ule uliru tigoldoe kidegenere kiti mine: “Ka kau nkilla kiti tilozo me. kuladu ko na isalsuna kunin nkpillla nan nya mboro.”

3 Nene, In nyerten minu, anan su nayi ning, kongo kubaga ni nyerte kun ba kunan ghantina nibinai nicotine mine, **2** bara inan lizino ulirue na iwa belin minu uworsu tinuu na nan nliru nin nuu Kutelle mbeleng ndukan Cikilari nin nan tucu unuzun nono kadura fe. **3** Tun yinnon ilele, anan rusuzu kiti ma dak ida rusuzu minu nan nya nayiru nimalin, ima dortu imon ntok nibinai mine, **4** ima woru, “Ani uciu nliru nkuru nkpillu me din we? A cif bite na kuzu, ama imon du nafo ubur nu nkye in yie.” **5** Ina shawa ilele nin su nibinai mine, nworu i wa kye kitene kane nin kutyin ne unuzu nan nya nmuyenari nin myen, uworsu, nin liri mnuu Kutelle, **6** a ubellu nnuu me nin myen uyie kubi kone, nmuyen wa hiru, uwa nana. **7** Kitene kane urume, ina ceo bara ula unuzuri bellun nliru urume, ina ceo bara lirin shara nin molu na nan salin dortu Kutelle. **8** Na ulele nwa nuzu nibinai mine ba, anan su nayi ning, liri lirun kiti Ncikilare masin akus limui yari, a akus limui nafo liri lirun mari. **9** Na Cikilare di shankalong nbelen ncieu nliri me ba, nafo na among din su adi shankalong, ama adi nin kune kuneeari nin ghinu. Na adi nin su umon mine nana ba, ama adi nin su ani kubi nwooru vat sun alapi mine. **10** Vat nani, liri Ncikilare din cinu na udak nkiri. Kiitene Kutelle ma katu nin liwui ligberere. Imon vat ima juju nin la, uyie nin nitwa nnin ima su unin ushara. **11** Andi ima musuzu imon ilele vat nane, imus na yapin anitari i kamata i yita? bara lissozin lilau nin katwa kacine. **12** Tizan mas nan nya nca liri Kutelle, na kitene Kutelle ima juju nin la a vat nimon ile na idiku ma nutuzu nin piu nle. **13** Vat nani, nan tissu uca Kutelle kupesse nin yii upesse na ana ceo nari uliru mun, ulenge na anan katwa kacine ma so ku. **14** Bara nani, anan su kibinai ning, tun da na idin ca nile imone, yitan nin kanyir kang ise minu na nin na lap sa ndinong ba, inin se minu issosin mang nan ghe. **15** Yiran ayi asheu Ncikilari bite, unan kadura Kutelle Bulus na nyerten minu, nan nya kujinjing ko na iwa nighe. **16** Bulus nasu uliru nilenge imone nan nya ninyerte me vat, nan nya imong imon na yitu nin likara nworu iyining. Ale na nono katwa wari ba a na nibinai mine di kiti kirum ba ma shogulu ile imone, nafo na ina su umong uliru Kutelle udu ukul mine. **17** Bara nani, anan su kibinai ning, tun da na iyiru ile imone, minon ati mine gegeme bara iwa wulutun minu nin liru kinu na nan salin lanzu fiu kutelle i fillo un min uyinnu sa nyenue. **18** Ama kunjon nan nya nbolu Kutelle nin yirun Ncikilari bite a unan tucu biite Yisa Kristi. Na ngongong so min me nene udi duru saligang. Uso nani! (aiōn g165)

1 Yuhana

1 Inlele wadi infune, elena tina mali lazu ilena tina mali yenu nin nizi bit, ilena tina mali gwinu, nin nachara bi na kifoo, kitene tipin lai. **2** Ulaiye na ina yinin nin yenu, nin tinizi iba nin beling minu ulai sali ligang, ulena wadi nin ncife, na tina yino kiti bit. (aiōnios g166) **3** Ilele na ti yene nin lanzu tima belin minu, bara usuu usujaida ligowe nin narik nin usujaida ligowe nin Ncif nin Uson, Yesu Kristi **4** Tinanin yrtine elemone bara ti timinu liburi liboo kaan. **5** Ulelere uliru umagulete dana tina laza tidin belin minu: Kutelle nkanan ghari nanya me na mbibit diku ba vat. **6** Andi tibenle tidin su usujaida ligowe nin ghe tinani din chin nanya sirti tia kinu, natidin su kidegen ghe ba. **7** Bara nani andi tidin chin nanya nkana ghe nafo amen in nkanan ghe, tinani dinin dimun usujaida ligowe nin kogha, nin mmii Yesu uson me kusu nari lauunu nalapi bit. **8** Andi ti woro tidinin kulapi ba, tidin rusuzu atibitari na kidegen di nanya bi ba. **9** Bara nani anadi benle alapi bit, ame dinin kibinai kisheu ma shawu nin na lapi bite anin kusu nari lauunu salinlaubite. **10** Andi tibenle ti dinin na lapi ba tita ghe unan kinu, nin nani tipipin me di nanya bit ba.

2 Nono kibinai nin, i yertine ile mone udu kiti mine bara iwa su kulapi. Bara nani andi umom suu kulapi, tidinin nan seru ulena adi nin Ncife, Yesu nKristi ulena adi lau kang. **2** Amere yisin kitik bite kitene nalaapi bit, na alapi bit cas ba. ame tutung vat nanya inye. **3** Bara nanere tima yinu tiyiru ghe, andi ti dofuno tidokokime. **4** Ame ulena woro, "Aiyru Kutelle," amini nari u dortsu tidokokime, atah kinu, kigen di nanya me ba. **5** Bara nani ulena dofuno uliru me, Kidegenere nanya nitu une usu Kutelle mali ti likara kan, Nanyanenere tima yinu tidi nin ghe, **6** Ame ule na aworo adi nin Kutelle na chinu nafo naa Yesu Kristi na chinu. **7** Anan kibinai nin, na din nyertu tidokoki ti pesariri ba, bara nanin tidokoki ti kuseri tonu ina mali lazu nin fune. Tidokoki ti kuse tone tinere ti pipin too na ina malin lanzu. **8** Vat nanin indin nyertu minu ti dokoki ti pese, to na kidegen ghari nanya Kristi nan ghinu, bara insirte din katizu nin nanin kidegen nkanan mali chizunu. **9** Ame ulena aworo adi nanya nkanaan, amini nari gwana me aduu nanya sirti harnene. **10** Ame ulena adinin suu gwana me aduu nanya nkanaan na imong ntiru di nanya me ba. **11** Bara nani ame ulena anari gwaname aduu nanya nsirti nin chinu nanya nnsirti; na ayiru kika na ama duu ba, Bara nsirte mali tursu ghe iyizi me. **12** Ina nyertu minu, nono suu nin, bara alapi mine ina shawa mun kite lisa me, **13** Ina nyertu udu kiti mine, acif, bara iyiurulena adi infune. Ina nyertu minu azamang, bara ina malin katu likara nmunge. Inmi nyertu minu nono nibebene, bara iyiurulena. **14** Ina nyertu minu acif, bara iyirughe tun uchizine. In nyertu minu angyana, bara indimin nakara, nin ti pipin Kutelle suo nanya mine inani mali

katu likara nmunge une. **15** Na iwasu ukauna iyeba sa nin nimong nanya inye. Andi umong dinisuu inye usu Kutelle chife di nanya me ba. **16** Bara ilemong na idin nanya inye in nare, usu kidawo, ushaawa nizi, nin foo figiri kinan zan na inchifari ba in nanya inyeri. **17** Uye nin nimong suu kibinai di katuzu. Bara nanin ule na adin suu unufi Kutelle ama suu sa ligang. (aiōn g165) **18** Nono ni bebene, kubi kun ni malin ghari. Nafo na imali lanzu unan nivira Kristi di cinu, nene ma anan nivira Kristi mali dak, bara nanere ti yino kubi kuni malin ghari. **19** Ina nuzzu kusaei bit, bara na idi nan gharik ba. Bara andi idi nanghari ima li bung nngharik. Bara bara kubi kona inuzu, nanin nuna nainin di nanghari ba. **20** Bara nani anin dini shapewe unuzu kiti le na adi Lau, inani yiru kidegen gye. **21** Nanyertu minu, bara na iyiru kidegen ba, bara iyiru barana kinu di degen gye ba. **22** Ghari unan kinue amere ule na anari Yesu ku amere Kristi? Ule unitere unan ni vira nin Kristi, bara na anari Ucif. **23** Ulena anari Usaun na adinin Ncife ba. Vat ulena ayina nin Usaun adini Ucife tutung. **24** Bara anughe, elemong na ina lanza nin cizine soo nanya mine, inani mayitu nanya in Saun ne nin Cife. **25** Lo likawaire ana ni nari: ulai unsali ligang. (aiōnios g166) **26** Imalu nyertu minu kitene nale na ima wultunu minu. **27** Bara anunghe, ushapewe na ina malin seru kiti me suu nanya mine, nin naanin idinin suu umong da dursuzo minu ba. Bara ushapi me ma dursu minu imong vat nin gidegen na kinu ba, nafo na amlin dursuzo minu uworu, suu nanya me. **28** Nin nene nono nayi nin, suu nanya me, bara kubi kona ada, tima yitu nin chin in daki me ba. **29** Andi iyi rughe adi lau, iyi rughe adi cin gigime ina marighe kiti mere.

3 Yenen musin ukauna ulena Ucif na ni nari, ina yichila nari nono Kutelle. Nanere arike di. Bara nenere, uye iyiur nari ba, bara na iyiur ghe ba. **2** Kinnayi nin, nene arik nono Kutelleri, na ise yino yeri tima yitu ba, tiyiru kubi ko na Kristi ma dak, tima yitu nafo ame, tima yenughe nafo na adi. **3** Vat ulena adinin le ubege ame yisunu kitime anin kusu litime lau nafo inda na ame di lau. **4** Vat ulena a leu ubun kulapi, adi durtu udoke ba. Bara nani kulape kunnare usalin durtu udoka. **5** Iyi rughe vat Kristi na dak bara ana yira alapi bit. Bara nan nya me kulapi diku ba. **6** Ulena adi nanya me adinin suu kulapi ba. Ulena aleu ubung kulapi na ayeneghe ba kokuwa na iyi rughe ba. **7** Nono nin, na iwa yinin imon rusuzu minu ba. Ame ulena asuu kata kalau adi lauware, nafo na ame Kristidi lau. **8** Ame ulena asuu kulapi ame di nin ibilis, bara ame ibilis nasuu kulapi tun uchizune. Bara nanere Gono Kutelle na dak, bara ana naza katwa in ibilis se. **9** Ulena ina marughe kiti Kutelle na adin suu kulapi ba bara imus Kutelle di nanya me. Na awangya asuu kulapi ba bara ina maru ghe kiti Kutelle. **10** Nanya nanere nono Kutelle nin nono in ibilise ima yenu nanin kanang. Vat ulena anri usu nimong ilau ame di nin Kutelle ba, nin lena adini suu gwana me ba. **11** Bara ule usakwere ina

malin lanza nin chizunu, i suu ukauna nati mine, **12** na yinda na Kayinu nasu ulena awadi nin ibilis amini wa molu gwa name. Bari yanghari ana molu gwa na me? Bara katwa me wadi kan ibilis sari, nin lau gwana me. **13** Na iwa suu umamki ba, nwana nin, andi uye nari minu. **14** Tiyiru tina malin katu ukule udu annya lai, bara ti dinin suu nin nwana. **15** Ulena anari gwana me unan molusari. Inanin yiru ulai sali ligang di kiti nale anan molusari. (*aiōnios g166*) **16** Bara nani tiyiru ukaune, bara Kristi na ni ulai me bara nwana. **17** Bara ulena adinin nimong iye anin yene gwana me dimon ba, amini nari ubunu gwana me, iyizari ukauna Kutele di kitime? **18** Nono nin, nati suu ukauna ti nuu ba ko ti lem ama ni nayuka ni kidegen. **19** Bara nani tiyiru kidegen nin ni binai bit kit kiti me. **20** Bara andi nibinai bit wanla nari, Kuttelle katin nibinai bit, amini yiru imon vat, **21** Kin nayini, andi nibinai bit wala nari ba ti nin likara yisunu kiti Kutelle. **22** Vat elemon na titirino ama ni nari, bara tii ceu tidokoki me ti nani din suu imong na icoon kusari me. **23** Ulelare tidokoki me-tiyinin nin lisa son me Yesu Kristi nin suu kauna kogha, nafo na ana ni nari tidoka. **24** Ulena adin dortu tidokoki adi nanya me, Kutelle di nanya me. Nin nanere tima yinu adi nanya bit, nin fip milau na ana ni nari.

4 Kinnayi, na iwa yinin ni yeme fip ba, bara nanin dumuzunan koyeme nfip inin yene sa min Kutelleri, bara among anan kinu madk gbardan inani malu nuzu udu nanya nye. **2** Kikanere ima yinu Nfip Kutelle - nfip mona miyina Yesu Kristi na dak nanya kidawo minare min Kutelle. **3** Nin vat nfip mona miyinna nin Yesu ba na min Kutelleri ba. Monere infip ni vira Kristi, mona ina malin lanza adin chinu, amin di nanya inye nene. **4** Anun un Kutelleri, nono ni nibebene, inamalin katu likara mine, bara ame ulena adi nanya bit akatin likara inle na adi nanya inye. **5** Inin anan inyeri di, bara nani ilemon na ibele in inyeri di, uye din latiszu nanin. **6** Arik anan Kutelleri. Ulena yiru Kutelle ama latiszu nari. Bara nanere tima yinu infip min kidegen nin infip min kinu. **7** Kinnayi, suu kogha ku ukauna, bara Kutelle ukaunari, vat ulena adini ukauna ina maru ghe kiti Kutelleri ani yiru Kutelle. **8** Unit ulena adin suu ukauna ba na ayiru Kutelle ba, bara Kutelle ukaunari. **9** Nani ukauna Kutellere ana durso nari, Kutelle na tuu gono me kirum nanya inye ti nan se ulau nuzu me. **10** Ai ukaunere ule, na arike ti din kauna Kutelle, amere na din suu bit, amini na tuu gono me bara alapi bit. **11** Knayi, andi Kutelle din suu bit kang, ariki wang tisu usuu nwana bit. **12** Na umomg nayene kutelle ba, andi tidinin suu li nwana bit Kutelle ma soo nanya bite nin usuu me mayitu nanya bit. **13** Bara nanere tiyino tidi nanya me ame nanya bit, bara ana ni nari Nfip mi lau. **14** Tina yene tinani ta suu ushaida ucife na tuu gone ayita unan tucu inye. **15** Vat ulena ayina Yesu gono Kutelleri, Kutelle di nanya me ame ma di nanya Kutelle. **16** Tiyiru nin yinu sauyenu usuu me na Kutelle dimong nanya bi. Kutelle ukaunari, ulena

adini ukauna ama suo nanya me, Kutelle ma suu nanya me. **17** Ulel usuware mali tii likara nanya bit, tinan yita nikibinai salin feu mbungme nliri mawucuwuce, bara na adi, nanere tidi nanya nye. **18** Na ifeu di kiti nsuu ba. Bara usuu likar din kuo infeu piit, bara infeu di kusarin kpizu. Bara ulena adinin infeu na adini likara kitin suu ba. **19** Tidinin suu bara Kutelle na chizu ussu bite. **20** Andi umong woro, "Adini suu Kutelle" amine nari gwaname, ame unan kinuwari. Bara ulana adinin suu gwana me ba naadin yejugye, iyizari ama yitu nin suu Kutelle ulena asa tabina uyenugye ba. **21** Tone tinare tidokoki tona tina se kitime: Ulena adinin suu Kutelle doleri ayita nin suu gwana me.

5 Ulena iyino Yesu amere Kristi kumat Kutelle ri. Nin vat le na adinin sume, ulna ana nuzu kit ncif amini din suu nnonon me. **2** Nin nanin tiyino ti dinin suu nono Kutelle. Adi tidinin su Kutelle tiba suu tidokame. **3** Ulelere u suu Kutelle, andi ti ceu ti dokame nanya kibianai bit, kuma na udokame di getek ba. **4** Vat ulena ina maru ghe nanya Kutelle akatin likara inye. Ulelere lkatin ghe nanya inye, nin yinu sa uyenu minu. **5** Ame ule na ana mali katu likara inye? Ulena a yina Yesu amere gono Kutell. **6** Amere ulena ana nak nanya mmien nin mmii, Yesu Kristi. Na anadak nanyammen kada ba ama nanya mmii. **7** Bara among duku natat na suu iyizi inba **8** Awa tatere alele, Infip milau, mmien nin nmii. **9** Andi ti sere u tinizi nanit nin ti niyizi Kutelle ma katunu. Bara ushaida Kutelle unere une. Ana malin suu iyizi iba bara gonom. **10** Ulena yina nin Gone Kutelle adimun ushaida Kutelle nanya me. Ulena ayina nin ba Kutelle taa ghe unan kinu, bara na ayino nin shaida na Kutelle nani kitene inson me. **11** Ushaida unere une- na Kutelle nani nari ulau usali ligang, ulai une udi nanya Isoune. (*aiōnios g166*) **12** Ame ule na adini insaune adini lai. Ulena adini Isou Kutelle ba adini lai ba. **13** Ile imone nyertin minu inan yino idini lai- udu anughe alena iyina nanya lisa Gono Kutelle. (*aiōnios g166*) **14** Ulelere likara kibinaiye nati dimon mbung me, bara asa ti tirino imong nanya inufi me, ama lanza nari. **15** Andi tiyiru adin lanza nari- vat elemon na ti tiringhe-tiyiru tima se ilemon na tina tirin ghe. **16** Andi umong yene gwana me taa kulapi kona kuma tighe aku ba, ucau inlira kiti Kutelle anan naghe ulai. Idin belu alena alapi mine mati nai iku ba. Bara among alpi diku alena nati unit ku-nan belle iti inlira kitene nalele. **17** Vat usalinglauwe kulaperi-bara kon kulapi diku kona kuma ti unit kuu ba. **18** Tiyiru ulena ina maru ghe kiti Kutelle na dini kulapi. Bara ulena ina maru ghe kiti Lutelle amin litime gigime, ibilis wangya alanza ghe ukule ba. **19** Tiyi arik kiti Kutelleri, nanin tiyiru uye vat sosin kadas ibilis sari. **20** Bara nani Gono Kutelle na dak anan nanri uyinu, bara tiyirughe ulena kidegenghe, nani tidi nanya me ame na adi kidegenghe, nin Usome Yesu Kristi. Amere kidegen Kutelle nin lai saligan (*aiōnios g166*) **21** Nono nayini, chinong udortun chill.

2 Yuhana

1 Uune kurti kulau na ina tarda nghe acara udu kitin ngantiwani ning nono me ule na ayi niyinghe duku ning kidegene na myeng cas ba, ning vat nale na idining kidegene. **2** Bara kidegeng ka na kidi nanya bite na kiba yitu nanya bite saligang. (aiōn g165) **3** Ubolu Kutelle, nkunekune, ununku kibinai mayifu nang narik, unuzu Kutelle nin Yesu Kristi Gonon Cif nanya kidegen ning nan soning. **4** Nlanzanmang midiya bara nang nsennang nono fe din cinu nanya kideene na tina seru adualele kitin ncif. **5** Tutung indi likerafe nene, gantiwani na nafo nang na yertin lidu lipesé kitife ba ana too na tina lanza mburne. Au wu titii usuu linwana. **6** Usuuwere une auwu ti cinu dert ning nadume. Adumere alele, nafo na una lanza mburne auwu ucinu nanya ni. **7** Bara na anang rusuzu kiti gbardan nuzu nanya inye ale na inari yinu nin Yesu Kristi ku na adak nanya kidawo. Alelere among rusuzu kiti ning namong nari Kristi. **8** Yejen atimine, auwu iwa dira imon ine vat na tina suu katwa we mang. **9** Ule na ame nya ubun na ayisina nanya ma dursuzu Kristi ba, na adining Kutelle ba. Ulena na yisna nanya madursuzuz adi nin cife nin Gonome. **10** Wase umong daa minu na daa nin dursuzu ulele ba na iwa serughe ba nanya ngamine ba, na i wa liseghe tutun ba. **11** Ulena alisoghe amunu litme nin katwa ka nanzan. **12** Indinin nimong gbardan na ima nyertinu minu nang dinin suu in nyertin ba nanya kubaga nin mmen ni nyert ba. Bara nani men din cisu kibinai ima dak tida suu uliru ti yerte ateumuro nin muro bara mmamng bite minan kulo kang. **13** Nonon ngwanafe unan feruwe din lisuu fi.

3 Yuhana

1 Ukune unan tardu nacara kutii kulau udu kitin nnang su nighe, ule na adi nan su me kidegene. **2** Unan su ning, indin nlira uyita ucine nin linbun nanya nimung vat, nafo na kibinaai fe din libum. **3** Bara na indin lanzu nmmang kang linwana nwadak idin belu kidegen fe, nafo na udin cinu nanya kidegene. **4** Na indi na monn ayaaboo adiya ale naa akatin alele ba, in laza nono nighe din cinu nanya kidegene. **5** Unang sunin, udin su katwa kachine kiti nwana nin na mara, **6** alena ina ina yene nin nizi mine musun isufe nanya kiti kulau, uma caunu ntuu nanin mbung incine ucine kiti Kutelle, **7** bara lisa loo na ina nuzu mung, na iyira imermung nenya na wurme. **8** Ucaun arik tiseru nanin nani bara tinang munu ate katwa udu kidegen. **9** Nndin yertu minu imemong udu ligozin nanit, bara nani Diotrasfes, ule na adinin su a suu unan burnu nanya minee, na awa seru nari ba. **10** Bara nani, inwa dak ina lizinu imong ile na ana su, na awa belu imong inanzan nati bite nin tin tigbulaln tisirne. Tutun na nani mbatinghe ba na asere linwana ba, a wantina nin kuu nale na iwa di nin nibinai ye nnani nanya ligozin na nite. **11** Anansuning, na iwa masu imong inanzan ba masan icine ulena asu icine un Kutelleri, ule na adin su imong inanzan nasa yene Kutelleba. **12** Demetrus inan tii nizi ibaa vat nin kidegene litime. Arik wang ti yina nin ti nizi ibiye anung wang yiru uyenu bite kidegenere. **13** Ndi nin nimung gbardan na mma yertinu udukitimine na inya in yertine nanya kubaga nin mmyen niyert ba. **14** Ndin caa inyene mune nin nizi, tima nin liru tiyenje atii. Ayi ahau soo nan ghinu a dodndon din lisu minu, lison a dondonye nin tisa tisa mine.

Yahuda

1 Yahuda kycin Yesu Kristi nin gwana Yakubu udu ale na iyicila linwana nanya Kutelle ucif nin ciyu Yesu Kreisti. **2** Na ayi akunekune udu kitimine nin sheu nibinai nin suu tigbarden. **3** Linwana in wadin shiu liti kang inyerti minu mbelen nlirunse nla, imile na nyertin minu in zazin minu ikpiyin ushu natin nyinu sa uyenu ule na iwa nakpa anit alau. **4** Bara naamong anit wadak likire ale na uchankuulobmine iyertine uwoeru anan sali fiu Kutelle ale na ina saka alheri Kutelle bit udu nuzu nanm nawani ahhe, nin nale na ita amusu nchikilari nin nan bunbite Yesu Kristi. **5** Nene ndin wuru inlizin minu kodashike iyiru vat niming au cikilar wa nutun anit nanya unuzu myin Mmasar bara nani amolu ale na iyina ba. **6** Nin nnono kadura Kutelle ale na iwa cin katwa mine, i suna kiti lisosin mine kicine Kutelle na ce nami nanya nsarka nsirtin sa ligan udu udiya lirulole. (**añios g126**) **7** I masin nafo Usodom nin Gomora nin nigbiri naa na niea di nkiline, ale na iwa libaw lirume na awa ni atimine ni mon inanzang ndurtu kuna nizi kuhem. I wa suu anan gbaduzu na iwa neu un nmla unsa ligang. (**añios g166**) **8** Nin nani libau lirume alele nanza nidowo mine nanya namoro, inarsi anan natet tigo, nani ibele inun inanzan kusari nanan natt udia. **9** Bara ame Makailu unan kadura Kutelle udiya na awadi ugon nsirti mayardan kitene liben Musa, na awa yinin ada ni mabucubucu sa ti gbulan tizogo ba inworonani aworo, "Na ucife kpada fi." **10** Bara nani anit alena vat zogozo imonle na iyino ba vat ni lemong na iyino makeke Kutelle nafo makeke insali nibinai nile imuwnie inanza mminu. **11** Kash mine! bara na ina cina nanya libau kainu, inanin pira ndina ntanu Balam nsu nikurfun, inani diku zemzamlibau Kora unan mayardan. **12** Alelere ale na i yeshin nagilitin nsufe na ina lii ninfi, sancin idin pillu ma atiminere mung iso a wut sa wuru ale na ufunu asu uyira aca akune sa kumat, ukul tiba, tijiye martiza. **13** Ufumu nanya kurawa, anutuzuno kupunjeteen mine, iyinin galu bara inunye usiriu nanya nsirti na na yashe nani se saligan. (**añon g165**) **14** Nin bara anit alele nan Enok unan zur unuzu Adamu iwa beling aworo, 'Yene! Ucif bit nda nin namiu m likure nanit alau, **15** inin suu ma wucuwucu udu kin kogha, anin tecu anan sali ncin dert nin nitwa ninanzan mine nanya na isu nanya nibinai ni nanzan nin nimun ididya ile na ann kulapi na malu belinghe. **16** Alelere anan tibula na idin su mun ile na nibinai mere taa usuwe, anan foo figiri ruu namong inan se ulin bun. **17** Bara nani anum linwa na lizinong tigbulan too na iwa belu nin burne na nann lirinu ncif bite Yesu Kristi. **18** Iwa woro minu nayiri nimalinghe anan sissuu ma dak, ima dofunu kata kanazar ka nibinai mine. **19** Ale anite di nin suu nanti, na idinin nfip milauwa ba. **20** Bara nani anu n linwana, bara na ina kee atimine ketene u yinu sa u yenu udya nin nlira muu na idin tizu nanya infep milau. **21**

Ceu atimine nanya nsu Kutelle, iyerje ikunekunwe ncef bite Yesu Kristi unan lai sa ligang. (**añios g166**) **22** Nin yerju nkunekune nati na mong anit ale na idi nin nibinai nibaba. **23** Nin tucu na mo, ikpalizin nani nanya nla nin namong lanzan nkunekune nin fiu nafo na inari kultuk koo na indinong kidowo nnanza. **24** Nene udu ule na ama kesu fi utirzu a ceu fi nbun nle na ama yantifi sa kulapi nanya mmang sa ligan, **25** udu iti Kutelle cas unan tucubite nanya Yesu Kristi Ucif bite, liru, tigo nin likara uburnu nin nene, nin salingang. Usonani. (**añon g165**)

Uruyan Yuhana

1 Ulelere upunu mbeleng Yesu Kristi na Kutelle wa nighe, a duro achin me imon ncin dak nan nya nayiri baat. A taa iyinno inin nan nyan ntuu ngono kadura me udu nkiti kuchin mye Yohanna. **2** Yohanna belle uliru ulele vat nin likara imon ile na awa yene ubeleng nliru Kutelle nin nimon inyenu idya na iwa belin kitenen Yesu Kristi. **3** Unan mmariari ame na adin bellu inyerti nin liwui li kang nin vat halenge na idin lanzu tigwulan nlenge na adin su uliru nin nuu Kutelle a yinna nimon ile na ina nyertin nan nye, bara kuben daa susut. **4** Yohanna, udu ni anan dortu Kutelle kuzor nan nyan Asiya: Ubolu Kutelle udu anun niin nmang unuzu ngye na adi, niin awa di, nin le na a din cinu, nin nnuzu kiti nanan kiti ti ruhu kuzor na i di nnbun kutet tigo me, **5** nin nuzu kitin Yesu Kristi, na amere iyizi mba kiden, unan burnu maru, unan burnu nfitu nanya na nan kul, nin na nan tigo kitene nago in yii. U du kitime na adinin su bite, amini na bunku nari nanya nnye na adin suu bite amini nat i suun nari ti nuzu nnanya na lapi bit lar nnmii me, **6** amini ntari anan kipin tigo, apriests ucindu kiti Kutelle nin Ncif me, kitime ngongong nin na agang saligang. Usonani. (aiōn g165) **7** Yenen, a din cinu nin na wut, vat nizi baa yenu nghye, ligowe nin na le na iwa jotugye. Ti lem vat inyi ba su lidurun bar ame. Eh, Usonani. **8** Cikilari Kutelle inworo, "Mere Ucizune nin Malzine," "ule na adi, a wa di, nin nghe na a din cinu, ame unan Likalin." **9** Meng, Yohanna-gwana mine ule na indi sonu nniu nin teru kibinai urume ligo nan ghinu nan nya kipin tigo Kutelle alenge na idi nanya Yesu na nwadi kitine Fikuru fongo na idin yicu fining Patmos bara uliru Kutelle nin shaida Yesu. **10** Meng wa di nan Ruhu lirin Cikilari. Nlanza liwui nafo lin kulantung kang kimal nighe. **11** Li wuiye woro, "Nyertine nan nya kugbundulung kufa ninyerte imong ile na uyene, utuumung udu nilarin lira kuzor, in Uafisawa, Usamaruna, Upagamus, Utiyatira, Usadis, Ufiladelfiya nin cin du Ulaudikiya." **12** Ngitirno nnan yene sa liwui nghaari din liru nin mi, nan gitirno in yene tica nla nizinaria kuzor yisin. **13** Kiyitik tica nlee, umong wa diku nafo Usaun Nnit, awa shoon kulutuk ijakaka ku duru abunu me, nin likpa na liwa kilin figiri me. **14** Litie nin titi me wadi pau nafo uwulu, nafo nkalkali, a iyizi me nafo lilem nla. **15** Afa nabunu me wadi, nafo uwaltu fikoro fishine, nafo fikoro fishine fongo na ijuju ikpelte fining kuwetel, a liwui me nafo uduu mmyen kurawa. **16** Awa miin iyini kuzor ncara ulime me, a kusangali kileo nasari aba nucu nnuu me. Umuro me walta nafo uwui ugberere. **17** Nan yene ghe, ndeo nabunu me nafo ule na akuu. A tarda ucara ulime me kitene ning a woro, "Na uwa lanza fiu ba. Merie unan cizunu nin ni maline, **18** nin lenge na adi nin lai. Meng wa ku, vat nani yene, ndi nin lai sa ligang! Mmini di nin nimon nmpun nkul nin nisek. (aiōn g165, Hadēs g86) **19** Barnani nyertine ile

imon na uyene, ile na idi, nin nile na iba yitu kimal nilele. **20** Uyinu nbeleng niyini kuzor ine na unyeshine na uwa yene nchara ulime nighe, a tica inla nizinariya kuzore: iyini kuzore nono kadura Kutelle ndu nilari nlira kuzorari, a tica nla kuzore nilari nlira kuzorari.

2 "Udu kitin ngono kadura Kutelle kilar niira in Afisawa nyertine: 'Uliru nlenge na a min iyini kuzore ncara ulime me. Ule na adin cinu nan nya tica nla nizinariya kuzore nworo nenge, **2** "Meng yiru imon ile na una suu nin katwaa njiasi fe ayi asheu nin teru kibinai fe, ana fe wa sa uso ligowe nin na nan katwaa kananzang ba, uminin na dumun alenge na idin su inung nono kadura, a na nanere yi ta ba, inanin se nani nin kinuu. **3** Meng yiru nsheu nteru kibinai fe, umini na neo kang bara lisa ning, a na una lanza kudirya ba. **4** Vat nani ndi nin nimon nivira nin fi, bara na una sun usuu nburnu fe. **5** Lizino kiti kanga na una diu ku. Suna kulapi fe usu imon ile na una suzu nin burne. A se na ucino likara li nanza fe ba, in wang dak mba da kalu kuca nle kitene. **6** Bara na udi nin lele, udin shina nile imon na an Nikolitiya na su, ile wang na meng nari. **7** Andi udi nin kutuf, lanza imon ile na Uruhu din bellu nilari nliru Kutelle. Ule na a leo likume mba yinunghé ali kukan lai, ko na kudi kipin tigo Kutelle'. **8** "Udu kitin gono kadura Kutelle kilarin nlira in Sumaniya nyertine: Ulelere uliru nlenge na awa di nburnue nin ni maline, ulenge na awa ku amini na ti ulai tutung: **9** "Meng yiru uniu nin likimon fe. (amma udin nin se), nin wulsu na lenge na idininsu innung a Yahudawari (a na naniere ba, ina dii kilarin nlirun Shaitanghari). **10** Na iw a lanza fiu nile imon na iba niu mung ba. Yenen! Kugwergenue din cinu tuu among mine nan nya kilarin licin inan dumun minu, iba niu nan nya nayiri li kure. Yitan ni nayi a kone uduru ukul, meng ma ni minu Litappa nlai. **11** Andi udi nin kutuf, lanza imon ile na Uruhu din belu ninlari nliru Kutell. e Ulengen aleo likumme na ukul nmba ba seghe ba. **12** "Cindu udura nikilisiyan Perigamum nyerte: 'Tuo nye re ttigulan nlengne na adi nin kisangali nlilikang nasariaba: **13** "Myen yiru kika na usosin ku-kika na lichur nshaitan nnghari. Vat nani umiin lisa nighye parrt, na usuu nntala nni kibinai fye nmi ba, wan nin nya nayirin Antipas iyizin yenu ning, unan liyisin nanya ninghe, nai wa mdru nan ninghe, kikanye na shaitan sosinku. **14** Nya nani ndi ning nimon baat ugan ninf: Udi ning namon na imiin gangan madudurzun Balaam, na awa duro Balak ku a filo kutalan tiru nbun nnonon Isruila, unang sye ilyeu imon nli njuju uehem nna kwu tichil inin su nzemzem nmulsu. **15** Libau lirumere, i di ning na le wan na imiin gangan madudursuzu na Nikolainiawa. **16** Kwilzinan, nanere! An nanari ba, mba dak nfi dyedei, mba dak nin su likum kitene minye ning kisangali na ki nuzu nanya nnuu ning. **17** Asa udi nin kutuf, lanza imeile na unangwaru din belu ikilisiyai. Cindu nlengye na a lyeu, mba nynghe ummung u mamma nau nyeshin, nning ninghye litala libau ning lisa lipesye na i nyertinye katalye, lisa lo na

umon yiru ba nngiwaan unan serye rye yiru. **18** “Cindu udura ilisiyan Thyatira nyertine: ‘Alenge nye rye agwulan Nsaun Kutelleh, ulenge na iyizi mye di fuo lilyem nnla nin nabunu nafuo ikoroishine na, na weltin: **19** “Nyire imoilee na umai ti. Usuu fye nin ntikibinai nin katwa nin terun nkotunu, wan nin nimoile na una worin nsu ikata in cizinue. **20** Nin nyanani ndi nin nimon nnari kitene fye: U yinna nin wani unye Jezebel, na adinsu amye uwa nanan nyenju nimon nchinu. Nnya madursudurzu mye, adin rusuzu a cin nnin isuu nzemzen nmulsu nin nnli nimonnnli nainakwa tichil. **21** Nna nnighye kubi a kwilin, na a yinna a kwilin ba a suun nzemzem nye ba. **22** Yenje! Menba filu nnghe unionku ro nkonusu, nin na lenge na ichindin nmolsu nanghe cin piru nijasi idya, ankuru na i kwilla nnuzu nimon nsu mye ba. **23** Mbaa dazunu nonomye ikuzu, vat niklisiyai ba nin yinna ning woru myeri din piziru nibinai nin na nyanti nimon. Mba nnyi vat nlenge na asuu imon ile na unit risuu. **24** Nanyere kagisin minye nnyan Thyatira, cindu vat na lye na isali sa u minnu madursuzu ma nye, inin tani imoile na idinsu muun imon ichancham nshaitan-udu nnghinu ndinsu, ‘Na myen ba kwin minu nmong nugetyek ku ba.’ **25** Sa isu nnyiziari, uba minuarye part uchicha cin dak nin. **26** Ulenge na alyeu nin iye na suu imoilye na myen nsuu cindu liganghe, cindu nghe mba nyi likalin kityenye timinn. **27** ‘Amye ba sun tigo kityeneminye nin ncha fikoro, fuo a dul tiwing a baa puchua ni chinchwun. **28** Na fuo na nsere kitin Ncif nin, mme wang ba nnighe fibir. **29** Asa u di nin kutuf, lanza imoile na unangwaru din bellu Iklisiyai.’

3 “Udu kiti nnan kadura Kutelle kutyi nliran in Sardisu: ‘Tigbulang nlenge na amere min ti Ruhu kuzor nin niyini kuzor nyiru ile imon na usu udin nfo figiri uu fe dinin nlai, bara nani fe unan kulari. **2** Fita ukpin agang kiti nile imon na ilawa, idaduru ukuu, bara na nyene katwa fe kulun nanya nyenju kutelle nighe ba. **3** Bara nan lizino, ile imon na usere uminin lanza. Dofino inin, udiu kutyin. Meng ba dak nafo ukiri na uba yinna kubi ko na nba dak kitife ba. **4** Ama tisa namong duk cinglin nan nya Sardisu alenge na ita imon mine indinong ba. Inung ba cinu nan mi, nin kuyok nimon iboo, bara idi dert. **5** Ulenge na ase unasara iba shonghe kulutuk kuboo, tutun na mba wesu lisa mye nanya kaffa nlai ba, mba bellu lisa mye nbun ncif nighe nin nbun nanan kadura mye. **6** Andi udinin natuf, lanza ile imon na uruhu din bellu nilarin nliran.” **7** Udu kiti nnan kadura in Filidelfiya, Tigbulang nlenge na adi lau nin kidegen, ame min imon npunu kitin Dauda, asa apuno, na umon wasa atursu ba, asa a turusu na umonn wasa apuno ba. **8** Meng yiru imon ile na usu, yene, ubunfe kibulun duku ka na upuno, na umon wasa atursu ba, nyiru likara fe di baat, nin nani udin dortsu tigbulang nighe, tutun na uta amusu lisa nighe ba. **9** Su ucaa! Alenge na idi anan kutyi nlira shetan, alenge na idin su inug a Yahudawari, ana nanere ba-idin su

kinuwari nani, nba ti nani ida tumun nbun nabunu fe, iba da yinna au meng dinin su fe. **10** Tunda na una ceo uduka nighe, utere kibinai nin hankuri, mba minfi kubi kongo na iba dumunfi, na ku ba dak vat inye, iba dumunu alenge na isosin nan nyya inye. **11** Meng din cinu deddei. Minno ile imon na udumun gangang bara na umong wa bullu litapa fe ba. **12** Meng ba ti ulenge na ase unasara aso litino nanya kilari nliran Kutelle, na aba nuzu nanye ba, nba nyertin ghe lisa Kutelle nighe, lisa kipin Kutelle (Urushalima upese ule na utolo unuzu kitene kani kiti Kutelle), nin lisa lipese nighe. **13** Ame ulenge na adumun natuf, na alanza ile unon na Urulu din belle nliran nlirag.’ **14** “Nyerte Udu kiti nnan kadura kilari nliran nanya in Lawudikiya: ‘Tigbulang uso nani, iyizi nba in kidegen udya nanya makeke Kutelle. **15** Meng yiru ile imon na udin su, nafe di cancam ba, ana udin npiu ba, ndi nyenju nafo uwadi cancam sa npiu! **16** Nani, bara na udi bidibidi-na udi cancam ba ana udin piu ba-Meng ba tuffunfi nanya nnuu nighe. **17** Bara fe nworo, “Meng dimun nimon nacara, na ndira imomon ba.” Anafe yiru fere di ba fere di hem, unan kunekune, ukimon, uduu, nin lenge na adi fisere. **18** Lanza ushawara nighe: Sere azurfa kiti nighe, alle na ina dumun anin kiti nlah, bara unan so unan nimon nacara, nin njinjin, nin kulutuk kulau, ishon bara iwa yenefi fisere ulanza ncin, a ukun uti niyizife unan yene kiti. **19** Vat nlenge na ndinin su mye, asa ntaghe libau ndursuzoghe inda na aba su lisosin, bara nani, ta dedei udiu kutyin. **20** Yene, Meng yisín kibulun ndi fowe, asa umon nlanza liwui nighe apuno kibulughe, Meng ba dak nan nya kilari mye, nba lii umonli nighe nighe, amye nin nmi. **21** Ulenge na ase unasara, Meng ba yinin ghe aso nin mye, kuteet tigo nighe, nafo na Meng nasu unasara nmini sosin nin ncif nighe kuteet tigoo mye. **22** Andi udinin natuf, lanza ile imon na uruhu din bellu nilari nlira.”

4 Na ule imone nkata meng yene, ndi nkan kibulun na ipuno kitene kane. Liwui nburne na li lirina nin me nafo kulantun, woro, “gana kikane, meng ba dursufi imon ile na iba su, kimal nile imone.” **2** Na nin molu kubi ba, inyita nanya Ruhu, inyene kuteet tigo kitene kane, umon nin sosin kitene kuni. **3** Unan sosine kitene italan Jaspa inin Kanilian. Likashi nin kilino Kutet te Likashe maswin afo u emerard. **4** Ukilinu kuteet among ateet wa duku akut aba nin nanas, akune akut aba nin nanas wa sosinku, iwa shori imon iboo, nin litapa nizinariya nati mine. **5** Nnuzu kuteete umalizinu, tiwuiyi, a ututuzu Titpitila kuzoor wa nkasu kuteete, tipitila to ne wadi tiruhu kuzor tin Kutelle. **6** Tutun nbun kuteet kurawa kudiya wa duku, lau nafo ukristal. Vat nkilinu kuteet imon inawa intene na nas nin iyizi ubun nin kidun. **7** Fi nawa nburne wa di nafo kupki, fi nawa fin nbe wadi nafo kuluka, finawa fin tatte wadi nin muron nitfin nase wa di nafo kuzzi. **8** Vat mine wa di nin na gilit ku totocin, nin nizi kitene nin kadas. Uwuie nin kitik iyitan su,

Inawan tene nagilit kutocin, ayita nin niyizi kitene nin kadas, kiyitik nin liyirin na isuna ubellu, "Ulaul, ulau, ulau amere Cikilari Kutelle, unan tigo vat, ule na awadi, ule na adi, ule na abu dak." **9** Kubi na inawa ina ngongan, ingongong, nin ngodiya kiti nlenge na asosin kitene kuteet tigo, Ule na a di sa ligan, (**aiōn g165**) **10** akune akut aba nin na nas itiza rau nbun nan sosin kutet, itumuno inbun inle na adi ligan, ikala ti titapa i to inbun kutete inin dun su (**aiōn g165**) **11** "Fere batin Cikilari Kutelle bite, useru ngongan nin zazunu nin likara bara una ke imon vat, nan nya nyinu fe vat di umini wa kee."

5 Kubi na nyene ucara ulime nlenge na asosin Kutet, kuffa ninyerte kusari kitene nin kades, itursu nin nalap kuzor. **2** Nyene unnan kadura Kutelle unan likara adin nliru nin liwui kang, "Ghari batin apun kuffa kone na iturse" **3** Na umong wa duku kitene kane sa kadas sa nan nya kutyin ule na awasa apuno sa a karanta ba. **4** Meng su kuculu kang bara na iwa se umong ule na abatin apun kuffa sa akaranta kunin ba. **5** Bara nani warum nan nya nakune aye worei, "Na uwa su kuculu ba. Yenent! zakki likuran Nyahuda, litino Dauda, nasu unasara, amere batin apun kuffa nin nalop kuzor." **6** Kiyitik kutet nin kakeke awa nass nan nya nakune, nyene kulara yisin, uwa yene nafo ina mollu. Adinin na wullu kuzor nin niyizi kuzor-ulelere uruhu kuzor un Kutelle ule na ina tu vat inye. **7** Ame nya adi yaun kuffe ncara ulime, nlenge na asosin kitene kutet. **8** Kubi na ayauna kuffe, makeke tilai nanas nin nakune akut aba nin nanas tinna inno kutyin nbun kuzara, ko gha min fidowu a kukpanu nazurra nin nturari, unere nliran nanit alau. **9** Inug su avu apese: "Fere batin uyaun kuffa kone nin npunu au nturse. Bara iwa mollufi, nin nmyifere una seru anit vat nakura, tilem, anit, nin nipimpin. **10** Una ke nani kipin tigo na priests, isu Kutelle katua, inung ba su tigo nan nya inye." **11** Na nyene nlanza tiwu na nan kadura Kutelle gbardang mine wandi amui amui akalt akut aba nin makeke tilau nan nakune. **12** Ighantina tiwue mi "Unan nbatin amere kuzara kongo na iboo aseru likara, imon nacara, njinjin, likara, ngongan nin liru." **13** Lanza imon makekeme kitene kani nin kutyin a kurawa kudia nin vat nimon na idi nanya idin bellu udu kiti nle na asosin kitene kutet tigo nin Kukam, liru, uzazunu, ngongan nin likara tigo, sa ligan udu sa ligan." (**aiōn g165**) **14** Inawa ntene kawa iworo, "Uso nani!" Akune tunna timuno kutyin itumun-ghe.

6 Men yene kubi ko na Kukam npuno utursu kuzor, nlanza umon na nya ninawa tene nlai woro nin liwui na liwadi nafo ututuzo, "Da!" **2** Men yene kabarak kaboo, unan nkowe wa min utah, inani wa nighe litapa tigo. A nuzu nafo unan li likum na le likum. **3** Ku kame puno utursu unbe, nlanza finawa fin nbe woro, "Da!" **4** Kan kabarak nuzu kashine ka din zue kiti. Iwa yininghe akalla nsheu nayi nan nya inye, bara anite nan molso atimine. Uwa in unan kabarak ko sangali ku dia. **5** Kubi na kuzara

npuno utursu un tatte, nlanza makeke nlai un tatte nworo, "Da!" Nyene kabarak kasirne, unan nko we wa min kuwatan ncara mye. **6** Nlanza imomon nafo liwui nan nya makeke nlai nanase woro, "Kuyanga alkama ba yitu fisulei, ayanga attat tutun fisulei. Na uwa nanza nnuf nin nmyen narau ba." **7** Kubi na kuzara npuno utursu un nase makeke man nase woor, "Da!" **8** Nyene kabarak ka naki di pom. Unan nko kanin lisa mye likul, iwa nighe likara kitene nimon inas nan nya inye, a mollu inin nin liyop, kukpon, ukonu, nin ninawa kusho nan nya inye. (**Hadēs g86**) **9** Kubi na kuzare npuno utursu un tau, nyene kadas nbagadi nidowo nalenge na iwa mollu nani bara ligbulang kutelle nin shaida mine na iwa min nin liwui lirum. **10** Inung su kuculu nin liwui kang, "Udu nin shiyari iba su tigo kitene bite vat, nlau nin kidegen, se uwucu kidegenkidegen nalenge na isosin nan nya inye, se ubiya nmyi bite?" **11** Vat mine iwa ni ko ghaku ushot uboo, ibelle nani au icica baat, se ise ukulunu nadon licin mine, nuana mine ni lime nan nishono nda duru, alenge na iba mollu nani, nafo na ina malu umolu nani. **12** Kubi na kuzara npuno utursu un tocine, na nwadi ncawe uhirtuzu kutyin wa duku. Uwui so usirne nafo ticini, unin upui ye so nafo nmyi. **13** Lyini kitene kani disso nan nya inyi, nafo na affa kuka asa idiso kubi liyinin, na ifunu wa zinlinghe. **14** Kitene kani sa ki wullu nafo kuffa ninyerte na ijinkpilo. Ko lome likup nin npewe iwa kala nani kiti mine. **15** Anug ago nyulele nan nanit agegeme addidia, anan nimon nacara, anan nakara, nan ko gha tutun, kucin nin nlenge na ibunku ghe, nyeshine nan nya natai, nan natala nakup. **16** Iworo nakupe nan natale, "Disson kitene bite! Nyeshen nari nmoru nlenge na asosin kitene kutet tigo nin tinana nayi kuzara. **17** Bara liyiri lidia tinana nayi ndah, ghari nwasa ayisina?"

7 Na nani nkata nyene unan kadura Kutelle yisin nasari anas inyi, imin ufunu unas unnasari inyi bara na ufuunu nwa ko kidowo, nan nya inye ba, sa kurawa ba, sa kitene naca ba. **2** Nyene umon unan kadura Kutelle awa dak unuzu kusari nnucin nwui, ulenge na adinin kulap Kutelle nlai, asu kuculu nin liwui kang, udu kiti nanan kaddura nanas allenge na iwa yinin nani ilanza uyi nin kurawa ukal. **3** "Na iwa lanza, uyi nin kurawa, sa atca, se ita nani kulap nitin nacin Kutelle." **4** Nlanza ngbardang nalenge na iwa ti nani alape, iwa duru amui akut likure nin nakure anas a nas, alenge na iwa ti nani alap unuzu vat tilpinpin nanit iserala. **5** Unuzo likuran Yahuda iwati anit amui likure nin aba alap, Unuzo likuran Reuben iwati anit amui likure nin a alap, Unuzo likuran Gad iwati anit amui likure ana naba kulap. **6** Unuzo likuran Asher iwati anit amui likure nin na aba alap, Unuzo likuran Naptali iwati anit amui likure nin na ba alap, Unuzo likuran Mannasah iwati anit amui likure nin na ba alap. **7** Unuzo likuran Simeon iwati anit amui likure nin na aba alap, Unuzo likuran Levi iwati anit amui likure nin na ba nalap, Unuzo likuran Issakar iwati anit amui likure

nin na ba alap, **8** Unuzo likuran Zabalun iwati anit amui likure nin ba alap, Unuzo likuran Yusufu iwati anit amui likure nin ba alap, Unuzo likuran Banyamin iwati anit amui likure nin ba aba alap. **9** Na isu ile vat, nyene ligo nanit wa duku gbardang na umong wasa abatiza b UNUZU VAT NMYINE, akura, anit nan tilem-iyisina nbun kutet tiigo, nin nbun kuzara iwa shon atuluk aboo, imin tilang kutca ndabino nacara mine, **10** iwadi nyicu nin liwui lidia: "Utucu un Kutelle bitari, ulenge na asosin kutet tigo nin udu kiti kuzara!" **11** Vat na nan kadura Kutelle wa kilin kutet tigo nin nakune a inawan tene inas nlai, ituna tumuzuno kutyin ita ti muro mine kutyin nbun kutet tigo isu Kutelle usujada, **12** iworo, "Uso nani! Liru, ngongong, njinjin, uzazinu, uyiko a likara udu kiti Kutelle sa ligan! Uso nani!" (**aiōn g165**) **13** Umong nan nya nakune tirini, ayaghari ale nshono imon iboo, tutun inuzu nweri? **14** Meng woroghe, "Cikilari, fe yru," ame belli, "Alete inughere ulenge na ina nuzu nan nya nniyu udia. Inani nakusu alutuk mine lau ata aboo nin nmyi kuzara. **15** Bara nanere idi nbun kutet tigo Kutelle, idin sughe usujada kiti nlira kiyitik nin liring. Ame ule na a na asosin kitene kutete aba bagilinu ugudu me kitene mine, **16** Na iba lanzu kukpong sa ukotu nayi tutun ba, na uwui ngwagai nwai ba ri nani ba, sa imomon njujuzu. **17** Bara kuzare na adi nan nya kiyitik kutet tigowe aba so unan libiya mi ine, aba dofinu ninghinu udu kigawa nmyen nlai, ame Kutelle ba wesu nani vat nmizin niyizi mine."

8 Na Ku kam npuno tiyat tin zore, kitene kane ta ti kanya kugirr kubi. **2** Inyene nono katua Kutelle kuzor na isin, i nani alantung. **3** umon unan kadura Kutelle uni wa dak, awa myin kukurun nturari kunya kunang, awa yissin kitene nbagadi. Iwa nighe uturari gbardang anan di nakpa unin umunu nlira na nit alau vat kiteme nbagadi tizinariya nbun kutet tigo. **4** Ncin nturare, nin lira na nit alauwe, wa fita a ghana udu kiti Kutellee unuzu nacar ngono kadure. **5** Unan kadure wa yaun kukurune a di kulo ula ku kitene nnagade. Amini wa filin unun uda deo kutyen, Kutelle koni wa tutozo, anite ta bunin fiu, umalzinu kiti, nin hirtuzu kutyen. **6** Nono kadura kuzore na iwa di nin na lantun kuzore fita iyisa nworu iwulsun aning. **7** Gono katua kan cizunre wulsuno kulantung me. Intet nin la umunu nmii wa yita. Iwa filin unin nan nya in yii unan leo mcashi ntat in yie, a ukashi utat naca wa juju kidowo vat, a mpi vat wa li ida. **8** Gono kadura kan be wulsuno kun me kulantunghe, imomong nafo likup lidya na lisa din lin la iwa tu linin nan nya kurawa. Ukashi utat nmyene kurawe kpilya nita nmii vat. **9** Ukashi utat ninawa nan nya nmyene ku, ukashi utat tizirigin nmyene naniza. **10** Gono kadura un tate wulsuno kulantung me, fong fiyini fidya kitene kane deo kite kane, fi din walta nafo utushel, usun nutat nanya ninggawa a niti tini mei. **11** Lisa fiyini 'Wormwood'. Ku gir kun tat mein kpilya miso 'wormwood', anit gbardang wa kuzu unuzun nmyene na mi wa ti gbagbai. **12** Gono

kadura kan nasse wulsuno kulantung me, ukashi utat nwui uni wa wuto, nanere ukashi utat npui a ukashi utat niyini. Ukashi utata mine wa kpilya usurio, nin kash utat liyirin a ukashi utat kiyitik wa yita nin kanang ba. **13** Nyenje, lananza kuzi na ku wa di ngalu kitik kitene kani, yicu nin liwui lidia, li nin woro, "Kash", "kash", "kash", kiti na na le na issosin nanya in yii, bara ngissin na lantung atate na nono kadura wulsu"

9 Itunna gono kadura kan taune wulsuno kulan tun me. In yene fiyini na fi deo kutyen unuzu kitene kani. I wa ni fiyini imoon pumi kibulung kuu kucomcom kun sali ligang. (**Abyssos g12**) **2** A puno kuu ku comcom ku sali liganghe, libut ncin nuzu nan kuu kusali liganghe nafo ncin mongo na mi nuzu nan nya nla libut nakunti. Uwui nin niyini ta leibit bara ngutunu ncin mone nan nya kuu kone. (**Abyssos g12**) **3** Nan nya ncighe ficiin nuzu nan nya udu uyii, iwa ni nani timung nafo tin ninan kitene in yie. **4** Iwa belin nani na iwa lanza ukpi kutyene sa imomong ishififi sa kuca ba, se alenge cas na iwa di nin kulap Kutelle ni tin mine ba. **5** Na iwa yinnin nani imolsu anite ba, ama iyoani udu tipui ti tauna. Ukonu mine ma yittu nafo timun finang na fi wa tii. **6** Nan nya nayiri anit ma piziru ukul, ama na ima se ba, ima yittu nin sun woru i wadi imal kuzu, ukule na cun nani. **7** Ficinghe masin nafo nibark nanga na ikyele nani udu likum. Nitin mine imomong diku nafo titappa nizinariya a timoro mine nafo timuro nani asurne. **8** Titi mine nafo tin nawani, a ayini mine nafo an ku pwi. **9** Iwa di nin nimon kessuzu nigiri nafo nnikoro, a kuculu nagilit mine nafo kuchulu nakparkatu nibark ucindu likum. **10** Idi nin tidu tuzu nafo ato ninang; tiduewe dinin na gang lanzu nanit tikul udu tipuei ti taun. **11** Idi nin mong nafo Ugo mine nafo gono kadura unan kuu kucomcom kun sali igang. Lisa me nin ti Ibrananie idin yicighe Abaddon, a Hiliniawe yicaghe Apollyon. (**Abyssos g12**) **12** Uneu ncizunghe kata. Yenjen! yenjen uiomoin ipazaza iba din cinu tutung. **13** Gono kadura kan tocine wulsuno kulantung me, nmini wa lanza liwui nnuzu nan nya liwulu fizinariya kitene nbagade nbun Kutelle. **14** Liwuiye woro ngono kadura Kutelle na awa min Kulantunghe, a woro, "Suna nono kadura ninasse na i terin nan nya kurawan Afaratis." **15** Nono kadura ni nasse na iwa malu uciu nani bara koni kube, lone, npui une, likus lone, iwa sun nani imolu nkashi utat nanit asurne. **16** Ngardang na nan likum alenge na iwa di kitene ni bark wa duru amui akalt akut aba. Nwa lanza ngardang mine. **17** Nanere nwa yene nibarke nan nya namoro nwui nighe nin na lenge na iwa di kitene nibarke. Imong kesuzu nigiri mine wa shigizin, mein bula nin mien tilung. Ati nibarke wa di nafo ati na zakki, nya tinu mine ula wa nucu ku, ncin a ulon nla. **18** Uwusu ntat na nite wa kuzu nin na naleli aluban ntate: ule, ncing a ulon nle na uwa nucu nan nya tinuu mine. **19** Bara akara nibarke wadi nan nya tinnu a tidu mine, bara tidu mine wa di nafo iyii, iwa di nin nati na iwa lanza anit ukul mung. **20** Ngissin nani asurne, alenge na

iwa molu nani na alube ba, a na iwa sun usu nagbergenu usajada nin ticil nizinariya, azurfa, fikoro fi shine, litala, nin cil kuca, imon ile na iwa sa iyene kiti ba, ilanza ba, sa icina ba. **21** A na iwa sun alapi nmolsu nanit ba, iwu mine, sa ipiru na wani mine sa adu likiri mine.

10 Ntunna in yene nkan gono kadura kidya din cinu utolu unuzu kitene kani. Iwa tursu ghe nin kuwut, a likashi wa di kitene liti me. Umuro me wa massin uwui a abunu me nafo tilem nla. **2** Awa min kafa ninyert ncara me na kawadi foang, amini wa darda kubunu ncara ulime me kitene kurawa a kun cara ugule me kitene kutiyen. **3** Amini wa ti ntet nafo liwui kuculu nzakki, tutung awa ti ntet ututuzu kuzor une asa u gurno. **4** Asa ututu kuzor une ngurno nwa din nworu nyertin, nlanza liwui kitene kane nworu, “Nyeshe likot uliru ule na ututu kuzore wa belin. Nna uwa nyertin ba.” **5** Gono kadura kanga na nwa yene a yisin kitene kurawa nin kutiyen, a ghantina ucara ulime me kitene kani **6** a silo nin le na adi uworu sa ligang-ule na ana ke kitene kani nin nimon ile na idi nan nye vat; uyii nin nimon ile na idi nan nye vat, a kurawa nin nimon ille na idi nan nye vat: “Na umong umolu kubi ma yituku tutung ba. (aiōn g165) **7** Ama lilo na gono kadura kin zore cinu uwulsunu kulantung me, ma imon inyeshin Kutelle ma nin kulu, nafo na awa belin acin me anan liru nin nuu me.” **8** Liwuiye na nwa lanza kitene kane su uliru nin mi tutung, aworo, “Cang, sere kufa ninyerti kongo na kudi ncara ngono kadure ule na a yissin kitene kurawa nin kutien.” **9** Nyu ndo kini gono kadurawa Kutelle nbelin ghe aniyi kaffa ninyerte. A woroi nenge, “Sere kufe uli kulin. Kuma ti liburi fe gbagai, ana nnuufe, kuba yitu mamas nafo titong.” **10** Nwa seru kafa ninyerte ncara ngono kadure nleo kulin. Ku wa di mamas nnuu nighe ta gbagbai. **11** Ntong tiwui woroi nenge, “Uma kuru usu anabae tutung gbas kitene nanit gbardang, timin, tilem nin nago.”

11 Iwa niyi kugosin nafo uca fikoro nbatizu njangarang. Iworai, “Fita u bata kilari nlira Kutelle nin bagadi, nan na le na idin su nlira nan nye. **2** Na uwa bata kudaru nwucu nlirue na kudi ndas kutyi nlire ba, bara ina ni Awurmi kuning. Ima patilu kipin kilauwe nan nya tipui akut anas nin tiba. **3** Nma ni ashaida aba nighe likara nsun anabci nayiri limui nin na kat aba akut kutocin, ima shonu ajassi nimon.” **4** Ashaida abe inughere aca nzaitun aba nin tipitilla tiba tongo na ti yissin nbuu nCikilare nan nya in yie. **5** Asa umong nferu ama cuci nani, ula ma nizu nan nya tinun mine uli anan nivira mine. Ulenge na apizira a lanza umong ukul ima molu nlongo libo we. **6** Ashaida alele di nin likara nworu i tursu kitene kana bara uwuru wa juu kubi kongo na isu uanabce. Idi nin nakara nworu ikpilya nmyen miso nmii inin kuru ilanza uylie ukul nin na luba kubi kongo na ita usu. **7** Kubi kongo na ima se imala ushaida mine, ku gbergenu kongo na kuna nuzu nan nya kuu kucomcom kun sali ligang masu likun nan ghinu. Ama li likara mine a molu nani. (Abyssos g12) **8**

Abi mine ma nonnu libau nan nya kipin kidia (na adin dursuzu uSodom nin Masar) kika na iwa kotun Cikilari mine ku kuca. **9** Nan nya nayiri atat nin kagissin among vat nanit, akura, lilem nin mein iba yenju abi mine, a na ima yinnu nani i cisso abi mine kisset ba. **10** Alenge na i sossin in yie ima su liburi libo inin su ubuki, har ma iniza imon filizunu kiti nado mine bara anan liru nin nuu Kutelle naba alele nati anitt alenge na issosin in yie ineo kang. **11** Ama kimal nayiri atat nin kagisin nfip nlai unuzu kiti Kutelle ma piru nani ima fitu i yissin nin na bunu mine. Fiu fidya ma kifi alenge na iyene nani. **12** Ima lanzu liwui li karau unuzu kitene kani ma woru nani, “Fitau idak kikal!” Inung ma nin ghanu kitene kani nan nya kuwut, anan nivira mine yita in yenjue. **13** Nan nya ku birie kone uzullunu nin lirtizu kutyen ikop in likure ba disu. Uzinlinu kutin ba molu anit amui kuzo, ale na iba lau nin lai iba lanzu fiu, a anan ti nlai ye ma lanzu fiu ini Kutelle Ngongong kitene kane. **14** Uneu nbe kata. Sun uca! Unui un tatte din cinu dada. **15** Gono kadura kin zore wulsuno kulantung me, tiwiu ti karau su uliru nanya in yie, i woro, “Kipin tigo in yie nlawa kipin tigo nCikilari nin Kristi. Ama su tigo har saligang.” (aiōn g165) **16** Akune akut aba nin nanas ale na iwa sossin natet tigo nbun Kutelle inozo kutien ni timuro mine, indi Kutelle usajada. **17** I woro, “Ti difi nafi liburi libo, Cikilari Kutelle, unan tigo kitene vat, ule na adi, a na awa di, bara na una yiruu akara adia fe umini na cizin tigowe. **18** Ti myin wa nana ayi, amma tinana nayi fe toni nda. Kubi nda isu anan kul uwusu kedegen, fe nin ni a anabawa fe ku uduk katwa mine, anit alau, nin na leng na ina lanza fiu lissa fe, umunu anan sali nakara nin na nan nakara. A kubi ndafi umolu alenge na idin molusu anan yie.” **19** Uhaikali Kutelle kitene kani iwa pun ina ni wa yene usanduki likawali me iwa yene nanya nhaikale. Nkanang nmalizunu, tiwiu nin tutuzu kiti nin lirtizi kutyen a udissu natantani gbardang.

12 Iwa yene kulap kudyu kitene: uwani wa terin uwui, a upui nanya nabunu; a litapa miyini likure wa di litime. **2** Awa di nin liburi kumat ayita kucilu nkong libari kumat-nanya nkong kumat. **3** Iwa yene nkong kulap tutun kitene kani: Yenjen! Nkong kugbergenu kushine kudya na ku wa di nin nati kuzor, awulu kulidi a titapa kuzor litime. **4** Udu me wa wanung ukashi utat niyini kitene kani a toltonu inin udak uyii. Dragon uni wa da yissin uwane na awa maru ase a molo gono. **5** Awa maru gono, gona kilime, ulenge na adin cinu usu tigo timyin in yii vat nin sa fikoro. Iwa bolu gono me udu kiti Kutelle udu tigome. **6** Uwane uni wa cun udu nanya kusho, kti ganga na Kutelle na kyek ghe mun, bara inan su libya me kitene uduru ayiri limui nin nakalt aba nin nakut kutocin. **7** Nene likun wa fita kitene kani. Mikailu nin nono kadura me su likun nin dragon; a nono kaduru me. **8** Amma na dragone wadi nin likara nworu a li likure ba. Bara nani na iwa kuru ise kitin so bara ame nin nono kadura me ba.

9 Dragon udya-fiyilikuse fone na idin yicu kubergenu sa shaita ule na awa rusuzu uyie vat-iwa turunghe udak kutyen, nono kadura me wang iwa turun nani nanghe udak kutyine. **10** In tunna lanza liwui karau unuzu kitene kani, liworo, “Nene utucu nda, likara nin kipin tigo Kutelle, nin likara in Kristi me. Bara ina turun unan vuruzu linawana bite udu kutyen-ulenge na a vuruzu nani ubun Kutelle lirin nin Kyitik. **11** Iwa li likara me nin mii kuzara nin liru nshaida mine, bara na iwa us tilai mine kan ba, har udu ukul. **12** Bara nani, sun liburi libo, anun anan kitene natenle, nan na lenge na issosin ku vat. Amma kash in yie nin kurawa bara kugbergenu na tolu ucdak kitimine. A kulung nin nayi ananzang kang, bara na ayiru kubi me nlawa cingilinghari. **13** Na dragon wa yinin i turunghe udak nanya in yii, amini wa piziru uwane na ana maru gono kilime. **14** Amma iwa ni uwane agilit nakara kuzi, bara anan fita udu kiti kanga na ina kyele ghe mun nanya intene, kite na ima di su libya me ku, nin kubi a kubi, nin kugir kubi-kti kanga na fiyiye wasa fiduru ba. **15** Fiyi ye gutuna nmyen nanya nnuu me nafo kigawa, anan se ata fignunan nmyen a yalya uwane anya mun. **16** Amma kutyen koni wa bun uwane, ku wa puun unuu me ku mila kigawe na dragone wa guttun unuzu nanya nnuu me. **17** Ayi in dragone ani wa nana kang anya ama disu likun nin kagisim fimus nwane-alenge na iyinna nin tiduka Kutelle a ushaida nbelen Yisa.

13 Ddragone uni wa yissin kitene licicin nbiyu kurawa. In nin yene finawa kusho din nuzu nanya kurawa. Awa di nin nawulu likureati kuzur. Nyana wulu kuzore kolome wa di nin kitik tigo, nate tutung tisa wa duku tin zugozo Kutelle. **2** Finawa kusho kune nan wa yene wadi nofo kukpi. Abune wa masin fo abunu fichiin, unuwe nafo unuun nzakii. Dragone na ghe likara me, nin kiti lisosin me, anin na ghe likara lidya nsu kataa me. **3** Nloliti nya nati finawa koshe wa di nin kunut na kuwa sa da nin kulme. Ama kunute na mo ushinu, uyii vat tutung kifuzo tinu inin dofino finawe. **4** Inughe wan wa su udragone usujada bara na awa ni finawan tine akara, iwa su finawan tene usujada, tutung i leu ubun nbelu, “Ghari di fo finawan time? tutung “Ghari nya a sung mnung ninghe?” **5** Iwa ni finawan tene unnu nliru nin tikunang lifi aati tizogo, iwa yinin ghe a suu tigo udu tigo udu duru tipui akutanas nin tiba. **6** Finawan tene puno unu me a zugozo Kutelle, lisame, udu kikakaa na a sosin ku nan na le na isosin nin ghe kitene kane. **7** Iwa yinin finawan tene asu likum nin nanit alau anin kifo anin. Tutung iwa nighe likara kitene vat na nit, tilelem nin ni gbiri. **8** Vat na le na idin nyan yi ba su ghe usujada, nyan chizinun ken yi, vat ale na iwa yertin tisa mine nyan tagarda Gono Kutelle, ule na iwa imolu. **9** Ule na adinin na tuf na alanza. **10** Ule na iba yiru ghe udu lichin, nya lichinari aba du. Ule na iba molu ghe nin litan, nin litannare iba molu ghe. Uyichulu ule na le na inonko

nibine nya kidegen bara ale na idi lau. **11** In nin yene fon finawa, tene nnuzu nya yi. Awa di nin na wul aba gono kuzara alira for dragon. **12** Nbun finawa kusho nfinu ayi likara ataa ale na isosin nya yi isu finawan tenen nfinu usujada-ule na kunut me na shiin. **13** Awa su adadu zikiki a taa ula utolu nnuzu kitene kane udeu nbun nanit, **14** nin na adadu a zikiki arusozo ale na idi nyan ye, adin su anin ike nchil nin litang, vat name na akuu ba. **15** Iwa yinin ghe anin nchil finawantene infip azoguzu anin molsu ale na inari usu finawa kushe usujada. **16** Awati anit vat adidya nin na bebene, anan se nin na nan diru, achiin nan sali na chin iseru kulap nachara alime mine sa niting mine. **17** Na uwa din mang ba unit seru sa aleu sa kulap finawa kushe ba, watu, lisame sa ulamba. **18** Ulele uyichi ujinjinaghari. Andi umon dinin yenjun bun, na a batiza ulamba finawa ko shue, ulamba nnit usirne ari. Ulamba me di 666

14 Nwa yenje in yene kukan Kutelle yissin likup in Sihiyona. Ligowe ninghe anit wa di amui akalt likure nin nakut anas alenge na iwa di nin ninyerte lissame nin lin life nitin mine. **2** Nwa lanza liwui unuzu kitene kani liwa di gberere nafo udu nmyen midya nin tutu Kutelle. Udunu lisui ye na nwa lanza tutung wadi nafo tiwui nidowo na anan fowe wa din fowe. **3** Iwa su awa apesse nbun kutet tigo we nin bun na nan lai nanas a akune. Na umong wasa ayinno aewu ba andi na anit amni akalt likure nin nakut anas nin na nasse na ina tucu nani nanya in yii ba. **4** Inunghare alenge na ina nanza atimine nin dinong na wni ba, bara ina ceo ati mine lau na ina nanza atimine nin dinong na wani ba. Inughee alenge na ina dortu kukan Kutelle vat kiti kanga na ama du. Aengenere iwa bolu nani unuzu nanya nidowo nanit iso kumat ncizunu udu kiti Kutelle nin kukam Kutelle. **5** Na iwa se kinu tinnu mine ba, bara na ina se lidarni nghinue ba. **6** Nwa yene nkan gono kadura din galu kitene Kutelle, ulenge na awa min kadura nliru ugegeme ulenge na ama bellu unin kiti na lenge na issosin in yii vat, vat timyin, akara, tilem nin nanit. (*aktōnios g166*) **7** Awa yicila nin liwui lidya aworo, “Lanzan fiu Kutelle ini ghe ngongong. Bara kubi nshara me nda sunghe usujada, ame ulenge na ama kye kitene kani, nin kutyen, kurawa a vat nin gingawa.” **8** Nkan gono kadura Kutelle kin ba dofino kimal me a woro, “Udio, udio Ubabila udya, ulenge na amati vat ti myin ina nani na sono ntoro kaput ndinong me, ntoro mongo na sono ntoro kaput ndinong me, ntoro mongo na mina daghe nin tinana nayi kang.” **9** Nkan gono kadura Kutelle kin tat dofino nani abelle nin liwui kang a woro, “Asa umong nsu finawa ntene nin cil me usujada, amini sere kulap kitin me sa ncara me, **10** ame wang ma sonu nanya nmyen narau tinana nayi kutelle mongo ina kyek ico minin sa usarunu nanya kashik tinana nayi me. Unite na aa sono ama niu kang nin la a ulon nla Kutelle nbun mnono kadure me nilau nin bun kukan Kutelle. **11** Ncing nnui mine ma ghanju

kitene kani sa ligang ana ima yitu nin shinu ba lirin nin kyitik-inung anan nsujada finawan tene sa ncil me, nin lenge na ana seru kulap lissame. (aiōn g165) 12 Uyicu ule un na nit alau alenge na ina teru nabinai mine, iyinna nin tiduka Kutelle nin yinnu sa uyene nin Yesu. 13 Nwa lanza liwui kitene kani nworo, “Nyertin ilele. Anan kolyari alenge na ina kuzu nayan Cikilar.” “Nanere,” ubellun Ruhu, “bara inan shino nanya katwa mine, bara nitwa mine ma dofinu nani.” 14 In yenje, in yene kuwut kubo, umon sossino kitene kuwut kuboe nafo usaun nnit. Awa di nin litappa fizinariya liti me a kuwatan kileo ncara me. 15 Nkan gono kadura Kutelle nuzu nanya nhaikale a yicila nin liwui kang kiti nlenga na awa sossin kuwutte aworo: “Yauna kuwatan fe ucizin upitiru kiti. Bara kubi npituru in yii nda.” 16 Ame ulenge na awa sossin kuwutte tunna a vilino kuwantang me kitene kani in yii, amini wa pitirin unin. 17 Nkan gono kadura Kutelle nuzu nanya kutyi kulau kitene kani, ame wang wa di nin kuwantang kiloo kang. 18 Nkan gono kadura tutung nuzu nanya ngagadi, gono kadura kanga na amere din cinu nin la. Ayicila gono kadura kanga na awa myin kuwantan nin lisui kang aworo, “Yira kuwatan fe upitiru a kuri niburi naca agbalala in yii, bara kumat mine nene in yini.” 19 Gono katwa we vilino kuwatan me nanya a pitirino kumat naca kugbalale nanya in yii a to nanya kusul npulu niburi naca tinana nayi kutelle. 20 Kiti npulu ni buri nale wa di ndas kipine nmii co mi nuzu udas kitin pulu niburi nace. Mi ghana barang kitene kani mi kata nbarang nati nibark uwa di yissin pit nafo timel akalt aba.

15 Nming yene nkun kulap kitene kani, kudyia nin nimon iziklli: Anankadura kulenlle wa duku lluzur nin nimon kuzu inanzang, ile na inane in lizang (bara na ning ninere tinana nayi Kutelle nkulo). 2 In wa yene unan ile na i masin fo kurawa kudyia in munu nin nla, na i wa yisin ngau kurawa kudiya we ale na ina kata likara finawan tene nin kuyeple mye, nin ligang nale na iyisin, nin usamye. I wa mien idowu na Kutelle wa ni nani. 3 I wa di na lalin Musa, ku cin Kutelle, nin nalacinc Gonée: “Katwa fe ka diya wari nin zikiki, ucif Kutelle, ule na a di tigo vat, tibau kedegen ani nin dert, ugo timin timin nyii. 4 Cilari na a ma lanzu fiyu fe ba, ucif, anin zasu fi li sa fe? Bara na fere cas di lau nmzein vat ba dak ida tumunfi bara na katwa kacime fe iyimo kanin” 5 Banin nile imone in yene, nin kiti kilau vat, kikaa na kutet niyizi iba duku, ki wa pon nan nya kitene kani. 6 Nan nya kiti kilau ule anang kadura Kutelle inun kuzur wa nuzu nin nimon inanzan kuzur, iwa shown imon na itene nigure mene. 7 Umong nan nya niale na iwadi nin laii nan nya nanasse nakpa kuzere kishik ni zenariya na ka wa kullun nin tinana nayi Kutelle ule na adi saligang. (aiōn g165) 8 Kiti kilauwe vaat wa kula nin cin mnuzun nruu Kutelle nin nan nya likara mye. Na umon wasa a pira ba andina imon inanzan nono katwaa Kutelle kuzure nkulu ba.

16 Nwa lanza liwue li diya in yicila nnuzu nan nya kiti kilau we anin bele nono katwa Kutelle inun kuzere, “Can nan nyan ye idi gutun imon inanzan ti nana nayi Ketelle kuzure.” 2 Unan katwa Kutelle unan burne talo uyi a gutuna innye ku; ukonu unanzan nin nanut daa kitene na nit a le na ina seru kulap finawan tene, nin na le na idin tumuzunu ku yeli mye. 3 Unan mba gutuna kun mye nan nya kurawa kudiya; ku so nafo nmii na le na ikuzu, vat nimon in lai nan nya kurawa kudiwe kuu. 4 Unan talle gutuna kun mye nan nya nali nin nigun gaawa a figunan myeen; i lawa myeen. 5 Nu lanza anan kadura nan nya myeene benle, “Fe di dert - ule na u de umi de ulau - bara na udua nin wucu. 6 Bara na ina gutun myii na nit a lau u mine nnaa nani nmyii i sono; imon ile nan i caun nani ri.” 7 Nlanza kitin ki zalan mgutuzunu myii kawaa, “Nanere, Kutelle cikilar ulege na adin su tigo vat, mawucuwucu kedegenarrai nin cene.” 8 Unan nas se gutuna kun me ku kur ne ketene wui iyeninghe mun likara ajuju anit nin nlaa. 9 I wa juju nani nin piyu kang, inin zeigo lisa kutelle, ule na adin nin likara ketene ni mon inanz. Na iwa sun alapi mene ba sa ineghe ngongon. 10 Unan kadura Kutelle unan taun gutun kum mye ku kurune kiti lisosin finawan tene, nsiti tursu kipin tigo mye. Iwa kifzin ayine mene nan nyan niyu udiya. 11 Izoguzu Kutelle kitine kani bara uniyu udia nin na nut mene, unari usunu kulapi mene na ina su. 12 Unan kadura Kutelle unan tucine sutu kun mye kucurine nan nya kurawa affaratis, nmein ne kutu bara unan kele libau na go na iwa nuzun kusarimnu cun nwui. 13 Iyene uruhu uzenzen utart na iyi adi nafo a kponkpi din nucu nan nya tinuu ndragon, finawan tene, nin nanan liru nin nuu kutenelle kinu. 14 Uruhu na gbergenu nsu nman izikiki nin nalop. I wa nucu udu kitin nago nyii va anan pitirino nani vat udu kiti likum liri lidiya Kutelle, na adi tigo vat. 15 (“Yenjen! Indin cinu nafo ukiri! Unan mariari ule na adin caa, ule na ddin cinu dert bara a wa so fisere ininyene unan cin mye na aduku.”) 16 I daa nin shenu ki kah na idin yicu nin lilemibrinanci Harmagedon. (Kuparan nam) 17 Unan zuru kala kumeh nan nyan nfunu. Liwui udiya nuzu nan nya kiti kilauwe nin nuzu kutete, a woro, “Umalal!” 18 Umarzinun nkakan wadi di nin ti wui nin tutuzu, nin zunu kutiyen udiya - nin zunu KKutelle udia ule na isa su ba uwuroo ukey nit nyii, uzunu kutiyen kone wadi udiya. 19 Ka gbiri ka diya wa kusu kidowo titat, inmyena, nipinpin diso. Kutelle lizino nin Babila udiya mbun Kutelle anaa kipine kakuk ntoro mi gbagbai tinana nayi mye. 20 Nitin nsalin myeing nan nya kuli kudyia cu na iwa kuru iyene nani ba. 21 A tantani a didiya, ngetek mene nafo utanlent urmu, nuzu kitene kani ada diso kitene na nite, i zugoo Kutelle bara imon inanzan na tam ta ni, bara na imon inanzanghe wa nani kang.

17 Warum nanya nono kadura Kutelle ule na a wadi nin kukurum kun zur ada adworiyi, “Da, ima dursufe

ucan mmolu nkaruwa udiya ule na a sosin kitene myein gbardan, **2** Ame ule na Ago nyii na su uzina nan ghe, kitane ntoro in zina mye anang lisosin nyan nyie na so bolm.” **3** Gono kadura Kutelle yera nyan Ruhu udu kusho, inin yene uwani sosin kitene nfon funanan tene a wa kulung nin tizogo tisa. Finawe wadi ni nati kuzur nin na wulu. **4** Uwane wa shon imoon nmyein nafa, nin myein mi shine nwoltu anin su kuyok nin nizinariya, atala a ciine, nin natan luu luu. A wa myein ncara mye ka kuk nizinariya ka kuluno nin nimoon izenzen, nin dinong nzwa mye. **5** Kitenemye i wa yertin imemong na iwa nyeshin: “UBABILA UDIYA, UNAH NA KARUWA NIN NIMON IZEMZEM NYII ULELE.” **6** Nwa yene uwani une nta bornn nin myii nanit alau nin myii nanan nizi iban Yesu. Kubi ko nanyene ghe nwa su umamaki kan. **7** Unan kadura Kutelle woroi, “Bara iyanghai usu umamaki? Mma belen fi umaana inwane nin funawan tine nan ayonghe (finawan tene fo na fidi nin nati kuzur nin nawulu kuzur). **8** Fina nawan tene na uyene fiwan duku, fiduku nene ba, bara nani fidin cinu unuzu nayan kuwu ku cancam sa ligang. Ama li ubun mmolsu. Alenge na isosin nyei, alenge na ina yertin tisamene nanya kubaga nlai ba uwaaru ukyen nye-iwa yene finawa fone bara na awa diku na aduku nene ba adin cinu. (**Abyssos g12**) **9** Nene kitin nan kpilizu ujinjin. Kuzure titudu kuzurari alenge na uwane sosin ku. **10** Inan ago kuzurari tutung. Ago afaun namalu diyu, warun duku, na umong nsa da ba; a wadak, ama yiti na nin damdaunu ba. **11** Finawan tene fo na fiduku, na fiduku nene ba, amere litime ugo unlir; bara nani adi nanya nago kuzure, amanin du nmulsu nanit. **12** Awulu likure na uwa yene ago likure na uwa yene ago likurari alenge na isa sere kipin tigo mene ba, bara na ima seru likara nafo ago nanya kube kurun ligowe nin finawantene. **13** Alele dinin kibinai kirum inin naa likara tigo mene kiti finawan tene. **14** Ima su likum nin kukame. Bara nani ku kame ma li nani nin likum bara na ame Cikilari nilariari nin go nago-ligowe ninghe alenge na ina fere nani, anang yenu sa uyenu.” **15** Unan kadura Kutelle wa woroi, “Nmyene na uyene, kikaa na ukaruwe sosinku, anitari, ligozin nanit, nipinpin, nin tilem tilem. **16** Awulu likure na uyene-unung nan finawan tene ma nari ukaruwe, utighe aso usane nin fisere, ima li inawamyne ima jujughe nin nla. **17** Kutelle nati nanya nayii mene iyeru unufe mye nyenu ine likara udu funawan tene asu tigo udu kubi ko na uliru Kutelle nkulu. **18** Uwane na uyene, kipin kidyawari na kidi tigo kitene nago nyii vat.”

18

Na ile imone wakat vat uwa yene kan gono kadura Kutelle ntulsu cin dak nmuzu kitene kani. A wa di nin likara lidya, uye wa li kanang nin gongan mye. **2** A taa ntyet nin liwui lidya, abenle, “Udewu, udewu ubabalila udiyai a so kitin lisosin na gbergenu, kiti lisosin vat ti ruhu ti nanzang nin kiti lisosin vat kijin kuzenzen. **3** Nipinpin ne vat nsono ntoro nzina mye na mina da

ninghe tinana nayi. Ago nyii nasu uzina ninghe. Anan malesulesa nanya nyii so anan nimon na cara bara likara lisosin limang mye.” **4** Nlanza nlon liwui nnuzu ketene kani nworo, “Nuzun nanya mene, anit ning, bara i wa seru imemun inanzan mye. **5** Alapi mye malkulu udu kitene kani, Kutelle nin katwa ka nanzan mye. **6** Kurtunghé ku imon na ame na su anite, kurtwaghe ku tiba iman ile na ana kurtuz anite ku; nanya kakup ka na awa ketelin, ketelenghe ti ba. **7** Nafo na ana ghantin liti mye anin su mang, naghe gbandang uniu nin tunana naye. A woro nanya kibinai mye, ‘Nsosin nafo ushono ngo; Na meng unan diru nlsari ba, na iwa yenu kibinai kisirnebai. **8** Bara nani imon inanzan mye ma se ghe: ukull, lisosin nayi asirne, nin kukpon. Ula ma liihe.” **9** Agon yee na ina su uzina ninghe inani na nuzu insalin lanzun niliru ninghe ima gilu nin ghe i wa yene mcin nli nla mye din ghanju. **10** I ma yisinupiit, idin lanza fiyu nniyu mye, mberlu, “Kash, kash udu kipin ki diya, Babilia, kipin llikara! Nayan kube kurun uniu fe ndaa.” **11** Anan malesulesu nye gila nin lisosin nayi asirne bara ame, bara na umong ma kuru asere imon nlesu mye tutung ba- **12** Imon lesu ni zinariyanin, nin nazurfa, nin natola nikurfung, nin luu-luu, nin linuw ukpekpet, nin nimon nmyein nafo, nin siliki, nin malufi vat nin naca nikurfung, nin vat nishik nicaut, nin fikoro fishine, nin fikoro fisirne nin mabil, **13** nin fikoro, nin animon, nin turare, nin mai kuya kunang, nin lubar, nin alkama, nin nina, nin nakam, nin nibark, nin karusa, nin nacin, nin ti lai na nit. **14** Ku mat na ca ko na una din nin serwe i wulu fi. Vat mmang fe nin nimon fo figiri i nana kiti fe, na ima kuru ise inin tutung ba. **15** Ale na i wa din nlesu nile imone se ikurfung kang bara usu mye yisina piit ninghe bara fiyyu nniyu mye, kuculu nin tiit nayi asirne. **16** I ma woro, “Kash, kash nin kipin ki diya kane na ki wa su kuyuk nin ni ninoon icene, nanya nimon nmyein nafa, nin kye kidoweme nin nizinariya, nin nimoon natuf nikurfung nin luu-luu.” **17** Nanya kube kurum vat nilele imoon nikurfunghe nana. Vat nanan con njirgi myeen, vat nanang cin nanya njirgi myeen, nin na le na i din sessu imonli nyanan kurawa ku dundya we, yisina piit. **18** I taa ntest na iyene incin nli nla mye. I woro, “Kiyeme kipinari masin fo ka kipin ki dya?” **19** i tiza lidao nidowo mene, inin taa nteet, ning myiziin mi gbagbail nin lisosin tiyoom, “Kash, kash udu kipin kidya kane ki kaa na vat nale na i di nin tijirgin myen kurawa kudin dya nda se ikurfun ku unuzun dukiya mye. Bara na nanya kubi kurum ida nanza ghe.” **20** “Taan liburi liboo bara ameh, kitene kani, anung anit alau, anang kaduran Yesu, nin nanan liru nin nuu Kutelle, bara na Kutelle nda nin mawucu wuce mye lite mye!” **21** Unan katwa Kutelle yira litala nafo litala tiyazung a too linin nanya kurawa kudya we, a benle, “Nanya nlo libau ule, uBabilia, kipin kidya, i ma fillu kutyein nin tinana nayi na i ma kuru i yene tutung ba. **22** Ti wui nanang foo nidowo, anang navu, anan pee nishiriya, nin nanang wulsu na langtung na i

ma kuru ilanza nani. Nanya fe ba ni ma kuru i se anang makeke nimon nanya fe tutung ba. Na ima kuru i lanza tiyazun nanya fe tutung ba. **23** Nkanan nla ma bicu na ima kuru iyene mining tutung ba. Liwui na wanlapesse nang na lese na ima kuru ilanza tutun ba, bara na imoon nlesu fe wadi ashooon na goo nyii, nin myin uwa rusuzu nani ning niyuu fe. **24** Nanya mye i wa se nmyii nanang liru ning nuu Kutelle nin nanit a lau, ning myii na le na i wa mulsu nani nanya nyii.”

19 Vat ni leli imone nlanza liwui lidya fo anit gbardang kitene kani i woro, “njaah, utucchu uzazinu nin likara un Kutelle bit. **2** Usharaa me kidegen nin dert, ame in su u usharaa nkilaki udiya, ulenge na ananza uyi nin tikilaki me mnin dinon, ame na yiru utunu kitenen mmii na chin me, mooh na amere na gutun minin.” **3**

Kubi kun be i liri na, “Njaah nchingne nuzu kitime nin ligang saligang.” (*aiōn g165*) **4** Akune akut aba nin na nas nin nimon inas ichine inlai ino-o kutin izazina Kutelle ulenge nna awa sosin kutet me kun tigo-oo ibele uso nani njaah.” **5** Kube liwui nuzu kiti lisosiin me, a woro,

“Zazina Kutelle bite, vat anun achin me, anun alenge na idin lanzu fieu me, vat adiya na nanlikare.” **6** Kube nlanza imomoon na a gurno fo liwui namit gbardan, fo ku chulun men gbardang fo liwui ntutuuzu, iworo njaah kiti ngo-o Kutelle bit, unan minu vat, adi vat. **7**

Na tisu avu liburi libo-o ti zazinghe bara kubi nbuki niluma n Yisa ndaah, unan niluma me sosin nchaah me.” **8** Ina ngne kubin shonu nimoon ikanang nin linin nsalin dinong (ulinin uchine unnare din dursu anit alua me). **9** Unan kadure wurei, “Yertine ilele: Anan mmariari di alenge na ina yichila ni udak mbuki niluma ngono Kutelle.” Akura awurei, “Ilele innare tigbulan kidegen Kutelle.” **10** Nnonko kidowo ninghe nbun me nzazingne, anin belli aworo, “Na uwansi nani ba! Men wang kuchi-nari ligowe nin fi nan nuana fe alenge na ikifo ligbulan nshaida Yissa, zazina Kutelle, Ushaidna Yissa unnare Uruhu nbelin nbun.” **11** In nin yene kitene kani puun, nan nyene, nyene kabarak kaboo-ulenge na awa di kitene kanin idin yichu ngne unan yinnu sa uyenu nin kidegen, Adin su usharaa dert anin nutuzuno kidegen. **12** Iyizi me din kasu fo ula, litime wa di nin nitik tigo, Awadi nin lisa na iwa yertin kidowe me na umon yiru ba se ame. **13**

Awa shon kultuk me na iwa shintin nyan mmii, lisa me idin yichu ligbulan Kutelle. **14** Asoja kitene ka ne wa din durtu ngne nin nibark ni bo-o, i wa shon tilinen tichine, abo-o pau ayita lau. **15** Nnuzun nnuu me liltang nli wa nuzu likeze nmin-nmin, aba min nani nin chara likara aduluanu nin nanu nayi Kutelle, Amin nani nin tigo me vat. **16** Ayertine kultuk me nin kuta me lisa yita ku, UGO NA GO NIN CHIKILARI NA CHIKILARI. **17** IN yene gono kadura yisin nwui, ayicila anyin na idii kitene kane nin liwui lidya, “Dan, ida zuro ligowe bara ubuki Kutelle. **18**

Dan ida li inawa na go, inawa ni didya likum, inawa na nan likara, inawa ni barke na nan ngnaji ni nin, nan ni

nawa na nit vat, nan nachin nin nan sali linin, adi dyu nya mine na nan likare.” **19** In yine kumunche nan na go nye-e nan na soja mine, iba kele kidowo udu likum nin lenge na ngna kabarke nin na soja me. **20** Kumunche na iwaal kifo ngne ligowe nin na nan kadura kinuu me alenge na isu liduu imus lin me, nin leli kulappe nbun me. Nin kuni kulappe arusuzo ale na iwa seru ulamba me inin nchil me. Awa ban mine iturunnan nya nlan ukang ujujuzu unanzan. (*Limmē Pyr g3041 g4442*) **21** Ngisin mine iwa moluanu nin litang nla ule na uwa nuzu nnuu nle na awa di kitene kabarke, vat na yin le abi mine.

20 Inyene gono kadura Kutelle ntolo unuze kitene kani, amiin imon mpunu kuu kune kuchan hom

sa ligang anin miin nyan nachara me. (*Abyssos g12*) **2** A kifo kumunche, fiyii fikuse, ule na idin yichi ngne ugo kinuu-shaitan, itere ngne udu akus limui. **3** Ato ngne nya kuu ku chanchom kun sali ligang, na ayacha ngne ata likari ku. Bar a wa rusuzu anit sei akus limui nkata, nkata na ne iba da sun ngne nya kubi baat. (*Abyssos g12*) **4** Nya nane nyene atet-atet, iyacha ale na inani likaran sun sharaa, nkuru nyene tilai na le na imolsu anin bara lisan Yisa nin ligbulan Kutelle. Ale na inari uzazinu nchilme nin kuyelime, ale na inaru useru kulap me nitin mine sa na chara mine. ikpillai fita, iso nin Yisa udu akus limui.

5 Kagisin na nan kulle wa fita ba uduru ligang na kus limui Ulele unnare uchizinu fitu. **6** Unan seru ngongon Kutelle ule na ata yitu unan fitun chizinu, ukul unbe ba yitu nin likaran kifuanu ba iba yitu apirist Kutelle nin Yisa iso nan ngne udu akus limui ye. **7** Kubi ko na akus limui ye da ligang, shaitan ngne iba nutun ngne nya kilari lichin. **8** Aba nuzu arusuzu mmin-nmin na sari anas nye-e mog nin magog ba yiruani amunu bara likume mgbardan mine yitu nofo i chin chin kurawa. **9** Na inuzu nya kanang nye-e na anit Kutelle duku, mmin nsu nayi Kutelle, ula nuzu kitene Kutelle uda jujuani vat. **10** ibilis, ule na wa rusuzu ani, a me iturum ngne nya nla ujujuzu, ki ka na iturno kumunche ku na nan kadura kinuu me-e, kikane kitik nin lirin udun malun yi. (*aiōn g165, Limmē Pyr g3041 g4442*) **11** Nnin yene ki ti lisosin libo-o nin le na asosin kitene, uye-e nin kitekane cho niyizime na kiti wa duku nworu ido-o ba. **12** In yene abi-na didya nin na bebene-iyin nbun kiti lisosin ne, ipuzuno titagarda. In nin puno umon utargarda-utagardan lai. Abe-ale, usu ani usharaa nya nile imon na iyertine nya tigarda, iyerte dursu ile imon na ina su. **13** Kurawa kudyawé nutu no ale na ina kuzu nya kulin, ukule nin Hades nun tuno ana kule na iwa din nan ngginu, anan kule isuani usharaa nile imon na ina suzu. (*Hadēs g86*) **14** Ukule nin Hades imunu anin ito nya la, ulelere unnare ukul umba-lilem nla. (*Hadēs g86, Limmē Pyr g3041 g4442*) **15** Andi na umon wa se lisa me nya tagarda nlai ba uso iwa turun ngne nya lilem nla une. (*Limmē Pyr g3041 g4442*)

21 Nnin yene kitene kipese nin yi upese, kitene kipese nin yi upese namu katu, kuli wa duu ba. **2** Nnye

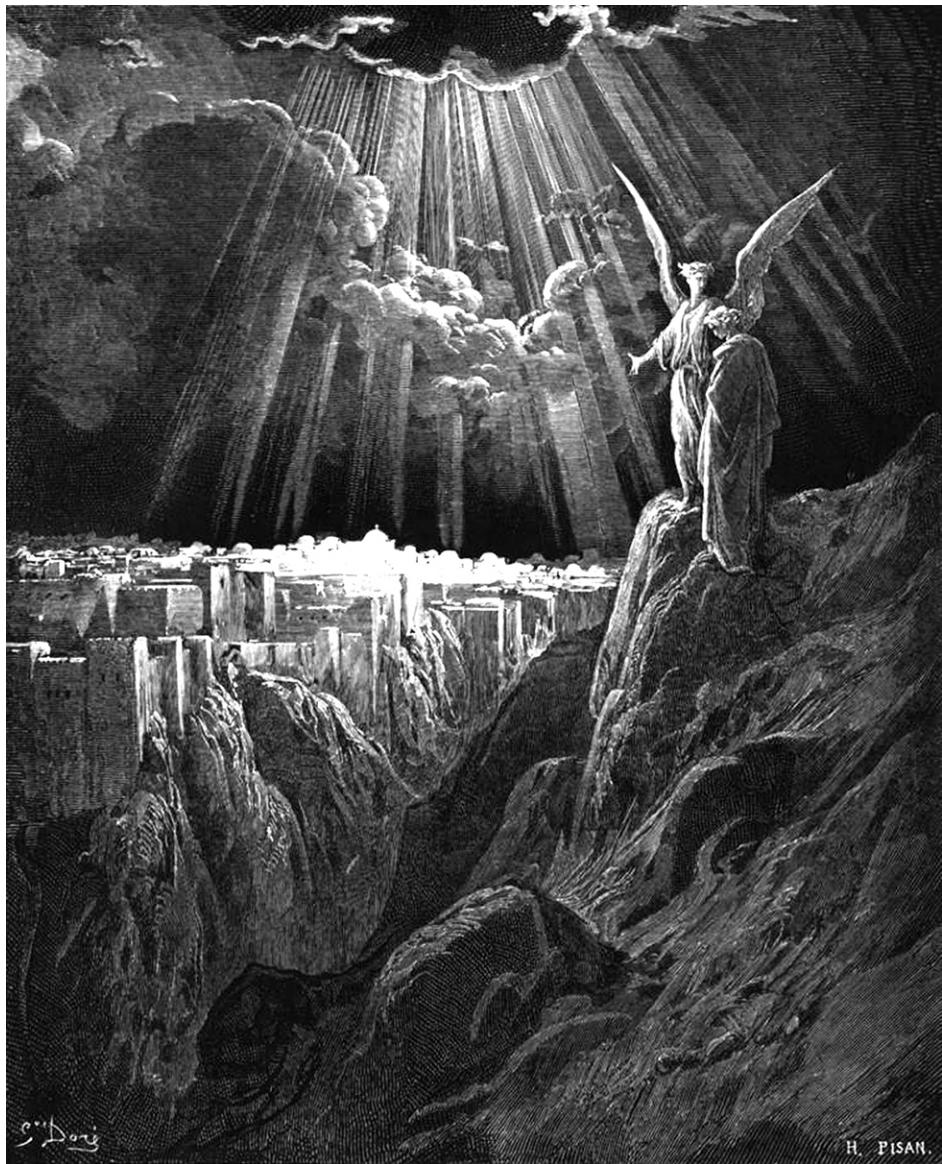
kipin kilau, urshalima upese, uwa tolu unuzu kiti Kutelle, ikelle ngne fo gankisono bar ulesse. **3** Nlanza liwui lidya unuzu kiti lisosin me nworo, “Yene! Kiti lisosin Kutelle di nan nanit aba nin so nan nginu. Iba so anit me Kutelle litime ba yitu ligowe, amere tutung ba yitu Kutelle mine. **4** Aba wesu mmizin niyizimine vat, na ukul ba kuru uyita ba, sa tinana nayi, sa kuchulu, sa ulanzun konu. Adu akuse mmankatu. **5** Ule na awa di kiti lisosine woro, “Yenen! nke imone vat ipese.” A woro, “Nyertine ile imone bar vat nya inseru kibinei nin kidegen.” **6** A worei, “Idin su ile imone! Mere Alpha nin Umega, Uchizinu nin ligang, ule na ayi kotu ngne mba ningne asono sa ubiu nikurfung nnuzun uruhun mmen nlai. **7** Ule na ale likumme amere ba li ugadue mere ba so Kutelle me, amere tutung ba so gono nin. **8** Anung anan fi, ana sali kidegen anan lidu linanzang, anan molsu na nit, anan kaput ndinong, anan ni yiu, anan chil, vat na nan kinuu, kiti lisosin mine ba yi tu kitin jujun la. Ulele unnare ukul umba.” (*Limnē Pyr g3041 g4442*) **9** Umong nya na nan kadura kuzorre da seyi, ule na awa min imalin nishik kuzore check nin ti nana nayi aworo, “Da kika mba dursu fi ganki shone, uwani ngono Kutelle.” **10** Kube ayirai anyamun udu kitene likup lidya nin lizalang adursei kipin kilau, Urshalima, ntolu unuzu kitene kani na Kutelle duku. **11** Urushalima wa di kananng Kutelle, nkanang me wa di fo litala lilau, fo litala lo na sosin fo ujaspa. **12** Awa di nin gbardang, likii lizalang nin nibulung ba nibulung ngne, ni bulungngne tisan nnoon likure nin naba tisan nnonon Israila wa duku. **13** Kitene nibulun nitat wa duku, nchara ugule nibulun nitat, nchara ulime nibulun nitat wa duku, kadas me nibulun nitat wa duku. **14** Likii kipine wadi nin liti no likure nin naba, nya na ne tisa na nan kataa me likure nin na ba wadiku. **15** Ule na awa lirin nin mi awa min ikoro ile na ina ke nin ni zinariya, imon in yinnun jakaka kipine, ni bulun ngne, nin likii ye. **16** Kipine iwa wunun kinin njakake nin pashshe Urumme, inutunu kipine nin fikoron ntunue, amui likure nin na ba njakake-e, mpashshe, nzalang ngne vat urumme (njakake-e). **17** Anun kuru a nutuno likii ye, a nutuno nkpatak ukubik likoalt nin na kut anas nin na nas kataan ncharan nnit usirne (Ule na udi nofo kataa nnon kadura Kutelle). **18** Likii ye iwa ke nin litalan njaska kipinne nin litalan nzinariya chas, fo madubi makanang. **19** Watu litino likii i wa ke nin na tala a kanang, inchizine wa di nin jasper, imbewa di nin sapphire, intatte wa dinin agate, innasse wa di emerald, **20** intaune wa di onyx, intochine wa di carnelian, inzorre wa di chrysolite, in lirre wa di Beryl, intiri wa di topaz, in likure wadi chrysoprase, in likure nin irum wadi jacinth, inlikure nin niba wa di amethyst. **21** Nibulung likure nin ni ba wa di ni pearls likure nin na ba, ko ka me kibulung i wa ke nin pearl urum, tibau nya kipinne wa di vat nin nzinariya, uwa yene, uba yeneng nkannang ngne niyizi. **22** Na nira yene kilari lisosin Kutelle nya kipinne ba, kaa na ki wa di nofo iworo mun kin Go Kutelle ule na amiin vat nimon, gono Kutelle

amere kiti lisosin me. **23** Watu kipine na ki wa chinin su uwu sai upui ule na aba ti kipine ki so kanang, nkanan Kutelle ndursu litime, upitilla kipine unnare gono me. **24** Nipinpin nye ba chinu vat bar nkanang kipine, ago nye-e ba dak nin nimon ichine mine vat nan-nye. **25** Nibilun me na iba tursu ni nin ba nin lirin, nakitik ba yitu kikane ba. **26** Iba da dasu nin nimon imang nin ngantun mmim-mimin nya kipine. **27** Na imomon ndinong ba piru nan nye ba sa umong unan tazunu, sa imon nchin, sa urusuzu kiti ba piru ku, sei ule na lisa me ina yertin nyan tagardan nlai ngono me.

22 Gono ka dura Kutelle dursoi kurawa nmen nlai, mmene kanang nofo crystal, mi wa din chum ici ti lisosin Kutelle nin Gono me **2** nya kitik nlai kipine, nya ko kome kurawe kuchan nlai wa yisinku, nin kumay nganggang udu likure nin na ba, anin macha kumal me ko uyemme upui. Afa na che anin nare ba shizinu nin ko mome nmin. **3** Na iba se umon usunun nnuu ba, kiti lisosin Kutelle nin Gono me ba yi tu nya kipine, achin me ba su ngne kataa. **4** Iba yenu umuro me, lisa me ba yitu niting mine. **5** Kitik ba yi tu ba, na iba yitu nin su mmou kanang pitilaba sa uwuwai bar ugo Kutelle nkanang mere ba yi tu na ti mine, iba so lisosin sa ligang. (*aiōn g165*) **6** kadure wurei, to tigbulan ngne tin chiu kibineiyari tutung kiden nere, Chiki lare, Kutelle, nfunu uchine na nan kadura me, wa tuu unan kadura me adursu a chin me ile imon na iba dak na piit ba. **7** Yene! Nnan na daa nene! Unan mmariari ule na awufu ligbulan lo na ana kadure na belin nya tagarde. **8** Meng, Yohanna, mere na lanza idursai ile imone, ku bi ko na nwa lanza nyene, nno-o kutin nbun na bunu nnan kadure nzasin ngne, unan kadure na awa dursai ileli imone. **9** Aworei, “Na uwa su nani ba! Men wang udo lichinnari fo fewe, udu nin na lee na inun chifuno ulirume na ina yer tin nya tagarda me. Zazina Kutelle!” **10** Aworei yenje, “Uwa yachu tipinpin na nan kadure nyan takarda ulele, ku be ndaa susut. **11** Ule na adi nin dinong, na ali ubun nin dinonong me, ule na adi alau, na ali ubun nin su ni le imon na idi lau. ule na adi lau, na ali ubun nin lau me. **12** Yene nnan na daa susut. Ulada ningne di nin mi, nni ko ngna ku chot nin nile imon na ana su. **13** Mere Alfe mere Omega, Uchizinu nin ligang, Mere infinu me mere umalzinu. **14** Anan mmariari ale na ikusu alutuk mine bar iba kubi ili kumat kuchan lai inin piru nya kipin kane nibulun kinung. **15** Ndasse ni nau wari, anan niyiu, anan kapul ndinong, anan molsu na nit, anan chil, nin le na adi ninsu nsu kinuu. **16** Me, Yisa, nna tuu unan kadura nin adurso minu ile imene bara atii alau. Mere liling ngne nin kuwunun Dauda, fiyini fi kanan nkwi din ding.” **17** Ufunu ulau we nin gankishono nworo, “Daal!” Na ale ilanza woro, “Daal!” Ule na adi nin suu we, na ase mmens nlai ye sa ubiu. **18** Ndursu vat nle na alanza tigbulan: Na nan nkpinaku, Kutelle ba kpin ngne ku aluba ale na iyertine nya nttagarda ulele. **19** Wassa umen chaana tigbulan na

nan kadura nyan ntakarda ulele, Kutelle ba kaluulada me nya kuchan lai nin nya kipin kilau, ile na ina yertin nyan takardaa ulele. **20** Ule na udurso ile imone a woro, “E-eh! Ndin chinu nene.” Uso nani! Daa, Cikilari Yisa! **21** Na nshew nCikilari Yisa so nin ko ngna mine. Uso nani.

Nnye kipin kilau, urshalima upese, uwa tolu unuzu kiti Kutelle, ikelle ngne fo gankisono bar ulesse. Nlanza liwui lidya unuzu kiti lisosin me nworo, "Yene! Kiti lisosin Kutelle di nan nanit aba nin so nan nginu. Iba so anit me Kutelle litime ba yitu ligowe, amere tutung ba yitu Kutelle mine."

Urusan Yuhana 21:2-3

Reader's Guide

Timap at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of ten special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Timap at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates ten special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 63 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Strong's: g12

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios

Language: Koine Greek

Speech: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Strong's: g126

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn

Language: Koine Greek

Speech: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Strong's: g165

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios

Language: Koine Greek

Speech: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Strong's: g166

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

Geenna

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Strong's: g1067

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Strong's: g86

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Strong's: g3041 g4442

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol

Language: Hebrew

Speech: proper noun, place

Usage: 65 times in 17 books, 50 chapters, and 63 verses

Strong's: h7585

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Strong's: g5020

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Amo---Amo-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 63 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Roma 10:7
Urusan Yuhana 9:1
Urusan Yuhana 9:2
Urusan Yuhana 9:11
Urusan Yuhana 11:7
Urusan Yuhana 17:8
Urusan Yuhana 20:1
Urusan Yuhana 20:3

aīdios

Roma 1:20
Yahuda 1:6

aiōn

Matiyu 12:32
Matiyu 13:22
Matiyu 13:39
Matiyu 13:40
Matiyu 13:49
Matiyu 21:19
Matiyu 24:3
Matiyu 28:20
Markos 3:29
Markos 4:19
Markos 10:30
Markos 11:14
Luka 1:33
Luka 1:55
Luka 1:70
Luka 16:8
Luka 18:30
Luka 20:34
Luka 20:35
Yuhana 4:14
Yuhana 6:51
Yuhana 6:58
Yuhana 8:35
Yuhana 8:51
Yuhana 8:52
Yuhana 9:32
Yuhana 10:28
Yuhana 11:26
Yuhana 12:34
Yuhana 13:8
Yuhana 14:16

Katwa Nono Katwa 3:21
Katwa Nono Katwa 15:18
Roma 1:25
Roma 9:5
Roma 11:36
Roma 12:2
Roma 16:27
1 Ukorintiyawa 1:20
1 Ukorintiyawa 2:6
1 Ukorintiyawa 2:7
1 Ukorintiyawa 2:8
1 Ukorintiyawa 3:18
1 Ukorintiyawa 8:13
1 Ukorintiyawa 10:11
2 Ukorintiyawa 4:4
2 Ukorintiyawa 9:9
2 Ukorintiyawa 11:31
Ugalantiyawa 1:4
Ugalantiyawa 1:5
Uafisawa 1:21
Uafisawa 2:2
Uafisawa 2:7
Uafisawa 3:9
Uafisawa 3:11
Uafisawa 3:21
Uafisawa 6:12
Filibiya 4:20
Ukoloziya 1:26
1 Timothawus 1:17
1 Timothawus 6:17
2 Timotawus 4:10
2 Timotawus 4:18
Titus 2:12
Ibraniyawa 1:2
Ibraniyawa 1:8
Ibraniyawa 5:6
Ibraniyawa 6:5
Ibraniyawa 6:20
Ibraniyawa 7:17
Ibraniyawa 7:21
Ibraniyawa 7:24
Ibraniyawa 7:28
Ibraniyawa 9:26
Ibraniyawa 11:3
Ibraniyawa 13:8
Ibraniyawa 13:21
1 Bitrus 1:23

1 Bitrus 1:25
1 Bitrus 4:11
1 Bitrus 5:11
2 Bitrus 3:18
1 Yuhana 2:17
2 Yuhana 1:2
Yahuda 1:13
Yahuda 1:25
Urusan Yuhana 1:6
Urusan Yuhana 1:18
Urusan Yuhana 4:9
Urusan Yuhana 4:10
Urusan Yuhana 5:13
Urusan Yuhana 7:12
Urusan Yuhana 10:6
Urusan Yuhana 11:15
Urusan Yuhana 14:11
Urusan Yuhana 15:7
Urusan Yuhana 19:3
Urusan Yuhana 20:10
Urusan Yuhana 22:5

Matyiu 18:8
Matyiu 19:16
Matyiu 19:29
Matyiu 25:41
Matyiu 25:46
Markos 3:29
Markos 10:17
Markos 10:30
Luka 10:25
Luka 16:9
Luka 18:18
Luka 18:30
Yuhana 3:15
Yuhana 3:16
Yuhana 3:36
Yuhana 4:14
Yuhana 4:36
Yuhana 5:24
Yuhana 5:39
Yuhana 6:27
Yuhana 6:40
Yuhana 6:47
Yuhana 6:54
Yuhana 6:68

aiōnios

Yuhana 10:28
Yuhana 12:25
Yuhana 12:50
Yuhana 17:2
Yuhana 17:3
Katwa Nono Katwa 13:46
Katwa Nono Katwa 13:48
Roma 2:7
Roma 5:21
Roma 6:22
Roma 6:23
Roma 16:25
Roma 16:26
2 Ukorintiyawa 4:17
2 Ukorintiyawa 4:18
2 Ukorintiyawa 5:1
Ugalantiyawa 6:8
2 Utasalonika 1:9
2 Utasalonika 2:16
1 Timothawus 1:16
1 Timothawus 6:12
1 Timothawus 6:16
1 Timothawus 6:19
2 Timotawus 1:9
2 Timotawus 2:10
Titus 1:2
Titus 3:7
Filimon 1:15
Ibraniyawa 5:9
Ibraniyawa 6:2
Ibraniyawa 9:12
Ibraniyawa 9:14
Ibraniyawa 9:15
Ibraniyawa 13:20
1 Bitrus 5:10
2 Bitrus 1:11
1 Yuhana 1:2
1 Yuhana 2:25
1 Yuhana 3:15
1 Yuhana 5:11
1 Yuhana 5:13
1 Yuhana 5:20
Yahuda 1:7
Yahuda 1:21
Uruyan Yuhana 14:6

Geenna
Matiyu 5:22
Matiyu 5:29
Matiyu 5:30
Matiyu 10:28
Matiyu 18:9
Matiyu 23:15
Matiyu 23:33
Markos 9:43
Markos 9:45
Markos 9:47

Luka 12:5
Yakubu 3:6
Hadēs
Matiyu 11:23
Matiyu 16:18
Luka 10:15
Luka 16:23
Katwa Nono Katwa 2:27
Katwa Nono Katwa 2:31
1 Ukorintiyawa 15:55
Uruyan Yuhana 1:18
Uruyan Yuhana 6:8
Uruyan Yuhana 20:13
Uruyan Yuhana 20:14

Limnē Pyr

Uruyan Yuhana 19:20
Uruyan Yuhana 20:10
Uruyan Yuhana 20:14
Uruyan Yuhana 20:15
Uruyan Yuhana 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48
Psalms 116:3
Psalms 139:8

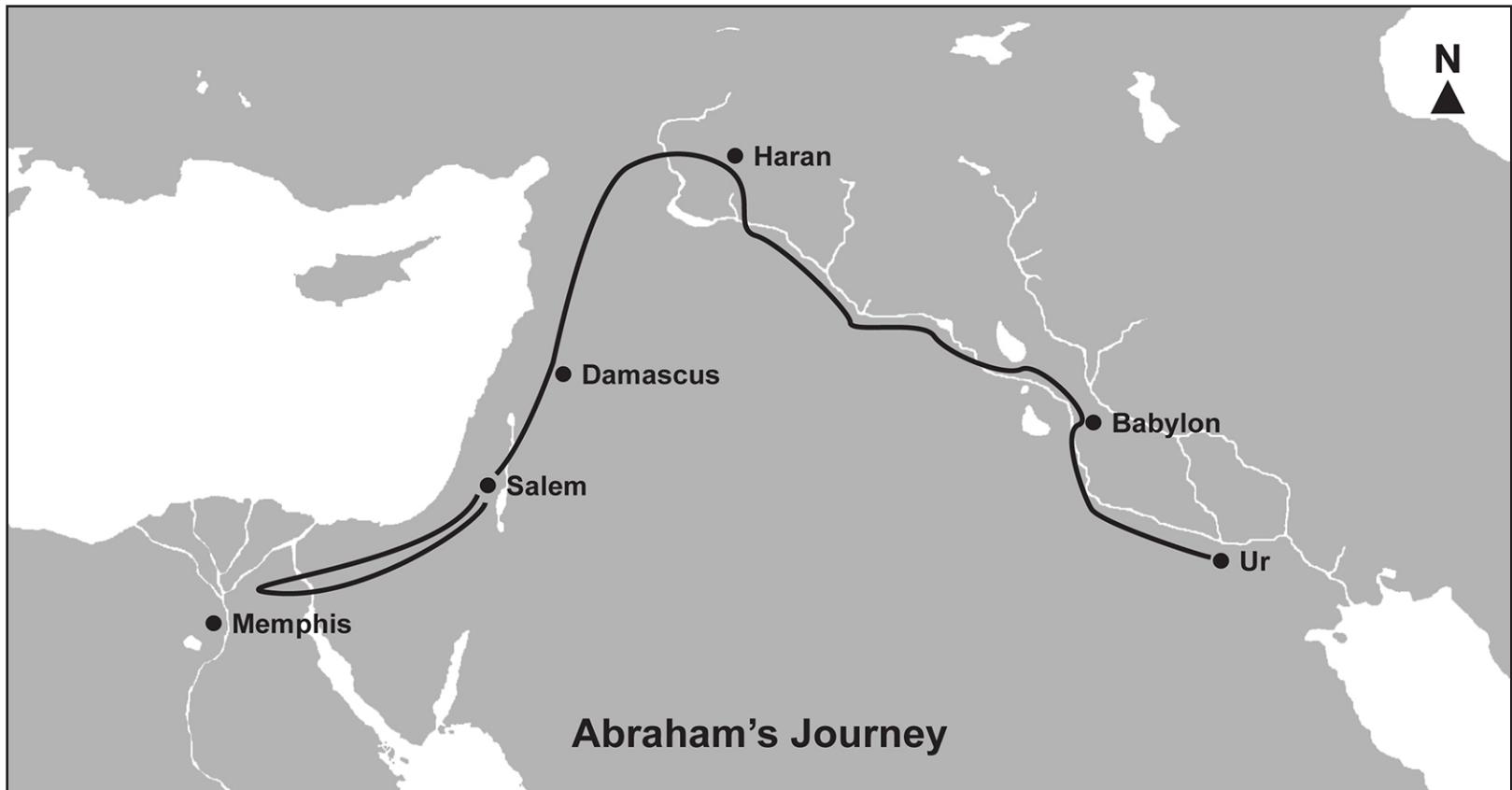
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Bitrus 2:4

Questioned

2 Bitrus 2:17

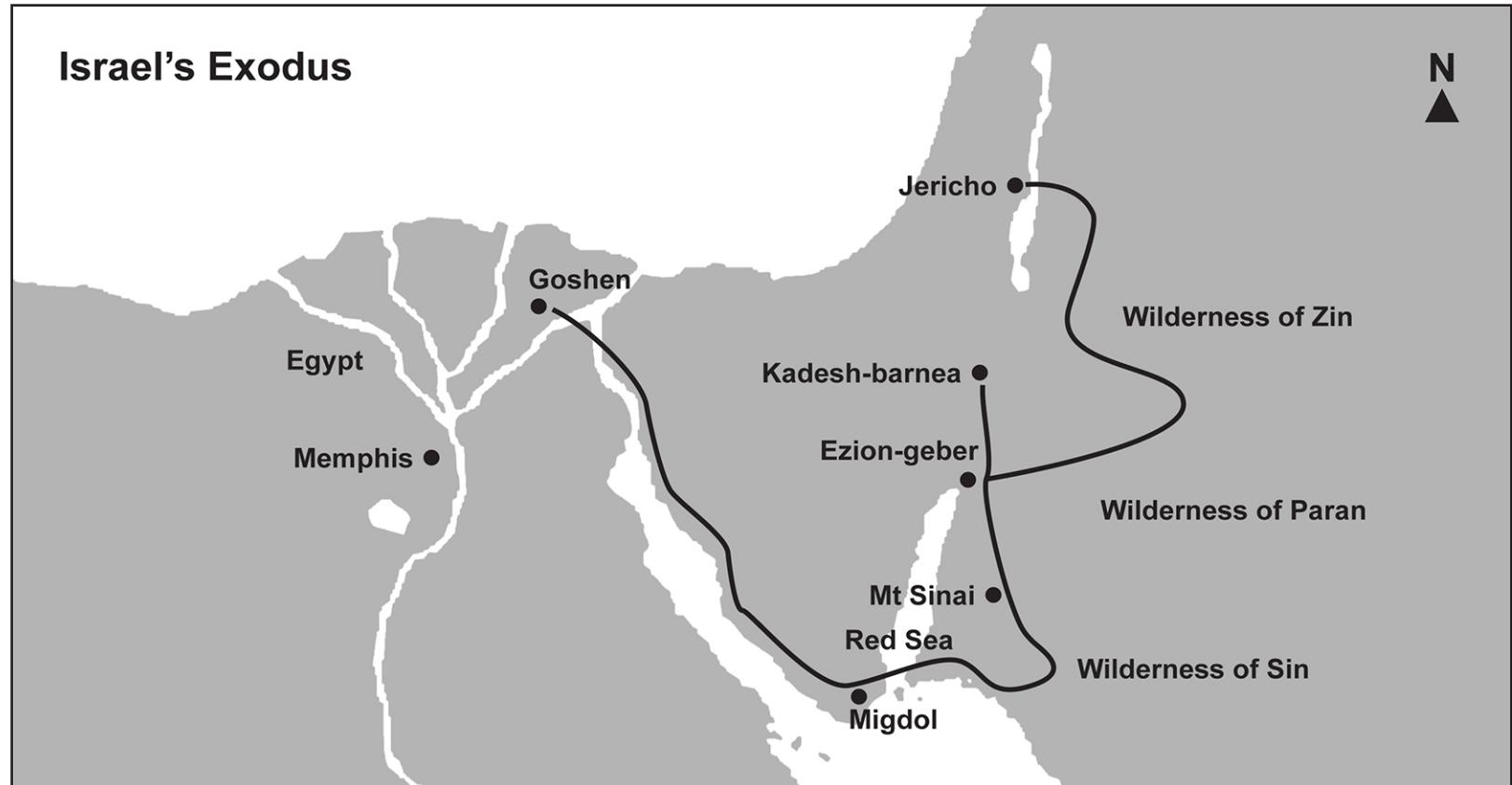

Nin nyinnu sa uyenuari wati Ibrahim ku, kubi na Kutelle was yicilaghe, adofino anya udu kiti kanga na aba seru nafo ugadu, ame tinna anya sa uyiru kiti kaa na aba du.

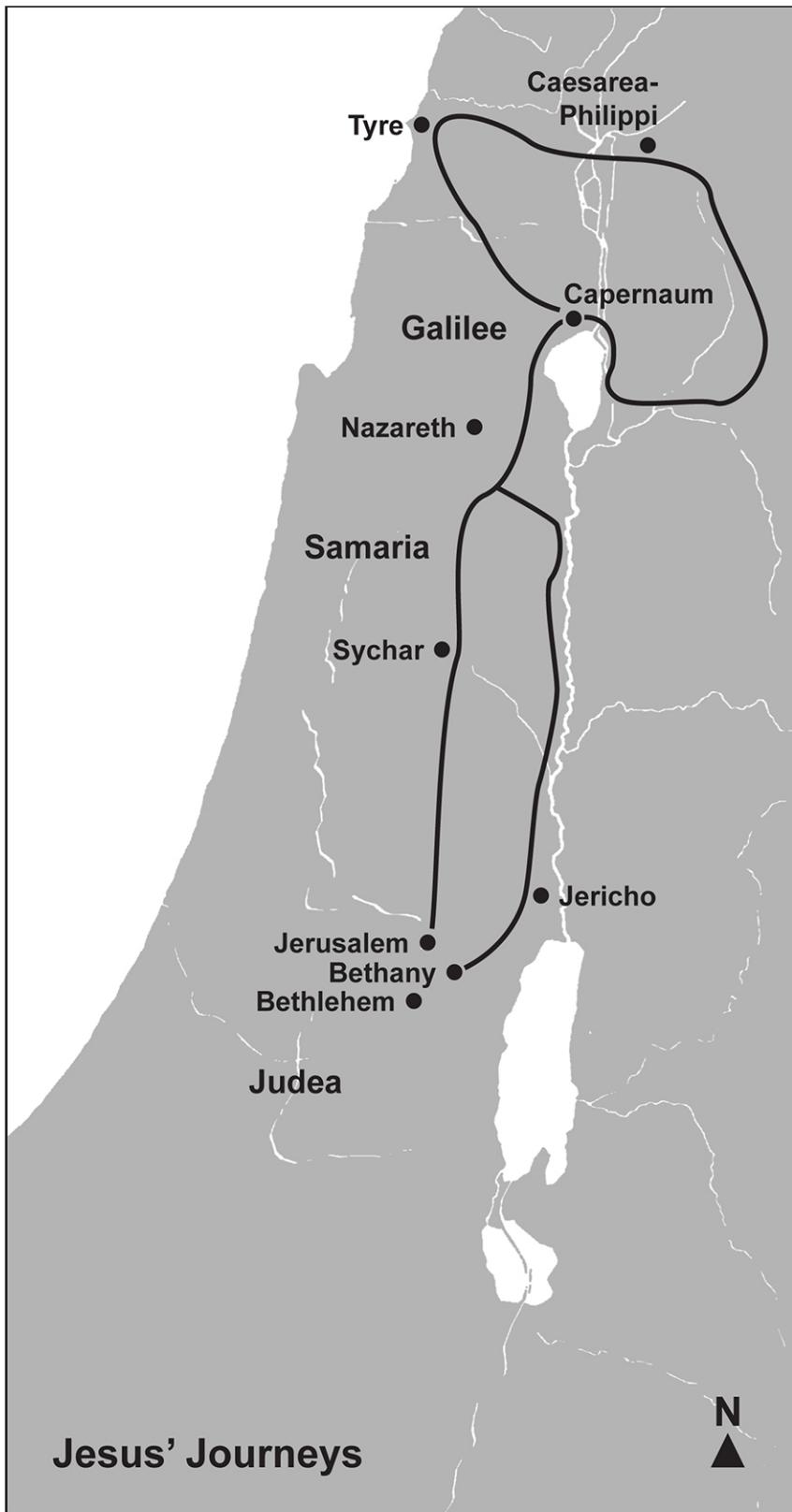
- Ibraniyawa 11:8

Israel's Exodus

N

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Jesus' Journeys

Na gonor in Nit nadak asu tigoh ba, awa dak nafo kucin, anan da seirze ulai me bara anit. - Markos 10:45

N
▲

Paul kuchin Yisa Kirsti, na ina yichilagne gono kadura, inin yisagne bara katuwa in nliru nlai Kutelle. - Roma 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyred in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyred in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis reaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Titus destroys the Jewish Temple
52	Paul imprisoned in Rome, Italy
39	Thomas reaches Malabar, India
33	Peter reaches Gentile Cornelius
	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3 Mankind is created in God's image, male and female He created us					
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19 Sin entered the world through Adam and then death through sin					
When are we? ▼								
Where are we?			Innocence		Fallen			Glory
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.	Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age
								New Heavens and Earth
Who are we? ►	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden	1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light			Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3 God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City
		Son			John 8:58 Pre-incarnate	John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise	
		Holy Spirit			Psalm 139:7 Everywhere	John 14:17 Living in believers		
	Mankind	Living	Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth Luke 16:22 Blessed in Paradise Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command	Genesis 1:1 No Creation No people	Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth			Matthew 25:41 Revelation 20:10 Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels
		Deceased believing			Luke 16:22 Blessed in Paradise			
		Deceased unbelieving			Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment			
	Angels	Holy			Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command			
		Imprisoned	2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels	2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus	Revelation 20:13 Thalaasa Revelation 19:20 Lake of Fire Revelation 20:2 Abyss		
		Fugitive			1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind			
		First Beast						
		False Prophet						
		Satan						
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7 For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all					

Prepared for the Devil and his Angels

Timap at AionianBible.org/Lake-of-Fire

The Aionian Bible shows the location of ten special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The most significant observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to mean separating believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels at the final judgment alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Certainly, unbelievers are punished for their selfishness as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

We should find hope that Jesus tells us, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And there is even greater hope because after the prison of Hades is evacuated, it is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. Jesus said, "*You did not choose me, but I chose you,*" John 15:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels.

World Nations

Bara nani, can nanya nipinpin nyii idu su uwazi ise nono katwa. Ishintu nani nmyen nanya lissa Ncif, nin Saun, a Uruhu ulau. - Matiyu 28:19